LIBRARY

OF THE

Theological Seminary,

PRINCETON, N. J.

BX 5037 .U8 1864 v.4
Ussher, James, 1581-1656.
The whole works of the most
Rev. James Ussher, D.D....

THE

WHOLE WORKS

OF THE

MOST REV. JAMES USSHER, D. D.

LORD ARCHBISHOP OF ARMAGH,

AND

PRIMATE OF ALL IRELAND.

VOLUME IV.

Digitized by the Internet Archive
in 2014

https://archive.org/details/wholeworksofmost04ussh

THE

WHOLE WORKS

OF THE

MOST REV. JAMES USSHER, D.D.,

LORD ARCHBISHOP OF ARMAGH, AND PRIMATE OF ALL IRELAND.

NOW FOR THE FIRST TIME COLLECTED,

WITH A LIFE OF THE AUTHOR,

AND

AN ACCOUNT OF HIS WRITINGS,

BY

CHARLES RICHARD ELRINGTON, D.D.,

LATE REGIUS PROFESSOR OF DIVINITY IN THE UNIVERSITY OF DUBLIN,
AND RECTOR OF ARMAGH.

IN SEVENTEEN VOLUMES.

VOL. IV.

DUBLIN:

HODGES, SMITH, AND CO.,

PUBLISHERS TO THE UNIVERSITY.

1864.

DUBLIN:
Printed at the University Press,
BY M. H. GILL.

CONTENTS

OF

THE FOURTH VOLUME.

PAG.

I.

Gotteschalci et Prædestinatianæ Controversiæ ab eo motæ Historia una cum duplice ejusdem confessione nunc primum in lucem edita 1

II.

A Discourse of the Religion anciently professed by the Irish and British 235

III.

Veterum Epistolarum Hibernicarum Sylloge 383

IV.

Immanuel, or the Mystery of the Incarnation of the Son of God 573

JACOBUS ARMACHANUS,

GERARDO JOHANNI VOSSIO,

V. CL.

SALUTEM.

Pervenerunt in manus meas, abhinc amplius annis tredecim, Johannis Latii de Pelagianis et Semi-pelagianis commentarii: quibus eorum originem et progressum usque ad tempora Johannis papæ, qui Severino successit, studiose diligenterque est persecutus. Delectatus scriptionis genere, ab anno in quo ille desiit ducto principio, proximorum temporum historiam adjeci: ex Lugdunensis Ecclesiæ scriptis et Flodoardo, majore ex parte, eam contexens; de meo vero (illius, quem suscepi continuandum, exemplo) nihil adferens nisi ordinem. Vix dum autem ista absolveram, cum historia tua Pelagiana prodiit, et cura et vigiliis elaborata: in cujus parte extrema, ea fere omnia occupata a te comperi, quæ ego tumultuaria opera in adversaria mea conjeceram. Itaque tum quidem *ῥάκος* illud *ἄγναφον* abjeci penitus: verum ubi obtulissent sese mihi postea alia ad Gotteschalci causam pertinentia, quæ in nostri utriusque collectaneis desiderari videbam; ante exorsa retexere placuit, et ad priorem illum centonem etiam ista attexere *ἐπιβλήματα*. Quæ, cujusmodicunque sint, ad te allegare visum fuit: si cui forte usui, in nova

historiæ tuæ editione adornanda, esse poterint. Ea tu, ut ab homine existimationis tuæ cupidissimo profecta, æquo ac libenti animo accipies. Vale.

Dublinii,
V. Kalend. Julias: anno æræ nostræ Christianæ
MDCXXXI.

HISTORIÆ PELAGIANÆ

CONTINUATIO.

CAPUT I.

De Pelagianismo in Britannicis nostris insulis et Hispaniarum partibus reviviscente: una cum Pelagianæ historiæ ab anno Christi 639. usque ad finem octavi seculi deductione.

Postquam interquievissent jam diu quæ cum Pelagianis habuit Ecclesia certamina: in Hibernia pestis illa demum erupit. Ad quam reprimendam, anno salutis sexcentesimo tricesimo nono, a Clero Romano, paulo post mortem Severini pontificis, ad Tomianum[a] antistitem Armachanum cæterosque Scotiæ nostræ doctores sequens missa est epistola.

"Doctissimis et sanctissimis, Tomiano[b], Columbano, Cromano, Dimao, et Baithano episcopis; Comano, Ernianoque, Laistrano, Scelano, et Segeno presbyteris; Sarano, cæterisque doctoribus seu abbatibus Scottis: Hilarus archipresbyter et servans locum sanctæ sedis apostolicæ; Johannes diaconus et in Dei nomine electus[c], item Johannes primicerius et servans locum sanctæ sedis apostolicæ, et Johannes servus Dei consiliarius ejusdem sedis apostolicæ."

[a] ab anno 624. ad 662. ut ex nostris annalibus intelligimus.

[b] Nomina propria ex duobus Bedæ MSS. codicibus restituimus: quorum alterum D. Robertus Cottonus, alterum D. Samuel Wardus possidet; omnium qui uspiam extant antiquissimos.

[c] Severini in pontificatu successor.

"Scripta quæ perlatores ad sanctæ memoriæ Severinum papam adduxerunt, hac de luce eo migrante, reciproca responsa ad ea quæ postulata fuerant siluerunt. Quibus reseratis, ne diu tantæ quæstionis caligo indiscussa remaneret, reperimus quosdam provinciæ vestræ, contra orthodoxam fidem, novam ex veteri hæresim renovare conantes; Pascha nostrum, in quo immolatus est Christus, nebulosa caligine refutantes, et quartadecima luna cum Hebræis celebrare nitentes, &c."

"Et hoc quoque cognovimus, quod virus Pelagianæ hæreseos apud vos denuo reviviscit; quod omnino hortamur, ut a vestris mentibus hujusmodi venenatum superstitionis facinus auferatur. Nam qualiter ipsa quoque execranda hæresis damnata est, latere vos non debet: quia non solum per istos ducentos annos abolita est, sed et quotidie a nobis perpetuo anathemate sepulta damnatur; et hortamur, ne, quorum arma combusta sunt, apud vos eorum cineres suscitentur."

Nam quis non execretur superbum eorum conamen et impium, dicentium, posse sine peccato hominem existere ex propria voluntate, et non ex gratia Dei? Et primum quidem blasphemiæ stultiloquium est dicere esse hominem sine peccato; quod omnino non potest, nisi unus mediator Dei et hominum homo Christus Jesus, qui sine peccato est conceptus et partus. Nam cæteri homines cum peccato originali nascentes, testimonium prævaricationis Adæ, etiam sine actuali peccato existentes, portare noscuntur, secundum prophetam dicentem: *Ecce*[d] *enim in iniquitatibus conceptus sum, et in peccato peperit me mater mea.*"

Quem effectum sortitæ sint istæ literæ, Beda, qui eas historiæ[e] suæ inseruit, non aperit: successu tamen caruisse, vetus author vitæ Kiliani subindicat; causam hanc reddens, quare post annos quadraginta septem[f] Romam profectus fuerit Kilianus noster, ut a Conone papa ordi-

[d] Psal. 51. ver. 7.
[e] Bed. hist. eccl. lib. 2. cap. 19.
[f] Ann. DCLXXXVI.

naretur episcopus: "Hibernia siquidem olim Pelagiana fœdata fuerat hæresi, apostolicaque censura damnata; quæ nisi Romano judicio solvi non poterat." Quæ narratio ejusdem apud me est fidei, cujus illa Matthæi Parisiensis alter: "Doctrinam[g] et scholas Anglorum, a temporibus S. Augustini, per Romanos pontifices fuisse interdictas, propter assiduas hæreses quæ in adventu Anglorum in Britanniam emerserant; dum pagani Christianis permixti, sanctæ conversationis gratiam et Christianam fidem corruperant." Eam fabellam assumentis quibusdam auxit Johannes Rossus Warwicensis, indeque enatum est recentiorum illud[h] commentum; Pelagianismi abigendi prætextu, interdixisse Gregorium I. ne Britanni extra monachorum cœnobia gymnasia aut scholas aperirent.

Quascunque vero radices vel in Hibernia vel in Britannia hæresis illa egerit: in ea stirpitus evellenda egregiam apud Britannos operam navasse ipsum Bedam[i], scripta illius fidem faciunt. Scripsisse vero refert Bostonus Buriensis, Contra Julianum episcopum Eclanensem de Campania librum. Quem et hodie, præfationis loco interpretationi libri Canticorum præfixum, legimus, ac præterea, In defensione gratiæ Dei, libros septem, quos in Gissebornensis cœnobii bibliotheca suo tempore asservatos fuisse Bostonus annotat: ego vero eosdem cum Fulgentii de gratia Dei et libero arbitrio libris responsionum septem fuisse suspicor, quos nunc tantopere desiderant eruditi. In libro qui extat de gratia Christi adversus Julianum, censura sua perstringit Beda, primo Juliani in Salomonis Cantica commentarium, deinde ejusdem librum De bono constantiæ, ac demum quidem ejusdem, ut ille putavit, vel ipsius potius Pelagii, ut ex Augustino docuit Gregorius[k] Ariminensis, epistolam ad Demetriadem virginem. "Quem videlicet librum," inquit Beda, "nonnulli nostrum studiose legentes, sancti et Catholici doctoris Hie-

[g] Matth. Paris. et ejus exscriptores, Matth. Westmonast. et Roffensis historiæ author: ad ann. 727.

[h] Jo. Bal. scriptor. Britan. cent. 13. cap. 5.

[i] Cir. ann. DCCXX.

[k] Greg. in 2 sent. dist. 26. quæst. 1. artic. 3.

ronymi esse temere arbitrantur: minime pervidentes, quod et suavitas eloquentiæ demulcentis, et hæreseos perversitas seducentis, manifeste probat hoc illius opusculum non esse." Quandoquidem vero adhuc inter opera Hieronymiana habetur, ejusque authoritas a pontificiorum nonnullis in quæstione de libero arbitrio adversus nos urgetur: ne quis deinceps specioso damnati libelli titulo decipiatur, loca inde excerpta visum est hic subjungere, quæ obelo suo venerabilis Beda jugulanda esse censuit.

Bedæ, in Pelagii epistolam de virginitate ad Demetriadem, Stricturæ.

PELAGIUS.

Quam multos philosophorum et audivimus et legimus, et ipsi vidimus, castos, patientes, modestos, liberales, abstinentes, benignos, honores mundi simul ac delicias respuentes, et amatores justitiæ non minus quam sapientiæ? Unde, quæso, hominibus alienis a Deo, ista quæ Deo placent? Unde hæc illis bona, nisi de naturæ bono?

BEDA.

Quicunque philosophorum Christum Dei virtutem et Dei sapientiam nescierunt, hi nullam veram virtutem nec ullam veram sapientiam habere potuerunt. In quantum vero vel gustum aliquem sapientiæ cujuslibet, vel virtutis imaginem habebant, totum hoc desuper acceperunt: non solum munere primæ conditionis, verum etiam quotidiana Ejus gratia, qui, creaturam suam nec se deserentem deserens, dona sua, prout ipse judicaverit, hominibus, et magna magnis, et parva largitur parvulis.

PELAGIUS.

Et cum ista quæ dixi, vel omnia in uno, vel singula in singulis haberi videamus, cumque omnium natura una sit; exemplo suo invicem sibi ostendunt, omnia in omnibus esse posse, quæ vel singula inveniuntur in singulis.

BEDA.

Contradicit Scriptura, quæ ait: "Nec[m] enim omnia possunt esse in omnibus, quoniam non est filius hominis immortalis." Ubi manifeste insinuatur, quia cum mortale hoc induerit immortalitatem, tunc demum possunt esse omnia in omnibus bona virtutum: et ne tunc quidem de naturæ bono, sed per gratiam ejus, de quo scriptum est; "Ut sit Deus omnia in omnibus." Sed et quotidiana nostræ fragilitatis documenta probant, non omnia in omnibus esse posse: ubi tam multi inveniuntur, qui summa nitentes instantia, nequaquam ad eas, quas alios vident habere, possunt pervenire virtutes.

PELAGIUS.

Quod si etiam sine Deo homines ostendunt, quales a Deo facti sunt: vide quid Christiani possint, quorum in melius per Christum instaurata natura est, et qui Divinæ quoque gratiæ juvantur auxilio.

BEDA.

Quod homines sine Deo dicit ostendere, quales a Deo facti sunt; adeo longe a veritate abest, ut nec homines Deo proximi valeant ostendere in hac duntaxat vita, quales a Deo protoplasto facti sunt. Quis enim sapientia vel vita major esse poterit eo qui, priusquam carnis debitum solveret, usque in paradisum vel tertii cœli ad adyta raptus, civium supernorum et conversationem contemplatus est et audivit colloquia? qui tamen dicit: "Condelector[n] enim lege Dei secundum interiorem hominem; video autem aliam legem in membris meis repugnantem legi mentis meæ." Quod parentes generis humani, quamdiu naturæ bonum intemeratum custodiere, constat dicere non potuisse.

Quod Christianorum naturam in melius dicit instauratam esse per Christum, et eos Divinæ gratiæ juvari auxilio:

[m] Eccles. cap. 17. ver. 29. [n] Rom. cap. 7. ver. 21, 23.

si de his solummodo, quæ in remissione peccatorum per baptisma nobis donata sunt, vult intelligi, hæreticum est; si autem et de quotidiana ejus gratia, qua nos in mente et corpore instaurare et juvare non cessat, catholicum est.

PELAGIUS.

B. JOB aperiens occultas naturæ divitias, et in medium proferens, ex se quid omnes possemus ostendit.

BEDA.

Quanto melius diceret, quod aperuit ineffabiles Divinæ gratiæ divitias; et in se, quia hæc omnibus quibuscunque vellet dare posset, ostenderet.

PELAGIUS.

Neque vero nos ita defendimus naturæ bonum, ut eam dicamus malum facere non posse, quam utique boni ac mali capacem etiam profitemur: sed ab hac eam tantummodo injuria vindicamus, ne ejus vitio ad malum videamur impelli, qui nec bonum sine voluntate faciamus nec malum; et quibus liberum est unum semper agere, cum semper utrunque possimus.

BEDA.

Quod dicit, nos vitio naturæ ad malum non impelli, qui nec bonum sine voluntate, nec malum faciamus; repugnat apostolo dicenti: "Scio[o] quia non habitat in me, hoc est in carne mea, bonum. Nam velle adjacet mihi; perficere autem bonum non invenio. Non enim quod volo bonum, hoc facio; sed quod nolo malum, hoc ago."

Quod dicit, liberum nobis esse unum semper agere, cum semper utrumque possimus; contradicit prophetæ, qui Deo supplex loquitur, dicens: "Scio[p], Domine, quia non sit hominis via ejus, nec viri est ut ambulet et dirigat gressus

[o] Rom. cap. 7. ver. 18, 19. [p] Jer. cap. 10. ver. 23.

suos." Sed et apostolo majorem se facit, qui dixit: "Ego[q] igitur ipse mente servio legi Dei; carne autem, legi peccati."

PELAGIUS.

Unde enim alii judicaturi sunt, alii judicandi, nisi quia in eadem natura dispar voluntas est, et quia, cum omnes idem possimus, diversa faciamus?

BEDA.

Contradicit Catholicæ fidei, quæ etiam parvulos esse judicandos confitetur; eos qui in eadem natura positi, priusquam aliquid boni malive facere aut velle aut saltem nosse poterant, sine baptismo rapti sunt.

PELAGIUS.

Adam de paradiso ejicitur; Enoch de mundo rapitur. In utroque Dominus libertatem arbitrii ostendit. Non enim a justo Deo aut ille puniri meruisset, aut hic eligi; nisi uterque utrunque potuisset. Hoc de Cain et Abel fratribus; hoc etiam de Esau et Jacob geminis intelligendum est: ac sciendum, solam voluntatis esse causam, cum in eadem natura merita diversa sunt.

BEDA.

Contradicit apostolo; qui de eisdem loquens ait: "Cum[r] enim necdum nati fuissent, aut aliquid egissent bonum aut malum; ut secundum electionem propositum Dei maneret, non ex operibus sed ex vocante, dictum est ei: Quia major serviet minori, sicut scriptum est; Jacob dilexi, Esau autem odio habui."

PELAGIUS.

Neque vero alia nobis causa difficultatem bene vivendi facit, quam longa vitiorum consuetudo.

[q] Rom. cap. 7. ver. 25. [r] Id. cap. 9. ver. 11, 12, 13.

BEDA.

Contradicit Scripturæ, quæ dicit: "Grave[s] jugum super filios Adam, a die exitus de ventre matris eorum."

PELAGIUS.

Nec impossibile aliquid potuit imperare, qui justus est: nec damnaturus est hominem pro eo quod vitare non potuit, qui pius est.

BEDA.

Quod dicit, Dominum non impossibile aliquid præcepisse, qui justus est: verum profecto dicit, si ad ejus respicit auxilium, cui Catholica vox supplicat; "Deduc[t] me in semita mandatorum tuorum." Si vero viribus animi sui fidit; refellit eum veridica ejusdem justi conditoris sententia, qua dicit: "Sine[u] me nihil potestis facere."

Quod dicit, eum, qui pius est, non damnaturum esse hominem, pro eo quod vitare non potuit; contradicit ejusdem pii Redemptoris et justi judicis sententiæ, qua etiam de parvulis ait, "Nisi[w] quis renatus fuerit ex aqua et spiritu, non potest videre regnum Dei, &c."

Hæc, de causa Dei contra Pelagium, venerabilis Beda: qui solus (quod sciam) hisce temporibus ex professo adversus inimicos gratiæ certamen suscepit. Alii enim non nisi obiter ista attigerunt: in quibus Ambrosius Ansbertus[x], ad locum illum Apocalypseos, capite vicesimo secundo, versu decimo septimo: "Qui sitit, veniat; et qui vult, accipiat aquam vitæ gratis;" quæstionem de concordia gratiæ et liberi arbitrii ita explicat. "Quomodo[y] qui vult beatæ potationis aquam accipit; si cuilibet gratis tantummodo datur? Et certe apostolus dicit: *Non[z] volentis neque currentis sed miserentis est Dei.* Quomodo qui vult accipiat; nisi quia

[s] Eccles. cap. 40. ver. 1.
[t] Psal. 119. ver. 35.
[u] Joh. cap. 15. ver. 5.
[w] Id. cap. 3. ver. 5.
[x] Cir. ann. DCCLX.
[y] Ambr. Ansbert. in Apocalyps. lib. 10.
[z] Rom. cap. 9. ver. 16.

in utrisque Dei gratia commendatur? quæ et ex nolente quolibet volentem efficit; et tamen jam volentem ad hoc quod desiderat, gratuite perducit. Ac si ejusdem gratiæ largitor dicat: Qui gratuite inspiratus æterna desiderare cœpit, gratuite etiam ad ea se pertingere posse confidat. Non enim alius, nisi qui vult, aquam vitæ gratis accipit: quia nemo ad æternam vitam gratis etiam perducitur, nisi qui prius velle cœperit gratia præventus. Hinc alibi per egregium prædicatorem dicitur: *Deus*[a] *est enim qui operatur in vobis et velle et perficere, pro bona voluntate.* Huic autem suæ sententiæ quasi contrarius esse videtur idem apostolus, cum alio in loco dicit: *Velle*[b] *adjacet mihi, perficere autem bonum nom invenio.* Sed sciendum est nobis, quia in eo sibi velle adjacere dicit, quo se hoc ipsum velle divinitus accepisse cognovit. Quod ipse quoque comprobans, ait: *Quid*[c] *habes quod non accepisti?* subaudis, per omnia nihil. Dicatur itaque: *Qui sitit, veniat;* ac si diceretur: Qui æternas delicias præveniente se gratia desiderare cœpit, passibus amoris ad eas tendat. *Et qui vult, accipiat aquam vitæ gratis,* subaudis, Qui ex nolente volens effectus est nullis præcedentibus bonorum actuum meritis, sed gratuita Dei voluntate, ex invisibili fonte ubertim hauriat aquam æternæ delectationis."

Non multo post in Hispania[d], veteres illæ a B. Augustino[e] commemoratæ, de divina prædestinatione et humani arbitrii libertate, quæstiones sunt suscitatæ: dicentibus aliis, Quod prædestinatio ad vitam, sive ad mortem, in Dei sit potestate, et non nostra; aliis quærentibus, Ut quid conamur vivere, quod in Dei est potestate? aliis ex diversa parte sciscitantibus: Ut quid rogamus Deum, ne vincamur tentatione, quod in nostra est potestate, quasi libertate arbitrii? Ad istas controversias componendas, ab Hadriano I. Romano pontifice ad Egilam et omnes Hispaniæ episcopos missæ sunt literæ: in quibus consideranda illis

[a] Philipp. cap. 2. ver. 13.
[b] Rom. cap. 7. ver. 18.
[c] 1 Cor. cap. 4. ver. 7.
[d] Cir. ann. DCCXC.
[e] Augustin. in Evang. Johannis, tract. 53. Op. tom. 3. par. 2. pag. 646.

proponit, quæ simili occasione data, contra Pelagiani cujusdam sermonem scripserat olim ad Eugyppium presbyterum B. Fulgentius Ruspensis episcopus. Quæ, quia in operibus ejus hodie non extant; et ostendunt, mutatis tantum personis, eandem nunc a Pelagianorum reliquiis actam esse fabulam: non abs re visum fuit huc adscribere.

Oppositio Pelagiani cujusdam veteris, contra veritatem prædestinationis; ab Hispanis quibusdam postea renovata.

"Illi, dum pro se gratiam solum reprehensibiliter intromittunt, in se damnabiliter calcaverunt, qui alios ad vitam, alios ad mortem asserunt destinatos. Adverte quibus impietatis se nexibus ligant. Si ad bonum prædestinatus sum, contra malum resistere necesse mihi non erit: si vero ad malum natus, bonum mihi exercere nihil proderit. Ac sic in utraque parte, intercluso appetitu laudis et gloriæ, unus securitate, alius desperatione torpebit: ac per hoc otiabitur omnis justitiæ exercitatio, oratio cessabit, languebit operatio. Sed non ita est: quin potius incessanter oremus, quia ipse Dominus dicit; *Sine*[f] *intermisssione orate, ne intretis in tentationem.* Nihilominus contra omne peccatum, non solum oratione, sed etiam labore luctemur: quia ipse Dominus præsenti lectione testatus est; *Quia*[g] *unusquisque propriam mercedem accipiet secundum suum laborem.*"

Responsio B. Fulgentii: ab Hadriano I. confirmata.

"Opera misericordiæ ac justitiæ [suæ] præparavit Deus in æternitate incommutabilitatis suæ: et, sicut futurorum operum suorum nunquam fuit ignarus, sic in eorundem operum præparatione nunquam improvidus. Præparavit ergo justificandis hominibus merita, præparavit iisdem glorificandis et præmia: malis vero non præparavit voluntates

[f] Luc. cap. 22. ver. 40, 46. [g] 1 Cor. cap. 1. ver. 8.

malas, aut opera mala; sed præparavit eis justa et æterna supplicia. Hæc est æterna prædestinatio futurorum operum Dei; quam, sicut nobis apostolica doctrina semper insinuari cognoscimus, sic etiam fiducialiter prædicamus. Beatus enim Paulus prædestinationem eorum, quos Dominus gratis salvat, et evidenter et frequenter insinuat. Ipse enim dicit de Deo: *Nam*[h] *quos præscivit, et prædestinavit conformes fieri imagini filii sui, ut sit ipse primogenitus in multis fratribus.* Et post: *Quos*[i] *autem prædestinavit, hos et vocavit; et quos vocavit, hos et justificavit; quos autem justificavit, illos et glorificavit.* Non utique alios, sed quos prædestinavit, hos vocavit, hos justificavit. Nihil incertum in Dei operibus nutat, quia nihil suæ prædestinationis evacuat: prædestinationis igitur suæ opera vocatione Deus inchoat, glorificatione consummat. Non tamen in omnibus quos vocat, sed quos secundum propositum vocat: *Diligentibus*[k] *enim Deum omnia cooperantur in bonum, his qui secundum propositum vocati sunt.*"

"Teneatur ergo prædestinationis veritas a fidelibus cunctis: quia quisquis divinum non credit in hac prædestinatione consilium, non perveniet ad gloriosum ejusdem prædestinationis effectum: quisquis autem non est prædestinatus ad gloriam, invenitur sine dubio præscitus ad pœnam; quæ ideo in Dei præparatione prædestinata cognoscitur, ut per eam infidelitas atque iniquitas puniatur. Propter quod beatus Judas apostolus, quosdam prædestinatos dicit in judicium his verbis: *Subintroierunt*[l] *enim quidam homines impii, qui olim præscripti et prædestinati erant in hoc judicium Dei nostri.* Vigilanter autem in doctrina Spiritus Sancti prædestinatos impios non dicit ad peccatum, sed ad judicium; id est, non ad impietatem sed ad punitionem. Non enim prædestinati sunt ad hoc, quod vitiosas impietates admittunt; sed ad illud, quod judicio æquitatis divinæ recipiunt. Ipsorum enim opus est, quod impie faciunt, Dei autem opus est, quod juste recipiunt."

"Proinde quod auctor illius sermonis subsequenter ad-

[h] Rom. cap. 8. ver. 29.
[i] Ibid. ver. 30.
[k] Rom. cap. 8. ver. 28.
[l] Jud. ver. 4.

junxit, dicens: Quin potius incessanter oremus, quia ipse Dominus dicit; Sine intermissione orate, ne intretis in tentationem. Et post: Nihilominus contra omne peccatum, non solum oratione, sed etiam labore luctemur. Et iterum: Sic laborantes vocat Dominus dicens; *Venite*[m] *ad me omnes, qui laboratis et onerati estis, et ego vos reficiam.* Sed nos a Deo humiliter gratiam poscamus; quam collaborantem jugiter habeamus, per quam nos Deus et in labore custodiat, et ad mercedem peracto labore perducat."

Hæc ex Fulgentio, Hadrianus: cujus hac de re literæ, inter epistolas[n] pontificum, anno septingentesimo nonagesimo primo a Carolo magno in unum volumen collectas, leguntur. Unde etiam ab ipso Carolo doctrinam hanc approbatam fuisse intelligimus. Etsi enim initio libri tertii Capitularis sui de imaginibus, quadriennio ante habitam synodum Francofordiensem editi, libellum fidei Pelagii ad Innocentium, ut traditionem a sanctis patribus acceptam, inseruerit, Hieronymi fuisse arbitratus ad Damasum (cujus titulo quoque inter *ψευδεπίγραφα* Hieronymiana adhuc retinetur); tamen quæ in illo ipso capitulari, ut alia omittam, libro primo, capite quindecimo, scripta habentur, sanam de Christi gratia sententiam amplexatum fuisse, satis ostendunt. Quomodo et proximo seculo eandem fidei professionem ut Hieronymianam a Remigio Lugdunensi archiepiscopo laudatam invenimus: quem tamen et Pelagianorum et Semipelagianorum summum fuisse oppugnatorem constat. Atqui tantum abest, ut illa fidei confessio sit Hieronymi: ut ipsius sententiam, velut blasphemam et execrabilem, in ea damnatam videamus. Cum enim libro primo Dialogi adversus Pelagium scripsisset Hieronymus: "Possibilia præcepit Deus, et ego fateor, sed hæc possibilia cuncta singuli habere non possumus:" Pelagius suam hic opponit *ἀντίθεσιν*: "Execramur blasphemiam eorum, qui dicunt, impossibile aliquid homini a Deo esse præceptum; et mandata Dei non a singulis, sed ab omnibus in communi posse servari."

[m] Matt. cap. 11. ver. 28.

[n] Epist. 96 et 97. Codicis Carolini, edit. Ingolstad. ann. 1613.

Pelagius, inquam: neutiquam vero Augustinus, uti putavit Vossius[o] noster; minime advertens sermonem illum centesimum nonagesimum primum de tempore, qui Augustino tribuitur, eundem ipsum esse cum hoc de quo jam agimus libello Pelagii.

[o] Voss. histor. Pelag. lib. 5. part. 1. antithes. 6.

CAP. II.

De Gotteschalco Orbacensi monacho; ac Tritheitarum et Prædestinatianorum hæresibus, quæ ab eo dicuntur fuisse suscitatæ.

Ut sub finem superioris seculi in Hispania[a], ita subsequente nono hoc seculo multo vehementius in Germania et Gallia, graves illæ de prædestinatione et libero arbitrio controversiæ agitatæ sunt; a Gotteschalco quodam Benedictino, Orbacencis cœnobii monacho, altercationum istarum ducta origine. Orbacum, hodie Orbez, ad Suessionensem quidem episcopatum spectat, ad archiepiscopatum vero Ecclesiæ Remorum, quæ provinciæ Belgicæ secundæ fuit metropolis. Unde monachus iste a Trithemio[b] natione Gallus, ab Aventino[c] Belga fuisse memoratur. Cæsar[d] Baronius, cum asseclis suis Severino Binio et Antonio Possevino, Scotum fuisse innuit; cum ipsum nomen Francicæ vel Germanicæ fuisse originis plane prodat: Gott enim Germanis Deum, schalck servum, denotat; ut Gotteschalcus Θεόδουλον sive Dei servum sonet.

Fuit is Augustinianæ doctrinæ studiosissimus; et earum præcipue quæstionum, quæ a communi intellectu magis remotæ videbantur, curiosissimus indagator. Ejusmodi erant illæ de modo videndi Deum post resurrectionem inquisitiones, de quibus eruditissimos sui seculi viros sollicitaverat: num oculi carnis aliquid sint mentis simile habituri, an ita potius nobis futurus sit Deus notus atque conspicuus ut videatur spiritu. Qua de re a Lupo abbate

[a] Circ. ann. DCCCXL.

[b] Jo. Trithem. vit. Rabani lib. 3. ubi Botescalcus pro Gotescalcus perperam excusum est.

[c] Jo. Aventin. annal. Boior. lib. 4.

[d] Baron. ann. 855. sec. 1. Bin. not. ad concilium Valentinum (eo anno celebratum), et Possevin. apparat. sacr. in Valentin. concil.

Ferrariensi, diœcesis Senonensis, scripta ad eum extat epistola; hoc habens exordium. "Ni[e] veritus fuissem, ut me ab observatione charitatis aversum, nullius flecti posse precibus, putando, eandem charitatem offenderes, etiam nunc silentii latebram fovens, nihil ad ea quæ consuluisti respondissem; duabus videlicet ex causis: altera, ne otio tuo materiam exercendi ingenii vel imminuerem vel detraherem; altera, ut, habita consideratione illorum quos super eadem quæstione te sollicitasse olim cognovi, mediocritatem meam non præjudicare quorundam excellentiæ æstimatione propria comprobarem." Nec minus gravem atque salubrem epilogum. "Proinde semper solvendo, et nunquam persolvendo, charitatis debito, te suspiciende frater exhortor, ut nequaquam ultra in talibus tuum ingenium conteras; ne, his ultra quam oportet occupatus, ad utiliora vestiganda sive docenda minus sufficias."

Verum hac admonitione nihil ille a proposito deterritus, altissimum illud Divinæ electionis et reprobationis pelagus est ingressus; de prædestinatione et gratia capitulis nonnullis publicatis, quæ magnis postea turbis occasionem præbuerunt. Unde factus commotior Hincmarus, qui anno octingentesimo quadragesimo quinto Remensis factus est archiepiscopus, in epistola[f] ad Nicolaum I. pontificem ita in eum invehitur. "Antequam ad episcopatus ordinem pervenirem, sicut abbas suus et monachi inter quos fuerat conversatus ei testimonium perhibent, in metropolis Ecclesiæ Remorum monasterio, in Suessonica parochia, quod Orbacis dicitur, habitu monachus, mente ferinus, quietis impatiens, et vocum novitate delectans, ac inter suos mobilitate noxia singularis de omnibus, quæ in his regionibus perverse tunc temporis sensa cognoverat, quædam sibi elegit capitula; ut novitate vocum innotesci valeret, utque simplicium et devotorum sensus pervertere, et magistri sibi nomen usurpando post se discipulos trahere, illisque qui ad sua vota, auribus prurientes, magistros sibi coacervare decertant, quærere indebite, quoniam legitime non poterat, simulatione vitæ religiosæ et doctrina præesse."

[e] Lup. epist. 30.
[f] Apud. Flodoard. histor. Remens. lib. 3. cap. 14.

Eadem, et iisdem fere verbis, sed paulo contractioribus, habet idem in undecimo capite posterioris voluminis ad Carolum Calvum regem adversus Gotteschalcum et ejus defensores conscripti: tantum, ubi dixisse illum audivimus, "quædam sibi elegisse capitula" Gotteschalcum, hic "quatuor sibi elegisse capitula" affirmat; "omnium pene perversitatum illarum fœtidas et cænulentas fæces in se continentia." Quænam vero illa fuerint, partim ex antithesi quatuor capitulorum, quæ in Carisiaca synodo Gotteschalco sunt opposita, intelligere possumus, de quibus in capite septimo plura videbimus: partim etiam ex jam dicta Hincmari ad Nicolaum I. epistola; in qua sequentes propositiones contra Catholicam fidem, eum docuisse affirmat.

1. "Sicut Deus quosdam ad vitam æternam, ita quosdam prædestinavit ad mortem æternam."

2. "Non vult Deus omnes homines salvos fieri, sed tantum eos qui salvantur. Omnes autem salvantur, quoscunque ipse salvare voluerit: ac per hoc, quicunque non salvantur, penitus non est voluntatis illius, ut salventur; quoniam si non omnes salvantur, quos vult Deus salvos fieri, non omnia quæcunque voluit fecit: et si vult quod non potest, non omnipotens sed infirmus est. Est autem omnipotens, qui fecit quodcunque voluit, dicente Scriptura: *Omnia*[g] *quæcunque voluit Dominus fecit in cœlo et in terra, in mari et in omnibus abyssis.* Item: *In*[h] *voluntate tua, Domine, cuncta sunt posita, et non est qui possit resistere tuæ voluntati: si decreveris salvare nos, continuo liberamur.*"

3. "Non pro totius mundi redemptione, id est, non pro omnium hominum salute et redemptione, Dominus et Salvator noster Jesus Christus est crucifixus et mortuus, sed tantum pro his qui salvantur."

4. "Deitas sanctæ Trinitatis trina est."

Ad postremam refellendam blasphemiam peculiarem librum ad Remenses suos scripsisse Hincmarum notat Flodoardus, "collectum[i] ex orthodoxorum dictis patrum, quod

[g] Psal. 135. ver. 6. [h] Esth. cap. 13. ver. 9.

[i] Flodoard. lib. 3. hist. cap. 15.

Divinæ Trinitatis Deitas trina non sit dicenda": et ad Carolum regem super hac eadem re librum alium. Verum a blasphema Tritheitarum hæresi satis hic Gotteschalcum (qui in confessione sua Deum, naturaliter quidem unum, sed personaliter trinum, clarissime prædicat) vindicat Flodoardi scholiastes Georgius Colvenerius, theologiæ in academia Duacensi professor regius: in loquendi modo, potius quam in ipsa re, errorem commissum esse demonstrans. "Id[k] quidem (inquit) minus recte, et improprie dicitur; cum trium personarum in Sancta Trinitate non sit, nisi una numero Deitas. Sed eo sensu dici potest trina Deitas, quia est in tribus personis. Unde in Ecclesia Romana, a trecentis et quinquaginta circiter annis, decantatus est ille S. Thomæ hymnus de venerabili sacramento in quo dicitur.

Te, trina Deitas unaque, poscimus.

Cumque de eo mutando ageretur in postrema correctione Romani breviarii sub Clemente VIII. (ut a viris doctis accepi) propter auctoritatem tamen tanti doctoris, nihil est mutatum. Sic apud Chrysostomum, tomo tertio, homilia de S. Joanne Baptista (quæ quidem ipsius non est, sed incerti auctoris) legitur, quod in Patre, Filio et Spiritu Sancto, est triplex et una Divinitas. Ubi triplex pro trina ponitur: sicut et in hymno Prudentii de cereo Paschali, cum ait de Deo;

Regnum continuat numine triplici.

Nam Deus non recte triplex dicitur, sed trinus: ut docent scholastici doctores in primum librum sententiarum, distinctione decima nona."

Priores vero illas propositiones ex veteri hæresi prædestinatiana profluxisse Hincmarus[l] asserit: cujus etiam in vita[m] antecessoris sui Remigii Remensis archiepiscopi, ita

[k] Colvener. schol. in Flodoard. lib. 3. cap. 14.

[l] Hincmar. in epist. ad Nicol. I. apud Flodoard. lib. 3. cap. 14.

[m] MS. in Sarisburiensis Ecclesiæ bibliotheca: nam in vita quam Surius ad diem 13. Januarii edidit, tota illa Hincmari adversus prædestinatianos excursio est omissa.

idem meminit. "Ad quem ignem perpetuum Deum quosdam prædestinasse, quos non vult salvos fieri, et ideo salvi esse non possunt, et pro his Christum non fuisse passum; veteres etiam moderni, hæretici Prædestinatiani, mentientes, sicut et Pelagiani de peccato Adæ et libero hominis arbitrio, sine gratia Dei, male sentientes, dixerunt." Et de modernis quidem illic conqueritur, "Quoniam adhuc reliquiæ Prædestinatianorum in istis Gallicanis provinciis fauce susurra mussitant:" de veteribus, quinam illi fuerint, quandoquidem ne ipse quidem Hincmarus satis perspectum habuit, ex antiquioribus authoribus res est perquirenda.

Et eorum quidem originem Tiro Prosper, quisquis ille fuerit (nam a Prospero Aquitanico, Augustini propugnatore, longe diversum fuisse jamdudum demonstravit Arnaldus[n] Pontacus) in Hieronymiani chronici continuatione, sub annum Arcadii et Honorii vicesimum quartum, ita explicat. "Prædestinatorum hæresis, quæ ab Augustino accepisse dicitur initium, his temporibus serpere exorsa:" Sic enim, tum[o] apud Thomam Waldensem, tum in duobus optimæ notæ MSS. exemplaribus, altero bibliothecæ regiæ, altero Benedictini apud Cantabrigienses collegii, locus est expressus: cum in libris editis, non ab ipso Augustino sed ab Augustini libris male intellectis, hæresis hæc accepisse dicatur initium. Nempe honori Augustini hoc modo consultum esse voluerunt interpolatores illi: nec animadverterunt Semipelagianorum fuisse istas technas; qui, novellæ cujusdam prædestinatianæ hæreseos excogitato odioso nomine, ipsius Augustini orthodoxam de prædestinatione doctrinam prægravare studuerunt.

Eam enim pro hæresi ab illis fuisse habitam, præter ea quæ in Fausti Semipelagiani libris passim occurrunt, etiam Arnobii illa in Psalmum centesimum octavum notatio satis ostendit. "Nota ex arbitrio evenisse ut nollet: propter hæresim, quæ dicit Deum alios prædestinasse ad benedictionem, alios ad maledictionem:" Quod vero eam dixerint ab Au-

[n] Pontac. apparat. ad notas in Euseb. Hieron. et Prosperi chronic. pag. 22, 23.

[o] Waldens. doctrin. fidei. tom. 1. lib. 1. cap. 22.

gustino accepisse initium, et contra patrum opinionem atque ecclesiasticum sensum ab eo fuisse introductam, illa Prosperi, in epistola ad ipsum Augustinum scripta de reliquiis Pelagianæ hæreseos, fidem faciunt. "Multi servorum Christi qui in Massiliensi urbe consistunt, in sanctitatis tuæ scriptis quæ adversus Pelagianos hæreticos condidisti, contrarium putant patrum opinioni et ecclesiastico sensui, quicquid in eis de vocatione electorum secundum Dei propositum disputasti." Et post: "Obstinationem suam vetustate defendunt: ut ea, quæ de epistola apostoli Pauli Romanis scribentis, ad manifestationem Divinæ gratiæ prævenientis electorum merita, proferuntur, a nullo unquam Ecclesiasticorum ita esse intellecta, ut nunc sentiuntur, affirment." Quibus et illud Hilarii addi potest, in alia ad eundem Augustinum data epistola. "Hæc sunt quæ Massiliæ, vel aliis etiam locis in Gallia, ventilantur: NOVUM, et inutile esse prædicationi, quod quidam secundum propositum eligi dicantur." Denique hujus doctrinæ assertoribus Prædestinatorum nomen, quod Tiro (et eum secutus Sigebertus) usurpat, fuisse impositum ex dicti Arnobii verbis illis liquet, in expositione Psalmi centesimi quadragesimi sexti. "Nota tibi, PRÆDESTINATE, quod loquor: omnium generaliter bonam voluntatem Christi gratia hoc ordine, quo diximus, antecedit: si tamen pro omnibus natus, si tamen pro omnibus passus." cui geminum est et alterum illud Prædestinatianorum cognomentum, quo utitur Hincmarus, Gennadium Massiliensem imitatus: qui, in appendice[p] ad Hieronymi indiculum de hæresibus adjecta, eorum sententiam, invidiose satis, hunc in modum explicat.

"Prædestinatiani sunt, qui dicunt quod Deus non omnes homines ad hoc crearit, ut omnes salventur; sed ut multitudine hominum ornetur mundus. Quod etsi generali prædicatione dicat: *Venite ad me omnes, qui laboratis et onerati estis; et ego reficiam vos:* non tamen omnes ea voluntate vocet, ut omnes sequantur vocantem. Sed nec omnes qui ipso inspirante obediunt vocationi, dicuntur accipere exequendi in bono opere perseverantiam; sed post

p Edit. Paris. ann. 1617. pag. 26.

multos labores et justitiæ fructus, si non sunt de salvandorum numero, subtrahendas eis vires agendi, ne perdurent in bono: et e contrario, illos qui prædestinati sunt ad vitam æternam, etiamsi in perfidia, vel in omni genere peccati longo tempore volutentur; accepturos occasionem, qua et credant in Deum, et secundum Dei præceptum vivant, ut possideant societatem justorum. Tali definitione id docere student, quod Deus personas hominum accipiat: quod alios etiam invitos post multa mala opera attrahat ad salutem; alios post bona rejiciat, et compellat in malum, quo pereant in æternum."

Hujusmodi nimirum porismata ex Augustini de absoluta prædestinatione sententia deduxisse Massilienses ex Prosperi ad Gallorum capitula responsione intelligimus: ut "tali[q] commento et detestationem ejus, quem impeterent, obtinerent; et ab his, quæ infamassent, curam exterriti lectoris averterent." Qua a Massiliensibus suis imbutus persuasione Gennadius, quo animo in Augustinum affectus fuerit satis aperuit; quum in scriptorum ecclesiasticorum catalogo illum[r] "ex multiloquio non effugisse peccatum," atque " errorem illius sermone multo contractum, lucta hostium exaggeratum, necdum hæresis quæstionem dedisse," pronuntiat. Itaque Isidorus[s] Hispalensis, relicto hic Gennadio, quem alias in suo Hæreticorum catalogo sequi solet, Prædestinatianorum horum mentione prorsus prætermissa, Pelagianorum hæresim eorum loco, judicio longe rectiore, substituit.

Quin et Vossius ipse noster, qui omnium primus ad monachos Adrumetinos (quibus duos libros, alterum de gratia ac libero arbitrio, de correptione ac gratia alterum, transmisit Augustinus) Prædestinatianorum originem retulit, in illorum tamen descriptione, perstrictam[t] a Gennadio fuisse Augustini de prædestinatione absoluta sententiam, non diffitetur. Nam monachi quidem illi, "sic[u] gratiam prædicabant, ut negarent hominis esse

q Prosp. præfat. in respons. ad capit. Gallor.

r Gennad. catal. cap. 38.

s Isidor. orig. lib. 8. cap. 5.

t Voss. histor. Pelag. lib. 1. cap. 10.

u Augustin. epist. 214. Op. tom. 2. pag. 791.

liberum arbitrium, aut in die judicii redditurum esse Deum unicuique secundum opera ejus"; neque "esse[w] corripiendum qui exorbitat de via justa, sed ei reditum et perseverantiam a Domino tantum esse poscendam:" de aliis vero quæ Prædestinatianis adscribi solent, adeoque de ipsa prædestinatione (unde id cognomenti illis inditum) fuisse ab eis aliquid peculiariter promulgatum, non legimus. Atqui nihil est eorum, quæ Prædestinatianis ab Arnobio, Gennadio, Hincmaro, aut ipso etiam Sigeberto tribuuntur; quod non a Pelagianis et Semipelagianis, ipsi Augustino et ejus sectatoribus, quo jure quave injuria, attributum fuisse comperimus.

Quod "quidam[x] homines scilicet non ad hoc a Deo creati sint, ut vitam adipiscerentur æternam; sed ut habitum tantummodo seculi præsentis ornarent, et ad utilitatem nascerentur aliorum." Quod "non[y] omnes homines velit Deus salvos fieri, sed certum numerum prædestinatorum." Quod "majorem[z] partem generis humani ad hoc creet, ut illum perdat in æternum." Quod "hæc[a] sit voluntas Dei, ut magna pars Christianorum salva esse nec velit, nec possit." Quod "Dominus[b] noster Jesus Christus non pro omnium hominum salute et redemptione sit passus." Quod "non[c] omnes homines vocentur ad gratiam." Quod "qui[d] vocati sunt, non æqualiter sint vocati; sed alii ut crederent, alii ut non crederent." Quod "nolit[e] Deus, ut omnes catholici in fide catholica perseverent; sed velit, ut magna exinde pars apostatet, et magna pars sanctorum a sanctitatis proposito ruat." Quod "pars[f] magna illa Christianorum catholicorum fidelium, atque sanctorum, quæ ad ruinam et perditionem prædestinata est, etiamsi petat a Deo sanctitatis perseverantiam, non impetrabit: eo quod mutari non potest divina prædestinatio, quæ illos præordinavit, præpa-

[w] Id. de corrept. et grat. cap. 3, 4, et 10. Op. tom. 10. pag. 752, 754.

[x] Gallor. object. 13. apud Prosperum.

[y] Eorund. object. 8.

[z] Vincent. object. 3. apud eundem.

[a] Ejusd. object. 7.

[b] Ibid. object. 1.

[c] Gallor. object. 4.

[d] Eorund. object. 5.

[e] Vincent. object. 8, et 9.

[f] Ejusd. object. 14.

ravit, præaptavit, ut caderent." Quod "non[g] prædestinati ad vitam, etiamsi fuerint in Christo per baptismum generati, et pie justeque vixerint, nihil eis prosit: sed tandiu reserventur, donec ruant et pereant: nec ante eos ex hac vita, quam hoc eis contingat, auferri." Quod "quibusdam[h] vocatis, et pie justeque viventibus, obedientia subtrahatur, ut obedire desistant." Quod "omnes[i] illi fideles et sancti, qui ad æternam mortem prædestinati sunt, quando ad vomitum suum relabuntur, vitio quidem suo hoc facere videntur; sed ipsius vitii causa est Divina prædestinatio, quæ illis latenter subtrahit bonas voluntates." Quod "si[k] qui sunt nondum vocati, quos Deus gratia sua prædestinaverit eligendos, accipient eandem gratiam, qua velint, et sint electi: et si qui obediunt, si prædestinati sunt rejiciendi, subtrahentur obedientiæ vires ut obedire cessent." Quod "omnes[l] illi fideles et sancti qui ad æternam mortem prædestinati sunt, posteaquam ceciderint, sic a Deo dispensentur, ne possint vel velint per pœnitentiam liberari."

Ad id quod extremo loco de προσωποληψία objicitur, et, "rerum[m] indigna confusione," vetus spectat illa Pelagianorum calumnia, initio libri sexti, sive Hypomnesticῶn, sive Hypognosticῶn proposita. "Credere[n] nos vel prædicare suggillatis, quia cum lege Dei et prophetis, cum evangelio Christi ejusque apostolis, prædestinationem dicimus, quod Deus quosdam hominum sic prædestinet ad vitam regni cœlorum, ut si nolint orare, aut jejunare, aut in omni opere divino vigiles esse, eos omnino perire non posse; nec prorsus sui debere esse solicitos, quos Deus, quia voluit, semel jam eligendo prædestinavit ad vitam: quosdam vero sic prædestinavit in gehennæ pœnam, ut etiam si credere velint, si jejuniis et orationibus omnique se voluntati divinæ subjecerint, in his Deum non delectari, et vitam illis æternam in toto dari non posse; sic

[g] Gallor. object. 3.
[h] Eorund. object. 12.
[i] Vincent. object. 13.
[k] Genuensium dubium 10. apud eund. ex Augustin. de bono vel dono perseverant. cap. 15.
[l] Vincent. object. 15.
[m] Faust. de lib. arbitr. lib. 2. cap. 6.
[n] Author hypognostic. in Appen. tomi 10. oper. Augustini.

electione prædestinatos esse ut pereant. Deum nos taliter operantem personarum esse acceptorem dicere." Necnon et Semipelagianorum illa altera a Prospero in epistola ad Augustinum commemorata: "Hoc propositum vocationis Dei, quo vel ante mundi initium, vel in ipsa conditione generis humani, eligendorum et rejiciendorum dicitur facta discretio; ut, secundum quod placuit Creatori, alii vasa honoris, alii vasa contumeliæ sint creati, et lapsis curam resurgendi adimere, et sanctis occasionem teporis adferre: eo quod in utramque partem superfluus labor sit, si neque rejectus ulla industria possit intrare, neque electus ulla negligentia possit excidere. Quoquo enim modo se egerint, non posse aliud erga eos, quam Deus definivit, accidere, et sub incerta spe cursum non posse esse constantem; cum, si aliud habeat prædestinantis electio, cassa sit annitentis intentio. Removeri itaque omnem industriam, tollique virtutes, si Dei constitutio humanas præveniat voluntates: et sub hoc prædestinationis nomine, fatalem quandam induci necessitatem. Quamobrem nec acquiescunt," inquit Prosper, "prædestinatum electorum numerum, nec augeri posse, nec minui: ne locum apud infideles ac negligentes cohortantium incitamenta non habeant; ac superflua sit industriæ ac laboris indictio, cujus studium cessante° electione frustrandum sit."

Unde manifestum existit, non ex libris Augustini male intellectis, ut Sigeberto Gemblacensi visum, et qui ex eo corrigendum putarunt Tironis chronicon (quod in nullo, opinor, manuscripto exemplari a Sigeberti illo altero sejunctum cernitur) sed ex Augustini libris rite intellectis, sensisse Massilienses et alias Pelagianorum reliquias justa consequentia deducta fuisse nefanda illa quæ Prædestinatianis adscribebant dogmata. Verba Sigeberti, ad annum Christi quadringentesimum decimum quintum, ista sunt. "Prædestinatorum hæresis hoc tempore cœpit serpere: qui ideo prædestinati vocantur, quia, de prædestinatione et divina gratia disputantes, asserebant quod nec pie viventibus prosit bonorum operum labor, si a Deo ad mortem prædestinati

° *cassante.*

fuerint; nec impiis obsit, quod improbe vivant, si a Deo prædestinati fuerint ad vitam. Quæ assertio et bonos a bonis avocabat, et malos ad mala provocabat. Hæc hæresis ex libris Augustini male intellectis initium sumpsisse dicitur." Hæc Sigebertus: ignorans, Semipelagianorum artibus, per Prædestinatorum istorum latus recta petitum fuisse ipsum Augustinum.

Contra Julianum Pelagianum, Augustinus[p] ita disputaverat. " Quid est quod dicis; cum desideriis suis traditi dicuntur, relicti per divinam patientiam intelligendi sunt, non per potentiam in peccata compulsi? quasi non simul posuerit hæc duo idem apostolus et patientiam et potentiam, ubi ait: *Sic*[q] *autem volens Deus ostendere iram et demonstrare potentiam suam, attulit in multa patentia vasa iræ, quæ perfecta sunt in perditionem.* Ait, inquis, apostolus: *Bonitas*[r] *Dei ad pœnitentiam te adducit.* Verum est, constat: sed quem prædestinavit adducit; quamvis secundum duritiam et cor impœnitens, quantum ad ipsum attinet, thesaurizet sibi *iram in die iræ, et revelationis justi judicii Dei, qui reddet unicuique secundum opera ejus.* Quantamlibet enim præbeat patientiam, nisi ipse dederit, quis agit pœnitentiam? Ex isto numero electorum et prædestinatorum, etiam qui pessimam duxerunt vitam, per Dei benignitatem adducuntur ad pœnitentiam; per cujus patientiam non sunt huic vitæ in ipsa scelerum perpetratione subtracti, ut ostendatur et ipsis et aliis cohæredibus eorum, de quam profundo malo possit Dei gratia liberare. Ex his nemo perit, quacunque ætate moriatur. Cæteri autem mortales, qui ex isto numero non sunt, et ex eadem quidem massa ex qua et isti, sed vasa iræ facti sunt, ad utilitatem nascuntur istorum. Non enim quenquam eorum Deus temere ac fortuito creat, aut quid de illis boni operetur ignorat; cum et hoc ipsum bonum operetur, quod in eis humanam creat naturam, et ex eis ordinem seculi præsentis exornat. Istorum neminem adducit ad pœnitentiam salubrem et spiritalem, qua homo in Christo reconciliatur Deo; sive illis ampliorem

p lib. 5. cap. 5, 6. Op. tom. 10. pag. 634, 635, 636.

q Rom. cap. 9. ver. 22. r Ibid. cap. 2. ver. 4.

patientiam, sive non imparem præbeat. Quamvis ergo omnes ex eadem massa perditionis et damnationis, secundum duritiam cordis sui et cor impœnitens, quantum ad ipsos pertinet, thesaurizent sibi iram in die iræ, quo redditur unicuique secundum opera sua: Deus tamen alios inde per misericordem bonitatem adducit ad pœnitentiam, alios secundum justum judicium non adducit. Habet enim potestatem adducendi et trahendi, ipso Domino dicente: *Nemo*[s] *venit ad me, nisi Pater qui me misit traxerit eum.*"

Ex his et similibus Augustini disputationibus collegit Gennadius, cum Massiliensibus suis, hanc illius fuisse sententiam; "Quod Deus non omnes homines ad hoc crearit, ut omnes salventur, sed ut multitudine hominum ornetur mundus, &c. quodque alios, etiam invitos, post multa mala opera attrahat ad salutem; alios post bona rejiciat et compellat in malum, quo pereant in æternum." Vel, ut alii adhuc odiosius rem expressere, "quod[t] per potentiam Deus homines ad peccata compellat," atque "ex[u] prædestinatione Dei, velut fatali necessitate, homines ad peccata compulsi cogantur ad mortem," Deo homines "in[w] mortem impellente, et perituris salutis intercludente aditum." Denique "quod[x] Deus absque ullo inter malum et bonum moderatoris examine, non ordine regentis, sed jure dominantis, illum affectu dignum reddat, hunc odio; illum recipiat studio, hunc excludat imperio: et inter duos perditos, nulla consideratio laboris, nulla devotionis habeatur; sed unus sine ratione cessantibus officiis assumatur, alter sine discretione damnetur." Sic enim Faustus, ille Semipelagianorum antesignanus, cujus profundam calliditatem B. Fulgentium destruxisse notavit Isidorus[y], suppresso Augustini nomine, ejus opinionem insectatur: quemadmodum a Sixto[z] Senensi recte est animadversum; quod tamen scriptum adversus Prædestinatianos ab ipso fuisse editum, Maldonatus[a] significat: nec male illud quidem; si per Præ-

[s] Joh. cap. 6. ver. 44.
[t] Gallor. object. 11.
[u] Eorund. object. 1.
[w] Faust. de lib. arbitr. lib. 1. cap. 19.
[x] Id. lib. 2. cap. 6.
[y] Isidor. de vir. illustr. cap. 14.
[z] Sixt. Senens. in biblioth. sanct. lib. 6. annot. 252.
[a] Maldonat. in Joh. cap. 17. ver. 9. et Matth. cap. 20. ver. 27.

destinatianos non alios intellexisset quam eos, qui Augustinianam de prædestinatione sententiam sunt amplexi. Nam et in ipso operis hujus initio Leontium episcopum commendat author; "quod in condemnando PRÆDESTINATIONIS errore concilium summorum antistitum congregasset:" et hosce ipsos Fausti libros, Petrus diaconus cum collegis suis, in fine libri de incarnatione et gratia Domini, ut contra PRÆDESTINATIONIS sententiam scriptos, anathematizat.

Summa vero venenati illius scripti duabus epistolis comprehenditur, quarum altera ipsius Fausti est ad Lucidum presbyterum; altera Lucidi, a Fausto seducti, præteritas errores revocantis, seu verius ab orthodoxorum consortio ad Semipelagianorum castra transeuntis. Unde apparet, quid de Henrici Canisii nugamento judicandum sit; qui[b] Lucidum, quod erroneæ Fausti epistolæ subscripsisset, pœnituisse fingit, erroremque publicata epistola damnavisse: quid de contrario Baronii[c], Binii[d] et Becani[e], pronuntiato sentiendum; qui Lucidum, Fausti opera ad catholicam fidem revocatum, Prædestinatianorum errores, quibus detentus fuerat, damnasse autumant. Quid item de Serarii[f] impudentia; qui "eandem hodie toties damnatam, impiam, horrendamque delirationem, e graveolentibus priscorum hæreticorum bustis, ab hodiernis refossam Calvinistis, calumniatur." Quid de Hincmari denique (ut ad illum tandem redeamus) ἀνιστορησία statuendum sit; qui commentitiam hanc Prædestinatianorum hæresim "primum[h] in Africa, postea in Galliis, per idem tempus quando et Nestoriana hæresis, esse exortam; et tempore Cœlestini papæ, ipsius auctoritate, et instantia sancti Prosperi,

[b] Canis. annot. in Faust. epist. 3. bibliothec. patr. tom. 5. part. 1. pag. 526. edit. Colon.

[c] Baron. ann. 490. sec. 16, 17, 24, 29, 30.

[d] Bin. not. in concil. Arelat. III. tomo 2. concil. part. 1. pag. 633. edit. Colon. ann. 1618.

[e] Becan. quæst. 3. Calvinistic. contra Paræum, tomo 1. opuscul. pag. 428. edit. Mogunt. ann. 1610.

[f] Serar. Moguntiac. rer. lib. cap. 33. pag. 130.

[g] Flodoard. hist. Remens. lib. 3. cap. 14.

[h] Baron. ann. 490. sec. 17. et 29. collat. cum ann. 848. sec. 7.

revictam" esse asserit. Cui hircum hic mulgenti cribrum supponens Baronius, istorum errores "S. Prosperum confutavisse" addit; "cum adversus calumniatores doctrinæ S. Augustini responsionum, quatuor libros conscripsit."

Et sane ex istis responsionum Prosperi libris constat, non quidem a Prædestinatianis nescio quibus, sed a Pelagianorum reliquiis, Augustini doctrinam in pravum sensum calumniose fuisse detortam: ejusque innocentiam, Prosperi et Hilarii instantia, adversus istorum calumnias a Cœlestino assertam fuisse, ipsa pontificis evincit epistola ad Galliarum episcopos hac de re conscripta. Sed extitisse tum prædestinatianæ alicujus hæreseos defensores alios, a Cœlestino et Prospero refutatos, Hincmari commentum est, odium hinc adversario suo Gotteschalco conflare volentis: quem Prædestinatianos alios nullos in prædestinationis doctrina tradenda secutum fuisse, scripta ipsius declarant, quam ipsum Augustinum, Prosperum, et Fulgentium; quorum postremus, ut inquit ille, "catholicissime[1] necnon et copiosissime disputavit in septem libris contra duos libros Fausti hæretici, Lirinensis quondam monachi, Regensis vero postmodum episcopi: quem convicit idem doctor mirabiliter, contrivitque commenta diaboli; et cum aliis quatuordecim sanctis coepiscopis suis ab Ecclesia Christi repulit et eliminavit lethiferum virus Antichristi."

[1] Gotteschalci confess. in fine hujus libri.)

CAP. III.

De Gotteschalci ordinatione, peregrinatione et prædicatione: atque contrariis Hincmari Remensis et Remigii Lugdunensis archiepiscopi de doctrina illius judiciis.

VACANTE post Ebbonis archiepiscopi depositionem sede Remensi, a Rigboldo Remorum chorepiscopo presbyter ordinatus est Gotteschalcus; Rothado Suessonicæ civitatis episcopo inconsulto, sub cujus præfectura Orbacense fuit cœnobium, in quo ille monachatum fuerat professus. Inde a monasterio irregulariter exeuntem, peragratis regionibus plurimis, dogmata sua passim eum disseminasse, narrat in epistola ad Nicolaum I. Hincmarus, Ebbonis in Remensi archiepiscopatu proximus successor. In alia quoque epistola, ad Lugdunensem Ecclesiam missa, postquam eum[a] dixisset, "ultro sibi prædicatoris nomen assumpsisse, atque ad barbaras et paganas gentes (in ultimis, ut videtur, Germaniæ finibus positas) velut evangelizaturum perrexisse;" his verbis seriem prædicationis ejus exequitur, dicens; "Alio prædicationem suam orsus initio quam Joannes, qui dixit, *Pœnitentiam agite; appropinquavit enim regnum cœlorum*: et quam Paulus, qui docuit per *visibilia visibilium et invisibilium cognoscere Creatorem*: cœpit prædicare, quod

I. "Ante omnia secula et antequam quicquam faceret, a principio Deus quos voluit prædestinavit ad regnum, et quos voluit prædestinavit ad interitum."

II. "Qui prædestinati sunt ad interitum, salvari non

[a] Eccles. Lugdunens. de trib. epistolis. tomo 9. biblioth. patr. part. 1. pag. 1053. F. Edit. Colon.

[b] Matth. cap. 3. ver. 2. [c] Rom. cap. 1. ver. 20.

possunt, et qui prædestinati sunt ad regnum, perire non possunt."

III. "Deus non vult omnes homines salvos fieri, sed eos tantum qui salvantur: et quod dicit apostolus, *Qui vult omnes homines salvos fieri*, illos dicit omnes qui tantummodo salvantur."

IV. "Christus non venit ut omnes salvaret; nec passus est pro omnibus, nisi solummodo pro his, qui passionis ejus salvantur mysterio."

V. "Postquam primus homo libero arbitrio cecidit, nemo nostrum ad bene agendum, sed tantummodo ad male agendum, libero potest uti arbitrio."

Hic vero operæ pretium fuerit attendere, quid pro Gotteschalco Ecclesiæ[e] suæ nomine, Remigius Lugdunensis archiepiscopus respondeat. "Hoc nobis licet ex parte incredibile videatur, quod videlicet gentibus ignorantibus Dominum prædicans prætermittere potuerit, ut non eos primo omnium ad pœnitentiam provocaret, nec eis inter creaturam et Creatorem rationabiliter discernere persuaderet; ut jam non colerent, neque servirent creaturæ per idololatriæ errorem, sed potius Creatori qui est benedictus in secula: sed quæstiones eis, etiam fidelibus et doctis difficillimas, de divinis judiciis et prædestinationis ac redemptionis mysterio proposuerit. Tamen prætermittentes hujus rei tam absurdam et incongruam objectionem, magis eum credimus inter fideles, vel etiam sacerdotes illarum partium, talia movere et proponere potuisse, quibus magnarum et novarum rerum velut novus atque admirandus prædicator existimaretur; quam tantæ eum fatuitatis et stultitiæ extitisse, ut imputetur omnium rerum divinarum penitus ignaris tam importune et præpostere talia ingessisse, quibus apud eos non audiendus sed penitus ridendus, et ab omnium auribus arcendus judicaretur."

Ad quinque vero illas sententias quod attinet:

I. II.

Duas quidem priores certissimæ veritatis esse, multis et

[d] 1 Tim. cap. 2. ver. 4.

[e] ut supra. pag. 1053. G. H.

scripturarum et patrum testimoniis confirmat Remigius, ita tandem concludens. "Ecce[f] beatissimi patres Ecclesiæ uno sensu, uno ore, quia et uno spiritu, divinæ præscientiæ et prædestinationis immobilem veritatem in utraque parte, electorum scilicet et reproborum, prædicant et commendant; electorum utique ad gloriam, reproborum vero non ad culpam sed ad pœnam: et in his non temporalium, neque ex aliquo tempore inchoantium; sed sempiternarum dispositionum Dei immutabilem ordinem nobis demonstrari confirmant: nec aliquem electorum posse perire, nec ullum reproborum propter duritiam et impœnitentiam cordis sui posse salvari. Hoc et divinarum scripturarum veritas, et sanctorum atque orthodoxorum patrum auctoritas, consonanter annunciant, indubitanter nobis credendum et tenendum inculcant. Quapropter, etsi illius miserabilis monachi improbatur levitas, improbatur temeritas, culpatur importuna loquacitas, non ideo divina neganda est veritas; quia, juxta præmissam catholicæ fidei rationem, omnipotens Deus ante constitutionem mundi, antequam quicquam faceret, a principio certis et justis atque immutabilibus causis æterni consilii sui quosdam ad regnum gratuita bonitate sua, ex quibus nemo sit periturus protegente misericordia sua: et quosdam prædestinaverit ad interitum justo judicio suo, propter meritum quod præscivit impietatis eorum, ex quibus nemo possit salvari; non propter violentiam aliquam Divinæ potestatis, sed propter indomabilem et perseverantem nequitiam propriæ iniquitatis. Quid ergo restat, nisi, ut si aliquid aliter sapuimus, hoc nobis Deo revelante humiliter abnuamus, et clarescentem veritatem fideliter amplectamur? quia, ut apostolus docet, non debemus posse aliquid adversus veritatem, sed pro veritate."

III.

De tertia sententia ita disputat. "Quid[g] causæ est ut Deus, qui omnes homines vult salvos fieri, non omnes homines salvet? Voluntatem eorum non expectat, quia vo-

[f] Pag. 1058. D. E. [g] Pag. 1059. F. G.

luntatem veræ salutis suæ nemo habere potest nisi per illum. An quod vult non potest omnipotens? ut (quod absit) velit salvare omnes homines, non possit. Quid ergo restat, nisi ut ille, qui omnia quæcunque voluit fecit, ideo hoc non faciat quia nolit, non quia non possit? Quia, sicut vere omnia quæ voluit fecit, ita vere noluit quæ non fecit. Cur ergo noluit? nisi quia in hac re sicut justum ita et occultum est judicium ejus cui psalmista dicit; *Judicia tua abyssus multa;* et de quo apostolus dicit; *Quis enim cognovit sensum Domini, aut quis consiliarius ejus fuit?* et iterum; *Numquid iniquitas apud Deum? Absit.* Quos ergo voluit salvare, salvavit; quia omnia quæcunque voluit fecit: quos autem salvare noluit, ubi, nisi in illa ex Adam veniente massa damnationis, reliquit? Ita fit, etiam si secundum pium quorundam patrum piorum sensum Deus omnes homines vult salvos fieri bonitate Creatoris, qua creaturam suam bene a se conditam perire non vult; id ipsum iterum non vult judicis æquitate, qua eandem creaturam suam, vel originali vel etiam actuali peccato nequiter inquinatam et vitiatam, impunitam esse non sinit. In tantum enim neminem vult perire, nec voluntas ejus alicui causa perditionis existit, ut per prophetam etiam juret et dicat; *Vivo*[h] *ego, dicit Dominus, quia nolo mortem impii, sed ut revertatur a via sua impia et vivat:* et tamen ipse, qui non vult mortem impii, perseverantem in impietate sua impium proculdubio punit. Ita in uno atque eodem homine et bonitatem et severitatem suam ostendens: bonitatem, qua non vult eum perire; severitatem, qua perseverantem in iniquitate non vult impunitum relinquere. Si ergo hoc, quod de uno homine diximus, de universo genere hominum pereuntium similiter intelligatur: potest forsitan non absurde dici, quod Deus omnes homines velit salvos fieri bonitate Creatoris; et tamen eos, quos indignos salute judicaverit, justa judicis severitate, non salvet. Nam et in uno homine, ut jam dictum est, utrumque fieri posse ostendit apostolus, dicens: *Vide ergo bonitatem, et severitatem Dei, in illis quidem*

[h] Ezech. cap. 33. ver. 11.

qui ceciderunt severitatem; in te autem bonitatem, si permanseris in bonitate, alioquin et tu excideris: quod est aperte severitatem denunciare illi, qui non permanserit in bonitate."

Locum vero illum apostoli, "Qui vult omnes homines salvos fieri, et ad agnitionem veritatis venire" quatuor[i] modis in scriptis catholicorum patrum explanatum esse dicit.

I. "Ut omnes homines omnia hominum genera accipiamus: id est, Judæorum et gentium; liberorum et servorum; virorum et mulierum; divitum et pauperum; nobilium et ignobilium; et quæcunque hujusmodi. Isto namque locutionis modo ipse Dominus in evangelio dicit: *Et[k] ego, si exaltatus fuero a terra, omnia traham ad me.* Et apostolus: *Conclusit[l] enim Deus omnio in incredulitate, ut omnium misereatur.*"

II. "Ut[m] illos solos salvari intelligamus, quos ipse salvare voluerit: id est, non quod omnes salventur, sed quod nemo nisi miserationis ejus voluntate salvetur: de quo Psalmista dicit; *Salvum[n] me fecit, quoniam voluit me* Et iterum: *Et[o] vita in voluntate ejus.* Iste enim locutionis modus in verbis apostoli etiam aliis locis invenitur; ut in illo: *Sicut[p] per unius hominis delictum in omnes homines in condemnationem; ita et per unius hominis justitiam, in omnes homines in justificationem vitæ:* Non quia nullus hominum est qui per illius justitiam non justificetur; sed quia præter ejus justitiam nemo justificetur. Omnes ergo per primum Adam in condemnationem, et omnes per novissimum Adam in justificationem: quia nemo in condemnatione, nisi per illum; nemo in justificatione nisi per istum. Tali sensu et illud accipiendum est: *Sicut[q] in Adam omnes moriuntur; ita et in Christo omnes vivificabuntur.* Vere nempe in Adam omnes moriuntur; quia nemo in mortem nisi per illum: et vere in Christo omnes vivificabuntur; quia nemo in illa resurrectione vitæ nisi

[i] Pag. 1058. G. H.
[k] Joh. cap. 12. ver. 32.
[l] Rom. cap. 11. ver. 32.
[m] Pag. 1058. H. 1059. A. B.
[n] Psal. 18. ver. 20.
[o] Psal. 30. ver. 6.
[p] Rom. cap. 5. ver. 18.
[q] 1 Cor. cap. 15. ver. 22.

per ipsum. Quo etiam sensu manifestissime illud in Psalmo dictum est: *Allevat*[r] *Dominus omnes qui corruunt, et erigit omnes elisos.* Quia vel ex omni genere peccantium sive criminosorum quos voluerit salvat: vel quia nisi per illum nemo prostratus erigitur aut allevatur, dum non suis viribus, sed Dei miseratione consurgit."

III. "Ut[s] hoc sanctos suos per Spiritum suum velle faciat, id est, velle eis inspiret, ut omnes homines, sicut seipsos, salvos fieri optent; sicut et de Spiritu Sancto intelligendum est quod idem dicit apostolus: *Sed*[t] *ipse Spiritus postulat pro nobis gemitibus inenarrabilibus.* Postulat namque Spiritus, quia, ut beatus Gregorius exponit, ad postulandum eos, quos repleverit, inflammat: et gemit atque desiderat Spiritus quia sanctos in orationibus gementes et desiderantes facit. Juxta hunc itaque sensum Deus vult omnes homines salvos fieri, quia ipse sanctis suis inspirat ut hoc velint; ipse eos ita volentes facit. Sicut inspiraverat beato apostolo, qui dicebat: *Volo*[u] *autem omnes homines esse sicut meipsum.* Et alibi: *Opto*[w] *apud Deum, et in modico et in magno, non solum te, sed et omnes qui me audiunt hodie, tales fieri qualis ego sum.*"

IV. "Ut[x] simpliciter accipiatur hoc de omnibus hominibus, quantum in ipso est Deum velle eo quod omnes salvari velit bonitate Creatoris: sed, quia liberi arbitrii eos condidit, expectet, ut hoc etiam ipsi velint: et si voluerint, juste salventur; si noluerint, juste puniantur."

In[y] tribus prioribus modis, et veram omnino et salubrem intelligentiam esse dicit: in quarto autem modo illud sine dubio cavendum (quia et occasionem Pelagianæ pravitati præbet), quod Deum, ut salvet homines, humanas expectare asserit voluntates. Contra quem errorem ita in antiquis patrum conciliis legitur definitum[z]. "Si quis, ut a peccato purgemur, voluntatem nostram Deum expectare contendit, non autem ut etiam purgari velimus, per Sancti Spiritus infusionem et operationem in nobis fieri, confitetur: resistit ipsi Spiritui Sancto, per Salomonem dicenti;

r Psal. 145. ver. 14.
s Pag. 1059. C. D.
t Rom. cap. 8. ver. 26.
u 1 Cor. cap. 7. ver. 7.
w Act. cap. 26. ver. 29.
x Pag. 1059. D.
y Pag. 1059. H. et 1060. A. B.
z Concil. Arausican. 2. canon. 1.

Præparatur[a] *voluntas a Domino:* et apostolo salubriter prædicanti; *Deus est, qui operatur in nobis et velle et perficere pro bona voluntote.*" "Quod autem" inquit "ibi simpliciter intelligitur, Deum omnes homines velle salvos fieri, bonitate scilicet Creatoris, ita, ut putamus, fideliter potest recipi, si hanc voluntatem bonitatis suæ erga salutem hominum non credatur, humana obsistente voluntate, implere non posse; sed, obsistente humana iniquitate, implere nolle. Quæ omnia cum tam obscura sint, et tam profunda atque perplexa: nollemus inter fratres et carissimos nostros aliquid de his contentiose ventilari vel temere definiri, sed potius quod in eis certum est sine dubitatione defendi; quod autem etiam inter magnos, diverso modo sed non diversa pietate sentientes, ambiguum atque incertum remansit, etiam apud nos et reverenter honorari, quia neutrum eorum videtur esse falsum vel fidei contrarium: et magis in talibus inquietos et contentiosos ad tranquillitatis et sobrietatis modestiam provocari, quam pro inusitatis et minus elucentibus rebus aliquem immoderata austeritate ac severitate damnari." Hæc de tertia Gotteschalci sententia, Remigius.

IV.

Quartam vero sententiam omnino veram esse defendit; et ad ejus confirmationem varia tum scripturarum tum patrum testimonia producit: sed magna tamen cum moderatione tandem in hunc modum concludit. "Quod[b] si inveniuntur aliqui patrum, qui etiam pro impiis in sua impietate permansuris Dominum crucifixum dicant: si hoc divinæ Scripturæ certissimis et clarissimis documentis probant; erunt ergo illa, quæ ex verbis Domini de hac re commemoravimus, aliter intelligenda. Quod est omnino mirum, vel potius incredibile, posse fieri. Si autem absque ullis Scripturæ, ut dictum est, non ambiguis, quæ et aliter intelligi possint, sed certis omnino testimoniis hoc dixisse

[a] Prov. cap. 8. ver. 35. (secundum LXX.) Philipp. cap. 2. ver. 13.
[b] Pag. 1063. C. D.

inveniuntur: quis non videat potiorem illam esse auctoritatem, quæ et tam evidenti ratione, et tam multiplici Scripturarum attestatione, firmatur? Si autem placet, sicut et nobis multum placet, ut etiam istorum sententia ex pietate veniens, propter pacem, et venerabilem pietatem beatissimorum patrum, non renuatur; nulla ergo contentione pro aliis adversus alios litigetur; non una sententia pro altera damnetur. Et quia vere fieri potest, ut ignorantiam et imperitiam nostram in hac re aliquid lateat, nihil temere definiatur; ut, quolibet quis adquiescat modo, non sit hæreticum, nisi contentione hæreticum fiat."

V.

De quinta sententia ait. "Non[c] solum mirabile et inauditum, sed sibi etiam videri incredibile, ut homo inter fideles et a fidelibus nutritus et eruditus, et in ecclesiasticorum patrum scriptis non parum exercitatus, hoc dicere vel sentire potuerit: quod, post primi hominis lapsum, nemo etiam fidelium ad bene agendum libero possit uti arbitrio, sed tantum ad male agendum; tanquam in nobis non sit liberum arbitrium nisi ad malum, ad bonum autem sola in nobis Dei gratia absque libero arbitrio operetur. Si enim dixisset generaliter, Nemo hominum, sine Dei gratia, libero bene uti potest arbitrio: esset catholicus sensus, et catholica omnino assertio. Cum autem dixisse arguatur, quod nemo nostrum, id est, fidelium, nisi tantummodo ad male agendum libero uti possit arbitrio: quid aliud tali dicto, et tali novitatis præsumptione asseritur, nisi quod humanæ mentis arbitrium, quod ante peccatum ad verum bonum amandum et desiderandum et fruendum erat liberum, ita primo homine peccante vitiatum sit et perierit, ut deinceps tantummodo ad malum remanserit in homine liberum arbitrium; ad bonum vero agendum sive habendum, nullum sit hominis liberum arbitrium, sed tantum divinæ gratiæ donum? Quod genus erroris, nec apud hæreticos, nec apud quenquam catholicorum, nos cognovisse vel audisse meminimus: ita ut etiam de isto hoc nobis, ut jam diximus, incredibile videa-

[c] Pag. 1063, et 1064.

tur. Sicut enim unus atque idem homo potest esse sanus, et ex sano qualibet intemperantia effici infirmus, et remedio salutari iterum fieri sanus: sic et liberum humanæ mentis arbitrium, quod prius erat sanum, factum est primo homine peccante infirmum, et quod erat salvum factum est perditum, et quod erat vivum factum est mortuum. Nec aliquis insidiosus et calumniosus objicere nobis conetur, quod ita dicamus liberum arbitrium per peccatum primi hominis perditum et mortuum, quasi naturam suam, in qua naturaliter habet insitam liberi arbitrii voluntatem, perdidisse intelligendus sit. Non enim perdidit naturam, sed bonum naturæ: non perdidit velle, sed perdidit bonum velle. Nec perdit anima naturam suam, cum moritur, in qua semper existit, ita et secundum quendam modum suum semper vivit: et tamen vere moritur, non abolitione substantiæ, sed amissione veræ vitæ suæ; quod illi Deus est. Et ideo prorsus ipsum liberum hominis arbitrium necesse habet requirente et inveniente, ut ex perdito fiat salvum; necesse habet suscitante et vivificante, ut ex mortuo fiat vivum; necesse habet etiam redimente, ut quod erat servituti obnoxium, possit effici liberum. Erat namque servituti obnoxium, quia peccato subjugatum, et *Omnis*[d] *qui facit peccatum servus est peccati.* A qua servitute fit liberum per eum qui dixit; *Si*[e] *vos Filius liberaverit, tunc vere liberi eritis:* et per donum Spiritus Sancti, de quo apostolus ait; *Ubi*[f] *Spiritus Domini, ibi libertas.* Perdiderat itaque homo per primæ prævaricationis lapsum, et in eo omne genus humanum, veram arbitrii libertatem, qua antea liberum erat ad appetendum et habendum verum et divinum et æternum bonum. Nec hanc felicem et veram bonæ voluntatis libertatem ullo modo valet recipere; nisi per redemptionem Christi fiat liberum, et per gratiam Spiritus Sancti de servitute peccati in libertatem justitiæ transferatur. Ideo in infidelibus id ipsum liberum arbitrium, ita per Adam damnatum et perditum, in operibus

[d] Joh. cap. 8. ver. 34. [e] Ibid. ver. 36.
[f] 2 Cor. cap. 3. ver. 17.

mortuis liberum esse potest; in vivis non potest. Unde ante omnia necessaria est homini omni sanguinis Christi redemptio, per quam et emundetur ab operibus mortuis, et vivificetur ad serviendum Deo viventi. Quod commendans apostolus dicit: *Quanto*[g] *magis sanguis Christi, qui per Spiritum Sanctum semetipsum obtulit immaculatum Deo, emundabit conscientiam nostram, ad serviendum Deo viventi, ab operibus mortuis?* Vere enim mortua sunt omnia opera infidelium, non solum quando aperte vitiis et peccatis inserviunt, sed etiam quando in naturali bono (in quantum omnipotens Creator tribuit) instigati, vel naturali lege commoniti (quæ quotidie in cordibus eorum clamat; *Quod tibi non vis, alii ne feceris:* et, *Omnia*[h] *quæcunque vultis ut faciant vobis homines, et vos eadem facite illis*) quædam bona opera, et velut quasdam virtutes, habere atque exercere videntur. Quia fidem Dei et Christi ejus vel ignorantes, vel odio habentes, aut etiam persequentes, quod ex illa fide non operantur, omnino nec bonum opus, nec vera virtus esse potest, quæ non procedit ex radice veritatis et bonitatis. Dum enim illa ipsa, quæ secundum homines videntur esse bona opera, nequaquam vera fide ad Dominum referuntur quem ignorant; nec propter eum agunt; sed aut propter quandam honestatem qua inter homines magni videantur, vel propter cupiditatem alicujus commodi temporalis: ipsa impietate infidelitatis, ipsa inflatione elationis, ipsa perversitate cupiditatis, ita immunda et inquinata sunt omnia; ut apud Deum non virtutes sed vitia judicentur. Unde apostolus ait: *Inquinatis*[i] *autem et infidelibus nihil est mundum; sed inquinata sunt eorum et mens et conscientia.* Et iterum: *Omne*[k] *autem, quod non est ex fide, peccatum est.* Et, *Sine*[l] *fide impossibile est placere Deo.* Fideles autem Christi sanguine redempti, et per lavacrum regenerationis et renovationis mundati; instaurata in se et quotidie instauranda arbitrii libertate,

[g] Heb. cap. 9. ver. 14.
[h] Matth. cap. 7. ver. 12.
[i] Tit. cap. 1. ver. 15.
[k] Rom. cap. 14. ver. 23.
[l] Hebr. cap 11. ver. 6.

eadem gratia per quam semel illuminati sunt cooperante et auxiliante, operantur bona: non ex seipsis neque ex viribus propriis, sed ex Illo cujus Spiritu aguntur. Quia, ut apostolus dicit, *Quicunque*[m] *spiritu Dei aguntur. hi filii sunt Dei.*"

[m] Rom. cap. 8. ver. 14.

CAP. IV.

Walafridi Strabi et Rabani Mauri de Gotteschalco diversa judicia: cum rebus in synodo Moguntina adversus eum gestis.

Finem tandem peregrinationi suæ imponens Gotteschalcus[a], ex Italia in patriam demum rediit: ubi gratulatorio carmine a Walafrido Strabo, Augiæ divitis abbate, exceptus est. Quod ideo adscribendum duxi, quia longe aliis depingit hominem moribus, quam Hincmarus, acerrimus ipsius adversarius, eum nobis exhibuerat[b]. Inscriptum est autem:

Gotteschalco[c] monacho, qui et Fulgentius.

(quod nomen a familiari Strabo ea ratione illi videtur datum, qua Davidis[d] Carolo Magno, Damœtæ Riculpho Moguntino archiepiscopo, et Homeri Angelberto abbati, in Alcuini epistolis passim tributum cernimus.)

Velox Calliope, viam frequenta,
Qua Fulgentius invenitur: illum
Post cunabula longius meantem
Quæsisti, dubiam secuta famam.
Interdum vaga perstrepebat illum
Romana positum ferens in urbe;
Devoto extera cogitare corde
Gratis exiliis adire rura.
Tandem quære suo loco reductum,
Et dic Semper ave, valeque multum:
Cui quondam dederas honore nomen
Ductum, dirigit hic tibi salutem.

[a] Ann. DCCCXLVII.
[b] Supr. cap. 2.
[c] Poem. Strabi, tomo 6. antiqu. lect. Henr. Canisii pag. 654.
[d] Sirmond. not. ad tom. 2. concil. Galliæ, pag. 682. de quo videndus quoque Browerus, antiquitat. Fuldens. lib. 1. in fine cap. 14.

Dulcia cum nostros sancti natalis amores
Jam propius tractis complerent gaudia votis;
Addita sunt fasti fulgentia dona secundi,
Quod tua suspensis ingessit epistola nobis.
Ut requies lasso, sitienti ut dulcis aquæ fons,
Lac maternum agnis, pluvia ut squalentibus arvis,
Carcere constrictis ut lucis vena diurnæ:
Sic optata Palatinas mihi metra, tuapte
Scripta manu, nebulas vero pepulere nitore.
Sed quia lucifluo succedunt sæpe sereno
Nubila, non aliter turbant mea gaudia Cauri,
Dum tua scripta sonant, bene me te posse carere,
Ad faciem quantum: cum sit mihi testis in imo
Pectore spes ardens, a te me plurima velle
Lucrari, lucisque tuæ consortia ferre.
Te quoque sit certum multis testantibus, et me
Atque alios exemplorum verbique lucerna
Instruere, et sapidis infundere posse salivis.
Est aliud majore mihi mœrore gemendum;
Quod cum vita tibi potior sit lege Lycurgi,
Solus in accepto recubes non prodigus auro,
Commissumque premant sudaria nexa talentum.
Atqui in pauperie passa est quam nostra juventus,
Non talem te, care, habui, minus atque benignum
Expertus non sum, fuerat quam cura petentum.
Cur modo divitias mordax testetur in amplis
Fama tuam miror celare peculia dextram;
Quæ pater usuris clemens augenda reliquit.
Sol radios nec Luna suos cœco invidet orbi,
Imber in arva cadit subjecta, fluuntque volentes
More suo fluvii, partum[e] trahit aera mundus,
Gramina fert tellus, foliis et fructibus arbor
Sponte revestitur, lac manat ab ubere matrum:
Ipse Deus sine dat cunctis discrimine lucem,
Et pluvias, operisque sui jubet ire sequaces.
Quis mihi persuasit sacra munera corde tenaci,
Obstruere, auctori nisi qui contraria sentit?
Quin potius monuit sancti quod pagina Pauli,
Servemus: Bona, quæ subsunt, operemur ad omnes,
Sed magis in sanctos, quos vita domestica nutrit.
Ergo pater fraterque, meæ pars unica mentis,
Noluerim mea dicta putes lacerare volentis,
Sed tua nolentis reticere pericula; si quid
Mens mea scit, poteritque fidem servare fideli;
Non tibi talis ero, qualem meminere Philippum
Fraude in amicitiæ per prisca volumina fasti.
Sis mihi quam merui longe, rogo, major amicus:

[e] forte *purum*.

Quantus sum tibi, tantus ero; rescribe per istum
Pacis amatorem nostræ, fidumque sequestrum:
Proque rogante ora, ne, turbine raptus iniquo,
Non meminisse tui queat; hinc in sæcla valeto.

Verum non eadem fronte a Rabano Mauro, qua a discipulo ipsius Walafrido Strabo, exceptum se sensit Gotteschalcus. Scripta enim ad Eberhardum comitem (e principibus, ut[f] videtur, Lotharii unum) epistola Gotteschalcum, tacito licet nomine, ita perstrinxit ille. "Divulgatum[g] in his partibus constat, quendam sciolum apud vos manere, qui dogmatizet, quod prædestinatio Dei omnem hominem ita constringat, ut etiamsi quis velit salvus fieri, et pro hoc fide recta atque bonis operibus certet, ut ad vitam æternam per Dei gratiam veniat, frustra et incassum laboret, si non est prædestinatus ad vitam: quasi Deus prædestinatione sua cogat hominem interire, qui autor est salutis nostræ, non perditionis. Et jam hinc multos in desperationem suimet hæc secta perduxit, ita ut dicant: Quid mihi necesse est pro salute mea et vita æterna laborare? quia, si bonum fecero, et prædestinatus ad vitam non sum, nihil mihi prodest: si autem malum egero, nihil mihi obest; quia prædestinatio Dei me facit ad vitam æternam pervenire. Hæc traditio multis, in istis partibus, scandalum est; et prædicatoribus evangelii homines inobedientes facit, quia jam desperantes de semetipsis eos reddidit. Dicitur enim ipse doctor vester multa testimonia excerpsisse de opusculis beatissimi et doctissimi patris Augustini, quibus nititur suam sententiam affirmare: cum memoratus pater et doctor catholicus, contra Pelagianos scribens, qui gratiæ Dei contrarii prædicatores fuerant, defensor ejusdem gratiæ, non destructor rectæ fidei, fuerit."

Gotteschalcus tamen, nihil ab incepto suo deterritus, in Moguntina civitate habita synodo, et ipsi Rabano archiepiscopo libellum professionis suæ porrexit: ut refert Hincmarus in epistola ad Nicolaum I. papam, et capite

[f] Flodoard. hist. Rem. lib. 3. cap. 26. init.
[g] Apud Magdeburg. centur. 9. cap. 5. col. 225.

secundo posterioris operis ad Karolum regem adversus eundem Gotteschalcum scripti. Tres vero sub Rabano Moguntinas synodos habitas fuisse constat. Primam, circa Kalendas Octobres anni octingentesimi quadragesimi septimi. Secundam, sequente anno, circa easdem Kalendas. Tertiam, anno octingentesimo quinquagesimo secundo: indictione Romanorum quinta-decima; ut notat in libro vitæ Rabani tertio Johannes Trithemius. In prima, causam Gotteschalci fuisse agitatam, innuit ibi Trithemius: primam illam, ut videtur, cum secunda confundens. Nam in actis primæ nihil occurrit, quod ad causam Gotteschalci spectat; nisi quis cum Severino Binio eo referenda putet, quæ in fine synodi illius legimus. "Multa quidem alia per diversas quæstiones coram nobis allata sunt: sed pro brevitate temporis in præsenti concilio omnibus respondere, et ea absolvere non potuimus." Sed quænam istæ quæstiones fuerint, non magis scimus, quam quæ illæ, de quibus in tertia synodo actum: ubi episcopos de absolvendis quæstionibus tractatum habuisse, narrant veteres annales Fuldenses a Pithæo et Frehero editi.

Rectius igitur in Hirsaugiensi chronico idem Trithemius, cum aliis, ad secundam synodum[h] damnationem Gotteschalci retulit: ita de illa scribens. "Rabanus archiepiscopus Moguntinus, jussu Lotharii imperatoris (vel potius fratris ipsius, Ludovici regis Germaniæ) synodum apud Moguntiam episcoporum et abbatum convocavit, anno Domini octingentesimo quadragesimo octavo: indictione undecima (Romanorum puta; ut in tertiæ synodi tempore locutus est idem. Alias enim indictio imperatoria, ut appellant, cœpta tum est duodecima): in qua hæreticum quendam, nomine Godschalcum, presbyterum condemnavit; et multa ad decorem et utilitatem ecclesiasticam constituit. Fuerunt inter alios ibi præsentes celeberrimi viri episcopi, Helti archiepiscopus Trevirensis, Hildeboldus archiepiscopus Coloniensis, Altfridus episcopus Hildes-

[h] Ann. DCCCXLVIII.

heimensis, Haymo episcopus Halberstatensis, Ludericus episcopus Bremensis, Lintbertus primus abbas S. Aurelii Hirsaugiensis, Waldo abbas Fuldensis, Emhardus abbas Selgenstetensis (ille qui Karoli Magni vitam scripsit), Brunwart abbas Hirsfeldensis, Bertolphus abbas[1] Mediolacensis, Adventitius abbas Metensis (postea ibidem episcopus), Radulphus abbas S. Medardi Suessionensis (postea Bituricensis archiepiscopus), et alii multi episcopi, abbates et monachi, inter quos complures erant vita et doctrina famosissimi."

Duos vero imprimis celebrat, qui in synodo cum Gotteschalco sunt congressi, Lupum Servatum presbyterum (quem cum Lupo Theanensi episcopo Magdeburgenses perperam confundunt), et ipsum Rabanum archiepiscopum. De priore, in jam dicto chronico, ad annum octingentesimum quinquagesimum primum ita scribit. "Lupus Servatus presbyter, vir doctissimus, ad quem Rabanus adhuc abbas scripsit olim octo libros in epistolam Pauli ad Romanos, migravit ad Dominum. Is ante biennium præsens in synodo Moguntinensi presbyterum illum Godschalcum de libero arbitrio, prædestinatione, et sanguine Christi, male sentientem ac multos conturbantem, fortissima disputatione, coram omnibus qui aderant, manifeste vicit et confutavit. Qui etiam, ad evidentiorem declarationem veritatis, inter alia quæ scripsit, de his quoque rebus tractatum pulcherrimum composuit." Cujus tractatus ita meminit et Sigebertus Gemblacensis, de viris illustribus capite nonagesimo quarto. "Lupus Servatus librum composuit de tribus quæstionibus, id est, de libero arbitrio, de prædestinatione bonorum et malorum, de sanguinis Christi quadam superflua taxatione vel redemptione, usque ad salutem impiorum. Nam super hac re orta est quædam fidei turabtio anno Domini octingentesimo quadragesimo nono." Ad hunc enim annum synodum Moguntinam in chronico retulit Sigebertus: quam anno octingentesimo quadragesimo octavo, fuisse habitam, annales Fuldenses, Lambertus As-

[1] Mithlach, in episcopatu Trevirensi.

chaffenburgensis, Hermannus Contractus, Lupoldus[k] Babenbergensis, et alii rectius tradiderunt.

De tertia vero quæstione, quæ obscurius a Sigeberto est proposita, quid senserit Gotteschalcus; ex scriptis ipsius plenius exprimit Hincmarus[l]. Exponens enim locum illum 2. Petri capite secundo, versu primo, "Eum qui emit eos Dominum negantes;" ita inquit, "Baptismi sacramento eos emit, non tamen pro eis crucem subiit, neque mortem pertulit, neque sanguinem fudit. Quod autem baptismi perceptio redemptio nuncupatur, doctor gentium manifeste fatetur: *Nolite*[m] *contristare,* inquit, *Spiritum Sanctum Dei, in quo signati estis in die redemptionis.* At illa, quæ propria et specialis est solorum omnium electorum, quam eis tantummodo crucifixus impertivit pius redemptor ipsorum; sicut a præteritis, ita nimirum a præsentibus, natos et nascituros, vivos et mortuos, videlicet omnes pariter electos redemit, eruit, abluitque peccatis. Ipsi prorsus, ipsi sunt mundus, pro quo passus est Dominus, ut ipse dixit: *Panis*[n], *quem ego dedero, caro mea est pro mundi vita.*" Item alibi idem Gotteschalcus scribit: "Absit procul a me, ut vel illud solummodo velim somniare, nedum semel susurrare, ut ullum eorum perpetualiter secum periturum antiquus rapere valeat anguis, pro quibus redimendis tam pretiosus Deo Patri, Domini nostri Filii sui fusus est sanguis: Amen." Et loquens ad Deum: "Claret itaque satis aperte, quod nullus tibi perit, quisquis redemptus est per sanguinem crucis tuæ."

De Rabani autem cum Gotteschalco conflictu, in tertio vitæ ipsius libro, ita scribit Trithemius. "Gotteschalcus presbyter quidam, natione Gallus, ex Remorum diœcesi adveniens, de prædestinatione Dei novum et perniciosum seminabat errorem. Dicebat enim tam bonos ad vitam æternæ felicitatis, quam malos ad mortem perpetuam inevitabiliter a Deo prædestinatos esse: et nec illis nocere si peccent, nec malis et præscitis prodesse, si ad melioris vitæ propositum convertantur, eo quod providentia Dei

[k] Lupold. de zelo veterum principium Germanorum. cap. 10.
[l] Hincmar. epist. ad Nicolaum I. apud Flodoard. lib. 3. cap. 14.
[m] Ephes. cap. 4. ver. 30. [n] Joh. cap. 6. ver. 51.

omnino sit infallibilis. Contra quem beatissimus archipræsul Rabanus, campum disputationis latum ingressus, tam scripturarum auctoritate, quam evidentia rationis, eum coram omnibus, Deo auxiliante, superavit; et vi argumentationis usque adeo reddidit mutum, quod nihil pro sua opinione amplius potuit inferre. Benedictus per omnia Deus, qui perniciosissimum dogma erroris, per os famuli sui Rabani, confutavit. Rationabiliter itaque a sancto Rabano convictus, superatus, et confusus in conspectu episcoporum, abbatum, et cæterorum omnium qui fuere præsentes, correctionem assumpsit, erroremque suum publice revocavit. De sententia vero synodi sanctæ ad episcopum proprium Hingmarum Remis transmissus est; dato prius juramento confirmationis, ne in regnum Ludovici, hoc est, Germanicum amplius rediret."

In qua narratione, illud primum observandum est; ad Gotteschalci existimationem minuendam attribui illi, non quæ ipse diserte docuit, sed quæ aliorum opinione videbantur ex ipsius doctrina esse consectaria. Quænam enim illius genuina de prædestinatione fuerit sententia, confessio ipsius duplex satis ostendit, quam nunc primum in lucem edimus. Deinde, a veritate illud esse maxime alienum, quod ad rem a Rabano gestam amplificandam subjungit Trithemius; Gotteschalcum, ab eo convictum, errorem suum publice revocavisse. Nam in synodo incorrigibilem eum esse repertum, in epistola synodali ad Hincmarum scripta affirmat Rabanus ipse. Quin et librum contra Rabanum scripsisse illum, Hincmarus narrat. "Alterum autem librum" inquit ille, in libro de prædestinatione, adversus Gotteschalcum edito "scripsit contra Rabanum (venerabilem archiepiscopum, etiam zelosum in sancta religione patrem, et catholicum scriptorem; ut videlicet ab orthodoxo et magno doctore domino Alcuino in sanctæ Ecclesiæ utilitatibus, uberibus ipsius, catholico lacte nutritum) de doctrinæ prato sanctorum auctorum floribus collectum, et confectum: quos flores, catholice a catholicis dictos, aut mutilavit, aut corrupit." Accedat et Sigeberti Gemblacensis testimonium, in chronico suo ad annum Domini octingentesimum quadragesimum nonum ita scribentis.

"Godescalcus hæreticus a Rabano archiepiscopo rationabiliter, ut MULTIS visum est, convincitur: sed tamen in suo perseveravit errore." Ubi recte multorum hoc fuisse judicium dixit, non omnium, neque etiam plurimorum: quo verbo usus est, quem ille quum ista scripsit præ oculis habebat, Fuldensium annalium author; sive Ermenoldus is fuerit, sive quis alius. Quod ut in Germania, in qua author ille scripsit, vel Moguntinæ synodi patribus, ad quorum sententiam is videtur respexisse, verum fuisse demus, in Gallia tamen sequens historia omnia exhibebit hic pene paria; episcopos episcopis, synodos oppositas synodis,

——— infestisque obvia signis
Signa; pares aquilas, et pila minantia pilis.

Verba Fuldensium illorum annalium, a Pithæo et Frehero editorum, in anni octingentesimi quadragesimi octavi historia, ista sunt. "Gotescalcus quidam presbyter, de prædestinatione Dei prave sentiens, et tam bonos ad vitam, quam malos ad mortem perpetuam inevitabiliter a Deo prædestinatos esse affirmans, in conventu episcoporum rationabiliter, ut PLURIMIS visum est, convictus, et ad proprium episcopum Ingumarum Remis transmissus est: prius tamen juramento confirmans, ne in regnum Hludouvici ultra rediret." Est autem Ingumarus non alius quam Hincmarus: qui ipse in epistola ad Nicolaum I. hujus rei ita meminit "Damnatus ab omnibus Germaniæ episcopis, cum literis synodalibus ad metropolim Remorum (cui jam, auctore Domino, præeram) est remissus." Quarum[o] literarum exemplar ita se habet.

"*Reverentissimo fratri et consacerdoti Hincmaro archiepiscopo, Rabanus servus Christi, et servorum ejus in Domino, salutem.*

NOTUM sit dilectioni vestræ, quod quidam gyrovagus monachus, nomine Gothescalc, qui se asserit sacerdotem in vestra parochia ordinatum, de Italia venit ad nos Mo-

[o] Concil. Gall. tom. 3. pag. 66, 67.

guntiam, novas superstitiones, et noxiam doctrinam de prædestinatione Dei introducens, et populos in errorem mittens, dicens, quod prædestinatio Dei sicut in bono sit ita et in malo: et tales sunt in hoc mundo quidam, qui, propter prædestinationem Dei quæ eos cogat in mortem ire, non possint ab errore et peccato se corrigere; quasi Deus eos fecisset ab initio incorrigibiles esse, et pœnæ obnoxios in interitum ire. Hanc ergo opinionem nuper in synodo apud Moguntiam habita ab eo audientes, et incorrigibilem eum reperientes, annuente atque jubente piissimo rege nostro Hludouvico, decrevimus eum cum perniciosa sua doctrina damnatum mittere ad vos: quatenus eum recludatis in vestra parochia, unde primum inordinate recessit; et non sinatis eum amplius errorem docere, et seducere populum Christianum. Quia jam multos, ut audivi, seductos habet, et minus devotos erga suam salutem, qui dicunt; Quid mihi proderit laborare in servitio Dei? quia, si prædestinatus sum ad mortem, numquam illam evadam: si autem male egero, et prædestinatus sum ad vitam, sine ulla dubitatione ad æternam requiem vado. Hæc ergo paucis vobis scripsimus, intimantes qualem ejus doctrinam reperimus. Vos etiam valebitis de ore ejus quod sentit plenius audire, et quid inde agendum sit, juste decernere. Dominus omnipotens sanctitatem vestram bene valentem, et pro nobis orantem, in æternum conservare dignetur."

CAP. V.

Rabani de prædestinatione et libero arbitrio scripta varia : cum Remigii Lugdunensis episcopi in doctrinam hac de re ab eo traditam censura.

Præter hanc brevem, alteram prolixiorem Rabani, ad Hincmarum eumdem epistolam in manuscripto codice Laudunensi haberi notat Sirmondus[a] : hoc initio. "Proximo vere, hoc est, Martio mense," &c. ubi, prolatis adversus Gotteschalci sententiam argumentis, Hincmarum demum admonet, ut illum nec scribendo, nec loquendo, cuiquam ultra nocere permittat. Hilduinum[b] quoque, Karoli regis archicapellanum, cujus habemus Areopagitica, in quæstione sua cum Gotteschalco idem Rabanus consuluit. Ad Humbertum episcopum etiam scripsit epistolam: in qua decreti divini firmitatem humani arbitrii libertati non satis circumspecte subjicit. "Omnium[c] (inquit) dies in prædestinatione Dei noscuntur esse definiti; sed illis dimidiabuntur dies sui, quibus contra dispositum proprium provenire monstratur occasus. Ideo enim additum est, Suos; ut voluntarios intelligeres, non a Deo constitutos. Et[d], ut liberum significaret arbitrium, dicit se et mala annunciare genti, et regno illi vel illi, et rursum bona: nec tamen hoc venire, quod ipse prædixerit; sed e contrario fieri, ut et bona malis veniant, si egerint pœnitentiam, et bonis mala, si post repromissiones fuerint ad peccata conversi."

Refert etiam in Rabani vita discipulus ipsius Rudolphus[e] Fuldensis presbyter, scripsisse eum ad "Notingum

[a] In tom. 2. concil. Galliæ, pag. 680.
[b] Magdeburg. cent. 9. col. 547.
[c] Ibid. cent. 9. col. 91. [d] Ibid. col. 207.
[e] Tom. 1. oper. Raban. edit. Colon. ann. 1627. pag. 9.

episcopum Veronensem de præscientia ac prædestinatione Dei, de gratia et libero arbitrio, librum unum; in quo, quid recte sentiendum esset, ostenderit." Qui videtur liber illius de prædestinatione esse, quam in Sarisburiensi bibliotheca suo tempore extitisse, in scriptorum catalogo notat Bostonus Buriensis: aut, quod ego mihi persuadeo, tertia[f] illa epistola, quam a venerabili episcopo ad alium quendam episcopum scriptum esse affirmat Remigius Lugdunensis archiepiscopus: in qua, " quid de hac re illi tenendum sive docendum esset, sicut ei visum est, exposuit et definivit. Unde et quia ipse (inquit Remigius) ante omnes qui moderno tempore scripsisse referuntur, de hac re scripsit; ejus sibi auctoritatem sequi videntur, qui similiter de eadem divina prædestinatione sentiunt et defendunt. Totum vero disputationis suæ sermonem ad hoc dirigit, quod Deus bonus et justus nunquam alicui esse potuerit causa vel origo vel auctor peccati et iniquitatis; (quod omnes fideles fideliter et indubitanter fatentur:) nullum tamen esse divinam prædestinationem erga justam damnationem eorundem impiorum et iniquorum, et tantummodo in parte electorum esse credendam, hisce verbis ex libello Hypomnesticω̃n (libro videlicet sexto Hypognosticω̃n, qui in fine decimi tomi operum Augustini extat) desumptis, docere nititur."

" Prius[g] ergo ipsum nomen prædestinationis quid indicet, exponamus: deinde esse apud Deum, qui sine acceptione personarum est, prædestinationem, divinarum scripturarum auctoritate probemus. Prædestinatio quippe a prævidendo, et præveniendo vel præordinando, futurum aliquid dicitur. Et ideo Deus, cui præscientia non accidens est, sed essentia fuit semper et est, omne quod antequam sit præscit, prædestinat; et propterea prædestinat, quia quale futurum sit præscit. Et ideo apostolus: *Nam*[h] *quos præscivit*, inquit, *et prædestinavit*, Sed non omne quod præscit, prædestinat; mala enim tantum præscit, et non prædestinat. Quod ergo bonum est præscientia prædestinat, id est, pri-

[f] Eccles. Lugdunens. de trib. epistolis pag. 1053. E. et 1073. B, C.
[g] Ibid. pag. 1075. B, C.
[h] Rom. cap. 8. ver. 29.

usquam sit in re præordinat. Hoc cum ipso authore esse cœperit, vocat, ordinat, et disponit. Unde et sequitur: *Quos*[i] *prædestinavit, hos et vocavit; et quos vocavit, illos et justificavit; quos autem justificavit, illos et glorificavit.*" Jam igitur apertius disseramus quod loquimur, quomodo erga humanum genus præscientia sua et prædestinatione Deus, in quo non est iniquitas, utatur. Massæ itaque humani generis, quæ in Adam et Evæ prævaricatione damnabilis mortalisque facta est, non conditione divina generaliter, sed ex debito pœna cruciatusque gehennæ debetur: venia vero non merito, sed Dei justi judicis misericordiæ largitate confertur. Quia vero justus et misericors Deus præsciusque est futurorum, ex hac damnabili massa, non personarum acceptione sed judicio æquitatis suæ irreprehensibili, quos præscit misericordia sua gratuita præparat, id est, prædestinat ad vitam æternam: cæteros autem, ut prædixi, debite punit; quos ideo punit, quia quid essent futuri præscivit: non tamen puniendos ipse fecit vel prædestinavit, sed tantum, ut dixi, in damnabili massa præscivit. Quod si a me quæris scire, cur duo ista differenter Deus faciat, si personarum acceptor non est; quia generaliter, aut punire debet justitia, aut misericordia liberare: contende cum Paulo, imo, si audes, argue Paulum, qui dixit, Christo in se loquente; *O*[k] *homo, tu quis es qui respondeas Deo? Numquid dicit figmentum ei qui se finxit, Ut quid me sic fecisti? An non habet potestatem figulus luti, ex eadem massa facere, aliud quidem vas in honorem, aliud vero in contumeliam?* Ego autem hoc dico quod dixi, quia quicquid Deus agit, misericorditer, juste sancteque facit: quia solus ipse præsciendo scit, quod homo nesciendo nescit. *Quis*[l] *enim cognovit sensum Domini? aut quis consilarius ejus fuit? aut quis prior dedit illi, et retribuetur ei?* aut quis dicit ei, Quid fecisti? Non potest tantum justus dici Deus, aut solum misericors; sed justus et misericors. Sic dicimus, sic credimus. Propterea quando illi cum

[i] Rom. cap. 8. ver. 30.
[k] Ibid. cap. 9. ver. 20, 21.
[l] Ibid. cap. 11. ver. 34, 35.

David misericordiam et judicium cantamus, [cantamus] metuentes: non interrogamus quæ sit voluntas ejus de judicio et misericordia conquirentes." Hæc ille; alieni authoris verba, tanquam sua usurpans; quod Rabano familiare fuisse Guilielmus Malmesburiensis animadvertit. "Fuit[m] enim vir ille, (inquit) huic vitio peculiariter assiduus; quasi prorsus desperaret lectores suos memoriam non habere, qui possent ejus furta deprehendere."

Post hæc subjecit author epistolæ prolixam et piam exhortationem: qua omnes fideles, omissis ejuscemodi obscuris et difficillimis quæstionibus, ad bene vivendum, et bene agendum fideliter et salubriter cohortatur; ex divinis scripturis ad hanc rem pertinentes sententias multas et multipliciter sumens. Quia vero in reliqua epistola de præsente quæstione multa incommode sunt ab eo dicta, ac primus, ut audivimus, hic fuit qui huic controversiæ componendæ manum admovit, ejusque authoritatem errori suo prætendebant alii: placet ex principio et fine epistolæ nonnulla transcribere, eisque Remigii Lugdunensis Ecclesiæ archiepiscopi censuram subjungere.

RABANUS.

De hæresi[n] quam quidam de predestinatione Dei inique condunt, errantes et alios in errorem mittentes, convenit inter nos ut de divinis scripturis et de orthodoxorum patrum sententiis aliquod opusculum conficerem:

REMIGIUS.

Hæresim et hæreticos non nominat, qui de divina prædestinatione ita sapiunt, ut juxta auctoritatem scripturarum et sanctorum patrum eam in utramque partem, et electorum scilicet et reproborum, fideliter credant: ut et illos omnipotens Deus magna bonitate sua æternaliter prædes-

[m] Guil. Malmesbur. præfat. in abbreviationem Amalarii, MS. in bibliotheca collegii Benedict. Cantabrigiæ, et Omnium Animarum Oxon.

[n] Ex principio epistolæ.

tinaverit ad gloriam; et istos magna æquitate judicii sui prædestinaverit ad pœnam. Et ideo prorsus est admonendus, et ad pietatis revocandus considerationem; ne sub istorum persona, quos tam facile hæreticos vocat, sanctos potius et venerabiles patres, qui ita docuerunt et definierunt, damnare inveniatur.

RABANUS.

Ad convincendum errorem eorum, qui de Deo bono et justo tam nequiter sentiunt, ut dicant ejus prædestinationem facere, quod nec homo ad vitam prædestinatus possit in mortem incidere; nec ad mortem prædestinatus, ullo modo se possit ad vitam recuperare. Cum auctor omnium rerum et conditor Deus naturarum nullius ruinæ atque interitus causa sit, sed multorum origo salutis.

REMIGIUS.

Manifestum est nullo modo esse mendacium, sed certissimam veritatem quam omnes fideles credunt et confitentur: quod bonitas et gratia divinæ prædestinationis faciat, ut ex his, qui prædestinati sunt ad vitam æternam, nemo possit incidere in mortem æternam. Hanc enim perseverantiæ stabilitatem, et firmitatem in bono, ab eo acceperunt, qui rogavit et rogat pro eis ne deficiat fides ipsorum: sicut ipse ad beatum Petrum dicit; "Ego[o] autem rogavi pro te, ut non deficiat fides tua." Et alio loco evangelii de eisdem electis suis dicit; "Et[p] ego vitam æternam do eis; et non peribunt in æternum." Quod autem eadem divina prædestinatio hoc in reprobos agat, ut, se ad Deum convertendo et in melius commutando, nemo eorum possit se ad vitam recuperare; quasi omnipotens Deus (quod absit) sua prædestinatione eis imposuerit necessitatem male agendi, et in suis malis perseverandi: hoc omnino nullus fidelium dicit; quia auctorem operum et meritorum malorum Deum esse non credit. Quod enim impius et iniquus mala sua corrigendo, et divinam miseri-

[o] Luc. cap. 22. ver. 32. [p] Joh. cap. 10. ver. 28.

cordiam implorando, recuperare se possit ad vitam, testatur ipse Dominus per prophetam dicens: "Quod[q] si averterit se impius ab impietate sua, et fecerit judicium et justitiam, ipse animam suam vivificabit." Similiter et in eo quod addidit, quia "Deus nullius ruinæ atque interitus causa sit;" nullus omnino fidelium contradicit: quia nemo Deum auctorem ruinæ et perditionis impiorum, sed tantummodo justæ eorum damnationis et punitionis auctorem credit.

RABANUS.

Ita ut quidam eorum perditionis suæ Conditorem suum asserant auctorem: dicentes, quod sicut hi qui præscientia Dei ac prædestinatione convocati sunt ad percipiendam gloriam æternæ vitæ; ita et illi, qui ad æternum interitum vadunt, prædestinatione Dei cogantur non posse evadere interitum.

REMIGIUS.

Quod utique nemo dicit. Quia omnes impii et iniqui, pro suis impietatibus et iniquitatibus juste pereuntes, non habent Deum auctorem perditionis suæ, quia ipsi suo merito perierunt, sed tantummodo auctorem pœnæ et damnationis, quam juste exceperunt. Ita et quod ait, illos quos putat hæreticos dicere, quia illi, qui ad æternum interitum vadunt, prædestinatione Dei cogantur non posse evadere interitum: nemo omnium dicit. Quia quod impii ad interitum vadunt, proprium ipsorum est vitium, non divinæ prædestinationis præjudicium: nec eadem Dei prædestinatione coguntur non posse evadere; sed sua perseverantissima iniquitate, quam relinquere noluerunt, merito coguntur perire.

RABANUS.

Quia nullo modo Ille, qui cuncta bona creavit, et sanabiles fecit nationes orbis terrarum, atque vult omnes

[q] Ezech. cap. 18. ver. 27.

homines salvos fieri, et ad agnitionem veritatis venire, aliquem cogit interire.

REMIGIUS.

Et hoc omnino verum est: quia nemini Deus imponit necessitatem pereundi, sicut nemini imponit necessitatem male agendi. Unusquisque enim sibi auctor est iniquitatis suæ, auctor est perditionis suæ: et Deum, quem non habet auctorem culpæ suæ, habet auctorem justissimæ pœnæ suæ.

RABANUS.

Si enim, secundum ipsos qui talia sentiunt, Dei prædestinatio invitum hominem facit peccare: quomodo justo judicio Deus damnat peccantem; cum ille non voluntate, sed necessitate peccaverit?

REMIGIUS.

Nemo ita sentit aut dicit, quod Dei prædestinatio aliquem invitum faciat peccare; ut jam non propriæ voluntatis perversitate, sed divinæ prædestinationis necessitate peccare videatur. Sed hoc agit divina prædestinatio; ut qui volens peccat, et volens in peccatis suis perseverat, nolens justo judicio puniatur.

RABANUS.

Prædestinationis autem fides, firmissima sanctarum auctoritate scripturarum munita est: cui nullo modo fas est ea, quæ ab hominibus male aguntur, adscribi.

REMIGIUS.

Et hoc nemo fidelium facit. Nemo enim per prædestinationis divinæ erga reprobos veritatem, adscribit et deputat Deo male agentium iniquitatem; sed tantummodo eorumdem reproborum et eorumdem male agentium justam damnationem.

RABANUS.

Multiplici[r] ergo reatu iste constringitur, qui prædestinationis bonum in pravum sensum convertens, nefandis sermonibus blasphemare præsumit.

Primo, quod Creatorem suum, qui est summe bonus, malivolum ausus est dicere, eo quod opus suum frustra et sine causa decernat interire.

REMIGIUS.

Nemo Creatorem suum summe bonum malivolum dicit, quod absit!, quasi malæ voluntatis sit erga creaturam suam; quia semper ejus voluntas bona est bonis: quæ, etsi mala videtur malis, semper tamen justa est; et ideo mala esse non potest. Unde et Scriptura ad eum dicit: "Cum[s] sancto sanctus eris, et cum viro innocente innocens eris. Et cum electo electus eris, et cum perverso perverteris." De quibus verbis B. Augustinus tractans: "Est," inquit, "occulta profunditas qua intelligeris cum sancto sanctus, quia tu sanctificas: et cum viro innocente innocens, quia nulli noces; sed criniculis peccatorum suorum unusquisque constringitur: et ab eo quem eligis eligeris, et cum perverso videris perversus, quoniam dicunt, Non est recta via Domini, et ipsorum non est recta via." Nec frustra et sine causa ille opus suum decernit interire; sed quos verissime præscivit impios et iniquos futuros, et in sua impietate et iniquitate permansuros, justis et rectissimis de causis decrevit et statuit et prædestinavit perituros; sicut ipse ait; "Qui[t] peccaverit mihi, delebo eum de libro meo."

RABANUS.

Secundo, quod ipsam veritatem fallacem nititur asserere: quæ per Scripturas sacras recte credentibus et bene operantibus æternæ vitæ spondet præmia; et peccantibus atque non pœnitentibus mortis prædicit pœnas.

[r] Ex fine epistolæ.
[s] Psal. 18. ver. 26, 27.
[t] Exod. cap. 32. ver. 33.

REMIGIUS.

Nec qui prædestinationem divinam in utramque partem, id est, et electorum et reproborum fideliter credit et confitetur, ipsam veritatem fallacem nititur ostendere; sed omnino veracem et fidelem in omnibus verbis suis, et sanctam in omnibus operibus suis. Quia electis, sicut prædestinavit, æternæ vitæ præmia spondet et reddit: et e contrario reprobis peccantibus nec pœnitentibus, sicut prædestinavit, justo suo judicio æternas retribuit pœnas.

RABANUS.

Tertio, quod justum judicem, qui in æquitate judicaturus est vivos ac mortuos, prædicat in justum; quando bene agentibus præmia, et male agentibus tormenta, eum non reddere affirmat.

REMIGIUS.

Nec justum judicem ista divinæ prædestinationis veritas velut injustum prædicat: quia secundum eam et bene agentibus, atque in bono perseverantibus, præmia restituuntur; et male agentibus, atque in malo permanentibus, juste tormenta inferuntur.

RABANUS.

Quarto, quod Redemptorem mundi frustra sanguinem suum fudisse non timet per errorem suum fingere; quando in se credentibus et sperantibus propter prædestinationis necessitatem non possit subvenire.

REMIGIUS.

Nec Redemptorem mundi aliqua prædestinationis suæ necessitas compellit, ut per gloriosum sanguinis sui pretium in se credentibus et sperantibus subvenire non possit. Quia et omnibus electis suis illo pretio in æternum subvenit; et quod reprobis non subvenit, ipsi per impietatem et iniquitatem suam pretium ejus repellunt :

quos etsi potest ille servare, vult tamen aliquos ad ostendendum terrorem [et] severitatem sua justa ultione damnare.

RABANUS.

Quinto, quod invidet bonis angelis eorum numerum, quem diabolus per superbiam corruens minuit, Salvatorem nostrum per hominum conditionem adimplere.

REMIGIUS.

Nec invidet eadem divinæ prædestinationis severitas bonis angelis; ne, propter multitudinem reproborum quotidie pereuntium, non possit adimpleri et instaurari eorum numerus, qui per ruinam diaboli et angelorum ejus est imminutus. Quia certissime novit fides fidelium, tantos illuc electos ex humano genere ascensuros, quantos illic constat electos angelos remansisse: testante Scriptura, quæ dicit; "Statuit[u] terminos gentium, juxta numerum angelorum Dei."

RABANUS.

Sexto, quod magis favet sua opinione diabolo quam Deo: cum ad ejus perditionis sortem tradit eos pertinere, quos divina gratia decrevit ad salutem æternam pertingere.

REMIGIUS.

Nec magis favet hæc prædestinatio diabolo quam Deo: quia et diabolum quotidie compellit amittere quos divina gratia eadem prædestinatione decrevit ad salutem æternam pertingere; et omnino nullum ex electis Dei ad ipsius diaboli sortem posse pertinere confirmat.

RABANUS.

Septimo, quod totius humani generis inimicus sit manifestus; cum eum dicit per Christi fidem, et baptismi sacramentum, a primi parentis lapsu propriorumque scelerum

[u] Deut. cap. 32. ver. 8. in lxx.

reatu, nec non et ab hostium potestate non posse erui; sed obligatum noxia opificis sui prædestinatione in tartarum demergi.

REMIGIUS.

Nec compellit aliquem hujus prædestinationis fides, quasi per fidem Christi et sacramentum baptismi, a primi parentis lapsu, et a suorum scelerum reatu sive hostium potestate non posse erui: sed verissime præstat omnibus electis, ut sint "agentes[w] semper gratias Deo et Patri, qui dignos eos fecit in partem sortis sanctorum in lumine; qui eripuit illos de potestate tenebrarum; et transtulit in regnum Filii dilectionis suæ." Nec reprobis noxia est opificis sui, id est, Dei prædestinatio; quæ perseverantem et indomabilem iniquitatem ipsorum justissime punit; cujus mole et gravissimo onere oppressi demerguntur in tartarum, descendentes in profundum tanquam lapis, et summersi quasi plumbum in aquis vehementibus. Quod etiam liber Apocalypsis de tota civitate hujus seculi, id est, universa multitudine damnatorum terribiliter, extremo judicio, futurum significat et denunciat, dicens: "Et[x] sustulit unus angelus fortis lapidem quasi molarem magnum, et misit in mare, dicens: Hoc impetu mittetur Babylon, magna illa civitas, et ultra jam non invenietur."

Quæ cum ita sint; deposita omni contentionis animositate, deposita novitatum præsumptione, agnoscamus fideliter divinam veritatem, sequamur obedienter paternam auctoritatem. Caveamus vigilanter erroris et mendacii fallacissimam vanitatem: servantes, Deo auxiliante, semel depositum nobis veræ fidei inviolatum thesaurum; et fugientes profanas vocum novitates, atque oppositiones falsi nominis scientiæ, quam quidam promittentes circa fidem exciderunt.

[w] Coloss. cap. 1. ver. 12, 13. [x] Apoc. cap. 18. ver. 21.

CAP. VI.

Synodi Carisiacæ adversus Gotteschalcum acta : cum Remigii Lugdunensis in eadem censura.

Accepta synodali epistola Rabani, Hincmarum ad eum rescripisse narrat Flodoardus[a], " super Gothescalci (quem idem pontifex a parochia sua ob hæresum semina, quæ spargebat, repulsum, ad eundem cum quibusdam complicibus ipsius direxerat) susceptione vel discussione ;" atque iterum, "de hac eadem re, et quid post susceptionem ipsius de eodem egerit, qualemve invenerit ipsius vesaniam, consilium ab eo rationabilius, quid sibi adversus eum agendum esset, expetentem." Scripsit et ipsi Gotteschalco, "de quibusdam sententiis auctorum, quas non bene," inquit[b] Flodoardus, " intelligebat vel exponebat, maxime PROSPERI : quarum sensum per sententias præcipue beati Augustini exponit, et cæteros idoneos proponit testes apostolicæ fidei doctores ; quorum sequendam in omnibus admonet esse doctrinam, ostenditque testimoniis manifestis, Deum et bona præscire et mala ; sed mala tantum præscire, bona vero et præscire et prædestinare : (unde præscientia esse potest sine prædestinatione : prædestinatio autem non potest esse sine præscientia :) et quia bonos præscivit et prædestinavit ; malos autem præscivit tantum, non prædestinavit ; nec ut perirent sua præscientia compulit. Cui definitioni subscribere idem Gotteschalcus pertinacissime recusavit."

Literas quoque Hincmarus, " pro[c] recipiendo et adducendo ad judicium Gotteschalco," scripsit ad Rothadum Suessonicum episcopum ; sub cujus potestate Orbacense fuit monasterium, ex quo Gotteschalcus profectus fuerat.

[a] Flodoard. lib. 3. hist. cap. 21. [b] Ibid. cap. 28.
[c] Ibid. cap. 21.

Unde adductus est[d] ille Carisiacum, ubi regium erat palatium, ad[d] Isaram fluvium positum: quo non Hincmarus modo cum Rothado et aliis qui ipsi suberant episcopis, sed Wenilo etiam Senonensis[e] archiepiscopus, et aliarum provinciarum aliquot episcopi, regiorum negotiorum occasione convenerant. Eorum qui conventui interfuerunt nomina, et sententiam in Gotteschalcum ab eis latam, Hincmarus in posteriore opere, quod adversus eum ad Karolum regem scripsit, ita explicat.

" Inde[f]," inquit, " in synodali conventu in Carasiaco palatio iterum auditur Gotteschalcus ab episcopis, et cæteris quamplurimis viris ecclesiasticis, atque religiosis, qui eidem synodo interfuerunt, videlicet Wenilone Senonensium archiepiscopo, Hincmaro Remorum episcopo, Fulcoino Morinensium episcopo, Teuderico Cameracensium episcopo, Hrothado Suessonicæ civitatis episcopo, Ragenario Ambianensium episcopo, Immone Noviomagensium episcopo, Erpoino Silvanectensium episcopo, Lupo Catalaunensium episcopo, Yrminfrido Beluacensium episcopo, Pardulo Laudunensium episcopo, Teutboldo provinciæ Lugdunensis et Lingonicæ civitatis episcopo, Gernobrio Turonensium provinciæ episcopo, Rigboldo Remorum chorepiscopo, Witao Camaracensium chorepiscopo, et aliis, qui nunc Dei gratia episcopi ordinati, tunc autem jam dicta synodo cum episcopis suis secundum ecclesiasticum morem adfuerunt. Wenilo scilicet, tunc cum Ragenario patre suo, nunc autem Rotomagensium archiepiscopus, Æneas notarius sacri palatii, et modo Parisiorum episcopus, Isaac diaconus Parduli, et nunc Lingonicæ civitatis episcopus. Sed et venerabiles abbates synodo ipsi interfuere, Ratbertus Corbeiæ, Bavo Orbacis, et Halduinus Altivillaris monasterii, aliique domini sacerdotes et diaconi. Vulfadus quoque Remorum metropolis œconomus, et Rodoaldus archidiaconus, cum aliis sequentibus cleri ordinibus. In quorum præsentia idem Gothescalcus, sicut et in Moguntina civitate, inventus hæreticus,

[d] Ann. DCXLIX.

[e] Unde et concilium hoc Senonense Andreas Duvalius appellat, in notis ad librum Ecclesiæ Lugdunens. de tribus epistolis.

[f] Concil. Galliæ, tom. 3. pag. 65, 66.

atque incorrigibilis, honore presbyterali, quem per Rigboldum chorepiscopum, cum esset Suessonicæ parochiæ monachus, inscio civitatis suæ episcopo, usurpaverat potius quam acceperat, abjectus, et pro sua irrevocabili contumacia, secundum leges et Agathenses[g] canones, et regulam sancti Benedicti, ut improbus virgis cæsus, sicut decreverant Germaniæ provinciarum episcopi, ne aliis noceret qui sibi prodesse nolebat, ergastulo est retrusus."

Sententiæ vero in eum prolatæ formula fuit hujusmodi.

Ecclesiastica[h] sententia in pertinacissimum Gotescalcum, propter incorrigibilem obstinationem illius, in synodo apud Carisiacum habita a duodecim episcopis, ecclesiastico vigore prolata.

"Frater Gotescalc, sacrosanctum sacerdotalis mysterii officium, quod irregulariter usurpasti, et in cunctis moribus et pravis actibus, atque perversis doctrinis eo hactenus abuti non pertimuisti, judicio Spiritus Sancti cujus gratiæ munus est sacerdotale officium, per virtutem sanguinis Domini nostri JESU Christi noveris tibi esse, si quo modo suscepisti, sublatum, et ne ulterius eo fungi præsumas penitus interdictum. Insuper, quia et ecclesiastica et civilia negotia, contra propositum et nomen monachi conturbare, contemnens jura ecclesiastica, præsumpsisti; durissimis verberibus te castigari, et secundum ecclesiasticas regulas ergastulo retrudi, auctoritate episcopali decernimus: et, ut de cætero doctrinale tibi officium usurpare non præsumas, perpetuum silentium ori tuo virtute æterni verbi imponimus."

Eorundem actorum meminit etiam Hincmarus in epistola ad Nicolaum I. "Postea," inquit, de Gotteschalci causa verba faciens, "a Belgicæ Remorum," hoc est, Belgicæ secundæ, quæ Remorum metropoli suberat, "ac Galliarum (fort. aliarum) provinciarum episcopis auditus, et inventus hæreticus, quia resipiscere a sua pravitate non voluit, ne aliis noceret, qui sibi prodesse nolebat, judicio præfatarum provinciarum episcoporum, in nostra parochia (quoniam Rothadus, de cujus parochia erat, illi nesciebat resistere; et novitates amans, timebatur a nobis, ne dis-

[g] Concil. Agathens. can. 38. [h] Ibid. pag. 680.

ceret prava sentire, qui noluit discere recta docere): neve idem Gothescalcus, cum aliis communem vitam ducens, errori suo faceret esse communes, monasteriali custodiæ mancipatus est; docente apostolo: *Hæreticum*[i] *hominem post primam et secundam correptionem devita, sciens, subversum esse hujusmodi, et proprio judicio condemnatum.* Qui[k], ut Leo papa de Eutyche dicit, cum videret insipientiæ suæ sensum catholicis auribus displicere, revocare se a sua opinione debuerat, nec ita Ecclesiæ præsules commovere, ut damnationis sententiam meretur excipere. Quam utique, si in suo sensu voluerit permanere, nullus poterit relaxare. A qua damnatione si voluisset ad sensum catholicum resipiscere, paratus semper fui, et sum, quoniam sic venerabiles judicaverunt episcopi, eum in Catholicæ Ecclesiæ communionem recipere, sicut ei jubeo quæ sunt corpori necessaria ministrare."

Et in literis hac de re ad Lugdunensem Ecclesiam scriptis: "Quapropter[l]," inquit, "ad episcoporum eum præsentiam, qui tunc regio mandato pro negotiis regis apud Carisiacum accersiti erant, in præsentiam etiam domini Wenilonis, qui illuc convenerat, producere studui: ubi multis audientibus, nihil dignum ratione vel dixit, vel interrogatus respondit; sed ut arreptitius, cum quid rationabiliter responderet non habuit, in contumelias singulorum prorupit, et propter impudentissimam insolentiam suam, per regulam S. Benedicti, a monachorum abbatibus vel cæteris monachis dignus flagello adjudicatus: et, quia contra canonicam institutionem civilia et ecclesiastica negotia perturbare studuit indefessus, et se noluit recognoscere vel aliquo modo humiliare profusus, ab episcopis, et secundum ecclesiastica jura, damnatus."

Videamus jam quid ad hæc ex altera parte responderit Remigius, Lugdunensis archiepiscopus. "In his verbis," inquit, "imprimis illud videtur absurdum, quod præfatum miserabilem monachum in judicio episcoporum productum, prius abbates monasteriorum, qui præsentes aderant, ad cædes et flagella judicasse referuntur; et deinde episcopi,

[i] Tit. cap. 3. ver. 10, 11. [k] Leo, epist. 13.

[l] Eccles. Lugd. de trib. epistolis, pag. 1064. G.

juxta ecclesiastica jura damnasse. Cum homo antequam reddebatur hæreticus, juxta antiquam Ecclesiæ observantiam atque auctoritatem, ad episcopale tantummodo judicium pertineret, sive damnandus sive absolvendus: nec prius ab inferioris loci hominibus[m] (et quidem de re tanta) et postmodum ab episcopis debuerit condemnari. Sed et de ipsis flagellis et cædibus, quibus secundum regulam S. Benedicti dicitur adjudicatus, quibus et omnino fertur atrocissime et absque ulla misericordia pene usque ad mortem dilaceratus; quæ moderatio et mensura, juxta pietatem ecclesiasticam, et sacerdotalem sive monachalem verecundiam, observari debuerit, ipsi potius apud se judicent. Quod autem in episcoporum contumelias dicitur prorupisse; vere hoc et impium est, et insanum, et omnino justa ultione damnandum: licet melius ab aliis, quam ab ipsis, &c."

"Quapropter illud prorsus omnes non solum dolent, sed etiam horrent: quia inaudito inreligiositatis et crudelitatis exemplo, tam diu ille miserabilis flagris et cædibus trucidatus est, donec (sicut narraverunt nobis, qui præsentes aderant) accenso coram se igni libellum, in quo sententias Scripturarum sive sanctorum Patrum sibi collegerat quas in concilio offerret, coactus est jam pene emoriens suis manibus in flammam projicere, atque incendio concremare; cum omnes retro hæretici verbis et disputationibus victi atque convicti sint: et sic pravitas quæ videbatur hominis fuerit coercenda, ut nulla divinis rebus inferretur injuria. Maxime cum illi sensus, qui ipso continebantur libello (excepto uno, quod extremum ponitur) non essent sui, sed ecclesiastici; nec ignibus damnandi, sed pia et pacifica fuerint inquisitione tractandi."

Extremum vero illud capitulum, quod hic excipitur, ad liberum spectabat arbitrium: de quo id sensisse Gotteschalcum, quod ei ab Hincmaro imponitur, sibi incredibile[n] fuisse visum affirmavit Remigius; qui et hic suam de qua-

[m] Trajectionem septem linearum, ab editore nota tam, hic utcunque restituimus.

[n] Pag. 1063. D, E.

tuor Gotteschalci propositionibus, in hoc Carisiaco conventu damnatis, sententiam breviter hunc in modum explicat. " De° aliis vero sententiis, quas et antea prædicasse, et tunc in synodo proposuisse, nec ullatenus mutare voluisse firmatur: ignoscat nobis unusquisque lector, ignoscat etiam reverendus ille epistolæ scriptor, quia videtur nobis sine dubio,"

I. " Quod illa, quæ de divina prædestinatione dixit, iuxta regulam Catholicæ fidei vera sint, et a veridicis pa-
[illegible] ...anifestissime confirmata; nec ab ullo penitus
[illegible] ...olicus haberi vult, respuenda sive dam-
[illegible] ...lemus, non hunc miserabilem,
[illegible] ..."

cerat, et damnare metuebat. Unde etsi inventi sunt alii æque patres, qui illud gloriosum pretium, etiam pro nunquam credituris et in sua impietate perituris, datum esse non abnuant: melius, ut credimus, utrique honorarentur, nec præ aliis alii damnarentur; quia et illud manifeste divina auctoritate firmatum est, et istud, si pie sentitur, non est abnuendum."

IV. "Quod dixisse firmatur, ad male tantummodo agendum liberum nos habere arbitrium, ad bene vero agendum non habere: si vere ita sensit et dixit, hoc ve
non est ex divina auctoritate sumptum, ne
torum patrum dogmatibus tractu
prio errore prolatum.

dum, ut et patres in filiis, et filii in patribus honorentur."

Quatuor vero istis Gotteschalci propositionibus totidem capitula, ab Hincmaro concinnata, opposuit synodus Carisiaca: de quibus prolixa Lugdunensis Ecclesiæ censura vulgata extat, titulo Libelli[w] de tenenda immobiliter Scripturæ sanctæ veritate, et sanctorum orthodoxorum patrum authoritate fideliter sectanda. Unde excerpta quædam, unicuique synodi capitulo, velut antidoti loco, subjicienda hic curavimus.

Pag. 1082. E.

CAP. VII.

Capitula quatuor apud Carisiacum in synodo contra Gotteschalcum constituta : una cum Lugdunensis Ecclesiæ in eadem censura.

LUGDUNENSIS ECCLESIÆ PROŒMIUM.

Pervenit ad nos, id est, ad Ecclesiam nostram Lugdunensem, quædam schedula : studio fidelium et bonorum virorum, qui et suæ et aliorum salutis devote ac laudabiliter sollicitudinem gerunt, in nostram notitiam perlata ; atque ut ad eam sedulo respondere deberemus, attentius commendata. In qua insunt quatuor capitula maxime novarum definitionum, nuper, ut comperimus, in quodam fratrum nostrorum episcoporum conventu tractata, digesta atque conscripta ; velut ad comprimendam et retundendam cujusdam garruli et inquieti hominis loquacitatem, qui novarum, ut fertur, quæstionum avidus et indisciplinatus ventilator, et aliis non parvam perturbationem, et sibi ipsi ærumnam miserrimæ cladis induxit.

Ea cum legissemus, et adjuncto nobis fratrum nostrorum, Deo donante, bene studentium et recte intelligentium collegio, pia et fideli attentione singula pertractassemus : graviter perculsi et confusi animo, vidimus in eis, et Scripturæ sanctæ certissimam veritatem, et beatissimorum patrum, præcipueque sancti Augustini, reverendam et in omni Ecclesia Catholica receptissimam auctoritatem, novo conatu et ausu nimis temerario impugnari ; et, quantum in ipsis fuit, improvide atque insolenter labefactari.

Primi itaque capituli textus sic dicit :

I. CARISIACÆ SYNODI CAPITULUM.

Quod una sit tantum prædestinatio Dei.

1. "Deus omnipotens hominem sine peccato rectum cum libero arbitrio condidit, et in paradiso posuit, quem in sanctitate justitiæ permanere voluit. 2. Homo libero arbitrio male utens, peccavit et cecidit, et factus est massa perditionis totius humani generis. Deus autem bonus et justus elegit ex eadem massa perditionis, secundum præscientiam suam, quos per gratiam prædestinavit ad vitam, et vitam illis prædestinavit æternam. 3. Cæteros autem, quos justitiæ judicio in massa perditionis reliquit, perituros præscivit; sed non ut perirent prædestinavit: pœnam autem illis, quia justus est, prædestinavit æternam. Ac per hoc unam Dei prædestinationem tantummodo dicimus, quæ aut ad donum pertinet gratiæ, aut ad retributionem justitiæ."

LUGDUNENSIS ECCLESIÆ CENSURA.

1. Hoc nos primum movet, quod, absque ulla commemoratione gratiæ Dei (sine qua nulla rationalis creatura scilicet nec angelica nec humana, unquam potuit aut potest vel poterit in justitia et sanctitate esse, manere atque persistere), ita primus homo definitur liberi arbitrii a Deo conditus, atque in paradiso constitutus; tanquam per ipsum tantummodo arbitrium liberum in sanctitate et justitia potuisset permanere (quod in prædictis verbis Deus solummodo voluisse dicitur), non ut fieri posset, dono suæ gratiæ inspirasse vel adnuisse. Hoc namque non esse plene et Catholica pietate definitum, et Scripturæ sanctæ authoritas, et beati Augustini diligens disputatio, et aliorum sanctorum atque orthodoxorum patrum lucidissima definitio ostendit. Quisquis itaque sincere, et pure et catholice, de illa primi hominis sive angelica conditione, vel beatitudine, sentire cupit; attendat fideliter divinam auctoritatem, attendat fidelissimos Ecclesiæ patres fidelissime disputantes, attendat etiam conciliis aggregatis idipsum firmissime definientes: et non, juxta impium Pe-

lagianum errorem, credat primum hominem solo suo arbitrio in bono quod acceperat permanere potuisse, sed etiam ipsum quandiu stetit divina gratia adjutum fuisse; nec omnipotentem Deum ut idem homo in sanctitate et justitia permaneret tantummodo voluisse, sed ut permanere posset, etiam adjutorium dedisse.

2. Probamus quidem, quod electos suos omnipotens Deus per gratiam suam prædestinavit ad vitam, et vitam illis prædestinavit æternam; ut et ipsi vitæ æternæ, et vita æterna ipsis sit prædestinata: utrumque enim est verum, et dilucide ab apostolo positum. Sed hoc nos movet, cur in hac definitione qua per gratiam Dei, et electi ad vitam æternam, et vita æterna iisdem electis creditur præparata; ipsos tamen electos, absque ulla commemoratione gratiæ, secundum præscientiam suam elegisse dicatur: quasi gratia sit quod electi perveniunt ad vitam, gratia quod vita æterna illis est præparata; ut autem eligerentur, non fuisse gratiam, sed tantummodo præscientiam. Quod manifeste contrarium est Catholicæ fidei. Quia omnipotens Deus in electione eorum quos prædestinavit, et vocavit ad vitam æternam, non eorum merita præscivit; tanquam ideo eos elegisset, quia ex semetipsis bonos futuros præsciret: sed ipsa electio, ut ex massa perditionis vasa misericordiæ fierent absque ullo bono merito, sola gratia fuit, per quam discreti sunt a filiis perditionis, et adoptati in filios vitæ et resurrectionis. Hanc namque electionem non meritorum sed gratiæ, in qua non alicujus bona præscita sunt opera, sed sola tantum divina misericordia præparata, commendat nobis diligenter apostolus[a]. Non itaque secundum præscientiam meritorum elegit Deus ex massa perditionis, quos faceret filios adoptionis: sed gratis elegit, quos ab illa justa damnatione æqualiter omnibus debita misericorditer liberavit.

3. Mirum est, quomodo asseritur omnipotens Deus cæteros, id est reprobos, justo judicio suo in massa perditionis reliquisse, nec tamen prædestinasse, sed tantum præscisse perituros. Si enim justum judicium Dei jam in illis præcessit, et eodem justo judicio in massa perditionis

[a] Rom. cap. 9. ver. 11. et 2 Tim. cap. 1. ver. 9.

sunt deputati: quomodo non tali judicio jam perditionis destinati et prædestinati? Ita dum in hac definitione divini judicii veritas negatur, ipso etiam negantium testimonio confirmatur. Quomodo enim præscivit tantummodo, et non prædestinavit, quod ipsorum confessione justo judicio jam decrevit? Cur veram et perfectam prædestinationem justi judicii Dei, quo æterno consilio suo vel justos ad vitam, vel iniquos præordinavit ad pœnam, in parte audet homo accipere, et in parte negare? Quasi omnipotens Deus, quid justo judicio de electis esset facturus, et præscierit et prædestinaverit; quid autem eodem justo judicio de reprobis esset gesturus, præscierit tantum nec prædestinaverit: cum utraque parte unum sit judicium, una justitia, qua vel justis præmia vel iniquis supplicia retribuuntur. Nam si hæc prædestinatio divini judicii esset merito alicui violenta, vel injusta, vel præjudiciaria; meritum injustum Deum argueret, imo de illo apud quem non est iniquitas nullatenus credi deberet. Cum autem manifestissime non sit violenta (quia nullum compellit ut malus sit, et aliud esse non possit) non sit injusta, (quia illos tantummodo, qui suo vitio in malis perseveraverint, punit) non sit præjudiciaria, (quia non præjudicat aliquem, ut quasi ejus sententia, et non suo merito, pereat): quid in ea reprehenditur vel quasi blasphemum putatur, in qua sola æquitas, sola justitia invenitur? Hoc namque erga homines divina prædestinatio, quod et divina præscientia agit. Præscivit enim Deus malos futuros: sed ipsa sua præscientia non eos compulit fieri malos. Prædestinavit justo judicio suo eos qui in malis perseveraverint puniendos: nec tamen eadem prædestinatione sua, ut mali essent vel in malis perseverarent, coegit. Et hæc est apud illum æquitas, ut qui volentes perstiterunt in malis, nolentes puniantur in suppliciis. Seipsum ergo homo mutet, seipsum, dum tempus est, corrigat et emendet; quia omnipotentem atque æternam præscientiam et prædestinationem mutare vel destruere non valet. Si quis enim neget, esse apud Deum præscientiam et prædestinationem: manifeste infidelis est. Si quis dicit, quod præscientia et prædestinatio ejus ali-

quem compellat, ut malus sit, et aliud esse non possit; horribiliter blasphemat. Qui autem fideliter confitetur, et præscientiam et prædestinationem æternam esse apud Deum, nec tamen aliquem per hæc ad malum cogi; sed tantummodo qualis quisque futurus sit præsciri, et prout gesserit judicari: iste prorsus Catholice sentit.

Et ideo plenam et perfectam prædestinationem justi judicii Dei, tam in parte electorum quam in parte reproborum, sicut omnino vera est, veraciter confiteamur; nemini misericordiam Dei negantes, nemini conversionis gratiam derogantes, nemini aditum indulgentiæ claudentes; sed omnibus in iniquitate permanere volentibus utilem et salubrem terrorem incutientes. Hanc enim utriusque partis certissimam et immobilem prædestinationem Dei declarat nobis apostolus. Quod omnipotens figulus, æterno et incommutabili consilio judicii sui, ex eadem massa alios faciat per justitiam vasa iræ, alios per gratiam vasa misericordiæ: et ita Dei consilium atque judicium ratum fit atque immobile, ut tamen nemo nisi juste damnetur, nemo nisi misericorditer liberetur. Hanc Scripturæ Dei veritatem atque auctoritatem secutus beatissimus pater et egregius doctor Augustinus, et de prædestinatione sanctorum librum luculentissimum scripsit; et de prædestinatione etiam reproborum justo judicio Dei ad interitum, et ibi et in aliis opusculis suis sæpius memoravit. Beatus quoque antistes et gloriosus confessor Fulgentius, de hac judicii in utramque partem præscientia et prædestinatione egregium librum scribit: qui (sicut et cætera ejus admiranda et veneranda scripta) semper ab Ecclesia fideliter receptus, et inter scriptores ecclesiasticos laudabiliter annumeratus est. Et nunc nescimus qua ratione imo infidelitate et contentione, simul cum beato Augustino abjicitur: et ab eis qui Catholici videri volunt tales ac tanti viri Dei iniquissime injuriati et spreti, velut quisquiliæ et purgamenta vilissima conculcantur. Et est nimis mirabile, imo horribile, quomodo ut suis adinventionibus et ineptiis credatur exigant: cum ipsi beatissimos patres et illustrissimos doctores Ecclesiæ adjecerint. Ac per hoc, nisi se citius corrigere studeant, verissime hæretici judicari pos-

sunt: qui fidei et charitati et sincerissimæ patrum doctrinæ non communicant; sed insuper cum ipsis Scripturæ sanctæ cœlestem authoritatem contemnunt. Nam si illum fidelissimum, copiosissimum et florentissimum librum beati Fulgentii, cum pietate et obedientia, legere et intelligere studuissent; profecto in hac obscurissima quæstione de præscientia et prædestinatione divina, Deo aspirante atque illuminante, nulla erroris caligo in eorum cordibus remansisset.

Hæc de primo capitulo definitionum necessario dicta sint: ut etsi quid surgente obscura et perplexa quæstione de præscientia et prædestinatione divina inconsideratius atque inconvenientius dictum est, non contentiose defendatur, nec synodali etiam auctoritate fulciendum putetur; sed potius agnita divina veritate, et recepta humiliter paterna auctoritate, velocius et attentius corrigatur.

II. CARISIACÆ SYNODI CAPITULUM.

Quod liberum hominis arbitrium per gratiam sanetur.

"Libertatem arbitrii in primo homine perdidimus, quam per Christum Dominum nostrum recepimus: et habemus liberum arbitrium ad bonum, præventum et adjutum gratia; et habemus liberum arbitrium ad malum, desertum gratia. Liberum autem habemus arbitrium, quia gratia liberatum, et gratia de corrupto sanatum."

LUGDUNENSIS ECCLESIÆ CENSURA.

Mirum est, cur hoc tam confuse et abstruse ac decurtate de libero arbitrio definitum sit; cum domino largiente abundent in Ecclesia ejus sanctorum atque orthodoxorum patrum de hac re plenissimæ et clarissimæ definitiones: in quibus nec addendum aliquid fuerat, nec subtrahendum; quia et quod fidei Catholicæ necessarium est plenissime continent, et si quid inde subtrahatur veritatis integritas violatur. Ex quibus paternis et ecclesiasticis definitionibus, exempli gratia, hæc pauca proponimus.

1. In[b] prævaricatione Adæ omnes homines naturalem possibilitatem et innocentiam perdidisse: et neminem de profundo illius ruinæ per liberum arbitrium posse consurgere, nisi eum gratia Dei miserentis erexerit.

2. Quod[c] nemo nisi per Christum libero bene utatur arbitrio.

3. Quod[d] omnia studia, et omnia opera ac merita sanctorum, ad Dei gloriam laudemque referenda sint; quia nemo aliunde ei placeat, nisi ex eo quod ipse donaverit.

4. Quod[e] ita Deus in cordibus hominum, atque in ipso libero operetur arbitrio; ut sancta cogitatio, pium consilium, omnisque motus bonæ voluntatis a Deo sit: quia per illum aliquid boni possumus, sine quo nihil possumus.

5. Omnium[f] studiorum omniumque virtutum, quibus ab initio fidei ad dominum tenditur, Deum profitemur authorem: et non dubitamus ab ipsius gratia omnia hominis merita præveniri, per quem fit ut aliquid boni et velle incipiamus et facere. Quo utique auxilio et misericordia Dei non aufertur liberum arbitrium, sed liberatur: ut de tenebroso lucidum, de pravo rectum, de languido sanum, de imprudente sit providum. Tanta enim est erga omnes homines bonitas Dei, ut nostra velit esse merita quæ sunt ipsius dona; et pro his quæ largitus est, æterna præmia sit donaturus.

6. Fatemur gratiam Dei et adjutorium etiam ad singulos actus dari: eamque non dari secundum merita nostra; ut vera sit gratia, id est, gratias data, per ejus misericordiam qui dixit: "Miserebor[g] cui misertus ero, et misericordiam præstabo cui misericors fuero."

7. Fateamur esse liberum arbitrium, etiamsi divino indiget adjutorio.

8. Arbitrium[h] voluntatis in primo homine infirmatum, nisi per gratiam baptismi, non potest reparari.

9. Arbitrium voluntatis tunc est vere liberum, cum vi-

[b] Ex sententiis subjectis epistolæ Cœlestini P. ad episcopos Galliæ. cap. 1.

[c] Cap. 4.

[d] Cap. 5.

[e] Cap. 6.

[f] Cap. 9.

[g] Rom. cap. 9. ver. 15.

[h] Concil. Arausican. II. cap. 13.

tiis peccatisque non servit. Tale datum est a Deo, utique homini primo: quod amissum, nisi a quo potuit dari, non potuit reddi. Unde veritas dicit: "Si[1] vos filius liberaverit, vere liberi eritis."

Ecce, sanctissimi patres non negant liberum arbitrium esse in hominibus: sed docent in prævaricatione Adæ naturalem possibilitatem et innocentiam perdidisse, &c. Si ergo propterea dictum est in hac definitione, "Libertatem arbitrii in primo homine perdidimus," quasi post illius hominis transgressionem nullum in hominibus remanserit liberum arbitrium; apparet quod non sit consonum veritati; quia si nullum est humani generis liberum arbitrium, quomodo judicabit Deus mundum? Si autem propterea dictum est, quia naturalem possibilitatem et virtutem liberi arbitrii qualis in illo primo homine condita est, merito illius prævaricationis amisimus: cavendum est omnino, ne hoc quod de amissa ejusdem arbitrii libertate subjungitur, "quam per Christum Dominum nostrum recepimus," ita sit dictum, quasi ex quo in Christo regenerati sumus, talem statum et virtutem liberi arbitrii receperimus, ut exinde in præsenti vita tales esse possimus, qualis ille homo erat ante peccatum; ut sicut ipse vivebat in paradiso absque ullo peccato, ita et fideles regenerati in Christo absque peccato vivant in mundo: quod manifeste non pertinet ad statum præsentis vitæ, sed ad felicitatem vitæ æternæ. Quod si simpliciter tantummodo dictum est, ut propter inchoationem gratiæ, quam in regeneratione percipimus, jam libertatem arbitrii, quam in Adam perdidisse dicimur, recepisse videamur; cum tamen ejus plenitudo atque perfectio in futura vita fideliter expectanda credatur: quid necesse fuit tanta ambiguitate et confusione verborum clarissimam obscurare veritatem; cum possent ex præfatorum patrum definitionibus, vel unum vel aliqua capitula assumi et poni, quibus et arbitrii libertas et Dei gratia plenius ac manifestius commendarentur.

Jam quanta absurditas est, in eo quod sequitur? ut postquam dictum est, "Libertatem arbitrii in primo ho-

[1] Concil. Arausican. II. cap. 13.

mine perdidimus, quam per Christum Dominum nostrum recepimus," statim subjungeretur: "Et habemus liberum arbitrium ad bonum, præventum et adjutum gratia; et habemus liberum arbitrium ad malum, desertum gratia." Quasi postquam per gratiam Christi Domini regenerati sumus, tunc cœperimus habere, sicut liberum arbitrium ad bonum, ita liberum arbitrium ad malum, desertum gratia: quasi ex illa regeneratione, cum gratia prævenimur et adjuvamur, habeamus liberum arbitrium ad bonum; et cum eadem deserimur gratia, habeamus liberum arbitrium ad malum. Quæ hic ratio et consequentia sensus inveniri potest? Numquid illius regenerationis gratia hoc egit in nobis, ut exinde acciperemus, sicut ad bonum, ita etiam ad malum liberum arbitrium?

Jam illud, quod in eadem definitione ponitur, "liberum arbitrium ad bonum præventum et adjutum gratia, et liberum arbitrium ad malum desertum gratia;" quomodo intelligi potest? Si enim quando regenerati sumus in baptismo, tunc libertatem arbitrii in Adam perditam in Christo recepimus: numquid tunc tantum prævenit, et adjuvit nos Dei gratia; aut eadem Dei gratia, sicut semel nos adjuvit, ut efficeremur liberi ad bonum, ita semel nos deserit, ut efficiamur liberi ad malum? Quæ est ista tam obscura, et ambigua, ac pene nulla gratiæ prædicatio? Nonne melius erat, ut præfatorum patrum sententiæ, quæ de hac re plenissime et clarissime definiunt, assumerentur, vel eorum verbis ista eorum definitio contexeretur: et aperte ibi esset positum, qualiter nos præveniat et adjuvet hæc Dei gratia, id est, utrum semel nobis in baptismate tanta tribuatur, quæ ad totum tempus vitæ nostræ sufficiat, an quotidie imploranda et accipienda sit; et utrum ea ad aliqua bona, an ad omnia indigeamus? Certe nihil horum in hac definitione apparet: et ideo melius fuerat tacere, quam de re tanta tam inepte et inutiliter loqui. Indigemus namque gratia Dei, non solum ad opus bonum, sicut in hoc capitulo definitur; sed etiam ad ipsum initium fidei, sine qua non possumus accedere ad regenerationis sacramentum. Indigemus gratia Dei ad omnia et singula bona, per singulos dies. Indigemus ea ad excitandam in nobis bonam

voluntatem. Indigemus gratia Dei ad bona et salubria loquenda. Indigemus Dei gratia ad omnes vias operum bonorum.

III. CARISIACÆ SYNODI CAPITULUM.

Quod Deus omnes homines velit salvos fieri.

"Deus[k] omnipotens omnes homines sine exceptione vult salvos fieri, licet non omnes salventur. Quod autem quidam salvantur, salvantis est donum: quod autem quidam pereunt, pereuntium est meritum."

LUGDUNENSIS ECCLESIÆ CENSURA.

Sit inter nos de hac re istiusmodi pia cautela et moderatio, quatenus et sanctis patribus debitus servetur honor, et quolibet quis acquiescat modo ex illis sensibus, qui de hac sententia ab eis positi sunt, non judicemus esse hæreticum: sed potius vitemus contentionis malum, per quod etiam de pacificis et ecclesiasticis sensibus potest, qui contentiosus esse voluerit, hæreticum efficere quod sentit. Itaque in rebus talibus cohibeamus nos ipsos salubri moderatione, ut nec contemnere audeamus, nec quasi necessario affirmare conemur: memores semper illius apostolicæ sententiæ; "Si[l] quis autem videtur contentiosus esse, nos talem consuetudinem non habemus, neque Ecclesia Dei." Legamus ergo pacifice, et quantum Dominus donat, intelligamus dogmata ecclesiasticorum virorum, nec pro aliis doctoribus adversus alios litigemus: (quia et ipsi inter se pacifici unusquisque in suo sensu abundaverunt, alius quidem sic, alius vero sic) expectantes fideliter atque humiliter quod apostolus promittit, dicens; "Et[m] si quid aliter sapitis, hoc vobis Deus revelabit." Nam qui non tranquille et pacifice moderatur quod sentit, sed statim paratus est ad contentiones, dissensiones, et scandala; etiamsi non habeat hæreticum sensum, certissime habet hæreticum ani-

[k] 1 Tim. cap. 7. ver. 4.
[l] 1 Cor. cap. 11. ver. 16.
[m] Philipp. cap. 3. ver. 15.

num. Quam pietatis moderationem si etiam isti boni viri, qui hanc definitionem statuerunt, servare voluissent, melius hanc rem silentio præteriissent, et unicuique de ea secundum fidem suam, et auctoritatem cui magis acquiescendum putaret, sentiendum permitterent; finitoque inter eos tam longæ et perniciosæ contentionis jurgio, pax et unitas Christi Ecclesiæ reformaretur.

Ecce enim aliquis sentiat et dicat, sicut etiam antiquitus et sensum est et dictum: Non dixit apostolus universaliter et generaliter et, ut isti addiderunt, sine exceptione; "Qui[n] vult omnes homines salvos fieri:" sed specialiter ad eos retulit de quibus supra dixerat, "pro omnibus hominibus, pro regibus, et his qui in sublimitate sunt," ut quod dixit, "omnes," omnia genera hominum intelligi voluerit, omnium scilicet generum, sexuum, conditionum, ordinum, dignitatum. Quid habet hæc intelligentia inconsequens, aut contrarium veritati? Item alius dicit et sentiat, sicut etiam a quibusdam majoribus dictum et sensum reperitur: apostolus cum superius orari jussisset "pro omnibus hominibus, pro regibus, et his qui in sublimitate sunt;" post illa omnia generaliter de universo genere humano subjunxit, "Qui vult omnes homines salvos fieri." Quid habet mali aut periculi etiam ista intelligentia? Neque enim qui ita sentit, putat voluntati Dei, qua vult omnes homines salvos fieri, aliquem resistere et contraire, ut non possit implere quod velit. Et ambo sibi, et iste videlicet et ille, licet diversa sentientes, fideliter atque unanimiter concordant: quod quolibet modo dixerit apostolus de Deo, "Qui vult omnes homines salvos fieri;" tamen nullus hominum nisi gratuita ejus misericordia salvetur, nullus nisi justo ejus judicio perire permittatur.

Certe illud in hac quæstione manifestum est, quod etiamsi generaliter et indifferenter omnes homines Deus vult salvos fieri: in aliorum tamen cordibus benignitate misericordiæ suæ ipse operatur eandem voluntatem suam, ut et ipsi salvari velint, atque salventur (qualibus et apostolus dicit: "Cum[o] timore et tremore vestram ipsorum

[n] 1 Tim. cap. 2. ver. 4.

[o] Philipp. cap. 2. ver. 12, 13.

salutem operamini: Deus est enim qui operatur in vobis et velle et perficere, pro bona voluntate") : in aliorum autem cordibus severitate justi et occulti judicii sui non operatur hanc salutarem voluntatem, sed dimittit eos suo arbitrio; ut quia noluerunt credere, justa ultione damnentur. Et hoc quidem de illis dici potest, qui verbum Evangelii audierunt, sed duritia incredulitatis suæ recipere noluerunt. Quid vero dicendum est de tanta multitudine impiorum, qui fuerunt ab exordio mundi, usque ad adventum Christi? Et adhuc non negandi sunt esse in extremis partibus orbis terræ, ad quos nullus unquam prædicator accessit; nullum unquam verbum Dei audierunt: qui utique nullatenus potuerunt credere ei quem non audierunt, neque audire sine prædicante, neque prædicatorem recipere qui nullus ad eos missus est. Numquid et tales propterea damnabuntur, quia non crediderunt, qui nunquam audire potuerunt? Et tamen omnino damnabuntur pro aliis peccatis suis, et principaliter pro illo primo et originali peccato, in quo omnes peccaverunt. Quia non frustra scriptum est: "Effunde[p] iram tuam in gentes quæ te non noverunt, et in regna quæ nomen tuum non invocaverunt." Et apostolus dicit; "Dantis[q] vindictam in flammam ignis his qui non noverunt Dominum." Si quis et de talibus interroget, quid in eis egerit voluntas Dei, "qui[r] omnes homines vult salvos fieri, et ad agnitionem veritatis venire;" Quid respondebimus? Nonne homo cautus et pius magis eliget tacere, aut certe cum propheta et apostolo exclamare, "Judicia[s] tua abyssus multa." Et, "O[t] profundum divitiarum sapientiæ et scientiæ Dei: quam incomprehensibilia sunt judicia ejus, et investigabiles viæ ejus!" De hoc ergo capitulo iste sit finis.

IV. CARISIACÆ SYNODI CAPITULUM.

Quod Christus pro omnibus hominibus passus sit.

"Christus Jesus Dominus noster, sicut nullus homo est,

[p] Psal. 79. ver. 6.
[q] 2 Thess. cap. 1. ver. 8.
[r] 1 Timoth. cap. 2. ver. 4.
[s] Psal. 36. ver. 7.
[t] Rom. cap. 11. ver. 33.

fuit, vel erit, cujus natura in illo assumpta non fuerit, ita nullus est, fuit, vel erit homo, pro quo passus non fuerit; licet non omnes passionis ejus mysterio redimantur. Quod vero omnes passionis ejus mysterio non redimuntur, non respicit ad magnitudinem et pretii copiositatem; sed ad infidelium, et ad non credentium ea fide, quæ per dilectionem operatur, respicit partem. Quia *poculum*[u] humanæ salutis, *quod confectum est infirmitate nostra et virtute divina habet quidem in se ut omnibus prosit; sed si non bibitur, non medetur.*"

LUGDUNENSIS ECCLESIÆ CENSURA.

In hac nova et inusitata quæstione tres nobis quæstiones proponuntur.

I. Quod dicitur, quia "nullus homo est, fuit, vel erit, cujus natura in Christo assumpta non fuerit." De qua quæstione hoc nobis credendum et tenendum videtur: quia susceptio illa naturæ humanæ in Christo non fuit ex necessitate originis, sed ex potestate et gratia et misericordia et dignatione suscipientis. Quia ergo ista tam divina et tam singularis generatio hominis Christi non aliqua naturali necessitate, sed sola ejus potestate et gratia et misericordia facta est: sic per omnes generationes caro ejus descendit, sic ex eis veraciter natus verus homo factus est; ut quod ei placuit miserando et sanando ac redimendo inde assumeret, quod autem non placuit reprobaret. Ita in illo ineffabili incarnationis suæ mysterio electos suos, propter quos redimendos et justificandos ac salvandos advenerat, misericorditer suscepit; quos autem indignos illa misericordia et redemptione judicavit, alienos ab illa mirabili susceptione dereliquit. Agnoscamus ergo veraciter, quod illa humanæ naturæ in Christo susceptio, infideles hujus misericordiæ reliquit exsortes; et eis solis præstitit, ut habeant communem naturam cum Christo, qui assumentem recipiunt, et eo Spiritu sunt regenerati quo est ille progenitus. Cessetque ista super-

[u] Prosper. respons. ad object. 1. Vincent.

vacuitas qua dicitur et definitur, quod nullus hominum fuit, est, vel erit, cujus naturam ille non susceperit.

II. Quod affirmatur, quod "nullus hominum fuit, est, vel erit, pro quo Christus passus non fuerit." De qua quæstione quid aliud respondere possumus, nisi ut primum ipsos qui hoc definierunt sedulo interrogemus, et admoneamus, ut vigilanter et fideliter pensare studeant; ne forte minus considerando quod dicendum erat, contra fidem et conscientiam suam talia dixerint et scripserint? Nam ut taceamus de his qui nunc sunt, vel adhuc usque ad finem sæculi futuri sunt, in quibus utique et Antichristus erit: certe de illa innumerabili multitudine impiorum qui fuerunt ab initio mundi usque ad adventum Christi, et in sua impietate mortui in æternis pœnis sunt condemnati; nec ipsos qui hæc dixerunt credere putamus, quod pro eis in sua impietate mortuis, et æterno jam judicio condemnatis, Dominus passus esse credendus sit. Si enim pro eis passus esse creditur: cur non etiam pro diabolo et angelis ejus similiter passus esse credatur? Sicut ergo pro illis impiis et damnatis angelis nullatenus Dominus Jesus Christus dicendus est passus: ita pro istis impiis et damnatis hominibus absit omnino ut passus esse credatur. De his vero qui adhuc in infidelitate atque impietate detinentur, manifestum est, quod quicumque ex ipsis per Dei gratiam fuerint ad fidem conversi, et in Christo regenerati; etiam pro ipsis confitendum sit factum esse, quod pro omnibus fidelibus factum constat. De cæteris vero qui in ipsa infidelitate atque impietate sua perseverantes sunt perituri: si de Scripturæ sanctæ auctoritate, quod etiam pro talibus Dominus passus sit, certissimis et clarissimis testimoniis nobis demonstrare potuerunt boni viri, qui talia definierunt; dignum omnino est, ut credamus et nos. Si vero non potuerint, cessent contendere pro eo, quod non legunt. Pudeat eos definire quod nesciunt. Timeant statuere, quod nullum sanctorum patrum concilium, nullum ecclesiasticorum dogmatum decretum, hactenus inveniant statuisse. Quod etsi quid a sanctis et venerabilibus Ecclesiæ doctoribus vel scriptum vel dictum, unde hujuscemodi sensus occasio sumi posse videatur,

inveniunt: salva eorum debita reverentia, cohibeant se potius, et summittant se humiliter divinæ auctoritati; et rem tam obscuram, tamque inusitatam, divinæ reservent humiliter majestati.

III. Qua definitum est; quia sicut infideles non redimuntur mysterio sanguinis Christi, ita nec fideles redempti sunt, qui non habuerint "eam[x] fidem quæ per dilectionem operatur." De qua quæstione quid necesse est aliquid dicere? cum ex his quæ supra jam dicta sunt manifestissime ostendatur, omnibus infidelibus nullam esse redemptionem in Christo; et omnes fideles, qui fideliter accedunt ad fidem et gratiam regenerationis, ibi accipiant veram redemptionem, vel veram regenerationem: quia nec vere possunt regenerari, nisi eos et a potestate diaboli, et a servitute peccati, vere constat redimi: nec vere possunt redimi, nisi lavacro indulgentiæ expiati, et a reatu delicti, et a dominatu principis mundi efficiantur absoluti. Nisi quod hoc in ista definitione absurdissimum est, quod Dominus Jesus Christus etiam pro impiis in sua impietate pereuntibus dicatur passus; et fidelis quisque, fideliter baptismo ejus regeneratus, mysterio passionis ejus affirmetur non esse redemptus[y].

Atque hoc Lugdunensis Ecclesiæ judicium fuit, de quatuor istis Carisiacæ synodi capitulis; quæ a se scripta fuisse agnoscit Hincmarus in epistola ad Karolum regem apud Flodoardum libro tertio capite quindecimo.

[x] Gal. cap. 5. ver. 6.

[y] Vid. infra, fin. cap. 12.

CAP. VIII.

De epistolis variis post peractam synodum ab Hincmaro scriptis: et Remigii Lugdunensis responsione illi opposita.

Peracta synodo, scripsit[a] Hincmarus (referente eodem Flodoardo) ad Rabanum Moguntinum archiepiscopum, de doctrina Gotteschalci, "et quid in eum fecerit, postquam in synodo hæreticus comprobatus fuerat, nec corrigi potuit: et quid ipse contra doctrinam ejus sentiat, damnationemque ipsius, quæve contra eumdem scripserit, huic discutienda direxit; quærens etiam, qualiter de Trinitatis fide ac prædestinatione (de utroque enim hoc capite Hincmarum Gotteschalco litem intendisse ostendimus) diversorum patrum sint intelligendæ sententiæ; in qua epistola asserit beatum Rabanum solum tunc temporis de discipulatu beati Alcuini relictum." Scripsit et Prudentio Trecensi sive Tricassino episcopo alteram epistolam. In qua, conquestus quod ipsi "præsentiam suam subtrahat," significat "se ab eo consilium quærere velle de statu et compressione Gotteschalci: intimans quid de ipso actum vel judicatum fuerit in synodo, quo eum reclusum tenebat judicio, et quia multis modis eum converti tentaverit, et de moribus ac superbia ipsius; et si in cœna Domini, vel in Pascha, debeat illum admittere ad audiendum sacrum officium, vel accipiendam communionem. Et quid sibi videatur de sententia Ezechielis prophetæ, qua dicitur: *In*[b] *quacunque die ceciderit justus, omnes justitiæ ejus in oblivione tradentur: et quacunque die peccator conversus fuerit, omnes iniquitates ejus tradentur oblivioni.*"

Scripsit et Amolo Lugdunensi archiepiscopo, "de Got-

[a] Ex Flodoard. lib. 3. cap. 21.

[b] Ezech. cap. 18. ver. 24.

teschalci vita vel conversatione, prædicatione, deprehensione, atque condemnatione; rei veritatem exponens." Vel, ut hujus epistolæ argumentum plenius expressit Remigius Lugdunensis, "miserabilis illius monachi (qui inquieta et insolenti præsumptione hujus quæstionis vel potius scandali excitator et exagitator fuisse dicitur) et actum describit, et doctrinam redarguit, et damnationem exponit. Qualiter videlicet in duobus episcoporum conciliis et auditus fuerit et judicatus atque damnatus, diligenter et breviter in epistola sua exposuit atque digessit: et singulis ejus propositionibus quid, vel ab ipso vel a cæteris, sive tunc objectum fuerit, sive usque hodie apud eos objiciatur, pariter exsecutus est." Est enim hæc prima illarum trium epistolarum, de quibus Ecclesiæ Lugdunensis censura extat; et duarum prior, quæ ipsis Lugdunensibus sunt inscriptæ: quam ab Hincmaro exaratam fuisse, illa de Gotteschalco verba, quæ in superioribus inde produximus, satis declarant. "Ad episcoporum eum præsentiam, qui tunc regio mandato apud Carisiacum accersiti erant, in præsentiam etiam domini Wenilonis, qui illuc convenerat, producere studui." Carisiacæ vero synodi tempore, Lugdunensi Ecclesiæ præerat Amolus sive Amulus, aliis Amulo et Amalo et Amalarius dictus: (ille videlicet ipse cujus libros de divinis officiis falso Amalarii Trevirensis archiepiscopi nomine vulgatos legimus; quemque Hincmarus, in epistola ad Eberardum, "sincerissimum[c] et carissimum vocat patrem suum") de quo Trithemius in scriptorum ecclesiasticorum catalogo. "Hamulus episcopus Lugdunensis in Gallia, vir in divinis Scripturis studiosus, et veterum lectione eruditus, atque in secularibus literis non mediocriter doctus, tam Hebraica quam Latina lingua clarus, ingenio acer et vehemens, eloquio scholasticus atque compositus, scripsit non contemnendæ lectionis opuscula: de quibus ego tantum legi opus insigne ad Carolum, contra Judæos."

Nimirum, ut de Gotteschalci causa, ita etiam de Judæorum statu in regno Galliæ, ad Amulum hunc scripsisse

[c] Flodoard. lib. 3. cap. 26.

Hincmarum, confirmat Flodoardus[d]: eaque occasione, ut contra Judæos, ita etiam contra Gotteschalcum, illum scripsisse invenimus. Inter eos enim qui de quæstione divinæ præscientiæ et prædestinationis adversus Gotteschalcum scripsere, ab episcopo qui secundam ad Ecclesiam Lugdunensem scripsit epistolam etiam Amalarius memoratur. Cui respondens Remigius, ipsius Amalarii in Lugdunensi archiepiscopatu proximus successor, "Multum," inquit, "moleste et dolenter accepimus, ut ecclesiastici et prudentes viri tantam injuriam sibimetipsis fecerint, ut Amalarium de fidei ratione consulerent: qui et verbis et libris suis, mendaciis et erroribus et phantasticis atque hæreticis disputationibus plenis, omnes pene apud Franciam ecclesias, et nonnullas etiam aliarum regionum, quantum in se fuit, infecit atque corrupit. Ut non tam ipse de fide interrogari, quam omnia scripta ejus, saltem post mortem ipsius, debuerint igne consumi; ne simpliciores quique, qui eos multum diligere et legendo frequentare dicuntur, eorum lectione et inaniter occuparentur, et perniciose fallerentur ac deciperentur." Ad quem locum Andreas Duvalius, regius in academia Parisiensi Theologiæ professor, sequentem apponit annotationem, a Nicolao Fabro V. C. acceptam. Florus Magister (quem Trecensem illum episcopum arbitramur, qui contra Joannem Scotum et Gotteschalcum scripsit quamplurima, sed in iis quædam animadversione dignissima) hic, inquam, Florus in Psalmo octogesimo, adversus Amalarium scribens: "Vis," inquit, "comedere ipsum Dominum Deum tuum? Audi quid dicat: dilata os tuum, et implebo illud. Dilatate ora vestra: ipse est Dominus et panis, ipse hortatur nos ut comedamus. At ipse noster est cibus: quantum dilataveris, tantum accipies." Hæc ille. Cui conjecturam attexit Duvalius, Sorbona sua dignam: "Amalarium illum una cum Joanne Scoto fuisse Berengarii præcursores, et veluti antesignanos; quorum errorem nostri (sic enim illi appellare libuit) Eucharistomastiges jamdudum sopitum et extinctum ab orco suscitaverint."

[d] Flodoard. lib. 3. cap. 21.

Habebat in bibliotheca sua Faber librum Prudentio illo, de quo diximus, Trecensi sive Tricassino episcopo contra Johannis Scoti dogmata conscriptum: cujus hoc erat initium.

In nomine Patris, et Filii, et Spiritus Sancti:
Prudentius, famulus Christi familiæque ejus.

"Blasphemias tuas, Joannes, atque impudentias, quibus in Dei gratuitam gratiam justitiamque inflexibilem procax inveheris; percurso tuæ perversitatis libro, quem sub nomine cujusdam Gothescalci adversus omnes Catholicos effudisti, &c." Inde collegit vir doctissimus, Gotteschalci sectatorem fuisse Johannem, et contra utrumque a Prudentio Trecensi, quem ille eundem cum Floro arbitratus est, librum illum fuisse editum. Atqui ab authore illo secundæ ad Lugdunenses epistolæ, inter eos qui contra Gotteschalcum scripsere, numeratur Johannes Scotus: idque liber ipse demonstrat, in quo disputatio extat adversus "Gottescalcanam (ut ille vocat) hæresim, prædestinationibus necessitates inferentem." Doctrinam vero, quam in Gotteschalco oppugnabant adversarii, et a Prudentio et a Floro fuisse propugnatam, suo loco ostendemus.

In aversa autem primi folii dicti libri manuscripti pagina, alia manu censura hæc a nescio quo adscripta fuerat. "Hic liber, qui quasi ad defensionem fidei contra infidelitatem loquitur, et Catholicorum nomina profert, caute legendus est; et in ejus lectione apostoli est sequenda sententia, qua dicit: *omnia probate, quod bonum est tenete.* Nam compositor ejus Prudentius de quibusdam ecclesiasticis dogmatibus non sensit catholice; sicut alia ejus scripta demonstrant." Unde factum videtur ut in hisce scriptis "quædam animadversione dignissima" occurrere, Faber dixerit. "Sed hoc judicium", ait Nicolaus[e] Camuzatius, cui codex ille manuscriptus a Fabro communicatus est, "tanti viri sanctimoniam, limatamque et sanam doctrinam minuere non debet, ex alicujus fortasse ca-

[e] Camuzat. in promptuario antiquitatum Tricassinæ diœcesis.

pite profectum cujus non erat ea doctrinæ capacitas, ut operibus D. Prudentii perlegendis pervidendisque sufficeret; quæ mysteriis, e reconditissimis theosophiæ adytis ac penetralibus petitis, refertissima sunt: quod perspicue palam erit, cum memoratus liber e tenebris in lucem prodierit."

Porro ut Gotteschalco (quod ex Walafrido Strabo[f] observavimus) Fulgentii, et Johanni Scoto (quod in Honorio de illustribus Ecclesiæ scriptoribus notavimus) Chrysostomi: ita et animum meum ea aliquando subiit cogitatio, quam doctissimo Fabro placuisse video, Floro inditum fuisse nomen Prudentii: ob studii videlicet similitudinem, vel imitationem exempli. Habentur enim non Flori[g] solum sed etiam Prudentii[h] nomine versus editi: qui ostendunt in sacris poematis pangendis Trecensem nostrum episcopum Aurelii Prudentii, popularis sui, (Hispanus enim fuit uterque) exemplum sequi voluisse. Verum re melius perpensa, in eam concessi sententiam, quam a viro eruditissimo Jacobo Sirmondo[i] postea confirmatam fuisse gaudebam, diversa eodem tempore adversus eundem Scotum prodiisse scripta: a Prudentio Trecensi unum adhuc ineditum; a Floro Lugdunensi alterum, quod Ecclesiæ Lugdunensis nomine in bibliotheca patrum excusum extat.

Ab eodem quoque Floro scriptum commentarium in Psalterium, in Haffligemiensi cœnobio (inter Bruxellam et Alostum posito) manuscriptum extitisse, in indice manuscriptorum codicum Belgii, ostendit Johannes Bunderius: unde illud in Psalmo octogesimo adversus Amalarium a Fabro citatum est testimonium. Addit in indice authorum chronologico Margarinus Bignæus, legisse in manuscripto codice per-

f Vide supra pag. 39.

g Drepanii Flori poemat. tom. 8. biblioth. patr. edit. Paris. tom. 5. part. 3. edit. Colon.

h Camuzat. promptuar. antiquit. Tricassin. et Caspar. Barthii adversar. lib. 8. cap. 11.

i Jacob. Sirmond. not. in tom. 1. Concilior. Galliæ pag. 596. et tom. 3. pag. 681.

antiquo, illum "adfuisse concilio Carisiacensi temporibus Caroli Calvi, et scripsisse contra Amalarium Lugdunensem." Qui acta concilii vidit, sub[k] Ludovico Pio habitum illud fuisse refert: quorum utrumque verum esse potest. Nam anno octingentesimo trigesimo septimo, in generali conventu apud Carisiacum, Carolum a patre Ludovico imperatore regem Neustriæ coronatum fuisse docent historici[l]: quo tempore, vel saltem ante mortem Ludovici (quæ anno quadringentesimo quadragesimo secuta est) habitum est generale illud Galliarum concilium apud Carisiacum, in quo Amalarii hujus de corpore et sanguine Domini deliramenta ab episcopis sunt damnata. Quæ si Duvalius habuisset perspecta; intellexisset ille profecto, Metusiastarum suorum potius et Synusiastarum, quam Berengarii et antiquæ de Sacro-sancta Eucharistia doctrinæ assertorum, præcursorem habendum fuisse Amalarium. Verum ista loci non sunt hujus: et a nobis perstricta sunt alibi.[m]

Ad epistolam redeo, quam ad Amalarium hunc Hincmarus scripsit: in qua, post expositam Gotteschalci in synodo tam Moguntina, quam Carisiaca condemnationem "ad[n] singulas illius propositiones, suas et quorundam qui cum eo similiter sentiebant, responsiones" subjunxit. Quæ quoniam a Remigio, in responsione ad illam epistolam diligenter sunt expensæ: horum duorum nobilium athletarum certamen, lectoribus hic spectandum exhibemus.

De Prædestinatione et libero arbitrio, Hincmari Remensis, et Remigii Lugdunensis archiepiscopi, conflictus.

HINCMARUS.

Dicunt, et firmiter credunt, qui sanius apud nos sapere videntur, quia Dominus "omnes[o] homines vult salvos fieri" (secundum apostolum) qui neminem vult perire, licet

[k] Phil. Mornæus de Missa, lib. 4. cap. 8.

[l] Annal. Francor. a Phitæo edit. (pag. 41.) Vit. Ludovici Pii, ab eodem edit. (pag. 271.) Nithardus, histor. lib. 1. (ibid. pag. 309.)

[m] Respons. ad Provocationem quandam Jesuiticam: in historia controversiæ Sactamentariæ. Op. tom. 3. pag. 81.

[n] Eccles. Lugdunensis de trib. epistolis, pag. 1065. G.

[o] 1 Tim. cap. 2. ver. 4.

non omnes salventur. Nam et "lux[p] in tenebris lucet, licet eam tenebræ non comprehendant." Et Christus pro omnibus passus est, (secundum eundem apostolum scribentem ad Timotheum; "Qui[q] dedit semetipsum redemptionem pro omnibus") licet non omnes passionis ejus mysterio redimantur. Quia effusio justi sanguinis Christi tam dives fuit ad pretium mundi, ut si universitas captivorum in eundem crederet, nullus sub mortis imperio remaneret. Et quia non omnes tam ditissimo pretio redimuntur, ad infidelium respicit partem, non ad pretium sæculi copiosum.

REMIGIUS.

Hunc sensum apostoli verborum, quibus ait, "Qui[r] vult omnes homines salvos fieri," fideliter posse accipi dicimus. Si tamen et ille sensus beati Augustini, quem ille, juxta alterius divinæ Scripturæ auctoritatem, diligenter inquirit et multis ac veracibus modis exponit, pariter recipiatur: nec propter istum ille damnetur, sed potius utrique sensui, propter veracem et piam patrum auctoritatem, fideliter obediatur. Quia omnino, et quos vere vult Deus salvos fieri, sine dubio salvos facit, qui, ut Scriptura testatur, "omnia[s] quæcunque voluit fecit;" et si cæteros ita vult salvos fieri, ut tamen non eos salvos faciat, sed omnino perire permittat: utrumque hic evidenter apparet, et erga creaturam suam scilicet bonitas creatoris, et erga ejusdem creaturæ iniquitatem severitas judicis.

Quid autem Dominum nostrum etiam pro impiis, in sua impietate perituris, esse mortuum uno similiter apostoli testimonio confirmare videtur, quo ait, "Qui[t] dedit semetipsum redemptionem pro omnibus:" profecto non recoluit, nec diligenter consideravit, ita hæc apostoli verba esse accipienda, ut consonent Domini verbis, quibus se in evangelio ad hoc venisse dicit, "ut[u] animam suam daret redemptionem pro multis;" et de pretio sui sanguinis

[p] Joh. cap. 1. ver. 5.
[q] 1 Tim. cap. 2. ver. 6.
[r] 1 Tim. cap. 2. ver. 4.
[s] Psal. 115. ver. 3.
[t] 1 Tim. cap. 2. ver. 6.
[u] Matt. cap. 20. ver. 28.

similiter ait, "Qui[v] pro vobis, et pro multis, effunditur in remissionem peccatorum." Et[w] ideo ita vere accipiendum est, quod apostolus ait, "Qui[x] dedit semetipsum redemptionem pro omnibus;" ut isti omnes intelligantur multi: sicut et alibi idem apostolus dicit; "Sic[y] et Christus semel oblatus est ad multorum exhaurienda peccata." Qui etiam alio loco, quos dixit omnes, eosdem continuo exposuit intelligendos esse multos. Cum enim dixisset de Domino, quod "per[z] unius justitiam in omnes homines in justificationem vitæ," subjunxit; "Quia et per obedientiam unius hominis, (ipsius videlicet Domini Jesu Christi,) justi constituentur multi." Quia, ut omnino manifestum est, ita per eum omnes homines efficiuntur justi, ut ipsi, qui in suo genere omnes sunt, ex comparatione alterius generis eorum, qui propter infidelitatem suam non justificantur, potius multi sint.

Quod et si aliqui patrum omnibus omnino hominibus Dominum passum intellexerunt: honoretur et iste velut pius sensus; dummodo ille prior, qui est certissimus, et divina veritate firmatus, nulla præsumptione contemnatur, vel quod est gravius, damnetur. Nam et illud testimonium, vel ut ad confirmationem hujus rei ex evangelio desumptum, id est, "Lux[a] lucet in tenebris, et tenebræ eam non comprehenderunt;" non nobis videtur incongruum esse huic assertioni. Quia lux illa præsentia majestatis suæ in tenebris lucens, id est, in infidelium cordibus majestate conditoris suam præsentiam exhibens, operatur aliquid in eis; etsi ut non videant ipsam, tamen ut videant aliquid per ipsam, id est, ut intelligant inter justa et injusta, inter bonum et malum, inter agendum et non agendum, ut sint inexcusabiles in die quo judicabit Deus occulta hominum. Quæ tamen lux non a facie illis resplendet, quia non ad eam attendunt; sed velut a tergo eis relucet: quia, sicut propheta dicit; "verterunt ad eam tergum, et non faciem."

Sed et illam B. Leonis sententiam, licet ex parte aliis

v Matt. cap. 26. ver. 28.
w Luc. cap. 22. ver. 20.
x 1 Tim. cap. 2. ver. 6.
y Heb. cap. 9. ver. 28.
z Rom. cap. 5. ver. 18, 19.
a Joh. cap. 1. ver. 5.
b Jerem. cap. 2. ver. 27.

verbis et alio forsitan sensu positam, quasi hoc vir ille senserit, quod etiam pro impiis in sua impietate perituris Dominus Christus mortuus sit, manifesta veritas non ita intelligendam ostendit. Ait namque ille: "Effusio[c] pro multis sanguinis justi tam potens ad privilegium, tam dives fuit ad pretium: ut si omnes in eum crederent, nullum tyrannica vincula retinerent." Vere enim pretiosus sanguis ille et potens extitit ad privilegium, ut omnes possit redimere: et dives ad pretium, ut nullum tyrannica, id est, diabolica vincula retinerent, nisi qui ab ejus fide alienus existeret. Et ideo in tanta quæstione non sunt proponenda incongrua, non sunt asserenda superflua: ut in simplicitate et sinceritate Dei instruantur, et non in vanitate sensus nostri, hi qui nos audiunt, illudantur.

HINCMARUS.

Dicunt, quia qui omnes homines vult salvos fieri, et neminem vult perire, et qui pro omnibus passus est, neminem prædestinavit ad interitun vel ignem æternum: sed ex massa peccati quosdam sicut præscivit, prædestinavit, (id est, gratia præparavit) ad vitam et regnum; et illis vitam ac regnum prædestinavit, (id est, gratia præparavit) æternum: evangelio teste, qui dicit: "Venite[d] benedicti," id est, de prima maledictione, gratia erepti, electi, et prædestinati: "percipite regnum quod vobis paratum est," id est, quod vobis prædestinatum est, "ab origine mundi."

REMIGIUS.

Quod dicitur, "quia qui omnes vult salvos fieri et neminem vult perire, et qui pro omnibus passus est, neminem prædestinaverit ad interitum vel ignem æternum;" apertissime contrarium est fidei: qua vere et fideliter creditur et definitur, quod omnipotens Deus omnia opera sua, quæ erat ipse facturus, (quæ utique nunquam esse possunt, nisi justa et recta: sicut in Psalmo canitur; "Justus[e] Do-

[c] Leo. de Passione Domini. serm. 12. cap. 3.

[d] Matth. cap. 25. ver. 34.

[e] Psal. 145. ver. 17.

minus in omnibus viis suis, et sanctus in omnibus operibus suis,") ante omnia secula, et verissime præscierit futura, et immobiliter prædestinaverit, statuerit et præfinierit futura. Justa quippe impiorum et iniquorum in æterna morte atque in æterno igne damnatio, opus est proculdubio justi judicii Dei qui reddet unicuique secundum opera ejus. Et ideirco semper apud eum extitit, et vere præscitum, et juste prædestinatum, qui (attestante propheta) "fecit[f] quæ futura sunt." Nam si hoc in æterna ejus præscientia et prædestinatione non fuisset: numquam ejus opus esset, nunquam temporaliter fieri potuisset. Quia omne opus suum ille præsciendo et prædestinando prævenit; et ideo nihil est in ejus operibus futurum, quod ipse non præscierit et prædestinaverit se esse facturum.

Deinde contrarium est etiam doctrinæ et definitionibus sanctorum patrum: qui in utramque partem, tam videlicet electorum quam reproborum (quia et illorum glorificatio, et istorum condemnatio justum Dei opus est) divinam prædestinationem ponere non dubitant. Et ideo multum necesse est, ut agnoscant, qui ita sentiunt, manifestam fidei veritatem, et fundatissimam beatorum patrum auctoritatem: et quod eis nullatenus expedit, non spernant neque abjiciant illos, de quibus Dominus ait; "Qui[g] vos audit, me audit, et qui vos spernit me spernit."

Quod si ideo eis videtur absurdum, quia omnipotens Deus reprobos prædestinaverit ad interitum et ignem æternum, quoniam velut incredibile videtur, ut qui omnes vult salvari, et qui pro omnibus mortuus creditur, aliquem eorum prædestinaverit ad damnationem: recogitent attentius, quia etsi illa verba apostoli simpliciter intelligantur, quibus de Deo dicit, "Qui vult homines salvos fieri;" duobus modis hoc Deum agere certissimum est. Dum alios ita vult salvos fieri, ut ipse omnino faciat salvos sicut omnes electos: alios vero ita velit salvos fieri, ut eos omnino non salvet, sed in æternum perire permittat, sicut utique omnes reprobos; quos juxta hunc sensum, et ut benignus creator salvari voluit, et ut justus judex æternæ per-

[f] Esai. cap. 45. ver. 11. secundum LXX.

[g] Luc. cap. 10. ver. 16.

ditioni tradidit. Sicut ergo et bonitatem suam eis ostendit, quia eos salvari voluit; et tamen bonitas ejus non impedivit severitatem ejus, qua eos juste damnavit: ita eadem bonitas ejus nullatenus impedivit prædestinationem ejus justitiæ; dum quos ille salvos fieri voluit, et iniquos futuros semper præscivit, et in iniquitate sua permansuros, juste et ad interitum prædestinavit.

Ita, etsi "pro omnibus" etiam in sua impietate perituris, "Christus mortuus est:" sic eis exhibuit bonitatem passionis suæ, ut tamen hujusmodi impios, in sua impietate permansuros, justo suo judicio condemnaverit; sicut ipse ait. "Qui[h] non credit, jam judicatus est." Et ideo bonitas ejus, quia etiam pro talibus passus creditur, non evacuavit erga eos prædestinationem ejus: quia eos semper, et præscivit in sua impietate permansuros, et prædestinavit juste perituros.

Quicquid ergo post ista, in his verbis, de æterna prædestinatione sanctorum dicitur, ad regnum et vitam æternam; catholice et fideliter dicitur: quia sine dubio tam pium et tam gloriosum opus suum, et æternaliter Omnipotens præscivit futurum, et æternaliter prædestinavit se esse facturum.

HINCMARUS.

Quosdam autem, sicut præscivit, non ad mortem neque ad ignem prædestinavit: sed in massa peccati et perditionis juste deseruit; a qua eos prædestinatione sua (id est, gratiæ præparatione) occulto, sed non injusto, judicio nequaquam eripuit.

REMIGIUS.

Mirum valde est, quomodo negare contendunt, eum æternam ipsorum damnationem prædestinasse, quos jam ab ipso mundi exordio cum primus homo peccavit, et omne humanum genus ex se propagandum unam massam damnationis et perditionis fecit, manifeste dicant in eadem damnationis et perditionis massa justo Dei judicio depu-

[h] Joh. cap. 3. ver. 18.

tatos et derelictos. Quid est enim massa damnationis et perditionis ab initio mundi divino judicio effecta; nisi eodem divino judicio æternæ damnationi et perditioni destinata et tradita? Si enim tantummodo præscita est ad æternam damnationem et perditionem; nullum ibi adhuc est divinum judicium. Et quomodo tales in massa damnationis et perditionis divino judicio relicti esse dicuntur: si in hac parte nihil adhuc de illis divino judicio est definitum? Sin autem, (sicut omnino, etiam eorum consensu et confessione, verum est) hæc massa non solum præscita est, sed etiam judicata: quid aliud intelligi potest, nisi omnino ad eandem damnationem et perditionem prædestinata? Quod enim vere et divina præscientia præcognitum, et divino judicio est decretum, constat omnino esse prædestinatum.

HINCMARUS.

Quia, sicut exponit Augustinus, "Prædestinatio est gratiæ præparatio; gratia autem est vitæ donatio," id est, "prædestinationis effectus."

REMIGIUS.

Ille ita dixit: "Prædestinatio est gratiæ præparatio;" gratia vero "est jam ipsa donatio." Et post aliqua (ut distingueret inter istam prædestinationem gratiæ quæ proprie electorum est, et prædestinationem damnationis et vindictæ, quæ proprie est reproborum) subjunxit dicens: "Prædestinatio Dei, quæ in bono est, gratiæ est, ut dixi, præparatio; gratia vero est ipsius prædestinationis effectus." Atque ita luculente ostendit, aliter intelligendam esse prædestinationem Dei quæ in bono est bonis, id est, electis; ubi veræ divinæ erga eos gratiæ est præparatio, et hujus prædestinationis effectus est ejusdem divinitus præparatæ gratiæ jam ipsa donatio; et aliter intelligendam prædestinationem Dei quæ in malo est malis, id est, reprobis, quæ e contrario nihil est aliud, nisi æternæ præ-

destinationis[1] eorum præparatio. Cujus omnino effectus est, jam ipsa damnatio. Ita venerabilis doctor æternam prædestinationem Dei in utrumque distribuit: ut et in bono sit bonis, et in malo malis; dum et illis per eam æterna gratia, et istis per eam æterno Dei consilio æterna damnatio præparatur.

HINCMARUS.

Et beatus Prosper, in hac re sancti Augustini expositor, cum cæteris orthodoxis concordans patribus dicit: "Non est prædestinatio, nisi quod ad donum pertinet gratiæ, aut ad retributionem justitiæ."

REMIGIUS.

Hoc ita omnino rectissime intelligendum est, ut divina prædestinatio non ita credatur alicui esse in malum, ut eum malum esse compellat, quod absit. Sed quod omnibus et electis et reprobis vel ad donum pertineat gratiæ vel ad retributionem justitiæ. Ad donum gratiæ electis, et ad retributionem justitiæ reprobis: dum et electi gratia salvantur, et reprobi justitia puniuntur. Iste est enim plenissimus et verissimus divinæ prædestinationis effectus; non tantummodo electos præordinans ad æternam gloriam, sed etiam reprobos præordinans ad æternam pœnam. Sic itaque B. Prosper cum cæteris orthodoxis patribus sensit, et cum beato scilicet Augustino (cujus de prædestinatione divina non fallaciter sed fideliter verba ponit atque exponit) et cum aliis qui de eadem fide atque eodem sensu ipsius divinæ prædestinationis immobilem veritatem et æquitatem in utramque partem (et electorum videlicet, et reproborum) veraciter intellexerunt, et firmissime definierunt.

Quod si scriptor epistolæ eos tantummodo putat orthodoxos, qui in damnatione reproborum divinam solummodo præscientiam, et non etiam prædestinationem credunt: ergo et beatum Augustinum, et beatum Fulgentium, et ipsam

[1] *perditionis.*

fidei ecclesiasticæ solidissimam veritatem hæretici erroris denotatione infamat. Et ad tantum malum hæc pertinacia contentionis perducta est, ut (quod nemo digne dolere potest) jam apud illos qui prave sentiunt orthodoxi, et qui orthodoxe sapiunt hæretici putentur. Quod malum vehementer nobis cavendum propheta denunciat, dicens: "Væ[k] qui dicitis malum bonum, et bonum malum; ponentes tenebras lucem, et lucem tenebras; ponentes amarum in dulce, et dulce in amarum.

HINCMARUS.

Qua de re refugiunt dicere qui (ut diximus) sanum videntur sapere, quosdam prædestinatos a Deo esse ad interitum, sed tantummodo præscitos. Electos autem præscitos et prædestinatos esse ad regnum, et regnum illis, (ut diximus) prædestinatum æternum; de quibus nullus potest perire. Et sicut sunt prædestinati gratia Dei ad regnum, ita sunt prædestinati, secundum apostolum, "in[l] operibus bonis, in quibus ambularent:" pro quibus eis non solum gratia detur, sed et gratia regnum reddatur æternum. Pœnam autem dicunt in infidelitate et iniquitate perseverantibus a Deo prædestinatam secundum divinam præscientiam: sicut scriptum est in propheta; "Præparata[m] est ab heri Tophet," quia ad retributionem justitiæ pertinet; sicut pertinet ad gratiam, ut ex una eademque massa peccati, gratia electi prædestinentur ad vitam. Concordante cum hoc evangelica veritate: "Ite[n]" inquit, "maledicti in ignem æternum, qui paratus est diabolo et angelis ejus."

REMIGIUS.

Quæsumus, quæ est ista res, quæ causa et ratio pro qua isti refugiunt prædestinationem Dei dicere in damnatione reproborum? Numquid hæc erga illos divina prædestinatio non est justa, quæ, quos præscivit in iniquitatibus permansuros, prædestinavit æternis suppliciis perituros? Num-

[k] Esai. cap. 5. ver. 20.
[l] Ephes. cap. 2. ver. 10.
[m] Esai. cap. 30. ver. 33.
[n] Matt. cap. 25. ver. 41.

quid non est vera, quæ, nisi decerneret tam justum opus Dei in æternitate, numquam impleri posset in tempore? Numquid non est a sanctis patribus prædicata, et ab Ecclesia Catholica recepta? Quid ergo causæ est, ut refugiamus credere quod fides tenet, refugiamus dicere quod veritas docet? Numquid non etiam ipsi qui hæc refugiunt, jam omnes reprobos, ab ipso mundi exordio in massa damnationis et perditionis asserunt derelictos? Quod quid est aliud (ut supra ostendimus) nisi æternæ damnationi et perditioni prædestinatos? Aut qua ratione dici potest quod isti tam multiplici sermone firmare conantur; iniquis et impiis in malis suis perseveraturis pœnas a Deo esse prædestinatas, ipsos vero non esse prædestinatos pœnis? cum utique non alii, sed illi omnino eas passuri sint, quibus sunt prædestinatæ? Et si certum est apud omnipotentem Deum, qui eas sint passuri; sine dubio et decretum, et definitum sit ipsos esse passuros. Sicut enim certas pœnas eis qui digni sunt prædestinavit: ita certissime eosdem, quia digni sunt, ipsis pœnis prædestinavit. Sicut vero injustus non est, dignis præparando pœnas; sic proculdubio justus est, dignos præordinando pœnis. Utrumque ergo præscitum, utrumque prædestinatum, quia utrumque justum, manifesta veritas declarat. Nec necessitatem eis pereundi sua præscientia vel prædestinatione imponit, quos et diu ut converterentur expectavit; et quia converti noluerunt, justa ultione damnavit.

HINCMARUS.

Quod et beatus Petrus in epistola sua distincte loquens demonstrat, cum dicit: "Novit[o] Deus pios de tentatione eripere, iniquos autem in die judicii cruciandos reservare." "Novit" enim verbum præscientiæ Dei ad universa hæc facit: videlicet et ad prædestinationem piorum, quæ verbo ereptionis innuitur; et ad significationem pœnæ prædestinatæ, cum in fine cruciandos impios monstrat, quando reddet unicuique secundum opera sua. Et ad discretionem;

[o] 2 Pet. cap. 2. ver. 9.

iniquos non dicit Dominum ad pœnarum cruciatus prædestinare, sed juste desertos cruciandos reservare. Et aperte monstratur, quia præscientia sine prædestinatione esse potest; prædestinatio autem sine præscientia esse non potest. Quo circa sola præscientia viget in reprobis, in quibus misericordia juste nil operatur ad donum gratiæ: præscientia autem et prædestinatio, id est, gratiæ præparatio misericorditer operantur in electis qui prædestinantur ad regnum, et quibus regnum prædestinatur æternum, quod ad donum pertinet gratiæ. Et præscientia simul et prædestinatio æque ac justissime operantur in prædestinatione pœnæ reproborum, quæ pertinet ad retributionem justitiæ.

REMIGIUS.

Hæc sententia beati Petri apostoli non proprie de præscientia et prædestinatione divina, sed simpliciter nobis accipienda videtur. Ait namque: "Novit[p] Dominus pios de tentatione eripere: impios autem in die judicii cruciandos reservare." Id est, Novit ille alta et secreta dispositione sapientiæ suæ pios in præsenti vita (periculis et tentationibus plena) laborantes, sua gratia, sua protectione eripere: cui quotidie ipsi dicunt; "Ne[q] nos inducas in tentationem;" ne aut prosperitatibus hujus sæculi illiciantur, aut adversitatibus frangantur. Et e contrario, impios in hoc sæculo florentes, et in sua impietate velut prospere agentes, nequaquam sua inscitia negligere, nequaquam impunitos dimittere; sed quos videtur quasi injuste in suis cupiditatibus et delectationibus carnalibus securos et lætos relinquere, eosdem potius futuro suo judicio et æternis cruciatibus reservare: ut quanto hic licentius et amplius prosperantur, tanto ibi durius et atrocius puniantur. Potest tamen in istis postremis verbis ubi ait; "impios vero in die judicii cruciandos reservare;" aliquid divinæ præscientiæ et prædestinationis erga eosdem impios velut ex latere intelligi. Quia quos occulto et justo judicio suo ad æternos reservat cruciatus, et præscivit sine

p 2 Pet. cap. 2. ver. 9. q Matt. cap. 6. ver. 13.

dubio, et prædestinavit perpetuo cruciandos. Quæ verba apostoli cum ita et verius et rectius intelligantur; nihil necesse est velut ex eorum auctoritate tam multipliciter de ea re loqui, quæ hujus sententiæ attestatione non valet approbari, sed potius falsa et supervacua demonstrari.

HINCMARUS.

Aliqua etiam exempla quæ illorum stultitia (ad munimen sui, eadem male intelligendo, proferens) profert, sicut modo ad memoriam occurrunt, sapientiæ vestræ scribo. Proferunt ex apostolo, "vasa[r] iræ aptata vel perfecta ad interitum;" dicentes vasa esse prædestinata ad interitum, et mutari non posse. Sed aliter alii intelligunt: maxime cum idem dicat apostolus de eisdem vasis, "Si[s] quis emundaverit se ab istis," videlicet pro quibus vas contumeliæ fuerat, "erit vas in honorem."

REMIGIUS.

Hæc testimonia scripturarum, quæ ab illo miserabili monacho, et ab aliis nescimus quibus qui cum eo sentiunt, ad confirmationem divinæ præscientiæ et prædestinationis dicuntur esse prolata, non negligenter et quasi transeuntur omittenda, sed potius diligenter et fideliter juxta regulam veritatis singillatim videntur esse tractanda: ne forte parum attendentibus, et non intelligentibus, nihil ad rem de qua agitur pertinere videantur; aut velut levia et nullius momenti absque periculo præteriri posse existimentur. Est enim certissimum et manifestissimum hujus rei testimonium ex apostolo sumptum: quia ut ipse dicit; "Sustinuit[t] Deus in multa patientia vasa iræ aptata vel perfecta in interitum; ut ostenderet divitias gloriæ suæ in vasa misericordiæ, quæ præparavit in gloriam." Vere etenim "vasa iræ," id est, justæ vindictæ Dei (quam meruit primæ transgressionis culpa) omnes reprobi sunt; qui in fine non ereptionem misericordiæ, sed iram damnationis sensuri sunt. Et hæc "vasa iræ" non ad misericordiam sed ad judicium præordinata, jam et suo merito et divino judicio,

[r] Rom. cap. 9. ver. 22.
[s] 2 Tim. cap. 2. ver. 21.
[t] Rom. cap. 9. ver. 22, 23.

"et aptata et perfecta sunt in interitum:" ut suo præcedente merito, et divinæ prædestinationis justo præcedente judicio, quia noluerunt converti ad bonum, æternum patiantur malum. Non ergo quia non potuerunt, sed quia noluerunt de malo converti ad bonum, justum patientur supplicium. Sicut e contrario vere vasa misericordiæ sunt omnes electi, qui nullo suo præcedente merito, sed sola Dei misericordia, a massa perditionis discreti, divina prædestinatione sunt vasa præparata in gloriam.

Unde et illud quod alibi idem dicit apostolus, "Si quis autem se emundaverit ab istis, erit vas in honorem;" nullo modo huic tam claræ et manifestæ divinæ prædestinationis in utramque partem, tam electorum videlicet quam reproborum (si diligenter ex superioribus verbis apostoli consideretur) contrarium, sed omnino concors et consonum invenitur. Ait namque: "In[u] magna autem domo non solum sunt vasa aurea et argentea, sed et lignea et fictilia; et quædam quidem in honorem, quædam autem in contumeliam." Et ita subjunxit: "Si quis autem emundaverit se ab istis, erit vas in honorem sanctificatum et utile Domino." Manifestissime itaque constat, quod quæ in illis verbis dixerat "vasa iræ aptata" sive "perfecta in interitum," et e contrario "vasa misericordiæ præparata in gloriam;" ea omnino dicit hic, "quædam in honorem, et quædam in contumeliam:" in honorem vasa misericordiæ, in contumeliam vasa iræ. Sed cum ibi prædestinationem tantummodo utriusque partis, id est, electorum et reproborum, simpliciter commendaverit: hic adjungit etiam exhortationem, quam attente vasa misericordiæ debeant se custodire et segregare ab immunditiis vasorum iræ, cum dicit; "Si quis autem emundaverit se ab istis, erit vas in honorem, &c." Id est, Si quis emundaverit se ab istis vasis iræ, vasis in contumeliam, vel ab eorum immunditiis, si aliquando in eis fuit, sollicite se extrahendo, vel nunquam eis se admiscendo, et immaculatum se ab hoc seculo custodiendo, erit vas in honorem sanctificatum, id est, ipso emundationis et sanctificationis suæ effectu atque profectu demon-

[u] 2 Tim. cap. 2. ver. 20, 21.

strabit se ad vasa misericordiæ et ad vasa honoris et gloriæ pertinere.

Unde non hoc significat in his verbis apostolus, quod "vasa iræ et contumeliæ" id est, divino judicio reprobi et reprobati, possint effici "vasa misericordiæ, et honoris et gloriæ," id est, in sortem electorum transire, sicut scriptor hujus epistolæ intellexit: (cum omnino reprobi, qui divinitus præsciti sunt in suis iniquitatibus permansuri, nullatenus possint merito perseverantissimæ iniquitatis suæ in societate electorum censeri; sicut regula catholicæ fidei indubitanter tenet et docet:) sed ut unusquisque fidelium, sicut jam dictum est, ipsa fidei et justitiæ sanctificatione probet et declaret sese ad vasa misericordiæ et electionis pertinere. Duo namque sunt quibus velut quodam signaculo probantur et agnoscuntur electi Dei: scilicet æterna divinæ gratiæ præordinatio, ut ex manifesta luce justitiæ et sanctitatis manifestetur in eis veritas divinæ electionis. Sicut ipse apostolus paulo superius ostendit, dicens: "Sed[w] firmum fundamentum Dei stetit, habens signaculum hoc; Cognovit Dominus qui sunt ejus, et discedat ab omni iniquitate omnis qui nominat nomen Domini." Quod ergo cognovit Dominus qui sunt ejus, æterna electio est: ut autem discedat ab iniquitate omnis qui nominat nomen Domini, certa ipsius electionis probatio est.

HINCMARUS.

Proferunt; "Qui[x] non credit, jam judicatus est," id est prædestinatione Dei jam damnatus est. Et[y] Augustinus in libro de Agone Christiano dicit: "Qui non credit, jam judicatus est, id est, jam damnatus est. Præscientia utique Dei; qui novit quid immineat non credentibus."

REMIGIUS.

Secundo loco testimonium divinæ prædestinationis de evangelio ponitur; "Qui non credit, jam judicatus est."

[w] 2 Tim. cap. 2. ver. 19. [x] Joh. cap. 3. ver. 18.
[y] *at.*

Quod videlicet omnes impii et increduli jam sunt divina prædestinatione damnati. Quia videlicet, si eorum damnatio justum divini judicii opus est, sine dubio opus suum semper apud Deum et præscitum et prædestinatum est. Sed scriptor epistolæ nolens damnationem incredulorum ad divinam prædestinationem, sed tantummodo ad præscientiam pertinere, subjungit verba beati Augustini, quibus quasi hoc probare videatur. Ait namque ille in libro de Agone Christiano, memorans verba evangelii: "Qui non credit jam judicatus est, id est, jam damnatus est, præscientia utique Dei, qui novit quid immineat non credentibus." Eo quod non dixerit sanctus doctor, jam damnatus est prædestinatione Dei, sed præscientia Dei: nec dixerit, qui statuit aut præfinivit sive prædestinavit, sed qui novit, inquit, quid immineat non credentibus; quasi omnipotens Deus aliquid operum suorum præscierit futurum, quod non prædestinaverit se esse facturum: aut cum in operibus ponitur præscientia Dei, non statim certissime intelligi debeat et prædestinatio Dei. Quia sicut nihil operum suorum prædestinavit, quod non præscierit; ita quicquid eorum præscivit, sine dubio etiam prædestinavit. Nihil omnino in operibus ejus est injustum aut iniquum, ut digne tantummodo præsciretur, et non prædestinaretur: sed quia totum est justum et rectum, totum est omnino præscitum, totum omnino prædestinatum. Unde idem beatus Augustinus, qui in hoc loco dicit incredulos jam divina præscientia damnatos; alibi cum tractaret verba Domini dicentis ad quosdam, "Sed[z] vos non creditis, quia non estis ex ovibus meis:" eosdem testatur divino judicio ad æternam mortem prædestinatos, ita dicens. "Quomodo ergo istis dixit, Non estis ex ovibus meis? quia videbat eos ad sempiternum interitum prædestinatos, non ad vitam æternam sui sanguinis pretio comparatos." Ecce et in illis verbis Domini quibus ait, "Qui non credit jam judicatus est;" et in istis quibus dixit. "Sed vos non creditis quia non estis ex ovibus meis;"

[z] Joh. cap. 10. ver. 26.

utrobique increduli et infideles designati sunt. Et quos in illa sententia sanctus doctor dixit, divina præscientia jam damnatos, in ista eosdem dixit ad æternum interitum prædestinatos: non quia alii ex eis divina præscientia et alii divina prædestinatione damnati sunt; sed quia divini judicii virtute qua tales damnantur, sicut et in omni opere divino, utrumque simul intelligendum sit, etsi non ubique, quia nulla exigit necessitas, simul dicendum.

HINCMARUS.

Proferunt: "Induravit[a] cor Pharaonis. Tradidit[b] illos in reprobum sensum. Immittet[c] eis spiritum erroris. Tu[d] vero, Deus, deduces eos in puteum interitus. Qui[e] transgreditur a justitia ad iniquitatem; Deus paravit illum ad romphæam."

REMIGIUS.

Tertio loco testimonium de Exodo ponitur, "Induravit[f] Dominus cor Pharaonis." Quod manifeste non ad præscientiam vel prædestinationem futurorum, sed ad præsens Dei judicium pertinet, qui eum, quem tali pœna judicavit, justo judicio induravit.

Similiter et quartum testimonium intelligendum est. Scilicet non de præscientia aut prædestinatione, sed præsenti justo judicio Dei quod apostolus dicit: "Tradidit[g] illos Deus in reprobum sensum."

Et quintum, ubi ait: "Mittet[h] eis Deus operationem erroris." Quia (ut dictum est) quos dignos tali pœna judicavit, vel in reproborum sensum tradidit, vel eis suo justo judicio operationem erroris immisit.

Similiter et sextum accipiendum est: "Tu[i] vero Deus deduces eos in puteum interitus." Puteus namque interitus est, ut beatus Augustinus exponit, tenebræ erroris,

[a] Exod. cap. 9. ver. 12.
[b] Rom. cap. 1. ver. 28.
[c] 2 Thess. cap. 2. ver. 11.
[d] Psalm. 55. ver. 23.
[e] Ecclus. cap. 26. ver. 27.
[f] Exod. cap. 9. ver. 12.
[g] Rom. cap. 1. ver. 28.
[h] 2 Thess. cap. 2. ver. 11.
[i] Psalm. 55. ver. 23.

tenebræ summersionis. Deducit vero Deus reprobos in hunc puteum; non quod ipse sit auctor culpæ ipsorum, sed quod ipse sit judex iniquitatis eorum. Quod etiam si quis de puteo infernalis damnationis et summersionis eodem sensu velit intelligi: et pertinere potest ad justam prædestinationem interitus reproborum, et non est contrarium veritati.

Quod autem septimo loco ponitur: "Et[k] qui transgreditur a justitia ad iniquitatem, Deus paravit illum ad romphæam," manifeste justam prædestinationem reproborum ad interitum sonat; ut qui suo vitio et suo perverso arbitrio a justitia declinans transgreditur ad iniquitatem, juste divini judicii prædestinatione præparetur ad romphæam, id est, ad æternæ mortis vindictam. De qualibus etiam alibi scriptum est: quod "si averterit se justus a justitia sua, et fecerit iniquitatem, morietur in ea."

HINCMARUS.

Sed isti malevoli, non intelligentes quæ loquuntur vel de quibus affirmant, confundunt præscientiam et prædestinationem.

REMIGIUS.

Propterea malevolos (id est, illum miserabilem monachum, et qui cum eo forsitan sentiunt) confundere præscientiam et prædestinationem divinam arguit, quia (sicut in tota ista responsione laboravit) non vult intelligi prædestinationem nisi in solis electis; in reprobis vero solam præscientiam debere sentiri. In qua assertione non solos istos quos vocat malevolos, sed sanctos patres et doctores Ecclesiæ, qui prædestinationem divinam in utramque partem et intellexerunt et docuerunt, se culpandos affirmare nequaquam considerat.

HINCMARUS.

Et sicut male intelligunt authenticas scripturas, ita et

[k] Ecclus. cap. 26. ver. 27. [l] Ezech. cap. 18. ver. 26.

pessime verba sancti Augustini in quibusdam locis; sicut in Enchiridion, et in libris de civitate Dei, et alibi etiam, "prædestinatos ad interitum, et populum natum ad iram" dicit.

REMIGIUS.

Quod pessime dicit intelligi verba sancti Augustini, si quis in libro Enchiridion, et in libris de civitate Dei, et in tractatibus evangelii secundum Joannem, ita intelligat prædestinationem reproborum ad interitum; sicut eam ille et scriptis suis per omnes Ecclesias et verbis etiam præsentibus populis simpliciter et veraciter prædicavit; atque ita conatur beatissimi doctoris manifestum et veracem sensum nescimus in quid aliud pervertere et detorquere: quantæ absurditatis, immo quam impiæ præsumptionis sit, quis possit explicare? Per hoc enim non solum sensum ecclesiasticorum patrum, sed etiam fidem Ecclesiæ et auctoritatem scripturæ divinæ a parte evacuare invenitur. Ita namque patres docuerunt; ita Ecclesia fideliter tenet; ita scriptura veritatis veraciter tenendum demonstrat.

HINCMARUS.

Unde etiam postquam de libero arbitrio, et de correptione et gratia, et de perfectione justitiæ hominis, et de prædestinatione sanctorum ad Prosperum et Hilarium (ubi nihil de prædestinatione reproborum, sed de prædestinatione sanctorum dixit) multis postulantibus scripserat; librum Hypomnesticum adversus Cœlestium et Pelagium scripsit de quinque quæstionibus, et hanc sextam loco retractationis superaddidit de prædestinatione. Ubi se excusat non eo sensu dixisse, nec intelligi velle, prædestinatos ad interitum; sed in iniquitate vel impietate perseverantibus pœnam esse prædestinatam. Quarum quæstionum et absolutionum mentionem in libro quem scripsit contra Manichæos ex Genesi facit.

REMIGIUS.

Adjungit rem novam et neque ex lectione, neque ex ve-

raci aliqua traditione nobis hactenus comparatam. Quod, scilicet, beatus Augustinus post omnes libros suos scripserit quendam libellum quem Græco vocabulo Hypomnesticῶn[m] nominant, quod latine Memoratorium interpretatur: in quo de quinque quæstionibus contra Pelagium et Cœlestium disputaverit, et quicquid in præcedentibus libris de prædestinatione divina erga damnationem reproborum dixerat, non ita se dixisse, ut ab omnibus dixisse cognoscitur et intelligitur, sed alio absurdissimo et inconvenientissimo sensu; ut per hoc quod dixit impios ad interitum prædestinatos, noluerint intelligi ipsos impios ad interitum prædestinatos, sed (quod nemo credere aut suspicari posset) pœnam eis intelligi voluerit esse prædestinatam. Quis unquam audivit tam pertinacem audaciam, vel tam audacem pertinaciam, ut sanctissimum et veracissimum doctorem ipsum de se fateri compellat, quia quod dixit impios in sua impietate permansuros prædestinasse ad interitum; non dixit, quia veraciter ita sit, sed (quod in ejus verbis nullatenus sonat) pœnam eis intelligi voluerit præparatam? Quis talem absurditatem, immo insaniam, ferre possit? Nos enim manifeste novimus, quia quando libros Retractationum jam senex et morti vicinus scripsit, (in quibus omnes præcedentes libros suos diligenter et fideliter retractavit) nequaquam adhuc istum libellum scripserat. Quia si scripsisset, utique inter alios etiam ejus mentionem fecisset. Manifestum etiam videtur, quia post ejus obitum, quando vitam ipsius et catalogum non solum librorum ejus, sed etiam tractatuum ad populum, et epistolarum ad diversos, quidam sanctus[n] episcopus et alumnus ejus diligentissime recensuit et descripsit; necdum istum libellum scripserat beatus Augustinus. Si enim scripsisset, utique tanquam præcipue necessarius inter alios annumerari, et memoriæ commendari potuisset. Quod si aliquis ex Ecclesiæ rectoribus, qui post ejus obitum extiterunt, simpliciter eum ex titulo qui a sancti Augustini nomine inscriptus est, (non considerata diligentius ratione, nec aliqua necessitate ut id faceret compellente) ipsius eum

[m] Vulgo Hypognosticῶn.

[n] Possidius.

esse credidit, cujus in fronte nomen invenit: quid hoc præjudicat veritati? quæ diligenter inquisita et inventa, nullum super hac re errare permittit.

Non ergo tantus doctor veram divini judicii prædestinationem de damnatione reproborum illo Hypomnesticῶn libello negavit, quam ubique in suis scriptis asseruit: sed alius quidam, ut putamus, nova postmodum insurgente calumnia, velut per illam prædestinationem reproborum ad interitum hoc doceret Ecclesia, quasi Deus sua prædestinatione necessitatem imponeret hominibus, et in suis impietatibus permanendi, et in æternum pereundi, subtraxit verbum prædestinationis in parte reproborum: (quod potius, secundum veritatem divini judicii, et diligenter exponi et commendari oportuerat) et solam electorum prædestinationem conatus est asserere, atque ita dum vult illam refutare et removere calumniam, magnam erroris occasionem dedit; ut eadem tam vera et manifesta in damnatione reproborum divina prædestinatio nulla esse crederetur, et tanquam nulla sit negaretur. Quapropter diligenter inquisita et evidenter agnita veritate, cesset contentio et animositas erroris, et suscipiatur libenter atque obedienter manifestatio veritatis.

Ut autem quinque illas quæstiones, sive oppositiones Pelagianorum in libris quos de expositione Genesis idem beatus Augustinus contra errores et blasphemias Manichæorum scripsit, commemoraret; nec in nostris codicibus invenitur, nec ulla ratio esse videtur. Quia manifestum omnino est, quando eosdem libros idem auctor conscripsit, primis fere adhuc temporibus conversionis sive presbyterii sui, nec dum tunc Pelagianorum nomen aut hæresin extitisse, sed longo post tempore et multis intercedentibus annis eorum insaniam atque impugnationem contra Ecclesiam surrexisse. Et ideo quod neque ad Manichæos hæreticos pertinebat, neque a Pelagianis qui nec dum exorti fuerant ullatenus opponi potuerat, nulla prorsus ratio permittit, ut quod adhuc penitus futurum ignorabatur, in illis libris velut transactum commemoraretur. Sunt quidem circa finem librorum eorundem breviter contra Manichæos propositæ atque expositæ quædam quinque quæstiones; sed

ad Pelagianos nihil pertinentes, et eorum nullam memoriam facientes.

Illud quoque quod dixit scriptor epistolæ, quia in libris ad Prosperum et Hilarium scriptis de prædestinatione sanctorum et dono[o] perseverantiæ, nihil idem doctor dixerit de prædestinatione reproborum ad interitum; nullatenus verum esse cognoscimus. Frequenter enim in eisdem libris de utriusque partis, id est, electorum et reproborum prædestinatione, nunc simul nunc distincte disputat. Et ideo liber ille De prædestinatione sanctorum titulatur: non quia et de pædestinatione reproborum nihil ibi dicitur, sed quia ex meliori parte nomen accepit. Sicut et in libris De civitate Dei, utique de utrisque civitatibus, et Dei scilicet et Diaboli pariter et multipliciter disputat: et tamen ex meliori parte libros De civitate Dei voluit appellare.

HINCMARUS.

Sed de gratia vel libero arbitrio qui melius sapiunt, ita credunt, et ita loquuntur. Arbitrium liberum in primo homine non fuit emortuum, sed vitiatum: in nobis autem ad malum agendum arbitrium male est liberum; quia gratia non liberati, sed male libero arbitrio usi, efficimur servi peccati. Ad bene agendum autem, immo et ad bene volendum, tunc vere est nostrum arbitrium liberum, cum fuerit gratia liberatum; quod non est resuscitatum, quia non fuit emortuum: sed gratia est sanatum, quia vitio fuit corruptum. Et reprobi idcirco nequaquam cœlestis patriæ præmia æterna percipient, quia ea nunc, dum promereri poterant ex libero arbitrio, contempserunt: quod videlicet liberum arbitrium in bono formatur electis, cum eorum mens a terrenis desideriis gratia aspirante suspenditur.

REMIGIUS.

In his verbis quod dictum est, "liberum arbitrium in primo homine non fuit emortuum, sed vitiatum;" et quod paulo post de eodem libero arbitrio subjungitur, "quod

[o] Ita recte citat Remigius, non *bono*, ut vulgaris habet ἐπιγραφή.

non est resuscitatum quia non fuit emortuum, sed vitiatum; sed gratia est sanatum, quia vitio fuit corruptum:" multum miramur, qua ratione ita sentiri et dici potuerit. Numquid enim primus homo peccando in anima mortuus non est? sicut scriptura verissime dicit: "Anima[p] quæ peccaverit, ipsa morietur." Et quid est vere liberum arbitrium animæ, nisi libera animæ voluntas? Quid est autem libera animæ voluntas, nisi libera charitas, qua sponte et voluntarie et perfecte ante peccatum Deo adhærebat anima, et ex eo vivificabatur tanquam ex fonte vitæ, et ex ipso inluminabatur sicut ex vero lumine: cui fideliter dicere debemus, "quoniam[q] apud te est fons vitæ, et in lumine tuo videbimus lumen."

Mortua est itaque humana anima per peccatum, non amittendo naturam suam, sed amittendo veram vitam suam, quæ illi Deus est: unde ad Deum conversa vivificatur, et vivit Deo; a Deo autem aversa moritur Deo, et vivit peccato. Et sine dubio voluntate avertitur a Deo, ut moriatur; et voluntate convertitur ad Deum ut vivificetur. Voluntas ergo animæ ad Deum conversa fit bona; a Deo aversa fit mala; ad Deum conversa vivificatur, a Deo aversa moritur: sicut acies oculorum corporalium, a luce aversa tenebrescit; ad lucem conversa clarescit. Quid est vitium animæ nisi aversio a Deo? et quid est virtus animæ, nisi conversio ad Deum? Vitium itaque aversionis a Deo mors animæ est; et virtus conversionis ad Deum vita animæ est. Et quia, sicut jam dictum est, voluntate avertitur a Deo, et voluntate convertitur ad Deum; ipsa aversione vel conversione voluntatis animæ, quæ naturaliter cum ipsa et in ipsa est, cum ipsa et in ipsa pariter aut moritur aut vivificatur.

Et ideo nullatenus credendum est, quod in primo homine mortua anima per peccatum, non fuerit voluntas bona mortua eodem peccato. Tota namque anima cum voluntate sua, aut vivit, aut moritur. Et ideo nec sine voluntate sua potuit Deo vivere; nec sine voluntate sua potuit Deo mori; nec sine voluntate sua vitiata est peccato mortifero. Nam si in primo homine peccante, voluntas bona non est mortua; quomodo nunc per vivificantem gratiam et creatur, et innovatur, et Deus eam opera-

[p] Ezech. cap. 18. ver. 20. [q] Psalm. 36. ver. 9.

tur in homine? Unde ait apostolus: "Ipsius[r] enim sumus figmentum, creati in Christo Jesu in operibus bonis." Sed ut simus creati in Christo Jesu in operibus bonis, illud necesse est ut fiat in nobis quod Psalmista ait: "Cor[s] mundum crea in me Deus, et spiritum rectum innova in visceribus meis." Et, "Deus[t] est enim qui operatur in nobis et velle." Quid est enim "cor mundum," nisi munda conscientia, a peccatis corde mundata et bona voluntate prædita? Et quid est "spiritus rectus," nisi nulla mala voluntate depravatus? Et quid est "Deum operari in nobis velle," nisi inspirare et largiri nobis bonum velle?

Mortua est itaque peccando humana anima et humana voluntas a vita Dei. Mortuum est illud, quod erat ante peccatum vere liberum arbitrium, quo libera hominis voluntas, id est, libera hominis charitas, voluntarie et libere diligendo adhærebat Deo. Et vere mortuum est hujusmodi liberum arbitrium hominis, negligendo Deum, et recedendo a Deo. Et ab ea morte, qua amisit charitatem Dei, resuscitatur et vivificatur per eandem gratiam charitatis Dei: quod aperte beatus Joannes apostolus docet, dicens. "Nos[u] scimus quoniam translati sumus de morte ad vitam, quoniam diligimus fratres. Qui non diligit, manet in morte." Vita itaque humanæ animæ, et humanæ voluntatis, Dei et proximi dilectio est, qua homo ante peccatum fruebatur Deo, et fruebatur proximo in Deo: ab hac vita sua mortuus est, negligendo Deum, negligendo seipsum et proximum. "Quoniam qui non diligit, manet in morte." Anima itaque humana, et humana voluntas, sicut vere manet in morte non diligendo; ita vere transfertur de morte in vitam diligendo. Et sicut vera mors ejus est non diligere; ita et vera vita ejus est diligere. Hac dilectione non fit vere liberum arbitrium, id est, vere libera voluntas, nisi illo liberante, id est, libertatem largiente, qui ait; "Si[w] vos filius liberaverit, tunc vere liberi

[r] Eph. cap. 2. ver. 10.
[s] Psalm. 51. ver. 10.
[t] Philipp. cap. 2. ver. 13.
[u] 1 Joh. cap. 3. ver. 14.
[w] Joh. cap. 8. ver. 36.

eritis:" et nisi illo munere spiritus Dei, de quo dicit apostolus; "Ubi[x] autem spiritus Domini, ibi libertas."

HINCMARUS.

Bonum quippe quod agimus, et Dei est et nostrum. Dei per prævenientem gratiam: nostrum, per subsequentem liberam voluntatem. Si enim Dei non est; unde ei in æternum gratias agimus? Rursum, si nostrum non est, unde nobis retribui præmia speramus? Quia ergo non immerito gratias agimus; scimus quod ejus munere prævenimur: et rursum, quia in[y] non merito retributionem quærimus; scimus quod subsequente libero arbitrio bona eligimus quæ ageremus. Unde, sicut sancta scriptura docemur, gratia prævenimur ut bene velimus; per liberum arbitrium gratiam subsequimur, ut bene agamus. Gratia adjuvamur ut bene agere possimus, quod arbitrio volumus. Et gratia corroboramur, ut in bono, quod per liberum arbitrium subsequendo cœpimus, perseveremus. Et gratia subsequimur, ut et gratia beatæ retributionis, pro gratia bonæ operationis, gratuita gratia remuneremur. "Et[z] misericordia ejus," inquit, id est gratia, "præveniet me." Et; "Qui[a] coronat te in misericordia et miserationibus."

REMIGIUS.

Nescimus quid divisionis, vel cujusdam distributionis, unius atque ejusdem boni inter Deum et hominem hæc sonant. Quasi ex parte sit Dei, et ex parte nostrum. Sicut toto isto sermone asserere videtur scriptor epistolæ; ut quasi initium boni nostri sit Deus; effectus vero liberi humani arbitrii: licet hunc errorem velut gratiæ adjunctione, non etiam plenitudine, temperare conetur; cum vere totum sit Dei, sicut veritas ipsa dicit: "Sine[b] me nihil potestis facere." Et apostolus: "Quid[c] enim," inquit, "habes, quod non accepisti?" Unde beatus et gloriosus martyr Cyprianus ita definivit, dicens: "In nullo gloriandum, quan-

[x] 2 Cor. cap. 3. ver. 17.
[y] *non immerito.*
[z] Psal. 59. ver. 10.
[a] Psal. 103. ver. 4.
[b] Joh. cap. 15. ver. 5.
[c] 1 Cor. cap. 4. ver. 7.

do nihil nostrum sit." Bonum itaque nostrum totum Dei est quia totum ex Deo est: et nihil boni nostri nostrum est, quia nihil boni nostri ex nobis est. Et ideo manifeste (ut juxta formam paternæ doctrinæ potius loquamur) omne bonum nostrum, et totum Dei est donando, et totum nostrum fit accipiendo. Unde et in Dominica oratione quotidie postulamus dicentes: "Panem[d] nostrum quotidianum da nobis hodie." Cur enim panem nostrum nobis poscimus a Deo dari; nisi quia (ut diximus) sicut vere est Dei largiendo, ita etiam nostrum fit accipiendo. Unde et beatus papa Cœlestinus, ait: "Tanta enim est erga omnes homines bonitas Dei, ut nostra velit esse merita, quæ sunt ipsius dona." Totum itaque bonum nostrum Deo dandum, Deo est tribuendum, quia totum ex illo est, non ex nobis; dum totum et ab illo inchoatur, ac ab illo agitur ac peragitur in nobis: quia non qui suo, sed "Quicumque[e] spiritu Dei aguntur, hi filii sunt Dei."

Atque hæc fuit Remigii Lugdunensis in sententiam, non Gotteschalci (quæ mira fuit Duvalii, in annotationibus ad hunc locum, incogitantia) sed adversariorum ipsius, de gratia et libero arbitrio, tanto digna præsule censura.

[d] Matt. cap. 6. ver. 11.

[e] Rom. cap. 8. ver. 14.

CAP. IX.

Johannis Erigenæ Scoti, de prædestinatione et libero arbitrio, novemdecim capitula.

Scripsit præterea idem Hincmarus ad Karolum Calvum regem, opus[a] quoddam metricum, "de gratia et prædestinatione Dei: de sacramentis quoque corporis et sanguinis Christi; et de videndo Deo, atque origine animæ, simul ac de fide sanctæ Trinitatis. Quod opus appellavit Ferculum Salomonis:" de[b] quo et ad Pardulum Laudunensem episcopum scripsit, "rogitans quid sibi videatur de illo."

Ad horum vero utrumque (Hincmarum nempe et Pardulum, qui synodo Carisiacæ adversus Gotteschalcum habitæ simul interfuerunt) a Johanne Scoto scriptus est De unica prædestinatione liber capitum novemdecim quem in bibliotheca Corbeiensi adhuc extare, notat Sirmondus[c]. Addit idem, in libris manuscriptis vocari illum Friugenam, vel (quod in illis ego invenio) Eriugenam potius. Cum autem Hibernia nostra indigenis Eri et Erin appelletur; ac doctis notum sit, eandem esse veterem Scotiam et Hiberniam: Johannem ab aliis Scotum sive (ut eum nominat illius σύγχρονος, Anastasius[d] bibliothecarius) Scotigenam, a seipso Erigenam sive Erinigenam eodem prorsus sensu fuisse dictum, vero mihi semper visum fuit esse simillimum.

Occasionem editi a Johanne hujus scripti ostendit vel ipse Pardulus, vel quicunque ille fuit episcopus, qui secun-

[a] Flodoard. lib. 3. cap. 15. [b] Ibid. cap. 21.

[c] Sirmond. in tom. 2. Concil. Gall. pag. 681.

[d] Anastas. præfat. in Dionisii hierarch. ad Karolum regem. Scotigenæ et Erigenæ, synonyma.

dam ad Lugdunensem Ecclesiam scripsit epistolam. Cum[e] enim plures apud ipsos de quæstione divinæ præscientiæ et prædestinationis scripsisse dixisset, et quinque ex eis, ac inter eos Amalarium, nominasset : subjunxit, dicens : " Sed quia hæc inter se valde dissentiebant, Scotum illum qui est in palatio regis, Johannem nomine, scribere coegimus." Hic enim, ut in Anglorum proditum est annalibus, "relicta[f] patria in Franciam ad Karolum Calvum transierat : a quo magna dignatione susceptus, familiarium partium habebatur, transigebatque cum eo tam seria quam joca, individuusque comes et mensæ et cubili erat." Patria vero, ut diximus, non alia hic intelligenda, quam Hibernia : de qua Ericus Antisiodorensis in epistola ad eundem Karolum : " Quid[g] Hiberniam memorem, contempto pelagi discrimine, pene totam cum grege philosophorum ad littora nostra migrantem? quorum quisquis peritior est, ultro sibi indicit exilium, ut Salomoni sapientissimo famuletur ad votum."

Ex illo vero libro novemdecim capitulorum summulæ sunt collectæ : quas a Lothario imperatore ad fratrem suum Karolum (in cujus palatio degebat Scotus) suppresso authoris ex quo collectæ sunt nomine, per Ebbonem Gratianopolitanum episcopum transmissas, et in Vermeriensi[h] palatio (ubi cum episcopis suis synodum habebat Karolus) traditas fuisse ; ex Hincmari[i] ad eundem Karolum epistola colligimus. Easdem (vel ejusdem generis alias, quibus Johannis nomen fuerat appositum) Prudentio Tricassino episcopo censendas misit Wenilo Senonensis archiepiscopus. Quibus et ille respondit, et Florus quoque : quem contra Johannem Scotum scripsisse Simeon Dunelmensis, Rogerus Hovedenus, et Matthæus Florilegus confirmant : et authorem libelli fuisse diximus, qui Lugdunensis Ecclesiæ nomine editus extat, " adversus[k] cujusdam vanissimi ho-

[e] Eccles. Lugdunens. de trib. epistolis pag. 1072. C.

[f] Simeon Dunelmes. in chronic. Roger. Hoveden. annal. part. 1. et Matthæus Florilegus, ad annum 883.

[g] Eric. Præfat. in Poem de Vida S. Germani.

[h] Ann. DCCCLIII. [i] Flodoard. lib. 3. cap. 15.

[k] Tom. 9. Biblioth. Patr. part. 1. pag. 1009.

minis (sic enim habet titulus) qui cognominatur Johannes, ineptias et errores de prædestinatione et præscientia divina, et de vera humani arbitrii libertate." Ex quo, priusquam quæ ad hanc causam spectant excerpantur; præmittenda est illa.

Novemdecim capitulorum Johannis Scoti summaria Synopsis.

CAP. I.

1. Quadruvio regularum totius philosophiæ quatuor, omnem quæstionem solvi.

2. Duas prædestinationes non esse.

II.

1. Præscientiam et prædestinationem substantialiter in Deo esse: adeoque ipsum Deum esse.

2. Præscientiam et prædestinationem unum idemque esse.

3. Hominem ad Deum, quem libero arbitrio sine labore deseruerit, sine laboris studio et cooperantis gratiæ dono pervenire non posse.

4. Prædestinationem in Deo secundum substantiam esse; relative autem (ad Deum) dici non posse.

5. Sicut duas essentias, sapientias, scientias, virtutes, cæteraque omnia quæ de Deo dicuntur, geminari vel triplicari vei multiplicari impium est: ita prædestinationes duas asscrentem, reatu impietatis ligari.

6. Unamque esse divinam prædestinationem; sicut unam divinam operationem, sapientiam, substantiam, voluntatem.

7. Ex necessitate prædestinationis nihil compelli, sicut nec voluntatem.

8. Et quicquid de divina voluntate intelligitur, de prædestinatione Dei sentiri debere.

III.

1. Dei prædestinationem, sicut essentiam, nullum cogere, nullam necessitatem inferre. Quia prædestinatio substantia Dei est.

2. Duas prædestinationes non esse.

3. Mortem, peccatum, miseriam, a Deo non esse.

4. Prædestinationem, ut charitatem, non esse geminam vel duplam, vel multiplicem, et pluralitate carere.

IV.

1. Tres hæreses vitandas: unam Pelagianorum, liberi arbitrii sine gratiæ commendatione. Alteram gratiæ solius. Tertiam Gottescalcanam, prædestinationibus necessitates etiam inferentem.

2. Substantiam hominis esse tria, id est, Esse, Velle, Scire; et hanc peccando non amisisse.

3. Nullam naturam posse perire: nec liberam voluntatem hominem perdidisse, id est, naturam suam.

4. Libertatem homini post peccatum remansisse: vigorem et potestatem ejus perdidisse.

5. Ea semper naturam inchoare posse, et perficere non nisi per gratiam.

V.

1. Per præscientiam et prædestinationem Dei neminem compelli.

2. Præscire ea etiam quæ non esset facturus, prædestinare tantum quæ esset facturus.

3. Sicut in præscientia et prædestinatione Deum causam non esse peccati, ita nec pœnæ ejus, nec mortis.

4. Deum sicut neminem compellat peccare, ita nec bene vivere.

5. Si qua causa præcedat voluntatem, id est, naturam ad bona vel mala cogitanda vel facienda, non esse naturam.

VI.

1. Nullum peccatum nullamque ejus pœnam aliunde nasci, nisi propria hominis voluntate libero male utentis arbitrio.

2. Et stultissimum esse, dubitare humanam voluntatem esse secundum naturam.

3. Nec dubitari posse, ipsam rationalem substantiam esse.

VII.

Liberum arbitrium (bonum scilicet illud et rectum, et bona voluntate ad superna et divina erectum, quale in primo homine conditum fuit; ita ut esset sine ullo peccato, et posset non peccare si vellet) inter media dona Dei deputandum; ideoque et peccari potuisse.

VIII.

1. Interioris hominis substantialem Trinitatem in essentia et voluntate et scientia contineri.

2. Nec aliud [esse] ei esse et velle, nec aliud velle et scire: sed hæc tria unam naturam; totamque animæ naturam voluntatem esse.

3. Liberam voluntatem esse naturam hominis; ejusque liberum motum ac potestatem movendi: quod sit liberum arbitrium hoc donum Creatoris.

4. Sicut animale corpus potuit mori quia adhuc non erat perfectum, id est, spirituale: ita voluntas libera, adhuc animalis merito quia mortalis, potuit peccare, quoniam adhuc non erat perfecta. Quæ utique perfectio libertatis post mandati custodiam impleretur, dum ei peccandi voluntas penitus auferretur.

5. Hunc motum liberi arbitrii nulli animalium, præter hominem, concessum.

6. Sitque talis differentia inter liberum hominis arbitrium, et ejus substantiam: ut natura [ejus sit] in voluntate rationali; liberum vero [ejus] arbitrium in ejus libertate, sive in motu liberæ naturaliter voluntatis, sive in munere intelligentiæ.

7. Quæ tria, id est, liber motus, intelligentia, liberum arbitrium inter se componunt: ut sicut substantia in qua est, trina sit (est enim, et vult, et scit;) ita et illud trinum fiat, id est, liber, motus, intelligens.

IX.

1. Præscientiam et prædestinationem similitudine rerum temporalium ad Deum transferri.

2. Omnem prædestinationem præscientiam esse.

X.

1. Deum præscire aut prædestinare peccata, vel mortem, vel pœnas hominum vel angelorum, a contrario intelligendum sit.

2. Omne malum, peccatum et pœnam ejus [non] esse: et hæc nihil esse.

3. Peccatum, ejusque consequentias in morte atque miseria constitutas, non aliud esse quam integræ vitæ beatæque corruptiones, ita ut singula singulis opponantur: integritati quidem peccatum, vitæ mors, beatitudini miseria. Illa sunt: hæc penitus non sunt.

4. Omnem perversæ voluntatis defectum vel privationem, vel peccatum, finemque ipsius mortem et miseriam suppliciorum æternorum omnino nihil esse: ac per hoc nec præsciri [a Deo,] nec prædestinari.

XI.

1. Non esse Dei prædestinationem nisi de his qui præparati sunt ad æternam felicitatem.

2. Abusive translateque dici præscire Deum et prædestinare [a simili scilicet et a contrario]. A simili præscivit quæ facturus esset: a contrario præscivit quæ facturus non esset, pro, nescivit. Similiter, a simili prædestinavit quos præparavit ad gratiam: a contrario prædestinavit impios ad interitum vel supplicium æternum. Si enim prædestinati sunt, necessario peribunt, pœnasque

patiuntur inevitabiles. Quod si ita est, quomodo juste judicabitur mundus; quem necessitas prædestinationis cogit perire?

3. Sanctas scripturas præscientiam simul et prædestinationem aut solam absolutam prædestinationem non nisi in his quos Deus elegit ad æternam beatitudinem possidendam posuisse.

4. Apostolum præscientiam et prædestinationem in solis sanctis; Augustinum aliquoties in reprobis a contrario posuisse.

XII.

1. Omnem præscientiam Dei prædestinationem esse: et omnem prædestinationem præscientiam.

2. Omnem prædestinationem Dei, omnino esse præparationem gratiæ: omnemque gratiam donum. Omnem igitur divinam prædestinationem donorum ejus præparationem.

3. Pœnam impios juste torquere, quæ donum non est. Alioqui si esset donum non torqueret, sed utique liberaret. Non esse igitur prædestinationem pœnæ. Quod si esset, non esse pœnam sed gratiam. Esse autem pœnam: non esse igitur prædestinationem ejus. Proinde prædestinationem in donis divinæ largitatis semper intelligendam esse.

4. Prædestinatos ad pœnam a contrario semper intelligi: sicut electos, pro non electis; filios Dei, pro non filiis.

XIII.

1. Electum Judam, pro non electo; et filios Dei, pro non filiis, a contrario accipi. Sic idem Judas amicus, qui nunquam non fuerat inimicus.

2. Frustra quæri filios Dei, præter ejus electos: frustra putari ejus electos præter ab eo prædestinatos.

3. Impie putari prædestinatos a Deo, præter ejus electos: supervacue æstimari electos Dei, præter ejus filios; nec esse prædestinatos, si non sint filii Dei.

4. Prædestinatos ad pœnas, vel interitum, vel supplicium, nihil aliud sentiendum, nisi non prædestinatos, sed a massa damnabili merito peccati originalis atque proprii non esse separatos, ideoque impie vivere permissos æterno igne puniendos.

XIV.

1. Ex verbis Augustini, probari prædestinatos, non nisi de justis dici, dicentis: "Nescientes enim quis pertineat ad prædestinatorum numerum, quis non pertineat." Et iterum: "Qui prædestinatos a non prædestinatis discernere non valemus." Item: "Qui cadunt et pereunt, in prædestinatorum numero non fuerunt."

2. Pœnam prædestinatam peccatoribus: ipsos vero præscitos tantum, non prædestinatos.

3. Hoc etiam legibus humanis conjici, quæ hominem non definiunt ad peccandum: pœnas autem peccaturis definiendo nihil aliud appetere, quam pronos ad peccandum suppliciorum atrocitate territos cohibere; ac per hoc non minus misericordiæ quam vindictæ transgressoribus suis efficere.

XV.

1. Peccata et eorum supplicia nihil esse.

2. Præscissse et prædestinasse Deum peccata vel pœnas; pro, non præscisse, non prædestinasse, non præparasse. Exemplo Judæ, qui electus pro non electo, amicus pro non amico, filius pro non filio.

3. Pœnas mala esse: ideoque non a Deo, a quo non sit malum.

4. Deum non punire quæ fecit, nec ab eis naturalia munera tollere.

5. Dolorem esse sanitatis absentiam, tenebras lucis, silentium clamoris, tristitiam gaudii, laborem quietis: sic præsciri vel prædestinari peccata vel pœnas.

6. Dolendo non ipsum dolorem, sed ipsam sanitatem nosci; quam non nosset, si de illa notionem quandam non haberet.

7. Recordationem sanitatis in sensibus remanere: ipsam vero in illa substantia quam Deus creavit residere.

XVI.

1. Nulla natura naturam puniri.

2. Nihil aliud esse pœnas peccatorum, nisi peccata eorum.

3. In igne æterno, nihil aliud esse pœnam, quam beatæ felicitatis absentiam.

4. In ea (beatæ felicitatis absentia) nullum esse qui non habeat insitam sibi naturaliter absentis beatitudinis notionem, ejusque desiderium. Habituros miseros felicitatis et veritatis notionem atque scientiam: ac per hoc non esse miseros, nec puniri.

5. In Diabolo et impiis hominibus non puniri nisi perversitatem propriæ voluntatis: nec peccasse naturam, sed voluntatem.

6. Nec in primo homine peccasse naturæ generalitatem, sed uniuscujusque individuam voluntatem.

7. Si ea (i. e. tota primi hominis) natura delinqueret, cum una sit, tota profecto perire.

8. Proinde in nullo naturam puniri, quia ex Deo sit et non peccet; sed motus voluntarius libidinosus puniatur.

9. Ideoque in impiis supplicia non perpeti quod Deus fecit; sed quod superbia vitiose invenit.

10. Libidinem perversæ voluntatis cruciari; dum ea quæ male aut indigne appetit, habere non sinatur.

11. Ex nullo bonum malum esse.

12. Eum qui hic libero voluntatis arbitrio, quod est naturalis intelligentiæ munus, id est, mentis acies in usus turpitudinis mutet: illic ne omnino veritatis honestate fruatur, justissime perdere, et tenebras æternæ ignorantiæ non evitare.

XVII.

1. Deum non esse auctorem, factorem, prædestinatorem suppliciorum.

2. Prædestinationem Dei ad ea tantum quæ in bono sunt; præscientiam vero ad bona malaque. Quam differentiam non ex natura esse, sed ex usu locutionum.

3. Sicut et id quod dicitur Deus ubique esse præsentia potestatis, sed non ubique gratia habitationis: ita dici posse de eo ubique præscientia, sed non ubique prædestinatione. Cum apertissime veritas clamet de Deo, ubicumque fuerit Deus præsentia, ibi profecto erit habita-

tione: similiter ubicumque fuerit præscientia, necessario erit prædestinatione.

4. Et sicut præscientiam, et prædestinationem, non nisi eorum quæ ipse facturus esset. Et sicut præsentia ejus et habitatio in his quæ nec ab eo sunt, nec ea fecit, e contrario esse dicantur, cum in eis non fit: ita præscientiam ejus et prædestinationem e contrario pronuntiari in illis quæ nec fecit nec donavit, quia nihil sunt.

5. Ignem æternum ad urendum Diabolum et angelos ejus, non homines, factum. Postquam ab æthere detrusus sit (Diabolus,) ubi in æthereo corpore non poterat pœnas sentire, additum ei corpus aereum in quo ignem sentiret.

6. Non esse illum ignem pœnam, neque ad eam præparatum vel prædestinatum: sed qui fuerat prædestinatus ut esset in universitate omnium bonorum, sedes factus est impiorum; in quo procuIdubio non minus habitabunt beati quam miseri.

7. Miseriam nullam esse, nisi mortem æternam: æternam mortem, veritatis ignorantiam: nullamque miseriam esse, nisi veritatis ignorantiam; et ubi ignoretur veritas, ibi nullam vitam.

XVIII.

1. Errorem prædestinationis ex disciplinarum ignorantia (quas ipsa sapientia suas comites investigatricesque fieri voluit) et Græcarum litterarum inscitia ortum.

2. Esse [Græcum] verbum ὁρῶ, quod video et definio et destino interpretatur; similiter [compositum] προορῶ, prævideo, prædefinio, prædestino: ac per hoc prædestinationem et prædefinitionem nihil aliud esse quam prævisionem.

3. Deum nec prævidisse, nec prædestinasse, mortem et pœnas, quia nihil sint.

4. Peccatores in massa originalis peccati reliquit, relictos deseruit: desertos lumine tenebras torquere, desertos vita mortem interimere.

5. Nec quod in eis Deus fecit, relinquit vel deserit: (alioquin eorum natura ad nihilum rediret, si summa essentia in eis non esset:) sed quod in eis non fecit, id est, superbiam sprevit.

6. Deum in ea natura quam creavit semper habitare.

7. Dei sapientiam prædestinasse in suis legibus modos, ultra quos impiorum malitia progredi non possit: nec sinit alicujus malitiam in infinitum, prout velit, extendi, divinis legibus progrediendi modum imponentibus.

8. Nihil appetere impiorum omnium et Diaboli nequitiam, nisi ab eo qui summa est essentia recedere: in tantum ut eorum natura, si lex divina sineret, in nihilum rediret. Sed quoniam ei difficultas ex æternis legibus obsistit, ne in tantum cadat, quantum vellet; ex ea difficultate laborare, laborando torqueri, puniri, cruciari, et inde fieri miseram inanium voluptatum egestate: eamque difficultatem qua prohibentur pervenire ad ea quæ libidinose appetunt, effici eis pœnalem interitum et suæ miserrimæ cupidinis justissimum cruciatum.

9. Utriusque partis prædestinatum esse numerum.

10. Invitos Deo servire impios: (non naturam quam in eis fecit, et in eis non punit; sed malam voluntatem, quam in eis non fecit, et in eis punit.) In eoque quod ei inviti serviunt, puniri in seipsis sua pœna. De qua quos juste non liberet, ad eam illos quodammodo præparet; dum eos ad eam seipsos præparare permittat.

XIX.

1. Ignem æternum istum, ipsum quartum mundi elementum [esse:] ubi corpora sanctorum in æthercam mutentur qualitatem; impiorum corpora in aeream qualitatem [sint] transitura.

2. In eoque naturarum intra se mirabile perfici gaudium, malarum vero voluntatum ineffabile tormentum.

3. Et ita impiorum omnium angelorum hominumque corpora, supplicia ignis æterni perpessura: ut integritate eorum substantiæ nullo modo peritura, eorum pulchritudine nullo modo defutura, eorum naturali incolumitate perman-

sura; omnibus deinde naturæ bonis ad universitatis ornamentum, mirabili ordine refulsuris. (Excepta beatitudine qua privabuntur.)

4. Superioris ignis corporei cum inferioris aeris corporibus qualitate conluctante, naturali vi servata, infelicium animarum intentio de corporibus suis æternas patiatur ærumnas.

5. Ita videlicet, ut idem ipse ignis, omnibus corporibus fiat gloria; quo damnandis animabus intrinsecus iniquitate propria, extrinsecus cumulabitur pœna.

Quomodo ex istis concluserit Scotus, unam[l] duntaxat prædestinationem esse, eamque non adferre necessitatem, neque humani arbitrii tollere libertatem; et quomodo conclusionibus hisce Ecclesia[m] Lugdunensis occurrerit; in summaria utriusque scripti analysi ostendit Vossius: qui etiam monet, non[n] videri semper assecutum fuisse mentem Scoti disputatorem Lugdunensem: quod ante eum quoque in notis ad hunc libellum, Andreas Duvalius observaverat. Quo fortasse referri possent et Matthæi Florilegi illa: "Scripsit[o] contra eum quidam Florus, qui et ejus scripta DEPRAVANDO damnavit." Addit alius, "pro[p] eo, (scire se) paratam esse apologiam plurimorum, ac maximorum, pontificum, cardinalium, doctorum calculis comprobatam." Quam tamen frustra et expectavimus hactenus, et expectaturi sumus. Interim, differentem adversus eum audiamus Florum illum: de quo jamdudum, in Carmine[q] ad Agobardum episcopum Lugdunensem, Walafridus Strabus ita cecinit.

At de flore novo, qui vos penes ortus, odorem
Prodit ubique sui, hæc loca rumor alit.
Flora venit quondam, dum singula quæque Deorum
Sunt affata jugis prata thymumque gerens.

[l] Voss. histor. Pelag. lib. 7. part. 4. pag. 743, 744.

[m] Ibid. pag. 745, 746.

[n] Ibid. pag. 746, 751.

[o] Flor. historiar. ad ann. 883.

[p] Henr. Fitz-Simon in catalogo sanctorum Hiberniæ.

[q] Poem. Strabi, tomo 6. antiqu. lection. pag. 648, 649.

Huic Floro melius sententia Christicolarum
Attribuit, quidquid dogmate et ore viret.
Nam hic Florus florem sequitur de germine Jesse,
Et tradit quod amans attulit ille homini.
Quæ tam segnis erit donis ingrata supernis,
Quæ se hoc non sponte nectare pascat apes?
Floreat haud flaccens hic flos, et florea fragrans
Spiramenta ferat semper ubique Deo.
Donec in astriferas porrecta cacumina sedes
Erigat et fructum jam sine fine habeat.

CAP. X.

Ex Flori Magistri Lugdunensis diaconi, censura in capitula Johannis Scoti, Eclogæ.

Venerunt ad nos, id est, ad Ecclesiam Lugdunensem, cujusdam vaniloqui et garruli hominis scripta : qui velut de præscientia et prædestinatione divina, humanis et, ut ipse gloriatur, philosophicis argumentationibus disputans, nulla ratione reddita, nulla Scripturarum sive sanctorum patrum auctoritate prolata, velut tenenda et sequenda sola sua præsumptione definire ausus est. Quæ a fidelibus et in doctrina sacra exercitatis lectoribus, eo quod sunt vanissima, et contra fidem ac veritatem Dei plena mendacii et erroris, Deo opitulante, facillime judicantur et respuuntur, immo etiam contemptui et risui habentur. Sed quia a multis, ut audivimus, idem homo quasi scholasticus et eruditus admirationi habetur, et talia garriens sive scribens, alios ad hæsitationem deducit, alios, quasi magnum aliquid dicat, erroris sui sequaces efficit, omnes tamen auditores et admiratores suos inani verbositate et ventosa loquacitate perniciosissime occupet; ut non divinis scripturis, non authoritatibus paternis se humiliter summittant, sed ejus potius deliramenta sequantur: necessarium omnino duximus, ut studio charitatis, et debito nostri loci atque ordinis, ejus insolentiæ, auctore Domino, responderemus: ut quicumque hæc cum Dei timore et cura salutis suæ fideliter legere voluerint, agnoscant veraciter quantum necesse sit in his maxime periculosissimis temporibus et extremis inhærere firmiter Scripturæ sanctæ immobili veritati, obedire humiliter sanctorum patrum fundatissimæ auctoritati, claudere et obstruere auditum indisciplinatæ et vanissimæ verbositati.

Primo[a] namque capitulo istiusmodi proposuit definitionem. "Quadruvio regularum totius philosophiæ quatuor, omnem quæstionem solvi: duasque prædestinationes non esse." Cui fides Ecclesiæ e contrario respondet, veritatem æterni judicii et ordinationis Dei, quæ vocabulo prædestinationis exprimitur, non esse requirendam a philosophis, sed ab apostolis et prophetis Dei: nec in mundanæ doctrinæ quadruviis, sed in una et vera via, quæ dicit de semetipsa; "Ego[b] sum via, et veritas, et vita." Prædestinationem autem et æterni consilii et judicii Dei, sive in remuneratione justorum, sive in damnatione iniquorum, et propter unam ac simplicem scientiam divinam in qua simul atque æternaliter de omnibus præordinatum atque præfinitum est, unam veraciter dicimus: et propter duplicem ejus efficientiam, qua alii misericorditer liberantur, alii juste damnantur, duas dicere non timemus; fideliter cum Psalmista ipsi Judici universorum dicentes, "Misericordiam[c] et judicium cantabo tibi Domine." Nullum autem certamen, nulla contentio esse debet de numero; sive pluraliter de prædestinatione Dei dici possit, sive aliqua veraci ratione non possit: dummodo certissime constet duplicem esse ejus effectum; vel in electis scilicet misericorditer præordinatis ad vitam, vel in reprobis juste præordinatis ad pœnam.

Post hæc jam dictus disputator, more suo, velut definiendo subjungit: "Et[d] præscientiam et prædestinationem unum idemque esse." Nos autem, repudiato hujus novitatis errore, teneamus certissimam et firmissimam fidei regulam: et, Deo adjuvante, fideliter discernamus, aliquando dici præscientiam, quæ omnino prædestinatio esse non possit. Quia omnipotens Deus sicut bona, sic etiam mala, id est, peccata hominum vel angelorum, futura præscivit: quæ tamen ut fierent, justus et sanctus prædestinare non potuit. Prædestinatio autem ejus, vel ad conditionem et gubernationem pertinet creaturarum, quæ utique bona et justa est; vel præcipue et maxime ad

[a] Ad capitulum I.

[b] Joh. cap. 14. ver. 6.

[c] Psal. 101. ver. 1.

[d] Ad cap. II. sec. 2.

opera vel judicia ejus, quæ agit sive acturus est, in creatura rationali, angelica videlicet et humana: dum ex eis alios per gratiam justificat et beatificat, alios per justitiam deserit et condemnat. Quia et eorum bona, id est, sanctorum hominum et sanctorum angelorum, ejus sunt dona vel præmia: et istorum mala, id est, æterna supplicia, ejus est juste omnia disponentis justa vindicta. Et idcirco prædestinatio ejus semper in bonis, semper in operibus suis, quæ in creatura (ut dictum est) rationali vel misericorditer vel juste exercet, accipienda est quæ ipse et prædestinando præscivit, et præsciendo æternaliter prædestinavit. Unde manifestum est prædestinationem Dei sine præscientia non esse: præscientiam vero, et cum prædestinatione esse in bonis et justis operibus Dei; et sine prædestinatione in malis operibus hominum et angelorum iniquorum.

Subjungit idem disputator et dicit; "hominem[e] ad Deum, quem libero arbitrio sine labore deseruerit, sine laboris studio et cooperantis gratiæ dono pervenire non posse." In quibus verbis quod dicit, primum hominem libero arbitrio Deum deseruisse; jam utique in deserente Deum, et deserto a Deo, non erat liberum arbitrium ad bonum (illa et naturæ bene a Deo conditæ, et gratiæ a Deo donatæ, beata libertate quam apostolus commendat dicens, "Ubi[f] spiritus Domini, ibi libertas est:") sed erat liberum tantummodo ad malum, et peccato dominante captivum. De qua miserrima libertate et servitute apostolus conversis fidelibus dicit: "Cum[g] enim servi essetis peccati, liberi fuistis justitiæ." Et iterum: "Nescitis[h] quoniam cui exhibetis vos servos ad obediendum, servi estis ejus cui obeditis; sive peccati in mortem, sive obeditionis ad justitiam?" unde et Dominus ait: "Omnis[i] qui facit peccatum servus est peccati." Et beatus Petrus apostolus: "A[k] quo enim (inquit) quis superatur, ejus et servus est." Sed et captivitatem peccati beatus Paulus non tacet, dicens:

[e] Sec. 3.
[f] 2 Cor. cap. 3. ver. 17.
[g] Rom. cap. 6. ver. 20.
[h] Ibid. ver. 16.
[i] Joh. cap. 8. ver. 34.
[k] 2 Pet. cap. 2. ver. 19.

"Video[l] autem aliam legem in membris meis, repugnantem legi mentis meæ, et captivum me ducentem in legem peccati quæ est in membris meis." Sic itaque homo, ut dictum est, deserens Deum, et desertus a Deo, factus est liber justitiæ, cui servire noluit; et servus peccati in mortem, quia noluit esse servus obeditionis ad justitiam: et per hoc incipiens habere in membris suis legem repugnantem legi mentis suæ, et captivantem se in legem peccati. Amissa ergo gratia veræ libertatis qua Deo poterat cohærere et dicere; "Mihi[m] autem Deo adhærere bonum est:" infelici libertate voluntatis suæ adhæsit peccato, et factus est servus captivusque peccati. De qua servitute et captivitate exire et liberari non potest, nisi per eum qui ait; "Si[n] vos filius liberaverit, tunc vos vere liberi eritis." Et ideo, quando homo deseruit Dominum Deum manifeste, tunc amisit libertatem boni, et non remansit liber nisi ad malum: unde nescimus cur talis in eo libertas debeat prædicari, ac non potius deleri et caveri.

Quod autem dicit, "sine laboris studio, et cooperantis gratiæ dono, hominem ad Deum pervenire non posse:" aliter fides Catholica tenet, quæ certissime credit, juxta evangelicam et apostolicam veritatem, nullo bono opere, nullo bono merito præcedente, solo gratiæ divinæ beneficio, hominem salvari et venire ad Deum; sicut ipse Dominus dicit: "Nemo[o] potest venire ad me, nisi Pater qui misit me traxerit eum." Et apostolus diligentissime inculcat fidelibus, dicens. "Ei[p] autem qui non operatur, credenti autem in eum qui justificat impium, reputatur ejus fides ad justitiam." Et iterum: "Arbitramur[q] justificari hominem ex fide sine operibus legis." Et ne saltem ipsam fidem sibi deputarent qui veniunt ad Dominum, atque velut sui operis merito, et non gratuito Dei dono se putarent esse salvatos: ostendit alio loco etiam ipsam fidem Dei donum esse, cum dicit: "Gratia[r] salvi facti estis per fidem." Et continuo subjungit: "Et hoc

[l] Rom. cap. 7. ver. 23.
[m] Psal. 73. ver. 2.
[n] Joh. cap. 8. ver. 36.
[o] Joh. cap. 6. ver. 44.
[p] Rom. cap. 4. ver. 5.
[q] Ibid. cap. 3. ver. 28.
[r] Ephes. cap. 2. ver. 8, 9.

non ex vobis, Dei donum est; non ex operibus, ne quis glorietur." Unde etiam Deus, sicut ipse apostolus commemorat, per prophetam dicit: "Inventus[s] sum a non quærentibus me; palam apparui his qui me non interrogabant." Vel sicut in nostra editione legitur: "Quæsierunt[t] me qui ante non interrogabant; invenerunt qui non quæsierunt me." Ecce manifestissima gratia, sine operibus, per quam homines requirentes Deum non solum veniunt, sed etiam perveniunt ad Deum; sicut innumera parvulorum milia, qui utique nihil boni operari potuerunt, sola fide Ecclesiæ et regenerationis gratia, cum in tali ætate ex aqua et spiritu renati, et originalis peccati vinculo absoluti, atque ita fuerunt defuncti; absque ulla dubitatione ad Deum perveniunt. Aliter ergo sentire, id est hominem absque laboris sui studio ad Deum pervenire non posse non est Catholicum, sed Pelagianum. Invenitur in libello cujus titulus est, Dogmatum Ecclesiasticorum, quædam talis definitio: sed omnino, ut alia nonnulla in eodem libello, Pelagiani erroris est. Et ideo quicunque eum propter alia quædam utilia legit, cum hujusmodi ibi sensus invenerit, meminerit solicite apostoli dicentis: "Omnia probate, quod bonum est tenete."

Subjungit ille, et dicit: "Ex[u] necessitate prædestinationis nihil compelli, sicut nec voluntatem." Quod[v] utrumque, id est, prædestinatione, et voluntate Dei nihil compelli, apertissima veritate falsum est. Quia et bonitate prædestinationis Dei frequenter diversis flagellis et laboribus et tribulationibus compelluntur electi, sive ut convertantur ad Deum, sive ut vivant secundum Deum. Sicut compulsus est apostolus Paulus, cum adhuc esset Saulus, cœlestis vocis terrore prostratus, divina percussione cæcatus, tanto terrore a suo errore et crudelitate coercitus; utique ut converteretur ad Deum. Et tamen jam conversus, jam apostolus, jam magister gentium effectus, adhuc castigatur, adhuc colaphizatur; ne magnitudine revelationum extollatur. Et ejusdem divinæ prædestinationis judicio et æquitate re-

[s] Rom. cap. 10. ver. 20.
[t] Esai. cap. 65. ver. 1.
[u] 2 Thess. cap. 5. ver. 21.
[v] Sec. 7.

probi compelluntur: etsi non ad inique et impie vivendum, tamen ad æternum pro ipsis iniquitatibus et impietatibus suis supplicium luendum. Similiter et bonitate voluntatis Dei, in qua est utique æterna prædestinatio Dei, et electi flagellantur temporaliter ad correctionem vel probationem: et ejusdem divinæ voluntatis severitate reprobi flagellantur æternaliter ad punitionem, cum omnipotens Deus, sicut apostolus dicit, manifesta misericordia et occulto judicio suo, "cujus[w] vult miseretur, et quem vult indurat."

Bene autem dixit disputator, "peccatum[x] non esse a Deo." Et tamen hoc ipsum superflue posuit, cum de prædestinatione divina definiret: quia nemo fidelium dicit, Deum peccata prædestinasse. Quod autem adjunxit; "mortem[y] et miseriam similiter non esse a Deo;" manifeste Scripturæ contradicit, dicenti: "Bona et mala, vita et mors, paupertas et honestas a Deo sunt." Sed quia iterum Scriptura dicit; "Deus[z] mortem non fecit, nec lætatur in perditione vivorum." Vigilanter nobis quærendum est, quomodo utrumque fideliter intelligendum sit. Videlicet, et quod Deus mortem non fecit; et quod mors et vita a Deo sunt. Ita ergo utrumque recte intelligi potest. Quod Deus mortem non fecit, qui hominem immortalem, si non peccasset, creavit. Et iterum, mors a Deo est: quia peccantem hominem justa morte damnavit. Sicque mors non est ab illo creatione: et tamen ab illo veraciter est ultione. Sicut autem mors ista corporalis, quæ et prima intelligitur, a Deo est, quia ab eo peccanti homini juste est illata: ita et mors secunda in gehenna homini permanenti in peccatis ab illo juste est inferenda. Ideo et hæc et illa, id est, et prima quæ animam dividit a corpore, et secunda per quam, ut dictum est, et anima et corpus perditur in gehenna, quia est utique justa, et justo Dei judicio homini illata vel inferenda a Deo est.

De[a] tribus hæresibus quas dicit; primam, id est, Pelagianorum, qui liberum arbitrium sine Dei gratia homini

[w] Rom. cap. 9. ver. 18.
[x] Ad cap. III. sec. 3.
[y] Eccl. cap. 11. ver. 14.
[z] Sapient. cap. 1. ver. 13.
[a] Ad cap. IV. sec. 1.

ad salutem posse sufficere dixerunt, bene novit et condemnat Ecclesia: sequens vocem Domini, suam gratiam in omnibus commendantis, atque dicentis; "Qui[b] manet in me et ego in eo, hic fert fructum multum, quia sine me nihil potestis facere." In eo enim quod ait: "Qui manet in me et ego in eo, hic fert fructum multum;" declarat gratiæ beneficium, quam in illo manentes ex illo accipiunt ut fructificare possint Deo, sicut palmes accipit ex radice vitis. Quod autem subjunxit, "quia sine me nihil potestis facere;" manifestissime ostendit liberum hominis arbitrium absque adjutorio gratiæ suæ ad boni operis fructum nihil posse.

Secunda hæresis, quam dicit esse gratiæ solius, quæ sit, vel fuerit in Ecclesia quæ ita prædicaverit sola Dei gratia hominem salvari, ut liberum hominis negaret vel destrueret arbitrium; nobis minime compertum est. Nam antiquissimi et impiissimi illi hæretici, Marcion, et Valentinus, et Manichæus, qui vel duo vel tria principia introduxerunt, et ideo duas naturas vel angelorum vel hominum asseruerunt, id est, unam bonam et alteram malam (illam ita esse bonam ut aliud esse non possit; istam e contrario ita esse malam, ut similiter aliud esse non possit) nihil omnino de gratia Dei dixerunt, sed solam naturam naturaliter vel bonam vel esse malam stultissime defendere conati sunt. Cum Ecclesia Catholica, legis et evangelii fideliter doctrinis instructa atque munita, unam tantummodo agnoscat et prædicet omnium creaturarum, cœlestium et terrestrium, visibilium et invisibilium esse principium, sanctam videlicet Trinitatem, Patrem et Filium et Spiritum sanctum, unum Deum ex quo omnia, per quem omnia: in quo omnia: et nullam omnino naturam nisi ab eo, id est, optimo conditore esse. Et ideo omnem naturam, in quantum natura est, bonam esse, nec malum naturæ naturam, sed vitium naturæ esse. Sed quia mutabilis facta est ista natura in creatura angelica et humana, et a bono in quo condita est, suo vitio potuit labi ad malum: et a malo in quo lapsa est, quantum pertinet ad humanum genus quod

[b] Joh. cap. 15. ver. 1.

Dei miseratione salvatur, posse surgere et reformari ad bonum. Quantum vero pertinet ad partem angelorum malorum, et perpetuo judicio damnatorum, sic lapsos esse superbiendo a Deo, ut nullo jam mereantur remedio instaurari; non solum perdita, in qua conditi fuerant, bona voluntate, sed terribili judicio conditoris, etiam ipsius bonæ voluntatis possibilitate privati.

Cum ergo et illi, de quibus prædictum est, hæretici naturam tantummodo vel defenderint quasi immutabiliter bonam, vel accusaverint quasi immutabiliter malam, et ideo de gratia vel de libero arbitrio non appareat quomodo aliquid prædicare potuerint; et e contrario Ecclesia Dei sic teneat sicut brevissime commemoravimus: Quæ est ista secunda hæresis tam incognita, tam nova et inaudita, quæ libero arbitrio denegato solius gratiæ sit prædicatrix? Nisi quia, ut nobis videtur, disputator iste, vel beatum Augustinum latenter quasi hæreticum accusat, eo quod manifeste juxta veritatem Scripturarum sola Dei gratia ostendat et doceat hominem posse salvari; nec ad ipsam salutem æternam aliquid humanum arbitrium posse, nisi per eandem gratiam fuerit reformatum, sanatum, illuminatum ac roboratum. Aut certe eos, qui secundum ejus venerabilem et Catholicam doctrinam nunc de gratia Dei sentiunt et docent, quasi minus illius dicta intelligentes, hæreticos vocat: videlicet quasi ille non ita de libero arbitrio senserit, nec isti recte ejus verba intelligant; et ideo errent ex occasione verborum ejus, dum ea aliter intelligunt, quam ille qui scripsit. Hac de caussa nobis videtur, quod callidissime omnino et versutissime velut hæresim solius gratiæ posuerit, nec tamen auctorem vel sectatores ejus ulla significatione manifestaverit.

Quod si ita est; quid aliud quam Ecclesiam nostri temporis, simul cum eis qui illum ad talia instigant, viperea subtilitate accusat? Et ideo si sint tales, qui in partibus regni illius ubi iste impugnator veritatis non solum non arguitur, vel silentium ei imponitur, sed etiam laudi et honori maximo habetur, qui ei in talibus faveant, maxime viri ecclesiastici: quis digne possit non dolere et horrere istud contagii et pestilentiæ malum, quod ab illis partibus

tam effrenate et infrunite, tam impudenter et audacter, contra cæteras partes Ecclesiæ Dei quietas inter se et pacificas et tranquillas exsurgit? ubi tale monstrum et prodigium, jamdudum a fidelium auribus arcendum, sedet et disputat et congerit tot mendacia erroris, tot convicia contra fidem veritatis; et nulla pastorum Ecclesiæ vigilantia vel corrigitur a talibus vel expellitur. Denique ut manifeste agnoscamus, non eum de antiquiori aliqua hæresi dixisse, quod solius gratiæ fuerit prædicatrix: non posuit hanc hæresim ante Pelagianam, sed postea, id est, a temporibus sancti Augustini usque nunc. Nec potest inveniri toto hoc tempore, quod fuit inter illum et nos, aliquam talem hæresim in Ecclesia extitisse; nisi quod vel ipsum, ut jam diximus, beatum Augustinum, vel nos, qui eum sequimur, istius erroris accusat.

Tertiam hæresim ponit "prædestinationibus necessitates et vim inferentem." Cujus, ut sibi videtur, auctorem non tacet, vocans eam Gottescalcanam, a quodam videlicet miserrimo et infelicissimo monacho, jamdudum illic (nescimus quo ordine) damnato, et annis jam plurimis carcerali ergastulo retruso, nomine Gottescalco: quasi aliquid tam grande, et periculosum contra fidem Catholicam dicere præsumpsit, ut necessario synodali judicio, tali ac tanta damnatione plecteretur. Profecto dignum fuerat, juxta antiquum Ecclesiæ morem, ut tantus error, propter cautelæ studium, ne eo plures inficerentur, cæteris Ecclesiis in diversis regni partibus constitutis, etsi non in initio quando tantum malum est deprehensum, vel in fine quando tanta est severitate damnatum; saltem postea per literas synodicas et ecclesiasticas ad omnium fratrum et coepiscoporum notitiam perferretur. Quod si more, ut diximus, ecclesiastico semper a patribus observato factum fuisset: melius nunc sciremus, et paratiores essemus ad redarguenda et convincenda quæ iste eum docuisse proponit; "dicens eum prædestinationibus necessitates et vim inferentem."

Quod ergo de prædestinationibus, velut pluraliter dictis, eum accusat: manifestum est, sicut jam in multis superius demonstravimus, quod non ei tantum displiceat hujus no-

minis, id est, prædestinationis, pluralis numerus, quantum ipsius prædestinationis vere pluralis, id est, duplex effectus: tam videlicet, ut frequenter diximus, et ex Scripturis sanctis ostendimus, in præparatione electorum ad vitam, quam in præordinatione reproborum ad pœnam. Quod ut iste contra fidem Ecclesiæ denegaret, tantum et tam lacunosum laborem assumpsit, ut novis argumentationibus nobis persuadere conetur, prædestinationem esse substantiam Dei, imo ipsum Deum esse prædestinationem, et ideo pluraliter de ea non debere sentiri: videlicet, ut in parte tantum electorum sentienda sit prædestinatio; in parte autem reproborum minime.

Et ex hac occasione, ut justam reproborum prædestinationem ad supplicium æternum evacuet, in tantam prorupit audaciam, ut apertissime contra fidem et veritatem Scripturarum asserere conaretur; quod sicut peccatum non est a Deo, ita et ejus supplicium, id est, omnis miseria et mors, quæ peccantem hominem consecuta est, non sit a Deo. Cum manifeste a Deo, juste damnante et judicante, et miseria laborum et sudorum peccanti homini inflicta sit, et ipsa laborum omnium extrema mors, dicente Domino ad eum de miseriis vitæ laboriosæ "Maledicta[c] terra in opere tuo, in laboribus comedes ex ea, spinas et tribulos germinabit tibi, et comedes herbas terræ. In sudore vultus tui vesceris pane." Ubi statim de extrema mortis pœna subjunxit: "donec revertaris in terram de qua sumptus es; quia pulvis es, et in pulverem reverteris." Sed et mulieri, quæ ante virum suum peccavit, ipsius peccati pœnam propriam, præter eam quæ ei cum viro communis est, confestim irrogando ait. "Multiplicabo[d] ærumnas tuas et conceptus tuos, in dolore paries filios," &c. Negando itaque in parte reproborum justam divini judicii prædestinationem, ad hoc devolutus est, ut etiam omnes humanas miserias et ipsam mortem a Deo non esse, id est, ad Dei judicium non pertinere assereret. Ubi si quæratur ab eo, unde sit mors et miseria, si a Deo non est; quid aliud restat, nisi ut contra omnem veritatem respondeat, aut a nullo esse,

[c] Gen. cap. 3. ver. 17, 18, 19. [d] Ibid. ver. 16.

aut a Diabolo esse? cum a nullo ea esse dicere insanissimum sit: Diabolus autem causas peccandi tantummodo suaserit; ultionem vero peccati non ipse, sed justus judex intulerit.

Quod autem dicit, "præfatum Gottescalcum prædestinationibus necessitates et vim inferentem:" si ita hoc dicit, quasi illa prædestinatio reproborum ad interitum, alicui eorum vim et necessitatem imponat ad malum, id est, ut inevitabiliter mali sint, et omnino aliud esse non possint; hoc omnino alienum est a fide Catholica: quia omnipotens Deus, qui neminem vult esse malum, majus absurdum et impium est, ut dicatur, quod aliquem cogat et compellat esse malum: et de quo scriptum est, "Justus[e] Dominus justitias dilexit," aliquem compellat esse injustum. Sed hoc agitur nunc in omnibus reprobis de peccatis eorum, et supplicio extremo, quod actum est in primo homine peccante judicio primo: ut sicut ille nulla Dei impulsione, vel compulsione, aut prædestinatione compulsus est ad peccandum, sed sua tantum sponte peccavit; judicium tamen et damnationem ipsius peccati nolens invitusque suscepit, quod fuit supplicium hominis primum: ita et omnis reproborum multitudo, quæ ex illa damnatione descendit, non Dei prædestinatione compellitur ad peccandum, cum Deus nulla peccata prædestinaverit. Sed tamen ipsius divinæ prædestinationis justo et æterno judicio compellitur ad luendum supplicium; recipiens a Deo vim et necessitatem justæ damnationis, quæ nullam habuit vim aut necessitatem perpetrandæ iniquitatis.

Neque enim illi, qui a sinistris stabunt in judicio, et puniendi sunt igne æterno, volentes suscipient tale supplicium: sed utique nolentes et inviti, et inremediabiliter dolentes, ac trementes, divinæ majestatis nutu et angelico ministerio illuc præcipitabuntur. Sicut Dominus aperte in evangelio dicit: "Sic[f] erit in consummatione seculi; exibunt angeli, et separabunt malos de medio justorum, et mittent eos in caminum ignis, illic erit fletus et stridor dentium." Istis namque messoribus et ministris angelis,

[e] Psal. 11. ver. 7.

[f] Matt. cap. 13. ver. 49, 50.

quando venerit messio, id est, seculi consummatio, ab ipso judice dicetur: "Colligite[g] zizania, et alligate ea in fasciculos ad comburendum; triticum autem congregate in horreum meum." Ecce qualem vim et necessitatem divinæ prædestinationis erga reprobos Ecclesia Dei juxta evangelicam veritatem credit, id est, vim et necessitatem judicii; non vim et necessitatem peccati. Qui autem vim et necessitatem peccandi Deum intulisse homini vel inferre dicit, manifeste horribiliter in Deum blasphemat, quem ad peccata compellendo utique auctorem peccati esse confirmat. Hoc igitur modo nos, secundum veritatem Dei, de reproborum prædestinatione sentimus: fideliter eum confitentes, non peccati eorum, sed justi supplicii auctorem. Et ideo quod iste delirat, quasi hujus prædestinationis prædicatio, necessitatis ad peccandum sit irrogatio; quam sit calumniosum et vanum, putamus quod ex his quæ dicta sunt omnibus clareat.

Postquam autem "dixit nullam[h] naturam perire posse," statim qui hæc omnia dixerit ostendens subjunxit, "nec liberam voluntatem hominem perdidisse, id est, naturam suam." Videlicet quasi illa falsa et fallaci argumentatione sua qua ait, nullam naturam posse perire, hoc nobis probaverit, quod homo peccando liberam voluntatem non amiserit; eo quod, secundum istum, libera voluntas ejus, ipsa sit natura ejus. Nos autem juxta fidei Catholicæ veritatem, dicimus quod natura illius primi hominis a bono creatore ex toto bona et bona voluntate prædita condita sit: (hoc est enim, quia "creavit[i] Deus hominem rectum," sicut scriptura dicit) ita tamen ut non tantum naturali bono esset in eo voluntas bona et libera; sed ut vere in eo quod conditus fuerat stare posset, divinæ gratiæ indigeret, et adjuvaretur auxilio. Unde illa vox ex persona ejus intelligitur in Psalmo dicens: "Ego[k] autem dixi in abundantia mea, non movebor in æternum." Ubi statim de casu suo subjungit, et dolens dicit ad Deum: "Avertisti faciem tuam a me, et factus sum conturbatus." Quod enim in

[g] Matt. cap. 13. ver. 30.
[h] Cap. IV. sec. 3.
[i] Eccles. cap. 7. ver. 30.
[k] Psalm. 30. ver. 6, 7.

abundantia erat, et bonæ voluntatis et beatæ libertatis, ante peccatum ex Deo illi erat: cui et dicit; "Domine, in voluntate tua præstitisti decori meo virtutem." Quod autem avertente Deo faciem suam ab illo, nec eum vultu suo illuminante factus est conturbatus; meritum ac pœna peccati fuit.

Iste autem, qui absque isto divinæ gratiæ adjumento in tantum in eo solum naturæ bonum prædicat, ut liberam voluntatem nec peccando illum amisisse contendat, ita ut etiam ipsam liberam voluntatem naturam ejus esse dicat: manifeste Pelagiano errore involvitur: asserens hominem sola natura et ante peccatum liberam voluntatem habuisse, et post peccatum eandem liberam voluntatem eum non amisisse: et ipsam liberam voluntatem naturam ejus esse. Cum profecto non fuerit libera, nisi quandiu Deo pie subdita permansit bona: ubi autem Deum contemnendo, et mandatum ejus superbe transgrediendo peccavit, statim facta sit sub jugo peccati. Quia, sicut ipse Dominus dicit; "Omnis[l] qui facit peccatum, servus est peccati." Et itaque ante erat libera ad bonum: post illam miserabilem ruinam, per se ipsam non potuit esse libera, nisi ad malum. De quo profundissimo damnationis malo nullatenus valet assurgere ad libertatem bonæ voluntatis, nisi illo liberante qui ait: "Si[m] vos filius liberaverit, tunc vos vere liberi eritis."

Iste autem, qui propterea eum putat non amisisse peccando liberam voluntatem, quia cum ipsa bona et libera voluntate est conditus, et ideo naturaliter ei inerat ipse bonæ voluntatis affectus; scire debet, quod ideo condidit omnipotens Deus omnem rationalem creaturam, et hominum scilicet, et angelorum, bona et recta voluntate præditam, ut quamdiu servaret suum ordinem pie Deo subdita, et gratia ejus adjuta, permaneret in ea dignitas sua, id est, et naturæ bonum et gratiæ donum. Si autem contra creatorem superbiendo, et de se potius præsumendo, desereret ordinem subjectionis et obedientiæ suæ; continuo ipsius conditoris justo judicio, et dono gratiæ

[l] Joh. cap. 8. ver. 34. [m] Ibid. ver. 36.

privaretur, et natura in deterius converteretur. Unde in Psalmo scriptum est: "Homo[n] cum in honore esset, non intellexit; comparatus est jumentis insipientibus, et similis factus est illis." Erat namque ante peccatum in honore naturæ bonæ a Deo conditæ; erat in honore gratiæ sibi a Deo collatæ: sed hunc honorem divinæ bonitatis et gratiæ, unde haberet non intellexit; cum deserto Creatore de se præsumpsit, et suggestione serpentis Deo similis tanquam sub nullo Domino esse concupivit.

Unde et ipse merito a creatore desertus, totus in deterius commutatus est, et anima videlicet et corpore. Anima, quia amissa libertate bonæ voluntatis et peccato dominante depressus, ea quæ sursum quærere cessavit; et infima velut bruto et pecudeo sensu appetivit. Corpore vero, quia mortis conditione damnatus, ut in terram et pulverem, unde sumptus est, more jumentorum dissolveretur, justi judicii sententiam excepit. Ecce ad quantum malum devoluta est humana natura, peccati merito tota in deterius commutata, libertate ad bonum amissa, et ad solum malum appetendum libera; nisi ejus gratia sanetur et redintegretur, qui "venit[o] quærere et salvare quod perierat." Angelica autem natura, quantum in Diabolo et angelis ejus depravata, et horribiliter in deterius commutata sit, amisso libero arbitrio ad bonum, ut non solum ad illud ullatenus assurgere, sed nec velle jam possint, et ad solum malum numquam mutanda malitia conversi, quis digne possit expavescere, quanto minus verbis explicare?

Adjungit ille quasi definiendo: "Libertatem[p] homini post peccatum remansisse; vigorem et potestatem ejus perdidisse." In quibus verbis non est diutius morandum: quia, sicut supra jam sæpius diximus, qui ante peccatum erat liberæ voluntatis et naturæ bonæ et dono gratiæ, ad summum et æternum bonum (ad quod conditus fuerat) amandum et desiderandum, quærendum, inveniendum et contemplandum; peccando cecidit a tanto bono et factus est servus peccati; sicut Dominus ipse testatur dicens: "Om-

[n] Psalm. 49. ver. 12. 20.
[o] Luc. cap. 19. ver. 10.
[p] Sec. 4.

nis[q] qui facit peccatum servus est peccati." Et beatus Petrus apostolus dicit: "A[r] quo enim quis superatur, ejus et servus est." Ita amisso dono gratiæ, vitiato et corrupto et depravato bono naturæ, sic miserabiliter a tanta felicitate lapsus est; ut ad illud bonum amandum et perfruendum, cui inhærere debuerat, nullum possit habere recursum, nisi per misericordissimi reconciliatoris et mediatoris auxilium, et sanguinis ejus pretium a quo redimimur de tanta captivitate, ut recipere possimus pristinam libertatem, et de inimicis efficiamur amici. De quo mediatore scriptum est: "Unus[s] enim Deus, et mediator Dei et hominum, homo Christus Jesus, qui dedit semetipsum redemptionem pro omnibus." Et iterum: "Cum[t] inimici essemus, reconciliati sumus Deo per mortem filii ejus."

Quicunque ergo dicit post illam transgressionis infelicissimam ruinam, qua, amissa pristina libertate, factus est homo servus peccati, factus est servus ejus a quo et superatus est, factus est inimicus Dei, et indiget uno mediatore et reconciliatore, per quem accipiat redemptionem a servitute et reconciliationem ad Deum; post hanc, inquam, tam magnam et miserabilem ruinam, quicunque dicit eum habuisse vel habere liberam voluntatem ad verum bonum appetendum, amandum et promerendum, nisi per gratiam veri mediatoris redimatur, justificetur, reconcilietur, et reformetur, omnino contra fidem Ecclesiæ sentit, contra veritatem evangelicam et apostolicam docet, et omnino quantum in se est evacuator est crucis Christi, evacuator est mortis Christi. Quia si aliter homo post illud peccatum veram mentis libertatem habere aut recuperare potuit nisi per redemptionem mortis et crucis Christi, sicut apostolus ait ad quosdam, qui se aliter putabant posse justificari; "Ergo[u] Christus gratis mortuus est." Et hæc est "sapientia[w] verbi, in qua evacuatur crux Christi." Vere enim, si post illud peccatum veram

[q] Joh. cap. 8. ver. 34.
[r] 2 Pet. cap. 2. ver. 19.
[s] 1 Tim. cap. 2. ver. 5, 6.
[t] Rom. cap. 5. ver. 10.
[u] Gallat. cap. 2. ver. 21.
[w] Ibid. cap. 1. ver. 17.

libertatem homo habere potuit; non indiguit redemptione, non indiguit redemptore: et superfluus est adventus Christi, superflua est mors Christi.

Quod autem dicit iste, "peccantem hominem non amisisse libertatem, sed ipsius libertatis vigorem et potestatem;" non recte dicit, quia nec recte sentit. Non enim bonum libertatis ex parte tenuit, et ex parte amisit: sed sicut vigorem et potestatem libertatis, ita ipsam perdidit libertatem; ut jam ipse ad verum bonum, unde cecidit, liber esse non possit. Remansit autem liber ad malum: quia sicut libera voluntate deseruit bonum, ita libera voluntate adhæsit malo. Habet itaque homo post illam damnationem liberum arbitrium, quo propria voluntate inclinari potest et inclinatur ad malum, habet liberum arbitrium quo possit assurgere ad bonum: ut autem assurgat ad bonum, non est propriæ virtutis, sed gratiæ Dei miserantis.

Nam et qui graviter ægrotat, potest dici posse recipere sanitatem; sed ut recipiat sanitatem, habet necessarium medicamentum: et qui mortuus est, potest dici posse resurgere, posse vivere; non tamen sua virtute, sed Dei. Ita et liberum arbitrium hominis semel sauciatum, semel mortuum, potest sanari; non tamen sua virtute, sed gratia miserantis Dei. Et ideo recte omnes admonentur, recte omnibus verbum Dei prædicatur; quia habent posse credere, habent posse converti ad Deum, ut verbo extrinsecus admonente, et intus Deo suscitante, qui audiunt reviviscant: ut recte de hujusmodi homine dicatur, quia "mortuus[x] fuerat et revixit; perierat et inventus est."

Iste[y] autem postquam inaniter et fallaciter dixit, post peccatum homini libertatem remansisse, subjicit aliam conclusionem, et ait: "semper naturam inchoare posse, sed perficere non nisi per gratiam." Quod si ita dicit, quasi natura hominis per liberum arbitrium suum semper possit bonum inchoare, sed non nisi per gratiam Dei perficere; ut inchoatio totius boni semper homini deputetur, Deo autem tantummodo ejus perfectio; ut primam partem

[x] Luc. cap. 15. ver. 24. [y] Sec. 5.

boni agendi sibi vendicet homo, secundam Deus: talis sensus omnino Pelagianus est, et contrarius evangelicæ et apostolicæ veritati. Quia et ipse Dominus, ut initium boni nostri ostendat non esse ex nobis sed ex illo, ait: "Non[z] vos me elegistis, sed ego elegi vos." Et apostolus dicit fidelibus: "Quia[a] qui cœpit in vobis opus bonum, perficiet usque in diem Christi Jesu." Et iterum: "Vobis[b] donatum est pro Christo, non solum ut in eum credatis, verum etiam ut pro illo patiamini." Et beatus Johannes apostolus dicit: "Non[c] quasi nos dilexerimus Deum, sed quoniam ipse prior dilexit nos, et misit filium suum propitiationem pro peccatis nostris." Et iterum beatus apostolus ait: "Per[d] patientiam curramus ad propositum nobis certamen, aspicientes in auctorem et consummatorem fidei nostræ Jesum."

Si ergo vere Catholici esse cupimus, totum fideliter divinæ gratiæ deputare debemus; et initium videlicet boni operis nostri et finem. Quia (sicut præmissis Scripturæ sanctæ testimoniis clarissime demonstratur) Dominus elegit sanctos suos, non illi eum; Deus in suis fidelibus, et incipit bonum et perficit; ab ipso donatur fidelibus qui pro eo patiuntur, et initium fidei et finis martyrii; ipse prior dilexit sanctos suos, ut et illi eum possent diligere; et fides nostra Dominum Jesum habet auctorem eam in nobis inchoando, et ipsum habet consummatorem perficiendo. Hæc ergo fideliter teneamus, ut in vera fide fundati, ab errore hæretico tuti simus. Aut si istius verba alium sensum habent; ostendat ipse qui scripsit.

Dicit deinde: "sicut[e] in præscientia et prædestinatione Deum causam non esse peccati, ita nec pœnæ ejus, nec mortis." Quibus verbis non respondemus. Quia si præscientia et prædestinatio Dei non est alicui causa peccati (sicut omnino verum est) ergo eadem divina præscientia et prædestinatio non est injusta, nec in aliquo vituperanda; qua (quia impios in sua impietate perseverantes præscivit)

[z] Joh. cap. 13. ver. 16.
[a] Philipp. cap. 1. ver. 6.
[b] Philipp. cap. 1. ver. 29.
[c] 1 Joh. cap. 4. ver. 10.
[d] Hebr. cap. 12. ver. 1, 2.
[e] Ad cap, V. sec. 3.

et prædestinavit æternis suppliciis condemnandos. Quia sua præscientia et prædestinatione omnipotens Deus non eis existit causa peccati, sed justus ultor peccati: nec eos impellit ad peccandum, sed juste tradit ad luendum supplicium. Præscit ergo sicut vere et verus Deus hominum futura peccata: (unde et Scriptura dicit: "Deus[f] æterne, qui occultorum es cognitor, qui nosti omnia antequam fiant") non ut ad peccandum sua præscientia aliquem compellat, sed ut ipsos peccantes sua æterna providentia juste ordinet vel condemnet. Prædestinatione etiam sua, qua impios punire decrevit (sicut jam dictum est) non ut essent impii effecit; sed ut in ipsa impietate sua perseverantes non essent impuniti, juste constituit.

Quod vero iste adjungit atque definit, quia "sicut Deus sua præscientia et prædestinatione non est alicui causa peccati; ita nec causa sit pœnæ et mortis quæ peccato debetur;" fideliter discernendum est. Quia videlicet homo peccando ipse sibi extitit et existit causa pœnæ suæ, et causa mortis suæ. Et tamen quia omnipotens Deus judex est justus; licet non sit in ejus præscientia et prædestinatione, sed in hominum meritis, causa pœnarum et mortis: tamen est in eadem præscientia et prædestinatione æterna justitia, qua in sua impietate permanentibus et pœna inferatur et mors. Et ideo tali argumentatione, sicut iste vult, non destruitur prædestinatio Dei, qua impiis irrogat æterna supplicia. Quia si non est in ejus prædestinatione ulla causa pœnarum: est tamen ibi justitia et judicium juste inferendarum pœnarum.

Addit idem: "Si[g] qua causa præcedat voluntatem, id est, naturam ad bona vel mala cogitanda vel facienda, non esse naturam." Ubi manifeste contra veritatem loquitur. Si enim nulla causa præcedit voluntatem hominis ad bona cogitanda vel facienda: unde est in homine bona voluntas, id est, pia affectio ut possit aliquid boni cogitare vel facere? Neque enim a semetipso habet homo voluntatem bonam, de qua dicitur, "Pax[h] in terra, hominibus bonæ

[f] Dan. cap. 13. ver. 42.
[g] Sec. 5.
[h] Luc. cap. 2. ver. 14.

voluntatis," neque a semetipso habet efficientiam boni operis, de qua dicitur: "Gloria[i] autem et honor et pax omni operanti bonum," sed ab illo hæc habet, de quo apostolus fidelibus dicit; "Deus[k] est enim qui operatur in nobis et velle et perficere pro bona voluntate." Ipse prævenit voluntatem hominis misericordia sua: sicut Psalmista dicit; "Deus[l] meus, misericordia ejus præveniet me." Ipse inspirat homini gratiam cogitandi recte: sicut apostolus dicit; "Non[m] quod sufficientes simus cogitare aliquid a nobis, quasi ex nobis, sed sufficientia nostra ex Deo est."

Ipse ergo nobis est causa bonæ voluntatis: ipse nobis est causa bene desiderandi et perficiendi: ipse nobis causa misericordiæ et gratiæ; qua non solum bene agere et perficere, sed etiam bene cogitare possimus. Et non solum in præsenti hæc agit in electis suis; sed etiam ante mundi constitutionem prædestinavit illos gratia sua, ut essent sancti et immaculati coram ipso: sicut apostolus testatur dicens; "sicut[n] elegit nos in ipso ante mundi constitutionem, ut essemus sancti et immaculati in conspectu ejus, in charitate." Cum ergo tanta et talis causa, quæ est utique causa omnium bonorum, sive in condendis, sive in munerandis creaturis suis, sit nobis optima et æterna causa bonæ voluntatis, præcedens nos gratia sua, ut bene velle et bene agere possimus: quomodo iste dicit, nullam causam præcedere bonam voluntatem, et bona opera nostra; aut si præcedat hæc aliqua causa per quam fiant, ipsam causam non esse naturam? cum omnipotens Deus, qui bonæ voluntatis nobis est causa, ipse sit præ omnibus summa et optima natura.

Qui ergo non credit hanc summam et efficacissimam causam eandemque summam et optimam naturam, præcedere voluntatem nostram ut recte velle et recte operari possimus; manifeste resistit veritati, et Pelagiani erroris esse convincitur. Si enim hæc felix causa non præce-

[i] Rom. cap. 2. ver. 10.
[k] Philipp. cap. 2. ver. 13.
[l] Psalm. 59. ver. 10.
[m] 2 Cor. cap. 3. ver. 5.
[n] Ephes. cap. 1. ver. 4.

deret hominum voluntates: nulla esset prædestinatio bonorum, nulla redemptio miserorum, nulla remuneratio operum piorum. Ad mala autem cogitanda vel facienda, absit ut hæc summa et optima causa voluntatem nostram præcedat: præcedit tamen eam causa, non efficiens sed deficiens, id est, summi boni desertio et inferioris appetitio; cum ab amore Dei anima deficit, et ea quæ sunt inferius concupiscit. Ad hoc ergo elapsa humanæ naturæ voluntas efficitur mala; nullam aliam habens causam quia mala sit, nisi, ut dictum est, defectum a summo bono. Talis namque defectus voluntatis et angelos fecit malos deserentes Deum, et hominem similiter malum inobedientem Deo. Talis autem defectus manifeste non est aliqua natura: est tamen ipsius vel humanæ vel angelicæ naturæ deserens creatorem, et defluens ad seipsum, vel etiam ad infimam creaturam. Et hæc est origo totius malæ voluntatis, totius pravæ cupiditatis et operis. Sed quamvis non sit Deus causa malis voluntatibus nostris; nec ulla natura subsistens, sed creaturæ rationalis adfectus ab amore conditoris deficiens: non tamen idcirco non est judex et vindex ipsarum cogitationum nostrarum, et justæ vindictæ ac judicii sui prædestinator æternus. Quod iste tantis ambagibus et argumentationibus evacuare contendit.

Quod ait, "nullum[o] peccatum, nullamque ejus pœnam aliunde nasci, nisi propria hominis voluntate libero male utentis arbitrio;" verum est quidem, quia hominis propria voluntate commissum est peccatum, et peccati merito consecuta est pœna peccati, id est, mors, miseria et supplicium. In hoc tamen plurimum distat inter peccatum et pœnam peccati: quod peccatum illud solus homo fecit; peccati vero pœnam et ipse meruit, et Deus juste judicando inflixit. Et ideo tali argumentatione nequaquam concludit vel ostendit iste quod vult; videlicet, quasi nulla pœna peccati, nulla miseria, nullum supplicium, quæ peccatoribus irrogantur, a Deo sint: et ideo non potuisse a Deo prædestinari iniquorum æterna supplicia; quia ab ipso non sunt, sicut peccatum, ita nec supplicium. Cum

[o] Ad cap. VI. sec. 1.

sicut jam supra ostendimus, apertissime contra hunc errorem Scriptura clamet: "Bona[p] et mala, vita et mors, paupertas et honestas a Deo sunt." Non utique illa mala quæ homines peccando et inique agendo committunt, quorum omnino Deus author non est, sed illa quæ propter peccata hominibus justo Dei judicio irrogantur; sicut, fames, cædes, hostilitates, vastationes, et cæteræ ærumnæ et clades.

Septimo capitulo talem definitionem ponit: "Liberum[q] arbitrium inter media dona Dei deputandum; ideoque et peccari potuisse." Ubi hoc breviter dicendum et distinguendum est, quod iste licet donum Deum dicat esse liberum arbitrium, tamen naturale illud tantummodo asserit more Pelagianorum. Cum fides Ecclesiæ multum distinguat inter dona naturæ et dona gratiæ: ut quod dedit omnipotens Deus homini naturaliter mentem rationalem et intellectualem, et in eadem mente memoriam, intelligentiam, voluntatem; quod etiam dedit naturaliter corpori humano, substantiam, formam, speciem, incolumitatem; sensum videndi, audiendi, olfaciendi, gustandi, tangendi, vivificante illud anima et sensificante; manifeste sint dona et munera naturæ, quæ prima creatione Deus homini inseruit, et creando naturaliter dedit. Quod autem dat Deus homini fidem, spem, charitatem, pietatem, bonam voluntatem, boni operis facultatem, et cætera hujusmodi: dona [sunt] suæ gratiæ, dona Spiritus sancti; de quibus apostolus dicit: "Hæc[r] autem omnia operatur unus atque idem Spiritus, dividens singulis prout vult." De quibus etiam in psalmo dictum esse exponit; "Ascendens[s] in altum, captivam duxit captivitatem, dedit dona hominibus."

Unde et ipsum liberum arbitrium fides Catholica, fides vera, inter dona gratiæ deputat. Quia licet naturaliter illud homini Deus inseruerit, quando eum creavit utique bonum et bona voluntate præditum: tamen et tunc indigebat gratia conditoris, ut in bono quo creatum fuerat per-

[p] Eccl. cap. 11. ver. 14. [q] Ad cap. VII.
[r] 1 Cor. cap. 12. ver. 11.
[s] Psalm. 68. ver. 18. Ephes. cap. 4. ver. 8.

maneret; et primi illius peccati merito amissa libertate infirmatum, vitiatum, atque corruptum, et velut quadam ruina depressum, nullatenus valet assurgere ad illud æternum et summum bonum, ad quod homo conditus est, nisi Dei gratia sanetur, redintegretur, illuminetur, et liberetur; nec potest omnino aliter fieri liberum, nisi fuerit Dei gratia liberatum, per eum qui dicit; "Si[u] vos filius liberaverit, tunc vere liberi eritis." Ut fiat in nobis quod apostolus ait: "Ubi[w] spiritus Domini, ibi libertas." Et ideo, sicut diximus; insanus et Pelagianus est error, si quis liberum arbitrium, quod in Adam periit peccando, amisso, et dono naturæ, et dono gratiæ, aliter putat esse liberum, nisi fuerit Christi gratia liberatum.

Quod autem dicit iste, "illud liberum arbitrium bonum et rectum, et bona voluntate ad superna et divina erectum, quale in primo homine conditum fuit, ita ut esset sine ullo peccato, et posset non peccare, si vellet:" quod, inquam, tale et tam magnum bonum, non inter summa, sed inter mediocria Dei dona esse asserit deputandum; multum a veritate discordat. Quia, sicut diximus, tantum et tale erat in illo primo homine liberi arbitrii bonum, quale in nullo est sanctorum in præsenti vita: in quibus licet sit liberum arbitrium jam Christi gratia liberatum atque sanctum, tamen tanta est illa sanitas, ut quandiu mortaliter vivunt, sine peccato esse non possint; et cum multum velint atque desiderent non peccare, non possint tamen non peccare. Unde et quotidie indigent supplicare, et veraciter dicere Patri cœlesti; "Dimitte[x] nobis debita nostra, sicut et nos dimittimus debitoribus nostris." Non ergo medium, sed summum donum erat, secundum eum modum quo tunc homo in paradiso vivebat, liber a peccato, et libertatem non peccandi habens in propria voluntate, quandiu pie Deo se subjiceret regendum atque juvandum; licet adhuc esset perficiendum in melius, si in Dei obedientia permansisset, ut tantam virtutem acciperet, ut jam peccare non posset. Ut autem tale et tam liberum arbi-

[u] Joh. cap. 8. ver. 36. [w] 2 Cor. cap. 3. ver. 17.

[x] Matt. cap. 6. ver. 12.

trium in illo primo homine peccare posset, fecit hoc desertio Dei, et præsumptio sui: dum sub Deo esse negligens, et in sua potestate esse volens, amisit donum divinæ gratiæ, amisit bonum naturæ, et invenit se sub damnatione miseriæ.

Post hæc dicit iste, "liberam[y] voluntatem esse naturam hominis, ejusque liberum motum ac potestatem movendi; quod sit liberum arbitrium hoc donum Creatoris." Nos autem, ut ipsa rei veritas evidenter ostendit, non dicimus hominem esse voluntatem. Quia videlicet aliud est ei esse, aliud velle: et ideo non homo voluntas, sed hominis est voluntas. Ostendit tamen iste quod, Pelagiano errore, secundum naturam tantum hominis liberum arbitrium esse sentiat; et donum esse naturæ, non donum gratiæ, id est, voluntatis humanæ, ut ipse dicit, liberum motum ac potestatem movendi. Per quod manifeste ostendit ita se sentire, quod voluntas humana non solum liberum naturaliter motum habeat, ut moveatur ad appetendum bonum vel malum; sed etiam liberam potestatem, qua faciat ipsum bonum vel malum.

Sed e contrario fides Catholica tenet, contra omnes hujusmodi errores, quod liberum arbitrium, etsi fuerit in homine naturaliter rectum et integrum ante peccatum; tamen peccati merito depravatum, imo amissum, nullum habeat motum, id est, appetitum bonæ voluntatis implendæ, nisi per occultam gratiam, donante et inspirante illo, de quo apostolus verissime dicit; "Deus[z] est enim qui operatur in nobis et velle et perficere, pro bona voluntate." Habet namque, ut jam diximus, naturaliter a creatore insitum, ut possit velle, ut possit etiam posse quod bonum est: ut autem hoc velit, ut hoc possit nempe perficere; non habet ex se, sed ex illo tantum qui operatur in cordibus fidelium et velle et perficere pro bona voluntate.

Triplex[a] enim status humanæ voluntatis fideliter intelligi potest; videlicet, quod primus ille homo ita bonæ voluntatis conditus est, ut si vellet, posset non peccare.

[y] Ad cap. VIII. sec. 3.
[z] Philipp. cap. 2. ver. 13.
[a] Sec. 4.

Nunc autem etiam sancti homines, quia ex vitiata illius propagatione nascuntur, quamvis velint, non possint non peccare: unde et quotidie veraciter Deo dicunt; "dimitte[b] nobis debita nostra." In illa autem beatitudine quæ eis donanda est, tanta virtute solidandi sunt; ut jam non possint peccare; sicut tanta incorruptionis gratia induendi, ut nunquam possint mori.

At in tantum disputator iste auditorum sensibus et auribus abuti præsumpsit, ut auderet, velut quidam fabricator et figulus mendaciorum, novam liberi arbitrii definitionem velut luteam et lutulentam fingere, et quasi magnum aliquid intuentium oculis proponere. Subjunxit enim posthæc, et ait: "Sitque[c] talis differentia inter liberum hominis arbitrium, et ejus substantiam; ut natura ejus sit in voluntate rationali, liberum vero ejus arbitrium in ejus libertate, sive in motu liberæ naturaliter voluntatis, sive in munere intelligentiæ." Ecce quale liberum arbitrium docet; utique Pelagianum, non Christianum: cujus scilicet natura sit rationalis voluntas, effectus vero in sua naturali voluntatis libertate consistit; et ex sola et in sola ipsa naturali voluntate habeat libertatem et motum et intelligentiæ munus. Nos autem, secundum veritatem fidei, ita liberum arbitrium in homine agnoscimus, ut licet menti rationali naturaliter a Deo insitum, et bonum ac rectum prima conditione collatum; tamen peccati merito depravatum, et naturali virtute spoliatum, nullam possit habere ad verum bonum libertatem, nullum bonæ voluntatis motum, nullum intelligentiæ lumen, nisi illius gratia fuerit instauratum, qui ait: "Si[d] vos filius liberaverit, tunc vere liberi eritis."

Quod vero ait, "omnem[e] prædestinationem præscientiam esse;" ex parte verum est quidem. Quia omnis prædestinatio futurorum non sine præscientia sit, per quam ipsa futura præsciuntur. Sed si hoc ideo dictum est, quasi nihil amplius agat prædestinatio in rebus vel de rebus futuris, quam præscientia; manifestissime falsum

[b] Matt. cap. 6. ver. 12.
[c] Sec. 6.
[d] Joh. cap. 8. ver. 36.
[e] Ad cap. IX. sec. 2.

est. Quia præscientia ipsæ res futuræ tantummodo præsciuntur: prædestinatione vero etiam statuuntur, præfiniuntur et decernuntur. Et ideo prædestinatio impiorum ad supplicium æternum non tantummodo præscivit, sed etiam justo et æterno judicio statuit ac præfinivit quid essent passuri.

Quod dicit "non[f] esse Dei prædestinationem nisi de his qui præparati sunt ad æternam felicitatem;" sive ex suo sensu hoc dixerit, sive ab aliis audierit: Nos tamen veraciter scimus, quia iste est error moderni temporis apud plurimos, dum non putant prædestinationem Dei nisi in parte electorum in scripturis inveniri; nec ipsum beatum Paulum apostolum in epistolis suis nisi de solis similiter electis prædestinationem posuisse. Sed acquiescendum et obediendum est humiliter veritati; et non quod semel nobis persuasum est, contentiose defendendum; sed potius Scriptura sancta diligentius perscrutanda, non solum apostolica, sed etiam prophetica, ex qua omnis apostolica auctoritas descendit.

In quibus tamen propheticis testimoniis, (quæ nobis B. Apostolus tanta auctoritate proposuit; ut nihil omnino de hujus rei, id est, divinæ in utramque partem prædestinationis, profunditate et obscuritate, nisi ex eorum firmitate et evidenti attestatione docere voluerit) illud præcipue omni pietatis consideratione attendendum est, quod nusquam in eis expresse et proprie verbum prædestinationis sonet: tamen quia ipsæ res ad utramque prædestinationem pertinentes manifestissime apparent, et evidentissime declarantur, confidentissime apostolus ad tantæ rei confirmationem atque doctrinam ea assumpsit; et ita tenenda atque intelligenda Ecclesiæ tradidit. Sua scilicet auctoritate et exemplo nos informans et instruens, ut non contentiose et supervacue de ipso verbo prædestinationis in sanctorum prophetarum eloquiis inter nos disceptemus, vel, quod absit, etiam rixemur: sed pacifica et pia intelligentia, ubicunque res ipsa manifestissime declaratur, in-

[f] Ad cap. XI. sec. 1.

dubitanter omnino divinam prædestinationem et agnoscere et asserere debeamus.

Proponit etiam quæstionem; "quomodo[g] juste judicabitur mundus, quem necessitas prædestinationis cogit perire?" quod absit ut aliquis nostrum dicat. Quia apertissimæ blasphemiæ est, ut Deus prædestinationis suæ præjudicio aliquem cogat peccare et peccando perire. Sed prædestinationis suæ justo judicio, quos perseverantes in peccatis punire decrevit, revocat potius a peccatis: et salubrem terrorem incutit audientibus, ut timentes corrigantur, et correcti minime damnentur.

Similiter falsissimum est, quod affirmare conatur, videlicet, "non[h] esse ullam prædestinationem pœnæ." Si enim pœna Diabolo et angelis ejus, et omnibus reprobis qui cum eis puniendi sunt, non esset prædestinata: nullatenus veritas diceret: "Ite[i] in ignem æternum, qui paratus est Diabolo et angelis ejus." Et quod in fine hujus tertiæ propositionis ponit, "prædestinationem in donis divinæ largitatis semper intelligendam esse;" similiter falsum est. Invenitur enim et veraciter intelligitur, non solum in donis divinæ largitatis, sed etiam in judiciis justæ damnationis.

De[k] quibus, et suo merito, et justo divino judicio, damnatis cum iste dicat, quod in massa damnata ex originalis peccati merito sint derelicti, et male vivere permissi, et ad extremum æterno igne plectendi; etiam nolens et contradicens, nihil aliud dicit, quam divino eos judicio æterno igni prædestinatos. Nam si massa illa tota damnata est, utique justo Dei judicio est condemnata; et condemnata sine dubio ad æternam perditionem atque supplicium. Quod quid est aliud, quam hanc eandem massam divino judicio damnatam esse ad interitum sempiternum? Ita dum veritati resistere conatur, ipsam veritatem etiam nolens ac nesciens invicta ratione confiteri compellitur.

Mirum[l] est autem quo sensu vel qua ratione possit in-

g Sec. 2.
h Ad cap. XII. sec. 3.
i Matt. cap. 25. ver. 41.
k Ad cap. XIII. sec. 4.
l Ad cap. XIV. sec. 2.

telligi; ut Deus peccatoribus prædestinaverit pœnas, et peccatores non prædestinaverit pœnis. Neque enim quando eis pœnas prædestinavit et præparavit, ignorabat qui eis puniendi et cruciandi essent. Quod etiam iste confitetur, dicens esse præscitos. Si ergo certissime præsciebat, qui illis pœnis justissime puniendi et excruciandi essent: quid aliud fecit cum certissimis quibusque certissimas pœnas præparavit; nisi quod eos certissime pœnis prædestinavit? Omnino enim illi soli eas patientur, quos ille passuros præscivit. Quid ergo est immutabili præscientia præscisse illos ad pœnas, quam immutabiliter eos pœnis prædestinasse? Neque enim timendum erat, ut quod certissime præsciebat juste futurum, non prædestinaret se juste facturum.

Alia[m] est autem legum humanarum conditio, quæ sic statuunt peccantibus certa supplicia, ut tamen qui ita peccaturi sint, qui in illis vel illis suppliciis juste excrucientur, penitus ignorent. Et ideo pœnas peccatoribus præparare et prædestinare possunt, quas justas esse noverunt: ipsos tamen peccatores quos prorsus ignorant, pœnis prædestinare non possunt. Quod si scirent certissime personas, quæ illis suppliciis dignæ essent; possent omnino justissime, sicut peccatoribus pœnas statuere, ita et ipsos peccatores certa et justa definitione pœnis prædestinare: sicut in ipsa jam judicii examinatione, quos certissime comprobaverint capitalis criminis reos, et mortem eis statutam atque decretam ex legibus recitant, et manifesta sententia ipsos morti adjudicant. Quod eis utique præstat judicii certa cognitio: ut sicut peccatoribus pœnas, ita et ipsos peccatores pœnis prædestinare audeant.

Si ergo utrumque hoc recte et juste in humano judicio, certis cognitionibus informato atque formato, potest fieri, ut et pœnæ peccatoribus, et peccatores pœnis justo et irreprehensibili judicio decernantur; nec tamen aliquis talium reorum vel per ipsas leges vel per ipsos judices ad peccandum cogitur, sed tantum quia peccavit juste punitur: quanto incomparabiliter et ineffabiliter in divino ju-

[m] Sec. 3.

dicio fieri omnino credendum est, ut (quoniam et ipsas pœnas quæ peccatoribus juste debentur, et ipsos peccatores quibus debentur æterna scientia novit) cum nulli sit ipse auctor vel causa peccati, justissime tamen et pœnas peccatoribus quas justissimas novit, et peccatores, numquam sibi ignotos, sed æterna veritate notissimos, æternis prædestinet pœnis? Neque enim aliquis nostrum dicit, quod iste tam frequenter objicit, quod Deus prædestinatione sua aliquem cogat ad peccandum, sed tantummodo pro his quæ peccavit ad luendum supplicium: sicut nec leges ipsæ decernendo supplicium, compellunt ad peccatum; sed tantummodo quod spontanee et voluntarie peccatum est, justa damnationis ultione non relinquunt impunitum.

Ergo[n] quod dicit, Deum non prædestinasse pœnas vel peccata: de peccatis utique verum est, quia non prædestinavit nisi quæ fuerat ipse facturus; quæ utique omnia et bona et justa sunt: de pœnis autem manifeste falsissimum est; quas non solum prædestinavit, sed etiam præparavit. Sicut ipse Dominus in evangelio dicit. "Discedite[o] a me maledicti in ignem æternum qui paratus est Diabolo et angelis ejus." Adjungit exemplum Judæ satis absurde et incongrue; et statim subjungit, dicens; "Pœnas mala esse, ideoque non a Deo, a quo malum non sit." Contra illud quod ipse Deus per prophetam testatur, dicens: "Ego[p] Dominus faciens pacem et creans malum." Unde et alibi scriptum est: "Si[q] erit malum in civitate quod Dominus non fecit." Et iterum: "Bona[r] et mala, vita et mors, paupertas et honestas, a Deo sunt."

Et ideo fideliter discernendum, aliud esse malum, id est, vitium contrarium bono, quo utique non est a Deo, sed vel a Diabolo inventum, vel ab homine commissum: aliud vero esse malum, quod significat aliquam afflictionem, vel temporalem vel æternam; ut sunt fames, pestilentia, hostilitates, vastationes, mors, et ipsa quæ appellantur æterna

[n] Ad cap. XV. sec. 2.
[o] Matt. cap. 25. ver. 41.
[p] Esai. cap. 45. ver. 7.
[q] Amos cap. 3. ver. 6.
[r] Eccl. cap. 11. ver. 14.

supplicia. Quæ utique omnia a Deo sunt; quia non nisi ejus justa dispositione, et justo ejus judicio, præparantur vel inferuntur. Iste autem qui pœnas illas æternas a Deo non esse confirmat, compellandus est ut dicat, a quo eas esse putet: utrum a Diabolo cui sunt præparatæ: an ab hominibus quibus pariter cruciandi sunt; an a nullo, ut sine aliquo auctore coæternæ Deo existant?

Quæ[s] cum ita sint; cur ipse omnipotens Deus, qui est auctor et factor omnium rerum, non recte et veraciter intelligatur sive credatur etiam prædestinator tam justorum et tam ordinatorum suppliciorum? Licet enim patientibus et sustinentibus illa supplicia videantur esse mala; apud illum tamen æternum judicem non sunt mala, quia justa, et nihil justum potest dici malum. Ipse ergo et prædestinavit et præparavit illum æternum ignem, de quo ipsa veritas ait: "Qui[t] paratus est Diabolo et angelis ejus." Certe omnes consonanter fatemur, Deum prædestinasse omnia quæ ipse esset facturus: et utique tam magna, tam justa et æterna judicia nemo præter ipsum facturus est. Si ergo ad ejus opera pertinent, nec ab alio fieri possunt: certum est omnino, nec dubitari debet, quod ipsum habent prædestinatorem, quem auctorem atque factorem.

Hinc[u] B. Judas apostolus, cum de impiisimis hæreticis, qui Ecclesiam Domini ab ipsis apostolicis temporibus usque ad finem sæculi et impugnaverunt et impugnaturi sunt, loqueretur; ut ostenderet eos æterno et justo Dei judicio in reprobum sensum traditos, ut tanta ac talia contra Deum loqui auderent, et ad ultimum eodem divino judicio æterna perditione damnandos, ita dicit. "Subintroierunt[w] enim quidam homines qui olim præscripti sunt in hoc judicium impii: Domini nostri Jesu Christi gratiam transferentes in luxuriam, et solum dominatorem Dominum nostrum Jesum Christum negantes." Ubi etiam quam olim et quam multis antea seculis hoc de eis fuerat prænuntiatum et prophetatum ostendens, post multa subjungit. "Prophetavit[x] autem et de his septimus ab Adam

[s] Ad cap. XVII. sec. 1.
[t] Matt. cap. 25. ver. 41.
[u] Ad cap. XVIII. sec. 1.
[w] Jud. ver. 4.
[x] Jud. ver. 14, 15.

Enoch dicens: Ecce venit Dominus in sanctis millibus suis, facere judicium contra omnes, et arguere omnes impios de omnibus operibus impietatis eorum, et de omnibus quæ locuti sunt contra eum peccatores impii." De quorum etiam æterna damnatione et pœna horribili eis præparata et reservata manifestissime adjungit dicens: "Sidera[y] errantia, quibus procella tenebrarum in æternum servata est." Quid enim evidentius de prædestinatione impiorum ad æterni judicii damnationem; quam quod hi homines impii, tanto olim et tantis antea sæculis, et divino judicio et prophetico vaticinio præscripti sint in hoc judicium?

Nec tantæ absurditatis esse debemus, ut quia beatissimus patriarcha et propheta Enoch septima ab Adam generatione prophetavit; putemus quod tunc Deus omnipotens aliquid statuerit ac prædestinaverit, quod in ejus æterno judicio atque consilio non fuerit. Cum omnino in illius incommutabili æternitate nulla possit esse nova voluntas, nulla recens dispositio: sed quod apud illum erat præfinitum æternaliter, hoc congruentissimo ordine hoc et prophetari et impleri voluit temporaliter. Ad illorum quidem damnationem et judicium, qui talia erant ausuri atque facturi: ad probationem vero et exercitium Ecclesiæ suæ, quam etiam per talium impugnationes et contradictiones et diligentius erudiri, et excellentius disposuit clarificari; sicut et apostolus dicit. "Nam[z] oportet et hæreses esse, ut et qui probati sunt, manifesti fiant in vobis." Si ergo quærimus justam et æternam Dei prædestinationem in malis ad judicium damnationis, audiamus quia homines præscripti sunt in hoc judicium impii; et præscripti non tam temporaliter sermone prophetico, quam omnino æternaliter divino judicio: quia utique quod erat apud Deum æternaliter præfixum, hoc per prophetam temporaliter est prædictum atque præscriptum. Si quærimus, utrum eis æterno Dei judicio pœna et supplicium sit præparatum, audiamus quod de ipsis dicitur; "quibus procella tenebrarum in æternum servata est:" atque

[y] Jud. ver. 13. [z] 1 Cor. cap. 11. ver. 19.

ita divinæ veritati fideliter acquiescentes, nec impios pœnis, nec pœnas impiis divinitus præparatas ullatenus dubitare poterimus.

Ac per[a] hoc absit omnino a nobis, quod iste dixit et quasi definivit, "prædestinationem et præfinitionem Dei, nihil aliud esse quam prævisionem:" quia iste sensus manifeste impius est; ut quasi tantummodo præviderit Deus quid quisque esset facturus, vel quid pro factis suis passurus, et nihil de illo qui vel male erat acturus in suo æterno judicio prædestinaverit vel præfinierit.

Quod autem dicit de Deo, quia "peccatores[b] in massa originalis peccati reliquit:" si dixisset reprobos, aut puniendos sive damnandos, profecto verum esset. Ipsi enim id est, reprobi, puniendi atque damnandi, remanent, in massa illa ex Adam generaliter damnata: quia non eos inde discrevit figulus ille omnipotens, qui "ex[c] una eademque massa facit aliud vas in honorem, aliud vero in contumeliam." Nunc vero quod dicit, quod Deus peccatores in massa originalis peccati reliquit, non omnino potest esse verum: quia utique peccatores inde discrevit ac liberavit ille, qui dicit: "Non[d] veni vocare justos, sed peccatores." Et de quo apostolus ait: "Fidelis[e] sermo et omni acceptione dignus, quia Christus Jesus venit in hunc mundum peccatores salvos facere." Veruntamen, quia non dixit omnes peccatores in massa illa reliquit, quod utique apertissime falsum esset, sed dixit indefinite, peccatores in massa illa reliquit, quod potest intelligi et ex parte, stet utcunque quod dictum est.

Sed quia totum hoc, quod de illis qui in massa originalis peccati relicti sunt dicit, non ob aliud replicat; nisi ut eos tantummodo peccati originalis vinculo obstrictos, nullo Dei judicio asserat ad pœnam prædestinatos: quærendum ab eo est, et a cæteris qui ita sentiunt; utrum aliquo Dei judicio factum sit, ut tanta multitudo generis humani illi peccato originali fieret obnoxia, ac per hoc etiam æternæ morti debita, an non? Si enim nullo Dei

[a] Sec. 2.
[b] Sec. 4.
[c] Rom. cap. 9. ver. 21.
[d] Matt. cap. 9. ver. 13.
[e] 1 Tim. cap. 1. ver. 15.

judicio, sed tantummodo naturali cursu vitiatæ originis hoc factum est, ergo sic peccatum tantummodo in eos naturaliter ex illo primo homine transfusum est, ut nulla peccati ejus damnatio in eos transfunderetur; et cucurrit in eos ex Adam sola origo peccati, non etiam justa pœna peccati. Sed manifeste apostolus dicit; quod "per[f] unum hominem peccatum intravit in mundum, et per peccatum mors, et ita in omnes homines pertransiit." Vere ergo ex uno, et per unum hominem, non solum peccatum sed etiam pœna peccati mors intravit in mundum. Cujus judicio, nisi illius qui homini prædixerat; "Quacunque[g] die comederis ex eo, morte morieris?"

Quia comedere ex illo ligno vetito, hoc fuit utique peccatum; pœna vero peccati, hoc quod consequenter adjunctum est, "morte morieris:" quod utique non de sola ista morte corporis comminatus est: sed de illa quæ peccando facta est in anima, quia "anima[h] quæ peccaverit, ipsa morietur," et de secunda etiam morte quæ erit in damnatione æterna; ad quam reatus illius primi peccati omnino omnem hominem trahit, nisi Christi gratia liberetur. Cum ergo hæc Deus dixit, non solummodo terrorem audienti incutere voluit, sed quod justum æterno judicio suo statuit, illa comminatione manifestavit; ut videlicet, justo et æterno ejus judicio, si homo illud peccatum admitteret, primum animæ mortem incurreret, secundo etiam corporis morte dissolveretur, tertio etiam secunda morte damnaretur: et hæc tota damnatio, et in anima scilicet, et in corpore, et post corpus, cum ipso peccato in omnes posteros transfunderetur. Et ideo judicium æterni consilii et justitiæ suæ, quod in illo primo et uno homine inchoandum judicavit, in omnem ejus progeniem transmisit; ut illo justo ejus judicio, quicunque ex illa massa damnata Christi gratia non fuisset discretus, prima illa divini judicii sententia æternæ damnationi teneretur prædestinatus. Et ideo reprobos non reliquit tantummodo in massa originalis peccati, quasi nihil de eis statuens atque definiens: sed etiam judicavit, ut æternum et justum ejus judicium, quod

[f] Rom. cap. 5. ver. 12.
[g] Genes. cap. 2. ver. 17.
[h] Ezech. cap. 18. ver. 4.

præcessit in radice, sequeretur in germine; et quod cœpit in parente, necessario impleretur in sobole.

Nam nulla omnino apud fideles dubitatio est, quod omnipotens Deus antequam peccaret homo, præscivit eum utique peccaturum, ita etiam prædestinavit, quid justo ejus judicio esset passurus. Et quod in illo juste judicando cœpit, in tota illius progenie eadem præscientia, eadem prædestinatione judicii, eadem justitia damnationis implevit. Sed hæc verba nulla ratione fulta, quod Deus reprobos in massa illa damnationis reliquerit, nec aliquid de eorum prædestinaverit damnatione; ex libello quem Græci Hypognosticῶn[i] appellant, quem etiam ex falso titulo, plerique sancti Augustini esse putant, assumpsisse videtur. Quem libellum non esse sancti Augustini, et stylus ipse demonstrat, et sensus non solum sancti Augustini scriptis, sed etiam fidei contrarius, et testimonia ex nova illa editione qua nos utimur sumpta: cum ille contra hæreticos disputans, et de causis fidei agens, continue ex antiqua editione convincat contradicentes, et ex ipsa instruat fideles.

Et quia iste, cujus verbis, auxiliante Domino, utcumque respondimus, in philosophicis regulis et syllogisticis argumentationibus gloriatur: audiamus in fine fideliter et obedienter beatissimum Christi antistitem et confessorem Hilarium, ita istiusmodi homines redarguentem, atque dicentem. "Oportuerat[k] homines religiosam divinarum rerum scientiam præferentes, ubi evangelicæ atque apostolicæ prædicationis veritas præferebat[l], callidæ philosophiæ tortuosas quæstiones abjicere, et sectari potius fidem quæ in Deo est: quia sensum infirmum facile fidei suæ præsidio sophisma syllogisticæ interrogationis exueret; cum captiosa propositio responsionem simplicem, sibique secundum interrogationem rerum obsecundantem, ad ultimum jam sensus sui interrogatione spoliaret: ut quod professione amisisset, id jam conscientia non teneret."

[i] al. Hypomnesticῶn.

[k] Hilar. de Trinitate lib. 12. op. pag. 1121.

[l] *præcellebat.*

CAP. XI.

Scripta a Prudentio Tricassino episcopo, Remigio Lugdunensi archiepiscopo, et Ratramno Corbeiensi monacho, causæ Gotteschalci patronis, edita.

ADVERSUS eundem Scotum, ex variis veterum doctorum testimoniis, a Prudentio episcopo Tricassino liber est congestus: cui et inde titulus datus: "Liber Johannis Scoti correctus a Prudentio, sive a cæteris Patribus; videlicet a Gregorio, Hieronymo, Fulgentio, atque Augustino." Is vero ex Nicolai Fabri suppellectile libraria in Augustini Thuani bibliothecam traductus, Lutetiæ nunc a Puteanis fratribus possidetur. Cui[a] hæc ad Wenilonem Senonensem archiepiscopum præfixa cernitur epistola.

Reverentissimo patri et beatissimo pontifici inter pastores Christi eminentia vitæ doctrinæque eximietate clarissimo Gueniloni, Prudentius æternam in Domino salutem.

"Accensus, prout decet atque oportet, zelo Catholicæ fidei, et veræ charitatis affectu, Pater beatissime, misisti mihi quandam schedulam decem et novem capitula continentem, ex libro cujusdam Scoti selecta, a nostro, ut ais, se quodam modo intellectu divertentia, rogans et monens, ut quæcunque in eis a vero exorbitantia compe-rissem, unicuique de libris evangelicis et catholicorum doctorum auctoritatibus devianti capitulo congrua depromerem abunde responsa. Quibus decursis solliciteque perspectis, reperi in eis Pelagianæ venena perfidie, et aliquoties Origenis amentiam, Collyrianorumque hæreticorum furiositatem: quorum [errores] merito a Catholicæ fidei cultoribus ac propugnatoribus validissimis confutati,

[a] Ex Nicol. Camuzatii promptuario antiquitatum Tricassinæ diœcesis.

censuraque justissimæ severitatis multo ante nostra tempora damnati sunt. Intremui, fateor, et expavi tot olim errores, cum suis auctoribus jam sopitos, nostris denuo temporibus pullulare; et deficientes quondam fumos nova rursum accensione erumpere, suique noxietate multorum oculos caligare. Quibus, ut jusseras, refellendis cum animum pararem appellere; laboris difficultate perterritus, deliberabam penitus omittendum."

"Verum monentis auctoritate perpensa, duxi satius cum fructu obedientiæ, etsi minus pleno, aliquatenus labi; quam paternæ reverentiæ, timiditate stupida, contraire. Animatus itaque meritis rogantis, orationumque instantissima puritate scribentis; visum est librum eundem si qua forte inveniri posset diligenti curiositate perquirere, cujus serie salebrosas tantorum errorum tortiones valerem facilius intueri. Quo gratia Dei, sine qua nihil sum, et nihil possum, ut optaveram assecuto; deprehendi, quantum divinitus inspiratus potui, Pelagii, Cœlestii, eorumque sequacis ac defensoris acerrimi Juliani, per omnia sectatorem, Johannem videlicet Scotum, tanta impudentia orthodoxæ fidei patribusque Catholicis oblatrantem: ac si unus spiritus Julianum Johannemque docuerit, unus idemque spiritus in eis fuerit; nec dispar spiritus per eorum linguas tot tantasque blasphemiarum nauseas evomuerit. Nam et gratuitam Dei gratiam pariliter impugnant, et Dei justitiam similiter denegant, et originale peccatum, quod nascentes trahimus, quoque non nisi cœlesti gratia per mysterium baptismatis solvimur, in dissimili garrulitate dissuadent; argutiisque dialecticis simillima vanitate desipiunt. Rectissimum etiam sanctarum Scripturarum intellectum, patrumque Catholicorum sensum sanissimum, tam concina varicositate pervertunt; ac si nunquam adversus eorum errores quippiam fuerit actitatum. Quibus cum a patribus, præcipueque beatissimo Augustino, competentissime abundantissimeque responsum fuerit: nequaquam me præsumptionis a piis lectoribus credidi judicandum, si tuis monitis, dictante pietate, libenter obsequens, offeram pro vili portione in donaria tabernaculi Domini mei quæ possim; relinquens potioribus ac doctioribus, quæ-

que melius valuerint et voluerint, offerenda. Nec posse, ut ait S. Hieronymus, *alterius opes alterius paupertate fœdari.* Fidens igitur in ejus gratia, qua prævenimur ut bene velimus, subsequimur ne frustra velimus; revolutis patrum consonis per omnia paginis, quid quisque eorum antidoti contra eadem venena confecerit, decerpere fideliter curavi, præfixo cujusque doctoris nomine, libroque pariter intimato. Verba quoque ejusdem Johannis, ut ab eo digesta sunt, pluribus locis inserui, præposito etiam nomine ipsius, cum præcedente illud nota quæ Græce dicitur *θῆτα,* quam sententiis capitalibus damnandorum aliqui[b] præscribere solebant. In multis enim non verba ejus interposui, quæ loquacitate nimia legentibus fastidium ingerunt; sed sensibus eorum pro captu meæ pusillitatis veraciter obviavi. Ubicunque autem mei sermonis interpositio necessarium locum expetit, ne quid mihi tribuerem, si quid boni suprema gratia per meæ linguæ organum loqueretur, notam superponere studui, quæ ab artigraphis[c] Chrisimon[d] nuncupatur: quoniam velut monogramma nominis Christi effigiare quodammodo cernitur: ut ejus totum ostenderem, quidquid benignitatis ipsius largifluis indebitisque muneribus imbibissem. Illud etiam necessario credidi præmonendum, ut tuæ beatitudinis perspicacia subtiliter solliciteque attendat, quantis se idem Johannes contrarietatibus impugnet, qui ea quæ nunc adfirmat post denegat, et quæ modo loquaci vanitate diffitetur, postmodum vana loquacitate confitetur: adeo ut aut non viderit quid dixerit, aut a nullo unquam videri putaverit."

"Quæso igitur, ut omnia vigilanter studioseque permetiens, quidquid fideliter dictum judicaveris, auctori Domino gratias agendo deputes: si quid vero (quod absit) secus reperies, imbecillitati meæ compatiens, emendare ne differas. Sicque fructum piæ devotionis duplicato fœnore consequeris; si et votis pie jubentis pie prolata re-

[b] *alioqui,* legit Barthius, adversar. lib. 29. cap. 15.

[c] Vid. eundem Barthium, lib. 18. cap. 14.

[d] *χρήσιμον.* Vid. Casaubon. pag. 59. notarum in Platonem Diogenis Laertii.

spondeant, et alio nitentia ad suum tramitem dirigantur. Orantem pro meis multipliciter prævalentibus mentis et corporis infirmitatibus sanctissimam paternitatem tuam, virtus omnipotentis gratiæ Dei vigentem ac sospitem jugiter conservare dignetur."

De censura vero illa iniquiore, quam opusculo huic in manuscripto exemplari ab antiquario præfixam fuisse commemoravimus[e], Caspar Barthii[f] conjectura est; " potuisse censorem illum Pelagianas Scoti diatribas, quarum vestigia in Prudentianis forte relicta, oculo non satis attento pellegisse, et inde notam innocenti episcopo impegisse." Non enim breves tantum illas novemdecim capitulorum summas, ut fecit Florus, sed ipsa quoque Scoti pluribus in locis verba, ex integro illius opere descripta, responsioni suæ inseruit Prudentius. Nisi putandum potius, ex Semipelagianorum numero fuisse censorem illum, vel, quod Flodoardo et aliis annalium scriptoribus accidisse videmus, Rabani et Hincmari partibus adversus Gotteschalcum nimium favisse: tum enim de Prudentii dogmatibus sinisterius eum judicasse, nihil est mirandum. Cum enim Æneas, qui synodo Carisiacæ interfuerat, in Parisiensi Ecclesia episcopus esset ordinandus: pro Gotteschalci parte capitula nonnulla edidit Prudentius, illis quæ in Carisiaco conventu constituta fuerant, opposita, quibus si episcopus postulatus subscribere recusaret, ordinationi ejus se nequaquam assensurum, missa per vicarium tractoria sua, protestatus est. Eam[g] vero integram, quandoquidem ad eam de qua agitur causam in primis facit, transcribendam hic curavimus.

Patri venerabili [Gueniloni metropolitano Senonicæ sedis Antistiti] et cæteris patribus fratribusque sincerissime diligendis, atque coepiscopis reverendis, Prudentius æternam in Domino salutem.

" QUANTUM ad meritum peccatorum meorum spectat, justissimo Dei judicio, quantum vero ad indebitas atque indeficientes ejus misericordias pertinere dinoscitur, mise-

[e] Supra, cap. 8. pag. 86. [f] Barth. adversar. lib. 18. cap. 11.
[g] Ex Appendice tomi 2. conciliorum Galliæ.

ricordissimo ipsius munere, infirmitatibus pene omnibus notis depressus, sancto desiderabilique vestro conventui adesse prohibeor. Quod autem possum, præsentibus literis, atque legato nostræ Ecclesiæ presbytero Arnoldo, mei consensus præsentiam eatenus exhibeo, ut is qui ordinandus est, si apostolicæ sedis omnibus institutis, et beatorum patrum Innocentii, Zosimi, Bonifacii, Xysti, Leonis, Gelasii, Cœlestini, Gregorii, Hilarii, Ambrosii, Augustini, Isidori, Primasii, Fulgentii, Hieronymi, Cassiodori, Bedæ, aliorumque adæque catholicorum atque orthodoxorum virorum scriptis dictis, ac specialiter super quatuor capitulis, quibus omnis Ecclesia Catholica adversus Pelagium, ejusque hæreseos sequaces, pugnavit ac vicit, atque ad posterorum memoriam litteris auctoritate et veritate plenissimis mandavit, confitendo subscribere, et subscribendo confiteri voluerit; ejus me ordinationi consentaneum esse profiteor. Sin alias, prorsus neque assentior, neque fidelibus Christi assentiendum suadeo. Capitulorum vero quatuor præmissorum seriem, quamvis vestram prudentiam multo vivacius, quam meam extremitatem compertam esse non dubitem, necessario tamen breviter adnectendam judicavi, ut facilius quid sentiam, cui veritati consentiam, vestra bonitas recognoscat. Videlicet:

I. Ut liberum arbitrium in Adam merito inobedientiæ amissum, ita nobis per Dominum nostrum JESUM Christum redditum atque liberatum confiteatur, interim in spe, postmodum autem in re, sicut dicit apostolus: *Spe*[h] *enim salvi facti sumus;* ut tamen semper ad omne opus bonum Dei omnipotentis gratia indigeamus, sive cogitandum, sive inchoandum, operandum, ac perseveranter consummandum; et sine ipsa nihil nos posse ullatenus, aut cogitare, aut velle, aut operare sciamus.

II. Ut Dei omnipotentis altissimo secretoque consilio credat, atque fateatur, quosdam Dei gratuita misericordia ante omnia sæcula prædestinatos ad vitam; quosdam imperscrutabili justitia prædestinatos ad pœnam: ut id vide-

[h] Rom. cap. 8. ver. 24.

licet, sive in salvandis, sive in damnandis, prædestinaverit, quod se præscierat esse judicando facturum; dicente propheta: *Qui*[i] *fecit quæ futura sunt.*

III. Ut credat et confiteatur cum omnibus Catholicis, sanguinem Domini nostri JESU Christi pro omnibus hominibus ex toto mundo in eum credentibus fusum; non autem pro illis qui nunquam in eum crediderunt, nec hodieque credunt, nunquamque credituri sunt, dicente ipso Domino: *Venit*[k] *enim filius hominis non ministrari sed ministrare, et dare animam suam in redemptionem pro multis.*

IV. Ut credat atque confiteatur, Deum omnipotentem omnes quoscunque vult salvare, et neminem posse salvari ullatenus, nisi quem ipse salvaverit: omnes autem salvari, quoscumque ipse salvare voluerit. Ac per hoc quicumque non salvantur, penitus non esse voluntatis illius ut salventur; dicente propheta: *Omnia*[l] *quæcunque voluit Dominus fecit in cœlo, et in terra, in mari et in omnibus abyssis.*"

"Et licet quædam sint alia, quibus in Pelagio damnatis universaliter Ecclesia consenserit, sategerit, atque subscripserit; hæc tamen specialiter adversus eum, ejusque complices, per apostolicam sedem, instantia beatissimi Aurelii Carthaginensis episcopi, atque Augustini, cum aliis ducentis quatuordecim episcopis, ab ejus pravissimis sensibus eruta, vindicata, et multis tam epistolis quam libris toto orbe vulgata, omnis hodieque gaudet, confitetur, prædicat, et tenet, atque tenebit Ecclesia. His per omnia consentaneam prædicabilem paternitatem fraternitatemque vestram gratia superna invictam atque prævalidam, et suo munere gaudentem, perpetuo conservare dignetur."

Hisce capitulis, accepta hac epistola, subscripserit Æneas necne, pro certo non habemus; subscripsisse tamen, ex eo nobis maxime fit verisimile, quod inter Lupi

[i] Esa. cap. 45. ver. 11. juxta LXX.
[k] Matt. cap. 20. ver. 28.
[l] Psal. 135. ver. 6.

Ferrariensis epistolas una reperiatur (ordine nonagesima nona) in qua et ejus veracem doctrinam commendat, et ordinationem ejus Prudentius cum reliquis episcopis pariter confirmat. Inde vero satis elucescit, quantopere doctores Gallicanos ista Gotteschalci causa exercuerit: de qua etiam, scripta ad Lugdunensem Ecclesiam epistola, episcopus quidam significavit; "quantum[m] apud eos esset de hisce quæstionibus inquirendi studium, et quanta dissonantia sententiarum, quantaque aviditate desideraretur, ut de his rebus aliquid certum et absque ambiguitate sequendum inveniri et ostendi posset." Tum "quosdam[n], qui adversus Gotteschalcum scripserint, fere sex numero memoravit: nec tamen aliquem eorum ad rem de qua quæritur sufficienti ratione satis fecisse conquestus est;" deinde hæc subjunxit verba. "Quæ[o] autem inter nostros inde sit maxima contentio, vobis significo. Quidam dicunt Augustinum edidisse libellum quem Hypognosticῶn[p] præintitulavit. Et quidam nostrorum dicunt, non a præfato viro eundem libellum esse editum: quod mendacium esse cito probare poterit, qui secundum libellum Augustini quem in Genesim contra Manichæos edidit, ad finem usque perlegerit; ubi demonstrat se ipsam quæstionem cum aliis quinque contra rabiem Manichæorum edidisse. Et propterea in Retractatione nihil inde commemorat; quia quæcunque aliorsum de prædestinatione dixerat, in eodem libello corrigere videtur."

Quibus hoc responsum retulit Remigius Lugdunensis archiepiscopus. "His[q] verbis quid aliud in primis respondere possumus, nisi quia de his rebus (auxiliante et protegente divina misericordia) nullus labor, nulla necessitas nova inquirendi, et inveniendi et scribendi apud eos extitisset, nec tanta dissensio et contentio exoriri potuisset: si remoto omni præsumptionis atque animositatis studio, sola apud illos veritas in sanctorum patrum dogmatibus, et ecclesiasticis definitionibus, quorum rectissimam fidem et fidelissimam doctrinam semper honorabiliter et

[m] Tom. 9. Biblioth. Patr. part. I. pag. 1072. C. edit. Colon.
[n] Ibid. pag. 1053. E.
[o] Ibid. pag. 1072. C. D.
[p] al. *Hypomnesticῶn.*
[q] Ibid. pag. 1072. E. F.

fideliter et secuta est, et sequitur, et sequetur Ecclesia, unanimiter, et humiliter atque obedienter inquireretur, et quod inventum esset, pacifica et tranquilla pietate omnibus sequendum proponeretur, et commendaretur: nec propter unum libellum usque hodie incerti auctoris, et insitati atque nullatenus recipiendi sensus, de quæstione præscientiæ et prædestinationis Dei, tam claris et tanta firmitate solidatis ecclesiasticæ veritatis institutionibus præferre maluissent. Quid enim causæ extitit, ut illa omnia postponerentur, et Scripturæ sanctæ veritas minus discussa et considerata negligeretur, et his omnibus, quod nullo certo auctore, nulla vera ratione, fultum est, sequendum potius judicaretur? nisi a parte ipsum contentionis malum, quo semel præsumpta sententia, et sensus inconsiderate prolatus obstinate potius defendendus, quam salubriter putatus est corrigendus. Unde etiam satis mirari non possumus, quomodo illæ quinque vel sex quæstiones a beato Augustino contra Manichæorum rabiem prolatæ esse credi potuerint: cum sicut et multiplices libri ejusdem sancti Doctoris testantur, et ipse Hypomnesticῶn libellus manifeste ostendit, a Pelagianis primum hæreticis contra fidem Ecclesiæ sint objectæ, et ad eorum confutationem diligentius sint tractatæ; certissime autem, quando illos libros beatus Augustinus de expositione Genesis contra Manichæos scripsit, nec dum Pelagiani auditi aut exorti fuerint, sed longo post tempore ecclesiam Dei cœperint impugnare."

Eodem quoque tempore a Remigio ad Hincmari simul et Rabani, adhuc superstitis, epistolas edita est responsio. Remigii enim Lugdunensis nomine a Johanne[r] Maldonato citatur. Liber de tribus episcoporum epistolis: cui postea ex Nicolai Fabri apographo, a quo authoris nomen aberat, in lucem emisso, Lugdunensis Ecclesiæ titulum præfixit editor; primorum libri verborum authoritate fretus, quæ ita sese habent. "Quorundam venerabilium virorum trium videlicet episcoporum, ad Ecclesiam nos-

[r] Maldonat. in Matt. cap. 20. ver. 28. et Joh. cap. 17. ver. 9.

tram, id est, Lugdunensem epistolæ perlatæ sunt. Ex quibus duæ priores simpliciter et sinceriter de quadam profunda et perplexa quæstione, quæ jam per aliquot annos inter plures, multa et varia disceptatione vel etiam contentione, versatur, de veritate scilicet divinæ præscientiæ et prædestinationis, et quid ipsis videretur aperuisse et exposuisse, et quid præfata Ecclesia nostra, Deo inspirante atque auxiliante, de eadem re sentiat, ut eis vere et fideliter respondeatur, attentius flagitare et exigere noscuntur."

Ecclesiæ vero suæ hac de re sententiam, septem regulis comprehensam, explicat Remigius. Quas divinarum scripturarum primum, deinde antiquæ Ecclesiæ et orthodoxorum Patrum auctoritate confirmat.

Remigii[5] Lugdunensis, De veritate præscientiæ et prædestinationis, septem regulæ.

I.

"Ut omnino firmissime ac fidelissime teneamus, quia omnipotens Deus nihil ex tempore præscierit vel prædestinaverit: sed sicut ipse absque ullo initio æternus et incommutabilis est, ita ejus præscientia ac prædestinatio sempiterna atque incommutabilis sit. Nulla enim Deo nova voluntas, nullum novum consilium, nulla nova dispositio, nullum novum judicium, quasi ex æterno apud ipsum et in ipso non fuerit, sed postmodum esse cœperit. Nihil namque ejus divinitati est accidens; nihil in ejus deitate potest augeri, vel minui, vel mutari. Et ideo quicquid præscivit, æternaliter præscivit, quicquid prædestinavit proculdubio æternaliter prædestinavit."

II.

"Nihil omnino esse aut fuisse aut futurum esse potest in operibus Dei, quæ sive in condendis, sive in regendis, sive in consummandis vel finiendis creaturis agit, quod non ipse in suo æterno consilio atque judicio, et veraciter præ-

[5] Tom. 9. Biblioth. Patr. part. 1. pag. 1054.

scierit, et immobiliter prædestinaverit. Atque ita omne quod temporale est intemporaliter sua præscientia et prædestinatione præcedit; et omne quod in ejus æterna præscientia et prædestinatione dispositum est, etiam in rebus esse potest: quicquid vero ibi dispositum non est, nunquam et nusquam esse potest. Nihil enim temere vel fortuito, sed omnia æternæ suæ sapientiæ consilio et ratione facit. Unde constat omnino in utramque partem, electorum videlicet et reproborum, nisi eorum vel glorificationem vel damnationem justissimam præscientia et prædestinatio divina præcederet, nunquam in eis fieri et adimpleri posset: sicut nihil omnino in operibus divinis esse potest. Quod non ibi præcesserit."

III.

"In operibus omnipotentis Dei, non sunt alia præscita et alia prædestinata: sed quicquid ibi est præscitum, quia totum est bonum et justum, sine dubio est etiam prædestinatum, et quicquid est prædestinatum, utique est præscitum; quia prædestinatio sine præscientia esse non potest. Sic ergo in præordinatione electorum ad vitam, et in præordinatione reproborum ad mortem; quia utrumque justum opus Dei est, sicut Psalmista testatur dicens; *Justus*[t] *Dominus in omnibus viis suis, et sanctus in omnibus operibus suis;* nec præscientia ejus sine prædestinatione, nec prædestinatio sine præscientia intelligi potest: quia istud justum et rectum opus suum et vere præscivit, et præsciendo juste prædestinavit."

IV.

"Hæc duo in operibus rationalis creaturæ et distincte et conjuncte intelligi possunt: quia scilicet ejusdem creaturæ opera alia sunt bona, alia sunt mala. Et quia bona opera ita sunt ipsius creaturæ, ut sint omnino principaliter et veraciter opera Creatoris, qui *operatur*[u] in ea et *velle et perficere pro bona voluntate*, rectissime tanquam vere di-

[t] Psalm. 145. ver. 17.

[u] Philipp. cap. 2. ver. 13.

vina, id est, divinitus inspirata et gesta, et præscita et prædestinata debent intelligi. Mala vero opera ejusdem creaturæ, quia ipsius tantummodo sunt, et ex ejus vitio non ex Dei voluntate vel operatione procedunt; præscita a Deo dici possunt, prædestinata non possunt. Quia ita est ille certissime præscius omnium futurorum, et bonorum scilicet et malorum; ut nunquam esse possit prædestinator, sicut nec auctor, malorum."

V.

"Quod omnipotens Deus eadem præscientia et prædestinatione sua ita quosdam malos in sua iniquitate, et impietate et præscierit perseveraturos, et ob hoc juste prædestinaverit perituros; ut ex ipsa certa præscientia, et justa prædestinatione sua, nulli necessitatem imposuerit ut malus esset, et aliud esse non posset. Hoc enim si fecisset, quod absit de ejus bonitate sentire, ipse utique esset auctor malorum, quæ suæ potestatis violentia fieri compulisset. Non ergo ille, tantæ bonitatis et pietatis pater, quemquam impellit aut compellit ad malum opus agendum vel in malo opere permanendum: tamen vere constringit et compellit judicio in malis perseverantes ad justum supplicium luendum. Et ibi ergo bonus, quia neminem vult malum esse; et hic justus, quia nullum iniquum et impium permittit impunitum esse: nusquam autem malus, qui malorum tantummodo ultor, nunquam auctor existit."

VI.

"Ut in divinis scripturis nequaquam hoc pueriliter quæratur vel exigatur, ut ibi solummodo intelligatur divina præscientia et prædestinatio, ubi hæc ipsa nomina præscientiæ et prædestinationis expresse et proprie posita inveniuntur: sicut eo loco ubi apostolus dicit; *Nam*[w] *quos præscivit et prædestinavit conformes fieri imaginis Filii sui*, sed ubicumque res ipsa ejusdem divinæ præscientiæ

[w] Rom. cap. 8. ver. 29.

et prædestinationis certissime posita legitur, præscientiam et prædestinationem ipsam intelligendam esse minime dubitemus."

VII.

" Ut neque de electis Dei ullum perire posse credamus, neque de reprobis aliquem salvari ullatenus existimemus. Non quia non possunt homines de malo ad bonum commutari, et de malis et pravis boni ac recti fieri: sed quia in melius mutari noluerunt, et in pessimis operibus usque in finem perseverare voluerunt; nec possunt ullo modo pertinere ad sortem electorum, qui magis elegerunt permanere in malitia iniquitatum et impietatum suarum. Hoc enim pessimum et nefarium malum, quod est nolle ad Deum converti, neque de malo ad bonum commutari; sed *secundum*[x] *duritiam et impœnitentiam cordis sui thesaurizare sibi iram in die iræ et revelationis justi judicii*, ille in eis æterna sua præscientia verissime prævidit futurum, qui omnino falli non potest; et quia hoc verissime præscivit, juste omnino tales perditioni æternæ prædestinavit. Quod ergo non possunt salvari, eorum est vitium quia nolunt, non Dei, quod absit, aliqua iniquitas, qui erga illos et verax semper extitit in præscientia sua, et justus in judicio suo. Licet sit et aliud genus reproborum, in innumerabilibus videlicet millibus parvulorum, qui nec ætatem nec sensum ad aliquid boni agendum unquam acceperunt; sed in sola originalis peccati, quæ per unum hominem in mundum intravit, damnatione perierunt. De quibus quid aliud dicendum, nisi quod et in eorum reprobatione atque interitu omnipotens Deus justus est; in quibus non naturam bene a se conditam, sed culpam male admissam, et in eos originaliter transfusam, justa ultione damnavit?"

Ejusdem Remigii Lugdunensis in tredecim Pauli epistolas habemus commentarios: non illos quidem (uti arbitratus est Maldonatus[y]) qui Ambrosio Mediolanensi, sed

[x] Rom. cap. 2. ver. 5.

[y] Maldonat. in Matt. cap. 19. ver. 9. et cap. 12. ver. 32.

qui Haymoni Halberstatensi episcopo vulgo tribuuntur; et a Johanne Baptista Villalpando, falso Remigii Remensis titulo sunt editi, ejusque nomine a Cuthberto Tonstallo indeque a Bellarmino et aliis, in quæstione sacramentaria prius producti. In tredecim epistolas dixi: quoniam qui in epistolam ad Hebræos reliquis adjunguntur, neque Haymonis neque Remigii, sed Primasii esse; sicut et eos qui Ambrosianis annectuntur, et Ambrosii nomine ab Algero, Petro Longobardo, et aliis citantur, ex Johannis Chrysostomi in eandem epistolam homiliis, Cassiodori rogatu a Mutiano Scholastico latine conversis, ad verbum excerptos esse, deprehendi.

Porro Remigio in tutanda Gotteschalci causa adjunxit se etiam Ratramnus[z] monachus Corbeiensis; libro ad Karolum Calvum regem de prædestinatione scripto. De quo Sigebertus. "Ratramus[a] scripsit librum de corpore et sanguine Domini, et ad Karolum librum de prædestinatione." Et Trithemius, in scriptorum ecclesiasticorum catalogo. "Bertramus presbyter et monachus, in divinis scripturis valde peritus, et in literis secularium disciplinarum egregie doctus, ingenio subtilis et clarus eloquio, nec minus vita quam doctrina insignis; scripsit multa præclara oposcula, de quibus ad meam notitiam pauca per venerunt. Ad Karolum regem, fratrem Lotharii imperatoris, scripsit commendabile opus De prædestinatione; et De corpore et sanguine Domini, lib. 1." Pervulgatum nimirum illum, cui Bertrami nomen ex Trithemio affixit primus editor: hac[b] tamen adjecta admonitiuncula, quæ in posterioribus editionibus est omissa. "De nomine authoris hujus norit lector, quod quamvis alicubi aliter quam hic habetur, nomen ejus exprimatur: tamen appellationem istam esse magis communem ac familiarem, ideoque hanc illi præferendam."

Inter opuscula vero ejus, quæ ad Trithemii notitiam non pervenerunt, unum est, De nativitate Christi, (in quo eandem, quam in libro de corpore et sanguine Do-

[z] Flodoard. lib. 3. cap. 15. [a] lib. de viris illustrib. cap. 96.
[b] Bertram. de corp. et sangu. Domini, edit. Colon. an. 1532. et 1551.

mini tradidit, doctrinam propugnat.) De Anima alterum: quorum utrumque tum in Sarisburiensi tum in Benedictini Collegii apud Cantabrigienses bibliotheca asservatur. Item liber contra Græcos: qui in Thuana bibliotheca penes fratres Puteanos est: et cum aliis ejusdem argumenti libellis a Jacobo Sirmondo V. C. propediem edendus expectatur. Ad eundem[c], ut videtur, Ratramnum; sive Ratrannum, epistolam suam septuagesimam nonam scripsit Lupus Ferrariensis Abbas; et Gotteschalcus carmen: cujus hoc procemiolum, ut et ejusdem Gotteschalci quicquid habemus reliquum ab interitu vindicavit a me modo nominatus vir[d] doctus cui tot alia veterum monumenta lucem debent.

Age, quæso, perge Clio,
Propera celer virago;
Repeda sagax propago,
Cui frater est Apollo.
Fer amico ovans Ratramno,
Domino, patri, magistro,
Calamo metrum impolito,
Quod ei libens remitto.

[c] Fuit enim et Ratrannus præpositus monasterii Orbacensis: apud Flodoard. lib. 3. cap. 28. Eo vero tempore quo in Carisiaca synodo condemnatus est Gotteschalcus, monasterii illius abbas fuit Bavo: supra pag. 60. (cum Flodoardo, lib. 3. cap. 11.)

[d] Sirmond. not. in Ennodii Ticinens. lib. 5. epist. 7.

CAP. XII.

Concilii Valentini canones, capitulis Carisiaci conventus et Johannis Scoti oppositi.

Rabanum, Lupum Servatum, Amalarium, Johannem Scotum et Hincmarum contra Gotteschalcum; atque ex alia parte Florum, Prudentium, Remigium et Ratramnum, pro eodem dimicantes conspeximus. Ejusdem causam in Moguntina et Carisiaca synodo condemnatam audivimus: eandem in Valentina et Lingonensi vindicatam jam videbimus, Et[a] Valentinæ quidem acta ita sese habent.

PRÆFATIO CONCILII VALENTINI.

" Regnante Domino nostro Jesu Christo, anno DCCCLV. ab Incarnatione ejus, gloriosissimo Lothario imperante XV. Indictione III. mense Januario, VI. Idus ejusdem mensis, apud urbem Valentinam, in domo Basilicæ S. Johannis adjacente. Cum propter causam episcopi civitatis ipsius criminibus diffamati, ex jussione præfati pii principis, reverentissimi trium provinciarum episcopi in unum collecti resedissent; id est, Lugdunensium, Viennensium, et Arelatensium, numero XIV. quibus præfuerunt, auctore Domino, episcopi metropolitani, videlicet Remigius Lugdunensis, Agilmarus Viennensis, Rodlandus Arelatensis, conlaborante eis quam maxime venerabili Ebbone Gratianopolitano episcopo; adjuncto etiam venerabili cœtu presbyterorum, devotissimis quoque diaconis adstantibus, evangeliis in medio positis, post objectiones episcopo factas, discussas, et finitas, placuit omnibus in

[a] Ann. DCCCLV.

sancta synodo constitutis, ne fratrum conventus absque ædificatione discederet, hæc pauca in Christi nomine, quæ subter adnexa sunt, ad commonitionem sui cæterorumque fidelium, devota et sollicita pietate adnotare."

CANONES.

I. Quod novitates vocum omni studio vitandæ sint.

"Quia doctorem gentium in fide et veritate fideliter commonentem obedienterque audimus: *O Timothee*[b], *depositum custodi, devitans profanas vocum novitates, et oppositiones falsi nominis scientiæ, quam quidam promittentes circa fidem exciderunt.* Et iterum; *Profana*[c] *autem et inaniloquia devita: multum enim proficiunt ad impietatem, et sermo eorum ut cancer serpit.* Et iterum: *Stultas*[d] *autem et sine disciplina quæstiones devita; sciens quia generant lites: servum autem Domini non oportet litigare.* Et iterum; *Nihil*[e] *per contentionem neque per inanem gloriam.* Paci, quantum Deus dederit, et caritati studere cupientes, attendentes pium ejusdem apostoli consilium, *Sollicitì*[f] *servare unitatem spiritus in vinculo pacis:* novitates vocum, et præsumptivas garrulitates, unde potius inter fratres contentionum et scandalorum fomes excitari potest, quam ædificatio ulla timoris Dei succrescere, cum studio omni devitamus; indubitanter autem doctoribus pie et recte tractantibus verbum veritatis, ipsisque sacræ Scripturæ lucidissimis expositoribus, id est, Cypriano, Hilario, Ambrosio, Hieronymo, Augustino, cæterisque in Catholica pietate quiescentibus, reverenter auditum, et obtemperanter intellectum submittimus, et pro viribus quæ ad salutem nostram scripserunt amplectimur. Nam de præscientia Dei, et de prædestinatione, et de quæstionibus aliis, in quibus fratrum animi non parum scandalizati probantur, illud

[b] 1 Tim. cap. 6. ver. 20.
[c] 2 Tim. cap. 2. ver. 16.
[d] 2 Tim. cap. 2. ver. 23.
[e] Phil. cap. 2. ver. 3.
[f] Ephes. cap. 4. ver. 3.

tantum firmissime tenendum esse credimus, quod ex maternis Ecclesiæ visceribus nos hausisse gaudemus."

II. De æterna Dei præscientia bonorum et malorum.

" Deum præscire et præscisse æternaliter, et bona quæ boni erant facturi, et mala quæ mali sunt gesturi, quia vocem Scripturæ dicentis habemus: *Deus*[g] *æterne, qui absconditorum es cognitor, qui nosti omnia antequam fiant;* fideliter tenemus, et placet tenere, bonos præscisse omnino per gratiam suam bonos futuros, et per eandem gratiam æterna præmia accepturos: malos præscisse per propriam malitiam malos futuros et per suam justitiam æterna ultione damnandos: ut secundum Psalmistam, *quia*[h] *potestas Dei est, et Domini misericordia, reddat unicuique secundum opera sua.* Et sicut apostolica doctrina se habet; *His*[i] *quidem qui secundum patientiam boni operis, gloriam et honorem et incorruptionem quærunt, vitam æternam: his autem qui ex contentione, et qui non acquiescunt veritati, credunt autem iniquitati, ira et indignatio, tribulatio et angustia in omnem animam hominis operantis malum.* In eodem sensu idem alibi: *In*[k] *revelatione,* inquit, *Domini JESU Christi de cœlo cum angelis virtutis ejus, in igne flammæ dantis vindictam his qui non noverunt Deum, et qui non obediunt evangelio Domini nostri Jesu Christi; qui pœnas dabunt in interitu æternas, cum venerit glorificari in sanctis suis, et admirabilis fieri in omnibus qui crediderunt.* Nec prorsus ulli malo præscientiam Dei imposuisse necessitatem, ut aliud esse non posset; sed quod ille futurus erat ex propria voluntate, ille sicuti Deus, qui novit omnia antequam fiant, præsciit ex sua omnipotenti et incommutabili majestate. Nec ex præjudicio ejus aliquem, sed ex merito propriæ iniquitatis credimus condemnari. Nec ipsos malos ideo perire, quia boni esse non potuerunt, sed quia boni esse noluerunt, suoque vitio in massa

[g] Dan. cap. 13. ver. 42.
[h] Psalm. 62. ver. 11, 12.
[i] Rom. cap. 2. ver. 7.
[k] 2 Thess. cap. 1. ver. 7, 8, 9, 10.

damnationis, vel merito originali, vel etiam actuali permanserunt."

III. De prædestinatione Dei, electorum ad vitam, et impiorum ad mortem.

"Sed et de prædestinatione Dei placuit, et fideliter placet; juxta auctoritatem apostolicam, quæ dicit; *An*[l] *non habet potestatem figulus luti, ex eadem massa facere aliud vas in honorem, aliud vero in contumeliam?* ubi et statim subjungit; *Quod si volens Deus ostendere iram, et notam facere potentiam suam, sustinuit in multa patientia vasa iræ aptata sive præparata in interitum, ut ostenderet divitias gratiæ suæ in vasa misericordiæ quæ præparavit in gloriam.* Fidenter fatemur, prædestinationem electorum ad vitam, et prædestinationem impiorum ad mortem: in electione tamen salvandorum, misericordiam Dei præcedere meritum bonum; in damnatione autem periturorum meritum malum præcedere justum Dei judicium. Prædestinatione autem Deum ea tantum statuisse, quæ ipse vel gratuita misericordia, vel justo judicio facturus erat; secundum Scripturam dicentem: *Qui*[m] *fecit quæ futura sunt.* In malis vero ipsorum malitiam præscisse, quia ex ipsis est; non prædestinasse, quia ex illo non est. Pœnam sane malum meritum eorum sequentem, uti Deum, qui omnia prospicit, præscivisse; et prædestinasse, quia justus est; apud quem est, ut sanctus Augustinus ait, *de omnibus omnino rebus tam fixa sententia, quam certa præscientia.* Ad hoc siquidem facit sapientis dictum: *Parata*[n] *sunt derisoribus judicia, et mallei percutientes stultorum corporibus.* De hac immobilitate præscientiæ et prædestinationis Dei, per quam apud eum futura jam facta sunt, etiam apud Ecclesiastem bene intelligitur dictum: *Cognovi*[o] *quod omnia opera quæ fecit Deus, perseverent in perpetuum. Non possumus his addere, nec auferre, quæ fecit Deus ut timeatur.* Verum aliquos ad malum præ-

[l] Rom. cap. 9. ver. 21, 22, 23.
[m] Esai. cap. 45. ver. 11. (secundum LXX.)
[n] Prov. cap. 19. ver. 29.
[o] Eccles. cap. 3. ver. 14.

destinatos esse divina potestate, videlicet ut quasi aliud esse non possint; non solum non credimus, sed etiam si sunt, qui tantum mali credere velint, cum omni detestatione, sicut Arausica[p] Synodus, illis anathema dicimus."

IV. De redemptione sanguinis Christi, et de quatuor, et novemdecim Capitulis.

"Item de redemptione sanguinis Christi, propter nimium errorem qui de hac causa exortus est, ita ut quidam, (sicut eorum scripta indicant) etiam pro illis impiis, qui a mundi exordio usque ad passionem Domini in sua impietate mortui æterna damnatione puniti sunt, effusum eum definiant, contra illud propheticum; *Ero*[q] *mors tua o mors, ero morsus tuus inferne:* Illud nobis simpliciter et fideliter tenendum ac docendum placet, juxta evangelicam et apostolicam veritatem, quod pro illis hoc datum pretium teneamus, de quibus ipse Dominus noster ait: *Sicut*[r] *Moyses exaltavit serpentem in deserto, ita exaltari oportet filium hominis, ut omnis qui credit in ipso non pereat, sed habeat vitam æternam. Sic enim Deus dilexit mundum, ut filium suum unigenitum daret, ut omnis qui credit in eum non pereat, sed habeat vitam æternam.* Et apostolus: *Christus*[s], inquit, *semel oblatus est ad multorum exhaurienda peccata.* Porro capitula quatuor, quæ a concilio fratrum nostrorum minus prospecte suscepta sunt, propter inutilitatem, vel etiam noxietatem, et errorem contrarium veritati: sed et alia novemdecim syllogismis ineptissime conclusa, et licet jactetur, nulla seculari literatura nitentia, in quibus commentum Diaboli potius, quam argumentum aliquod fidei deprehenditur, a pio auditu fidelium penitus explodimus; et ut talia et similia caveantur, per omnia, auctoritate Spiritus sancti interdicimus. Novarum etiam rerum introductores, ne districtius feriantur, castigandos esse censemus."

[p] Concil. Arausican. can. II. cap. 25.
[q] Hose. cap. 13. ver. 14.
[r] Joh. cap. 3. ver. 14, 15, 16.
[s] Heb. cap. 9. ver. 28,

V. Quod omnes regenerati a peccatis abluti sint: non tamen omnes salvi fiant.

"Item firmissime tenendum credimus, quod omnis multitudo fidelium ex aqua et Spiritu sancto regenerata, ac per hoc veraciter Ecclesiæ incorporata et juxta doctrinam apostolicam, *in*[t] *morte Christi baptizata;* in ejus sanguine sit a peccatis suis abluta. Quia nec in eis potuit esse vera regeneratio, nisi fieret et vera redemptio: cum in Ecclesiæ sacramentis nihil sit cassum, nihil ludificatorium; sed prorsus totum verum, et ipsa sui veritate ac sinceritate subnixum. Ex ipsa tamen multitudine fidelium et redemptorum, alios salvari æterna salute, quia per gratiam Dei in redemptione sua fideliter permanent, ipsius Domini sui vocem in corde ferentes; *Qui*[u] *perseveraverit usque in finem, hic salvus erit:* alios quia noluerunt permanere in salute fidei, quam initio acceperunt, redemptionisque gratiam potius irritam facere prava doctrina vel vita, quam servare, elegerunt; ad plenitudinem salutis, et ad perceptionem æternæ beatitudinis nullo modo pervenire. In utroque siquidem doctrinam pii doctoris habemus: *Quicumque*[w] *baptizati sumus in Christo JESU, in morte ipsius baptizati sumus.* Et, *Omnes*[x] *qui in Christo baptizati estis, Christum induistis;* et iterum: *Accedamus*[y] *cum vero corde, in plenitudine fidei aspersi corda a conscientia mala, et abluti corpus aqua munda, teneamus spei nostræ confessionem indeclinabilem;* et iterum: *Voluntarie*[z] *peccantibus nobis post acceptam notitiam veritatis, jam non relinquitur pro peccatis hostia;* et iterum: *Irritam*[a] *quis faciens legem Moysis, sine ulla miseratione duobus aut tribus testibus moritur. Quanto magis putatis deteriora mereri supplicia, qui filium Dei conculcaverit, et sanguinem testamenti pollutum dixerit,*

[t] Rom. cap. 6. ver. 3.
[u] Matt. cap. 10. ver. 22. et cap. 24. ver. 13.
[w] Rom. cap. 6. ver. 3.
[x] Gal. cap. 3. ver. 27.
[y] Heb. cap. 10. ver. 22, 23.
[z] Ibid. ver. 26.
[a] Heb. cap. 10. ver. 28, 29.

in quo sanctificatus est, et spiritui gratiæ contumeliam fecerit?

VI. De gratia et libero arbitrio.

"Item de gratia, per quam salvantur credentes, et sine qua rationalis creatura nunquam beate vixit; et de libero arbitrio per peccatum in primo homine infirmato, sed per gratiam Domini Jesu in fidelibus ejus redintegrato et sanato; id ipsum constantissime et fide plena fatemur, quod sanctissimi Patres auctoritate sacrarum Scripturarum nobis tenendum reliquerunt; quod Africana, quod Arausica synodus professa est; quod beatissimi pontifices apostolicæ sedis Catholica fide tenuerunt: sed et de natura et gratia, in aliam partem nullo modo declinare præsumentes. Ineptas autem quæstiunculas, et aniles pene fabulas, Scotorumque pultes, puritati fidei nauseam inferentes, quæ periculosissimis et gravissimis temporibus, ad cumulum laborum nostrorum, usque ad scissionem charitatis, miserabiliter et lachrymabiliter succreverunt; ne mentes Christianæ inde corrumpantur, et excidant a simplicitate et castitate fidei, quæ est in Christo JESU, penitus respuimus, et ut fraterna charitas cavendo a talibus auditum castiget, Domini Christi amore monemus. Recordetur fraternitas malis mundi gravissimis se urgeri, messe nimia iniquorum, et paleis levium hominum se durissime suffocari. Hæc vincere ferveat, hæc corrigere laboret, et superfluis cœtum pie dolentium et gementium non oneret: sed potius certa et vera fide, quod a sanctis patribus de his et similibus sufficienter prosecutum est, amplectatur."

UT Carisiacorum canonum Hincmarus, ita Valentinorum horum author habitus est Ebbo Gratianopolitanus episcopus, S. Remigii apud Remenses quondam monachus, et alterius Ebbonis (cui deposito successit in Remensi archiepiscopatu Hincmarus) nepos: qui idcirco in synodi proœmio ex omnibus episcopis solus una cum archiepiscopis nominatur, et collaborasse eis quam maxime prædicatur. De quo Hincmarus, quem canones isti

maxime pupugerunt, in[b] prioris operis ad regem Karolum dedicatoria, ægri sui animi sensum ita aperuit.

" Miramur de tantis et talibus viris, archiepiscopis et episcoporum primoribus, maxime autem de Ebone, qui religiosus est, ut audivimus: quippe sicut ab ipsis pene cunabulis sub religione et habitu regulari nutritus in Remensis Ecclesiæ monasterio, ubi requiescit sanctus Remigius. In quo loco religioso suam exegit ætatem, quousque a domino Ebone avunculo suo, tunc Remorum archiepiscopo, ibidem diaconus consecratus, et abbas monachorum ad regularem ordinem tenendum et gubernandum constitutione episcopali est ordinatus. Quemque ita humilitatis tenore nutritum et humilitatis locum appetere, et tenere velle dicimus, ut illi et omnibus scriptum est: *Si[c] spiritus potestatem habentis ascenderit super te, locum tuum ne dimiseris.* Spiritus enim potestatem habentis, spiritus est superbiæ, locus autem noster est humilitas, quam a se vere locus munitus et turris fortitudinis nos discere jubet: *Discite[d] a me,* inquiens, *quia mitis sum et humilis corde.* Quamque pro loco tuto contra elationis ac jactantiæ spiritum, præfatum religiosum virum obnixe tenere velle audivimus, et pro certo credimus. Et idcirco discredimus ista capitula ab eo confecta: quia prætermissis aliorum consacerdotum nominibus, solius Ebonis nomen cum archiepiscopis est ibidem jactanter, ut quibusdam videtur, expressum; et quod quam maxime in hoc ipse collaboraverit, [quasi e regione sit sensum, ut etiam cum archiepiscopis major cæteris et doctior in sententia fuerit. Hoc enim de sancto Augustino qui in conciliis Africanis scientia et labore ac vigilantia major extitit, nequaquam invenimus. Nam et ipse sanctus Augustinus non solum se cæteris coepiscopis, privatam gloriam quærens, non prætulit, nec præferri permisit, verum se aliis supposuit, cum ipse plus aliis laboraverit: sicut in epistolis ad sanctum Innocentium papam scriptis, et ad alios apostolicæ sedis præsules, qui

[b] Flodoard. lib. 3. cap. 15.
[c] Eccles. cap. 10. ver. 4.
[d] Matth. cap. 11. ver. 29.

legere voluerit invenire valebit. Neque de ullo episcoporum in ullis conciliis taliter legimus: nisi forte apostolicæ literæ propter evidentem causam aliquem coepiscoporum ad hoc negotium cum archiepiscopo suo ex nomine designari decreverint; sicut de Augustodunensi episcopo in epistolis beati Gregorii legimus. Quanto magis iste religiosus et vir cautus in hujusmodi se efferre noluisset, aut præferri despectis ac prætermissis cæteris coepiscopis, permisisset?"

Illæ vero Scotorum pultes, quas Hieronymum[e] imitati perstringunt in sexto canone Valentini patres, ad novemdecim capitula sunt referendæ, quæ in quarto canone "syllogismis ineptissime conclusa" fuisse dixerant: vel ut idem canon in Lingonensi synodo postea repetitus, planius appellat: "Capitula numero novemdecim syllogismis ineptissime ac mendacissime a quodam Scoto conclusa." Nimirum, ut in capite nono vidimus, a Johanne Erigena Scoto; de quo Remigius Lugdunensis archiepiscopus, qui Valentino huic concilio non modo interfuit, sed etiam præfuit, acerbam hanc protulit sententiam. "Sicut[f] ex ejus scriptis verissime comperimus, nec ipsa verba Scripturarum adhuc habet cognita: et ita quibusdam phantasticis adinventionibus et erroribus plenus est, ut non solum de fidei veritate nullatenus consulendus, sed etiam cum ipsis omni irrisione et despectione dignis scriptis suis (nisi corrigere et emendare festinet) vel sicut demens sit miserandus, vel sicut hæreticus anathematizandus."

Quæ cum minus percepisset Cæsar[g] Baronius, concilium Valentinum contra "Scotos quosdam vagos homines, quorum princeps Gotteschalcus," coactum fuisse censuit; qui "de prædestinatione et præscientia Dei, de gratia et libero arbitrio pravas opiniones in vulgus spargere laborarent ex quibus catholica doctrina corrumperetur." In quem errorem non suos solum induxit, Binium[h] et

[e] Hieronym. Procem. in lib. 1. Commentar. Hieremiæ de Cœlestio, ut videtur, Pelagii Britonis discipulo, verba faciens.

[f] Eccles. Lugdun. de trib. epistolis, pag. 1073. B.

[g] Baron. Annal. tom. 10. ad ann. 855. sec. 1.

[h] Bin. not. in Concil. Valentin.

Possevinum[i], sed nostrum quoque Calvisium, hominem antiquorum temporum magis quam rerum peritum, cum synodum scribit[k] " celebratam Valentinam a Carolo Calvo rege Galliæ: in qua iterum Godeschalci Scoti errores de prædestinatione damnati sint." In qua brevi notatione, tria non levia errata liceat animadvertere. I. Quod synodum a Carolo Calvo rege Galliæ celebratam fuisse dicat; cum ipsius synodi præfatio episcopos illos convenisse asserat, ex jussione Lotharii imperatoris, in cujus ditione sita erat Valentia, cum tribus illis provinciis quarum episcopi illuc convenerant. II. Quod Gotteschalcum ex Gallia Belgica (ut ostendimus[l]) oriundum, Scotum faciat: quam patriam ex illa Scotorum in sexto canone mentione facta, primus affinxit illi Baronius. III. Quod in synodo Valentina Gotteschalci de prædestinatione doctrinam damnatam fuisse scribat: quum adversariorum ipsius, Scoti et Hincmari adeoque ipsius Carisiacæ synodi, hac de re sententiam in hoc concilio explosam fuisse constet. Nam et novemdecim capitula a Johanne Scoto composita, et quatuor capitula ab Hincmaro in synodo Carisiaca contra Gotteschalcum edita, his verbis in quarto concilii hujus canone sunt rejecta, " Capitula quatuor, quæ a concilio fratrum nostrorum minus prospecte suscepta sunt; propter inutilitatem, vel etiam noxietatem, et errorem contrarium veritati: sed et alia novemdecim, syllogismis ineptissime conclusa, &c. a pio auditu fidelium penitus explodimus: et, ut talia et similia caveantur, per omnia, auctoritate Spiritus sancti, interdicimus."

Ad quosnam vero spectet, qui sequitur quintus canon; non est adeo exploratum. Hincmarus in citata ad Karolum epistola, hujusmodi quid a se dictum fuisse inficiatur: sed postquam quatuor illa Carisiaca capitula ab ipso edita fuerant, in Gotteschalci scriptis illud se invenisse asserit. Ad verba illa respiciens, ut videtur, quæ in superioribus[m]

[i] Possevin. apparat. in Valentino Concil.

[k] Calvis. Chronolog. an. Christ. 855.

[l] Supra, cap. 2. pag. 14.

[m] Supra, cap. 1. pag. 11.

a nobis sunt producta: "Baptismi sacramento eos emit; non tamen pro eis crucem subiit, neque mortem pertulit, neque sanguinem fudit." Verum ipsi quoque Hincmaro, saltem tacite et e latere notam impegisse videri possent hic Valentini patres. Sic enim in quarto capitulo Carisiaco, nullum fuisse hominem defendit, pro quo passus non fuerit Dominus: ut neget interim passionis ejus mysterio redemptos, non infideles modo, sed etiam non credentes, ea fide, quæ per dilectionem operatur. In qua definitione illud a Lugdunensi Ecclesia maxime reprehensum fuisse ostendimus; "quod[n] Dominus Jesus Christus etiam pro impiis in sua impietate pereuntibus dicatur passus; et tamen fidelis quisque fideliter baptismo ejus regeneratus, mysterio passionis ejus affirmetur non esse redemptus."

Scribit et alibi[o] idem Hincmarus, "petentibus, licet non impetrantibus communionem, ipsam ex desiderio fidelem postulationem prodesse posse: si non præscientia Dei ex retributione justitiæ fuerunt in massa perditionis totius humani generis relicti ad pœnam; sed gratia Dei ex eadem massa prædestinati ad gloriam." Cujusmodi dictorum[p] occasione, temporibus illis nata est quæstio: "quomodo recte et fideliter possit intelligi, tota humani generis massa merito primæ transgressionis ad æternum interitum damnata? cum proculdubio omnium electorum numerus ex ipsa esset assumendus, divina prædestinatione ac præscientia æternaliter præcognitus et præordinatus ad vitam æternam." De cujus quæstionis absolutione[q], inter Lugdunensis Ecclesiæ scripta, habetur libellus: in cujus fine, ab authore (qui alius ab eo qui ad Carisiaca capitula respondit, vel ob hanc ipsam judicii diversitatem, fuisse putatur,) primarium hoc inter reprobos et electos discrimen statuitur; quod "maneat[r] in illis etiam primæ præ-

n Supr. in fine cap. 7. pag. 81.
o Hincmar. Remens. opusc. contra Hincmar. Laudunens. Capitulo 48.
p Vid. supra Eclogas ex Floro cap. 10. pag. 155.
q Tom. 9. biblioth. Patr. part. 1. pag. 1077. A. (edit. Colon.)
r Ibid. pag. 1082. D.

varicationis reatus, qui in istis Christus sanguine est deletus."

Quo spectat et illa sententia, quam inter ipsos scholasticos Gabriel Biel est amplexus: reprobos, sive (ut ille appellat) "præscitos[s], non esse filios adoptivos:" et veterum celebratissimum illud dogma; "Corpus[t] Christi, quod est Ecclesia, ex solis constare electis;" et quæ cum istis sunt connexa. "Eos[u] esse ecclesiam, qui in domo Dei permanent." "Bonos[w] de Ecclesia non posse discedere:" et "qui[x] perierit, ex illa non fuisse." "Secundum[y] præscientiæ suæ gratiam, Christum sanctam ecclesiam de in æternum permansuris sanctis construxisse:" neque eum "justificare[z] nisi corpus suum, quod est Ecclesia." "Non[a] revera Domini corpus esse, quod cum illo non erit in æternum." "Deum[b] non omnium, sed eorum quos ante præscivit et prædestinavit, delicta dimittere." "Qui[c] perseveraturi non sunt, non esse a massa illa perditionis præscientia Dei et prædestinatione discretos." "Eos[d] qui cum tentati fuerint, superantur et pereunt; videri quidem filios Dei factos, propter aquam baptismatis, revera autem non esse filios Dei, quia non sunt in spiritu baptizati." "Visibilem[e] baptismum posse habere et alienos, id est, qui regnum Dei non possidebunt:" sed esse "donum Spiritus sancti, quod proprium est eorum tantum, qui regnabunt cum Christo in æternum." Denique, "Sacramenta[f] in solis electis efficere, quod figurant." Cum quibus quomodo concilianda sint, quæ apud eosdem

[s] Biel. in 3. sentent. distinct. 10. artic. 1.
[t] Coloss. cap. 1. ver. 24. collat. cum 2 Tim. cap. 10.
[u] Cyprian. epist. 55. op. pag. 83.
[w] Id. de unitate Ecclesiæ op. pag. 197.
[x] Augustin. de cathechizandis rudib. cap. 11. op. tom. 6. pag. 275.
[y] Gregor. in Cantica 3.
[z] Augustin. epist. 185. op. tom. 2. pag. 659.
[a] Id. de Doctrin. Christian. lib. 3. cap. 32. op. tom. 3. pag. 58.
[b] Id. contra adversar. leg et prophet. lib. 2. cap. 11. op. tom. 8. pag. 601.
[c] Id. de corrept. et grat. cap. 7. op. tom. 10. pag. 758.
[d] Author. operis imperfecti in Matth. homil. 5.
[e] Augustin. de unitate Ecclesiæ, cap. 22. op. tom. 9. pag. 381.
[f] Idem apud Petrum Lombardum, lib. 4. sentent. dist. 4. A.

aliud sonantia occurrunt aliquoties, consulendi illi sunt, qui de perseverantia sanctorum et sacramentorum efficacia tractant controversias. Nos in instituta historia pergamus.

CAP. XIII.

De variis synodis, post Valentinam, in Gallia habitis: et Hincmari Remensis in acta tum Valentini tum Lingonensis concilii censura.

Proximo[a] post celebratum concilium Valentinum anno, in Karoli Calvi ditione apud Bonoilum, agri Parisiensis vicum, mense[b] Augusto habita est synodus: cujus Hincmarus, in præfatione posterioris refutationis Gotteschalci, his verbis meminit. "Sermonem Flori, quem, mutuante Heriboldo Antisiodorensium episcopo, in synodali conventu apud Bonoilum exscripsimus." Illum proculdubio Florum innuens: cujus, sub titulo Flori Magistri, expositionem Missæ; poemata, Drepanii cognomento addito; et responsum ad novemdecim Johannis Scoti capitula, Lugdunensis Ecclesiæ nomine edita, in bibliotheca Patrum legimus.

Ad sequentis[c] Septembris Kalendas, in villa Nielpha (Neaufla hodie dicta) a Karolo alius indictus est conventus: in quo, et Valentinæ synodi capitula, et quæ pro Gotteschalci causa ab aliis scripta acceperat Hincmaro, ut ad ea responderet, tradidit; qua de re in epistola ad regem anno octingentesimo quinquagesimo nono eidem refutationi posteriori præfixa, ita scribit Hincmarus ipse. "Hæc[d] eadem capitula, sicut facile reminisci potestis, ante triennium nobis in villa Rothomagensis episcopii, quæ Nelpha dicitur, quando in excubiis contra Normannorum infestationem degebamus, sub titulo, quasi in Valentiana synodo conscripta fuerint, anno Incarnationis Dominicæ

[a] Ann. DCCCLVI.

[b] Caroli Calvi capitul. tit. 15. pag. 123. cum notis, pag. 35, 36.

[c] Ibid. tit. 17. cap. 3. pag. 137. cum notis pag. 39.

[d] Flodoard. lib. 3. cap. 16.

DCCCLV. sub Lothario imperatore dedistis; ut ad illa, quæ nobis viderentur, Catholice ex orthodoxorum magisterio responderemus, cum aliis quorumcunque scriptis, quæ hinc ad vestram notitiam pervenere. Quorum quædam scripta recepimus: sed ea publicare noluimus, *solliciti*[e] *servare unitatem spiritus in vinculo pacis*, donec cum eis, qui vobis illa transmiserant, familiari colloqueremur sermone; et eos, si aliquo modo valeremus, ab hac prava intentione ad Catholicæ fidei unitatem, cooperante Domino, revocaremus."

"Sed quia partim occupationibus præpediti, partim autem in fraternis suasionibus, minus quam necesse fuerat, obauditi; eos quos monere disposuimus, a sua intentione revocare nequivimus. Unde (quia, sicut dicit apostolus; *Quorundam*[f] *hominum peccata manifesta sunt, et quæ aliter se habent abscondi non possunt*:) adeo quorundam excrevit dissensio; ut hæc dissonantia ad vestram perveniret notitiam, et synodali decreto pro zelo fidei, et unanimitatis amore, antequam hæc nobis perscrutanda committeretis, quatuor capitula episcopali definitione vobis de catholicorum patrum dictis colligi, et singulorum exigeretis manibus roborari. Postea vero et quorundam ex his, qui eisdem capitulis subscripserant, et aliorum etiam, in tantum est accumulata vecordia; ut necesse foret, et jussionis vestræ instantia, et executionis nostræ obedientia, hinc eorum quos præmisimus scriptis, et propositionibus, literali officio respondere."

Collegit igitur Hincmarus, "atque composuit volumen ingens, plures continens libros, de prædestinatione Dei et libero arbitrio, contra quosdam reprehensores suos episcopos, maximeque contra Gotteschalcum, atque Ratramnum monachum Corbeiensem:" ut refert Flodoardus[g], cui et integram dedicatoriam, ad Karolum regem, epistolam inseruit. Unde quæ in Valentinam Synodum ab eo sunt objecta, quæque totius operis οἰκονομίαν explicant (aliis, brevitatis causa, prætermissis) placuit hic describere.

"Capitula synodalia venerabilium consacerdotum nos-

[e] Ephes. cap. 4. ver. 3.
[f] 1 Tim. cap. 5. ver. 24, 25.
[g] lib. 3. cap. 15.

trorum, trium scilicet provinciarum, (sicut ibidem continetur, et inferius scriptum invenietur) vobis delata, quæ nostræ humilitati, juxta Scripturam præcipientem, *Interroga*[h] *sacerdotes legem meam* (quia et *fidei legem* esse legimus) præcedentium regum more, ob studium cognoscendæ veritatis, legenda et ventilanda dedistis, revolvimus. In quibus nos, licet nomina nostra sint tacita, designatione tamen effectus velut non Catholicos reprehensos, et sine fraternitatis respectu despectos reperimus. Capitula quoque, quæ, ob notam vobis, et infra innotescendam necessitatem, ex Catholicorum patrum sensibus et verbis excerpsimus, velut inutilia, imo noxia, repulsa et abominata invenimus. Quæ capitula, sicut a nobis excerpta sunt, suis scriptis inserere noluerunt, ne ab illis legerentur, in quorum manus illorum capitula devenirent: sed quædam de his, quæ in capitulis a nobis excerptis habentur, alio sensu, et aliis verbis tetigerunt, ut abominanda illa monstrarent: quædam autem suppresserunt, et taliter inde memoriam habuerunt, quasi nos contra sanctorum patrum sensa, in Africana et Arausica synodo, senserimus."

"De quodam autem capitulo, id est, quod omnes homines vult Deus salvos fieri, licet non omnes salventur, funditus tacuerunt: cum Dominus dicat; *Ecce*[i] *constitui te super gentes et regna, ut evellas, et destruas et disperdas, et dissipes, et ædifices, et plantes.* Prius enim, (si de conscientia rectæ intelligentiæ fuere confisi) ponentes ea quæ destruere nitebantur (sicut illa cum integritate sua acceperant) in quibus evellenda et dissipanda erant, legentibus demonstrare; et tunc illis per auctoritatem destructis atque dispersis, sua rationabiliter et ordinabiliter plantare debuerant, ac in sublime ædificantes extollere. De quodam etiam capitulo, quasi ludificatio aliqua in sacris mysteriis esse possit, ita scripserunt, ut legentes hoc a nobis dictum fuisse intelligere possunt, de quo nihil a nobis est memoratum: et quare nihil a nobis inde sit dic-

[h] Haggæi cap. 2. ver. 11. Rom. cap. 3. ver. 27.
[i] Jerem. cap. 1. ver. 10.

tum, et in cujus scriptis a nobis postea quam illa capitula scripsimus, sit inventum, suo loco dicemus. Inseruerunt etiam in eisdem suis scriptis de quibusdam XVI[k]. capitulis, quasi nobis debeant imputari: de quibus nihil audivimus, vel vidimus, antequam venerabilis Ebo Gratianopolitanus episcopus vobis ea, quasi a bonæ memoriæ fratre vestro Lothario transmissa, apud Vermeriam palatium detulit. Quorum capitulorum authorem nec ibi annotatum invenimus, nec, cum multum quæsierimus, invenire valuimus. Unde putavimus quia alicujus invidia ad cujusquam opinionem infamandam fuerint compilata, sicut sæpe legimus."

"Unde et fieri potest, ut ista capitula, quæ vobis ex nomine confratrum nostrorum ab aliis quam ab illis delata vel transmissa sunt, taliter in sugillatione nostra conscripta non fuerint: sed instigante Diabolo (inter cætera mala, quæ nunc in hoc mundo crebrescunt) ad immittendam inter Domini sacerdotes discordiam sint confecta, qui caritatem vehementer in nobis et timet et invidet, cum videt illam a nobis servari hominibus terrenis in terra, quam ille servare nolens angelicus spiritus amisit in cœlo. Quomodo enim fieri posset, ut sic fratres nostri nos succensorie cum adnihilationis despectu judicarent; qui regulam Dominicam, qualiter confratrem quisque admonere debeat, continue præ oculis et in usu quotidie habeant? Scriptum enim esse cognoscunt: *Priusquam*[l] *interrogas, ne vituperes quenquam; et cum interroges, corripe juste.* Sanctus enim Augustinus hæreticorum et reprehensorum suorum scripta, si in eis quiddam bene dictum invenit, benignissime acceptavit, et plura ad rectos sensus interpretari elaboravit; nulla autem de recto sensu ad pravum inclinare tentavit."

"Et quomodo fratres nostri talia agerent, antequam nos secundum evangelicam regulam, vel viva voce, vel scriptis suis inde interrogarent: ut vel volentes discere docerent, vel pravum sentientes, et ad tramitem veritatis et fidei redire contemnentes, fraterne et sæpius commo-

[k] XVIIII. Vide not ad finem hujus epistolæ.

[l] Ecclus. cap. 11. ver. 7.

nerent, et auctoritates divinas et sanctorum patrum scripta nobis proponerent, et ut in unum conveniremus nos cum mansuetudine et lenitate invitarent? scientes quia episcopus ideo ad synodum consacerdotum debet venire, ut aut discat aut doceat. Literas namque quorundam eorum quidam nostrum benignas et fraternas suscepimus, nostrasque illis remisimus; et nihil tale de eorum parte perspeximus, audivimus, intelleximus, sensimus, vel percipere prævaluimus."

"Non enim nos adversus fratres nostros habemus, si talia contra nos ante collationem scripserunt. Sed credendum est, si illa scripsissent; ad nos, contra quos illa scripserant, transmisissent. Nunc autem illis quomodo rescribere possumus; cum utrum illa scripserint, ignoremus? Veruntamen, ne sine responso nostro vestra dominatio maneat; vobis, de cujus manu illa accepimus, corde, ore, et stylo, non formidantes carpentium nos derogationem, respondere curamus. Primo scilicet mittentes ea, quæ ab eisdem fratribus nostris in synodo conscripta fuisse leguntur; licet hinc ante alia fuisse conscripta reperiantur. Sed quia hæc in sugillationem nostram, et contra excerpta a nobis capitula confecta noscuntur, ea primum judicavimus ponere, quæ majoris nominis, licet non autoritatis, quia partim non veritatis, propter tamen synodalem prætitulationem dignum duximus magnipendere. Deinde illa, quæ a pluribus, et per aliorum manus de pluribus, ex his causis accepimus: propter quam necessitatem ex Catholicorum patrum, ut diximus, sensibus et verbis capitula illa quatuor excerpere procuravimus; ea conditione, ut de singulorum scriptis ex singulis sententiis, quæ in a nobis excerptis capitulis continentur, quædam, prout necesse viderimus, ponamus. Post hæc, capitula a nobis excerpta de patrum sensibus et verbis, ut illa excerpsimus, ponere procurabimus."

"Et quia libellum de scrinio bonæ memoriæ fratris vestri Lotharii, sine nomine authoris suscepimus, in quo sigillatim per loca singula capitula a nobis excerpta sunt posita; et assensu illius, quiscumque ille fuerit, reprehensa sunt et damnata: cum de Catholicorum patrum dictis

nostra capitula, si poterimus, confirmare curabimus, ipsius etiam reprehensiones ponemus, et eas, quantum Dominus dederit, confutare studebimus. Tunc demum ponemus de capitulo confratrum nostrorum quinto, unde notam nobis quasi tacite et e latere impegerunt, quod in Gotteschalci scriptis invenimus, postquam capitula quatuor sæpe memorata excerpsimus, et quid inde sentiamus, Domino inspirante, dicemus. Et sic tandem subjiciemus illa XIX[m]. capitula, pro quibus de Scotorum pultibus confratres nostri, sine culpa nostra, in hac duntaxat causa nos pascere decreverunt: et quid de iisdem capitulis sentiamus, ex Catholicorum patrum sensibus ostendemus."

Verum ingenti hoc volumine adversæ parti nequaquam satisfactum est; neque Valentinæ synodi authoritati detractum quicquam. Anno[n] enim octingentesimo quinquagesimo nono circa Kalendas Junias, in Andemantunno Lingonum, Remigius Lugdunensis, Agilmarus Viennensis, Ehbo Gratianopolitanus, et cæteri comprovinciales episcopi, cum rege ipsorum Karolo, concilium celebrantes, sex illos Valentinæ synodi canones suffragio suo comprobatos, ad instructionem Dominici populi, denuo promulgarunt. In quinto tantum canone, quod tam expressa Carisiacorum canonum condemnatione Hincmarum tantopere offensum animadvertissent, quatuor illorum capitulorum mentione penitus omissa, de novemdecim solummodo Johannis Scoti capitulis sententiam hanc ferendam esse censuerunt. "Porro capitula numero novemdecim, syllogismis ineptissime ac mendacissime a quodam Scoto conclusa (ubi non argumentum fidei, sed potius commentum perfidiæ paret; nulla omnino philosophiæ arte, ut arroganter a quibusdam jactatur, constructum, sed inani fallacia et deceptione imperitissime confusum) a pio auditu fidelium penitus explodimus: et ut talia et similia caveantur, per omnia, authoritate Spiritus sancti interdicimus."

[m] XVI. habebat editio Sirmondi: sed XIX. ex MSS. suis recte restituit Colvenerius qui tamen in prima nota ad cap. 16. Flodoardi, ista capitula ab Hincmaro collecta fuisse male asserit: quum Johanni Scoti tribuenda esse nullo modo dubitare liceat.

[n] Concil. Gall. tom. 1. pag. 136. et 152.

Quod ipsorum concilium pluribus exagitat Hincmarus, in tricesimo capitulo posterioris operis adversus Gotteschalcum ad regem Karolum conscripti.

Hæc[o] decreta sua synodica post quindecim dies Remigius, Agilmarus, Ebbo, et cæteri coepiscopi eorum, majori concilio, ex duodecim provinciis in Tullensis urbis suburbano, quod dicitur Saponarias, congregato, et tribus regibus, Karolo Calvo, ejusque nepotibus Lothario et Karolo Lotharii imperatoris filiis, adsidentibus obtulerunt. Ea[p] in concilio uno die, et quatuor Carisiacæ synodi capitula altero die relecta sunt. Unde, cum ibi Hincmarus cum suis ex una parte, Remigius et Ebbo cum suis adessent ex altera: gravis inter episcopos orta est disceptatio, ex diversis Gotteschalci fautorum vel adversariorum studiis nata. Qua de re in posterioris illius operis ad Karolum Calvum nuncupatoria, ita scribit Hincmarus ipse. "Ut[q] vere et nos fateamur, nostræ conscientiæ super pridem capitulis, quæ Remigius archiepiscopus synodo præsentaverat, recitatis, Catholicorum ad memoriam reducentes doctorum traditiones, non modice se concusserunt. Unde nostrorum quidam, fidei Christianæ zelo succensi, aliqua synodo voluere suggerere: sed motus nostri ab eodem venerabili archiepiscopo Remigio Lugdunensium sunt modeste compositi; eo venerabiliter perorante, ut si quorundam nostrorum sensus ab eisdem prolatis capitulis, in aliquo dissentiendo se commoveret, ad proxime futuram synodum Catholicorum libros doctorum quique deferre curaremus, et sicut melius secundum Catholicam et apostolicam doctrinam in commune invenerimus, de cætero omnes unanimiter teneamus. In cujus devotione, coepiscoporumque ipsius diœceseos, (quorum etiam, et ante ordinationem, mentem catholicam atque doctrinam, sicut et vos non latet, cognovimus) quantum sensui pusillitatis nostræ fidem accommodare audemus, percepimus, quia non ex

[o] Concil. Gall. tom. 1. pag. 153. ex codice Bibliothecæ Vaticanæ.

[p] Sirmond. not. in tom. 3. Concilior. Galliæ, pag. 682. et capitula Karoli Calvi pag. 55.

[q] Flodoard. lib. 3. cap. 16.

ipsis, ut non dicamus per ipsos, synodo capitula ipsa fuere prolata."

Male autem quod de Gotteschalco, a Galliæ Belgicæ et aliarum provinciarum episcopis in Carisiaca synodo damnato, alibi scripsit idem Hincmarus, ad Valentinam et Tullensem synodum traxit Colvenerius[r]: erroris causam non minimam præbente Baronio, qui[s] " in tribus conciliis adversus eum tractatum esse" scripsit, nempe Moguntino, Valentino, atque Tullensi; et de Tullensi hoc alia quoque in annales suos retulit, quæ castigatione maximopere indigent. Auditis enim Lingonensis conventus capitulis, " mirum[t] in modum commotos fuisse episcopos orthodoxos ait, videntes innovatam in eis hæresim Prædestinatianorum; paratique cum essent publice reclamare, cohibitos esse a Remigio, asserente, ut quæ essent Catholicæ fidei proferrent ipsi." Testem deinde producit Hincmarum, " in epistola nuncupatoria ad tres libros ab eo editos contra errores Gothescalci;" affirmantem " in hac synodo oblata a Remigio archiepiscopo Lugdunensi capita quædam de erroribus Gothescalci Karolo; ipsum vero dedisse illa Hincmaro, ut responderet: quod egregie (inquit) præstitit, tribus libris eo argumento conscriptis." Addit postremo in eadem[u] Tullensi synodo fuisse statutos canones sexdecim: ex quibus septem priores mutuati noscantur ex concilio Valentino, reliqui superadditi.

Atqui in Valentino concilio, Prædestinatianam illam quam vocat hæresim, hoc est, Gotteschalci pariter ac Augustini sententiam de prædestinatione orthodoxam, comprobatam fuisse jam ostendimus. Si illi igitur canones sexdecim, ex quibus (non septem, ut Baronio per incuriam excidit, sed) sex priores mutuati noscuntur ex concilio Valentino, in Tullensi synodo (ut ille asserit) statuti essent: sequeretur, in hoc etiam concilio eandem doctrinam

[r] Colvener. not. in Flodoard. histor. Remens. lib. 3. cap. 14.

[s] Baron. ann. 859. sec. 17.

[t] Id. ibid. et eum secutus Binius in notis ad Tullense Concil.

[u] Baron. ibid. sec. 51. eumque pari (ut solet) confidentia secutus Possevinus in apparatu voc. Tullense concil.

stabilitam fuisse. Re autem vera, in Lingonensi synodo sanciti sunt isti canones, in Tullensi relecti tantum: suntque illa ipsa capitula, quæ ibidem recitata tantos motus excitarunt inter episcopos, qui innovatam in eis hæresim Prædestinatianorum fuisse existimabant, quemadmodum Baronium jam referentem audivimus. Unde etiam est consequens, et Lingonensis et (ex quibus illa traducta sunt) Valentina capitula, pro Gotteschalci et Prædestinatianorum sententia lata fuisse.

In Tullensi vero concilio, pro neutra parte quicquam fuisse conclusum, sed ad proxime futuram synodum aut aliud colloquium dissentientium opinionum disceptationem dilatam, tum ex superiore Hincmari relatione manifestum est, tum ex ipsis concilii actis; in quibus ita legimus. "Relecta[w] sunt denique in eadem synodo quædam capitula, (Lingonensia nimirum illa) super quibus quorumdam fratrum sensus dissentire probantur. Unde convenit inter episcopos; ut, Deo favente, pace ac tranquillitate recuperata, simul conveniant; et prolatis sanctarum Scripturarum atque Catholicorum doctorum sententiis, quæ saniora sunt, concordi unanimitate sequantur."

Illud quoque est recte accipiendum, quod ex Hincmari epistola retulit Baronius, "in hac synodo oblata a Remigio archiepiscopo Lugdunensi capita quædam de erroribus Gothescalci Karolo; ipsum vero dedisse illa Hincmaro ut responderet." Narrat vero in loco citato Hincmarus, Lingonensis synodi capitula (quæ eadem fuerint cum Valentinis) biduo posteaquam in Tullensi concilio recitata fuerant, regi Karolo a Remigio porrecta fuisse, sibique a rege tradita, cum mandato, ut, quid de iis sentiret, exponeret. In quibus quidem (eo, quod de baptismi efficacia agebat, excepto) Gotteschalci errores confirmatos fuisse sensit Hincmarus sed ab ipso Remigio (quod verba Baronii innuunt) dogmata illa Gotteschalci habita fuisse erro-

[w] Baron. ann. 859. sec. 23. Concil. Bin. tom. 3. part. 1. sec. 2. pag. 551. (edit. Colon. ann. 1618.) Capitula Karoli Calvi, tit. 25. sec. 11. pag. 226. et Concil. Galliæ, tom. 3. pag. 140, 141.

nea, res est a veritate alienissima. An autem tam egregie Hincmarus munus sibi impositum præstiterit, in hisce tribus libris de hoc argumento conscriptis; haud scio an Baronio affirmanti temere credendum, qui libros illos nunquam conspexit.

CAP. XIV.

De postremis Hincmari Remensis scriptis, hac in causa editis; diuturna Gotteschalci custodia, et perpetua usque ad mortem servata constantia.

In posteriore hoc adversus Gotteschalcum scripto, Hincmarus capitula quatuor in Carisiaca synodo a se edita, Scripturarum et patrum testimoniis confirmare; capitula vero tum Lingonensis synodi, tum Prudentii[a] Tricassini episcopi, infirmare, magno studio multaque opera conatus est: interim vero dum integrum edatur opus (quod, cum alibi, tum in bibliotheca S. Remigii apud Remenses MS. asservatur) ex epistola ad Karolum Calvum dedicatoria a Flodoardo[b] historiæ suæ inferta, quæ ad jam traditæ historiæ confirmationem, et argumenti ipsius libri explicationem faciunt, visum est huc apponere.

" Nuper elapso mense Junio, per indictionem VII. anno Incarnationis Dominicæ DCCCLIX. dedistis nobis quædam capitula, sicut nostræ dixistis humilitati, a Remigio reverentissimo Lugdunensium archiepiscopo vestræ porrecta sublimitati: jubentes ut tempore congruo de his vobis redderemus responsum; si unanimes, uno ore, eorundem capitulorum sensu concordaremus; an (quia vobis a sana patrum fide in quibusdam dissentire videbantur) noster sensus, quem a Catholico tramite non deviare credebatis, ab eis in aliquo dissideret."

" Quæ capitula in conventu episcoporum habito in territorio Tullensi, in villa quæ dicitur Saponarias, ante biduum quam vobis porrecta fuerint, sunt recitata; proferente et deponente ea synodo domino Remigio Lugdunensium archiepiscopo: quæ (sicut dixit, et in epigrammate

[a] Supra cap. 11.

[b] Flodoard. lib. 3. cap. 16.

eorundem capitulorum continetur) in hoc ipso anno, in Kalendis nihilominus ibidem descriptis, et in suburbio Lingonicæ urbis, ad instructionem Dominici populi, ipse et sibi comprovinciales episcopi ediderunt. Et in crastina alia quædam capitula, de quibus post locuturi sumus, relecta fuere. Super quibus, sicut quibusdam ex fratribus visum est, quorundam sensus est motus."

His igitur capitulis, "pro nostri ingenioli capacitate, sub dubietate tamen, respondimus: quia non credimus, ut fratres et coepiscopi nostri contra regulas ecclesiasticas adversus nos talia debuissent conscribere: præsertim cum non ignorarent, Dominicis institutionibus, et legibus promulgatis, præfixum esse, qualiter si in sæpefatis capitulis fidei obloqueremur, nos compellare, et tunc synodali judicio nos, nostrasque sententias a sua debuissent conjunctione explodere. Nunc vero, quia certi sumus, cujus compositioni debemus de sæpe nominatis quæstionibus respondere, servatis relationum absolutionibus contra eos, quibus a vestra dominatione, pro imposito nobis ministerio, jussi sumus reddere rationem: contra hæc tantum capitula, quantum ex nobis est cum omnibus pacem habentes, ex sanctarum Scripturarum auctoritate, et Catholicorum patrum sententiis, simpliciter respondere curabimus; ut cui forte omnia illa legere non licuerit, vel non libuerit, hic compendiosas pro tempore capitulorum responsiones inveniat. Quas furatis horulis a diversis distensionibus, qui cogitationum ferias non habemus, sicut de sententiis sanctorum patrum accepimus, (ne torpore vel inobedientia a vestra denotaremur Christiana devotione,) committere schedulis tumultuario sermone studuimus: quoniam in præfatis relationibus, provocati multiplicibus multiplicium illationibus, multipliciter multiplicibusque collationibus, non sine (sicut scimus, et confitemur) lectoris tædio, sensu sed tamen Catholico, in tribus libris lacinioso sermone respondere sategimus."

"Sed in hoc maxime benigno lectori nos satisfacere autumamus; quia singularum singulas semper ponentes sententias, singulariter ad objecta et resistentia fidei respondere studuimus: et vel in hoc solo devotum quemque lec-

torem nobis conciliari confidimus; quia cum ex sua mente nostrum laborem perpenderit, nos apud se excusatos habebit. Quis vero sit istorum capitulorum compositor, cui quasi a novo cogimur respondere, ipse se prodet cum necessarium videbitur ad lucem veritatis venire. Quia operator tenebrosorum operum, inter quæ ab apostolo et hæreses describuntur, *odit*[c] *lucem; et non venit ad lucem, ut non arguantur opera ejus*: *omnis vero qui bona agit*, inter quæ bona ab apostolo et fides connumeratur, *venit*[d] *ad lucem; ut manifestentur opera ejus, quia in Deo sunt facta.* Sed et ille quicunque est, si ad lucem venerit, et veritati ex corde consenserit; esse filius lucis poterit. Si autem et pertinaciter contradixerit veritati, ipse in infidelitate sua et contentionis suæ vecordia, hæretici sibi nomen imponet. Quia non statim hæreticum, quod ignoranter a fide sentitur diversum; si non fiat pertinaci contentione hæreticum."

Nec tantum regi Karolo hac de re scripsit Hincmarus, sed etiam "Papæ Nicolao[e]; fidei suæ depromendo tenorem, et suam contra Gotteschalci errorem, (Flodoardi verba hæc sunt) quam fidei Catholicæ dependere satagebat, defensionem." De quo in alia epistola ad eundem Nicolaum ab eo scripta, ita etiam legimus. "Luido[f] mihi dixit quod cum eo rationem de damnatione et reclusione Gotteschalci habuissetis. Unde quoniam per alios jam audieram ad sanctitatem vestram verba venisse; misi auctoritati vestræ quædam ex verbis et Catholicorum sensibus in rotula, qualiter contra ipsius pestiferi hominis sensum sentiam, per Odonem Episcopum: et nihil inde responsionis accipere merui." At neque ad regem, neque ad pontificem scriptæ ab illo commentationes, hisce altercationibus finem imponere valuerunt. Ad[g] Metense enim concilium, quod post Tullense integro quadriennio, Indictione videlicet XI. mense Junio, ab episcopis regni Lotharii (Impe-

[c] Gal. cap. 5. ver. 20. Joh. cap. 3. ver. 20, 21.
[d] Gal. cap. 5. ver. 22.
[e] Flodoard. lib. 3. cap. 15. [f] Ibid. cap. 1.
[g] Anno DCCCLXIII.

ratoris Lotharii filii et Lotharingiæ regis primi) celebratum est, ut de causa Gotteschalci rationem redderet, Hincmarus vocatus est. In quo, injuriam sibi factam, in jam citatis ad Nicolaum papam literis, ita ille conqueritur. "De quo (Gotteschalco) ut redderem rationem, quidam episcopi quorum nihil de illo intererat, (quoniam nec eos, ut ipsi manifestis indiciis prodiderunt, ad hoc caritas commovebat, nec auctoritas deducebat) me ad conciliabulum nuper Metis habitum (quod vocari synodum vetuistis, sicut intelligo) irregulariter quarto die antequam congregaretur, cum ego longius quam octoginta, et idem Gotteschalcus plusquam centum millibus ab ipsa civitate (Metensi) disparati essemus, nihil me inde ante præmonitum, per quemdam laicum hominem literis vocaverunt."

Quum Rothadus Suessionensis episcopus, in pristinum honorem (a quo, ad Romanum pontificem appellans, ab Hincmaro fuerat depositus) a Romano concilio fuisset restitutus; ab Hincmaro scriptæ sunt istæ ad Nicolaum papam literæ: in quarum fine, post expositam pluribus Gotteschalci doctrinam, tanta episcoporum illius causæ faventium oppositione exacerbatus, ita demum perorat. "Sunt et alia, quæ ipse et alii plures in istis partibus dicunt, quæ nobis sanæ fidei adversari videntur: quæ dum per alium quam per vilitatem meæ personæ auctoritas vestra cognoverit, forte attendet solertius, et quæ inde tenenda sunt docere studebit quantocius. Erit enim in proximo inde necessitas: quia etsi eorum corda in insania perversi sensus ebulliunt, orthodoxi tamen regis nostri tempore prava, quæ sentiunt, eloqui non præsumunt. Ita ut aperte videamus impleri, quod scriptum est: *Congregans*[h] *sicut in utre aquas maris.* Aqua enim maris sicut in utre congregata est: quia amara hæreticorum scientia quicquid hodie in isto regno filii vestri Domini Karoli pravum sentit, in pectore comprimit, et aperte dicere non præsumit. Meam quoque exiguitatem et occulte canino dente corrodunt. Facile autem adjuvante Domino, portare valebo: quia et mihi paucum superest temporis spatium; et si inter filios

[h] Psal. 33. ver. 7.

Ecclesiæ, permittente Deo, in me acceperint potestatem corporaliter affligendi, divina gratia adjuvante exercebunt patientiam. Sed et si tantummodo male sentiendo adversabuntur; exercebunt quantulamcumque scientiam: et ut etiam inimici, secundum præceptum Domini, diligantur, exercebunt benevolentiam."

"Præfatum autem Gothescalcum, si vestra auctoritas mihi scripserit, ut eum a custodia solvam, et aut ad vos eundi (ut per vos ejus doctrinam experiamini) aut ad quemcunque ex nomine designatum pergendi licentiam donem: (quia, ut melius ipsi scitis, sicut absolute quisque regulariter ordinari non valet; ita nisi ex ipsius consensu, cujus esse dinoscitur, certæ personæ commendandus, et ad certum locum monachus, vel quisque sub regula constitutus, a loco suo absolvi juxta regulas sacras non valet:) vestris jussionibus nullo modo resultabo. Tantum ut auctoritatem vestram habeam; ne tantorum episcoporum judicium mea præsumptione parvi pendere videar. Non enim illius delector, quam juste sustinet pertinaciter contumax, quantulamcunque reclusionis molestiam: sed doleo a qua revocari non potest perfidiam."

"Quem si cuicunque commendandum vestra auctoritas viderit, hoc in commendatione etiam providebit; ut cui commendabitur Catholicus sit, et gravitatem ecclesiasticam, et vigorem ac Scripturarum scientiam habeat: quia non solum Scripturas ad suum sensum violenter inflexas, sed et Catholicorum dicta detruncata per totum diem sine respiratione aliqua prævalet memoriter decantare. Unde non solum idiotas in admirationem sui abducere, verum et sciolos et incautos atque zelum Dei, sed non secundum scientiam, habentes in sententiam suam solitus erat traducere. Et non solum doctorum suorum doctor videri appetit; sed et hoc solerter satis intendit, ut secum loquentes vel in sermone capere valeat: et si de veritate non poterit, invincibiliter sacramentis affirmare curabit, ea secum loquentes dixisse quæ forte non dixerant; ut ipse verax, et illi qui ei contradicunt probentur esse mendaces, et adversus suam doctrinam docentes."

Verum nec ad istas literas respondisse Nicolaum, neque

de Gotteschalci causa quicquam in alterutram partem definivisse invenimus. De antagonistarum tamen ipsius uno, Johanne Scoto, sinistrum ad se pervenisse rumorem, non dissimulat; quod in quibusdam bene non senserit. Transtulerat nimirum Johannes ex Græco in Latinum libros Dionysio Areopagitæ attributos: eosque Karolo Calvo, in cujus aula vivebat, dicavit; carmine quoque præfixo, cujus hoc initium.

Hanc libam, sacro Græcorum nectare fartam,
Advena Johannes spondo meo Karolo.
Maxime Francigenum, cui regia stemmata fulgent,
Munera votiferi sint tibi grata tui.

Nicolaus[i] ægre ferens, tam rarum opus ipsius arbitrio non fuisse subjectum, ad Karolum hac de re ita scripsit. "Relatum[k] est apostolatui nostro, quod opus B. Dionysii Areopagitæ, quod de divinis nominibus, vel cœlestibus ordinibus, Græco descripsit eloquio, quidam vir Johannes, genere Scotus, nuper in Latinum transtulerit. Quod juxta morem nobis mitti, et nostro debuit judicio approbari: præsertim cum idem Johannes, licet multæ scientiæ esse prædicetur, olim non sane sapere in quibusdam frequenti rumore dicatur. Itaque quod hactenus omissum est, vestra industria suppleat, et nobis præfatum opus sine ulla cunctatione mittat: quatenus dum a nostri apostolatus judicio fuerit approbatum, ab omnibus incunctanter nostra auctoritate acceptius habeatur."

Nempe ejusmodi subjectionem ab advena Johanne expectabat novus hic apostolus, quam a servis suis domesticis accipere assueverat, e quibus unus, Romanæ Ecclesiæ eo tempore bibliothecarius, Anastasius, libellum alium e Græco in Latinum similiter translaturus, a Capitolino suo Vice-Deo ducto principio, judiciariæ hujus potestatis plenitudinem inflatis buccis ita decantat. "Hunc[l] codicem confi-

[i] Non Marinus: ut suspicatus est Andr. Duvalius, sub initium notarum in Lugdunensis Ecclesiæ libellum contra Jo. Scotum.

[k] Ivo Carnot. Decret. part. 4. cap. 104. Roger. Hoveden. annal. part. 1.

[l] Anastas. Bibliothecar. præfat. in translationem Latinam Leontii, de Vita Johannis Eleemosynarii ad Nicolaum papam.

cere ausus non sum, antequam a Dominatione vestra, o millies beate, licentiam adipisci promerui. Neque enim fas est, ut absque vicario Dei, absque clavigero cœli, absque curru et auriga spiritualis Israel, absque universitatis pontifice, absque unico papa, absque singulari pastore, absque speciali patre, absque te omnium arbitro, aliquid consummetur aut divulgetur. Tu enim tenes claves David, tu accepisti claves scientiæ. In arca quippe pectoris tui tabulæ testamenti et manna cœlestis saporis requiescunt. Tu[m] enim quod ligas, nemo solvit; quod solvis, nemo ligat: qui aperis, et nemo claudit; claudis, et nemo aperit. Vicem namque in terris possides Dei."

Interim dum Romæ ista agerentur, in Gallia carcerali custodia adhuc conclusus tenebatur miser Gotteschalcus; tum Nicolai, tum successoris etiam ipsius temporibus. Sub Hadriano enim II. opusculum quinquaginta quinque capitulorum ad nepotem suum Hincmarum Laudunensem episcopum edidit Hincmarus[n] Remensis archiepiscopus: in quo, cum consuevisse Gotteschalcum dixisset, non solum Scripturas "detruncare, et ad suum sensum violenter inflectere;" sed etiam "ea, quæ in canonicis libris non habentur, auditoribus suis proferre": subjicit. "Et quoniam hæc egisse Gotteschalcus in conventu episcopali (Carisiaco nimirum) revictus fuit: idem concilium (sicut scriptum est: *Qui*[o] *imponit stulto silentium, iras mitigat*) silentium ei imposuit, mihique illum ad custodiendum commisit. Sicque complicium ejus (qui jam sicut vermes, in putredine scatentes, ebulliebant) iræ partim sunt mitigatæ, et congregatæ[p] sunt a Domino quasi in utrem aquæ maris, cum amaritudo perversarum mentium, nondum apud nos de his, quæ Gotteschalcus eos docuerat, erumpit exterius in vocem pravæ libertatis."

Hæc ille, in hujus opusculi capite quadragesimo tertio cui et literas ad nepotem Idibus Februariis Indictionis III. a se datas inseruit: ad quas responsum nuperrime ab illo

[m] Apoc. cap. 3. ver. 7. cum cap. 13. ver. 11.

[n] Anno DCCCLXX.

[o] Prov. cap. 26. ver. 10. [p] Psalm. 33. ver. 7.

conscriptum accepisse se, ibidem significat. Unde intelligimus scripta hæc fuisse anno octingentesimo septuagesimo (quo apud[q] Attiniacum mense Maio illa habita est synodus in qua hunc quinquaginta quinque capitulorum libellum nepoti suo coram episcopis se tradidisse alibi[r] confirmat idem Hincmarus:) indidemque per unum et viginti saltem annos in carcere detentum fuisse Gotteschalcum. De qua immoderata severitate ita jamdudum conquestus fuerat Remigius, cum Lugdunensibus suis. "Illa[s] miserandi hominis tam longa et inhumana in ergastulum per tot annos damnatio, aliqua (ut credimus) compassionis benignitate et consolatione fuerat temperanda, vel etiam removenda: ut frater, pro quo Christus mortuus est, per charitatem et spiritum mansuetudinis potius lucraretur, quam abundantiori tristitia absorberetur. Quod illa (ut Dominus novit, in quantum ipse inspicere dignatur) suggerimus charitate, quam nobis beatus Johannes apostolus commendat, dicens: *In*[t] *hoc cognovimus charitatem Dei, quod ille pro nobis animam posuit; et nos debemus pro fratribus animas ponere.*"

In custodias autem inclusus ille est apud Altivillarensis[u] cœnobii monachos: ad quos Hincmarum epistolam demum scripsisse refert Flodoardus, "pro[w] eodem Gotteschalco, ut si se recognosceret, antequam anima illius egrederetur de corpore, et spiritalem et corporalem humanitatem exhiberent illi: ostensa auctoritate ecclesiastica ex verbis orthodoxorum super hujusmodi excommunicatis." Sed post tantos per tot annos tam fortiter exantlatos labores, in extremo actu defecisse Gotteschalcum non est credibile. Præsertim cum illi (ut et Gunthario Coloniensi archiepiscopo, cujus extat[x] liberrima illa adversus Nicolai pontificis

[q] Eginaldus, vel quicunque author fuit appendicis ad Aimoinum adjectæ, lib. 5. cap. 24.

[r] Apud Flodoard. lib. 3. cap. 22.

[s] Eccles. Lugdun. de trib. epistolis, pag. 1065. F.

[t] 1 Joh. cap. 3. ver. 16.

[u] *Haultvillier,* in Remensi episcopatu.

[w] Flodoard. lib. 3. cap. 28.

[x] Annal. Francor. a Pithæo edit. ad ann. 803.

tumidum, ut ille loquitur, potentatum exarata epistola) irrevocabilem pertinaciam, in postremo illo quinquaginta quinque capitulorum opusculo objiciat Hincmarus idem; et ipse in sententia sua ita obfirmatus fuerit, ut aquæ et olei ferventis examini, quod pro illorum temporum consuetudine[y] judicium Dei, et habebatur et nominabatur, promptissime hic se obtulerit; quemadmodum in posteriore ipsius confessione postea videbimus.

De quo mirabili probationis genere nihil aliud hic pronuntiamus, quam quod in similis historiæ commemoratione Johannes Mariana protulit. "Visum[z] est controversiam ignis judicio permittere: sic ejus seculi mores erant rudes et agrestes, neque satis expensi ad Christianæ pietatis regulam." Ab ethnicorum enim instituto haustum hoc fuisse, cum ex aliis indiciis observarunt eruditi, tum ex Sophoclis illis versibus.[a]

> Ἦμεν δ' ἕτοιμοι καὶ μύδρους αἴρειν χεροῖν,
> Καὶ πῦρ διέρπειν, καὶ θεοὺς ὁρκωμοτεῖν,
> Τὸ μήτε δρᾶσαι, μήτε τῳ ξυνειδέναι
> Τὸ πρᾶγμα βουλεύσαντι, μήτ' εἰργασμένῳ.
>
> Eramus sutem parati ignitum ferrum manu capere,
> Et ire per ignem, et Deos jurare;
> Quod non fecissemus, nec sciremus quenquam
> Fecisse nostro consilio.

Et licet legibus demum tam civilibus quam ecclesiasticis mos iste abrogatus fuerit: mediis tamen illis temporibus ita apud Christianos invaluit, ut pro indubitato veritatis testimonio passim acciperetur. Unde in capitulis Karoli Calvi apud Carisiacum anno octingentesimo septuagesimo tertio, (id est, illis ipsis temporibus, de quibus nunc agimus) promulgatis, ejusmodi dicta aliquoties occurrunt. "Dei[b] judicio examinentur: et per illud Dei judicium aut

[y] Vide amicissimi nostri D. Henrici Spelmanni, equitis aurati, eximium Glossarium; titul. de Judicio Dei, et Martini Delrii disquisit. magic. lib. cap. 4. quæst. 4. sec. 3.

[z] Marian. de reb. Hispaniæ, lib. 9. cap. 18.

[a] Antigone: ver. 263.

[b] Capitul. Karoli Calvi, tit. 39. cap. 3. et 7. pag. 393, 395.

liberentur aut condemnentur." Et in capitulis Karoli Magni, avi ejus, anno regni nono datis in Aquensi palatio, capite vicesimo adhuc expressius. "Ut[c] omnes judicio Dei credant absque ulla dubitatione."

Ita igitur ad Gotteschalci usque mortem perducta hac tragœdia, id solum jam restat; ut duplicem ipsius confessionem e tenebris, in quibus tam diu delituit, erutam, velut *λόγον* quendam *ἐπιτάφιον*, hic tandem adscribamus.

[c] Tom. 2. Concil. Galliæ, pag. 247.

GOTTESCHALCI CONFESSIONES

DUÆ:

NUNC PRIMUM IN LUCEM EDITÆ.

1631.

GOTTESCHALCI CONFESSIO

BREVIOR.

CREDO et confiteor, Deum omnipotentem et incommutabilem præscisse et prædestinasse angelos sanctos et homines electos ad vitam gratis æternam; et ipsum Diabolum caput omnium dæmoniorum, cum omnibus angelis suis apostaticis, et cum ipsis quoque universis hominibus reprobis, membris videlicet suis, propter præscita certissime ipsorum propria futura mala merita prædestinasse pariter per justissimum judicium suum in mortem merito sempiternam: quia sic ait ipse Dominus in evangelio: "Princeps[a] hujus mundi jam judicatus est." Quod B. Augustinus exponens, ad populum sic palam locutus est: "Id[b] est, judicio ignis æterni irrevocabiliter destinatus est." Item de reprobis ipsa veritas: "Qui[c] autem non credit, jam judicatus est." "Nondum," inquit[d], "apparuit judicium; sed jam factum est judicium.

Item exponens illud Johannis Baptistæ, "Testimonium[e] ejus nemo accepit:" ita dicit. "Nemo[f], est quidam populus præparatus ad iram Dei, damnandus cum Dia-

[a] Joh. cap. 16. ver. 11.
[b] In Joh. tract. 95. op. tom. 3. p. 2. pag. 732.
[c] Joh. cap. 3. ver. 18.
[d] Augustinus. in Joh. tract. 12. op. tom. 3. p. 2. pag. 389.
[e] Joh. cap. 3. ver. 32.
[f] In Joh. tract. 14. op. tom. 3. pag. 404.

P 2

bolo." Item de Judæis: "Isti[g] indignantes mortui, et morti sempiternæ prædestinati." Item: "Quare[h] dicit Dominus Judæis; *Vos non creditis, quia non estis ex ovibus meis?* nisi quia videbat eos ad sempiternum interitum prædestinatos, non ad vitam æternam sui sanguinis pretio comparatos." Item exponens illa verba Domini: "Oves[i] meæ vocem meam audiunt, et cognosco eas, et sequuntur me: et ego vitam æternam do eis; et non peribunt in æternum, et non rapiet eas quisquam de manu mea. Pater meus quod dedit mihi majus omnibus est; et nemo potest rapere de manu patris mei." ita dixit. "Quid[k] potest lupus? Quid potest fur et latro? Non perdit nisi ad interitum prædestinatos."

Item, de duobus loquens mundis. "Totus[l] mundus Ecclesia est, et totus mundus odit Ecclesiam. Mundus igitur odit mundum, inimicus reconciliatum, damnatus salvatum, inquinatus mundatum." Item: "Est[m] mundus de quo dicit apostolus; *ne[n] cum hoc mundo damnemur.* Pro isto mundo Dominus non rogat. Neque enim quos scit prædestinatos, ignorat." Item: "Filius[o] perditionis dictus est Judas, traditor Christi, perditioni prædestinatus." Item, in Enchiridion: "Ad[p] eorum damnationem, quos juste prædestinavit ad pœnam." Item, in libro de perfectione justitiæ: "Hoc[p]," inquit, "bonum quod est requirere Deum, *non[q] erat qui faceret, non erat usque ad unum;* sed in eo genere hominum, quod prædestinatum est ad interitum. Super hoc enim respexit Dei præscientia, protulitque sententiam." Item, in libris de civitate Dei: "Quid dabit eis quos prædestinavit ad vitam; qui hæc dedit eis quos prædestinavit ad mortem?"

Item beatus Gregorius papa. "Leviathan[r] iste, cum

[g] In Joh. tract. 43. op. tom. 3. p. 2. pag. 587. [h] Ibid. tract. 48. pag. 615.
[i] Joh. cap. 10. ver. 27, 28, 29.
[k] In Joh. tract. 48. op. tom. 3. p. 2. pag. 615.
[l] Ibid. tract. 87. pag. 715. [m] Ibid. tract. 110. pag. 775.
[n] 1 Cor. cap. 11. ver. 32.
[o] In Joh. tract. 107. op. tom. 3. p. 2. pag. 770.
[p] Aug. op. tom. 6. pag. 240. [p] Cap. 13. op. tom. 10. pag. 181.
[q] Rom. cap. 3. ver. 11, 12.
[r] Greg. Mor. l. 34. c. 2. op. tom. 1. pag. 1117.

universis membris suis, æternis cruciatibus est deputatus." Item S. Fulgentius, in libro tertio de veritate prædestinationis et gratiæ. "Præparavit," inquit, "Deus peccatoribus pœnas; illis utique quos juste prædestinavit ad luenda supplicia." Qui beatus Fulgentius composuit de hac tantummodo quæstione unum librum, id est, de prædestinatione reproborum ad interitum, ad amicum suum nomine Monimum. Unde dicit et S. Isidorus: "Gemina[s] est prædestinatio, sive electorum ad requiem, sive reproborum ad mortem."

Sic et ego per omnia, cum istis electis Dei et Catholicis, credo et confiteor; prout divinitus afflatus, animatus, armatus, adjuvor, Amen.

Falsus enim testis est, qui in dictis quorumcunque aut sensum aut superficiem corrumpit.

[s] Isidor. Hisp. senten. lib. 2. c. 6. op. pag. 437.

GOTTESCHALCI CONFESSIO

PROLIXIOR.

Dominator Domine, Deus meus, misericordia mea, Rex omnipotens et incomparabiliter clemens, inæstimabilii quoque circa humanum genus benignitate patiens, et investigabili penitus profunditate sapiens. Cujus profecto sic semper indigent omnes electi tui, quo videlicet tibi de te solo semper valeant placere; quemadmodum palmites indigent vite, quo fructum queant ferre, vel aer aut oculi luce, quo vel ille lucidus esse, vel illi possint videre: alioquin et palmites absque vite arescunt, et in igne missi consequenter ardent; et aer absque luce tenebrosus est, et oculi frustra patent. Te igitur supplex invoco, cunctipotentissime, clementissime et gloriosissime, trine et une Domine Deus; ut gratis esse digneris piissimus adjutor et exauditor meus: dignanterque largiaris indigentissimo mihi, per gratuitæ gratiæ tuæ invictissimam virtutem, ut quod ex te, per te, et in te de præscientia et prædestinatione tua jamdudum corde credo (tibi gratias) ad justitiam; sicuti jam crebro per gratiam tuam confessus sum, nunc quoque veraciter atque simpliciter ore confitear ad salutem. Quatenus tandem aliquando mea de parte patefiat electis tuis veritas invicta et sine fine benedicta; et facessat jam jamque, sicut oportet, falsitas devicta et prorsus jure maledicta, Amen.

CREDO siquidem atque confiteor, præscisse te ante sæcula quæcunque erant futura, sive bona sive mala; prædestinasse vero tantummodo bona. Bona autem a te prædestinata, bifariam sunt tuis a fidelibus indagata (immo, te revelante, illis evidenter constat esse intimata) id est, in gratiæ beneficia, et justitiæ simul judicia. Quoniam quidem, sicut certissimum Psalmista præbet judicium, utrumque tu Domine "diligis[a] et misericordiam" videlicet "et judicium." Prædestinasse itaque in omnibus electis tuis vitam gratis æternam, et eos nihilominus ad gloriam sempiternam: quia certe frustra illis prædestinasses vitam, nisi et illos prædestinasses ad ipsam. Sic etiam propemodum Diabolo et angelis ejus, et omnibus quoque reprobis hominibus, perennem merito prædestinasti pœnam, et eosdem similiter prædestinasti ad eam: quia nimirum sine causa et ipsius prædestinasses mortis perpetuæ pœnam, nisi et ipsos prædestinasses ad eam. Non enim irent nisi destinati; neque profecto destinarentur, nisi essent prædestinati. Quippe cum ipse et ante omnia sæcula semper esses, quod ne ad momentum quidem modo quolibet esse potes mutabilis; et per omnia postmodum sæcula probareris esse mutatus, si vel ullus (quod absit) reproborum illuc esset destinatus, qui non fuisset prædestinatus.

Proinde quia tu, Domine, solus "es[b] qui es," velut ipse testaris; et, ut David tibi quoque dicit, "Tu[c] semper idem ipse es;" et, ut alias etiam ipse dicis. "Tu[d] es Domine, et non mutaris;" et, sicut egregius quoque prædicator tuus perhibet Paulus, "Tu[e] solus habes immortalitatem," id est, incommutabilitatem; "apud quem," ut ab alio nihilominus asseritur apostolo, "non[f] est transmutatio, nec vicissitudinis obumbratio:" liquet prorsus evidenter, et cuivis sanum sapienti claret omnino satis patenter; præscisse ac prædestinasse te mox, absque ullo scilicet intervallo, utpote simul et semel, ante sæcula tam

[a] Psal. 33. ver. 5.
[b] Exod. cap. 3. ver. 14.
[c] Psal. 102. ver. 27.
[d] Malach. cap. 3. ver. 6.
[e] 1 Tim. cap. 6. ver. 16.
[f] Jacob. cap. 1. ver. 17.

cuncta quam singula opera tua. Quippe qui juxta quod dictum est ab Esaia, "fecisti[g] quæ sunt futura."

Unde etiam verissime, David prophetam sequendo et exponendo, fidelissimus famulus tuus Augustinus ita dicit. "Deus," inquit, "secundum illam voluntatem suam, quæ cum ejus præscientia sempiterna est, *profecto*[h] *in cœlo et in terra omnia quæcunque voluit*, non solum præterita vel præsentia, sed etiam futura jam fecit." Igitur cum sempiterna sit, Domine, cum præscientia voluntas tua, sicut hic ait Augustinus; et apud omnipotentiam tuam, de operibus duntaxat tuis, hoc sit præscire quod velle, secundum quod ad eundem Augustinum scribit Orosius; et ipsum quoque velle tuum fecisse sit, juxta quod dicit Ambrosius: manifestum est proculdubio, quicquid foras futurum est in opere, jam factum esse a te in prædestinatione, juxta quod audet et dicit, docet et scribit, papa Gregorius. Absit ergo ut inter præscientiam et prædestinationem operum tuorum ullum vel momenti quilibet Catholicorum tuorum suspicetur intervallum fuisse; dum omnia quæ voluisti te legit vel audit creditque simul fecisse: præsertim cum prius omnino nihil in effectu feceris, quam incomparabiliter futura præscieris, et ea sempiterno consilio prædestinando disposueris.

Sed jam tempus est, Domine, veridica divinorum subjici testimonia librorum, quibus docetur absque scrupulo, et declaratur absque ambiguo, prædestinatos esse reprobos ad æternorum incendia tormentorum. Ac primum tua, Domine JESU CHRISTE, veritas invicta, proferenda censeo merito dicta. "Qui[i] non credit," inquis, "jam judicatus est:" id est, ut Augustinus exposuit, jam damnatus est. "Nondum[k] enim," inquit, "apparuit judicium, sed jam factum est judicium." Item, "Princeps[l]" ais "mundi hujus jam judicatus est:" id est, ut idem exposuit "judicio[m] ignis æterni irrevocabiliter destinatus est." David etiam dicit: "Ideo[n] non resurgent impii in judicio."

[g] Esai. cap. 45. ver. 11. (juxta LXX.)
[h] Psal. 135. ver. 6.
[i] Joh. cap. 3. ver. 18.
[k] Aug. in Joh. tract. 13. op. tom. 3. p. 2. pag. 389.
[l] Joh. cap. 16. ver. 11.
[m] Aug. in Joh. tract. 95. op. tom. 3. p. 2. pag. 732.
[n] Psalm. 1. ver. 5.

Augustinus exponit: "quia[o] jam pœnis certissimis destinati sunt." Item. "Tu[p] percussisti omnes adversantes mihi sine causa." "Recte[q]," inquit, "in prædestinatione dicitur de Diabolo et angelis ejus." Atque ne dicatur Diabolum tantummodo cum angelis ejus ad mortem esse destinatum (quod omnino satis esse probatur absurdum; ut videlicet caput a corpore prædestinando sit segregatum:) dicit iterum David; "In[r] pulverem mortis deduxisti me," id est, impios mortis destinatos. Quod omnino super hominibus, de pulvere scilicet factis, et in pulverem quoque relictis nemo prudentium ambigit dici. Salomon quoque ait: "Universa[s] propter semetipsum operatus est Dominus, impium quoque ad diem malum." In libro quoque Ecclesiastico ita dicitur: "Qui[t] transgreditur a justitia ad peccatum, Deus paravit illum ad rhomphæam." Quod profecto de reproborum populo intelligendum est esse dictum tantummodo.

Hinc etiam Job ait: "Interrogate[u] quemlibet de viatoribus, et hæc eadem illum intelligere cognoscatis: quia in diem perditionis servatur malus, et ad diem furoris ducitur." Quod explanator ipsius ita exponit Gregorius. "Sæpe," inquit, "diu divina patientia tolerat, quos jam ad supplicia præscita condemnat." Unde cum exponeret illud; "Ipse[x] habet consilium et fortitudinem:" ait inter cætera. "Potest quoque in consilii nomine ipsa occulta judicii mora signari: ut quod aliquando tardiu delinquentes percutit. Non quia iniquorum culpa non conspicitur, sed ut damnationis eorum sententia, quæ pro agenda pœnitentia differtur, quasi tarde et consilio prodire jubeatur. Quod ergo quandoque foris aperta sententia indicat, hoc apud omnipotentem Deum ante secula in consilio latebat." Item exponens; "Constituisti[y] terminos ejus qui præteriri non poterunt:" dicit. "Nulla, quæ in hoc mundo, hominibus absque omnipotentis Dei occulto consilio veniunt. Nam cuncta Deus secutura præsciens ante secula decrevit

[o] Aug. in Psal. 1. op. tom. 4. pag. 3.
[p] Psalm. 3. ver. 7.
[q] Aug. in Psal. 5. op. tom. 4. pag. 12.
[r] Psalm. 22. ver. 15.
[s] Prov. cap. 16. ver. 4.
[t] Eccles. cap. 26. ver. 27.
[u] Job, cap. 21. ver. 29, 30.
[x] Ibid. cap. 12. ver. 13.
[y] Job, cap. 14. ver. 5.

qualiter per secula disponantur." Idem exponens illud de impiis; "Erunt[z] sicut paleæ ante faciem venti, et sicut favilla quam turbo dispergit:" ait. "Ante omnipotentis Dei oculos iniqui vita favilla est: quia etsi apparet ad momentum viridis, ab ejus tamen judicio jam consumpta cernitur; quia consumptioni est æternæ deputata."

De talibus quoque et eorum flagitiis, tu ipse, Domine, per Moysem dicis: "Nonne[a] hæc condita sunt apud me, et signata in thesauris meis? Mea est ultio; et ego retribuam eis in tempore." Item: "Juxta est dies perditionis, et adesse festinant tempora." Item: "Levabo[b] ad cœlum manum meam, et dicam, Vivo ego in æternum. Si acuero ut fulgur gladium meum, et arripuerint judicium manus meæ; reddam ultionem hostibus meis, et his qui oderunt me retribuam. Inebriabo sagittas meas sanguine, et gladius meus devorabit carnes de cruore occisorum, et de captivitate nudati inimicorum capitis. Laudate gentes populum ejus: quia sanguinem servorum suorum ulciscetur, et vindictam retribuet in hostes eorum."

Si quis hæc omnia, et alia interminabiliter plura per canonicarum latitudinem Scripturarum multipliciter sparsa, sic a te præsumit dicere prædicta, ut sint quidem præscita, sed nullo modo præfinita: fac illum, quæso, diligenter attendere, quam sit contrarius veritati, quamque noxiæ faveat falsitari; dum te tam temerarie subjicit mutabilitati, tamque variæ et inconstanti subdere non timet instabilitati. Ut tum videlicet, juxta quod sanctus ait Augustinus, nulla remaneret natura mutabilis, nisi tu, Domine Deus noster, permaneres immutabilis; parvi pendat, si ab æterno usque in diem judicii mutabilis esse (quod absit) ab Ecclesia tua puteris, imo credaris et prædiceris: et in ipso quoque die judicii, quasi non prædestinata faciendo, id est, reprobos ad tormenta mittendo muteris; et ita deinceps in sempiternum mutatus, id est, mortuus esse (quod absit) proberis. Quodammodo enim moritur qui mutatur: ut Augustini et Gregorii, cæterorumque doctorum auctoritas

[z] Job, cap. 11. ver. 18.
[a] Deut. cap. 32. ver. 34, 35.
[b] Deut. cap. 32. ver. 40, 41, 42, 43.

attestatur. Sed absit, ut tu Domine, qui nullatenus mutari potuisti, potes, vel poteris aliquando, ut vel ad momentum sis absque ullo initio mutabilis, usque in diem judicii; et inde quoque mutatus appareas in æternum, propter solummodo damnationem reproborum, debitumque sibi tormentum.

Vere, Domine, satius incomparabiliter fuisset, si nullus nisi te mutabili, nedum mutato, creatus esset, (ne dico salvatus) electorum: quanto magis absit, ut immuteris propter vasa iræ et furoris, super quæ vultus tuus est ob mala quæ faciunt, "ut[c] perdas de terra memoriam eorum"? De quibus etiam longe lateque die noctuque tibi veraciter psallitur a fidelibus. "Tu[d] vero, Deus, deduces eos in puteum interitus." De quibus ait et apostolus Petrus: "Quibus[e] judicium jam in olim non cessat, et perditio eorum non dormitat." Et Paulus: "Volens[f] Deus ostendere iram, et demonstrare potentiam suam, attulit in multa patientia vasa iræ apta vel aptata in interitum" secundum Hieronymum; vel "præparata in interitum," secundum Ambrosium; vel "perfecta in perditionem," secundum Augustinum, id est, sine dubio prædestinata; sicut ab ipso Augustino esse constat expositum. Item prædicator idem. "Ut[g] compleant peccata sua semper, pervenit enim ira Dei super eos usque in finem."

Item Judas Jacobi: "Subintroierunt[h]," ait, "quidam qui olim præscripti sunt in hoc judicium impii." Ubi dum eos non in hoc judicio, sed in hoc judicium, id est, in hanc damnationem præscriptos asseruit; non modo præscitos, verum etiam prædestinatos pariter intelligi voluit. Quippe cum tu, Deus æternus, eos prius habeas prædestinatos, quam ullus temporaliter natus eos cognoverit esse præscitos. Quia quos præscisti per ipsorum propriam miseriam in damnabilibus perseveraturos esse peccatis, illos profecto tanquam justissimus judex prædestinasti ad interitum juste ac merito satis: et non modo prædestinasti,

[c] Psalm. 34. ver. 16.
[d] Psalm. 55. ver. 23.
[e] 2 Pet. cap. 2. ver. 3.
[f] Rom. cap. 9. ver. 22.
[g] 1 Thess. cap. 2. ver. 16.
[h] Jud. ver. 4.

verum etiam prædestinando jam utique destinasti. Unde dicit et David, quasi de jam in infernum prædestinando positis, licet adhuc essent illuc te jubente ponendi: cum enim prædixisset; "Et[i] postea in ore suo complacebunt," subjecit: "Sicut oves in inferno positi sunt."

Cui per omnia manifestissime consonat et Joannes apostolus, in Apocalypsi dicens. "Et[k] libri aperti sunt, et alius liber apertus est qui est vitæ: et judicati sunt mortui ex his quæ scripta erant in libris, secundum opera ipsorum." Item: "Et[l] judicatum est de singulis secundum opera ipsorum; et mors et infernus missi sunt in stagnum ignis." Quod autem mortem et infernum in stagnum ignis asserit esse missos, Diabolum dicit et suos. "Et[m] qui non est inventus in libro vitæ scriptus, missus est in stagnum ignis." Item paulo ante: "Et[n] Diabolus qui seducebat eos missus est in stagnum ignis et sulphuris." Item paulo post: "Et[o] dixit mihi, Scribe, quia hæc verba fidelissima sunt et vera; et dixit mihi, Factum est." Ac ne quis forte dubitaret hæc audiens a Joanne; sequeris ipse continuo, et dicis, Domine JESU Christe: "Ego[p] sum A et Ω, initium et finis. Ego sitienti dabo de fonte aquæ vitæ gratis. Qui vicerit possidebit hæc: et ero illi Deus, et ipse erit mihi filius. Timidis autem, et incredulis, et execratis, et homicidis, et fornicatoribus, et veneficis, et idololatris, et omnibus mendacibus, pars illorum erit in stagno ardente igni et sulphure, quod est mors secunda." Timeant igitur et caveant increduli simul atque mendaces, ne pars eorum sit cum supradictis complicibus; si tam perspicuæ resistendo veritati fore delegerint pertinaces.

Item: "Ecce[q] venio cito, et merces mea mecum est, reddere unicuique secundum opera sua." **[r] Nisi in prædestinatione, quam disposuisti incommutabiliter, inretractabili præordinatione. Sequeris igitur et dicis: "Ego[s]

[i] Psal. 49. ver. 13, 14.
[k] Apocal. cap. 20. ver. 12.
[l] Apocal. cap. 20. ver. 13, 14.
[m] Ibid. ver. 15.
[n] Ibid. ver. 10.
[o] Ibid. cap. 21. ver. 5, 6.
[p] Ibid. cap. 21. ver. 6, 7, 8.
[q] Ibid. cap. 22. ver. 12.
[r] Aliquid deest.
[s] Apocal. cap. 22. ver. 13, 14, 15.

sum A et Ω, primus et novissimus, principium et finis. Beati qui levant stolas suas; ut sit potestas eorum in ligno vitæ, et per portas intrent in civitatem. Foris canes, et venefici, et impudici, et homicidæ, et idolis servientes, et omnis qui amat, et facit mendacium." Audiant hæc generaliter universi quidem mendaces, sed illi tamen potissimum, qui in doctrina religionis non modo non verentur aut verecundantur; verum etiam nullatenus cunctantur esse fallaces. Quia profecto, isto genere mendacii nullum gravius unquam valet inveniri; imo nullum reperitur tam grave: licet nonnullis esse videatur leve, sive putetur etiam suave. Sed audiant sequentia; si flocci pendunt præcedentia.

"Ego[t] JESUS misi angelum meum, testificari hæc vobis in Ecclesiis." Et paulo post: "Contestor[u] ego omni audienti verba prophetiæ hujus. Si quis apposuerit ad hæc; apponet Deus super illum plagas scriptas in libro isto: et si quis diminuerit de verbis libri prophetiæ hujus, auferet Deus partem ejus de libro vitæ, et de civitate sancta, et de his quæ scripta sunt in libro isto. Dicit qui testimonium perhibet istorum: etiam venio cito." Ecce, Domine JESU, in hoc sancto libro tuo Diabolum et angelos ejus, et omnes etiam homines reprobos, in stagnum ignis et sulphuris (ut supradictum est) te destinante jam esse missos invenio. Negare te, id est, veritatem non audeo; quia negari a te timeo: quemadmodum videlicet ipse testaris. "Qui[x] me negaverit coram hominibus, negabo et ego eum coram Patre meo qui est in cœlis." Unde et Paulus: "Si[y] nos," inquit, "eum negaverimus; et ille negabit nos." Negare igitur, sicut prædixi, te non audeo; quia negari a te timeo. Apponere vero vel diminuere nihil præsumo: quoniam vel plagas in hoc ipso libro scriptas mihi apponi, vel auferri partem meam de libro vitæ metuo.

Igitur in nomine Patris et Filii et Spiritus sancti supplico, Domine, prout amplius possum tibi, quo, quemadmodum indigeo, suffragari digneris mihi: neque permittas ab ullo diutius electorum tuorum (quod absit) hinc ambigi; sed saluberrimam potius veritatem hinc innotes-

[t] Apocal. cap. 22. ver. 16.
[u] Ibid. cap. 22. ver. 18, 19, 20.
[x] Matt. cap. 10. ver. 33.
[y] 2 Tim. cap. 2. ver. 12.

cere non moreris, ut esse vides pernecessarium sibi. Quia revera, secundum beati quoque Augustini veracissimam testificationem, quam palam protulit ad populum, evangelicam luculenter ac fideliter explanando perplexitatem: "Qui[z] mendacium," inquit, "ædificant in hominibus, quid ab eis expellunt nisi veritatem? Immittunt Diabolum, excludunt Christum; immittunt adulterum, excludunt sponsum; paranymphi scilicet, vel potius lenones serpentis. Ad hoc enim loquuntur, ut serpens possideat Christus excludatur. Quando possidet falsitas, serpens possidet: quando possidet veritas, Christus possidet." Ipse enim dixit: "Ego[a] sum veritas." De illo autem: "Et[b] in veritate non stetit, quia veritas in eo non est."

Quapropter et illud quod idem beatus minister tuus veraciter perhibere studuit Augustinus, præscientia scilicet reprobos esse damnatos, cum alibi atque alibi ad mortem fateatur esse prædestinatione condemnatos: utrumque prorsus verum est, quia hic hoc utrumque verum est. Nam, sicut idem sagaciter atque veraciter fatetur, interdum præscientia pro prædestinatione ponitur. Neque revera repugnat (quod absit) sed veritati potius congruere videtur, quale illud videlicet est, quod apostolus dicit: "Non[c] repulit Deus plebem suam quam præscivit." Cum tamen hoc alias, utrumque quidem jungens, sed ab invicem rationabili differentia distinguens, mirabiliter definierit; dicens: "Prædestinatione[d] Deus ea præscivit quæ fuerat ipse facturus. Unde dictum est: "*Fecit[e] quæ futura sunt.*" Item quid sit prædestinatio planius ac plenius cum præscientia connectens, ita de Trinitate dicens. "In[f] sua quæ falli mutarique potest non præscientia, opera sua futura disponere, id omnino nec aliud quicquam est prædestinare." Item brevius, sed in superiorem sensum multo apertius. Cui enim prædixisset apostolum dixisse, "Non[g] repulit Deus plebem suam, quam præscivit;" et exposuisset eum nomine præscientiæ prædestinationem hoc in

[z] Aug. in Joh. tract. 8. op. tom. 3. p. 2. pag. 355.
[a] Joh. cap. 14. ver. 16.
[b] Ibid. cap. 8. ver. 44.
[c] Rom. cap. 11. ver. 2.
[d] Aug. de præd. sanct. op. tom. 10. pag. 803.
[e] Esai. cap. 45. ver. 11.
[f] Aug. de dono persev. op. tom. 10. pag. 844.
[g] Rom. cap. 11. ver. 2.

loco significare voluisse, paulo post ait: "Sed[h] prædestinasse, est hoc præscisse quod fuerat ipse facturus."

Ergo utrumque, ut jam dixi, verum est; id est, tam præscientia quam prædestinatione reprobos esse damnatos, quos omnino constat ad interitum jure prædestinatos. Quod satis superque testimonia probant prædicta: quæ certe Catholici nullatenus esse dubitant invicta. Licet si hujus rei testimonium penitus debuisset esse, metalepticos id intelligi regulariter potuisset et omnino debuisset; ut videlicet id quod sequitur per id quod præcedit intelligeretur. Attamen si adhuc hinc audire plura desiderant, ob amorem videlicet veritatis, quam nimis oppugnari considerant, aures audiendi precor accommodent, et tuendæ jam jamque veritati totis viribus operam dent. Audiant (inquam) hinc adhuc loquentem mirabiliter Augustinum, per sibi gratis infusum satis ubertim charisma divinum. "Hoc[i]," inquit, "bonum, quod est requirere Deum, non erat qui faceret, non erat usque ad unum: sed in eo genere hominum, quod prædestinatum est ad interitum." Item de duabus loquens civitatibus: "Quarum[k] est," inquit, "una quæ prædestinata est in æternum regnare cum Domino: altera æternum supplicium subire cum Diabolo." Item: "Si[l] de aliquibus ita certa esset Ecclesia, ut qui sint illi etiam nosset, qui licet adhuc in hac vita sint constituti, tamen prædestinati sunt in æternum ignem ire cum Diabolo, tam pro eis non oraret, quam nec pro ipso." Item: "Quid[m] dabit his quos prædestinavit ad vitam, qui hæc dedit etiam eis quos prædestinavit ad mortem?"

Item in Enchiridion, quod senex de fide, spe et charitate, sensu subtilissimo, ingenio exercitatissimo, eloquio quoque purissimo, styloque luculentissimo, mirabiliter sibi ac singulariter, Deo favente, conscripsit et edidit. "Ad[n] eorum," inquit, "damnationem quos juste prædestinavit ad pœnam." Item in eodem: "Dicuntur[o] etiam filii gehennæ, non ex illa nati, sed in illam præparati; sicut filii

[h] Aug. de dono persev. op. tom. 10. pag. 848.
[i] Aug. de perfect. just. op. tom. 10. pag. 181.
[k] Aug. de civ. Dei. lib. 15. cap. 1. op. tom. 7. pag. 379.
[l] Ibid. lib. 21. cap. 24. pag. 642.
[m] Ibid. lib. 22. cap. 26. pag. 692.
[n] Aug. op. tom. 6. pag. 234.
[o] Ibid. pag. 212.

regni præparantur in regnum." Quid quæritur evidentius? quid sufficientius? Sicut, inquit, filii regni præparantur in regnum: sic etiam filii gehennæ in illam sunt præparati: quod omnino nihil est aliud quam prædestinati. Nempe hæc omnia et alia insuper plura si tantus auctor iste verissima et Catholicæ fidei per omnia congruentissima non esse perspexisset, nullatenus incorrecta relinqueret; sed ea potius, quando libros suos diligentissime retractando recensuit, corrigere studuisset. Ne inde prorsus tam frequenter ad populum impavide simul et intrepide, licenter, libenter, ac libere, fidenter ac fiducialiter ac gaudenter, servili postposito timore, luminosoque tui perfusus amore, tua auctoritate locutus fuisset, si quid itidem periculi inesse cognovisset. Unde quidem nonnulla jam superius posui, et pauca hic etiam subjicienda censui.

"Est[p] quidam populus præparatus ad iram Dei, damnandus cum Diabolo." Item: "Est[q] quidam populus natus ad iram Dei." Item: "Quare[r] dixit Dominus Judæis, *Vos non creditis quia non estis ex ovibus meis,* nisi quia videbat eos ad sempiternum interitum prædestinatos, non ad vitam æternam sui sanguinis pretio comparatos?" Item: "Quid[s] potest lupus? quid potest fur et latro? non perdunt nisi ad interitum prædestinatos." Item: "Isti[t] indignantes mortui, et morti sempiternæ prædestinati." Item: "Mundus[u]," inquit, "odit mundum, inimicus reconciliatum, damnatus salvatum, inquinatus mundatum." Item: "Filius[w] perditionis dictus est Judas traditor Christi, damnationi prædestinatus." Item: "Pro[x] isto mundo non rogat: neque enim quos scit prædestinatos ignorat."

Beatus quoque Fulgentius inde taliter dicit: "Præparavit etiam Deus peccatoribus pœnas: illis utique quos juste prædestinavit ad luenda supplicia." Ubi prorsus utrumque satis aperte fatetur; et reprobis videlicet prædestinatas esse pœnas, et illos vicissim prædestinatos ad eas. Unde nimirum Catholicissime, necnon

p Augustin. in Joh. tract. 14. op. tom. 3. p. 2. pag. 404.
q Ibid. tract. 14. pag. 404.
r Ibid. tract. 48. pag. 615.
s Ibid. tract. 48. pag. 615.
t Ibid. tract. 43. pag. 587.
u Ibid. tract. 87. pag. 715.
w Ibid. tract. 107. pag. 770.
x Ibid. tract. 110. pag. 775.

et copiosissime disputavit in septem libris contra duos libros Fausti hæretici, Lirinensis quondam monachi, Regensis vero postmodum episcopi. Quem convicit idem doctor mirabiliter, contrivitque commenta Diaboli; et cum aliis quatuordecim sanctis coepiscopis suis, ab Ecclesia Christi repulit et eliminavit lethiferum virus Antichristi. Nec non et tribus aliis de veritate prædestinationis et gratiæ. Sed et in uno illo, quem totum super hac tantummodo quæstione ad Monimum hinc consulentem cognoscitur edidisse.

Gloriosus quoque Gregorius cujus inde aliquanta jam inserui superius, taliter inter cætera inde est locutus. "Tenebrosa[y] ostia tunc Dominus vidit, cum claustra inferni penetrans crudeles spiritus perculit, et mortis præpositos moriendo damnavit. Quod idcirco," inquit, "non adhuc de futuro, sed jam de præterito dicitur: quia quicquid futurum erat in opere, nimirum jam factum est in prædestinatione." Item: "Leviathan[z] iste, cum universis membris suis, æternis cruciatibus est deputatus." Item ipsum quoque diem judicii dicit esse prædestinatum, exponens illud ex libro Job; "Lampas[a] contempta apud cogitationes divitum, parata ad tempus statutum." "Statutum[b], inquit, contemptæ lampadis tempus, est extremi judicii prædestinatus dies." Sanctus etiam Isidorus inde sic dicit: "Gemina[c] est prædestinatio; sive electorum ad requiem, sive reproborum ad mortem." Non enim ait, duæ sunt, quia non sunt: sed gemina, id est, bipartita. Quia semel tu, Domine, locutus es, qualiter una quidem, sed tamen gemina prædestinatione, et electos gratis justifices ac perpetim salves; et reprobos quoque merito refutes, justeque condemnes: et sicut supradictus ait Gregorius, "alios respiciens redimas, alios deserens perdas."

Tale est autem quod dicitur prædestinatio gemina, in electos videlicet et reprobos bipartita, cum sit una, licet sit dupla: quale est quod frequenter a beato Augustino, et a cæteris patribus dicitur caritas vel dilectio gemina: cum

[y] Greg. mor. lib. 29. op. tom. 1. pag. 928.
[z] Ibid. lib. 34. pag. 1117. [a] Job. cap. 12. ver. 5.
[b] Greg. mor. lib. 11. op. tom. 1. pag. 363.
[c] Isidor. Hispal. senten. lib. 2. cap. 6. op. pag. 437.

utique non sint duæ sed una, licet propter Deum et proximum sit etiam dupla. Quale est et illud patris Augustini, quod dicit bipartitum esse opus Dei; geminum videlicet volens intelligi: et quod quadripartitus ab ipso quoque dicitur mundus; non quatuor tamen, sed unus: et quod quinquepartitam fatetur esse continentiam; non quinque tamen esse docet, sed unam. Hinc et a Sancto Gregorio gemina Judæorum scientia dicitur: et tamen licet dupla sit, una esse cognoscitur. Quod et ipsum genus locutionis usitatissimum est et apud auctores quoque sæcularis literaturæ. Quod quia rectissimum est ac verissimum; non ab re est, si et inde hic ponantur aliqua, quæ valeant ad cumulum tuendæ sententiæ supradictæ. Nam et eorum quidam geminam dixit arborem; non duas volens intelligi, sed unam: et alius qualitatem nominis bipartitam, et universorum pedum trinam conditionem. Et tertius æque peritus, Priscianus, quam ille dixerat trinam, exposuit tripartitam.

Nec sane cuiquam pie sapientium videri debet absurdum, si gemina prædestinatio creditur et cognoscitur, et incunctanter esse dicitur apud te Dominum nostrum, naturaliter quidem unum, sed simul etiam personaliter trinum. Qui certe secundum hanc geminam prædestinationem tuam, quemadmodum Augustinus tuus fideliter credit et fidenter asserit, "bonus es in beneficio certorum, justus in supplicio certorum:" et insuper, ut profitetur consequenter, "bonus es in omnibus, quoniam bonum est cum debitum redditur; et justus in omnibus, quoniam justum est cum debitum sine cujusquam fraude donatur." Hæc omnia sicut hic, tibi gratias, et credo, et confiteor, gratias tibi, prout gratis largitus es mihi. Et quia in tuis, in libris tuorum scilicet ministrorum, labore, immo gratia tua veraciter expositis, hæc a te dicta reperio: tam perspicuæ prorsus veritati contradicere (quod absit) non audeo. Quoniam prorsus a te veritate negari, sicut minata es, metuens; et illam quoque repetitam Pauli sententiam vehementissime timeo: "Si[d] quis vobis adnuntiaverit præterquam quod accepistis, anathema sit."

[d] Gal. cap. 1. ver. 8, 9.

Tantum siquidem amoris tibi, Domine JESU, veritas invicta, perpetualiter debeo; ut, quemadmodum ab Augustino perhibetur veraciter tuo, neque hominibus placendi studio, neque respectu devitandorum quorumlibet incommodorum, detorquear (quod absit) a vero. Et ut beatus etiam docet Gregorius: "In[e] quantum sine peccato possumus, vitare proximorum scandala debemus; si autem de veritate scandalum sumitur, utilius permittitur nasci scandalum, quam veritas relinquatur." Nec sane cujuscunque persona contra recipienda modo quolibet excipitur; quando vel angelus, vel apostolus adnuntians, ipsius ore apostoli, anathemate digno percellitur. Ut enim prædictus Gregorius veraciter fatetur: "dum salva fide res agitur, virtutis est meritum, si quicquid prioris est toleratur." Alioquin, si fieri posset, millies potius pro veritate deberem prorsus et optarem occumbere; quam semel (quod absit) culibet secus loquenti cedendo succumbere. Illius videlicet tuæ memor sententiæ: "Qui[f] me confessus fuerit coram hominibus, confitebor et ego eum coram Patre meo qui est in cœlis."

Simulque illius quoque memini: "Ne[g] transgrediaris terminos antiquos, quos posuerunt patres tui." Quod nimirum, ut Gregorius exponit, hæretici faciunt, qui a sanctæ Ecclesiæ gremio extranei existunt. "Ipsi[h]," inquit, "terminos transferunt, quia constitutiones patrum prævaricando transcendunt." Qui etiam greges diripiunt et pascunt: quia imperitos quosque perversis ad se suasionibus trahunt, et donis pestiferis ad interficiendum nutriunt. Quos beatus quoque Job increpat dicens: "Numquid[i] Deus indiget vestro mendacio, ut pro illo loquamini dolos?" "Deus[k] mendacio non eget; quia veritas fulciri non quærit auxilio falsitatis. Hæretici autem, quia ea quæ prave de Deo intelligunt ex veritate tueri non possunt, quasi ad approbandum radium luminis umbras falsitatis requirunt: et pro eo dolos loquuntur, dum infirmas mentes

[e] Greg. in Ezech. lib. 1. hom. 7. op. tom. 1. pag. 1225.

[f] Matt. cap. 10. ver. 32.

[g] Prov. cap. 22. ver. 28.

[h] Greg. mor. lib. 16. op. tom. 1. pag. 522.

[i] Job, cap. 13. ver. 7.

[k] Greg. mor. lib. 11. op. tom. 1. pag. 379.

ab intellectu illius stulta seductione decipiunt." Item: "Aut[l] placebit ei, quem celare nihil potest? aut decipietur, ut homo, vestris fraudulentiis?" "Fraudem[m] Deo hæretici exhibent, quia ea adstruunt, quæ nequaquam ipsi pro quo loquuntur placent: eumque dum quasi defendere nituntur, offendunt; dum in adversitatem ejus corruunt, cui videntur ex prædicatione famulari. Unde et per Psalmistam dicitur: *Ut[n] destruas inimicum et defensorem.* Omnis quippe hæreticus omnipotenti Deo inimicus et defensor est; quia unde hunc quasi defendere nititur, inde veritati illius adversatur. Quia autem latere Deum nihil potest; hoc in eis judicat quod intus sentiunt, non quod famulari foris videntur. Quia igitur eorum fraudulentiis Deus ut homo non fallitur, recte subjungitur: *Ipse[o] vos arguet, quoniam in abscondito faciem ejus accipitis. Statim ut se commoverit, turbabit vos; et terror ejus irruet super vos.* Hoc quod in abscondito accipi asserit faciem Dei; duobus modis valet intelligi. Sunt namque nonnulli, qui et veritatem in corde sentiunt, et tamen quæ falsa sunt de Deo foras loquuntur. Ne enim vinci videantur, et cognoscunt veritatem interius, et tamen hanc exterius impugnant. Unde bene nunc dicitur: *Ipse vos arguet, quoniam in abscondito faciem ejus accipitis.* Ac si aperte diceretur: Tanto magis de falsitate apud eum estis reprehensi, quanto et apud vosmetipsos quod verum est videtis."

Quid autem sit hæreticus, ne cuilibet aliud pro alio fingere licitum sit, quidam patrum, ut Cassiodorus dicit, pulcherrime definivit. "Hæreticus," inquit, "is est, qui divinæ legis vel ignorantia vel contemptu raptatus aut novi pertinax invenitur erroris, aut alicui sectator, Catholicæ veritati magis vult adversari quam subjici." Hoc autem ideo subinferendum censui, quia plurimos hinc et falli et fallere comperi; volentes videlicet vel (mitius dixerim) suspicantes illos esse hæreticos, qui hanc Catholicæ fidei de prædestinatione reproborum necessario contra resistentes et obloquentes credunt et confitentur, dante te,

[l] Job, cap. 13. ver. 9.
[m] Greg. mor. lib. 11. op. tom. 1. pag. 380.
[n] Psal. 8. ver. 2.
[o] Job, cap. 13. ver. 10, 11.

veritatem: et illos e contrario asseverantes Catholicos, qui tam perspicuæ veritati inimicam non verentur susurrare, immo palam prædicare, falsitatem. Floccipendentes illud beati Basilii: "Qui divinis saginantur eloquiis, corrumpere de divinis dogmatibus neque unam syllabam patiuntur; sed pro his, si contigerit, etiam omnes mortis species amplectuntur." Et illud quoque contemnentes Gregorii Nazianzeni: "Fortitudinis est perseverare in veritate; licet quispiam debelletur ad ea quæ nihil sunt." Nihil autem sunt falsitas et mendacium: quæ profecto super omnia corporalium genera mortium vitant, et cavent, et horrent, ut debent, corda semper veracium; maxime tamen in doctrina religionis evitant omnimodo præcipitium falsidicæ locutionis.

Hæc est, gratias tibi Domine, alma Trinitas, inviolabilis fides et confessio mea, de præscientia scilicet ac prædestinatione tua: quam prædicavit ipsa veritas, et supradicti quoque ipsius discipuli, contra falsiloquos fautores, et, nisi corrigantur, filios falsitatis et perditionis, et contra pestifera venena et hæretica dogmata sua. Qui si gratia tua respersi diligenter attendant, appendant atque perpendant; qualiter ab exordio prolapsionis angelicæ, quemadmodum videlicet Petrus dicit apostolus, eisdem "Angelis[p] peccantibus non peperceris;" sed eos rudentibus vel carceribus inferni, pœnisque aeris hujus traditos, ad majores in diem judicii cruciatus reservaveris: et qualiter etiam originalem mundum propter nequam hominum scelera perdideris. Nec non quomodo et nefanda facinora simul et flagitia Sodomorum punieris, eosdem igne cœlesti conflagrantes deleveris, atque perennes in pœnas demerseris: quodque Pharaonem et exercitum ejus in mare projeceris, ut eos ibidem tanquam paleas excussos funditus aboleveris.

Si hæc, inquam, animositate deposita solerter inspiciant, et te opitulante sapienter advertant, perfacile prorsus intelligent, quod supradictos angelos, qui, ut scribit Judas Jacobi, "non[q] servaverunt suum principatum, sed reli-

[p] 2 Pet. cap. 2. ver. 4. [q] Jud. ver. 6.

querunt suum domicilium, in judicium magni diei vinculis æternis sub caligine reservasti," nullatenus omnino sine sempiterno prædestinationis tuæ consilio; et in hunc caliginosi aeris carcerem præcipitaveris, et ad majores etiam pœnas merito per sæcula cruciandos, ut prædicti ambo testantur apostoli, reservaveris: et quod illa quoque quæ consequenter de reprobis narrata sunt hominibus, non sine prædestinatione (quod absit) patraveris. Alioquin et ante omnia sæcula mutabilis, et in exordio quoque sæculorum, juxta fallacissimum horum dogma, mox mutatus (quod ne ad momentum quidem esse potest) invenireris; qui solus incommutabilis ab universis prorsus Catholicis esse crederis, et luce clarius, te revelante, sciris.

Fac etiam quæso, Domine Deus, ut etiam atque etiam non jam procaces, pertinaces atque pervicaces, neque pugnaces, fallaces atque mandaces, quia certe hujusmodi homines ad intuendam, cui repugnant, veritatem non possunt esse perspicaces; quantumlibet etiam naturaliter esse valuerint sagaces, sed potius effecti simplices veritatis amatores, tota spiritali (non luminum) acie considerent; quod si animas reproborum, quæ (ab eorum primo videlicet Cain ad usque novissimum, ante diem duntaxat judicii moriturum) de propriis corporibus extractæ sunt, sine coæterna tibi prædestinatione tua destinasti postmodum, et quotidie destinas ac destinabis (quoties videlicet cumque mortui sunt, moriuntur sive morientur) in tormenta sibi debita meritoque prorsus disposita: non solum mutabilis es ante sæcula, sed etiam, quod esse nullo modo potes, jam inde ab initio mortis eorumdem reproborum, immo ab exordio malignorum damnationis angelorum, mutatus es creberrimis vicibus, immo innumeris vicissitudinibus; et per singulos dies noctesque mutaris atque mutaberis, et mutatus absque dubio permanebis in sæcula, propter solos videlicet filios gehennæ; quos inimici veritatis prædestinatos esse pertinaciter atque fallaciter negant ad supplicium perenne.

Hæc, inquam, Domine, fac precor, ut, sicut oportet, attendant, appendant, atque perpendant, et tandem aliquando videant, quod se hactenus non vidisse dissimulant;

quale ac quantum malum de te semper incommutabili Domino Deo nostro in Ecclesia tua longe atque mendaciter et exitialiter, ad proprium suum suorumque simul interitum, palam prædicaverint, prædicent, asseveraverint, asseverent: et precor ut revoces eos miseranter ad viam veritatis; ne in tam lethalis hæreseos errore pertinaces perseverent. Videant, inquam, quale sit et quantum malum; quod cum omnes electi tui omnia bona semper fecerint, faciant et facturi sint cum consilio, prout videlicet adjuvantur a te gratuito tuæ benignitatis auxilio, præsumant non solum mentiendo sed etiam pejerando palam omnibus affirmare, quod tu, qui totius es auctor fonsque sapientiæ, immo trina et una sempiternaque sapientia, volueris vel valueris vel etiam debueris quicquam (quod absit) absque consilio patrare: ne dico ab ipso humani generis exordio morientium reproborum animas, vel ad extremum easdem ipsas cum receptis in die judicii propriis corporibus, cum Diabolo et angelis ejus absque prædestinationis consilio destinare. His autem, sicut oportet, sagaciter inspectis, et vivaciter intellectis, confundantur salubriter et erubescant; sicque tandem aliquando veritati suppliciter adquiescant, et a me demum quiescant. Cæterum si attrita fronte, ac sine ullo permanentes pudore, in falsitate malunt persistere, quam recedere a tanto, ut oportuerat, errore; viderint ipsi quo se perditi vertant.

Te precor, Domine Deus, gratis Ecclesiam tuam custodias; ne sua diutius eam falsitate pervertant, hæreseosque suæ pestifera de reliquo pravitate subvertant: licet se, suosque secum, lugubriter evertant. Ego vero gratis edoctus ab ipsa veritate, quam sequentes prædicti Ecclesiæ tuæ prædicaverunt magistri, et ejusdem veritatis fidelissimi, devotissimi ac celeberrimi prorsus ministri, hic evidenter expressam de prædestinatione tua fidem Catholicam, (gratis a te pieque satis afflatus, animatus, armatus; misericorditerque simul ac mirabiliter adjutus et tutus, fretus et fultus) fideliter, tibi gratias, credo, fortiter teneo, veraciter patienterque defendo: et quemcumque contraria dogmatizare cognosco, tanquam pestem fugio, et tanquam hæreticum abjicio. Et, ut explicem, cum mœrore

maximo, quod consequenter de talibus a beatissimo præceptum constat Augustino: quemcunque prorsus invictissimæ veritati contumaciter repugnare audio, et ei contraria docere conspicio; hæreticum et fidei Christianæ inimicum, atque ex hoc omnibus Catholicis anathematizandum esse, denuntio.

Porro conflictum cujuslibet eorum, si semel his lectis et intellectis cedere noluerit, et instar Pharaonis induratus, hæretico videlicet more, tam manifestæ veritati adquiescere contempserit, secundum consilium, vel potius præceptum Pauli apostoli, jam mihi vitandum censeo; quia qui hujusmodi est, "subversum[r] et proprio judicio condemnatum" esse video. Attamen propter minus peritos et ob id ab eis inlectos, et nisi corrigantur perditos, optarem publicum, si tibi, Domine, placeret, fieri conventum: quatenus adstructa palam veritate et destructa funditus falsitate, gratias ageremus communiter tibi, qui nobis tam diu optatum (etiam supra quam petimus aut intelligimus) dare dignatus fueris prosperrimum proventum. Quia profecto nimis ingentem patior dolorem, et maximum die noctuque perfero mœrorem, quod propter mei nominis vilitatem, vilem hominibus esse video veritatem: et quod erga te sinceram, ut debuerant, non servant caritatem, qui ut tantummodo victores mei esse videantur, nihil vel omnino perparum dilexerunt et diligunt te; quem negare non refugerunt, neque refugiunt propter me.

Atque utinam placeret tibi, cunctipotentissime pariter ac clementissime Domine, ut sicut in te credo et spero (dato mihi gratis posse, prout jamdudum dare dignatus es, et dare quotidie dignaris etiam velle) coram undique electa populorum te timentium multitudine, præsente etiam istius regni principe, cum pontificum et sacerdotum monachorumque seu canonicorum venerabili simul agmine; concederetur mihi, si secus hanc Catholicæ fidei de prædestinatione tua veritatem nollent recipere, ut isto quo dicturus sum, favente tua gratia, id adprobarem cernentibus cunctis examine. Ut[s] videlicet quatuor doliis uno post unum

[r] Tit. cap. 3. ver. 10, 11.

[s] Vid. finem cap. 14. supra pag. 203.

positis, atque ferventi sigillatim repletis aqua, oleo pingui et pice, et ad ultimum accenso copiosissimo igne; liceret mihi, invocato gloriosissimo nomine tuo, ad approbandam hanc fidem meam, immo fidem Catholicam, in singula introire, et ita per singula transire: donec, te præveniente, comitante, ac subsequente, dexteramque præbente, ac clementer educente, valerem sospes exire, quatenus in Ecclesia tua tandem aliquando Catholicæ huic fidei claritas claresceret, et falsitas evanesceret; fidesque firmaretur, et perfidia vitaretur.

Utinam hæc, Domine, legentibus et intelligentibus hujusmodi (sicut est opus) inspirare digneris affectum, ut exorem te suppliciter, quo celeriter hoc animi mei desiderium meum, sicut indiget Ecclesia tua, perducas ad effectum. Et si quidem te suffragante de cunctis inlæsus prodiero; amplexentur veritatem et execrentur falsitatem. Sin autem quod ex te, per te, et in te credendo, confitendo, sperando et amando, tuique tantummodo securus, tuæque solummodo gratiæ certus polliceor, vel inchoare trepidavero, vel consummare formidavero; in ignem me protinus mittant, et ibidem merito perire permittant. Suppliciter tamen te, Domine, rogo, in dulcissimo nomine tuo, ut nemo me Catholicorum temere (quod absit) reprehendat in animo suo: quia prorsus ausum talia petendi, sicut ipse melius nosti, a me propria temeritate non præsumo, sed abs te potius tua benignitate sumo.

Immo quisquis te timens vere, diligensque sincere, dignatur hæc legere, vel auditu percipere, imploret gratuitam misericordiam tuam fraterna compassione ac germana simul dilectione; ut tu, qui solus es "adjutor[1] in opportunitatibus," in tribulatione digneris instanter adjuvare me, credentem scilicet ac sperantem in te tua gratuita miseratione: ditesque me simul ad id et incipiendum et perficiendum integra fide, corrobores quoque solida spe ac dones etiam sincerissima caritate, atque gratis etiam decores verissima coram te semper humilitate; depulsaque procul ab orthodoxa Ecclesia tua tam lethiferi dogmatis

[1] Psalm. 9. ver. 9.

falsitate, facias me deinceps cum electis tuis gaudere pro patefacta fidelibus tuis Catholicæ fidei veritate. Sitque nobis de cætero in te solo gaudium verum atque sincerum, tripudiumque summum ac solidum, et gloriatio communis; quod ab hæreticorum tam gravi perfidia tandem plebs et populus tuus, te miserante, factus est immunis. Quia profecto nullus unquam, nullus unquam electorum tuorum tibi vel ad momentum placere potuit, potest, vel poterit, de suo: sed omnes potius tui tibi, per gratuitam gratiam tuam, placuerunt hactenus, atque placent, ac placebunt semper, de tuo.

Hac ergo gratis animatus fide, solidatus etiam spe, et inflammatus pariter caritate, per te ipsum, Deus optime, suppliciter obsecro te; ut vera mihi humilitate data, solido vitæ gaudio semper facias gaudere me. Denique tibi tuoque nomini debitam per sæcula gloriam: et propter justitiam quidem, quia merito superbos humilias, incurvas, et inclinas; propter gratiam autem, quia gratis humiles exaltas, elevas, atque sublimas. Per quam scilicet utramque supplico tibi, cunctipotens et clemens Trinitas pariter et Unitas, ut omnibus inimicis meis (quicunque sine invidia nominis tui, sive nescienter sive etiam scienter nocuerunt, immo nocere voluerunt tibi; nocuerunt autem potius absque dubio sibi) universa debita sua indulgeas funditus et ignoscas; et omnia flagitia simul ac facinora remittas penitus et parcas, Amen. Gratias ago tibi quantascumque, Trine et Une Dominator Domine Deus, quod ad fidem Catholicam de prædestinatione credendam et confitendam esse gratis dignatus es et dignaris, et, ut credo ac spero, magis ac magis esse die noctuque deinceps dignaberis, inlustrator, inflammator, ac suffragator meus, Amen.

Precor, quantumcumque mihi datur divinitus humilitate, coram trinæ Unitatis et unius Trinitatis præsentissima majestate; ut quisquis hæc non livore corvino, sed amore potius columbino legeris, GOTTESCHALCI peccatoris ante Deum memineris: et paterno sive fraterno affectu simpliciter implores benignissimam ipsius clementiam, ut dig-

netur mihi gratuita pietate largiri veræ semper et ubique coram se humilitatis excellentiam, et sinceræ caritatis perpetualiter eminentiam. Sicque me protegat indesinenter "in[u] tabernaculo a contradictione linguarum," (id est, in fide rectæ Catholicæ Ecclesiæ a calumniis hæreticorum) ut potius incomparabiliter optem, propter nomen Domini Dei nostri et amorem veritatis, universa præsentialiter adversa perpeti persecutionibus illorum ; quam vel ad momentum titubando deviare (quod absit) a dilectione vel confessione veritatis, vel a præscripta fide Catholicorum, quæ et ipsius potissimum veritatis est ore declarata et invictissimis quoque suorum auctoritatibus ministrorum. Quia profecto proximo quidem meo tantam quantam mihi caritatem debeo, Deo autem ex toto : quoniam quicquid nobis est boni, vel ipse est, vel ab eo.

Tu vero quisquis hujus fidei et confessionis meæ dignaris esse pius lector, et peritus intellector * *[w] sapienter admittis ; tanquam patrem venerabiliter precor simul, vel sicut fratrem fideliter exhortor: ut, si vis in æternum veritatem videre, et cum sanctis angelis et hominibus electis fidelibusque testibus ejusdem veritatis de ipsa perenniter veritate gaudere; festines omnino perniciosissimum et exitiosissimum genus mendacii, quod detestabiliter committitur in doctrina religionis, præ morte corporis exhorrere. Et ita, secundum quod per beatum divinitus dictum est Augustinum, " suscipiat gratanter diffusa nostris in cordibus pulcherrima et modestissima caritas osculum columbarum ; ut vel evitet cautissima humilitas, vel retundat solidissima veritas dentem caninum." Ubi nimirum per osculum columbinum, rectorum corde veracium que circa se suaque dicta significat inspectionem ; per dentem autem caninum, malignam perversorum irrisoriamque fallacium reprehensionem. Obsecra ergo et exora, quæso, Dominum Deum nostrum ; ejusque majestatem, ut contra latratus hæreticorum verissimam simplicissimam ac benignisimam habeamus caritatem ; et ad extremum quoque retundamus dentes eorum atque mordacissimam falsitatem,

[u] Psalm. 31. ver. 20. [w] Aliquid deest.

per invictissimam (velint nolint) ac solidissimam veritatem. Si quis vero mihi hæc loquenti iratus fuerit, de se dictum fatebitur: ut alius auctor asserit.

Talia igitur et ejusmodi quisquis adhuc damnabiliter præsumit, vel nihil scilicet vel parum metuens veritatem et ipsius judicium, neget audacter (contra eam) prædestinatos esse reprobos ad perenne supplicium: ille scilicet qui non timet eandem sibi veritatem in extremo die cunctis audientibus dicere; En ego nunc jure nego te, quia tu injuste quondam negasti me. Talis, inquam, si vult et audet, veritatem neget, qui eam non metuit offendere, cujus [die] noctuque nobiscum pariter eget. Nos vero ab eadem audientes veritate, "Dies[x] ultionis in corde meo;" et "Ecce[y] Deus noster ultionem adducet retributionis;" hanc ita noxiam conculcemus falsitatem, et prædicemus veritatem, quo nostri misereatur eadem veritas, Deus meus, Deique filius, et nunc et tunc in die veniens ultionis. Si enim vere timuerimus furorem fallacium * *[z] dummodo placere possimus illi qui nos regat ac protegat, ac contra rabiem grassantium muniat in ævum, Amen.

Domine Deus, benedicta simul et invicta Trinitas et Unitas, infunde quæso legentibus hæc credendi fidem, et credentibus confitendi largire virtutem: "Corde[a] autem credentibus ad justitiam, et ore confitentibus ad salutem," retribue copiosæ mercedis amplitudinem, et æternæ tecum lucis beatitudinem, AMEN.

[x] Esai. cap. 63. ver. 4.
[y] Ibid. cap. 35. ver. 4.
[z] Aliquid deest.
[a] Rom. cap. 10. ver. 10.

A DISCOURSE

OF

THE RELIGION ANCIENTLY PROFESSED

BY

THE IRISH AND BRITISH.

FIRST PRINTED IN 1631.

TO MY VERY MUCH HONOURED FRIEND,

SIR CHRISTOPHER SIBTHORP, KNT.

ONE OF HIS MAJESTY'S JUSTICES OF HIS COURT OF CHIEF PLACE IN IRELAND.

WORTHY SIR,

I CONFESS, I somewhat incline to be of your mind, that if unto the authorities drawn out of Scriptures and fathers (which are common to us with others) a true discovery were added of that religion which anciently was professed in this kingdom; it might prove a special motive to induce my poor countrymen to consider a little better of the old and true way from whence they have hitherto been misled. Yet on the one side, that saying in the Gospel runneth much in my mind; "If[a] they hear not

[a] Luke, chap. 16. ver. 31.

Moses and the prophets, neither will they be persuaded, though one rose from the dead:" and on the other, that heavy judgment mentioned by the apostle; "because[b] they received not the love of the truth, that they might be saved, God shall send them strong delusion, that they should believe lies." The woful experience whereof, we may see daily before our eyes in this poor nation: where, such as are slow of heart to believe the saving truth of God delivered by the prophets and apostles, do with all greediness embrace, and with a most strange kind of credulity entertain those lying legends, wherewith their monks and friars in these latter days have polluted the religion and lives of our ancient saints.

I do not deny but that in this country, as well as in others, corruptions did creep in by little and little, before the devil was let loose to procure that seduction which prevailed so generally in these last times: but as far as I can collect by such records of the former ages as have come unto my hands (either manuscript or printed) the religion professed by the ancient bishops, priests, monks, and other Christians in this land, was for substance the very same with that which now by public authority is maintained therein, against

[b] 2 Thess. chap. 2. ver. 10, 11.

the foreign doctrine brought in thither in latter times by the bishop of Rome's followers. I speak of the more substantial points of doctrine, that are in controversy betwixt the Church of Rome and us at this day, by which only we must judge, whether of both sides hath departed from the religion of our ancestors: not of matters of inferior note, much less of ceremonies and such other things as appertain to the discipline rather than to the doctrine of the Church.

And whereas it is known unto the learned, that the name of Scoti in those elder times (whereof we treat) was common to the inhabitants of the greater and the lesser Scotland (for so heretofore they have been distinguished), that is to say, of Ireland, and the famous colony deduced from thence into Albania: I will not follow the example of those that have of late laboured to make dissension betwixt the daughter and the mother, but account of them both, as of the same people.

Tros Rutulusve fuat, nullo discrimine habebo.

The religion doubtless received by both, was the self same; and differed little or nothing from that which was maintained by their neighbours the Britons: as by comparing the evidences

that remain, both of the one nation and of the other, in the ensuing discourse more fully shall appear.

OF

THE RELIGION,

&c. &c.

CHAP. I.

Of the Holy Scriptures.

Two excellent rules doth St. Paul prescribe unto Christians for their direction in the ways of God: the one, that they " be[a] not unwise, but understanding what the will of God is;" the other, that they " be[b] not more wise than behoveth to be wise, but be wise unto sobriety:" and that we might know the limits, within which this wisdom and sobriety should be bounded; he elsewhere declareth, that not to be more wise than is fitting, is " not[c] to be wise above that which is written." Hereupon Sedulius, one of the most ancient writers that remaineth of this country birth, delivereth this for the meaning of the former rule; " Search[d] the law, in which the will of God

[a] Ephes. cap. 5. ver. 17.

[b] Rom. cap. 12. ver. 3. *μὴ ὑπερφρονεῖν παρ' ὃ δεῖ φρονεῖν ἀλλὰ φρονεῖν εἰς τὸ σωφρονεῖν.*

[c] 1 Cor. cap. 4. ver. 6. *μὴ ὑπὲρ ὃ γέγραπται φρονεῖν.*

[d] Scrutamini legem, in qua voluntas ejus continetur. Sedul. in Ephes. cap. 5.

is contained;" and this for the latter: "He[e] would be more wise than is meet, who searcheth those things that the law doth not speak of." Unto whom we will adjoin Claudius, another famous divine, counted one of the founders of the university of Paris, who for the illustration of the former, affirmeth that men "therefore[f] err, because they know not the Scriptures; and because they are ignorant of the Scriptures, they consequently know not Christ, who is the power of God and the wisdom of God:" and for the clearing of the latter, bringeth in that known canon of St. Hierome, "This[g], because it hath not authority from the Scriptures, is with the same facility contemned, wherewith it is avowed."

Neither was the practice of our ancestors herein different from their judgment. For as Bede touching the latter, recordeth of the successors of Colum-kille the great saint of our country, that they "observed[h] only those works of piety and chastity, which they could learn in the prophetical, evangelical, and apostolical writings:" so for the former, he specially noteth of one of the principal of them, to wit, bishop Aidan; that "all[i] such as went in his company, whether they were of the clergy, or of the laity, were tied to exercise themselves, either in the reading of Scriptures, or in the learning of psalms." And long before their time, it was the observation which St.

[e] Plus vult sapere, qui illa scrutatur quæ lex non dicit. Id. in Rom. cap. 12.

[f] Propterea errant, quia scripturas nesciunt: et quia scripturas ignorant, consequenter nesciunt virtutem Dei, hoc est, Christum, qui est Dei virtus et Dei sapientia. Claud. in Matth. lib. 3. Habetur MS. Romæ in bibliotheca Vallicellana; et Cantabrigiæ, in bibliothec. Colleg. Benedict. et Aulæ Pembrochianæ.

[g] Hoc, quia de scripturis non habet authoritatem, eadem facilitate contemnitur qua probatur. Id. ib.

[h] Tantum ea quæ in propheticis, evangelicis et apostolicis literis discere poterant, pietatis et castitatis opera diligenter observantes. Bed. lib. 3. histor. Ecclesiast. cap. 4.

[i] In tantum autem vita illius a nostri temporis segnicia distabat; ut omnes qui cum eo incedebant, sive adtonsi, sive laici, meditari deberent, id est, aut legendis scripturis, aut psalmis discendis operam dare. Id. ibid. cap. 5.

Chrysostom made of both these islands: that "although[k] thou didst go unto the ocean, and those British isles, although thou didst sail to the Euxine sea, although thou didst go unto the southern quarters, thou shouldst hear ALL men every where discoursing matters out of the SCRIPTURE, with another voice indeed, but not with another faith, and with a different tongue, but with an according judgment." Which is in effect the same with that which venerable Bede pronounceth of the island of Britain in his own days, that "in[l] the language of five nations it did search and confess one and the same knowledge of the highest truth, and of the true sublimity; to wit, of the English, the Britons, the Scots, the Picts, and the Latins;" which last, although he affirmeth "by the meditation of the Scriptures to have become common to all the rest;" yet the community of that one among the learned, did not take away the property of the other four among the vulgar, but that such as understood not the Latin, might yet in their own mother tongue have those Scriptures, wherein they might search the knowledge of the highest truth, and of the true sublimity, even as at this day in the reformed churches, the same Latin tongue is common to all the learned in the meditation and exposition of the Scriptures; and yet the common people for all that, do in their own vulgar tongues "search[m] the Scriptures, because in them they think to have eternal life." For as by us now, so by our forefathers then, the continual[n] meditation of the Scriptures was held to give

[k] Κᾷν εἰς τὸν ὠκεανὸν ἀπέλθῃς κᾷν πρὸς τὰς Βρεταννικὰς νήσους ἐκείνας· κᾷν εἰς τὸν Εὔξεινον πλεύσῃς πόντον κᾷν πρὸς τὰ νότια ἀπέλθῃς μέρη· πάντων ἀκούσῃ πανταχοῦ τὰ ἀπὸ τῆς γραφῆς φιλοσοφούντων, φωνῇ μὲν ἑτέρᾳ, πίστει δὲ οὐχ' ἑτέρᾳ, καὶ γλώσσῃ μὲν διαφόρῳ, διανοίᾳ δὲ συμφώνῳ. Chrysost. in serm. de utilitate lectionis scripturæ, op. tom. 3. pag. 71.

[l] Quinque gentium linguis unam candemque summæ veritatis et veræ sublimitatis scientiam scrutatur et confitetur; Anglorum videlicet, Britonum, Scotorum, Pictorum, et Latinorum, quæ meditatione scripturarum cæteris omnibus est facta communis. Bed. lib. 1. histor. ecclesiast. cap. 1.

[m] Joh. cap. 5. ver. 39.

[n] Bonis semper moribus delectatur et consentit; et assiduis scripturarum me-

special vigour and vegetation to the soul, as we read in the book attributed unto St. Patrick, of the abuses of the world: and the holy documents delivered therein, were esteemed by Christians, as their chief riches; according to that of Columbanus,

Sint[o] tibi divitiæ, divinæ dogmata legis.

In which heavenly riches our ancient Scotish and Irish did thrive so well, that many worthy personages in foreign parts were content to undergo a voluntary exile from their own country, that they might more freely traffick here for so excellent a commodity. And by this means Altfrid King of Northumberland purchased the reputation of "a[p] man most learned in the Scriptures."

Scottorum qui tum versatus incola terris,
Cœlestem intento spirabat corde sophiam.
Nam patriæ fines et dulcia liquerat arva,
Sedulus ut Domini mysteria disceret exul.

as Bede writeth of him, in his poem of the life of our countryman St. Cuthbert.

So when we read in the same Bede of Furseus[q], and in another ancient author of Kilianus[r], that "from the time of their very childhood," they had a care to learn the holy Scriptures: it may easily be collected, that in those days it was not thought a thing unfit, that even children should give themselves unto the study of the Bible. Wherein how greatly some of them did profit in those

ditationibus et eloquiis animam vegetat. Patric. de abusionibus sæculi, cap. 5. de Pudicitia.

[o] Columban. in monastichis, et in epistola ad Hunaldum.

[p] Successit Ecgfrido in regnum Altfrit, vir in scripturis doctissimus. Bed. lib. 4. hist. cap. 26.

[q] Ab ipso tempore pueritiæ suæ curam non modicam lectionibus sacris, simul et monasticis exhibebat discipinis. Bed. lib. 3. hist. cap. 19. Ab infantia sacris literis et monasticis disciplinis eruditus. Johannes de Tinmouth (et ex eo Jo. Capgrar.) in vita Fursei.

[r] A pucrili ætate magnum habet studium sacras discere literas. Tom. 4. Antiqu. lect. Henr. Canis. pag. 642.

tender years, may appear by that which Boniface, the first archbishop of Mentz, relateth of Livinus, who was trained up in his youth by Benignus in the[s] singing of David's psalms, and the reading of the holy Gospels, and other divine exercises; and Jonas of Columbanus, in whose "breast[t] the treasures of the holy Scriptures were so laid up, that within the compass of his youthful years he set forth an elegant exposition of the book of the Psalms;" by whose industry likewise afterward, the study of God's Word was so propagated, that in the monasteries which were founded "according[u] to his rule" beyond the seas, not the men only, but the religious women also did carefully attend the same, that through patience and comfort of the Scriptures they might have hope. See for this, the practice of the virgin Bitihildis[w] lying upon her death-bed, reported by the same Jonas, or whosoever else was the author of the life of Burgundofora.

As for the edition of the Scriptures used in these parts at those times; the Latin translation was so received into common use among the learned, that the principal authority was still reserved to the original fountains. Therefore doth Sedulius in the Old Testament commend unto us "the[x] Hebrew verity," for so with St. Hierome doth he style it; and in the New correct oftentimes the vulgar Latin according to the truth of the Greek copies. For example: he readeth as we do, "There[y] is a difference between a wife and a virgin;" and not as the Rhemists have translated it out of the Latin. He readeth, "Non vosmetipsos vindicantes, not[z] avenging yourselves": where the

[s] Davidicis psalmorum melodiis, et sanctorum evangeliorum mellifluis lectionibus atque cæteris divinis exercitationibus. Bonifac. in vita Livini.

[t] Tantum in ejus pectore divinarum thesauri scripturarum conditi tenebantur; ut intra adolescentiæ ætatem detentus, psalmorum librum elimato sermone exponeret. Jonas in vita Columbani, cap. 2.

[u] B. Burgundofora monasterium quod Euoriacas appellatur, &c. secundum regulam S. Columbani instituit. Id. in vita Burgundof.

[w] Cum jam in extremis posita posceret per successiones noctium lumen coram se accendi, et sacræ lectionis præconia ante se legi, &c. Id. ibid.

[x] Hebraicam veritatem. Sedul. in Galat. cap. 3. et Hebr. cap. 7.

[y] 1 Cor. cap. 7. ver. 34.

[z] Rom. cap. 12. ver. 19.

vulgar Latin hath corruptly, "Non vosmetipsos defendentes, not defending yourselves." Where the Rhemists translate according to the Latin, "God is true:" he sheweth that in the Greek copies it is found, "Let[a] God be true," or "let God be made true." He noteth that the Latin books have put glory[b] for gloriation. Where the Rhemists have according to the Latin, "I[c] condescended not to flesh and blood:" he saith, that "in Græco melius habet, (for so must his words be here corrected out of St. Hierome, whom he followeth) the Greek hath it better, I conferred not." Where the Rhemists say of God, according to the Latin translation, "that[d] of sin he damned sin in the flesh:" Sedulius affirmeth, that "verius habetur apud Græcos, it is more truly expressed in the Greek books, that for sin he damned sin in the flesh." Lastly, where the Rhemists translate after their Latin copy, "A[e] little leaven corrupteth the whole paste:" he saith it should be "leaveneth," as we have it, and not[f] "corrupteth," as it is ill read in the Latin books. So where they translate by the same authority, "Instruct[g] such an one in the spirit of lenity:" Claudius[h], following St. Hierome, affirmeth that it is better in the Greek, "Restore," or "perfect him:" and where they make St. Peter say, "Lord[i], be it far from thee:" he[k] noteth, that it is better in the Greek; "Lord, favour thyself."

In the Old Testament I observe that our writers do more usually follow the translation taken out of the Septuagint, than the vulgar Latin, which is now received in the Church of Rome. So, for example, where the vulgar

[a] Rom. cap. 3. ver. 4.
[b] Ibid. cap. 15. ver. 17.
[c] Gal. cap. 1. ver. 16.
[d] Rom. cap. 8. ver. 3.
[e] Gal. cap. 5. ver. 9.
[f] Non, ut male in Latinis codicibus, corrumpit. Sedul. in Gal. cap. 5.
[g] Gal. cap. 6. ver. 1.
[h] Instruat; sive, ut melius habetur in Græco, perficiat in spiritu lenitatis. Claud. in Gal. cap. 6.
[i] Matt. cap. 16. ver. 22.
[k] Absit a te Domine: vel ut melius habetur in Græco; Propitius esto tibi, Domine. Id. lib. 2. comment. in Matt.

Latin hath, "The[l] tongue of the stammerers," (or mafflers, as the Doway translation would have it englished) "shall speak readily and plainly." In the Confession of St. Patrick we find it laid down more agreeably to the Greek[m] lection: "The[n] stammering tongues shall swiftly learn to speak peace." And in his epistle to Coroticus or Cereticus: "You[o] shall dance as calves loosed out of bands:" where our common Latin hath, "You[p] shall leap as calves of the herd." And, "The[q] riches which he shall gather unjustly, shall be vomited out of his belly, the angel of death draweth him. He shall be mulcted with the wrath of dragons: the tongue of the serpent shall kill him." Where the vulgar Latin readeth: "The[r] riches, which he hath devoured, he shall vomit out, and God shall draw them forth out of his belly. He shall suck the head of asps, and the viper's tongue shall kill him." The same course is likewise observed by Sedulius in his citations. But Gildas the Briton in some books, (as Deuteronomy, Isaiah and Jeremy, for example) useth to follow the vulgar Latin translated out of the Hebrew; in others (as the books of Chronicles, Job, Proverbs, Ezekiel, and the small prophets) the elder Latin translated out of the Greek, as also long after him his countryman Nennius[s], in reckoning the years of the age of the world, followeth the Septuagint, and Asser allegeth the text[t],

[l] Esai. cap. 32. ver. 4. Lingus balborum velociter loquetur et planc.

[m] *αἱ γλῶσσαι αἱ ψελλίζουσαι ταχὺ μαθήσονται λαλεῖν εἰρήνην.*

[n] Linguæ balbutientes velociter discent loqui pacem.

[o] Malach. cap. 4. ver. 2. Exultabitis sicut vituli ex vinculis resoluti. Græc. *σκιρτήσετε ὡς μοσχάρια ἐκ δεσμῶν ἀνειμένα.*

[p] Salietis sicut vituli de armento.

[q] Job, cap. 20. ver. 15, 16. Divitiæ quas congregabit injuste, evomentur de ventre ejus, trahit illum angelus mortis. Ira draconum mulctabitur: interficiet illum lingua colubri. Græc. *Πλοῦτος ἄδικος συναγόμενος ἐξεμεθήσεται, ἐξ οἰκίας αὐτοῦ ἐξελκύσει αὐτὸν ἄγγελος. Θυμὸν δὲ δρακόντων θηλάσειεν, ἀνέλοι δὲ αὐτὸν γλῶσσα ὄφεως.*

[r] Divitias quas devoravit evomet, et de ventre illius extrahet cas Deus. Caput aspidum suget, et occidet eum lingua viperæ.

[s] Nenn. Hist. Briton. cap. 1.

[t] Genes. cap. 4. ver. 7.

"If[u] thou offer aright, and dost not divide aright, thou sinnest;" according to the Greek[w] reading: whereas the vulgar Latin hath it: "If[x] thou do well, shalt thou not receive again? but if thou doest ill, shall not thy sin forthwith be present at the door?"

Of the psalter there are extant four or five Latin translations out of the Greek, (namely, the old Italian, the Gallican, the Roman, the Gothic, and that of Milan:) and one out of the Hebrew, composed by St. Hierome: which though it be now excluded out of the body of the Bible, and the Gallican admitted in the room thereof; yet in some manuscript[y] copies it still retaineth his ancient place; three whereof I have seen myself in Cambridge, one in Trinity, another in Benet, and the third in Jesus College library; where this translation out of the Hebrew, and not the vulgar out of the Greek, is inserted into the context of the Bible. In the citations of Gildas, and the Confession of Saint Patrick, I observe that the Roman psalter is followed, rather than the Gallican; in the quotations of Sedulius, on the other side, the Gallican rather than the Roman. Claudius speaking of a text in the one hundred and eighteenth, (or as he accounteth it, the one hundred and seventeenth) psalm[z], saith, that where the LXX. interpreters did translate it, "O Lord save me," it was written in the Hebrew, "Anna Adonai Osanna:" which our interpreter Hierome (saith he) more diligently explaining, translateth thus: "I beseech thee, O

[u] Si recte offeras, recte autem non dividas, peccas. Asser Menevens. de gestis Ælfredi R.

[w] 'Ουκ ἐὰν ὀρθῶς προσενέγκῃς, ὀρθῶς δὲ μὴ διέλῃς, ἥμαρτες;

[x] Nonne si bene egeris, recipies? sin autem male, statim in foribus peccatum aderit?

[y] Gothicis nostrorum libris antiquissimis adjuti sumus: in quibus magis sincera sacrorum librorum versio ab Hieronymo facta conservatur, argumento præter alia, ejus etiam in Psalmos interpretationem iis libris contineri, pro qua nostri codices septuaginta interpretum versionem in illos mutarunt. Jo. Marian. Præfat. Scholior. in Biblia, ad Card. Bellarmin.

[z] In Psalmo 117, ubi LXX. interpretes transtulerunt, O Domine salvum me fac; in Hebræo scriptum est, Anna Adonai Osanna: quod interpres noster Hieronymus diligentius elucidans ita transtulit; Obsecro Domine, salva obsecro. Claud. Scot. in Matt. lib. 3.

Lord, save I beseech thee." Before this translation of St. Hierome, I[a] have seen an epigram prefixed by Ricemarch the Briton, who by Caradoc of Lhancarpan is[b] commended for " the godliest, wisest, and greatest clerk that had been in Wales many years before his time, his father Sulgen bishop of St. Davids only excepted, who had brought him up, and a great number of learned disciples." He having in this epigram said of those who translated the psalter out of Greek, that they did " darken the Hebrew rays with their Latin cloud:" addeth of St. Hierome, that being " replenished with the Hebrew fountain, he did more clearly and briefly discover the truth;" as drawing it out of the first vessel immediately, and not taking it at the second hand. To this purpose thus expresseth he himself:

Ebræis nablam custodit littera signis:
Pro captu quam quisque suo sermone Latino
Edidit, innumeros lingua variante libellos;
Ebræumque jubar suffuscat nube Latina.
Nam tepefacta ferum dant tertia labra saporem.
Sed sacer Hieronymus, Ebræo fonte repletus,
Lucidius nudat verum, breviusque ministrat.
Namque secunda creat, nam tertia vascula vitat.

Now for those books annexed to the Old Testament, which St. Hierome called Apocryphal, others Ecclesiastical: true it is that in our Irish and British writers some of them are alleged as parcels of Scripture, and prophetical writings; those especially that commonly bear the name of Salomon. But so also is the fourth book of Esdras cited by Gildas, in the name of blessed[c] Esdras the prophet; which yet our Romanists will not admit to be canonical:

[a] MS. in bibliotheca eruditissimi antistiatis D. Guilielmi Bedelli, Kilmorensis et Ardachadensis apud nos episcopi.

[b] Caradoc. in chronico Cambriæ, circa annum 1099. ad quem in aliis etiam annalibus Britannicis MSS. annotatum repperi. Sub hujus anni ambitum morti succumbit Richmarch cognomine Sapiens, filius Sulgeni episcopi, cum jam annum XLIII. ætatis ageret.

[c] Quid præterea beatus Esdras propheta ille, bibliotheca legis, minatus sit attendite. Gild. epist.

neither do our writers mention any of the rest with more titles of respect than we find given unto them by others of the ancient fathers, who yet in express terms do exclude them out of the number of those books which properly are to be esteemed canonical. So that from hence no sufficient proof can be taken, that our ancestors did herein depart from the tradition of the elder Church[d], delivered by St. Hierome in his prologues, and explained by Brito (a Briton, it seemeth, by nation, as well as by appellation) in his commentaries upon the same; which being heretofore joined with the ordinary gloss upon the Bible, have of late proved so distasteful unto our Popish divines, that in their new editions (printed at Lyons anno 1590, and at Venice afterwards) they have quite crossed them out of their books.

Yet Marianus Scotus (who was born in Ireland in the MXXVIII. year of our Lord) was somewhat more careful to maintain the ancient bounds of the canon set by his forefathers. For he in his chronicle, following Eusebius and St. Hierome, at the reign of Artaxerxes Longimanus writeth thus: "Hitherto[e] the divine Scripture of the Hebrews containeth the order of times. But those things that after this were done among the Jews, are represented out of the book of the Maccabees, and the writings of Josephus and Africanus." But before him, more plainly the author of the book De mirabilibus Scripturæ (who is accounted to have lived here, about the year DCLVII): "In[f] the books of the Maccabees, howsoever some wonderful things be found, which might conveniently be inserted into this rank; yet will we not weary

[d] Vid. Richard. Armachanum, de quæstionib. Armeniorum, lib. 18. cap. 1.

[e] Hucusque Hebræorum divina scriptura temporum seriem continet. Quæ vero post hæc apud Iudæos sunt gesta, de libro Maccabæorum, et Josephi atque Aphricani scriptis exhibentur. Marian. Chron. MS.

[f] In Maccabæorum libris etsi aliquid mirabilium numero inserendum conveniens fuisse huic ordini inveniatur; de hoc tamen nulla cura fatigabimur: quia tantum agere proposuimus, unde divini canonis mirabilibus exiguam (quamvis ingenioli nostri modulum excedentem) historicam expositionem ex parte aliqua tangeremus. Lib. 2. de mirabilib. Script. cap. 34. (inter opera B. Augustini, tom. 3.)

ourselves with any care thereof: because we only purposed to touch in some measure a short historical exposition of the wonderful things contained in the divine canon;" as also in the apocryphal additions of Daniel, he telleth us, that what is reported "touching[g] the lake (or den) and the carrying of Abackuk, in the fable of Bel and the Dragon, is not therefore placed in this rank, because these things have not the authority of divine Scripture."

And so much concerning the holy Scriptures.

[g] De lacu vero iterum et Abacuk translato in Belis et Draconis fabula, idcirco in hoc ordine non ponitur; quod in authoritate divinæ scrtpturæ non habentur. ibid. cap. 32.

CHAP. II.

Of Predestination, Grace, Free-will, Faith, Works, Justification and Sanctification.

THE doctrine which our learned men observed out of the Scriptures and the writings of the most approved fathers, was this, that God "by[a] his immoveable counsel (as Gallus speaketh in his sermon preached at Constance) ordained some of his creatures to praise him, and to live blessedly from him and in him, and by him:" namely, "by[b] his eternal predestination, his free calling, and his grace which was due to none:" that "he[c] hath mercy with great goodness, and hardeneth without any iniquity, so as neither he that is delivered can glory of his own merits, nor he that is condemned complain but of his own merits; forasmuch as grace only maketh the distinction betwixt the redeemed and the lost; who by a cause drawn from their common original, were framed together into one mass of perdition." For "all[d] mankind stood condemned in the apostatical root (of Adam) with so just

[a] Præscitam et prædestinatam immobili consilio creaturam ad se laudandum, et ex se, et in se, et per se beate vivendum. S. Gallus in serm. habit. Constant.

[b] Prædestinatione scilicet æterna non creatione temporaria, sed vocatione gratuita, vel indebita gratia. Id. ib.

[c] Miseretur magna bonitate, et obdurat nulla iniquitate: ut neque liberatus de suis meritis glorietur, neque damnatus nisi de suis meritis conqueratur. Sola enim gratia redemptos discernit a perditis; quos in unam perditionis concreaverat massam, ab origine ducta causa communi. Sedul. in Rom. cap. 9.

[d] Videt universum genus humanum tam justo judicio divinoque in apostatica radice damnatum; ut etiamsi nullus inde liberatur, nemo recte posset Dei vituperare justitiam: et qui liberantur, sic oportuisse liberari, ut ex pluribus non liberatis, atque damnatione justissima derelictis, ostenderetur quid meruisset universa conspersio. quod etiam justos debitum judicium Dei damnaret, nisi in ejus debitum misericordia subveniret: ut volentium de suis meritis gloriari, omne os obstruatur: et qui gloriatur, in Domino glorietur. Id. ibid.

and divine a judgment; that although none should be freed from thence, no man could rightly blame the justice of God: and such as were freed, must so have been freed, that by those many which were not freed, but left in their most just condemnation, it might be shewed what the whole lump had deserved; that the due judgment of God should have condemned even those that are justified, unless mercy had relieved them from that which was due: that so all the mouths of them, which would glory of their merits, might be stopped; and he that glorieth, might glory in the Lord."

They further taught, as St. Augustine did, that "Man[e] using ill his free will, lost both himself and it;" that, as one "by living is able to kill himself, but by killing himself is not able to live, nor hath power to raise up himself when he hath killed himself; so when sin had been committed by free will, sin being the conquerer, free will also was lost; forasmuch as of whom a man is overcome, of the same is he also brought in bondage[f]; that unto a man thus brought in bondage and sold, there is no liberty left to do well, unless he redeem him, whose saying is this: *If the Son make you free, ye shall be free indeed*[g]." That "the[h] mind of men from their very youth is set upon evil: there being not a man which sinneth not;" that a man "hath[i] nothing from himself, but sin;" that "God[k] is the author

[e] Libero arbitrio male utens homo, et se perdidit, et ipsum. Sicut enim qui se occidit, utique vivendo se occidit, sed se occidendo non vivit, neque seipsum poterit resuscitare cum occiderit: ita cum libero arbitrio peccaretur, victore peccato amissum est et liberum arbitrium; a quo enim quis devictus est, huic et servus addictus est; sed ad bene faciendum ista libertas unde erit homini addicto et vendito, nisi redimat, cujus illa vox est; Si vos Filius liberaverit, vere liberi eritis? Id. ibid.

[f] 2 Pet. cap. 2. ver. 19. [g] Joh. cap. 8. ver. 36.

[h] Quod ab adolescentia mens hominum apposita sit ad malitiam: non est enim homo qui non peccet. Id. in Ephes. cap. 2.

[i] Quid habes ex teipso nisi peccatum? Id. in 1 Cor. cap. 4.

[k] Deus author est omnium bonorum, hoc est, et naturæ bonæ, et voluntatis bonæ; quam nisi Deus in illo operetur, non facit homo, quia præparatur voluntas a Domino in homine bona; ut faciat Deo donante, quod a seipso facere non poterat per liberi arbitrii voluntatem. Claud. lib. 1. in Matt.

of all good things, that is to say, both of good nature, and of good will; which unless God do work in him, man cannot do, because this good will is prepared by the Lord in man; that by the gift of God he may do that which of himself he could not do by his own free will;" that "the[l] good will of man goeth before many gifts of God, but not all: and of those which it doth not go before, itself is one. For both of these is read in the holy Scriptures: His mercy shall go before me, and, His mercy shall follow me: it preventeth him that is unwilling that he may will, and it followeth him that is willing, that he will not in vain." And that therefore "we are admonished to ask that we may receive; to the end, that what we do will may be effected by him, by whom it was effected that we did so will."

They taught also, that "the[m] law was not given, that it might take away sin, but that it might shut up all under sin:" to the end that men, being "by this means humbled, might understand that their salvation was not in their own hand, but in the hand of a Mediator:" that by the law cometh, "neither[n] the remission nor the removal, but the knowledge of sins:" that it "taketh[o] not away diseases, but discovereth them; forgiveth[p] not sins, but condemneth them;" that "the[q] Lord God did impose it,

[l] Præcedit bona voluntas hominis multa Dei dona, sed non omnia: quæ autem non præcedit ipsa, in eis est et ipsa. Nam utrumque legitur in sanctis eloquiis; et misericordia ejus præveniet me, et misericordia ejus subsequetur me: nolentem prævenit ut velit, volentem subsequitur, ne frustra velit. Cur enim admonemur petere ut accipiamus; nisi ut ab illo fiat quod volumus, a quo factum est ut velimus? Sedul. in Rom. cap. 9.

[m] Non ergo lex data est, ut peccatum auferret, sed ut sub peccato omnia concluderet. Lex enim ostendebat esse peccatum, quod illi per consuetudinem cæcati possent putare justitiam: ut hoc modo humiliati cognoscerent non in sua manu esse salutem suam, sed in manu mediatoris. Id. in Gal. cap. 3.

[n] Non remissio, nec ablatio peccatorum, sed cognitio. Id. in Rom. cap. 3.

[o] Lex quæ per Moysen data est, tantum peccata ostendit, non abstulit. Claud. in Gal. cap. 2. Perque illam legem morbos ostendentem non auferentem, etiam prævaricationis crimine contrita superbia est. Id. in Gal. cap. 3.

[p] Lex non donat peccata, sed damnat. Sedul. in Rom. cap. 4.

[q] Dominus Deus imposuerat non justitiæ servientibus sed peccato: justam scilicet legem injustis hominibus dando, ad demonstranda peccata eorum, non

not upon those that served righteousness, but sin; namely, by giving a just law to unjust men, to manifest their sins, and not to take them away: forasmuch as nothing taketh away sins but the grace of faith which worketh by love." That our "sins[r] are freely forgiven us, without[s] the merit of our works:" that "through[t] grace we are saved, by faith, and not by works;" and that therefore we are to rejoice, "not[u] in our own righteousness, or learning, but in the faith of the Cross, by which all our sins are forgiven us." That "grace[v] is abject and vain, if it alone do not suffice us:" and that we "esteem[w] basely of Christ, when we think that he is not sufficient for us to salvation."

That "God[x] hath so ordered it, that he will be gracious to mankind, if they do believe that they shall be freed by the blood" of Christ; that, as "the[y] soul is the life of the body, so faith is the life of the soul:" and that we live "by[z] faith only, as owing nothing to the law;" that "he[a] who believeth in Christ, hath the perfection of

auferenda. Non enim aufert peccata nisi gratia fidei quæ per dilectionem operatur. Claud. in argument. epist. ad Gal.

[r] Gratis nobis donantur peccata. Sedul. in Gal. cap. 1. A morte redemptis gratis peccata dimittuntur. Id. in Ephes. cap. 1.

[s] Absque operum merito, et peccata nobis concessa sunt pristina, et pax indulta post veniam. Claud. in Gal. cap. 1.

[t] Gratia estis salvati per fidem, id est, non per opera. Sedul. in Ephes. cap. 2.

[u] Non in propria justitia, vel doctrina, sed in fide crucis, per quam mihi omnia peccata dimissa sunt. Sedul. et Claud. in Gal. cap. 6.

[v] Abjecta et irrita gratia est, si mihi sola non sufficit. Sedul. in Gal. cap. 2.

[w] Christum vilem habetis, dum putatis eum vobis non sufficere ad salutem. Id. in Gal. cap. 3.

[x] Disposuit Deus propitium se futurum esse humano generi, si credant in sanguine ejus se esse liberandos. Id. in Rom. cap. 3.

[y] Vita corporis anima, vita animæ fides est. Id. in Heb. cap. 10.

[z] In fide vivo filii Dei, id est, in sola fide, qui nihil debeo legi. Id. in Gal. cap. 2.

[a] Perfectionem legis habet, qui credit in Christo. Cum enim nullus justificaretur ex lege, quia nemo implebat legem, nisi qui speraret in promissionem Christi: fides posita est, quæ cederet pro perfectione legis; ut in omnibus prætermissis fides satisfaceret pro tota lege. Id. in Rom. cap. 10.

the law. For whereas none might be justified by the law, because none did fulfil the law, but only he which did trust in the promise of Christ: faith was appointed, which should be accepted for the perfection of the law, that in all things which were omitted faith might satisfy for the whole law." That this righteousness therefore is "not[b] ours, nor in us, but in Christ;" in whom we are considered "as members in the head." That "faith[c], procuring the remission of sins by grace, maketh all believers the children of Abraham:" and that "it[d] was just, that as Abraham was justified by faith only, so also the rest that followed his faith should be saved" after the same manner. That "through[e] adoption we are made the sons of God, by believing in the Son of God:" and that this is "a[f] testimony of our adoption, that we have the spirit, by which we pray, and cry Abba Father; forasmuch as none can receive so great a pledge as this, but such as be sons only." That "Moses[g] himself made a distinction betwixt both the justices, to wit, of faith and of deeds: that the one did by works justify him that came, the other by believing only;" that "the[h] patriarchs and the prophets were not justified by the works of the law, but by faith;" that "the[i] custom of sin hath so prevailed, that none can fulfil the law: as the apostle Peter saith,

[b] Non nostra, non in nobis, sed in Christo, quasi membra in capite. Id. in 2 Cor. cap. 5.

[c] Fides, dimissis per gratiam peccatis, omnes credentes filios efficit Abrahæ. Id. in Rom. cap. 4.

[d] Justum fuerat, ut quo modo Abraham credens ex gentibus per solam fidem justificatus est; ita cæteri fidem ejus imitantes salvarentur. Id. in Rom. cap. 1.

[e] Per adoptionem efficimur filii Dei, credendo in Filium Dei. Claud. lib. 1. in Matt.

[f] Testimonium adoptionis, quod habemus spiritum, per quem ita oramus: tantam enim arrham non poterant, nisi filii accipere. Sed. in Rom. cap. 8.

[g] Ipse Moses distinxit inter utramque justitiam, fidei scilicet atque factorum: quia altera operibus, altera sola credulitate justificet accedentem. Id. in Rom. cap. 10.

[h] Patriarchæ et prophetæ non ex operibus legis, sed ex fide justificati sunt. Id. in Gal. cap. 2.

[i] Ita prævaluit consuetudo peccandi, ut nemo jam perficiat legem: sicut Petrus apostolus ait; Quod neque nos neque patres nostri portare potuimus. Si

Which[k] neither our fathers nor we have been able to bear. but if there were any righteous men which did escape the curse, it was not by the works of the law, but for their faith's sake that they were saved."

Thus did Sedulius and Claudius, two of our most famous divines, deliver the doctrine of free will and grace, faith and works, the Law and the Gospel, justification and adoption; no less agreeably to the faith which is at this day professed in the reformed churches, than to that which they themselves received from the more ancient doctors, whom they did follow therein. Neither do we in our judgment one whit differ from them, when they teach that "faith[l] alone is not sufficient to life." For when it is said, that faith alone justifieth; this word alone may be conceived to have relation either to the former part of the sentence, which in the schools they term the subject; or to the latter, which they call the predicate. Being referred to the former, the meaning will be, that such a faith as is alone, that is to say, not accompanied with other virtues, doth justify: and in this sense we utterly disclaim the assertion. But being referred to the latter, it maketh this sense, that faith is it which alone or only justifieth, and in this meaning only do we defend that proposition; understanding still by faith, not a dead carcass thereof (for how should the just be able to live by a dead faith,) but a true and lively faith, "which[m] worketh by love." For, as it is a certain truth, that among all the members of the body, the eye is the only instrument whereby we see; and yet it is as true also, that the eye being alone, and separated from the rest of the members, is dead, and for that cause doth neither see only, nor see

qui vero justi non erant maledicti; non ex operibus legis, sed fidei gratia salvati sunt. Id. in Gal. cap. 3.

[k] Act. cap. 15. ver. 10.

[l] Hoc contra illos agit, qui solam fidem posse sufficere dicunt. Sedul. in Ephes. cap. 5. Non ergo sola ad vitam sufficit fides. Claud. in Gal. cap. 5. bis. Hæc sententia illos revincit, qui solam fidem ad salutem animarum suarum sufficere arbitrantur. Id. ibid. in fine.

[m] Gal. cap. 5. ver. 6.

at all: so these two sayings likewise may stand well enough together, that among all the virtues in the soul, faith is the only instrument whereby we lay hold upon Christ for our justification; and yet, that faith being alone, and disjoined from the society of other graces, "is dead in itself," as St. James[n] speaketh, and in that respect can neither only justify, nor justify at all.

So though Claudius do teach as we do, that "faith[o] alone saveth us; because by the works of the law no man shall be justified;" yet he addeth withal this caution, "Not[p] as if the works of the law should be contemned, and without them a simple faith (so he calleth that solitary faith whereof we spake, which is a simple faith indeed) should be desired; but that the works themselves should be adorned with the faith of Christ. For that sentence of the wise man is excellent, that the faithful man doth not live by righteousness, but the righteous man by faith." In like manner Sedulius acknowledgeth with us, that God "hath[q] purposed by faith only to forgive our sins freely," and "by[r] faith only to save the believers;" and that, when men have fallen, they are to be renewed "only[s] by the faith of Christ, which worketh by love;" intimating by this last clause, that howsoever faith only be it which justifieth the man, yet the work of love is necessarily required (for all that) to justify the faith. And "this faith (saith he[t]) when it hath been justified, sticketh in the soil

[n] Jam. cap. 2. ver. 17.

[o] Si gentes fides sola non salvat, nec nos: quia ex operibus legis nemo justificabitur. Claud. in Gal. cap. 2.

[p] Non quo legis opera contemnenda sint, et absque eis simplex fides adpetenda; sed ipsa opera fide Christi adornentur. Scita est enim sapientis viri illa sententia; non fidelem vivere ex justitia, sed justum ex fide. Id. in Gal. cap. 3.

[q] Gratis proposuit per solam fidem dimittere peccata. Sedul. in Rom. cap. 4.

[r] Ut sola fide salvarentur credentes. Id. in Gal. cap. 3.

[s] Per solam fidem Christi, quæ per dilectionem operatur. Id. in Heb. cap. 6.

[t] Hæc fides cum justificata fuerit, tanquam radix imbre suscepto, hæret in animæ solo; ut cum per legem Dei excoli cœperit, rursum in eam surgant rami, qui fructus operum ferant. Non ergo ex operibus radix justitiæ, sed ex radice justitiæ fructus operum crescit: illa scilicet radice justitiæ, cui Deus acceptam fert justitiam sine operibus. Id. in Rom. cap. 4.

of the soul, like a root which hath received a shower: that when it hath begun to be manured by the law of God, it may rise up again into boughs, which may bear the fruit of works. Therefore the root of righteousness doth not grow out of works, but the fruit of works out of the root of righteousness; namely out of that root of righteousness, which God doth accept for righteousness without works." The conclusion is: that saving faith is always a fruitful faith; and though it never go alone, yet may there be some gift of God, which it alone is able to reach unto, as Columbanus[u] also implieth in that verse:

Sola fides fidei dono ditabitur almo.

The greatest depressers of God's grace, and the advancers of man's abilities, were Pelagius and Celestius: the one born in Britain (as appeareth by Prosper Aquitanus) the other in Scotland or Ireland; as Mr. Persons[w] doth gather out of those words of St. Hierome in one of the prefaces of his commentaries, not upon Ezechiel, as he quoteth it, but upon Jeremy: "He hath his[x] offspring from the Scotish nation, near to the Britons." These heretics, as our Marianus noteth out of Prosper, in his chronicle, preached, among other of their impieties, that[y] for "attaining of righteousness every one was governed by his own will, and received so much grace as he did merit." Whose venomous doctrine was in Britain repressed, first by Palladius, Lupus, Germanus and Severus from abroad; afterward, by David Menevensis, and his successors at home; agreeably to whose institution, Asser Menevensis doth profess, that God is always to be esteemed both the mover of the will, and the bestower of

[u] Columban. in Monostichis.

[w] Pers. 3. Convers. part. 1. cap. 3. sec. 10.

[x] Habet enim progeniem Scoticæ gentis, de Britannorum vicinia. Hierom. procœn. lib. 3. commentar. in Jerem.

[y] Unumquemque ad justitiam voluntate propria regi; tantumque accipere gratiæ, quantum meruerit. Marian. Scot. chron. ad ann. Dom. 413. vel 414. Whereof see more particularly, the Answer to the Jesuit, in the question of Free-will.

the good that it willed; for he is, saith he, "the[a] instigator of all good wills, and withal the most bountiful provider that the good things desired may be had: forasmuch as he would never stir up any to will well, unless he did also liberally supply that which every one doth well and justly desire to obtain."

Among our Irish, the grounds of sound doctrine in these points were at the beginning well settled by Palladius and Patricius, sent[b] hither by Celestinus bishop of Rome. And when the poison of the Pelagian heresy, about two hundred years after that, began to break out among them: the clergy of Rome in the year of our Lord DCXXXIX. during the vacancy of the See, upon the death of Severinus, directed their letters unto them, for the prevention of this growing mischief. Wherein among other things they put them in mind, that "it[c] is both blasphemy and folly to say, that a man is without sin: which none at all can say: but that one mediator betwixt God and man, the man Christ Jesus, who was conceived and born without sin." Which is agreeable, partly to that of Claudius; that "it[d] is manifest unto all wise men, although it be contradicted by heretics, that there is none who can live upon earth without the touch of some sin:" partly to that of Sedulius, that "there[e] is none of the elect so great, whom the Devil doth not dare to accuse, but him alone who did no sin, and who said: The Prince

[a] Omnium bonarum voluntatum instigator; nec non etiam, ut habeantur bona desiderata, largissimus administrator: neque enim unquam aliquem bene velle instigaret, nisi et hoc, quod bene et juste quisque habere desiderat, largiter administraret. Asser. de rebus gestis Ælfredi. R.

[b] Prosp. Aquitan. advers. Collator. circa finem.

[c] Blasphemia et stultiloquium est dicere, esse hominem sine peccato: quod omnino non potest, nisi unus mediator Dei et hominum homo Christus Jesus, qui sine peccato est conceptus et partus. Epist. Cler. Roman. apud Bedam, lib. 2. hist. cap. 19.

[d] Quia, (quod omnibus sapientibus patet, licet hæretici contradicant) nemo est, qui sine adtactu alicujus peccati vivere possit super terram. Claud. lib. 2. ann. Matth.

[e] Nullus electus et ita magnus, quem diabolus non audeat accusare: nisi illum solum, qui peccatum non fecit, qui et dicebat; Nunc venit Princeps hujus mundi et in me nihil invenit. Sedul. in Rom. cap. 8.

of this world cometh now, and in me he findeth nothing."

For touching the imperfection of our sanctification in this life, these men held the same that we do: to wit, that the law "cannot[f] be fulfilled; that "there[g] is none that doth good, that is to say, perfect and entire good;" that God's[h] elect shall be perfectly "holy and immaculate in the life to come, where the Church of Christ shall have no spot nor wrinkle:" whereas "in this present life they are righteous, holy, and immaculate, not wholly, but in part" only; that "the[i] righteous shall then be without all kind of sin, when there shall be no law in their members, that shall resist the law of their mind;" that although "sin[k] do not now reign in their mortal body to obey the desires thereof:" yet "sin dwelleth in that mortal body, the force of that natural custom being not yet extinguished," which we have gotten by our original, and increased by our actual transgressions. And as for the matter of merit, Sedulius doth resolve us out of St. Paul, that we are saints "by[l] the calling of God, not by the merit of our deed;" that God is able to do exceeding abundantly above that we ask or think, "according[m] to the power that worketh in us, not according to our merits; that "whatsoever[n] men have from God is

[f] Non potest impleri. Id. in Rom. cap. 7.

[g] Non est qui faciat bonum, hoc est, perfectum et integrum bonum. Id. in Rom. cap. 3.

[h] Ad hoc nos elegit, ut essemus sancti et immaculati, in futura vita; quoniam Ecclesia Christi non habebit maculam neque rugam. Licet etiam in præsenti vita justi, et sancti, et immaculati, quamvis non ex toto, tamen ex parte, non inconvenienter dici possunt. Id. in Ephes. cap. 1.

[i] Tunc erit justus sine ullo omnino peccato, quando nulla lex erit in membris ejus repugnans legi mentis ejus. Claud. in Gal. 5.

[k] Non enim jam regnat peccatum in eorum mortali corpore ad obediendum desideriis ejus: quamvis habitet in eodem mortali corpore peccatum, nondum extincto impetu consuetudinis naturalis, qua mortaliter nati sumus, et ex propriis vitæ nostræ, cum et nos ipsi peccando auximus quod ab origine peccati humani damnationis trahebamus. Id. ibid.

[l] Vocatione Dei, non merito facti. Sedul. in. Rom. cap. 1.

[m] Secundum virtutem quæ operatur in nobis; non secundum merita nostra. Id. in Ephes. cap. 3.

[n] Sciendum est, quia omne quod habent homines a Deo, gratia est: nihil enim ex debito habent. Id. in Rom. cap. 16.

grace, because they have nothing of due;" and that "nothing[o] can be found worthy or to be compared with the glory to come."

[o] Nihil dignum inveniri vel comparari ad futuram gloriam potest. Id. in Rom. cap. 8.

CHAP. III.

Of Purgatory, and Prayer for the dead.

The next point that offereth itself unto our consideration, is that of Purgatory. Whereof if any man do doubt; Cæsarius[a], a German monk of the Cistercian order, adviseth him for his resolution to make a journey into Scotland (the greater Scotland he meaneth) and there to enter into St. Patrick's purgatory, and then he giveth him his word, that "he shall no more doubt of the pains of purgatory." If Doctor Terry, who commendeth this unto us as the testimony of "a[b] most famous author," should chance to have a doubtful thought hereafter of the pains of purgatory, I would wish his ghostly father to enjoin him no other penance but the undertaking of a pilgrimage unto St. Patrick's purgatory; to see whether he would prove any wiser when he came from thence, than when he went thither. In the mean time, until he hath made some further experiment of the matter, he shall give me leave to believe him that hath been there, and hath cause to know the place as well as any (the island wherein it is seated, being held by him as a part of the inheritance descended unto him from his ancestors) and yet professeth, that he found nothing therein, which might afford him any argument to think there was a purgatory. I pass by, that Nennius, and Probus, and all the elder

[a] Qui de purgatorio dubitat, Scotiam pergat, purgatorium sancti Patricii intret, et de purgatorii pœnis amplius non dubitabit. Cæsar. Heisterbach. Dialog. lib. 12. cap. 38.

[b] Cujus loci fama ita sparsim per omnes Europæ partes volare visa est; ut Cæsarius celeberrimus auctor, de eo nihil dubitans sic scribat. Guil. Thyræus, in Discurs. panegyric. de S. Patric. pag. 151.

writers of the life of St. Patrick that I have met withal, speak not one word of any such place; and that Henry[c] the monk of Saltrey, in the days of king Stephen, is the first in whom I could ever find any mention thereof; this only would I know of the doctor, what the reason might be, that where he bringeth in the words of Giraldus Cambrensis touching this place, as "an[d] authentical authority;" he passeth over that part of his relation, wherein he affirmeth, that St. Patrick intended by this means to bring the rude people to a persuasion of the certainty "of[e] the infernal pains of the reprobate, and of the true and everlasting life of the elect after death."

The Grecians allege this for one of their arguments against purgatory: that whereas "their[f] fathers had delivered unto them many visions and dreams, and other wonders concerning the everlasting punishment," wherewith the wicked should be tormented in hell; yet none of them had "declared any thing concerning a purgatory temporary fire." Belike the doctor was afraid that we would conclude, upon the same ground, that St. Patrick was careful to plant in mens' minds the belief of heaven and hell, but of purgatory taught them never a word. And sure I am, that in the book ascribed unto

[c] Henr. Saltereyens. in lib. de Visione Oeni militis MS. in publica Cantabrigiensis academiæ bibliotheca; et privata viri doctiss. M. Thomæ Alani Oxoniensis; et in Nigro libro Ecclesiæ S. Trinitat. Dublin.

[d] De posteriori non minus authentica videtur auctoritas Giraldi Cambrensis, rerum Ibernicarum diligentissimi investigatoris, qui taliter loquitur. Thyr. Discurs. Panegyric. pag. 153.

[e] De infernalibus namque reproborum pœnis, et de vera post mortem perpetuaque electorum vita, vir sanctus cum gente incredula dum disputasset: ut tanta, tam inusitata, tam inopinabilis rerum novitas rudibus infidelium animis oculata fide certius imprimeretur: efficaci orationum instantia magnam et admirabilem utriusque rei notitiam, duræque cervicis populo perutilem, meruit in terris obtinere. Giral. Cambrens. Topogaph. Hibern. distinct. 2, cap. 5.

[f] *Οἱ τὸν ἰσάγγελον ἐπὶ γῆς πολιτευσάμενοι βίον ὅσοι οἱ πατέρες ἡμῶν πολλαχοῦ καὶ πολλάκις δι' ὀπτασιῶν καὶ ἐνυπνίων καὶ ἑτέρων θαυμάτων τὰ περὶ τῆς αἰωνίου κολάσεως καὶ τῶν ἐν αὐτῇ ἀσεβῶν καὶ ἁμαρτωλῶν αὐτοίγε μυούμενοι καὶ τοὺς ἄλλους μυοῦντες*, &c. *περὶ καθαρτικοῦ προσκαίρου πυρὸς οὐδὲν οὐδαμῶς διεσάφησαν.* Marcus Ephesius, in Græcorum apolog. de igne Purgatorio ad concil. Basileens.

him, De tribus habitaculis, which is to be seen in his Majesty's library, there is no mention of any other place after this life, but of these two only. I will lay down here the beginning of that treatise, and leave it to the judgment of any indifferent man, whether it can well stand with that which the Romanists teach concerning purgatory at this day. "There[g] be three habitations under the power of Almighty God: the first, the lowermost, and the middle. The highest whereof is called the kingdom of God, or the kingdom of heaven, the lowermost is termed hell, the middle is named the present world, or the circuit of the earth. The extremes whereof are altogether contrary one to another: for what fellowship can there be betwixt light and darkness, betwixt Christ and Belial? but the middle hath some similitude with the extremes. For in this world there is a mixture of the bad and of the good together, whereas in the kingdom of God there are none bad, but all good: but in hell there are none good, but all bad. And both those places are supplied out of the middle. For of the men of this world, some are lifted up to heaven, others are drawn down to hell. Namely, like are joined unto like, that is to say, good to good, and bad to bad: just men to just angels, wicked men to wicked angels; the servants of God to God, the servants of the Devil to the Devil. The blessed are called to the kingdom prepared for them from the beginning of

[g] Tria sunt sub omnipotentis Dei nutu habitacula: primum, imum, medium. Quorum summum, regnum Dei vel regnum Cœlorum dicitur, imum vocatur infernus, medium mundus præsens vel orbis terrarum appellatur. Quorum extrema omnino sibi invicem sunt contraria, et nulla sibi societate conjuncta: (quæ enim societas potest esse luci ad tenebras, et Christo ad Belial?) medium vero nonnullam habet similitudinem ad extrema, &c. Commixio namque malorum simul et bonorum in hoc mundo est. In regno autem Dei nulli mali sunt, sed omnes boni: at in inferno nulli boni sunt, sed omnes mali. Et uterque locus ex medio suppletur. Hominum enim hujus mundi alii elevantur ad cœlum, alii trahuntur ad infernum. Similes quippe similibus junguntur, id est, boni bonis, et mali malis; justi homines justis angelis, transgressores homines transgressoribus angelis; servi Dei Deo, servi Diaboli Diabolo. Benedicti vocantur ad regnum, sibi paratum ab origine mundi: maledicti expelluntur in ignem æternum, qui præparatus est Diabolo et angelis ejus. Patric. de trib. habitac. MS. in bibliotheca regia Jacobæa.

the world: the cursed are driven into the everlasting fire that is prepared for the Devil and his angels." Thus far there.

Hitherto also may be referred that ancient canon of one of our Irish synods, wherein it is affirmed, that the soul being separated from the body is "presented[h] before the judgment seat of Christ, who rendereth its own unto it, according as it hath done:" and that "neither the archangel can lead it unto life, until the Lord hath judged it, nor the devil transport it unto pain, unless the Lord do damn it;" as the sayings of Sedulius likewise, that after the end of this life, "either[i] death or life succeedeth," and that "death[k] is the gate by which we enter into our kingdom:" together with that of Claudius; that "Christ[l] did take upon him our punishment without the guilt, that thereby he might loose our guilt, and finish also our punishment." Cardinal Bellarmine indeed allegeth here against us the vision of Furseus, who "rising[m] from the dead, told many things which he saw concerning the pains of purgatory," as Bede, he saith, doth write. But, by his good leave, we will be better advised, before we build articles of faith upon such visions and dreams as these, many whereof deserve to have a place among "the[n] strange narrations of souls appearing after death," collected by Damascius the heathen idolater, rather than among the histories and discourses of sober Christians.

[h] Custodit animam usque dum steterit ante tribunal Christi; cui refert sua prout gesserit propria. Nec archangelus potest ducere ad vitam, usque dum judicaverit eam Dominus; nec Diabolus ad pœnam traducere, nisi Dominus damnaverit eam. Synod. Hibern. in vet. cod. canonum, titulorum 66. MS. in bibliotheca D. Roberti Cottoni. Cujus initium: Inter vetera concilia, quatuor esse venerabiles synodos, &c.

[i] Finem dixit exitum vitæ et actuum; cui aut mors, aut vita succedit. Sedul. in Rom. cap. 7.

[k] Mors porta est, per quam itur ad regnum. Id. in 1 Cor. cap. 3.

[l] Suscepit Christus sine reatu supplicium nostrum; ut inde solveret reatum nostrum, et finiret etiam supplicium nostrum. Claud. in Galat. cap. 3.

[m] Beda lib. 3. hist. Anglor. cap. 19. scribit, B. Furseum a mortuis resurgentem narrasse multa, quæ vidit de purgatoriis pœnis. Bellarm. de Purgator. lib. 1. cap. 11.

[n] *Δαμασκίου, περὶ τῶν μετὰ θάνατον ἐπιφαινομένων ψυχῶν, παραδόξων διηγημάτων κεφάλαια ρέ.* Phot. Bibliothec. num. 130.

As for this vision of Furseus: all that Bede relateth of it to this purpose, is concerning certain great fires above the air, appointed to "examine[o] every one according to the merits of his works," which peradventure may make something for Damascius his purgatory in Circulo lacteo (for in that circle made he a way[p] for the souls that went to the hades in heaven; and would[q] not have us wonder, that there they should be purged by the way:) but nothing for the papists' purgatory, which Bellarmine by the common consent of the schoolmen determineth to be within the bowels of the earth. Neither is there any thing else in the whole book of the life of Furseus, whence Bede borrowed these things that looketh toward purgatory, unless peradventure that speech of the Devil may be thought to give some advantage unto it. "This[r] man hath not purged his sins upon earth; neither doth he receive punishment for them here. Where is therefore the justice of God?" as if God's justice were not sufficiently satisfied by the sufferings of Christ; but man also must needs give further satisfaction thereunto by penal works or sufferings, either here, or in the other world, which is the ground, upon which our Romanists do lay the rotten frame of their devised purgatory.

The latter visions of Malachias, Tundal, Owen, and others that lived within these last five hundred years, come not within the compass of our present inquiry: nor yet the fables that have been framed in those times, touching the lives and actions of elder saints, whereof no wise man will make any reckoning. Such, for example, is that which we read in the life of St. Brendan: that the

[o] Etsi terribilis iste et grandis rogus videtur, tamen juxta merita operum singulos examinat: quia uniuscujusque cupiditas in hoc igne ardebit. Bed. lib. 3. cap. 19.

[p] Ὁ ὁδός ἐστι τὸ γάλα τῶν διαπορευομένων τῶν ἐν οὐρανῷ ᾅδην. Damasc. apud Jo. Philoponum in 1. Meteor. fol. 104. b.

[q] Καὶ οὐ θαύμαστον, εἰ καὶ ψυχαί καθαίρονται ἐν τούτῳ τῷ κύκλῳ τῆς ἐν οὐρανῷ γενέσεως. Id. ibid.

[r] Hic homo non purgavit delicta sua in terra, nec vindictam hic recipit. Ubi est ergo justitia Dei? Lib. vitæ Fursei.

question being moved in his hearing, "Whether[s] the sins of the dead could be redeemed by the prayers or almsdeeds of their friends remaining in this life," for that was still a question in the church, he is said to have told them, that on a certain night, as he sailed in the great ocean, the soul of one Colman, who[t] "had been an angry monk, and a sower of discord betwixt brethren," appeared unto him, who complaining of his grievous torments, entreated that prayers might be made to God for him, and after six days thankfully acknowledged that by means thereof he had gotten into heaven. Whereupon it is concluded, "that[u] the prayer of the living doth profit much the dead." But of St. Brendan's sea pilgrimage, we have the censure of Molanus, a learned Romanist, that there be "many[w] apocryphal fooleries" in it: and whosoever readeth the same with any judgment, cannot choose but pronounce of it, as Photius doth of the strange narrations of Damascius, formerly mentioned; that it containeth not only apocryphal, but also "impossible[x], incredible, ill-composed, and monstrous" fooleries. Whereof though the old legend itself were not free, as by the heads thereof, touched by Glaber Rodulphus and Giraldus Cambrensis, may appear, yet for the tale that I recited out of the new[y] legend of England, I can say, that in the manuscript books which I have met withal here, in St. Brendan's own country, (one whereof was transcribed for the use of the friars minors of Kilkenny, about the year of our Lord one thousand three hundred and fifty,) there is not the least footstep thereof to be seen.

[s] Si peccata mortuorum redimi possunt ab amicis suis remanentibus in hac vita; orando, vel eleemosynas faciendo. Vit. Brendani, in Legenda Jo. Capgravii.

[t] Colmannus, inquit, vocor: qui fui monachus iracundus, discordiæque seminator inter fratres. Ibid.

[u] In hoc ergo, dilectissimi, apparet: quo oratio vivorum multum mortuis prodest. Ib.

[w] Multa apocrypha deliramenta. Molan. Usuard. martyrolog. Mai. 26.

[x] *ἀδύνατα τε καὶ ἀπίθανα, καὶ κακόπλαστα τερατολογήματα καὶ μωρά.* Phot. Bibliothec. num. 130.

[y] Nova Legenda Angliæ. impress. Londin. ann. 1516.

And this is a thing very observable in the more ancient lives of our saints, (such, I mean, as have been written before the time of Satan's loosing, beyond which we do not now look), that the prayers and oblations for the dead mentioned therein, are expressly noted to have been made for them, whose souls were supposed at the same instant to have rested in bliss. So Adamnanus reporteth that St. Colme, called by the Irish, both in Bede's[z] and our days, Columb-kill, caused[a] all things to be prepared for the sacred ministry of the eucharist, when he had seen the soul of St. Brendan received by the holy angels; and that he did the like when Columbanus, bishop of Leinster, departed this life: for "I must to day (saith St. Colme[b] there) although I be unworthy, celebrate the holy mysteries of the Eucharist, for the reverence of that soul which this night, carried beyond the starry firmament betwixt the holy choirs of angels, ascended into paradise." Whereby it appeareth, that an honourable commemoration of the dead was herein intended, and a sacrifice of thanksgiving for their salvation rather than of propitiation for their sins. In Bede also we find mention of the like obsequies celebrated by St. Cuthbert for one Hadwaldus; after he "had[c] seen his soul carried by the hands of angels unto the joys of the kingdom of heaven." So Gallus and Magnus (as Walafridus Strabus relateth in the life of the one, and Theodorus Campidonensis, or whosoever else was author of the life of the other) "said mass[d] (which what it was in those days we shall afterwards

[z] Qui videlicet Columba nunc a nonnullis, composito a cella et Columba nomine, Colum-celli vocatur. Bed. lib. 5. hist. cap. 10.

[a] Adamnan. vit. Columb. lib. 3. cap. 15.

[b] Meque (ait) hodie, quamlibet indignus sim, ob venerationem illius animæ, quæ hac in nocte inter sanctos angelorum choros vecta ultra siderea cœlorum spatia ad paradisum ascendit, sacra oportet eucharistiæ celebrare mysteria. Ib. cap. 16.

[c] Vidi, inquit, animam cujusdam sancti manibus angelicis ad gaudia regni cœlestis ferri. Bed. in vit. Cuthbert. cap. 34.

[d] Cœperunt missas agere, et precibus insistere pro commemoratione B. Columbani. Walafrid. vit. Gall. lib. 1. cap. 26. Theodor. vit. Magni lib. I. cap. ult. edit. Goldasti, cap. 12. Canisii.

hear) and were instant in prayers for the commemoration of abbot Columbanus" their countryman, "frequenting[e] the memory of that great father with holy prayers and healthful sacrifices." Where that speech of Gallus unto his deacon Magnus or Magnoaldus, is worthy of special consideration: "After[f] this night's watch I understood by a vision, that my master and father, Columbanus, is to day departed out of the miseries of this life unto the joys of paradise. For his rest therefore I ought to offer the sacrifice of salvation." In like manner also, when Gallus himself died, "John[g] bishop of Constance prayed to the Lord for his rest, and offered healthful sacrifices for him:" although he were certainly persuaded that he had attained the blessing of everlasting life, as may be seen in Walafridus. And when Magnus afterwards was in his death-bed, he is said to have used these words unto Tozzo bishop of Ausborough, that came to visit him: "Do[h] not weep, reverend prelate, because thou beholdest me labouring in so many storms of worldly troubles: because I believe in the mercy of God, that my soul shall rejoice in the freedom of immortality; yet I beseech thee, that thou wilt not cease to help me a sinner, and my soul with thy holy prayers." Then followeth, that at the time of his departure, this voice was heard: "Come[i], Magnus,

[e] Deinde tanti patris memoriam precibus sacris et sacrificiis salutaribus frequentaverunt. Ibid.

[f] Post hujus vigilias noctis, cognovi per visionem, dominum et patrem meum Columbanum de hujus vitæ angustiis hodie ad paradisi gaudia commigrasse. Pro ejus itaque requie sacrificium salutis debeo immolare. Ibid.

[g] Presbyter eum ut surgeret monuit, et pro requie defuncti ambitiosius Dominum precaretur. Intraverunt itaque Ecclesias, et episcopus pro carissimo salutares hostias immolavit amico. Finito autem fraternæ commemorationis obsequio, &c. Walafrid. Strab. vit. Gall. lib. 1. cap. 30. qui etiam addit postea, Discipulos ejus, pariter cum episcopo orationem pro illo fecisse. cap. 33.

[h] Noli flere, venerabilis præsul, quia me in tot mundialium perturbationum procellis laborantem conspicis: quoniam credo in misericordia Dei, quod anima mea in immortalitatis libertate sit gavisura; tamen deprecor, ut orationibus tuis sanctis me peccatorem et animam meam non desinas adjuvare. Theodor. Campidon. vel quicunque author fuit vitæ Magni, lib. 2. cap. 13. edit. Goldasti, cap. 28. Canisii.

[i] Veni, Magne, veni; accipe coronam quam tibi Dominus præparatam habet. Ibid.

come, receive the crown which the Lord hath prepared for thee;" and that thereupon Tozzo said unto Theodorus, the supposed writer of this history, "Let[k] us cease weeping, brother; because we ought rather to rejoice, having heard this sign of the receiving of his soul unto immortality, than to make lamentation: but let us go to the church, and be careful to offer healthful sacrifices to the Lord for so dear a friend."

I dispute not of the credit of these particular passages: it is sufficient, that the authors from whom we have received them, lived within the compass of those times, whereof we now do treat. For thereby it is plain enough, and if it be not, it shall elsewhere be made yet more plain, that in those elder days it was an usual thing to make prayers and oblations for the rest of those souls, which were not doubted to have been in glory; and consequently, that neither the commemoration nor the praying for the dead, nor the requiem masses of that age, have any necessary relation to the belief of purgatory. The lesson therefore which Claudius teacheth us here out of St. Hierome, is very good: that "while[l] we are in this present world, we may be able to help one another, either by our prayers or by our counsels; but when we shall come before the judgment seat of Christ, neither Job, nor Daniel, nor Noah can entreat for any one, but every one must bear his own burden:" and the advice which the no less learned than godly abbot Columbanus giveth us, is very safe: not to pitch upon uncertainties hereafter, but now to "trust in God, and follow the precepts of Christ, while our life doth yet remain, and while the times, wherein we may obtain salvation, are certain."

[k] Cessemus flere, frater; quia potius nos oportet gaudere de animæ ejus in immortalitate sumptæ hoc signo audito, quam luctum facere: sed eamus ad Ecclesiam, et pro tam charissimo amico salutares hostias Domino immolare studeamus. Finito itaque fraternæ commemorationis obsequio, &c. Ibid.

[l] Dum in præsenti seculo sumus, sive orationibus, sive consiliis invicem posse nos adjuvari: cum autem ante tribunal Christi venerimus, nec Job, nec Daniel, nec Noe, rogare posse pro quoquam; sed unumquemque portare onus suum. Claud. in Gal. cap. 6.

Vive Deo fidens[m], Christi præcepta sequendo;
Dum modo vita manet, dum tempora certa salutis.

Whereunto John the Briton, another son of Sulgen bishop of St. Davids, seemeth also to have had an eye, when, at the end of the poem which he wrote of his own and his father's life, he prayeth for himself in the same manner:

Ut genitor clemens solita pietate remittat
Factis aut dictis quæ gessi corde nefando;
Dum mihi vita manet, dum flendi flumina possunt.
Nam cum tartareis nullius cura subintrat.

[m] Columban. in epist. ad Hunaldum.

CHAP. IV.

Of the worship of God, the public form of Liturgy, the sacrifice and sacrament of the Lord's Supper.

TOUCHING the worship of God, Sedulius delivereth this general rule: that "to[a] adore any other beside the Father, and the Son, and the Holy Ghost, is the crime of impiety;" and that "all[b] that the soul oweth unto God, if it bestow it upon any beside God, it committeth adultery." More particularly, in the matter of images, he[c] reproveth the wise men of the heathen for thinking, that they had found out a way, "how the invisible God might be worshipped by a visible image;" with whom also accordeth Claudius: that "God[d] is to be known neither in metal nor in stone;" and for oaths, there is a canon ascribed to St. Patrick, wherein it is determined, that "no[e] creature is to be sworn by but only the Creator." As for the form of the liturgy or public service of God, which the same St. Patrick brought into this country, it is said that he received it from Germanus and Lupus; and that it originally descended from St. Mark the evangelist; for so have I seen it set down

[a] Adorare alium præter Patrem et Filium, et Spiritum Sanctum, impietatis crimen est. Sedul. in Rom. cap. 1.

[b] Totum quod debet Deo anima, si alicui præter Deum reddiderit, mœchatur. Id. in Rom. cap. 2.

[c] Recedentes a lumine veritatis sapientes; quasi qui invenissent, quo modo invisibilis Deus per simulacrum visibile coleretur. Id. in Rom. cap. 1.

[d] Deus non in manufactis habitat, nec in metallo aut saxo cognoscitur. Claud. lib. 2. in Matt.

[e] Non adjurandam esse creaturam aliam, nisi Creatorem. Synod. Patricii. can. 23. MS.

in an ancient fragment, written well nigh nine hundred years since, remaining now in the library of Sir Robert Cotton, my worthy friend, who can never sufficiently be commended for his extraordinary care in preserving all rare monuments of this kind. Yea St. Hierome's authority is there vouched for proof hereof: "Beatus Hieronymus adfirmat, quod ipsum cursum, qui dicitur præsente tempore Scotorum, beatus Marcus decantavit;" which being not now to be found in any of St. Hierome's works, the truth thereof I leave unto the credit of the reporter.

But whatsoever liturgy was used here at first, this is sure, that in the succeeding ages no one general form of divine service was retained, but diverse rites and manners of celebrations were observed in diverse parts of this kingdom, until the Roman use was brought in at last by Gillebertus, and Malachias, and Christianus, who were the pope's legates here about five hundred years ago. This Gillebertus, an old acquaintance of Anselm[f] archbishop of Canterbury, in the prologue of his book De usu ecclesiastico, directed to the whole clergy of Ireland, writeth in this manner: "At[g] the request, yea, and at the command of many of you, dearly beloved, I endeavoured to set down in writing the canonical custom in saying of hours, and performing the office of the whole ecclesiastical order, not presumptuously, but in desire to serve your most godly command: to the end that those diverse and schismatical orders, wherewith in a manner all Ireland is deluded, may give place to one Catholic and Roman office. For what may be said to be more indecent

[f] Anselm. lib. 3. epist. 143.

[g] Episcopis presbyteris totius Hiberniæ, infimus præsulum Gillebertus Lunicensis in Christo salutem. Rogatu, nec non et præcepto multorum ex vobis, Charissimi, canonicalem consuetudinem in dicendis horis, et peragendo totius ecclesiastici ordinis officio, scribere conatus sum; non præsumptivo, sed vestræ cupiens piissimæ servire jussioni: ut diversi et schismatici illi ordines, quibus Hibernia pene tota delusa est, uni Catholico et Romano cedant officio. Quid enim magis indecens aut schismaticum dici poterit; quam doctissimum unius ordinis in alterius Ecclesia idiotam et laicum fieri? &c. Prolog. Gille sive Gilleberti Lunicensis episc. De usu ecclesiastic. MS. in Colleg. S. Benedict. et publica academiæ Cantabrigiensis bibliotheca.

or schismatical, than that the most learned in one order, should be made as a private and layman in another man's church?"

These beginnings were presently seconded by Malachias; in whose life, written by Bernard, we read as followeth: "The[h] apostolical constitutions, and the decrees of the holy fathers, but especially the customs of the holy Church of Rome, did he establish in all churches. And hence it is, that at this day the canonical hours are chanted and sung therein, according to the manner of the whole earth: whereas before that, this was not done, no not in the city itself, (the poor city of Armagh he meaneth). But Malachias had learned song in his youth, and shortly after caused singing to be used in his own monastery, when as yet, as well in the city as in the whole bishoprick, they either knew not, or would not sing." Lastly, the work was brought to perfection when Christianus bishop of Lismore, as legate to the pope, was president in the council of Cashel; wherein a special order was taken for "the[i] right singing of the ecclesiastical office," and a general act established, that "all[k] divine offices of holy Church should from thenceforth be handled in all parts of Ireland, according as the Church of England did observe them." The statutes of which council were confirmed[l] by the regal authority of king Henry the second, by[m] whose mandate the bishops that met there-

[h] Apostolicas sanctiones ac decreta sanctorum patrum, præcipueque consuetudines sanctæ Romanæ Ecclesiæ in cunctis ecclesiis statuebat. Hinc est quod hodieque in illis ad horas canonicas cantatur et psallitur juxta morem universæ terræ: nam minime id ante fiebat, ne in civitate quidem. Ipse vero in adolescentia cantum didicerat, et in suo cœnobio mox cantari fecit; cum necdum in civitate seu in episcopatu universo cantare scirent, vel vellent. Bernard. in vita Malachiæ.

[i] Officium etiam ecclesiasticum rite modulandum statuerunt. Joh. Brampton, in Joralanensi historia. MS.

[k] Omnia divina ad instar sacrosanctæ Ecclesiæ, juxta quod Anglicana observat Ecclesia, in omnibus partibus Hiberniæ amodo tractentur. Girald. Cambr. Hibern. expugnat. lib. 1. cap. 34.

[l] Concilii statuta subscripta sunt, et regiæ sublimitatis authoritate firmata. Id. ibid.

[m] Ex ipsius triumphatoris mandato, in civitate Cassiliensi convenerunt. Id. ibid.

in were assembled, in the year of our Lord MCLXXI. as Giraldus Cambrensis witnesseth, in his history of the conquest of Ireland. And thus late was it before the Roman use was fully settled in this kingdom.

That the Britons used another manner in the administration of the sacrament of baptism than the Romans did, appeareth by the proposition made unto them by Austin the monk, "that[n] they should perform the ministry of baptism, according to the custom of the Church of Rome." That their form of liturgy was the same with that which was received by their neighbours the Gauls, is intimated by the author of that ancient fragment before alleged: who also addeth, that the "Gallican[o] order was received in the Church throughout the whole world." Yet elsewhere do I meet with a sentence alleged out of Gildas, that the[p] "Britons were contrary to the whole world, and enemies to the Roman customs, as well in their mass, as in their tonsure."

Where to let pass what I have collected touching the difference of these tonsures, as a matter of very small moment either way, and to speak somewhat of the mass, for which so great a do is now-a-days made by our Romanists, we may observe in the first place, that the public liturgy or service of the Church was of old named the mass; even then also, when prayers only were said, without the celebration of the holy communion. So the last mass that St. Colme was ever present at, is noted by Adamnanus[q] to have been Vespertinalis Dominicæ noctis missa. He died the midnight following, whence the Lord's day took his beginning (nono viz. Junii, anno Domini DXCVII.) according

[n] Ut ministerium baptizandi, quo Deo renascimur, juxta morem sanctæ Romanæ et Apostolicæ Ecclesiæ compleatis. Bed. lib. 2. Histor. cap. 2.

[o] Per universum orbem terrarum, in Ecclesia ordo cursus Gallorum diffusus est. Fragment. de ecclesiasticorum officiorum origine. MS. bibliotheca Cottoniana.

[p] Gildas ait. Britones toti mundo contrarii, moribus Romanis inimici non solum in missa, sed etiam in tonsura. Cod. canonum. titulorum 66. MS. in eadem bibliotheca.

[q] Adamnan. Vit. Columb. lib. 3. cap. 31.

to the account of the Romans, which the Scotish and Irish seem to have begun from the evening going before; and then was that evening mass said, which in all likelihood, differed not from those ἑσπεριναὶ μίσαι mentioned by Leo[r] the emperor in his tacticks, that is to say, from that which we call even-song, or evening prayer. But the name of the mass was in those days more specially applied to the administration of the Lord's Supper; and therefore in the same Adamnanus[s] we see that Sacra eucharistiæ ministeria and Missarum solemnia, the sacred ministry of the eucharist and the solemnities of the mass, are taken for the same thing. So likewise in the relation[t] of the passages that concern the obsequies of Columbanus, performed by Gallus and Magnoaldus, we find that Missam celebrare, and Missas agere, is made to be the same with Divina celebrare mysteria and Salutis hostiam (or salutare sacrificium) immolare: the saying of mass, the same with the celebration of the divine mysteries and the oblation of the healthful sacrifice, for by that term was the administration of the sacrament of the Lord's Supper at that time usually designed.

For as in our beneficence[u], and communicating unto the necessities of the poor, which are sacrifices wherewith God is well pleased, we are taught to give[w] both ourselves and our alms, first unto the Lord, and after unto our brethren by the will of God: so is it in this ministry of the blessed sacrament; the service is first presented unto God, (from which, as from a most principal part of the duty, the sacrament itself is called the eucharist, because therein we offer[x] a special sacrifice of praise and thanksgiving always unto God) and then communicated unto the use of God's people; in the performance of which part of the service, both the minister was said to

[r] Leon. tactic. cap. 11. sect. 18.

[s] Adamnan. vit. Columb. lib. 3. cap. 15.

[t] Walafrid. Strab. vit. Gall. lib. 1. cap. 26. Theodor. Campidonens. vel quicunque author fuit vit. Magni, lib. 1. cap. 9. edit. Goldast. cap. 12. Canisii.

[u] Heb. cap. 13. ver. 16. [w] 2 Cor. cap. 3. ver. 5.

[x] Heb. cap. 13. ver. 15.

give, and the communicant to receive the sacrifice; as well as in respect of the former part, they were said to offer the same unto the Lord. For they did not distinguish the sacrifice from the sacrament, as the Romanists do now-a-days: but used the name of sacrifice indifferently, both of that which was offered unto God, and of that which was given to and received by the communicant. Therefore we read of offering the sacrifice to God: as in that speech of Gallus to his scholar Magnoaldus, "My[y] master Columbanus is accustomed to offer unto the Lord the sacrifice of salvation in brazen vessels." Of giving the sacrifice to man: as when it is said in one of the ancient synods of Ireland, that a[z] bishop, by his testament, may bequeath a certain proportion of his goods for a legacy to the priest that giveth him the sacrifice; and of receiving the sacrifice from the hands of the minister; as in that sentence of the synod attributed unto St. Patrick, "He[a] who deserveth not to receive the sacrifice in his life, how can it help him after his death?" and in that gloss of Sedulius upon[b] "Tarry[c] one for another;" that is, saith he, "until you do receive the sacrifice." And in the British antiquities, where we read of Amon, a nobleman in Wales, father to Samson the saint of Dole in little Britain, that "being[d] taken with a grievous sickness, he was admonished by his neighbours, that according to the usual manner he should receive the sacrifice of the communion." Whereby it doth appear, that the sacrifice of the elder times was not like unto the new mass of the Romanists, wherein the priest alone doth all; but unto

[y] Præceptor meus B. Columbanus in vasis æneis Domino solet sacrificium offerre salutis. Walafrid. Strab. Vit. Gall. lib. 1. cap. 19.

[z] Testamentum episcopi sive principis est; 10. scripuli sacerdoti danti sibi sacrificium. Synod. Hibern. in vet. lib. canonum Cottoniano, titulorum 66.

[a] Qui in vita sua non merebitur sacrificium accipere: quomodo post mortem illi potest adjuvare? Synod. Patris. cap. 12. MS.

[b] 1 Cor. cap. 11. ver. 33.

[c] Invicem expectate, id est, usque quo sacrificium accipiatis. Sedul. in 1 Cor. cap. 11.

[d] Gravi infirmitate depressus, a suis commonitus est vicinis, ut juxta morem susciperet sacrificium communionis. Ex vita S. Samsonis MS. in libro Landavensis Ecclesiæ vocat. Tilo.

our communion, where others also have free liberty given unto them to eat[e] of the altar, as well as they that serve the altar.

Again, they that are communicants in the Romish sacrament, receive the eucharist in one kind only: the priest in offering of the sacrifice receiveth the same distinctly, both by way of meat and by way of drink; which they tell us "is[f] chiefly done, for the integrity of the sacrifice and not of the sacrament." For in the sacrifice, they say, "the[g] several elements be consecrated, not into Christ's whole person as it was born of the Virgin, or now is in heaven: but the bread into his body apart, as betrayed, broken, and given for us; the wine into his blood apart, as shed out of his body for remission of sins and dedication of the new Testament, which be conditions of his person, as he was in sacrifice and oblation." But our ancestors, in the use of their sacrament, received the eucharist in both kinds: not being so acute as to discern betwixt the things that belonged unto the integrity of the sacrifice and of the sacrament; because, in very truth, they took the one to be the other.

Thus Bede relateth, that one Hildmer, an officer of Egfrid king of Northumberland, entreated our Cuthbert "to[h] send a priest that might minister the sacrament of the Lord's body and blood" unto his wife that then lay a dying; and Cuthbert himself, immediately before his own departure out of this life, received the communion of the Lord's body and blood; as Herefride[i] abbot of the monastery of Lindisfarne, who was the man that at that time ministered the sacrament unto him, made report unto

[e] Hebr. cap. 13. ver. 10.

[f] Id fit potissimum ob sacrificii, non ob sacramenti integritatem. Bellarmin. de sacrament. eucharist. lib. 4. cap. 22. in fine.

[g] Rhem. annotat. in Matth. cap. 26. ver. 26.

[h] Mittas presbyterum qui illam, priusquam moriatur, visitet; eique Dominici corporis et sanguinis sacramenta ministret. Bed. de vit. Cuthbert. pros. cap. 15.

[i] Acceptis a me sacramentis salutaribus exitum suum, quem jam venisse cognovit, Dominici corporis et sanguinis communione munivit. Ibid. cap. 39.

the same Bede, who elsewhere also particularly noteth, that he then tasted of the cup.

> Pocula[k] degustat vitæ, Christique supinum
> Sanguine munit iter.

Lest any man should think, that under the forms of bread alone he might be said to have been partaker of the body and blood of the Lord, by way of concomitance, which is a toy that was once dreamed of in those days. So that we need not to doubt, what is meant by that which we read in the book of the life of Furseus, which was written before the time of Bede, that "he[l] received the communion of the holy body and blood;" and that he was wished to admonish the[m] pastors of the Church, that they should strengthen the souls of the faithful with the spiritual food of doctrine, and the participation of the holy body and blood; or of that which Cogitosus writeth in the life of St. Bridget, touching the place in the church of Kildare, whereunto[n] the abbatess with her maidens and widows used to resort, "that they might enjoy the banquet of the body and blood of Jesus Christ," which was agreeable to the practice, not only of the nunneries founded beyond the seas according to the rule of Columbanus, where the virgins "received[o] the body of the Lord, and sipped his blood," as appeareth by that which Jonas relateth of Domna, in the life of Burgundofora; but also of St. Bridget herself, who was the foundress of the monastery of Kildare; one of whose miracles is reported, even in the later legends, to have happened when she was about to drink out of the chalice, at the time of

[k] Bed. de vit. Cuthbert. carm. cap. 36.

[l] Petivitque et accepit sacri corporis et sanguinis communionem. Author antiqu. vit. Fursæi.

[m] Principes et doctores Ecclesiæ Christi, animas fidelium ad pœnitentiæ lamentum post culpas provocent; et eas spirituali pastu doctrinæ ac sacri corporis et sanguinis participatione solidas reddant. Ibid.

[n] Per alterum ostium abbatissa cum suis puellis et viduis fidelibus tantum iverat, (leg. intrat) ut convivio corporis et sanguinis fruantur Jesu Christi. Cogitos. vit. Brigid.

[o] Quædam ex his nomine Domna, cum jam corpus Domini accepisset, ac sanguinem libasset. Jon. vit. Burgundofor.

her receiving of the eucharist, which they that list to look after may find in the collections of Capgrave, Surius, and such like.

But, you will say, these testimonies that have been alleged, make not so much for us, in proving the use of the communion under both kinds, as they make against us, in confirming the opinion of transubstantiation: seeing they all specify the receiving, not of bread and wine, but of the body and blood of Christ. I answer, that forasmuch as Christ himself, at the first institution of his holy Supper, did say expressly, "This is my body," and, "This is my blood:" he deserveth not the name of a Christian that will question the truth of that saying, or refuse to speak in that language, which he hath heard his Lord and Master use before him. The question only is, in what sense, and after what manner these things must be conceived to be his body and blood. Of which there needed to be little question, if men would be pleased to take into their consideration these two things, which were never doubted of by the ancient, and have most evident ground in the context of the Gospel. First, that the subject of those sacramental propositions delivered by our Saviour (that is to say, the demonstrative particle THIS), can have reference to no other substance but that which he then held in his sacred hands, namely, bread and wine, which are of so different a nature from the body and blood of Christ, that the one cannot possibly in proper sense be said to be the other, as the light of common reason doth force the Romanists themselves to confess. Secondly, that in the predicate, or latter part of the same propositions there is not mention made only of Christ's body and blood; but of his body broken, and his blood shed: to shew that his body is to be considered here apart, not as it was born of the Virgin, or now is in heaven, but as it was broken and crucified for us; and his blood likewise apart, not as running in his veins, but as shed out of his body, which the Rhemists have told us to be "conditions of his person, as he was in sacrifice and oblation."

And lest we should imagine that his body were otherwise to be considered in the sacrament than in the sacrifice; in the one alive, as it is now in heaven, in the other dead, as it was offered upon the cross; the apostle putteth the matter out of doubt, that not only the minister in offering, but also the people in receiving, even "as[p] often as they eat this bread, and drink this cup, do shew the Lord's death until he come." Our elders surely, that held the sacrifice to be given and received (for so we have heard themselves speak) as well as offered, did not consider otherwise of Christ in the sacrament, than he was in sacrifice and oblation. If here therefore, Christ's body be presented as broken and lifeless, and his blood as shed forth and severed from his body; and it be most certain, that there are no such things now really existent any where, as is confessed on all hands; then must it follow necessarily, that the bread and wine are not converted into these things really. The Rhemists[q] indeed tell us, that when the Church doth offer and sacrifice Christ daily, "he in mystery and sacrament dieth." Further than this they durst not go: for if they had said, he died really; they should thereby not only make themselves daily killers of Christ, but also directly cross that principle of the apostle, "Christ[r] being raised from the dead dyeth no more." If then the body of Christ in the administration of the eucharist be propounded as dead (as hath been shewed) and die it cannot really, but only in mystery and sacrament, how can it be thought to be contained under the outward elements, otherwise than in sacrament and mystery? and such as in times past were said to have received the sacrifice from the hand of the priest, what other body and blood could they expect to receive therein, but such as was suitable to the nature of that sacrifice, to wit, mystical and sacramental?

Cœlius Sedulius (to whom Gelasius bishop of Rome, with his synod of seventy bishops, giveth the title of "ve-

[p] 1 Cor. cap. 11. ver. 26.
[q] Rhem. in Matt. cap. 26. ver. 26.
[r] Rom. cap. 6. ver. 9.

nerable[s] Sedulius;" as Venantius Fortunatus of "conspicuous[t] Sedulius; and Hildephonsus Toletanus of the "good[u] Sedulius, the evangelical poet, the eloquent orator, and the Catholic writer") is by Trithemius and others supposed to be the same with our Sedulius[w] of Scotland (or Ireland) whose collections are extant upon St. Paul's epistles: although I have forborne hitherto to use any of his testimonies, because I have some reason to doubt, whether he were the same with our Sedulius or not. But Cœlius Sedulius, whatsoever countryman he was, intimateth plainly, that the things offered in the Christian sacrifice, are the fruit of the corn and of the vine:

> Denique[x] pontificum princeps summusque sacerdos
> Quis nisi Christus adest? gemini libaminis author,
> Ordine Melchisedech, cui dantur munera semper
> Quæ sua sunt, segetis fructus, et gaudia vitis.

Or, as he expresseth it in his prose; "the[y] sweet meat of the seed of wheat, and the lovely drink of the pleasant vine." Of Melchisedech, according to whose order Christ, and he only, was priest, our own Sedulius writeth thus: "Melchisedech[z] offered wine and bread to Abraham for a figure of Christ, offering his body and blood unto God his father upon the cross." Where note, that first he saith, Melchisedech offered bread and wine to Abraham, not to God: and secondly, that he was a figure of Christ offering his body and blood upon the cross, not in the

[s] Venerabilis viri Sedulii paschale opus, quod heroicis descripsit versibus, insigni laude præferimus. Synod. Roman. sub Gelasio.

[t] Hinc quoque conspicui radiavit lingua Seduli. Venant. Fortunat. de vita S. Martini, lib. I.

[u] Bonus Sedulius, poeta evangelicus, orator facundus, scriptor catholicus. Hildephons. Toletan. serm. 5. de assumpt. Mariæ.

[w] Sedulii Scoti Hiberniensis, in omnes epistolas Pauli colleetan. exeus. Basil. ann. 1528.

[x] Sedul. carm. paschal. lib. 4.

[y] Triticeæ sementis cibus suavis, et amœnæ vitis potus amabilis. Id. pros. lib. 4. cap. 14.

[z] Melchisedech vinum et panem obtulit Abraham, in figuram Christi, corpus et sanguinem suum Deo patri in cruce offerentis. Sedul. in Heb. cap. 5.

eucharist. But we, saith he, "do[a] offer daily, for a commemoration of the Lord's passion (once performed) and our own salvation;" and elsewhere, expounding those words of our Saviour, "Do this in remembrance of me;" he bringeth in this similitude, used before and after him by others. "He[b] left a memory of himself unto us: even as if one that were going a far journey, should leave some token with him whom he loved; that as oft as he beheld it, he might call to remembrance his benefits and friendship."

Claudius noteth, that our Saviour's pleasure[c] was, first "to deliver unto his disciples the sacrament of his body and blood, and afterwards to offer up the body itself upon the altar of the cross." Where at the first sight I did verily think, that in the words, fractione corporis, an error had been committed in my transcript (corporis being miswritten for panis) but afterwards comparing it with the original, whence I took my copy, I found that the author retained the manner of speaking used both before[d] and after[e] his time, in giving the name of the thing signified unto the sign, even there where the direct intention of the speech was to distinguish the one from the other. For he doth expressly here distinguish the sacrament of the body, which was delivered unto the disciples, from the body itself, which was afterwards offered upon the cross: and for the sacramental relation betwixt them both, he rendereth this reason, "Because[f] bread

[a] Nos vero in commemorationem Dominicæ semel passionis quotidie nostræque salutis offerimus. Id. in Heb. cap. 10,

[b] Suam memoriam nobis reliquit: quemadmodum si quis peregre proficiscens aliquod pignus ei quem diligit derelinquat; ut quotiescunque illud viderit, possit ejus beneficia et amicitias recordari. Id. in 1 Cor. cap. 11.

[c] Voluit ante discipulis suis tradere sacramentum corporis et sanguinis sui, quod significavit in fractione corporis et effusione calicis; et postea ipsum corpus immolari in ara Crucis. Claud. lib. 3. in Matth.

[d] See Chrysostom, Theodoret, and Ephræmius Antiochenus, in the Answer to the Jesuit. Works, vol. 3. pag. 72.

[e] Apud Rathramnum (sive Bertramum) et Ælfricum, passim.

[f] Quia panis corpus confirmat, vinum vero sanguinem operatur in carne: hic ad corpus Christi mystice, illud refertur ad sanguinem. Claud. lib. 3. in Matth.

doth confirm the body, and wine doth work blood in the flesh: therefore the one is mystically referred to the body of Christ, the other to his blood." Which doctrine of his, that the sacrament is in its own nature bread and wine, but the body and blood of Christ by mystical relation, was in effect the same with that which long afterwards was here in Ireland delivered by Henry Crumpe, the monk of Baltinglass, that "the[g] body of Christ in the sacrament of the altar was only a looking-glass to the body of Christ in heaven:" yea, and within fifty or threescore years of the time of Claudius Scotus himfelf, was so fully maintained by Johannes Scotus in a book that he purposely wrote of that argument; that when it was alleged and extolled by Berengarius, pope Leo the ninth, with his bishops, assembled in synodo Vercellensi, anno Domini ML. (which was two hundred and thirty-five years after the time that Claudius wrote his commentaries upon St. Matthew) had no other means to avoid it, but by flat condemning[h] of it. Of what great esteem this John was with king Alfred, may be seen in William of Malmesbury, Roger Hoveden, Matthew of Westminster, and other writers of the English history. The king himself, in the preface before his Saxon translation of St. Gregory's pastoral, professeth that he was holpen in that work by John[i] his mass-priest. By whom if he did mean this John of ours, you may see, how in those days a man might be held a mass-priest, who was far enough from thinking that he offered up the very body and blood of Christ really present under the forms of bread and wine, which is the only mass that our Romanists take knowledge of.

Of which wonderful point how ignorant our elders were, even this also may be one argument: that the author of the book of the wonderful things of the holy Scripture,

[g] Quod corpus Christi in altaris sacramento est solum speculum ad corpus Christi in cœlo. Exactis Willielmi Andreæ Midensis episcopi contra Henr. Crumpe, anno 1384. quæ MS. habeo.

[h] Johannis Scoti liber de Eucharistia lectus est, ac damnatus. Lanfranc. de Eucharist. contr. Berengar.

[i] Johanne minum mæſſe pꝛeoſt. Ælfred. præfat. in Gregor. Pastoral. Saxonic.

before alleged, passeth this quite over, which is now esteemed to be the wonder of all wonders. And yet doth he profess, that he "purposed[k] to pass over nothing of the wonders of the Scripture, wherein they might seem notably to swerve from the ordinary administration in other things."

[k] Præsertim cum ex mirabilibus Scripturæ Dominicæ nil præterire disposui, in quibus a ministerio quotidiano excellere in aliis videntur. Lib. 2. de mirabilib. Scriptur. cap. 21.

CHAP. V.

Of Chrism, Sacramental Confession, Penance, Absolution, Marriage, Divorces, and single life in the Clergy.

That the Irish[a] did baptize their infants without any consecrated chrism, Lanfranc maketh complaint in his letters to Terdeluacus (or Tirlagh) the chief king of that country. And Bernard reporteth that Malachias in his time (which was after the days of Lanfranc and pope Hildebrand) did "of[b] the new institute the most wholesome use of confession, the sacrament of confirmation, and the contract of marriages; all which (he saith) the Irish before were either ignorant of, or did neglect:" which, for the matter of confession, may receive some further confirmation from the testimony of Alcuinus, who writing unto the Scotish (or, as other copies read, the Gothish) and commending the religious conversation of their laity, who "in[c] the midst of their worldly employments were said to lead a most chaste life," condemneth notwithstanding another custom, which was said to have continued in that country. For "it[d] is said (quoth he) that no man of the

[a] Quod infantes baptismo sine chrismate consecrato baptizantur. Lanfranc. epist. MS. in bibliotheca Cottoniana: et apud Baron. ann. 1089. num. 16. ubi tamen *sive* male habetur pro *sine*. Lanfranc. op. ed. Bened. pag. 320.

[b] Usum saluberrimum confessionis, sacramentum confirmationis, contractum conjugiorum (quæ omnia aut ignorabant aut negligebant) Malachias de novo instituit. Bernard. in vita Malachiæ.

[c] Inter mundanas occupationes castissimam vitam rationabili consideratione degere dicuntur. Alcuin. epist. 26. edit. H. Canisii, 71. Andreæ Quercetani.

[d] Dicitur vero neminem ex laicis suam velle confessionem sacerdotibus dare: quos a Deo Christo cum sanctis apostolis ligandi solvendique potestatem accepisse credimus. Ibid.

laity will make his confession to the priests, whom we believe to have received from the Lord Christ, the power of binding and loosing, together with the holy apostles."

They had no reason indeed to hold, as Alcuinus did, that they ought to confess unto a priest all the sins they could remember: but upon special occasions they did, no doubt, both publickly and privately make confession of their faults, as well that they might receive counsel and direction for their recovery, as that they might be made partakers of the benefit of the keys, for the quieting of their troubled consciences. Whatsoever the Gothish did herein (by whom we are to understand the inhabitants of Languedoc in France, where Alcuinus lived) sure we are that this was the practice of the ancient Scotish and Irish. So we read of one Fiachna or Fechnaus, that being touched with remorse for some offence committed by him, he fell at St. Colme's feet, lamented bitterly, and "confessed[e] his sins before all that were there present." Whereupon the holy man, weeping together with him, is said to have returned this answer: "Rise[f] up, son, and be comforted, thy sins which thou hast committed are forgiven; because, as it is written, a contrite and an humbled heart God doth not despise." We read also of Adamnanus, that being very much terrified with the remembrance of a grievous sin committed by him in his youth, he "resorted[g] unto a priest, by whom he hoped the way of salvation might be shewed unto him, he confessed his guilt, and entreated that he would give him counsel, whereby he might flee from the wrath of God that was to come."

Now the counsel commonly given unto the penitent

[e] Coram omnibus qui ibidem erant peccata sua confessus est. Adamnan. vit. Columb. lib. 1. cap. 16. (vel 20. in MS.)

[f] Surge fili, et consolare: dimissa sunt tua, quæ commisisti, peccamina; quia sicut scriptum est; Cor contritum et humiliatum Deus non spernit. Ibid.

[g] Accedens ad sacerdotem, a quo sibi sperabat iter salutis posse demonstrari; confessus est reatum suum, petiitque ut consilium sibi daret, quo posset fugere a ventura Dei ira. Bed. lib. 4. histor. cap. 25.

after confession, was, that he should wipe[h] away his sins by meet fruits of repentance; which course Bede observeth to have been usually prescribed by our Cuthbert. For penances were then exacted, as testimonies of the sincerity of that inward repentance which was necessarily required for obtaining remission of the sin, and so had reference to the taking away of the guilt, and not of the temporal punishment remaining after the forgiveness of the guilt, which is the new found use of penances, invented by our later Romanists. One old penitential canon we find laid down in a synod held in this country about the year of our Lord CCCCL. by St. Patrick, Auxilius, and Isserninus, which is as followeth: "A[i] Christian who hath killed a man, or committed fornication, or gone unto a soothsayer, after the manner of the Gentiles, for every of those crimes shall do a year of penance; when his year of penance is accomplished, he shall come with witnesses, and afterward he shall be absolved by the priest." These bishops did take order, we see, according to the discipline generally used in those times, that the penance should first be performed; and when long and good proof had been given by that means of the truth of the party's repentance, they wished the priest to impart unto him the benefit of absolution; whereas by the new device of sacramental penance the matter is now far more easily transacted; by virtue of the keys the sinner is instantly of attrite made contrite, and thereupon as soon as he hath made his confession he presently receiveth his absolution; after this, some sorry penance is imposed, which upon better consideration may be converted into pence; and so a quick end is made of many a foul business.

But for the right use of the keys we fully accord with

[h] Confessa dignis (ut imperabat) pœnitentiæ fructibus abstergerent. Ibid. cap. 27.

[i] Christianus qui occiderit, aut fornicationem fecerit, aut more Gentilium ad aruspicem meaverit; per singula crimina annum pœnitentiæ agat, impleto cum testibus veniat anno pœnitentiæ, et postea resolvetur a sacerdote. Synod. Patricii, Auxilii et Isserni MS. in bibliotheca Collegii Benedict. Cantabrig. Wilkins conc. tom. 1. pag. 3.

Claudius, that the[k] office of remitting and retaining sins which was given unto the apostles, "is now in the bishops and priests committed unto every church, namely, that having taken knowledge of the causes of such as have sinned, as many as they shall behold humble and truly penitent, those they may now with compassion absolve from the fear of everlasting death; but such as they shall discern to persist in the sins which they have committed, those they may declare to be bound over unto never ending punishments." And in thus absolving such as be truly penitent, we willingly yield, that the pastors of God's Church do remit sins after their manner, that is to say, ministerially and improperly: so that the privilege of forgiving sins properly and absolutely be still reserved unto God alone. Which is at large set out by the same Claudius, where he expoundeth the history of the man sick of the palsy, that was cured by our Saviour in the ninth of St. Matthew. For, following Bede upon that place, he writeth thus: "The[l] Scribes say true, that none can forgive sins but God alone; who also forgiveth by them, to whom he hath given the power of forgiving. And therefore is Christ proved to be truly God, because he forgiveth sins as God. They render a true testimony unto God: but in denying the person of Christ, they are deceived;" and again: "If[m] it be God that, according to the Psalmist, removeth our sins as far from us, as the east is distant from

[k] Necnon etiam nunc in episcopis ac presbyteris omni ecclesiæ officium idem committitur: ut videlicet agnitis peccantium causis, quoscunque humiles ac vere pœnitentes aspexerint, hos jam a timore perpetuæ mortis miserantes absolvant, quos vero in peccatis quæ egerint persistere cognoverint, illos perennibus suppliciis obligandos insinuent. Claud. in Matth. lib. 2.

[l] Verum dicunt scribæ, quia nemo dimittere peccata nisi solus Deus potest; qui per eos quoque dimittit, quibus dimittendi tribuit potestatem. Et ideo Christus vere Deus esse probatur; quia dimittere peccata quasi Deus potest. Verum Deo testimonium reddunt; sed personam Christi negando falluntur. Id. in Matth. lib. 1.

[m] Si et Deus est, juxta Psalmistam, qui quantum distat oriens ab occasu elongavit a nobis iniquitates nostras: et filius hominis potestatem habet in terra dimittendi peccata: ergo idem ipse et Deus et filius hominis est; ut et homo Christus per divinitatis suæ potentiam peccata dimittere possit; et idem Deus Christus per humanitatis suæ fragilitatem pro peccatoribus mori. Ibid.

the west; and the Son of man hath power upon earth to forgive sins: therefore he himself is both God and the Son of man; that both the man Christ might by the power of his divinity forgive sins; and the same Christ being God, might by the frailty of his humanity die for sinners;" and out of St. Hierome: "Christ[n] sheweth himself to be God, who can know the hidden things of the heart; and after a sort holding his peace he speaketh. By the same majesty and power, whereby I behold your thoughts, I can also forgive sins unto men." In like manner doth the author of the book of the wonderful things of the Scripture observe these "divine[o] works" in the same history: "the forgiving of sins, the present cure of the disease, and the answering of the thoughts by the mouth of God who searcheth all things." With whom, for the property of beholding the secret thoughts, Sedulius also doth concur in those sentences: "God[p] alone can know the hidden things of men. To[q] know the hearts of men, and to discern the secrets of their mind, is the privilege of God alone."

That the contract of marriages, was either unknown or neglected by the Irish, before Malachias did institute the same anew among them (as Bernard doth seem to intimate) is a thing almost incredible; although Giraldus[r] Cambrensis doth complain, that the case was little better with them after the time of Malachias also. The licentiousness of

[n] Ostendit se Deum, qui potest cordis occulta cognoscere; et quodam modo tacens loquitur. Eadem majestate et potentia qua cogitationes vestras intueor, possum et hominibus delicta dimittere. Ibid.

[o] In paralytico a quatuor viris portato, quatuor divina opera cernuntur. Dum dimittuntur ei peccata, et præsentis ægritudinis plaga verbo tunc solvitur, et cogitationibus in ore Dei omnia scrutantis respondetur. Auth. lib. de mirabilib. S. Scriptur. lib. 3. cap. 7.

[p] Deus solus potest occulta hominum scire. Sedul. in Rom. cap. 2.

[q] Corda hominum nosse solius Dei est, et mentis secreta agnoscere. Id. ibid.

[r] Nondum decimas vel primitias solvunt: nondum matrimonia contrahunt; non incestus vitant. Girald. Cambr. Topograph. Hibern. distinct. 3. cap. 19. Vide etiam Lanfranci epist. ad Gothricum et Terdeluacum reges Hibern. apud Baronium, ann. 1089. num. 13. et 16. Lanfranc. op. pag. 318, 319.

those ruder times, I know, was such, as may easily induce us to believe, that a great both neglect and abuse of God's ordinance did get footing among this people. Which enormities Malachias, no doubt, did labour to reform: and withal peradventure brought in some new matters, not known here before, as he was very desirous his countrymen should generally conform themselves unto the traditions and customs of the Church of Rome. But our purpose is here only to deal with the doctrine and practice of the elder times: in which, first, that marriage was not held to be a sacrament, may be collected from Sedulius[s], who reckoneth it among those things, which are "gifts indeed, but not spiritual."

Secondly, for the degrees of consanguinity hindering marriage, the synod attributed unto St. Patrick seemeth to refer us wholly unto the Levitical law; prescribing therein "neither[t] less nor more than the law speaketh:" and particularly, against matching with the wife of the deceased brother (which was the point so much questioned in the case of king Henry the eighth) this synodical[u] decree is there urged. "The brother may not ascend into the bed of his deceased brother: the Lord having said, They two shall be one flesh. Therefore the wife of thy brother is thy sister." Whereupon we find also, that our Kilianus did suffer martyrdom for dissolving[w] such an incestuous marriage in Gozbertus Duke of Franconia: and that Clemens Scotus for maintaining the contrary was both by Boniface[x]

[s] Videtur indicare, esse aliquid quod donum quidem sit, non tamen spirituale; ut nuptiæ. Sedul. in Rom. cap. 1.

[t] De consanguinitate in conjugio. Intelligite quid Lex loquitur, non minus nec plus. Quod autem observatur apud nos, ut quatuor genera dividantur; nec vidisse dicunt nec legisse. Synod. Patric. cap. 29. Wilkins conc. tom. 1. pag. 6.

[u] Audi decreta Synodi super istis. Frater thorum defuncti fratris non ascendat: Domino dicente, Erunt duo in carne una. Ergo uxor fratris tui soror tua est. Ibid. cap. 25. et in excerptis e jure sacerdotali Egberti archiepisc. per Hucarium Levitam. MS.

[w] Vit. Kiliani, tom. 4. antiqu. lect. Henr. Canisii, pag. 633, et 634.

[x] Judaismum inducens, judicat justum esse Christiano, ut si voluerit, viduam fratris defuncti accipiat uxorem. Bonifac. epist. ad Zachar. tomo 3. Concil. part. 1. pag. 382. edit. Colon. ann. 1618.

archbishop of Mentz, and the council[y] held at Rome by pope Zachary in the year DCCXLV. condemned as a bringer in of Judaism amongst Christians. Yet how far this condemned opinion of his prevailed afterward in this country, and how foul a crime it was esteemed to be by others abroad (notwithstanding the pope doth now by his bulls of dispensation take upon him to make a fair matter of it) may easily be perceived by this censure of Giraldus: Moreover[z], saith he, "which is very detestable, and most contrary not only to the faith, but also unto common honesty; brethren in many places throughout Ireland do, I say not marry, but mar rather and seduce the wives of their deceased brothers, while in this sort they filthily and incestuously have knowledge of them: cleaving herein not to the marrow but to the bark of the Old Testament, and desiring to imitate the ancient in vices more willingly than in virtues."

Thirdly, touching divorces, we read in Sedulius, that "it[a] is not lawful, according to the precept of our Lord, that the wife should be put away, but for the cause of fornication;" and in the synod ascribed to St. Patrick, "It[b] is not lawful for a man to put away his wife, but for the cause of fornication; as if he should say, for this cause, he may. Whence if he marry another, as it were after the death of the former, they forbid it not." Who they were, that did not forbid this second marriage, is not there expressed: that St. Patrick himself was of another

[y] Inferens Christianis Judaismum, dum prædicat fratris defuncti accipere uxorem. Concil. Roman. II. sub Zachar. ibid. pag. 383. e.

[z] Quinimo (quod valde detestabile est, et non tantum fidei, sed et cuilibet honestati valde contrarium) fratres pluribus per Hiberniam locis fratrum defunctorum uxores, non dico ducunt, sed traducunt, imo verius seducunt; dum turpiter eas, et tam incestuose cognoscunt: veteris in hoc testamenti non medullæ sed cortici adhærentes, veteresque libentius in vitiis quam virtutibus imitari volentes. Girald. Cambr. Topograph. Hibern. distinct. 3. cap. 19.

[a] Non licet secundum præceptum Domini ut dimittatur conjux, nisi causa fornicationis. Sedul. in 1 Cor. cap. 7.

[b] Non licet viro dimittere uxorem nisi ob causam fornicationis; ac si dicat, ob hanc causam. Unde si ducat alteram, velut post mortem prioris, non vetant. Synod. Patric. cap. 26. Wilkins conc. tom. I. pag. 6.

mind, would appear by this constitution following; which in another ancient canon book I found cited under his name: "If[c] any man's wife have committed adultery with another man: he shall not marry another wife, as long as the first wife shall be alive. If peradventure she be converted, and do penance, he shall receive her; and she shall serve him in the place of a maid-servant. Let her for a whole year do penance in bread and water, and that by measure: neither let them remain in the same bed together." Fourthly, concerning single life, I do not find in any of our records, that it was generally imposed upon the clergy, but the contrary rather. For in the synod held by St. Patrick, Auxilius, and Isserninus, there is a special order taken, that[d] their wives shall not walk abroad with their heads uncovered. And St. Patrick himself confesseth (at leastwise the confession which goeth under his name saith so; and Probus, Jocelinus, and others that write his life, agree therewith) that he had[e] to his father Calphurnius a deacon, and to his grandfather Potitus a priest. For that was no new thing then among the Britons; whose bishops therefore Gildas doth reprehend (as for the same cause he did the chief of the laity) that they were not content to be the husbands of one, but of many wives, and that they corrupted their children by their evil example: whereas "the[f] chastity of the fathers was to be esteemed imperfect, if the chastity of their sons were not added thereunto."

Nennius, the eldest historiographer of the Britons

[c] Si alicujus uxor fornicata fuerit cum alio viro: non adducet aliam uxorem, quandiu viva fuerit uxor prima. Si forte conversa fuerit, et agat pœnitentiam, suscipiet eam; et serviet ei in vicem ancillæ: et annum integrum in pane et aqua per mensuram pœniteat; nec in uno lecto permaneant. Ex libro canonum Cottoniano, titulorum 66. Wilkins conc. tom. 1. pag. 6.

[d] Quicunque clericus, ab ostiario usque ad sacerdotem, sine tunica visus fuerit, &c. et uxor ejus si non velato capite ambulaverit: pariter a laicis contemnentur, et ab Ecclesia separentur. Synod. Patric. Auxil. Issernin. Ibid. pag. 2.

[e] Patrem habui Calpornium diaconum, filium quondam Potiti presbyteri. S. Patricii Confessio. MS.

[f] Imperfecta est patrum castitas, si eidem non et filiorum accumuletur. Sed quid erit, ubi nec pater, nec filius mali genitoris exemplo pravatus, conspicitur castus? Gildas.

which we have after him (who in many copies also beareth his own name) wrote that book which we have extant of his, to "Samuel[g] the child of Benlanus the priest, his master," counting it a grace, rather than any kind of disparagement unto him, to be esteemed the son of a learned priest. Which maketh him in the verses[h] prefixed before the work to say:

Christe, tribuisti patri Samuelem, læta[i] matre.

But about sixty or seventy years after, I find some partial eclipse here (and the first, I think, of this kind, that can be shewed among the Britons) in the laws of Howel Dha, where it is ordered, that if[k] a clerk of a lower degree should match with a woman, and have a son by her, and that clerk afterwards having received the order of priesthood, should have another son by the same woman, the former son should enjoy his father's whole estate, without being bound to divide the same with his other brother. Yet these marriages for all that were so held out, that the fathers not content their sons should succeed them in their temporal estate alone, prevailed so far that they continued them in the succession of their spiritual promotions also. Which abuse Giraldus Cambrensis complaineth[l] to have been continued in Wales

[g] Sic inveni, ut tibi Samuel (infans magistri mei Benlani presbyteri) in ista pagina scripsi. Nennius in manuscripto Dunelmensi.

[h] Versus Nennii ad Samuelem filium magistri sui Benlani, viri religiosi, ad quem historiam istam scripserat. Nenn. MS. in publica Cantabrigiensis academiæ bibliotheca.

[i] Hinc apud Balæum, centur. I. cap. 77. Benlani presbyteri conjux Læta est nominata.

[k] Si clericus haberet fœminam datam a suo genere, et sic habet filium ex ea; et postea ille clericus presbyteratus ordinem accipiens, si post votum consecrationis filium haberet de eadem fœmina; prior filius non debet partiri cum filio post nato. Ex legib. Howel Dha, MS. in bibliotheca Cottoniana.

[l] Successive et post patres filii ecclesias obtinent, non elective, sed hæreditate possidentes et polluentes sanctuarium Dei; quia si prælatus alium eligere et instituere forte præsumpserit; in instituentem procul dubio, vel institutum, genus injuriam vindicabit. Girald. Cambrensis Descript. Cambriæ, libro 2. MS. Successionis quippe vitium non solum in sedibus cathedralibus, verum etiam adeo per totam in clero sicut et in populo Walliam pertinaciter invaluit; quod et post

unto his time; and out of Hildebertus[m] Cenomanensis sheweth to have prevailed in little Britain also: whence he inferreth, that "this[n] vice was of old common to the whole British nation, as well on this side as on the other side of the sea." Whereunto for Ireland also we may add the letters written by pope Innocent the third unto Johannes Salernitanus the cardinal his legate, for[o] abolishing the custom there, whereby sons and grand-children did use to succeed their fathers and grand-fathers in their ecclesiastical benefices.

patres filii passim ecclesias et consequenter obtineant, tanquam hæreditate possidentes et polluentes sanctuarium Dei, &c. Id. in Dialogo de Ecclesia Menevensi, distinct. 1. MS.

[m] Hildebert. epist. 65. ad Honorium II. tomo 12. biblioth. Patr. part. 1. pag. 338, 339. edit. Colon.

[n] Ex quibus constare potest, utrumque vitium toti huic genti Britanniæ tam cismarinæ quam transmarinæ ab antiquo commune fuisse. Girald. Cambr. in utroque.

[o] Alphons. Ciacon. in vitis pontificum et cardinalium, pag. 515.

CHAP. VI.

Of the discipline of our ancient monks; and abstinence from meats.

What hath been said of the married clergy concerneth the seculars, and not the regulars, whereof there was a very great number in Ireland; because here "almost[a] all the prelates were wont to be chosen into the clergy out of monasteries." For our monasteries in ancient time were the seminaries of the ministry: being, as it were, so many colleges of learned divines, whereunto the people did usually resort for instruction, and from whence the church was wont continually to be supplied with able ministers. The benefit whereof was not only contained within the limits of this island, but did extend itself to foreign countries likewise. For this was it that drew Egbert[b] and Ceadda, for example, into Ireland, that they might there "lead a monastical life in prayers and continency and meditation of the holy Scriptures:" and hence were those famous monasteries planted in England by Aidan, Finan, Colman, and others; unto which "the[c] people flocked apace on the Lord's day, not for the feeding of their body, but for the learning of the word of God," as Beda witnesseth. Yea this was the principal means, whereby the knowledge both of the Scriptures

[a] Fere omnes Hiberniæ prælati de monasteriis in clerum electi sunt. Girald. Cambren. Topograph. Hibern. distinct. 3. cap. 29.

[b] Ecgbertus cum Ceadda adolescente et ipse adolescens in Hibernia monasticam in orationibus et continentia et meditatione divinarum Scripturarum vitam sedulus agebat. Bed. lib. 4. hist. cap. 3.

[c] Sed et diebus Dominicis ad ecclesiam sive ad monasteria certatim, non reficiendi corporis, sed erudiendi sermonis Dei gratia confluebant. Id. lib. 3. cap. 26.

and of all other good learning was preserved in that inundation of barbarism, wherewith the whole west was in a manner overwhelmed. "Hitherto[d] (saith Curio) it might seem that the studies of wisdom should quite have perished, unless God had reserved a seed in some corner of the world. Among the Scotish and the Irish something as yet remained of the doctrine of the knowledge of God and of civil honesty; because there was no terror of arms in those utmost ends of the world. And we may there behold and adore the great goodness of God, that among the Scots, and in those places where no man would have thought it, so many great companies should be gathered together under a most strict discipline."

How strict their discipline was, may appear partly by the rule, and partly by the daily penances of monks, which are yet extant of Columbanus his writing. In the latter of these, for the disobedience of monks these penances are prescribed. "If[e] any brother be disobedient, he shall fast two days, with one biscuit and water. If any say, I will not do it: three days, with one biscuit and water. If any murmur, two days, with one biscuit and water. If any do not ask leave, or tell an excuse, two days, with one biscuit aud water;" and so in other particulars. In his rule, these good lessons doth he give unto his monks, among many others: that "it[f] profited them little, if they were virgins in body, and were not virgins in

[d] Hactenus videri poterat actum esse cum sapientiæ studiis; nisi semen Deus servasset in aliquo mundi angulo. In Scotis et Hibernis hæserat aliquid adhuc de doctrina cognitionis Dei et honestatis civilis; quod nullus fuerit in ultimis illis mundi finibus armorum terror, &c. Et summam possumus ibi conspicere et adorare Dei bonitatem; quod in Scotis, et locis, ubi nemo putasset, tam numerosi coaluerint sub strictissima disciplina cœtus. Jacob. Curio, lib. 2. rerum Chronologic.

[e] Si quis frater inobediens fuerit; duos dies uno paxmate et aqua. Si quis dicit, Non faciam; tres dies uno paxmate et aqua. Si quis murmurat; duos dies uno paxmate et aqua. Si quis veniam non petit, aut dicit excusationem; duos dies uno paxmate et aqua. Columban. lib. de quotidianis pœnitentiis monachor. cap. 10. MS. in monasterio. S. Galli.

[f] Quid prodest, si virgo corpore sit, et non sit virgo mente? Id. in Regula monachor. cap. 8.

mind;" that they "should[g] daily profit, as they did daily pray, and daily read;" that "the[h] good things of the Pharisee being vainly praised were lost, and the sins of the Publican being accused vanished away: and therefore that a great word should not come out of the mouth of a monk, lest his great labour should perish." They were not taught to vaunt of their state of perfection, and works of supererogation: or to argue from thence, as Celestius the Pelagian monk sometimes did, that "by[i] the nature of their free will they had such a possibility of not sinning, that they were able also to do more than was commanded; because they did observe perpetual virginity, which is not commanded, whereas for not sinning it is sufficient to fulfil the precepts." It was one of the points which Gallus, the scholar of Columbanus, delivered in his sermon preached at Constance; that our Saviour "did[k] so persuade the apostles and their followers to lay hold upon the good of virginity, that yet they should know it was not of human industry, but of divine gift;" and it is a good observation which we read in Claudius, that "not[l] only in the splendour of bodily things, but also in mournful abasing of one's self, there may be boasting: and that so much the more dangerous, as it deceiveth under the name of the service of God."

Our monks were religious in deed, and not in name only; far from the hypocrisy, pride, idleness and unclean-

[g] Quotidie proficiendum est: sicut quotidie orandum, quotidieque est legendum. Ibid. cap. 5.

[h] Bona vane laudata Pharisei perierunt: et peccata Publicani accusata evanuerunt. Non exeat igitur verbum grande de ore monachi: ne suus grandis pereat labor. Ibid. cap. 7.

[i] Tantam nos habere per naturam liberi arbitrii non peccandi possibilitatem: ut plus etiam quam præceptum est, faciamus: quoniam perpetua servatur a plerisque virginitas, quæ præcepta non est; cum ad non peccandum præcepta implere sufficiat. Aug. de gestis Pelag. cap. 13. op. tom. 10. pag. 207.

[k] Ipsis apostolis et eorum sequacibus ita bonum virginitatis arripiendum persuasit: ut hoc scirent non humanæ industriæ, sed muneris esse divini. S. Gallus, in serm. habit. Constant.

[l] Non in solo rerum corporearum nitore, sed etiam in ipsis sordibus luctuosis esse posse jactantiam: et eo periculosiorem, quo sub nomine servitutis Dei decipit. Claud. lib. 1. in Matth.

ness of those evil beasts and slothful bellies that afterward succeeded in their room. Under colour of forsaking all, they did not hook all unto themselves; nor under semblance of devotion did they devour widows' houses: they held begging to be no point of perfection, but remembered the words of our Lord Jesus, how he said, "It[m] is a more blessed thing to give rather than to take." When king Sigebert made large offers unto Columbanus and his companions, to keep them within his dominions in France, he received such another answer from them, as Thaddæus[n] in the ecclesiastical history is said to have given unto Abgarus the governor of Edessa: "We[o] who have forsaken our own, that according to the commandment of the Gospel we might follow the Lord, ought not to embrace other men's riches, lest peradventure we should prove transgressors of the divine commandment." How then did these men live, will you say? Walafridus Strabus telleth us, that "some[p] of them wrought in the garden, others dressed the orchard;" Gallus made nets and took fish, wherewith he not only relieved his own company, but was helpful also unto strangers. So Bede reporteth of Cuthbert, that when he retired himself unto an anchoretical life, he "first[q] indeed received a little bread from his brethren to feed upon, and drank out of his own well; but afterwards he thought it more fit to live by the work of his own hands, after the example of the fathers: and therefore entreated, that instruments might

[m] Act. cap. 20. ver. 35.

[n] Εἰ τὰ ἡμέτερα καταλελοίπαμεν, πῶς τὰ ἀλλότρια ληψόμεθα; Euseb. lib. 1. hist. cap. ult.

[o] Qui nostra reliquimus, ut secundum evangelicam jussionem Dominum sequeremur, non debemus alienas amplecti divitias; ne forte prævaricatores simus divini mandati. Walafrid. Strab. vit. Galli, lib. 1. cap. 2.

[p] Alii hortum laboraverunt, alii arbores pomiferas excoluerunt. B. vero Gallus texebat retia, &c. et de eodem labore assiduas populo benedictiones exhibuit. Ibid. cap. 6.

[q] Et primum quidem permodicum ab eis panem, quo vesceretur accipiebat, ac suo bibebat e fonte: postmodum vero proprio manuum labore juxta exempla patrum vivere magis aptum ducebat. Rogavit ergo afferri sibi instrumenta quibus terram exerceret, et triticum quod sereret. Bed. vit. Cuthbert. pros. cap. 19. Vid. lib. 4. hist. eccles. cap. 28.

be brought him wherewith he might till the earth, and corn that he might sow.

> Quique[r] suis cupiens victum conquirere palmis;
> Incultam pertentat humum proscindere ferro,
> Et sator edomitis anni spem credere glebis.

The like doth he relate of Furseus[s], and Bonifacius of Livinus[t], and Theodorus Campidonensis (or whosoever else wrote that book) of Gallus[u], Magnoaldus, and the rest of the followers of Columbanus, that they got their living by the labour of their own hands. And the apostle's[w] rule is generally laid down for all monks, in the life of Furseus: "They[x] which live in monasteries should work with silence, and eat their own bread."

But now there is started up a new generation of men, that refuse to eat their own bread, and count it a high point of sanctity to live by begging of other men's bread; if yet the course they take may rightly be termed begging. For as Richard Fitz-Ralph, that famous archbishop of Armagh, objected to their faces, before the pope himself and his cardinals in his[y] time (and the matter is little amended, I wis, in ours), "scarce could any great or mean man of the clergy or the laity eat his meat, but such kind of beggars would be at his elbow: not like other poor folks

[r] Id. in Carm. de vit. Cuthbert. cap. 17.

[s] Id. lib. 3. hist. eccles. cap. 19.

[t] Bonifac. in vita Livini, pag. 240.

[u] Theod. Campid. vit. Magni, lib. 1. cap. 5. edit. Goldasti, 6. Canisii.

[w] 2 Thess. cap. 3. ver. 12.

[x] Qui in monasteriis degunt, cum silentio operantes, suum panem manducent. Vit. Fursei.

[y] Jam enim istis in temporibus non poterit magnus aut mediocris in clero et populo aut vix cibum sumere, ubi tales non affuerint mendicantes: non more pauperum petentes ad portas vel ostia humiliter eleemosynam (ut Franciscus in testamento præcepit et docuit) mendicando; sed curias, sive domos, sine verecundia penetrantes, et inibi hospitantes, nullatenus invitati, edunt et bibunt quæ apud eos reperiunt: secum nihilominus aut grana, aut similam, aut panes, aut carnes, seu caseos (etiamsi in domo non fuerint nisi duo) secum extorquendo reportant: nec eis quisquam poterit denegare, nisi verecundiam naturalem abjiciat. Rich. Armachanus, in defensorio Curatorum, pag. 56, 57. edit. Paris. ann. 1625. (collat. cum vetere editione Ascensiana.)

humbly craving alms at the gate or the door (as Francis did command and teach them in his testament) by begging; but without shame intruding themselves into courts or houses, and lodging there; where, without any inviting at all, they eat and drink what they do find among them: and not with that content, carry away with them either wheat, or meal, or bread, or flesh, or cheeses (although there were but two in an house) in a kind of an extorting manner; there being none that can deny them, unless he would cast away natural shame."

This did that renowned primate (whose anniversary memory is still celebrated in Dundalk, where he was born and buried, by the name of St. Richard) publickly deliver in the year MCCCLVII. at the Consistory of Avignon, where he stoutly maintained against the whole rabble of the friars, what he had preached the year before at Paul's Cross unto the people; namely, "that[z] our Lord Jesus Christ, although in his human conversation he was always poor," "yet[a] did he never voluntarily beg himself," "nor[b] taught others so to do," "but[c] taught the plain contrary:" and "that[d] no man could prudently and holily take upon himself the perpetual observation of voluntary beggary; forasmuch as such kind of begging, as well by Christ, as by his apostles and disciples, by the Church and by the holy Scriptures, was both dissuaded and also reproved."

His countryman, Henry Crumpe, a monk of the Cister-

[z] Prima conclusio erat, quod Dominus Jesus Christus in conversatione sua humana semper pauper erat, non quia propter se paupertatem dilexit aut voluit. Ibid. pag. 104, 105.

[a] Secunda conclusio erat, quod Dominus noster Jesus Christus nunquam spontanee mendicavit. Ib. pag. 107.

[b] Tertia conclusio fuit; quod Christus nunquam docuit spontanee mendicare. Ib. pag. 121.

[c] Quarta conclusio fuit; quod Dominus noster Jesus Christus docuit non debere homines spontanee mendicare. Ibid. pag. 123.

[d] Quinta conclusio erat; quod nullus potest prudenter et sancte spontaneam mendicitatem super se assumere perpetuo asservandam; quoniam ex quo talis mendicitas vel mendicatio est dissuasa a Christo, a suis apostolis et discipulis, et ab Ecclesia ac sacris Scripturis, ac etiam reprobata: consequitur quod non potest prudenter et sancte assumi hoc modo. Ibid. pag. 131. Vid. ejusd. Richardi sermonem 3. apud Crucem Londin. edit. Paris. ann. 1512.

cian order in Baltinglass, not long after, treading in his steps, was accused for delivering in his determinations at Oxford, that "the[e] friars of the four mendicant orders are not, nor ever were instituted by God's inspiration; but that contrary to the general council of Lateran, held under Innocent the third (which prohibited the bringing in of any more new religious orders into the Church) and by feigned and false dreams, pope Honorius being persuaded by the friars, did confirm them;" and that "all[f] the doctors which did determine for the friars' side, were either afraid to speak the truth, lest their books should be condemned by the friars that had gotten to be inquisitors; or said, As it seemeth, or proceeded only by way of disputation and not of determination: because if they had spoken the truth plainly in the behalf of the Church, the friars would have persecuted them, as they did persecute the holy doctor Armachanus." Which Crumpe himself found afterwards to be too true by his own experience; for he was forced to deny and abjure these assertions in the house of the Carmelite friars at Stanford, before William Courtney, archbishop of Canterbury: and then silenced, that he should not exercise publickly any act in the schools, either by reading, preaching, disputing, or determining, until he should have a special licence from the said archbishop so to do.

But to leave the begging friars, being a kind of creatures unknown to the Church for twelve hundred years after Christ, and to return to the labouring monks: we find it related of our Brendan, that he "governed[g] three

[e] Quod fratres de quatuor ordinibus mendicantium non sunt nec fuerunt Domino inspirante instituti; sed contra concilium generale Lateranense sub Innocentio tertio celebratum, ac per ficta et falsa somnia, papa Honorius suasus a fratribus eos confirmavit. Act. contra Henr. Crumpe, in Thomæ Waldensis Fasciculo zizaniorum, quem manuscriptum habeo.

[f] Quod omnes doctores determinantes pro parte fratrum e capitulo Dudum, vel timuerunt veritatem dicere, ne eorum libri per fratres inquisitores hæreticæ pravitatis damnarentur: vel dixerunt, ut videtur, vel solum disputative et non determinative processerunt: quia si plane veritatem pro Ecclesia dixissent, persecuti eos fuissent fratres, sicut persequebantur sanctum doctorem Armachanum. Ibid.

[g] Tribus monachorum (qui suis, sibi ipsi laboribus victum, manibus operando

thousand such monks, who by their own labours and handy-work did earn their living;" which agreeth well with that saying ascribed to him by the writer of his life : "A[h] monk ought to be fed and clothed by the labour of his own hands." Neither was there any other order observed in that famous monastery of Bangor among the Britons, "wherein[i] there is said to have been so great a number of monks, that the monastery being divided into seven portions (together with the rectors appointed over them) none of all those portions had less than three hundred persons in them: all which (saith Bede) were wont to live by the labour of their own hands." From the destruction of which monastery, unto the erection of Tuy Gwyn, or White-house, (which is said to have been about the year MCXLVI.) the setter forth of the Welsh[k] chronicle observeth that there were no abbeys among the Britons.

Here in Ireland bishop Colman founded the monastery of Magio, in the county[l] of Limerick, for the entertainment of the English: where they "did[m] live according to the example of the reverend fathers (as Bede writeth) under a rule and a canonical abbot, in great continency and sincerity, with the labour of their own hands." Like whereunto was the monastery of Mailros also, planted by bishop Aidan and his followers in Northumberland, where St. Cuthbert had his education, who affirmed, that "the[n]

suppeditabant) millibus præfuisse creditur. Nicol. Harpsfield. hist. eccles. Angl. lib. 1. cap. 25.

[h] Monachum oportet labore manuum suarum vesci et vestiri. Vit. S. Brendani.

[i] In quo tantus fertur fuisse numerus monachorum ; ut cum in septem portiones esset cum præpositis sibi rectoribus monasterium divisum, nulla harum portio minus quam trecentos homines haberet: qui omnes de labore manuum suarum vivere solebant. Bed. lib. 2. histor. ecclesiast. cap. 2.

[k] Chronicle of Wales, pag. 253, 254.

[l] Vid. Annal. Hibern. a Camdeno edit. ad ann. 1370.

[m] Ad exemplum venerabilium patrum, sub regula et abbate canonico, in magna continentia et sinceritate proprio labore manuum vivunt. Bed. lib. 4. hist. eccles. cap. 4.

[n] Jure, inquit, est cœnobitarum vita miranda, qui abbatis per omnia subjiciuntur imperiis : ad ejus arbitrium cuncta vigilandi, orandi, jejunandi, atque operandi tempora moderantur. Bed. vit. Cuthbert. pros. cap. 22.

life of such monks was justly to be admired, which were in all things subjeet to the commands of their abbot; and ordered all the times of their wateliing, praying, fasting, and working, according to his direetion."

> Excubiasque[o], famemque, preces, manuumque laborem
> Ad votum gaudent proni frænare regentis.

As for their fasting (for of their watching and praying there is no question made; and of their working we have already spoken suffieiently) by the rule of Columbanus, they were "every[p] day to fast, and every day to eat;" that by this means "the[q] enabling of them for their spiritual profieieney might be retained, together with the abstinence that did maeerate the flesh." He would therefore have them "every[r] day to eat, because they were every day to profit;" and beeause "abstinence[s], if it did exeeed measure, would prove a vice and not a virtue;" and he would have them to fast every day too, that is, not to eat any meat at all (for other fasts were not known in those days) until evening. "Let[t] the food of monks (saith he) be mean, and taken at evening; flying satiety and excess of drink, that it may both sustain them and not hurt them." This was the daily fasting and feeding of them that lived aeeording to Columbanus his rule, although the strictness of the fast seemeth to have been kept on Wednesdays and Fridays only, whieh were the days of the week, wherein the ancient Irish, agreeable to the custom of the Greeian rather than the Roman Chureh, were wont to observe abstinenee both from meat and from the marriage bed[u]. Whence in the book before alleged, of the

[o] Id. Carm. cap. 20.

[p] Quotidie jejunandum est, sicut quotidie reficiendum est. Columb. Regul. cap. 5.

[q] Quia hæc est vera discretio, ut possibilitas spiritalis profectus cum abstinentia carnem macerante retentetur. Ibid.

[r] Ideo quotidie edendum est, quia quotidie proficiendum est. Ibid.

[s] Si enim modum abstinentia excesserit, vitium non virtus erit. Ibid.

[t] Cibus sit vilis et vespertinus monachorum, satietatem fugiens et potus ebrietatem; ut et sustineat, et non noceat. Ibid.

[u] Synodus Hiberniensium dicit. In tribus quadragesimis anni, in die Domi-

daily penances of monks, we find this order set down by the same Columbanus: that "If[w] any one, unless he were weak, did upon the Wednesday or Friday eat before the ninth hour, (that is to say, before three of the clock in the afternoon, according unto our account) he should be punished with fasting two days in bread and water;" and in Bede's ecclesiastical history, that such[x] as followed the information of Aidan, did upon the same days observe their fast until the same hour: in which history we also read of bishop Cedd, who was brought up at Lindisfarne with our Aidan and Finan, that keeping a strict fast, upon a special occasion, in the time of Lent, he did "every[y] day, except the Lord's day, continue his fast, as the manner was, until the evening, and then also did eat nothing but a small pittance of bread, and one egg, with a little milk mingled with water." Where by the way you may note, that in those days eggs were eaten in Lent, and the Sundays excepted from fasting, even then when the abstinence was precisely and in more than an ordinary manner observed.

But generally for this point of the difference of meats, it is well noted by Claudius out of St. Augustine, that "the[z] children of wisdom do understand, that neither in abstaining nor in eating is there any virtue; but in con-

nico et in quarta feria et sexta, conjugales continere se debent. Canonum collectio, cujus initium: Sancta synodus bis in anno decrevit habere concilia. MS. in bibliotheca Cotton.

[w] Si quis ante horam nonam quarta sextaque feria manducat, nisi infirmus; duos dies in pane et aqua. Columban. lib. de quotidianis pœnitent. monachor. cap. 13.

[x] Cujus exemplis informati, tempore illo, religiosi quique viri ac fœminæ, consuetudinem fecerunt per totum annum, (excepta remissione quinquagesimæ paschalis) quarta et sexta sabbati jejunium ad nonam usque horam protelare. Bed. lib. 3. hist. eccles. cap. 5.

[y] Quibus diebus cunctis, excepta Dominica, jejunium ad vesperam juxta morem protelans; nec tunc nisi panis permodicum, et unum ovum gallinaceum, cum parvo lacte aqua mixto percipiebat. Ibid. cap. 23.

[z] Ostendens evidenter, filios sapientiæ intelligere, nec in abstinendo nec in manducando esse justitiam; sed in æquanimitate tolerandi inopiam, et temperantia per abundantiam non se corrumpendi, atque opportune sumendi vel non sumendi ea, quorum non usus sed concupiscentia reprehendenda est. Claud. lib. 2. in Matth.

tentedness of bearing the want, and temperance of not corrupting a man's self by abundance, and of opportunely taking or not taking those things, of which not the use but the concupiscence is to be blamed:" and in the life of Furseus, the hypocrisy of them is justly taxed, that "being assaulted[a] with spiritual vices, do yet omit the care of them, and afflict their body with abstinence": who "abstaining[b] from meats, which God hath created to be received with thanksgiving, fall to wicked things as if they were lawful: namely, to pride, covetousness, envy, false witnessing, backbiting." Of whom Gildas giveth this good censure, in one of his epistles which now are lost: "These[c] men, while they do feed on bread by measure, for this same very thing do glory without measure; while they use water, they are withal drenched with the cup of hatred; while they feed on dry meats, they use detractions; while they spend themselves in watchings, they dispraise others that are oppressed with sleep; preferring fasting before charity, watching before justice, their own invention before concord, severity before humility, and lastly, man before God. Such mens' fasting, unless it be proceeded unto by some virtues, profiteth nothing at all: but such as accomplish charity, do say with the harp of the holy Ghost: All our righteousnesses are as the cloth of a menstruous woman." Thus Gildas: who upon this ground layeth down this sound conclusion, wherewith we

[a] Sunt nonnulli, qui spiritualibus vitiis impugnantur; sed his omissis, corpus in abstinentia affligunt. Vit. S. Fursei.

[b] Multi enim cibis, quos Deus ad percipiendum cum gratiarum actione creavit, abstinentes, hæc nefanda quasi licita sumunt; hoc est superbiam, avaritiam, invidiam, falsum testimonium, blasphemiam. Ibid.

[c] Gildas in epistolis suis. Hi dum pane ad mensuram vescuntur, pro hoc ipso sine mensura gloriantur, dum aqua utuntur, simul odii poculo potantur; dum siccis ferculis vescuntur, detractionibus utuntur; dum vigiliis expendunt, alios somno pressos vituperant: jejunium caritati, vigilias justitiæ, propriam adinventionem concordiæ, clausulam Ecclesiæ (al. Cellæ), severitatem humilitati, postremo hominem Deo anteponunt. Horum jejunium, nisi per aliquas virtutes adfectatur, nihil prodest; qui vero caritatem perficiunt, cum cithara Spiritus sancti dicunt: Quasi pannus menstruatæ, omnes justitiæ nostræ sunt. Ex libro canonum Cottoniano, titulorum 66.

will shut up this whole matter: "Abstinence[d] from corporal meats is unprofitable without charity. They are therefore the better men who do not fast much, nor abstain from the creature of God beyond measure, but carefully keep their heart within pure before God, from whence they know cometh the issue of life; than they who eat no flesh, nor take delight in secular dinners, nor ride with coaches or horses, thinking themselves hereby to be as it were superior to others, upon whom death hath entered through the windows of haughtiness."

[d] Abstinentia corporalium ciborum sine charitate inutilis est. Meliores ergo sunt, qui non magnopere jejunant, nec supra modum a creatura Dei abstinent, cor intrinsecus nitidum coram Domino sollicite servantes, a quo sciunt exitum vitæ: quam illi qui carnem non edunt, nec prandiis secularibus delectantur, neque vehiculis et equis vehuntur, pro his quasi superiores cæteris se putantes; quibus mors intravit per fenestras elationis. Gildas, ibid.

CHAP. VII.

Of the Church, and various state thereof, especially in the days of Antichrist: of miracles also, and of the Head of the Church.

Concerning the Catholic Church, our doctors taught with St. Gregory, that God " hath[a] a vineyard, to wit, the universal Church, which from just Abel until the last of the elect that shall be born in the end of the world, as many saints as it hath brought forth, so many branches, as it were, hath it budded" : that " the[b] congregation of the just is called the kingdom of heaven, which is the Church of the just"; that " the[c] sons of the Church be all such as from the beginning of mankind until now, have attained to be just and holy:" that what[d] is said of the body, may be said also of the members; and that in this respect, " as well the apostles and all believers, as the Church itself, have the title of a pillar given them in the Scriptures :" that the[e] Church may be considered two manner of ways;

[a] Habet vineam, universam scilicet Ecclesiam ; quæ ab Abel justo usque ad ultimum electum qui in fine mundi nasciturus est, quot sanctos protulit, quasi tot palmites misit. Claud. lib. 2. in Matth.

[b] Congregatio quippe justorum, regnum cœlorum dicitur; quod est Ecclesia justorum. Id. lib. 3. in Matth.

[c] Ecclesiæ filii sunt omnes ab institutione generis humani usque nunc, quotquot justi et sancti esse potuerunt. Id. lib. 2. in Matth.

[d] His et cæteris instruimur, tam apostolos omnesque credentes, quam ipsam quoque Ecclesiam, columnam in Scripturis appellari; et nihil interesse de corpore quid dicatur in membris, cum et corpus dividatur in membra, et membra sint corporis. Id. in Gal. cap. 2. ex Hieronymo.

[e] Ecclesias vocat, quas postea errore arguit depravatas. Ex quo noscendum, dupliciter Ecclesiam posse dici : et eam, quæ non habeat maculam aut rugam, et vere corpus Christi sit; et eam quæ in Christi nomine absque plenis perfectisque virtutibus congregetur. Id. in Gal. cap. 1. ex eodem.

both that which "neither hath spot nor wrinkle, and is truly the body of Christ, and that which is gathered in the name of Christ without full and perfect virtues;" which notwithstanding, by the warrant of the apostle, may have the name of the Church given unto it, although it be depraved with error; that "the[f] Church is said not to have spot or wrinkle, in respect of the life to come;" that when the apostle saith, "In[g] a great house there are not only vessels of gold, &c. but some to honour and some to dishonour:" by this "great[h] house he doth not understand the Church, as some have thought, which hath not spot nor wrinkle; but the world, in which the tares are mingled with the wheat:" that yet in "the[i] holy Church also, the evil are mingled with the good, and the reprobate with the elect;" and that in this respect it is resembled unto the wise and foolish virgins; as also to "the[k] king's marriage, by which this present Church is designed, wherein the good and the bad do meet together." So that "in[l] this Church, neither the bad can be without the good, nor the good without the bad: whom the holy Church notwithstanding doth both now receive indifferently, and separate afterwards at their going from hence."

The number of the good, Gildas complaineth to have been so[m] exceeding short in his time among the Britons,

[f] Ecclesiam non habituram maculam neque rugam dicitur, respectu futuræ vitæ. Sedul. in Ephes. cap. 1.

[g] 2 Tim. cap. 2. ver. 20.

[h] Magnam domum non Ecclesiam dicit (ut quidam putant) quæ non habet maculam neque rugam: sed mundum, in quo zizania sunt mixta tritico. Id. in 2 Tim. cap. 2.

[i] Sancta Ecclesia decem virginibus similis denuntiatur: in qua quia mali cum bonis et reprobi cum electis admixti sunt, recte similis virginibus prudentibus et fatuis esse perhibetur. Claud. lib. 3. in Matth.

[k] Per has regis nuptias præsens Ecclesia designatur; in qua cum bonis et mali conveniunt. Id. lib. eod.

[l] In hac ergo Ecclesia, nec mali esse sine bonis, nec boni esse sine malis possunt; quos tamen sancta Ecclesia et nunc indiscrete suscipit, et postmodum in egressione discernit. Id. ibid.

[m] Exceptis paucis, et valde paucis, qui (ob amissionem tantæ multitudinis, quæ quotidie prona ruit ad tartara) tam brevis numeri habentur; ut eos quodam-

in comparison of the other, that their "mother the Church in a manner did not see them lying in her own lap, albeit they were the only true sons which she had." And for external pressures, our doctors have delivered, that "the[n] Church sometimes is not only afflicted, but also defiled with such oppressions of the Gentiles, that if it were possible, her redeemer might seem for a time utterly to have forsaken her:" and that, in the raging times of Antichrist, "the[o] Church shall not appear, by reason that the wicked persecutors shall then exercise their cruelty beyond all measure;" that in those "times[p] of Antichrist, not only more often and more bitter torments shall be put upon the faithful, than before were wont to be; but (which is more grievous) the working of miracles also shall accompany those that inflict the torments: as the apostle witnesseth, saying, *Whose coming is after the working of Satan, with all seduction, signs, and lying wonders:*" namely, juggling[q] ones: "as it was foretold before, They shall shew such signs that, if it were possible, the very elect should be deceived, by such a fantastical power, as Jamnes and Mambres wrought withal before Pharaoh." "What[r] unbeliever therefore (say they) will then be converted unto the faith? and who is he that already be-

modo venerabilis mater Ecclesia in suo sinu recumbentes non videat, quos solos veros filios habet. Gild. epist.

[n] Nonnunquam Ecclesia tantis gentilium pressuris, non solum afflicta, sed et fœdata est; ut, si fieri possit, redemptor ipsius eam prorsus deseruisse ad tempus videretur. Claud. lib. 2. in Matth.

[o] Ecclesia non apparebit, impiis tunc persecutoribus ultra modum sævientibus. Id. lib. 3. in Matth.

[p] Temporibus antichristi non solum tormenta crebriora et acerbiora, quam prius consueverant, ingerenda sunt fidelibus; sed (quod gravius est) signorum quoque operatio eos qui tormenta ingerunt, comitabitur: teste apostolo, qui ait; Cujus est adventus secundum operationem Satanæ, in omni seductione, signis, et prodigiis mendacii. Id. lib. eod.

[q] Præstigiosis: sicut ante prædictum est; Dabunt signa, ita ut seducantur, si fieri potest, etiam electi, per phantasticam virtutem: sicut Jamnes et Mambres coram Pharaone fecerunt. Sedul. in 2 Thess. cap. 2.

[r] Quis ergo ad fidem convertitur incredulus? cujus jam credentis non pavet et concutitur fides? quando persecutor pietatis sit etiam operator virtutis: idemque ipse qui tormentis sævit ut Christus negetur, provocat miraculis ut Antichristo credatur. Claud. lib. 3. in Matth.

lieveth, whose faith trembleth not and is not shaken? when the persecutor of piety is the worker of wonders: and the same man that exerciseth cruelty with torments, that Christ may be denied; provoketh by miracles, that Antichrist may be believed?" And "what[s] a pure and a single eye is there need of, that the way of wisdom may be found; against which so great deceivings and errors of evil and perverse men, do make such a noise? all which notwithstanding men must pass through, and so come to most certain peace, and the unmoveable stability of wisdom."

Hence concerning miracles, they give us these instructions: first, that "neither[t] if an angel should shew himself unto us to seduce us, being suborned with the deceits of his father the Devil, ought he to prevail against us; neither if a miracle should be done by any one, as it is said of Simon Magus that he did fly in the air: neither[u] that signs should terrify us, as done by the Spirit; because that our Saviour also hath given us warning of this beforehand[w]. Secondly, that "the[x] faith having increased, miracles were to cease; forasmuch as they are declared to have been given for their sakes that believe not;" and therefore that "now[y] when the number of the faithful is grown, there be many within the holy Church that retain the life of virtues, and yet have not those signs of virtues:

[s] Quam ergo mundo et simplici oculo opus est, ut inveniatur via sapientiæ, cui tantæ malorum et perversorum hominum deceptiones erroresque obstrepunt? quas omnes necesse est evadere, hoc est, venire ad certissimam pacem, et immobilem stabilitatem sapientiæ. Claud. lib. 1. in Matth.

[t] Nec si se angelus nobis ostendat, ad seducendos nos subornatus fallaciis patris sui Diaboli, prævalere debebit adversum nos: neque si virtus ab aliquo facta fiet, sicut dicitur a Simone Mago in aere volasse. Sedul. in Rom. cap. 8.

[u] Neque signa vos terreant, tanquam per Spiritum facta: quia hoc et Salvator præmonuit. Id. in 2 Thess. cap. 2.

[w] Matth. cap. 24. ver. 24, 25.

[x] Hic ostenditur, crescente fide signa cessare: quando fidelium causa danda esse prædicantur. Id. in 1 Cor. cap. 14.

[y] Unde nunc cum fidelium numerositas excrevit, intra sanctam Ecclesiam multi sunt qui vitam virtutum tenent, et signa virtutum non habent: quia frustra miraculum foris ostenditur, si deest quod intus operetur. Nam juxta magistri Gentium vocem: Linguæ in signum sunt, non fidelibus sed in fidelibus. Claud. lib. 1. in Matth.

because a miracle is to no purpose shewed outwardly, if that be wanting which it should work inwardly. For according to the saying of the Master of the Gentiles, languages[z] are for a sign, not to the faithful but to infidels." Thirdly, that the working of miracles is no good argument to prove the holiness of them that be the instruments thereof: and therefore "when[a] the Lord doth such things for the convincing of infidels, he yet giveth us warning that we should not be deceived thereby, supposing invisible wisdom to be there, where we shall behold a visible miracle. For he saith: *Many*[b] *shall say unto me in that day, Lord, Lord, have we not prophesied in thy name, and in thy name cast out devils, and in thy name done many miracles?*" Fourthly, that "he[c] tempteth God, who for his own vain glory will make shew of a superfluous and unprofitable miracle;" such as that (for example) was, whereunto the Devil tempted our Saviour[d] to come down headlong from the pinnacle of the temple unto the plain, "every[e] miracle being vain, which worketh not some profit unto man's salvation." Whereby we may easily discern what to judge of that infinite number of idle miracles, wherewith the lives of our saints are every where stuffed: many whereof we may justly censure, as Amphilochius[f] doth the tales that the poets tell of their gods, for

Μύθους γέλωτος ἀξίους καὶ δακρύων,
Fables, of laughter worthy, and of tears.

[z] 1 Cor. cap. 14. ver. 22.

[a] Qualia propter infideles cum fecerit Dominus, monuit tamen ne talibus decipiamur, arbitrantes ibi esse invisibilem sapientiam, ubi miraculum visibile viderimus. Adjungit ergo et dicit, multi dicent mihi in illa die, Domine, Domine: nonne in nomine tuo prophetavimus, et in tuo nomine dæmonia ejecimus, et in tuo nomine virtutes multas fecimus? Id. lib. eod.

[b] Matth. cap. 7. ver. 22.

[c] Ille Deum tentat, qui jactantiæ suæ vitio, superfluam et inutilem vult ostentare virtutem. Quid enim utilitatis habet, quid commodi confert, si præceps hinc in plana descendero? &c. Id. lib. eod.

[d] Matth. cap. 4. ver. 6.

[e] Inane est enim omne miraculum, quod utilitatem saluti non operatur humanæ. Ibid.

[f] Amphiloch. in Iambis ad Seleucum.

Yea some of them also we may rightly brand, as

Μύθους ἀσέμνους, δαιμόνων διδάγματα.
Unseemly fables, and devils' documents.

For what (for example) can be more unseemly, and tend further to the advancement of the doctrine of devils, than that which Cogitosus relateth in the life of St. Bridget? that she, for saving the credit of a nun that had been gotten with child, "blessed[g] her faithfully," forsooth, for so the author speaketh, and so caused her conception to "vanish away, without any delivery and without any pain," which for the saving of St. Bridget's own credit, either Hen.[h] Canisius or the friars of Aichstad, from whom he had his copy of Cogitosus, thought fit to scrape out, and rather to leave a blank in the book, than to suffer so lewd a tale to stand in it. But I will not stir this puddle any further: but proceed on, unto some better matter.

And now are we come at last to the great point, that toucheth the head and the foundation of the Church. Concerning which Sedulius observeth, that the title of Foundation[i] is attributed both to Christ, and to the apostles and prophets; that where it is said, "*Behold*[k], *I lay in Sion a stone*, &c., it[l] is certain, that by the rock or stone Christ is signified;" that[m] "the apostles[n] are the foundation, or Christ rather the foundation of the apostles. For Christ (saith he) is the foundation, who is also

[g] Cogitos. vit. Brigid. in exemplaribus manuscripto antiquiss. bibliothec. Cottonianæ, et Ecclesiæ Sarisburiensis.

[h] Tom. 5. Antiqu. lection. in lacuna, sub finem, pag. 629.

[i] [Fundamenta.] Christum, et apostolos, et prophetas. Sedul. in Hebr. cap. 11.

[k] Esai. cap. 28. ver. 16.

[l] Compertum est in petra vel lapide Christum esse significatum. Id. in Rom. cap. 9.

[m] Ephes. cap. 2. ver. 20.

[n] Apostoli fundamentum sunt, vel Christus fundamentum est apostolorum. Christus est fundamentum, qui etiam lapis dicitur angularis, duos conjungens et continens parietes. Ideo hic fundamentum et summus est lapis; quia in ipso et fundatur, et consummatur Ecclesia. Id. in Ephes. cap. 2.

called the corner stone, joining and holding together the two walls. Therefore is he the foundation and chief stone; because in him the Church is both founded and finished;" and we are to account the apostles "as[o] ministers of Christ, and not as the foundation." The famous place[p], whereupon our Romanists lay the main foundation of the papacy, Claudius expoundeth in this sort: "*Upon*[q] *this rock I will build my Church*, that is to say, upon the Lord and Saviour, who granted unto his faithful knower, lover, and confessor, the participation of his own name, that from petra (the rock) he should be called Peter. The Church is builded upon him: because only by the faith and love of Christ, by the receiving of the sacraments of Christ, by the observation of the commandments of Christ, we come to the inheritance of the elect and eternal life, as witnesseth the apostle, who saith, *Other foundation can no man lay beside that which is laid, which is Christ Jesus.*"

Yet doth the same Claudius acknowledge, that St. Peter[r] received a kind "of primacy for the founding of the Church," in respect whereof he termeth him Ecclesiæ[s] principem, and Apostolorum[t] principem, the prince of the Church, and the prince or chief of the apostles, but he addeth withal, that "St. Paul also was chosen in the same manner, to have the primacy in founding the churches of the Gentiles;" and that he "received[u] this

[o] Ut ministros Christi: non ut fundamentum. Id. in 1 Cor. cap. 4.

[p] Matth. cap. 16. ver. 18.

[q] Super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam, id est, super Dominum Salvatorem, qui fideli suo cognitori, amatori, confessori, participium sui nominis donavit, ut scilicet a petra Petrus vocaretur. Ædificatur Ecclesia: quia non nisi per fidem et dilectionem Christi, per susceptionem sacramentorum Christi, per observantiam mandatorum Christi, ad sortem electorum et æternam pertingitur vitam, apostolo attestante qui ait; Fundamentum enim aliud nemo potest ponere præter id quod positum est, qui est Christus Jesus. Claud. lib. 2. in Matth.

[r] Petrum solum nominat, et sibi comparat: quia primatum ipse accepit ad fundandam Ecclesiam: se quoque pari modo electum, ut primatum habeat fundandis Gentium Ecclesiis. Id. in Gal. cap. 2.

[s] Id. in Gal. cap. 5.

[t] Id. in Gal. cap. 2.

[u] Ab his itaque probatum dicit donum quod accepit a Deo, ut dignus esset habere primatum in prædicatione Gentium, sicut et habebat Petrus in prædicatione circumcisionis. Id. in Gal. cap. 2.

gift from God, that he should be worthy to have the primacy in preaching to the Gentiles, as Peter had it in the preaching of the Circumcision;" and therefore that "St. Paul[v] challengeth this grace as granted by God to him alone, as it was granted to Peter alone among the apostles;" and that he esteemed himself "not[w] to be inferior unto St. Peter, because both of them were by one ordained unto one and the same ministry;" and that writing to the Galatians, he did in the "title[x] name himself an apostle of Christ, to the end that by the very authority of that name he might terrify his readers; judging, that all such as did believe in Christ, ought to be subject unto him."

It is furthermore also observed by Claudius, that as when our Saviour propounded the question "generally[y] unto all the apostles, Peter did answer as one for all; so that our Lord answered unto Peter, in Peter he did answer unto all;" and therefore "howsoever[z] the power of loosing and binding might seem to be given by the Lord unto Peter alone, yet without all manner of doubt it is to be known, that it was given unto the rest of the apostles also: as himself doth witness, who appearing unto them after the triumph of his passion and resurrection, breathed on them, and said unto them all, *Receive the holy Ghost, whose sins ye remit, they are remitted unto them, and whose sins ye retain, they are retained.*" Gildas the

[v] Gratiam sibi soli primus vendicat concessam a Deo, sicut et soli Petro concessa est inter apostolos. Claud. in Gal. cap. 2.

[w] Non illi sum inferior; quia ab uno sumus ambo in unum ministerium ordinati. Id. ibid.

[x] Apostolum se Christi titulo prænotavit, ut ex ipsa lecturos nominis auctoritate terreret; judicans omnes, qui in Christo crederent, debere sibi esse subjectos. Id. in Gal. cap. 1.

[y] Nam sicut interrogatis generaliter omnibus, Petrus respondit unus pro omnibus: ita quod Petro Dominus respondit, in Petro omnibus respondit. Id. lib. 2. in Matth.

[z] Quæ solvendi ac ligandi potestas, quamvis soli Petro data videatur a Domino; absque ulla tamen dubietate noscendum est, quia et cæteris apostolis datur: ipso teste, qui post passionis resurrectionisque suæ triumphum apparens eis insufflavit, et dixit omnibus: Acipite Spiritum sanctum, quorum remiseritis peccata, remittuntur eis, et quorum retinueritis, retenta sunt. Id. lib. eod.

Briton goeth further, affirming that "to[a] the true priest it is said, *Thou art Peter, and upon this rock I will build my Church;*" that "to[b] Peter and his successors our Lord saith, *And unto thee will I give the keys of the kingdom of heaven;*" and consequently, that "unto[c] every holy priest it is promised: *Whatsoever thou shalt bind on earth shall be bound likewise in heaven; and whatsoever thou shalt loose on earth, shall be loosed likewise in heaven.*" Whereupon he pronounceth of the good priests of Britain: that they "do[d] lawfully obtain the apostolical state," and "lawfully[e] sit in the chair of St. Paul;" and on the other side of the bad, that "with[f] unclean feet they usurp the seat of the apostle Peter, but by the demerit of their covetousness fall into the pestilent chair of the traitor Judas;" and so the ordainers of such, place "after[g] a sort Judas the betrayer of our Lord, in the seat of Peter."

Lastly, as Claudius noteth, that "the[h] foundation of the Church was laid," not only upon St. Peter, but also upon St. John; so in a certain hymn supposed to be written by Secundinus (known in this country commonly by the name of St. Scachlin) in the year of our Lord CCCCXLVIII. St. Patrick also is thus commended, "He[i] is constant in the fear of God, and immoveable in the

[a] Vero sacerdoti dicitur: Tu es Petrus, et super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam. Gild. epist.

[b] Petro ejusque successoribus dicit Dominus: Et tibi dabo claves regni cœlorum. Ibid.

[c] Itemque omni sancto sacerdoti promittitur: Et quæcunque solveris super terram, erunt soluta et in cœlo; et quæcunque ligaveris super terram, erunt ligata et in cœlo. Ibid.

[d] Apostolicam sedem legitime obtinent. Ibid.

[e] Si hunc vos apostoli retinetis in omnibus affectum; ejus quoque cathedræ legitime insidere noscatis. Ibid.

[f] Sedem Petri apostoli immundis pedibus usurpantes; sed merito cupiditatis in Judæ traditoris pestilentem cathedram decidentes. Ibid.

[g] Judam quodammodo in Petri cathedra Domini traditorem statuunt. Ibid.

[h] Super ipsos Ecclesiæ sit positum fundamentum. Claud. in Gal. cap. 2.

[i] Constans in Dei timore, et fide immobilis, super quem ædificatur ut Petrum Ecclesia: cujusque apostolatum a Deo sortitus est, et inferni portæ adversus eum non prævalebunt. Hymn. in aud. S. Patricii.

faith, upon whom the Church is builded as upon Peter, whose apostleship also he hath obtained from God, and the gates of hell shall not prevail against him;" yea Christ[k] is there said to have "chosen him for his vicar upon earth." His see likewise of Armagh, is by one Calvus Perennis in the days of Brian king of Ireland, who was slain, as appeareth by Marianus[l] in the year MXIV. termed the[m] city apostolick. So Desiderius bishop of Cahors in France, is by our countryman Gallus saluted both Papa[n] and Apostolicus: and the bishop of Kildare in Ireland, honoured by Cogitosus, with the style of Summus[o] Sacerdos, and Summus[p] Pontifex, the highest priest and the highest bishop; those titles and prerogatives, which the pope now peculiarly challengeth unto himself, as ensigns of his monarchy, being heretofore usually communicated unto other bishops, when the universal church was governed by way of Aristocracy.

[k] Christus illum sibi elegit in terris vicarium. Hymn. in aud. S. Patricii.

[l] Brianus rex Hiberniæ, parasceve paschæ, sexta feria, IX. calend. Maii, manibus et mente ad Deum intentus necatur. Marian. Scot. See Caradoc of Lhancarran, in the Chronicle of Wales, pag. 80.

[m] Sanctus Patricius iens ad cœlum, mandavit totum fructum laboris sui (tam baptismi, tam causarum, quam eleemosynarum) deserendum esse apostolicæ urbi, quæ Scotice nominatur Arddmacha. Sic repperi in bibliothecis Scotorum. Ego scripsi, id est, Calvus Perennis, in conspectu Briani imperatoris Scotorum. Ex vet. Cod. Ecclesiæ Armachanæ.

[n] Domino semper suo, et apostolico patri, Desiderio papæ, Gallus peccator.

[o] Cogitos. in vit. Brigid. tom. 5. antiqu. lect. Henr. Canisii, pag. 625. lin. ult.

[p] Ibid. pag. 640. lin. 2.

CHAP. VIII.

Of the Pope's spiritual jurisdiction; and how little footing it had gotten at first within these parts.

MASTER Campion telleth us, that "when[a] Ireland first received Christendom, they gave themselves into the jurisdiction both spiritual and temporal of the See of Rome." But herein he speaketh without book, of the spiritual jurisdiction untruly, of the temporal absurdly. For from the first legation of Palladius and Patricius, who were sent to plant the faith in this country, it cannot be shewed out of any monument of antiquity, that the bishop of Rome did ever send any of his legates to exercise spiritual jurisdiction here, much less any of his deputies to exercise jurisdiction temporal, before Gillebertus, "quem aiunt prima functum legatione apostolicæ sedis per universam Hiberniam;" saith one that lived in his own time, even Bernard himself in the life of Malachias. One or two instances peradventure may be alleged out of some obscure authors, whose names, and times, and authority no man can tell us news of: but unless that which is delivered by Bernard, as the tradition that was current in his time, can be controlled by some record that may appear to have been written before his days, we have small reason to detract any thing from the credit of so clear a testimony.

This country was heretofore, for the number of holy men that lived in it, termed the Island of Saints: of that innumerable company of saints, whose memory was reverenced here, what one received any solemn canonization

[a] Edm. Camp. History of Ireland. lib. 2. cap. 2.

from the pope, before Malachias archbishop of Armagh, and Laurence of Dublin? who lived, as it were, but the other day. We read of sundry archbishops that have been in this land, betwixt the days of St. Patrick and of Malachias, what one of them can be named that ever sought for a pall from Rome? Joceline, indeed, a late monk of the abbey of Furness, writeth of St. Patrick, that the bishop of Rome conferred[b] the pall upon him, together with the execution of legatine power in his room. But he is well known to be a most fabulous author: and for this particular, Bernard (who was his ancient) informeth us far otherwise: that "from[c] the very beginning until his time, the metropolitical See of Armagh wanted the use of the pall;" with whom the author of the annals of Mailros doth fully accord; nothing that "in[d] the year MCLI. pope Eugenius (the same to whom Bernard did write his books De consideratione) did by his legate John Papiron transmit four palls into Ireland, whither a pall before had never been brought." And therefore Giraldus Cambrensis, howsoever he acknowledgeth that St. Patrick did "choose[e] Armagh for his seat, and did appoint it to be as it were a metropolitical See, and the proper place of the primacy of all Ireland;" yet doth he affirm withal, that in very deed "there[f] were no archbishops in Ireland, but that bishops only did consecrate one another, until Johannes Papirio (or Paparo)

[b] Pallio decoravit, illique vices suas committens atque legatum suum constituens, quæcunque in Hibernia gesserat, constituerat, disposuerat, auctoritatis suæ munimine confirmavit. Jocelin. vit. Patric. cap. 166.

[c] Metropoliticæ sedi deerat adhuc, et defuerat ab initio pallii usus. Bernard. vit. Malach.

[d] Anno 1151. papa Eugenius quatuor pallia per legatum suum Johannem Papirum transmisit in Hiberniam, quo nunquam antea pallium delatum fuerat. Annal Cœnobii Melros. MS. in bibliotheca Cottoniana.

[e] Apud Ardmacham sibi sedem elegit; quam etiam quasi metropolim constituit et proprium totius Hiberniæ primatiæ locum. Girald. Cambr. Topograph. Hibern. distinct. 3. cap. 16.

[f] Archiepiscopi vero in Hibernia nulli fuerant; sed tantum se episcopi invicem consecrabant: donec Johannes Papyrio Romanæ sedis legatus, non multis retro annis advenit. Hic quatuor pallia in Hiberniam portavit, &c. Ibid. cap. 17.

the pope's legate brought four palls thither:" whereupon some of our chroniclers after him, give this note concerning Gelasius, who was at that time archbishop of Armagh, that "he[g] is said to have been the first archbishop, because he used the first pall: and that others before him were called archbishops and primates in name only, for the reverence of St. Patrick, as the apostle of that nation."

And indeed it might seem, that the complaint made by Anselm in his letters to Muriardach king of Ireland, that "Bishops[h] here were consecrated by bishops alone," might somewhat justify the truth of Giraldus his relation, if we did not find a further complaint there also, that they were often "ordained[i] by one bishop only." But as this latter argueth not the want of a competent number of bishops in the land (for, as we shall hear presently, they had more than a sufficient number of such) but a neglect of the observance of the canon provided by the Nicene fathers in that behalf: so can it not rightly be inferred out of the former, that we had no archbishops here at that time, but that the bishops rather did fail much in the canonical respect which they ought to shew unto their metropolitan. For that the Irish had their archbishops (beside many other pregnant testimonies that might be produced) pope Hildebrand's own brief doth sufficiently manifest, which is directed "to[k] Terdeluachus (or Tirlagh) the illustrious king of Ireland, the ARCHBISHOPS, bishops, abbots, nobles, and all Christians inhabiting

[g] Hic primus archiepiscopus dicitur, quia primo pallio usus est. Alii vero ante ipsum solo nomine archiepiscopi et primates vocabantur; ob reverentiam et honorem Sancti Patricii, tanquam apostoli illius gentis. Pembrigius, author. Annal. Hibern. a Guil. Camdeno edit. Thomas Casæus in Chronic. Hibern. MS. ad ann. 1174.

[h] Episcopi quoque (qui debent esse forma et exemplum aliis canonicæ religionis) inordinate, sicut audivimus, aut a solis episcopis, aut in locis ubi ordinari non debent, consecrantur. Anselm. lib. 3. epist. 142.

[i] Dicitur, ab uno episcopo episcopum, sicut quemlibet presbyterum, ordinari. Id. ibid. epist. 147.

[k] Terdeluacho inclyto regi Hiberniæ, archiepiscopis, episcopis, abbatibus, proceribus, omnibusque Christianis Hiberniam inhabitantibus. Gregor. VII. epist. ad Hibern. MS. in bibliotheca Cotton.

Ireland." And for the archbishops of Armagh in particular, it appeareth most evidently by Bernard, in the life of Malachias, that they were so far from being metropolitans and primates in name only, that they exercised much greater authority before they were put to the charges of fetching palls from Rome, than ever they did afterward; and that they did not only consecrate bishops, but erected also new bishopricks, and archbishopricks too sometimes, according as they thought fitting.

We read in Nennius, that at the beginning St. Patrick founded[l] here three hundred and sixty-five churches, and ordained three hundred and sixty-five bishops, beside three thousand presbyters. In process of time the number of bishops was daily "multiplied[m] according to the pleasure of the metropolitan," whereof Bernard doth much complain, and that, not only "so far, that every Church almost had a several bishop," but also that in some "towns[n] or cities there were ordained more than one;" yea and oftentimes "bishops[o] were made without any certain place at all" assigned unto them. And as for the erecting of new archbishopricks, if we believe our legends, "King[p] Engus and St. Patrick, with all the people, did ordain, that in the city and see of Albeus (which is Emly, now annexed to Cashel) should be the archbishoprick of the whole province of Munster." In like

[l] Ecclesias fundavit CCCLXV. ordinavit episcopos eodem numero CCCLXV. presbyteros autem usque ad tria millia ordinavit. Nenn. histor. Brit. MS.

[m] Mutabantur et multiplicabantur episcopi pro libitu metropolitani; ita ut unus episcopatus uno non esset contentus, sed singulæ pene Ecclesiæ singulos haberent episcopos. Bernard. vit. Malach.

[n] Quod in villis, vel civitatibus plures ordinantur. Lanfranc. epist. ad Terdeluachum regem Hibern. apud Baron. ann. 1089. num. 16. Lanfranc. op. pag. 320.

[o] Dicitur, episcopos in terra vestra passim eligi, et sine certo episcopatus loco constitui. Anselm. lib. 3. epist. 147. ad Muriardachum regem Hibern.

[p] Rex Engus et S. Patricius, cum omni populo, ordinaverunt archiepiscopatum Mumeniæ in civitate et in sede sancti Albei, qui tunc ab eisdem archiepiscopus ordinatus est, per seculum. Ex vita S. Declani. Rex Engus et Patricius ordinaverunt, ut in civitate et cathedra sancti Albei esset archiepiscopatus omnium Memonensium semper. Ex vita S. Albei.

manner also, "Brandubh[q] king of the Lagenians, with the consent as well of the laity as of the clergy, did appoint that in the city of Ferns (which was the see of Moedog, otherwise called Edanus) should be the archbishoprick of all the province of Leinster." But Bernard's testimony, we have no reason not to believe, relating what was known to be done in his own very time; that Celsus[r] the archbishop of Armagh, "had of the new constituted another metropolitical see, but subject to the first see, and to the archbishop thereof." By which we may see that in the erection of new archbishopricks and bishopricks, all things were here done at home, without consulting with the see of Rome for the matter.

As for the nomination and confirmation of the archbishops and bishops themselves, we find the manner of advancing St. Livinus to his archbishoprick thus laid down by Boniface in the description of his life. When "Menalchus[s] the archbishop was dead, Calomagnus the king of Scots, and the troop of his officers with the under courtiers, and the concourse of all that country, with the same affection of heart cried out, that the holy priest Livinus was most worthily to be advanced unto the honour of this order. The king, more devout than all of them, consenting thereunto, three or four times placed the blessed man in the chair of the

[q] Facta synodo magna in terra Laginensium, decrevit rex Brandubh, et tam laici quam clerici, ut archiepiscopatus omnium Laginensium semper esset in sede et cathedra sancti Moedog. Et tunc sanctus Moedog a multis catholicis consecratus est archiepiscopus. Ex vit. S. Edani. A rege jam Laginensium Brandubh filio Eathach constitutum est, ut archiepiscopatus Laginensium in civitate sancti Moedog esset. Ipsa civitas vocatur Ferna, quæ est in terra gentis Kenselach. Ex vit. S. Molyng.

[r] Erat et altera metropolitica sedes, quem de novo constituerat Celsus, primæ tamen sedi et illius archiepiscopo subdita tanquam primati. Bernard. in vita Malachiæ.

[s] Illo defuncto, rex Calomagnus, et ejus Palatinorum chorus cum suis subaulicis, totiusque regionis illius confluentia, pari cordis affectu conclamaverunt, sanctum sacerdotem Livinum in honorem hujus ordinis dignissime sublimandum fore. His rex omnibus devotior consentiens, ter quaterque beatum virum in cathedra archiepiscopatus debito honore, Domino jubente, collocavit. Bonifac. vit. Livin.

archbishoprick with due honour, according to the will of the Lord." In like manner also did king[t] Ecgfrid cause our Cuthbert to be ordained bishop of the church of Landisfarne; and king Pipin granted[u] the bishoprick of Salzburgh to our Virgilius: and Duke Gunzo would have conferred[w] the bishoprick of Constance upon our Gallus, but that he refused it, and caused[x] another upon his recommendation to be preferred thereunto.

In the book of Landaff, which is called Tilo (either from Teliau the second bishop of that place, whose life is largely there described, or rather from the place itself, which of old was called Teilo[y]) we read that Germanus and Lupus did[z] consecrate chief doctor over all the Britons inhabiting the right side of Britain, St. Dubricius, being chosen archbishop by the king and all the diocese; and that by the grant of Mouric the king, the nobility, clergy, and the people, they appointed his episcopal see to be at Landaff; that Oudoceus[a], the third bishop after

[t] Rex Ecgfridus episcopum fecit ordinari Lindisfarnensium ecclesiæ virum sanctum et venerabilem Cuthbertum. Bed. lib. 4. hist. cap. 27. et vit. Cuthbert. cap. 24.

[u] Episcopatum Salzburgensem, pro debito regiæ magnificentiæ, sancto concessit Virgilio. Vit. episc. Salisburgens. tom. 2. Antiqu. lect. Henr. Canis. pag. 259. et tom. 6. pag. 1174.

[w] Walafrid. Strab. vit. Gall. lib. 1. cap. 16, 17, 19, 20.

[x] Theodor. Campidonens. vel quicunque author fuit vitæ Magni. lib. 1. cap. 8. edit. Goldasti. 10. Canisii.

[y] In the laws of Howel Dha it is named Ecclesia Teilau: and so in Caradoc of Lhancarvans chronicle of Wales, pag. 94. Joseph is called Bishop of Teilo, or Landaff.

[z] Super omnes Britannos dextralis partis Britanniæ B. Dubricium summum doctorem, a rege et ab omni parochia electum archiepiscopum, consecraverunt. Hac dignitate ei a Germano et Lupo data; constituerunt ei episcopalem sedem concessu Mourici regis, principum, cleri et populi, apud Podium Lantavi. Lib. Ecclesiæ Landavensis, MS.

[a] Electione cleri et populi succedit in episcopatu Landavensis Ecclesiæ, electione cleri Mercguini et Elgoreti et Gunnuini magistri; et trium abbatum, Cargen abbatis Ilduti, Concenn abbatis Catmaili, Cetnig abbatis Docguinni; laicorum, regis Mourici, et filiorum Athruis et Idnerth, Guidgen et Cetiau, Brogmail, Gendoc, Louhonerd, Catgualatyr, et omnium principum totius parochiæ. Missus est S. Oudoceus cum clericis suis prædictis (Merchui et Elguoret et Gunubui) cum legatis trium abbatum et regis et principum, ad Doroborneusem civitatem ad beatum archiepiscopum; ubi sacratus est Ecclesiæ Landaviæ in honore S. Petri fundatæ. Ibid.

him, being elected by king Mouric, and the chief of the clergy and laity of the whole diocese, was by them sent to the archbishop of Canterbury for his consecration; that Gucaunus[b], the twenty-sixth bishop of that church, was consecrated by Dunstan archbishop of Canterbury, the pastoral staff being given him in the court by Edgar chief king of the English; that next after him, in[c] the year DCCCCLXXXIII. election being made by the kings and the whole clergy and people of Glamorgan, and the pastoral staff given in the court by Ethelred chief king of the English; Bledri was consecrated by the archbishop of Canterbury, who is there named Albricus, though, in truth, at the year here assigned, Dunstan did still hold the place; and that after his decease in the year MXXII. by[d] the election of the people and clergy of Landaff and the kings of the Britons (namely king Riderch that reigned at that time through all Wales, and Hivel the substitute of the king of Glamorgan) Joseph was consecrated bishop by Ælnod archbishop of Canterbury, at the word of Cnut king of England, in whose court the pastoral staff was given unto him.

Here in Ireland much after the same manner, Mr. Campion himself setteth down, that "to[e] the monarch

[b] DCCCCLXXXII. (vel DCCCLXXII. potius) incarnationis Domini anno, Gucaunus episcopus Landaviæ consecratus a metropolitano Dunstano Dorobornensis Ecclesiæ archiepiscopo, data sibi virga pastorali in regali curia a summo rege Anglorum Ætgaro. Lib. Eccles. Landav.

[c] DCCCCLXXXIII. anno, electione facta regum Morcannue, Ouein videlicet et Idguallaun, Catell et Cinuin filiorum Morcanthen, Rotri et Grifud filiorum Elired, et totius cleri et populi Morcannuc infra hortum Taratir in Gui et hortum Tivi positi: et dato sibi baculo in regali curia a summo rege Anglorum Adelredo, et a metropolitano Dorobornensis Ecclesiæ Albrico archiepiscopo, Bledri episcopus Landaviæ consecratus est; et MXXII. anno incarnationis Domini, ordinationis suæ autem 39° anno, migravit ad Dominum. Ibid.

[d] MXXII. anno incarnationis Domini, consecratus est Joseph episcopus Landaviæ, Cantuariæ a metropolitano Dorobornensis Ecclesiæ Ælnod archiepiscopo, in kalendis Octobris, et in primo (vel XVI. potius) anno Cycli decennovennalis, verbo regis Anglorum Cnut, et dato sibi baculo in curia illius: electione populi et cleri Landaviæ, et regum Britanniæ, regis videlicet Riderch regnantis per totam Gualiam tunc tempore, et Hivel subreguli regis Morcannuc infra hortum Taratir in Gui et hortum Tivi regnantis. Ibid.

[e] Edm. Campion. Histor. Hibern. lib. 1. cap ult. ad annum 918.

was granted a negative in the nomination of bishops at every vacation: the clergy and laity of the diocese recommending him to their king, the king to the monarch, the monarch to the archbishop of Canterbury." Although this last clause be wrongly extended by him to the bishops of the whole land, which properly belonged to the Ostmann strangers, that possessed the three[f] cities of Dublin, Waterford, and Limerick. For these being a colony of the Norwegians and Livonians, and so countrymen to the Normans, when they had seen England subdued by the Conqueror, and Normans advanced to the chief archbishoprick there, would needs now assume to themselves the name of Normans[g] also, and cause their bishops to receive their consecration from no other metropolitan but the archbishop of Canterbury. And forasmuch as they were confined within the walls of their own cities, the bishops which they made had no other diocese to exercise their jurisdiction in, but only the bare circuit of those cities. Whereupon we find a certificate made unto pope Innocent the third in the year MCCXVI. by the archbishop of Tuam and his suffragans; that "John[h] Papiron, the legate of the Church of Rome, coming into Ireland, found that Dublin indeed had a bishop, but such a one as did exercise his episcopal office within the walls only."

The first bishop which they had in Dublin, as it appeareth by the records of that church, was one Donatus, or Dunanus, as others call him: upon whose death, in the year MLXXIV. Gothric[i] their king, with the consent of the clergy and people of Dublin, chose one Patrick for

[f] Girald. Cambrens. Topograph. Hibern. distinct. 3. cap. 43.

[g] Eodem tempore Norwagenses sive Ostmanni, qui civitates Hiberniæ et maritima occupaverunt, Normanni vocati sunt. Annal. Dublin. ad ann. 1095.

[h] Dominus Johannes Papiron legatus Romanæ Ecclesiæ veniens in Hiberniam, invenit Dublin episcopum habentem, qui tantum intra muros episcopale officium exercebat. Testimon. Tuamens. archiepisc. in registro Dublin. archiepisc. et nigro libro Ecclesiæ S. Trinitatis.

[i] Ad regimen Dublinensis Ecclesiæ Lanfrancus archiepiscopus Cantuariæ, petente Goderico rege, Dubliniensis Ecclesiæ populo et clero consentientibus et eligentibus, in ecclesia sancti Pauli Londin. Patricium sacravit Antistitem. Annal. Dublin. ad annum 1074.

their bishop, and directed him into England to be consecrated by Lanfranc archbishop of Canterbury: who sent him back with commendatory letters[k] as well to the said Gothric king of the Ostmans, as to Terdeluacus the chief king or monarch of the Irish. Hereupon, after the decease of this Patrick, in[l] the year MLXXXV. the same Terdeluacus and the bishops of Ireland joined with the clergy and people of Dublin in the election of Donatus, one of Lanfranc's own monks in Canterbury, who was by him there also consecrated. Then when he died, in the year MLXXXXV. his nephew Samuel, a monk of St. Alban's but born in Ireland, was chosen[m] bishop in his place by Murierdach king of Ireland, and the clergy and people of the city: by whose common decree he was also sent unto Anselm archbishop of Canterbury for his consecration. Not long after, the Waterfordians, following the example of the Dublinians, erected a bishoprick among themselves, and[n] sent their new bishop to Canterbury for his consecration; the manner of whose election the clergy and people of Waterford, in the letters which they wrote at that time unto Anselm, do thus intimate: "We[o] and our king Murchertach, and Dofnald the bishop, and Dermeth our captain, the king's brother, have made choice of this priest Malchus, a monk of Walkeline bishop of Winchester;" the same man, without doubt, who was afterward promoted to the bishoprick of Lismore, so much commended by Bernard in the life of Malachias.

[k] Habentur apud Baron. ann. 1089. num. 12. et 15.

[l] Anno Dom. 1085. Lanfrancus archiepiscopus Cantuar. ad regimen Dublinensis Ecclesiæ sacravit Donatum monasterii sui monachum in sede metropoli Cantuar. petentibus atque eligentibus cum Terdeluaco Hiberniæ rege, et episcopis Hiberniæ regionis, atque elero et populo præfatæ civitatis. Annal. Dublin.

[m] A rege Hiberniæ, Murierdach nomine, necnon a clero et populo in episcopatum ipsius civitatis electus est; atque ad Anselmum, juxta morem antiquum, sacrandus cum communi decreto directus. Eadmer. histor. Navor. lib. 2. pag. 34.

[n] Ibid. pag. 36.

[o] Nos et rex noster Murchertachus, et episcopus Dofnaldus, et Dermeth dux noster frater regis, elegimus hunc presbyterum Malchum Walkelini Wintoniensis episcopi monachum, nobis sufficientissime cognitum, &c.

The last bishop of Dublin in the year MCXXII. was sent unto Anselm's next successor for his consecration; touching which I have seen this writ of king Henry the first, directed unto him:

> "Henricus Rex Angliæ, Radulpho Cantuariensi archiepiscopo, salutem. Mandavit[p] mihi rex Hiberniæ per breve suum, et burgenses Dubliniæ, quod elegerunt hunc Gregorium in episcopum, et eum tibi mittunt consecrandum. Unde tibi mando, ut petitioni eorum satisfaciens, ejus consecrationem sine dilatione expleas. Teste Ranulpho Cancellario apud Windelsor."

> "Henry king of England, to Ralph archbishop of Canterbury, greeting. The king of Ireland hath intimated unto me by his writ, and the burgesses of Dublin, that they have chosen this Gregory for their bishop, and send him unto you to be consecrated. Wherefore I wish you, that satisfying their request, you perform his consecration without delay. Witness Ranulph our chancellor at Windsor."

All the burgesses of Dublin likewise, and the whole assembly of the clergy, directed their joint letters to the archbishop of Canterbury the same time: wherein among other things they write thus: "Know[q] you for verity, that the bishops of Ireland have great indignation toward us, and that bishop most of all that dwelleth at Armagh: because we will not obey their ordination, but will always be under your government." Whereby we may see, that as the Ostmans were desirous to sever themselves from the

[p] Ut apud Græcos κελεύω, non est semper δεσποτικὴ λέξις, quemadmodum ad Iliad. λ. notatum est ab Eustathio (pag. 884. et 831. edit. Roman.) sed aliquando respondet τῷ ἀξιοῦν καὶ τῷ σημαίνειν. ita et vox Mando, apud Latinos mediæ ætatis scriptores; ut apud Vincentium, verbi gratia, lib. 30. Specul. Historial. cap. 130. "humiliter ei mandaverunt." et hoc in loco.

[q] Sciatis vos revera, quod episcopi Hiberniæ maximum zelum erga nos habent, et maxime ille episcopus qui habitat Ardimachæ: quia nos nolumus obedire eorum ordinationi, sed semper sub vestro dominio esse volumus. MS. ad calcem collectionis Isidori Mercatoris, in bibliotheca Cottoniana.

Irish, and to be esteemed Normans rather: so the Irish bishops on the other side, howsoever they digested in some sort the recourse which they had to Lanfranc and Anselm (who were two of the most famous men in their times, and with whom they themselves were desirous to hold all good correspondence) yet could they not well brook this continuation of their dependance upon a metropolitan of another kingdom, which they conceived to be somewhat derogatory to the dignity of their own primate. But this jealousy continued not long, for this same Gregory being afterwards made archbishop of Dublin, and the bishopricks here settled by Johannes Paparo, as well they of Dublin, as the others of Waterford and Limerick (for they also had one Patrick consecrated bishop unto them by Theobald archbishop of Canterbury) did ever after that time cease to have any relation unto the see of Canterbury.

And now to go forward: as the kings and people of this land in those elder times kept the nomination of their archbishops and bishops in their own hands, and depended not upon the pope's provisions that way: so do we not find by any approved record of antiquity, that any visitations of the clergy were held here in the pope's name, much less that any indulgences were sought for by our people at his hands. For, as for the charter[r] of St. Patrick, by some entitled, De antiquitate Avalonica, wherein Phaganus[s] and Deruvianus are said to have purchased ten or thirty years of indulgences from pope Eleutherius; and St. Patrick himself to have procured twelve years in his time from pope Celestinus, it might easily be demonstrated (if this were a place for it) that it is a mere figment, devised by the monks of Glastenbury. Neither do I well know, what credit is to be given unto that straggling sentence, which I find

[r] Charta S. Patricii, in Gulielmi Malmesburiensis libello, de antiquitate Glastoniensis Ecclesiæ. MS.

[s] In scriptis recentioribus inveni, quod sancti Phaganus et Deruvianus perquisierant ab Eleutherio papa, qui eos miserat, X. (al. XXX.) annos indulgentiæ. Et ego frater Patricius a piæ memoriæ Celestino papa XII. annos tempore meo acquisivi. Ibid.

ascribed unto the same author. "If[t] any questions do arise in this island, let them be referred to the See apostolic;" or that other decree, attributed to Auxilius, Patricius, Secundinus and Benignus. "Whensoever[u] any cause that is very difficult, and unknown unto all the judges of the Scotish nations, shall arise; it is rightly to be referred to the See of the archbishop of the Irish, (to wit, Patrick) and to the examination of the prelate thereof. But if there, by him and his wise men, a cause of this nature cannot easily be made up, we have decreed, it shall be sent to the see apostolic: that is to say, to the chair of the apostle Peter, which hath the authority of the city of Rome." Only this I will say, that as it is most likely that St. Patrick had a special regard unto the Church of Rome, from whence he was sent for the conversion of this island: so if I myself had lived in his days, for the resolution of a doubtful question I should as willingly have listened to the judgment of the Church of Rome, as to the determination of any church in the whole world; so reverend an estimation have I of the integrity of that church, as it stood in those good days. But that St. Patrick was of opinion, that the Church of Rome was sure ever afterward to continue in that good estate, and that there was a perpetual privilege annexed unto that see, that it should never err in judgment, or that the pope's sentences were always to be held as infallible oracles, that will I never believe; sure I am, that my countrymen after him were of a far other belief, who were so far from submitting themselves in this sort to whatsoever should proceed from the see of Rome, that they often-

[t] Patricius ait. Si quæ questiones in hac insula oriantur, ad sedem apostolicam referantur. Vet. Collect. canonum, bibliothecæ Cottonianæ, cujus initium: Synodicorum exemplariorum innumerositatem conspiciens.

[u] Quæcunque causa valde difficilis exorta fuerit, atque ignota cunctis Scotorum gentium judiciis; ad cathedram archiepiscopi Hibernensium (id est, Patricii) atque hujus antistitis examinationem recte referenda. Si vero in illa, cum suis sapientibus, facile sanari non poterit talis causa prædictæ negotiationis: ad sedem apostolicam decrevimus esse mittendam; id est, ad Petri apostoli cathedram, auctoritatem Romæ urbis habentem. Hi sunt qui de hoc decreverunt: id est, Auxilius, Patricius, Secundinus, Benignus. Vet. Codex Ecclesiæ Armachanæ.

times stood out against it, when they had little cause so to do. For proof whereof I need to seek no further than to those very allegations which have been lately urged for maintenance of the supremacy of the pope and Church of Rome in this country.

First, Mr. Coppinger cometh upon us, with this wise question: " Was[w] not Ireland, among other countries, absolved from the Pelagian heresy by the Church of Rome, as Cæsar Baronius writeth?" then he setteth down the copy of St. Gregory's epistle[x], in answer unto the Irish bishops that submitted themselves unto him; and concludeth in the end, that " the bishops of Ireland being infected with the Pelagian error, sought absolution first of Pelagius the pope; but the same was not effectually done until St. Gregory did it." But in all this, he doth nothing else but betray his own ignorance. For neither can he shew it in Cæsar Baronius or in any other author whatsoever, that the Irish bishops did ever seek absolution from pope Pelagius; or that the one had to deal in any business at all with the other. Neither yet can he shew that ever they had to do with St. Gregory in any matter that did concern the Pelagian heresy, for these be dreams of Coppinger's own idle head. The epistle of St. Gregory dealeth only with the controversy of the three chapters, which were condemned by the fifth general council, whereof Baronius writeth thus: " All[y] the bishops that were in Ireland, with most earnest study, rose up jointly for the defence of the three chapters. And when they perceived that the Church of Rome did both receive the condemnation of the three chapters, and strengthen the

[w] Copping. Mnemosynum to the Catholicks of Ireland, lib. 2. cap. 3.

[x] Gregor. lib. 2. epist. 51. op. tom. 2. pag. 614.

[y] Ardentissimo studio pro trium capitulorum defensione, junctis animis omnes qui in Hibernia erant episcopi, insurrexere. Addiderunt et illud nefas, ut cum percepissent Romanam Ecclesiam æque suscepisse trium damnationum capitulorum, atque suo consensu quintam synodum roborasse: ab eadem pariter resilierint, atque reliquis qui vel in Italia, vel in Africa, aliisve regionibus erant schismaticis inhæserint; fiducia illa vana erecti, quod pro fide catholica starent, cum quæ essent in concilio Chalcedonensi statuta defenderent. Baron. Annal. tom. 7. ann. 566. num. 21.

fifth synod with her consent; they departed from her, and clave to the rest of the schismatics that were either in Italy, or in Africa, or in other countries; animated with that vain confidence, that they did stand for the Catholic faith, while they defended those things that were concluded in the council of Chalcedon." And "so[z] much the more fixedly (saith he) did they cleave to their error, because whatsoever Italy did suffer by commotions of war, by famine or pestilence, all these unhappy things they thought did therefore befall unto it, because it had undertaken to fight for the fifth synod against the council of Chalcedon."

Thus far Baronius: out of whose narration this may be collected, that the bishops of Ireland did not take all the resolutions of the Church of Rome for undoubted oracles; but when they thought that they had better reason on their sides, they preferred the judgment of other churches before it. Wherein how peremptory they were, when they wrote unto St. Gregory of the matter, may easily be perceived by these parcels of the answer, which he returned unto their letters: "The[a] first entry of your epistle hath notified, that you suffer a grievous persecution: which persecution indeed, when it is not sustained for a reasonable cause, doth profit nothing unto salvation;" and "therefore[b] it is very unfit that you should glory of that persecution, as you call it, by which it is certain you cannot be promoted to everlasting rewards." "And[c]

[z] Sed eo fixius inhærent errori, cum quæcunque Italia passa sit bellorum motibus, fame, vel pestilentia, ea ex causa illi cuncta infausta accidisse putarent, quod pro quinta synodo adversus Chalcedonense concilium prælium suscepisset. Baron. annal. tom. 7. ann. 566. num. 21.

[a] Prima itaque epistolæ vestræ frons, gravem vos pati persecutionem innotuit. Quæ quidem persecutio dum non rationabiliter sustinetur, nequaquam proficit ad salutem. Gregor. Regist. lib. 2. epist. 51. op. tom. 2. pag. 605.

[b] Dum igitur ita sit, incongruum nimis est de ea vos, quam dicitis, persecutione gloriari, per quam vos constat ad æterna præmia minime provehi. Ibid.

[c] Quod autem scribitis, quia ex illo tempore inter alias provincias maxime flagelletur Italia; non hoc ad ejus debetis intorquere opprobrium: quoniam scriptum est; Quem diligit Dominus, castigat, flagellat autem omnem filium quem recipit. Ibid.

whereas you write, that since that time, among other provinces, Italy hath been most afflicted; you ought not to object that unto it as a reproach, because it is written, *Whom the Lord loveth he chasteneth, and scourgeth every son that he receiveth.*" Then having spoken of the book that pope Pelagius did write of this controversy (which indeed was penned by Gregory himself), he addeth, "If[d] after the reading of this book you will persist in that deliberation, wherein now you are, without doubt you shew that you give yourselves to be ruled not by reason, but by obstinacy." By all which you may see, what credit is to be given unto the man who would bear us in hand, that this epistle of St. Gregory was sent as an answer unto the bishops of Ireland that did submit themselves unto him: whereas (to say nothing of the copies[e], wherein this epistle is noted to have been written to the bishops of Iberia, and not in Hibernia) the least argument of any submission doth not appear in any part of that epistle; but the whole course of it doth clearly manifest the flat contrary.

In the next place steppeth forth O'Sullevan Beare, who in his Catholic history of Ireland would have us take knowledge of this, that "when[f] the Irish doctors did not agree together upon great questions of faith, or did hear of any new doctrine brought from abroad, they were wont to consult with the bishop of Rome, the oracle of truth." That they consulted with the bishop of Rome when difficult questions did arise, we easily grant; but that they thought they were bound in conscience to stand to his judgment, whatsoever it should be, and to entertain all

[d] Porro autem si post hujus libri lectionem in ea, qua estis, volueritis deliberatione persistere; sine dubio non rationi operam, sed obstinationi vos dare monstratis. Greg. Regist. lib. 2. epist. 51. op. tom. 2. pag. 616.

[e] Vid. Roman. correct. in Gratian. de consecrat. distinct. 4. cap. 144. Ab antiqua.

[f] Quando vero doctores Ibernici de gravibus fidei quæstionibus minime consentiebant, vel aliquid novi dogmatis peregre allati audiebant; soliti erant Romanum pontificem veritatis oraculum consulere. Philip O'Sullevan. Bear. hist. Catholic. Ibern. tom. 1. lib. 4. cap. 6.

his resolutions as certain oracles of truth, is the point that we would fain see proved. For this he telleth us, that "when[g] questions and disputations did arise here concerning the time of Easter and the Pelagian heresy, the doctors of Ireland referred the matter unto the see apostolic. Whereupon, the error of Pelagius is reported to have found no patron or maintainer in Ireland; and the common course of celebrating Easter was embraced both by the northern Irish and by the Picts and Britons, as soon as they understood the rite of the Roman Church: which (saith he) doth not obscurely appear by the two heads of the apostolic letters related by Bede[h]."

But that those apostolic letters (as he calleth them) had that success which he talketh of, appeareth neither plainly nor obscurely by Bede, or any other authority whatsoever. "The error of Pelagius," saith he, "is reported to have found no patron or maintainer in Ireland." But who is he that reporteth so, beside Philip O'Sullevan? a worthy author to ground a report of antiquity upon: who in relating the matters that fell out in his own time, discovereth himself to be as egregious a liar as any (I verily think) that this day breatheth in Christendom. The apostolic letters he speaketh of were written (as before hath been touched) in the year of our Lord DCXXXIX. during the vacancy of the Roman see, upon the death of Severinus. Our countryman Kilianus repaired to Rome forty-seven years after that, and was ordained bishop there by pope Conon[i] in the year DCLXXXVI. The reason of his coming thither is thus laid down by Egilwardus, or who-

[g] Namque de tempore agendi Paschatis solennia (de quo aliæ quoque Catholicæ gentes sæpe ambegerunt) et de Pelagiana hæresi ubi fuit in quæstionem disputationemque deducta; doctores Iberni ad sedem apostolicam retulerunt. Ac ita miseri Pelagii error nullum in Ibernia patronum vel assertorem invenisse fertur; vel insulæ aditu interclusus, vel ab ea protinus explosus, ubi contagiosam faciem aperuit, seseque cognoscendum præbuit: et ratio communis et ab Ecclesia usitata celebrandi redivivi Domini festum ab australibus Ibernis fuit semper observata; et a septentrionalibus quoque et Pictis et Britonibus, qui doctoribus Ibernis fidem acceperunt, amplexa, ubi Ecclesiæ Romanæ ritum cognoverunt. Quod ex apostolicarum literarum duplici capite a Beda relato non obscure constat. O'Sullevan. Bear. hist. Cathol. Ibern. tom. 1. lib. 4. cap. 6.

[h] lib. 2. cap. 19.

ever else was the author of his life. "For[i] Ireland had been of old defiled with the Pelagian heresy, and condemned by the apostolical censure, which could not be loosed but by the Roman judgment." If this be true, then that is false which O'Sullevan reporteth of the effect of his apostolical epistle, that it did so presently quash the Pelagian heresy, as it durst not once peep up within this island.

Hibernia siquidem olim Pelagiana fœdata fuerat hæresi, apostolicaque censura damnata, quæ nisi Romano judicio solvi non poterat. Author antiqu. vit. Kilian.

CHAP. IX.

Of the controversy which the Britons, Picts, and Irish maintained against the Church of Rome, touching the celebration of Easter.

THE difference betwixt the Romans and the Irish in the celebration of Easter, consisted in this: the Romans kept the memorial of our Lord's resurrection upon that Sunday which fell betwixt the fifteenth and the twenty-first day of the moon (both terms included) next after the twenty-first day of March, which they accounted to be the seat of the vernal æquinoctium, that is to say, that time of the spring wherein the day and the night were of equal length; and in reckoning the age of the moon they followed the Alexandrian cycle of nineteen years, (whence our golden number had his original) as it was explained unto them by Dionysius Exiguus, which is the account that is still observed, not only in the Church of England, but also among all the Christians of Greece, Russia, Asia, Egypt, and Ethiopia; and was (since the time that I myself was born) generally received in all Christendom, until the late change of the kalendar was made by pope Gregory XIII. The northern Irish and Scotish, together with the Picts, observed the custom of the Britons, keeping[a] their Easter upon the Sunday that fell betwixt the fourteenth and the twentieth day of the moon; and following in their account thereof not the nineteen years computation of Anatolius, but[b] Sulpicius

[a] Non enim Paschæ diem Dominicum suo tempore, sed a decimaquarta usque ad vicesimam lunam observabant. Quæ computatio 84. annorum circulo continetur. Bede lib. 2. hist. cap. 2.

[b] Porro isti secundum decennem novemque Anatolii computatum, aut potius juxta Sulpicii Severini regulam, qui LXXXIV. annorum cursum descripsit, XIV. luna cum Judæis paschale sacramentum celebrant: cum neutrum Ecclesiæ Ro-

Severus his circle of eighty-four years; for howsoever they extolled Anatolius for[c] appointing (as they supposed) the bounds of Easter betwixt the fourteenth and the twentieth day of the moon, yet Wilfrid in the synod of Strenshal chargeth them utterly to have rejected his cycle of nineteen years: from which therefore Cummianus draweth an argument against them, that " they[d] can never come to the true account of Easter, who observe the cycle of eighty-four years.

To reduce the Irish unto conformity with the Church of Rome in this point, pope Honorius, the first of that name, directed his letters unto them, " Exhorting[e] them that they would not esteem their own paucity, seated in the utmost borders of the earth, more wise than the ancient or modern churches of Christ through the whole world; and that they would not celebrate another Easter contrary to the paschal computations, and the synodal decrees of the bishops of the whole world;" and shortly after, the clergy of Rome (as we have said) upon the death of Severinus, wrote other letters unto them to the same effect. Now where O'Sullevan avoucheth, that " the common custom used by the Church in celebrating the feast of the Lord's resurrection was always observed by the southern Irish, and now embraced also by the northern, together with the Picts and Britons (who received the faith from Irish doctors) when they had knowledge given them of the rite of the Church of Rome;" in all this (according to his common wont) he speaketh never a true word. For neither did the southern Irish always observe the celebra-

manæ pontifices ad perfectam calculi rationem sequantur. Aldelm. epist. ad Geruntium regem et Domnonios: inter epistolas Bonifacii, num. 44.

[c] Bed. lib. 3. hist. cap. 3. et 25. vid. Dionysii Petavii notas in Epiphan. pag. 194, 195.

[d] Ad veram Paschæ rationem nunquam pervenire eos, qui cyclum LXXXIV. annorum observant. Cummian. epist. ad Segienum abbat. de disputatione lunæ, MS. in bibliothec. Cottonian.

[e] Exhortans, ne paucitatem suam in extremis terræ finibus constitutam, sapientiorem antiquis sive modernis, quæ per orbem terræ erant, Christi Ecclesiis æstimarent: neve contra paschales computos, et decreta synodalium totius orbis pontificum aliud Pascha celebrarent. Bed. lib. 2. hist. cap. 19.

tion of Easter commonly received abroad: neither did the northern Irish, nor the Picts, nor the Britons, many years after this admonition given by the Church of Rome, admit that observation among them, to speak nothing of his folly in saying, that the Britons received the faith from the Irish: when the contrary is so well known, that the Irish rather received the same from the Britons[f].

That the common custom of celebrating the time of Easter was not always observed by the southern Irish, may appear by those words of Bede, in the third book of his history and the third chapter: "Porro gentes Scotorum, quæ in australibus Hiberniæ insulæ partibus morabantur, jamdudum ad admonitionem apostolicæ sedis antistitis Pascha canonico ritu observare didicerunt." For if (as this place clearly proveth) "the nations of the Scots, that dwelt in the southern parts of Ireland, did learn to observe Easter after the canonical manner, upon the admonition of the bishop of Rome;" it is evident, that before that admonition they did observe it after another manner. The word jamdudum, which Bede here useth, is taken among authors oftentimes in contrary senses: either to signify a great while since, or else, but lately, or erewhile. In the former sense it must be here taken, if it have relation to the time wherein Bede did write his book: and in the latter also it may be taken, if it be referred to the time whereof he treateth (which is the more likely opinion) namely to the coming of bishop Aidan into England, which fell out about half a year after that Honorius had sent his admonitory letters to the Irish; who, as he was the first bishop of Rome we can read of, that admonished them to reform their rite of keeping the time of Easter: so that the Irish also much about the same time conformed themselves herein to the Roman usage, may thus be manifested.

When bishop Aidan came into England from the island Hy, now called Y-Columkille, the[g] college of monks there

[f] St. Patrick, and his followers.

[g] Bed. lib. 3. hist. cap. 5.

was governed by Segenius, who in the inscription[h] of the epistle of the clergy of Rome sent unto the Irish, is called Segianus. Now there is yet extant in Sir Robert Cotton's worthy library, an epistle of Cummianus directed to this Segienus (for so is his name there written) abbot of Y-Columkille, wherein he plainly declareth, that the great cycle of five hundred and thirty-two years, and the Roman use of celebrating the time of Easter according to the same, was then newly brought in into this country. "For[i] the first year (saith he) wherein the cycle of DXXXII. years began to be observed by our men, I received it not, but held my peace, daring neither to commend it nor to dispraise it." That year being past, he saith he consulted with his ancients, who were the successors of bishop Ailbeus, Queranus Coloniensis, Brendinus, Nessanus and Lugidus; who being gathered together in Campo-lene, concluded to celebrate Easter the year following together with the universal Church. "But[k] not long after (saith he) there arose up a certain whited wall, pretending to keep the tradition of the elders, which did not make both one, but divided them, and made void in part that which was promised: whom the Lord (as I hope) will smite, in whatsoever manner he pleaseth."

To this argument, drawn from the tradition of the elders, he maketh answer: that "they[l] did simply and faithfully observe that which they knew to be best in their days, without the fault of any contradiction or animosity, and did so recommend it to their posterity;" and opposeth

[h] Bed. lib. 2. cap. 19.

[i] Ego enim primo anno quo cyclus DXXXII. annorum a nostris celebrari orsus est; non suscepi, sed silui, nec laudare nec vituperare ausus. Cummian. epist. ad Segienum.

[k] Sed non post multum surrexit quidam paries dealbatus, traditionem seniorum servare se simulans; qui utraque non fecit unum sed divisit, et irritum ex parte fecit quod promissum est: quem Dominus, ut spero, percutiet quoquo modo voluerit. Ibid.

[l] Seniores vero, quos in velamine repulsionis habetis, quod optimum in diebus suis esse noverunt simpliciter et fideliter sine culpa contradictionis ullius et animositatis observaverunt, et suis posteris sic mandaverunt. Ibid.

thereunto "the[m] unanimous rule of the universal Catholic Church:" deeming this to be a very harsh conclusion, "Rome[n] erreth, Jerusalem erreth, Alexandria erreth, Antioch erreth, the whole world erreth; the Scotish only and the Britons do alone hold the right;" but especially he urgeth the authority of the first of these patriarchal sees, which now (since the advancement thereof by the emperor Phocas) began to be admired by the inhabitants of the earth, "as the place which God had chosen; whereunto, if greater causes did arise, recourse was to be had, according to the synodical decree, as unto the head of cities;" and therefore he saith, that they sent some unto Rome, who returning back in the third year, informed them, that they met there with a Grecian, and an Hebrew, and a Scythian, and an Egyptian, in one lodging; and that they all, and the whole world too, did keep their Easter at the same time, when the Irish were disjoined from them by the space of a whole[o] month. "And[p] we have proved (saith Cummianus) that the virtue of God was in the relics of the holy martyrs, and the Scriptures which they brought with them. For we saw with our eyes, a maid altogether blind opening her eyes at these relics, and a man sick of the palsy walking, and many devils cast out." Thus far he.

The northern Irish and the Albanian Scotish on the other side, made little reckoning of the authority, either of the bishop or of the Church of Rome. And therefore Bede, speaking of Oswy king of Northumberland, saith that "notwithstanding[q] he was brought up by the

[m] Universalis Ecclesiæ Catholicæ unanimem regulam. Cummian. epist. ad Segienum.

[n] Roma errat, Hierosolyma errat, Alexandria errat, Antiochia errat, totus mundus errat: soli tantum Scoti et Britones rectum sapiunt. Ibid.

[o] This seemeth to have fallen out, either in the year 634. or 645. wherein Easter was solemnized at Rome the 24th day of April, and it appeareth by our annals, that Segenius was abbot of Y-Columkille from the year 624. until 652.

[p] Vidimus oculis nostris puellam cœcam omnino ad has reliquias oculos aperientem, et paralyticum ambulantem, et multa dæmonia ejecta. Cummian.

[q] Intellexerat enim veraciter Oswi, quamvis educatus a Scotis, quia Romana esset Catholica et apostolica Ecclesia. Bed. lib. 3. hist. cap. 29.

Scotish, yet he understood that the Roman was the Catholic and apostolic Church (or that the Roman Church was Catholic and apostolic);" intimating thereby, that the Scotish, among whom he received his education, were of another mind. And long before that, Laurentius, Mellitus and Justus, who were sent into England by pope Gregory to assist Austin, in a letter which they sent unto the "Scots that did inhabit Ireland" (so Bede writeth) complained of the distaste given unto them by their countrymen, in this manner: "We[r] knew the Britons, we thought that the Scots were better than they. But we learned by bishop Daganus coming into this island, and abbot Columbanus coming into France, that the Scots did differ nothing from the Britons in their conversation. For Daganus the bishop coming unto us, would not take meat with us, no not so much as in the same lodging wherein we did eat."

And as for miracles, we find them as rife among them that were opposite to the Roman tradition, as upon the other side. If you doubt it, read what Bede hath written of bishop Aidan (" who[s] of what merit he was, the inward judge hath taught, even by the tokens of miracles," saith he) and Adamnanus of the life of St. Colme or Columkille. Whereupon bishop Colman in the synod at Strenshal frameth this conclusion: "Is[t] it to be believed, that Colme our most reverend father, and his successors, men beloved of God, which observed Easter in the same

[r] Sed cognoscentes Britones, Scotos meliores putavimus. Scotos vero per Daganum episcopum in hanc insulam, et Columbanum abbatem in Galliis venientem, nihil discrepare a Britonibus in eorum conversatione didicimus. Nam Daganus episcopus ad nos veniens, non solum cibum nobiscum, sed nec in eodem hospitio quo vescebamur, sumere voluit. Laurent. epist. apud Bed. lib. 2. cap. 4.

[s] Qui cujus meriti fuerit, etiam miraculorum signis internus arbiter edocuit. Bed. lib. 3. hist. cap. 15. item 16, et 17.

[t] Nunquid reverendissimum patrem nostrum Columbam, et successores ejus, viros Deo dilectos, qui eodem modo Pascha fecerunt, divinis paginis contraria sapuisse vel egisse credendum est? cum plurimi fuerint in eis, quorum sanctitati cœlesti signa et virtutem quæ fecerunt miracula, testimonium præbuerunt: quos ut ipse sanctos esse non dubitans semper eorum vitam, mores et disciplinam sequi non desisto. Colman. apud Bed. lib. 3. hist. cap. 29.

manner that we do, did hold or do that which was contrary to the holy Scriptures? seeing there were very many among them, to whose heavenly holiness the signs and miracles which they did, bare testimony: whom nothing doubting to be saints, I desist not to follow evermore their life, manners, and discipline." What Wilfrid replied to this, may be seen in Bede: that which I much wonder at, among the many wonderful things related of St. Colme by Adamnanus, is this: that where he saith, that this saint during the time of his abode in the abbey of Clone (now called Clonmacnosh) did "by[u] the revelation of the Holy Ghost prophesy of that discord, which after many days arose among the Churches of Scotland (or Ireland) for the diversity of the feast of Easter." Yet he telleth us not, that the Holy Ghost revealed unto him, that he himself (whose example animated his followers to stand more stiffly herein against the Roman rite) was in the wrong, and ought to conform his judgment to the tradition of the Churches abroad, as if the Holy Ghost did not much care whether of both sides should carry the matter away in this controversy; for which (if you please) you shall hear a very pretty tale out of an old legend, concerning this same discord whereof St. Colme is said to have prophesied.

"Upon[w] a certain time (saith my author) there was a great council of the people of Ireland in the White field: among whom there was contention about the order of Easter. For Lasreanus, the abbot of the monastery of Leighlin, unto whom there were subject a thousand and five hundred monks, defended the new order that lately came from Rome, but others defended the old. This Lasreanus or Lazerianus is the man, who in other legends

[u] Revelante Spiritu Sancto prophetavit de illa quæ post dies multos ob diversitatem Paschalis festi orta est inter Scotiæ Ecclesias discordia. Adamnan. vit. Columb. lib. 1. cap. 3.

[w] Quodam tempore erat magnum concilium populorum Hiberniæ in campo albo: inter quos erat contentio circa ordinem Paschæ. Lasreanus enim abbas monasterii Leighlinne, cui suberant mille quingenti monachi, novum ordinem defendebat qui nuper de Roma venit; alii vero veterem defendebant. Vit. S. Munna abbatis MS.

(of no other credit than this we now have in hand) is reported to have been the bishop of Rome's legate in Ireland, and is commonly accounted to have been the first bishop of the Church of Leighlin. His principal antagonist at this meeting was one Munna, founder of the monastery which from him was called Teach-munna, that is, the house of Munna (in the bishoprick of Meath,) who would needs bring this question to the same kind of trial here that Austin the monk is said to have done in England. In defence of the Roman order, Bede telleth us that Austin made this motion to the British bishops, for a final conclusion of the business. "Let[x] us beseech God, which maketh men to dwell of one mind together in their father's house; that he will vouchsafe by some heavenly signs to make known unto us, what tradition is to be followed, and by what way we may hasten to the entry of his kingdom. Let some sick man be brought hither, and by whose prayers he shall be cured; let his faith and working be believed to be acceptable unto God, and to be followed by all men."

Now Munna, who stood in defence of the order formerly used by the British and Irish, maketh a more liberal proffer in this kind, and leaveth Lasreanus to his choice. "Let[y] us dispute briefly (saith he) but in the name of God let us give judgment. Three things are given to thy choice, Lasreanus. Two books shall be cast into the fire, a book of the old order and of the new; that we may see whether of them both shall be freed from the fire. Or let two monks, one of mine and another of thine, be

[x] Obsecremus Deum, qui habitare fecit unanimes, in domo patris sui, ut ipse nobis insinuare cœlestibus signis dignetur, quæ sequenda traditio, quibus sit viis ad ingressum regni illius properandum. Adducatur aliquis æger; et per cujus preces fuerit curatus, hujus fides et operatio Deo devota atque omnibus sequenda credatur. Bed. lib. 2. hist. cap. 2.

[y] Breviter disputemus: sed in nomine Domini agamus judicium. Tres optiones dantur tibi, Lasreane. Duo libri in ignem mittentur, liber veteris ordinis et novi; ut videamus, quis eorum de igne liberabitur. Vel duo monachi, unus meus alter tuus, in unam domum recludantur, et domus comburatur: et videbimus, quis ex eis evadat intactus igne. Aut eamus ad sepulchrum mortui justi monachi, et resuscitemus eum; et indicet nobis, quo ordine debemus hoc anno Pascha celebrare. Vit. S. Munnæ.

shut up into one house: and let the house be burnt, and we shall see which of them will escape untouched of the fire. Or let us go unto the grave of a just monk that is dead, and raise him up again, and let him tell us, after what order we ought to celebrate Easter this year." But Lasreanus being wiser than so, refused to put so great a matter to that hazard, and therefore returned this grave answer unto Munna, if all be true that is in the legend, "We[z] will not go unto thy judgment, because we know that, for the greatness of thy labour and holiness, if thou shouldest bid that mount Marge should be changed into the place of the White field, and the White field into the place of mount Marge, God would presently do this for thy sake." So prodigal do some make God to be of miracles, and in a manner careless how they should fall; as if in the dispensing of them, he did respect the gracing of persons rather than of causes.

In what year this council of the White field was held, is not certainly known: nor yet whether St. Munna be that whited wall, of whom we heard Cummianus complain. The synod of Strenshal (before mentioned) was assembled long after, at Whitby (called by the Saxons Streanesheale) in Yorkshire, the year[a] of our Lord DCLXIV. for the decision of the same question. Concerning which, in the life of Wilfrid, (written by one Æddi an acquaintance of his, surnamed Stephen, at the commandment of Acca, who in the time of Bede was bishop of Hangustald or Hexham, in Northumberland) we read thus: "Upon[b] a certain time in the days of Colman, metro-

[z] Non ibimus ad judicium tuum, quoniam scimus quod, pro magnitudine laboris tui et sanctitatis, si diceres ut mons Marge commutaretur in locum Campi albi et Campus albus in locum montis Marge; hoc propter te Deus statim faceret. Vit. S. Munnæ.

[a] Bed. lib. 3. hist. cap. 26.

[b] Quodam tempore in diebus Colmanni Eboracæ civitatis episcopi metropolitani, regnantibus Oswi et Alhfrido filio ejus, abbates et presbyteri omnesque ecclesiasticæ disciplinæ gradus simul in unum convenientes, in cœnobio quæ Streaneshel dicitur; præsente sanctimoniale matre piissima Hilde, præsentibus quoque regibus et duobus Colmanno et Ægilberhto episcopis, de Paschali ratione conquirebant, quid esset rectissimum, utrum more Britonum et Scotorum omnisque

politan bishop of the city of York, Oswi and Alfred his son being kings, the abbots and priests, and all the degrees of ecclesiastical orders meeting together at the monastery which is called Streaneshel, in the presence of Hilde the most godly mother of that abbey, in presence also of the kings and the two bishops, Colman and Ægelberht, inquiry was made touching the observation of Easter, what was most right to be held: whether Easter should be kept according to the custom of the Britons and the Scots, and all the northern part, upon the Lord's day that came from the XIV. day of the moon until the XX. or whether it were better that Easter Sunday should be celebrated from the XV. day of the moon until the XXI. after the manner of the see apostolic. Time was given unto bishop Colman in the first place, as it was fit, to deliver his reason in the audience of all. Who with an undaunted mind made his answer, and said: Our fathers and their predecessors, who were manifestly inspired by the holy Ghost, as Columkille was, did ordain that Easter should be celebrated upon the Lord's day that fell upon the XIV. moon; following the example of John the apostle and evangelist, who leaned upon the breast of our Lord at his last supper, and was called the lover of the Lord. He celebrated Easter upon the XIV. day of the moon: and we with the same confidence celebrate the same, as his disciples Polycarpus and others did; neither dare we for our parts, neither will we change this."

Aquilonalis partis a XIV. luna Dominica die veniente usque ad XXII. (leg. XX.) Pascha agendum; an melius sit ratione sedis apostolicæ, a XV. luna usque XXI. Paschalem Dominicam celebrandam. Tempus datum est Colmanno episcopo primum, ut dignum erat, audientibus cunctis reddere rationem. Ille autem intrepida mente respondens, dixit. Patres nostri et antecessores eorum manifeste Spiritu sancto inspirati, ut erat Columcille, XIV. luna die Dominica Pascha celebrandum sanxerunt: exemplum tenentes Johannis apostoli et evangelistæ, qui supra pectus Domini in Cœna recubuit, et amator Domini dicebatur. Ille XIV. luna Pascha celebravit; et nos, sicut discipuli ejus Polycarpus et alii, celebramus: nec hoc audemus pro patribus (fort. partibus) nostris, nec volumus mutare. Stephanus presbyter (qui et Æddi, apud Bedam, lib. 4. hist. cap. 2.) in vita Wilfrid. cap. 10. MS. in bibliotheca Sarisburiensis Ecclesiæ, et D. Roberti Cottoni.

Bede relateth his speech thus: "This[c] Easter which I used to observe, I received from my elders, who did send me bishop hither, which all our fathers, men beloved of God, are known to have celebrated after the same manner. Which that it may not seem unto any to be contemned and rejected, it is the same which the blessed evangelist John, the disciple specially beloved by our Lord, with all the Churches which he did oversee, is read to have celebrated." Fridegodus, who wrote the life of Wilfrid at the command of Odo archbishop of Canterbury, expresseth the same verse, after this manner.

> Nos[d] seriem patriam, non frivola scripta tenemus,
> Discipulo eusebii[e] Polycarpo dante Johannis.
> Ille etenim bis septenæ sub tempore Phœbæ
> Sanctum præfixit nobis fore Pascha colendum,
> Atque nefas dixit, si quis contraria sentit.

On the contrary side Wilfrid objected unto Colman and his clerks of Ireland, that they with their complices, the Picts and the Britons, "out[f] of the two utmost isles, and those not whole neither, did with a foolish labour fight against the whole world." "And[g] if that Columb of yours (saith he) yea and ours also if he were Christ's, was holy and powerful in virtues, could he be preferred before the most blessed prince of the apostles? unto whom the Lord said: Thou art Peter, and upon this rock will I build my Church, and the gates of hell shall not prevail against it;

[c] Pascha hoc quod agere soleo, a majoribus meis accepi, qui me huc episcopum miserunt; quod omnes patres nostri viri Deo dilecti eodem modo celebrasse noscuntur. Quod ne cui contemnendum et reprobandum esse videatur: ipsum est quod beatus Johannes evangelista, discipulus specialiter Domino dilectus, cum omnibus quibus præerat Ecclesiis, celebrasse legitur. Colman. apud Bedam, lib. 3. hist. cap. 25.

[d] Fridegod. vit. Wilfrid. MS. in bibliothec. Cottonian.

[e] i. e. Sancti vel Beati.

[f] Cum quibus de duabus ultimis oceani insulis, his non totis, contra totum orbem stulto labore pugnant. Wilfrid. apud Bed. lib. 3. cap. 25.

[g] Et si sanctus erat aut potens virtutibus ille Columba vester, imo et noster si Christi erat: num præferri potuit beatissimo apostolorum principi? cui Dominus ait: Tu es Petrus, et super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam, et portæ inferi non prævalebunt adversus eam; Et tibi dabo claves regni cœlorum. Ibid.

and I will give unto thee the keys of the kingdom of heaven." Which last words wrought much upon the simplicity of king Oswy; who feared, that when he should "come[h] to the doors of the kingdom of heaven, there would be none to open, if he were displeased who was proved to keep the keys;" but prevailed nothing with bishop Colman, who "for[i] the fear of his country," as Stephen in the life of Wilfrid writeth, "condemned the tonsure and the observation of Easter used by the Romans:" and "taking[k] with him such as would follow him, that is to say, such as would not receive the Catholic Easter and the tonsure of the crown (for of that also there was then no small question) returned back again into Scotland."

[h] Ne forte me adveniente ad fores regni cœlorum, non sit qui reseret, averso illo qui claves tenere probatur. Wilfrid. apud Bed. lib. 3. cap. 35.

[i] Tonsuram et Paschæ rationem propter timorem patriæ suæ contempsit. Steph. presbyter, in vit. Wilfrid. cap. 10.

[k] Colman videns sprctam suam doctrinam, sectamque esse despectam; assumptis his qui se sequi voluerunt, id est, qui Pascha Catholicum et tonsuram coronæ (nam ct de hoc quæstio non minima erat) recipcre nolebant, in Scotiam regressus est. Bed. lib. 3. hist. cap. 26. vide etiam lib. 4. cap. 4.

CHAP. X.

Of the height that the opposition betwixt the Roman party and that of the British and Scotish grew unto; and the abatement thereof in time: and how the doctors of the Scotish and Irish side have been ever accounted most eminent men in the Catholic Church, notwithstanding their disunion from the bishop of Rome.

In Colman's room Wilfrid was chosen archbishop of York, who had learned at Rome from archbishop Boniface "the[a] course of Easter, which the schismaticks of Britain and Ireland did not know" (so go the words of Stephen, the ancient writer of his life:) and afterwards did brag, "that[b] he was the first which did reach the true Easter in Northumberland (having cast out the Scots) which did ordain the ecclesiastical songs to be parted on sides, and which did command St. Benet's rule to be observed by monks." But when he was named to the archbishoprick, he[c] refused it at the first, as William of Malmesbury relateth, "lest he should receive his consecration from the Scotish bishops, or from such as the Scots had ordained, whose communion the apostolic see had rejected." The speech which he used to this purpose unto the kings that had chosen him, is thus laid down by

[a] Paschalem rationem, quam schismatici Britanniæ et Hiberniæ non cognoverunt; et alias multas ecclesiasticæ disciplinæ regulas Bonifacius archidiaconus quasi proprio filio suo diligenter dictavit. Steph. presb. vit. Wilfrid. cap. 5. See also Bede, lib. 5. cap. 20.

[b] Se primum fuisse, qui verum Pascha in Northanimbria Scotis electis docuerit, qui cantus ecclesiasticos antiphonatim instituerit, qui sanctissimi benedicti regulam a monachis observari jusserit. Gulielm. Malmesbur. lib. 3. de gest. Pontific. Angl.

[c] Sed perstitit ille negare; ne ab episcopis Scotis, vel ab iis quos Scoti ordinaverant, consecrationem susciperet, quorum communionem sedes aspernaretur apostolica. Id. ibid.

Stephen the writer of his life: "O[d] my honourable lords the kings, it is necessary for us by all means providently to consider, how with your election I may, by the help of God, come to the degree of a bishop, without the accusation of Catholic men. For there be many bishops here in Britain, none of whom it is my part to accuse, ordained within these fourteen years by the Britons and Scots, whom neither the see apostolic hath received into her communion, nor yet such as consent with the schismatics. And therefore in my humility I request of you, that you would send me with your warrant beyond the sea, into the country of France, where many Catholic bishops are to be had, that without any controversy of the apostolic see I may be counted meet, though unworthy, to receive the degree of a bishop."

While Wilfrid[e] protracted time beyond the seas, king Oswy led by the advice of the Quartadecimans (so they injuriously nicknamed the British and Irish, that did celebrate Easter from the fourteenth to the twentieth day of the moon) appointed "a[f] most religious servant of God and an admirable doctor that came from Ireland," named Ceadda, to be ordained bishop of York in his room.

> Constituunt etenim perverso canone Ceaddam,
> Moribus acclinem, doctrinæ robore fortem,

[d] O Domini venerabiles reges; omnibus modis nobis necessarium est provide considerare, quomodo cum electione vestra, sine accusatione catholicorum virorum, ad gradum episcopalem cum Dei adjutorio venire valeam. Sunt enim hic in Britannia multi episcopi, quorum nullum meum est accusare, quamvis veraciter sciam, quod aut quatuordecim anni sunt, ut Britones et Scoti ab illis sunt ordinati, quos nec apostolica sedes in communionem recepit, neque eos qui schismaticis consentiunt. Et ideo in mea humilitate a vobis posco, ut me mittatis cum vestro præsidio trans mare ad Galliarum regionem, ubi catholici episcopi multi habentur: ut sine controversia apostolicæ sedis, licet indignus, gradum episcopalem merear accipere. Steph. Presb. vit. Wilfrid. cap. 12.

[e] Quo ultra mare moras nectente, Oswius rex, præventus consiliis Quartadecimanorum (qui vocabantur ita, quia Pascha in quartadecima luna cum Judæis celebrabant) Ceddam virum sanctissimum, tamen contra regulas, intrusit tribunali Eboracensi. Gulielm. Malmesb. lib. 3. de gest. Pontif. Angl.

[f] Ordinantes servum Dei religiosissimum et admirabilem doctorem, de Hibernia insula venientem nomine Cœodda, adhuc eo ignorante, in sedem episcopalem Euroicæ civitatis indocte contra canones constituerunt. Steph. presb. vit. Wilfrid. cap. 14.

Præsulis eximii servare cubilia: sicque
Audacter vivo sponsam rapuere marito,

saith Fridegodus. This Ceadda, being the scholar of bishop Aidan, was far otherwise affected to the British and Irish than Wilfrid was, and therefore was content to receive his ordination from Wini[g] bishop of the West Saxons, and two other British bishops that were of the quartadeciman party. For at that time, as Bede noteth, "there was not in all Britain any bishop canonically ordained (that is to say, by such as were of the communion of the Church of Rome) except that Wini only.

But shortly after, the opposition betwixt these two sides grew to be so great, that our Cuthbert (bishop of Landisfarne) upon his death-bed required his followers, that they should "hold[h] no communion with them which did swerve from the unity of the Catholic peace, either by not celebrating Easter in his due time, or by living perversely:" and that they should rather take up his bones and remove their place of habitation, than any way condescend "to submit their necks unto the yoke of schismatics." For the further maintaining of which breach also, there were certain decrees made both by the Romans and by the Saxons that were guided by their institution. One of the instructions that the Romans gave them, was this: "You[i] must beware that the causes be not referred to other provinces or churches, which use another manner and another religion: whether to the Jews, which do serve the shadow of

[g] Ab illo est consecratus antistes, assumptis in societatem ordinationis duobus de Britonum gente episcopis, qui Dominicum Paschæ diem secus morem canonicum a XIV. usque ad XXI. lunam celebrant. Non enim erat tunc ullus, excepto illo Wini, in tota Britannia canonice ordinatus episcopus. Bed. lib. 3. hist. cap. 28.

[h] Cum illis autem qui ab unitate catholicæ pacis, vel Pascha non suo tempore celebrando, vel perverse vivendo aberrant, vobis sit nulla communio, &c. Id. in vit. Cuthbert. cap. 39.

[i] Institutio dicit Rom. Cavendum est ne ad alias provincias aut ecclesias referantur causæ, quæ alio more et alia religione utantur: sive ad Judæos, qui umbræ legis magis quam veritati deserviunt; aut Britones, qui omnibus contrarii sunt, et a Romano more et ab unitate Ecclesiæ se absciderunt; aut hæreticos, quamvis sint in ecclesiasticis causis docti, et studiosi fuerint. Ex Codice canonum Cottoniano, titulorum 66.

the law rather than the truth, or to the Britons, who are contrary unto all men, and have cut themselves off from the Roman manner, and the unity of the Church, or to heretics, although they should be learned in ecclesiastical causes, and well studied." And among the decrees made by some of the Saxon bishops (which were to be seen in the library of Sir Thomas Knevet in Norfolk, and are still, I suppose, preserved there by his heir) this is laid down for one: " Such[k] as have received ordination from the bishops of the Scots or the Britons, who in the matter of Easter and tonsure are not united unto the Catholic Church, let them be again by imposition of hands confirmed by a Catholic bishop. In like manner also let the churches that have been ordered by those bishops be sprinkled with exorcised water, and confirmed with some service. We have no licence also to give unto them chrism or the eucharist when they require it, unless they do first profess, that they will remain with us in the unity of the Church. And such likewise as either of their nation, or of any other, shall doubt of their baptism, let them be baptized." Thus did they.

On the other side, how averse the British and the Irish were from having any communion with those of the Roman party, the complaint[l] of Laurentius, Mellitus, and Justus before specified, doth sufficiently manifest. And the answer is well known, which " the[m] seven British bishops, and many other most learned men" of the same nation, did

[k] Qui ordinati sunt a Scotorum vel Britanorum episcopis, qui in Pascha vel tonsura Catholicæ non sunt adunati Ecclesiæ; iterum a Catholico episcopo manus impositione confirmentur. Similiter et Ecclesiæ quæ ab illis episcopis ordinantur, aqua exorcizata aspergantur, et aliqua collectione confirmentur. Licentiam quoque non habemus eis poscentibus Chrismam vel eucharistiam dare, ni ante confessi fuerint velle se nobiscum esse in unitate Ecclesiæ. Et qui ex horum similiter gente, vel quacunque, de baptismo suo dubitaverint, baptizentur. Decret. Pontific. MS. cap. 9. De communicatione Scotorum et Britonum, qui in Pascha et tonsura catholici non sunt.

[l] Bed. lib. 2. hist. cap. 4.

[m] Septem Britonum episcopi, et plures viri doctissimi, maxime de nobilissimo eorum monasterio, quod vocatur lingua Anglorum Bancornaburg, cui Dinoot abbas præfuisse narratur. Bed. lib. 2. hist. cap. 2.

return unto the propositions made unto them by Austin the monk, who was sent unto their parts with authority from Rome, that "they[n] would perform none of them, nor at all admit him for their archbishop." The Welsh chroniclers do further relate, that Dinot the abbot of Bangor produced diverse arguments at that time, to shew that they did owe him no subjection: and this among others: "We[o] are under the government of the bishop of Kaer-leon upon Usk, who under God is to oversee us, and cause us to keep the way spiritual;" and Gotcelinus Bertinianus in the life of Austin, that for the "authority[p] of their ceremonies they did allege, that they were not only delivered unto them by St. Eleutherius the pope their first instructor at the first infancy almost of the Church, but also hitherto observed by their holy fathers who were the friends of God and followers of the apostles:" and therefore "they ought not to change them for any new dogmatists." But above all others, the British priests that dwelt in west Wales abhorred the communion of these new dogmatists above all measure, as Aldhelm abbot of Malmesbury declareth at large in his epistle sent to Geruntius king of Cornwall; where among many other particulars he sheweth, that if[q] any of the Catholics (for so he calleth those of his own side) did go to dwell among them; "they would not vouchsafe to admit them unto their company and society, before they first put them to

[n] Illi nihil horum se facturos, neque illum pro archiepiscopo habituros esse respondebant. Bed. hist. lib. 2. cap. 2. Tam ipsum quam ejus statuta, statim reversi spreverunt: nec ipsum pro archiepiscopo se habituros publice proclamabant. Girald. Cambrens. Itinerar. Cambriæ, lib. 2. cap. 1.

[o] In a Welsh manuscript, sometime belonging unto P. Mostein Gentleman.

[p] Auctorizabant suas ceremonias non solum a sancto Eleutherio papa primo institutore suo ab ipsa pene infantia Ecclesiæ dicatas, verum a sanctis patribus suis Dei amicis et apostolorum sequacibus hactenus observatas; quas non deberent mutare propter novos dogmatistas. Gotcelin. monachus, in vita Augustini, cap. 32. MS. in bibliotheca Cottoniana.

[q] Si quilibet de nostris, id est, Catholicis ad eos habitandi gratia perrexerint; non prius ad consortium sodalitatis suæ adsciscere dignantur, quam quadraginta dierum spatia in pœnitendo peragere compellantur. Aldhelm. epist. ad Domnonios.

forty days' penance." Yea, "even[r] to this day," saith Bede, who wrote his history in the year DCCXXXI. "it is the manner of the Britons to hold the faith and the religion of the English in no account at all, nor to communicate with them in any thing more than with pagans."

Whereunto those verses of Taliessyn, honoured by the Britons with the title of Ben Beirdh, that is, the chief of the bards or wisemen, may be added, which shew, that he wrote after the coming of Austin into England, and not fifty or sixty years before, as others have imagined.

Gwae'r[s] offeiriad byd
Nys engreifftia gwyd
  Ac ny phregetha:
Gwae ny cheidw ey gail
Ac ef yn vigail,
  Ac nys areilia:
Gwae ny cheidw ey dheuaid
Rhac bleidhie, Rhufeniaid
  A'iffon gnwppa.

Wo be to that priest yborn,
That will not cleanly weed his corn
  And preach his charge among:
Wo be to that shepherd (I say)
That will not watch his fold alway,
  As to his office doth belong:
Wo be to him that doth not keep
From Romish wolves his sheep
    With staff and weapon strong.

As also those others of Mantuan, which shew that some took the boldness to tax the Romans of folly, impudence, and stolidity, for standing so much upon matters of human institution, that for the not admitting of them they would break the peace there, where the law of God and the doctrine first delivered by Christ and his apostles was safely kept and maintained.

[r] Quippe cum usque hodie moris sit Britonum, fidem religionemque Anglorum pro nihilo habere, neque in aliquo eis magis communicare quam paganis. Bed. lib. 2. hist. cap. 20.

[s] Chronicle of Wales, pag. 251.

Adde[t] quod et patres ausi taxare Latinos;
Causabantur eos stulte, imprudenter, et æquo
Durius, ad ritum Romæ voluisse Britannos
Cogere, et antiquum tam præcipitanter amorem
Tam stolido temerasse ausu. Concedere Roma
Debuit, aiebant, potius quam rumpere pacem
Humani quæ juris erant; modo salva maneret
Lex divina, fides, Christi doctrina, Senatus
Quam primus tulit ore suo; quia tradita ab ipso
Christo erat, humanæ doctore et lumine vitæ.

By all that hath been said, the vanity of O'Sullevan may be seen, who feigneth the northern Irish, together with the Picts and the Britons, to have been so obsequious unto the bishop of Rome, that they reformed the celebration of Easter by them formerly used, as soon as they understood what the rite of the Roman Church was. Whereas it is known, that after the declaration thereof made by pope Honorius and the clergy of Rome, the northern Irish were nothing moved therewith, but continued still their own tradition. And therefore Bede findeth no other excuse for bishop Aidan herein, but that "either[u] he was ignorant of the canonical time, or if he knew it, that he was so overcome with the authority of his own nation, that he did not follow it," that he did it "after[w] the manner of his own nation;" and that "he[x] could not keep Easter contrary to the custom of them which had sent him." His successor Finan[y] contended more fiercely in the business with Ronan his countryman, and declared himself an open adversary to the Roman rite. Colman that succeeded him, did tread just in his steps: so far, that being put down in the synod of Streansheal, yet for fear of his country (as before we have heard out of Stephen, the writer of

[t] Baptist. Mantuan. Fastor. lib. 1.

[u] Quod autem Pascha non suo tempore observabat, vel canonicum ejus tempus ignorans, vel suæ gentis auctoritate, ne agnitum sequeretur, devictus; non approbo nec laudo. Bed. lib. 3. hist. cap. 17.

[w] More suæ gentis. Ibid. cap. 3.

[x] Pascha contra morem eorum qui ipsum miserant, facere non potuit. Ibid. cap. 25.

[y] Id. ibid.

the life of Wilfrid) he refused to conform himself, and chose rather to forego his bishoprick than to submit himself unto the Roman laws.

> Colmanusque suas inglorius abjicit arces,
> Malens Ausonias victus dissolvere leges :

saith Fridegodus. Neither did he go away alone, but took[z] with him all his countrymen that he had gathered together in Lindisfarne or Holy Island: the Scotish monks also that were at Rippon, in Yorkshire, making[a] choice rather to quit their place, than to admit the observation of Easter and the rest of the rites according to the custom of the Church of Rome. And so did the matter rest among the Irish about forty years after that, until their own countryman Adamnanus[b] persuaded most of them to yield to the custom received herein by all the churches abroad.

The Picts did the like not long after under king Naitan, who "by[c] his regal authority commanded Easter to be observed throughout all his provinces according to the cycle of nineteen years (abolishing the erroneous period of eighty-four years which before they used) and caused all priests and monks to be shorn crown-wise," after the Roman manner. The monks also of the island of Hy or Y-Columkille, by[d] the persuasion of Ecgbert, an English priest, that had been bred in Ireland, in the year of our Lord DCCXVI. forsook the observation of Easter and the tonsure which they had received from Columkille a

[z] Colmanus qui de Scotia erat episcopus, relinquens Britanniam, tulit secum omnes quos in Lindisfarnorum insula congregaverat Scotos. Bede lib. 4. cap. 4.

[a] Optione data, maluerunt loco cedere, quam Pascha catholicum, cæterosque ritus canonicos juxta Romanæ et apostolicæ ecclesiæ consuetudinem recipere. Id. lib. 5. cap. 20. see also lib. 3. cap. 25. where Humpum is misprinted for Hripum.

[b] Ibid. cap. 16. et 22.

[c] Nec mora, quæ dixerat, regia autoritate perfecit. Statim namque jussu publico mittebantur ad transcribendum, discendum, observandum per universas Pictorum provincias circuli Paschæ decennovennales; obliteratis per omnia erroneis octoginta et quatuor annorum circulis. Attondebantur omnes in coronam ministri altaris ac monachi. &c. Ibid. cap. 22.

[d] Id. lib. 3. cap. 4. et lib. 5. cap. 23.

hundred and fifty years before, and followed the Roman rite, about eighty years after the time of pope Honorius, and the sending of bishop Aidan from thence into England. The Britons in the time of Bede[e] retained still their old usage, until Elbodus[f] (who was the chief bishop of north Wales, and died in the year of our Lord DCCCIX. as Caradoc of Lhancarvan recordeth) brought in the Roman observation of Easter, which is the cause, why his[g] disciple Nennius, designeth the time wherein he wrote his history, by the character of the nineteen[h] years' cycle, and not of the other of eighty-four. But howsoever north Wales did; it is very probable that west Wales (which of all other parts was most eagerly bent against the traditions of the Roman Church) stood out yet longer. For we find in the Greek writers of the life of Chrysostom, that certain clergymen which dwelt in the isles of the ocean, repaired from the utmost borders of the habitable world unto Constantinople, in the days of Methodius (who was patriarch there, from the year DCCCXLII. to the year DCCCXLVII.) to inquire of "certain[i] ecclesiastical traditions, and the perfect and exact computation of Easter." Whereby it appeareth, that these questions were kept still a foot in these islands; and that the resolution of the bishop of Constantinople was sought for from hence, as well as the determination of the bishop of Rome, who is now made the only oracle of the world.

Neither is it here to be omitted, that whatsoever broils did pass betwixt our Irish that were not subject to the see

[e] Bed. lib. 5. cap. 23. et 24.

[f] See the Chronicle of Wales, pag. 17, 18. and Humfr. Lhuyd. fragment. Britan. descript. fol. 55. b.

[g] Ego Nennius sancti Elbodi discipulus, aliqua excerpta scribere curavi. Nenn. MS. in publica Cantabrig. academ. bibliotheca, ubi alia exemplaria habent: Ego Nennius (vel Ninnius) Elvodugi discipulus.

[h] Ab adventu Patricii in jam dictam insulam (Hiberniam sc.) usque ad cyclum decennovennalem in quo sumus, 22. sunt cycli, id est, 421. et sunt duo anni in Ogdoade usque in hunc annum. Id.

[i] *Ἕνεκα τινῶν ἐκκλησιαστικῶν παραδόσεων, τελείας τὲ τοῦ πασχαλίου καὶ ἀκριβοῦς καταλήψεως.* Tom. 8. Chrysost. edit. Henr. Savil. pag. 321. 6. et in Notis, col. 966. 5.

of Rome, and those others that were of the Roman communion: in the succeeding ages, they of the one side were esteemed to be saints, as well as they of the other; Aidan for example and Finan, who were counted ringleaders of the quartadeciman party, as well as Wilfrid and Cuthbert, who were so violent against it. Yet now-a-days men are made to believe, that out of the communion of the Church of Rome nothing but hell can be looked for; and that subjection to the bishop of Rome, as to the visible head of the universal Church, is required as a matter necessary to salvation. Which if it may go current for good divinity, the case is like to go hard, not only with the twelve[k] hundred British monks of Bangor, who were martyred in one day by Edelfrid king of Northumberland (whom our annals style by the name of the[l] saints), but also with St. Aidan and St. Finan, who deserve to be honoured by the English nation with as venerable a remembrance, as (I do not say, Wilfrid and Cuthbert, but) Austin the monk and his followers. For by the ministry of Aidan[m] was the kingdom of Northumberland recovered from paganism: whereunto belonged then, beside the shire of Northumberland and the lands beyond it unto Edenborrow, Frith, Cumberland also, and Westmoreland, Lancashire, Yorkshire, and the bishoprick of Durham: and by the means of Finan[n], not only the kingdom of the East-Saxons, which contained Essex, Middlesex, and half of Hertfordshire, regained, but also the large kingdom of Mercia converted first unto Christianity: which comprehended under it, Gloucestershire, Herefordshire, Worcestershire, Warwickshire, Leicestershire, Rutlandshire, Northamptonshire, Lincolnshire, Huntingtonshire, Bedfordshire, Buckinghamshire, Oxfordshire, Staffordshire, Derbyshire, Shropshire, Nottinghamshire, Cheshire, and the other half of Hertfordshire.

[k] Bed. lib. 2. hist. cap. 2.

[l] Ann. Dom. 612. (vel. 613.) Bellum Cairelegion, ubi sancti occisi sunt. Annal. Ulton. MS.

[m] Bed. lib. 3. hist. cap. 3. et 6.

[n] Ibid. cap. 21, 22, 24.

The Scotish that professed no subjection to the Church of Rome, were they that sent preachers for the conversion of these countries, and ordained bishops to govern them; namely, Aidan[o], Finan and Colman successively for the kingdom of Northumberland; for[p] the East-Saxons, Cedd brother to Ceadda the bishop of York before mentioned; for[q] the middle Angles, which inhabited Leicestershire, and the Mercians, Diuma (for "the[r] paucity of priests, saith Bede, constrained one bishop to be appointed over two people") and after him Cellach and Trumhere. And these with their followers, notwithstanding their division from the see of Rome, were for[s] their extraordinary sanctity of life and painfulness in preaching the Gospel (wherein they went far beyond those of the other side, that afterwards thrust them out and entered in upon their labours) exceedingly reverenced by all that knew them: Aidan especially, who "although[t] he could not keep Easter (saith Bede) contrary to the manner of them which had sent him; yet he was careful diligently to perform the works of faith and godliness, and love, according to the manner used by all holy men. Whereupon he was worthily beloved of all, even of them also who thought otherwise of Easter than he did, and was had in reverence not only by them that were of meaner rank, but also by the bishops themselves, Honorius of Canterbury, and Felix of the East Angles." Neither did Honorius and Felix any other way carry themselves herein, than their predecessors Laurentius, Mellitus and Justus had done before them: who writing unto the bishops of Ireland, that dis-

[o] Bed. hist. lib. 3. cap. 3. 5. 17. 25. 26. [p] Ibid. cap. 22. 25.

[q] Ibid. cap. 21. 24.

[r] Paucitas enim sacerdotum cogebat unum antistitem duobus populis præfici. Ibid. cap. 21.

[s] Ibid. cap. 3. 4. 5. 17. 26.

[t] Etsi Pascha contra morem eorum qui ipsum miserant, facere non potuit; opera tamen fidei, pietatis et dilectionis, juxta morem omnibus sanctis consuetum diligenter exequi curavit. Unde ab omnibus etiam his qui de Pascha aliter sentiebant, merito diligebatur: nec solum a mediocribus, verum ab ipsis quoque episcopis, Honorio Cantuariorum et Felice Orientalium Anglorum, venerationi habitus est. Ibid. cap. 25.

sented from the Church of Rome in the celebration of Easter and many other things, made no scruple to prefix this loving and respectful superscription to their letters: "To[u] our Lords and most dear brethren, the bishops or abbots throughout all Scotland; Laurentius, Mellitus and Justus bishops, the servants of the servants of God." For howsoever Ireland at that time received[w] not the same laws wherewith other nations were governed: yet it so "flourished in the vigour of Christian doctrine, (as abbot Jonas testifieth) that it exceeded the faith of all the neighbour nations;" and in that respect was generally had in honour by them.

[u] Dominis charissimis fratribus, episcopis vel abbatibus per universam Scotiam; Laurentius, Mellitus, et Justus episcopi, servi servorum Dei. Bed. lib. 2. cap. 4.

[w] Gens quanquam absque reliquarum gentium legibus; tamen in Christiani vigoris dogmate florens, omnium vicinarum gentium fidem præpollet. Jon. vit. Columban. cap. 1.

CHAP. XI.

Of the temporal power, which the pope's followers would directly entitle him unto over the kingdom of Ireland: together with the indirect power which he challengeth in absolving subjects from the obedience which they owe to their temporal Governors.

It now remaineth that in the last place we should consider the pope's power in disposing the temporal state of this kingdom, which either directly or indirectly, by hook or by crook, this grand usurper would draw unto himself. First therefore cardinal Allen would have us to know, that "the[a] see apostolic hath an old claim unto the sovereignty of the country of Ireland: and that before the covenants passed between king John and the same see. Which challenges (saith he) princes commonly yield not up, by what ground soever they come." What princes use to yield or not yield, I leave to the scanning of those unto whom princes' matters do belong: for the cardinal's prince, I dare be bold to say, that if it be not his use to play fast and loose with other princes, the matter is not now to do; whatsoever right he could pretend to the temporal state of Ireland, he hath transferred it, more than once, unto the kings of England; and when the ground of his claim shall be looked into, it will be found so frivolous and so ridiculous, that we need not care three chips whether he yield it up or keep it to himself. For whatsoever become of his idle challenges, the crown of England hath otherwise obtained an undoubted right unto the sovereignty of this country, partly by conquest, prosecuted at first upon occasion of a social war, partly by

[a] Allen. Answer to the Execution of Justice in England. pag. 140.

the several submissions of the chieftains of the land made afterwards. For "whereas[b] it is free for all men, although they have been formerly quit from all subjection, to renounce their own right: yet now in these our days (saith Giraldus Cambrensis, in his history of the conquest of Ireland) all the princes of Ireland did voluntarily submit, and bind themselves with firm bonds of faith and oath, unto Henry the second, king of England." The like might be said of the general submissions made in the days of king Richard the second and king Henry the eighth, to speak nothing of the prescription of divers hundreds of years' possession, which was the plea that Jephthah[c] used to the Ammonites, and is indeed the best evidence that the bishop of Rome's own proctors[d] do produce for their master's right to Rome itself.

For the pope's direct dominion over Ireland, two titles are brought forth, beside those covenants of king John (mentioned by Allen) which he that hath any understanding in our state, knoweth to be clearly void and worth nothing. The one is taken from a special grant supposed to be made by the inhabitants of the country, at the time of their first conversion unto Christianity: the other from a right which the[e] pope challengeth unto himself over all islands in general. The former of these was devised of late by an Italian, in the reign of king Henry the second; before whose time not one footstep doth appear in all antiquity of any claim that the bishop of Rome should make to the dominion of Ireland; no not in the pope's own records, which have been curiously searched by Nicolaus Arragonius, and other ministers of his, who have purposely written of the particulars

[b] Cum juri suo renuntiare liberum sit cuilibet (quanquam subjectionis cujuslibet hactenus immunes) his tamen hodie nostris diebus Anglorum regi Henrico secundo omnes Hiberniæ principes firmis fidei sacramentique vinculis se sponte submiserunt. Girald. Cambrens. Hibern. expugnat. lib. 3. cap. 7.

[c] Judg. chap. 11. ver. 26.

[d] Genebrard. Chronograph. lib. 3. in Sylvest. I. Bellarmin. de Roman. pontif. lib. 5. cap. 9. in fine.

[e] Insulas omnes sibi speciali quodam jure vendicat. Girald. Cambr. Hibern. expugnat. lib. 2. cap. 7.

of his temporal estate. The Italian of whom I speak is Polydore Virgil; he that composed the book De inventoribus rerum, of the first inventers of things: among whom he himself may challenge a place for this invention, if the inventers of lies be admitted to have any room in that company. This man being sent over by the pope into England for[f] the collecting of his Peter-pence, undertook the writing of the history of that nation, wherein he forgot not by the way to do the best service he could to his lord that had employed him thither. There he telleth an idle tale, how the Irish being moved to accept Henry the second for their king, "did[g] deny that this could be done otherwise than by the bishop of Rome's authority: because (forsooth) that fromthe very beginning, after they had accepted the Christian religion, they had yielded themselves and all that they had into his power, and they did constantly affirm (saith this fabler) that they had no other lord beside the pope, of which also they yet do brag."

The Italian is followed herein by two Englishmen, that wished the pope's advancement as much as he: Edmund Campian and Nicholas Sanders; the one whereof writeth, that "immediately[h] after Christianity was planted here, the whole island with one consent gave themselves not only into the spiritual, but also into the temporal jurisdiction of the see of Rome;" the other in Polydore's own words, though he name him not, that "the[i] Irish from the beginning, presently after they had received the

[f] Nos hanc olim quæsturam aliquot per annos gessimus; ejusque muneris obeundi causa primum in Angliam venimus. Polydor. Virgil. Anglic. histor. lib. 4.

[g] Id Hiberni posse fieri, nisi autoritate Romani pontificis negabant; quod jam inde ab initio, post Christianam religionem acceptam, sese ac omnia sua in ejus ditionem dedidissent: atque constanter affirmabant, non alium habere se Dominum, præter ipsum pontificem: id quod etiam nunc jactitant. Id. lib. 13. ejusd. histor.

[h] Camp. History of Ireland. lib. 2. cap. 1.

[i] Hiberni initio statim post Christianam religionem acceptam, se suaque omnia in pontificis Romani ditionem dederant; nec quenquam alium supremum Hiberniæ principem ad illud usque tempus præter unum Romanum pontificem agnoverunt. Sander. de schism. Anglican. lib. 1. ad ann. 1542.

Christian religion, gave up themselves and all that they had into the power of the bishop of Rome;" and that until the time of king Henry the second, they did "acknowledge no other supreme prince of Ireland, beside the bishop of Rome alone." For confutation of which dream, we need not have recourse to our own chronicles; the bull of Adrian the fourth, wherein he giveth liberty to king Henry the second to enter upon Ireland, sufficiently discovereth the vanity thereof. For, he there shewing what right the Church of Rome pretended unto Ireland, maketh no mention at all of this, which had been the fairest and clearest title that could be alleged, if any such had then been existent in rerum natura, but is fain to fly unto a far-fetched interest which he saith the Church of Rome hath unto all Christian islands. "Truly[k] (saith he to the king) there is no doubt, but that all islands unto which Christ the Son of Righteousness hath shined, and which have received the instructions of the Christian faith, do pertain to the right of St. Peter and the holy Church of Rome, which your nobleness also doth acknowledge."

If you would further understand the ground of this strange claim, whereby all Christian islands at a clap are challenged to be parcel of St. Peter's patrimony, you shall have it from Johannes Sarisburiensis, who was most inward with pope Adrian, and obtained from him this very grant whereof now we are speaking. "At[l] my request (saith he) he granted Ireland to the illustrious king of England Henry the second, and gave it to be possessed by right of inheritance: as his own letters do testify unto this day. For all islands, of ancient right, are said to belong to the Church of Rome, by the donation of Constantine, who

[k] Sane omnes insulas, quibus sol justitiæ Christus illuxit, et quæ documenta fidei Christianæ susceperunt, ad jus S. Petri et sacrosanctæ Romanæ Ecclesiæ (quod tua etiam nobilitas recognoscit) non est dubium pertinere. Bull. Adrian. IV. ad Henr. II. Angl. reg.

[l] Ad preces meas illustri regi Anglorum Henrico secundo concessit et dedit Hiberniam jure hæreditario possidendam: sicut literæ ipsius testantur in hodiernum diem. Nam omnes insulæ, de jure antiquo, ex donatione Constantini, qui eam fundavit et dotavit, dicuntur ad Romanam ecclesiam pertinere. Johan. Sarisburiens. metalogic. lib. 4. cap. 42.

founded and endowed the same." But you will see, what a goodly title here is, in the mean time: first, the donation of Constantine hath been long since discovered to be a notorious forgery, and is rejected by all men of judgment as a senseless fiction. Secondly, in the whole context of this forged donation I find mention made of islands in one place only: where[m] no more power is given to the Church of Rome over them, than in general over the whole continent (by east and by west, by north and by south) and in particular over Judea, Græcia, Asia, Thracia, and Africa, which use not to pass in the account of St. Peter's temporal patrimony. Thirdly, it doth not appear that Constantine himself had any interest in the kingdom of Ireland: how then could he confer it upon another? Some words there be in an oration of Eumenius[n] the rhetorician, by which peradventure it may be collected, that his father Constantius bare some stroke here, but that the island was ever possessed by the Romans, or accounted a parcel of the empire, cannot be proved by any sufficient testimony of antiquity. Fourthly, the late writers that are of another mind, as Pomponius Lætus, Cuspinian, and others, do yet affirm withal, that[o] in the division of the empire after Constantine's death, Ireland was assigned unto Constantinus the eldest son, which will hardly stand with this donation of the islands supposed to be formerly made unto the bishop of Rome and his successors. Pope Adrian therefore, and John of Salisbury his solicitor, had need seek some better warrant for the title of Ireland, than the donation of Constantine.

[m] Per nostram imperialem jussionem sacram, tam in oriente quam in occidente, vel etiam septentrionali et meridiana plaga, videlicet in Judæa, Græcia, Asia, Thracia, Africa et Italia, vel diversis insulis nostra largitate eis libertatem concessimus: ea prorsus ratione, ut per manus beatissimi patris nostri Sylvestri pontificis successorumque ejus omnia disponantur. Edict. Constantin.

[n] Ultra oceanum vero quid erat præter Britanniam? Quæ a vobis ita recuperata est; ut illæ quoque nationes terminis ejusdem insulæ cohærentes vestris nutibus obsequantur. Eumen. Panegyric. ad Constant.

[o] Pomp. Læt. in Roman. histor. compend. Jo. Cuspian. in Cæsarib. Seb. Munster. in lib. 2. Cosmograph.

John Harding in his chronicle saith, that the kings of England have right

> To[p] Ireland also, by King Henry (le fitz
> Of Maude, daughter of first King Henry)
> That conquered it, for their great heresy.

which in another place he expresseth more at large, in this manner:

> The[q] King Henry then, conquered all Ireland
> By papal doom, there of his royalty
> The profits and revenues of the land
> The domination, and the sovereignty
> For error which again the spirituality
> They held full long, and would not been correct
> Of heresies, with which they were infect.

Philip O Sullevan, on the other side, doth not only deny that[r] Ireland was infected with any heresy, but would also have us believe, that[s] the pope never intended to confer the lordship of Ireland upon the kings of England. For where it is said in pope Adrian's bull, "Let[t] the people of that land receive thee, and reverence thee as a lord:" the meaning thereof is, saith this glozer, Let[u] them reverence thee, "as a prince worthy of great honour; not as lord of Ireland, but as a deputy appointed for the collecting of the ecclesiastical tribute." It is true indeed that king Henry the second, to the end he might the more easily obtain the pope's good will for his entering upon Ireland, did voluntarily offer unto him the payment of a yearly pension of one penny out of every house in the country: which (for ought that I can learn) was the

[p] Harding. Chronic. cap. 241.

[q] Ibid. cap. 132.

[r] O Sullevan. histor. Catholic. Iberniæ, tom. 2. lib. 1. cap. 7.

[s] Ibid. cap. 4. 5. 9. et lib. 2. cap. 3.

[t] Illius terræ populus te recipiat, et sicut Dominum veneretur. Bull. Adrian. IV.

[u] Sicut Dominum veneretur, id est, ut principem dignum magno honore; non Dominum Iberniæ, sed præfectum causa colligendi tributi ecclesiastici. O Sullevan. hist. Ibern. fol. 59. b. in margine.

first ecclesiastical tribute that ever came unto the pope's coffers out of Ireland. But that king Henry got nothing else by the bargain but the bare office of collecting the pope's smoke-silver (for so we called it here, when we paid it) is so dull a conceit, that I do somewhat wonder how O Sullevan himself could be such a blockhead, as not to discern the senselessness of it.

What the king sought for and obtained, is sufficiently declared by them that writ the history of his reign. In[w] the year of our Lord MCLV. the first bull was sent unto him by pope Adrian: the sum whereof is thus laid down in a second bull, directed unto him by Alexander the third, the immediate successor of the other. "Following[x] the steps of reverend pope Adrian, and attending the fruit of your desire, we ratify and confirm his grant concerning the dominion of the KINGDOM of Ireland conferred upon you: reserving unto St. Peter and the holy Church of Rome, as in England so in Ireland, the yearly pension of one penny out of every house." In this sort did pope Adrian, as much as lay in him, give Ireland unto king Henry, "hæreditario jure possidendam, to be possessed by right of inheritance;" and withal "sent[y] unto him a ring of gold, set with a fair emerald, for his investiture in the right thereof:" as Johannes Sarisburiensis, who was the principal agent betwixt them both in this business, doth expressly testify. After this, in the year MCLXXI.

[w] Robert. de Monte. Roger. de Wendover. Matth. Paris. et Nicol. Trivett in Chronic. ann. 1155.

[x] Venerabilis Adriani papæ vestigiis imhærentes, vestrique desiderii fructum attendentes; concessionem ejusdem super Hibernici regni dominio vobis indulto (salva beato Petro et sacrosanctæ Ecclesiæ Romanæ, sicut in Anglia sic in Hibernia, de singulis domibus annua unius denarii pensione) ratam habemus et confirmamus. Bul. Alexandri III. apud Giraldum Cambrens. lib. 2. histor. Hibern. expugnat. cap. 6. in codicibus MS. (in edito enim caput hoc mancum est) et Jo. Rossum Warvicensem, in tract. De terris coronæ Angliæ annexis.

[y] Annulum quoque per me transmisit aureum, smaragdo optimo decoratum, quo fieret investitura juris in gerenda Hibernia: idemque adhuc annulus in curiali archio publico custodiri jussus est. Jo. Sarisbur. Metalogic. lib. 4. cap. 42. de quo consulendus etiam est Giraldus Cambrens. lib. 2. Hibern. expugnat. cap. 6.

the king himself came hither in person: where the "archbishops and bishops of Ireland received[z] him for their king and lord." The king, saith John Brampton, "received[a] letters from every archbishop and bishop, with their seals hanging upon them in the manner of an indenture, confirming the kingdom of Ireland unto him and his heirs, and bearing witness that they in Ireland had ordained him and his heirs to be their kings and lords for ever." At Waterford, saith Roger Hoveden, "all[b] the archbishops, bishops, and abbots of Ireland came unto the king of England, and received him for king and lord of Ireland; swearing fealty to him and to his heirs, and power to reign over them for ever; and hereof they gave him their instruments. The kings also and princes of Ireland, by the example of the clergy, did in like manner receive Henry king of England for lord and king of Ireland, and became his men (or, did him homage) and swore fealty to him and his heirs against all men."

These things were presently after confirmed in the national synod held at Cashel: the acts whereof in Giraldus Cambrensis are thus concluded: "For[c] it is fit and most meet, that as Ireland by God's appointment hath gotten a lord and a king from England; so also they

[z] In regem et Dominum receperunt. Roger. Wendover, et Matth. Paris. in historia majori, ann. 1171. Roger Hoveden, in posteriore parte annalium. Johan. Brampton in historia Joralanensi, et Bartholomæus de Cotton, in histor. Anglor. MS.

[a] Recepit ab unoquoque archiepiscopo et episcopo literas, cum sigillis suis in modum chartæ pendentibus; regnum Hiberniæ sibi et hæredibus suis confirmantes, et testimonium perhibentes ipsos in Hibernia eum et hæredes suos sibi in reges et dominos in perpetuum constituisse. Jo. Brampton. Ibid.

[b] Venerunt ibidem ad regem Angliæ omnes archiepiscopi, episcopi, abbates totius Hiberniæ, et receperunt eum in regem et dominum Hiberniæ; jurantes ei et hæredibus suis fidelitatem, et regnandi super eos potestatem in perpetuum: et inde dederunt ei chartas suas. Exemplo autem clericorum, prædicti reges et principes Hiberniæ, receperunt simili modo Henricum regem Angliæ in dominum et regem Hiberniæ; et homines sui devenerunt, et ei et hæredibus suis fidelitatem juraverunt contra omnes homines. Rog. Hoveden. ad ann. 1171.

[c] Dignum etenim et justissimum est, ut sicut dominum et regem ex Anglia sortita est divinitus Hibernia; sic etiam exinde vivendi formam accipiant meliorem. Girald. Cambrens. Hibern. expugnat. lib. 1. cap. 34.

should from thence receive a better form of living." King Henry also at the same time "sent[d] a transcript of the instruments of all the archbishops and bishops of Ireland, unto pope Alexander, who by his apostolical authority (for so was it in those days of darkness esteemed to be) did confirm the kingdom of Ireland unto him and his heirs, according to the form of the instruments of the archbishops and bishops of Ireland, and[e] made them kings thereof for ever." The king also obtained[f] further from pope Alexander, "that it might be lawful for him to make which of his sons he pleased king of Ireland, and to crown him accordingly; and to subdue the kings and great ones of that land, which would not subject themselves unto him." Whereupon, in a grand council held at Oxford in the year of our Lord MCLXXVII. "before[g] the bishops and peers of the kingdom he constituted his son John king of Ireland, according[h] to that grant and confirmation of pope Alexander." And to make the matter yet more sure, in the year MCLXXXVI. he obtained a new license from pope Urban the third, "that[i] one of his sons, whom he himself would, should be crowned for the

[d] Rex Angliæ misit transcriptum chartarum universorum archiepiscoporum et episcoporum Hiberniæ, ad Alexandrum papam: et ipse authoritate apostolica confirmavit illi et hæredibus suis regnum Hiberniæ, secundum formam chartarum archiepiscoporum et episcoporum Hiberniæ. Rog. Hoveden.

[e] Nam summus pontifex regnum illud sibi et hæredibus suis auctoritate apostolica confirmavit: et in perpetuum eos constituit inde reges. Jo. Brampton.

[f] Perquisierat ab Alexandro summo pontifice, quod liceret ei filium suum quem vellet regem Hiberniæ facere, et similiter coronare; ac reges et potentes ejusdem terræ qui subjectionem ei facere nollent, debellare. Id. ad ann. 1177.

[g] Johannem filium suum coram episcopis et regni sui principibus regem Hiberniæ constituit. Id. ibid. et Gualterus Coventrensis, in ejusdem anni historia.

[h] Constituit Johannem filium suum regem in Hibernia, concessione et confirmatione Alexandri summi pontificis. Rog. Hoveden. annal. part. 2. ad ann. 1177.

[i] Ab eo impetravit; quod unus quem vellet de filiis suis coronaretur de regno Hiberniæ, et hoc confirmavit ei dominus papa bulla sua: et in argumentum voluntatis et confirmationis suæ, misit ei coronam de penna pavonis auro contextam. Id. ad ann. 1185.

kingdom of Ireland." And this the pope did not only confirm by his bull, but also the year following purposely sent over cardinal Octavian and Hugo de Nunant (or Novant) his[k] legates into Ireland, to crown John the king's son there.

By all this we may see, how far king Henry the second proceeded in this business: which I do not so much note, to convince the stolidity of O Sullevan, who would fain persuade fools that he was preferred only to be collector of the pope's Peter-pence; as to shew, that Ireland at that time was esteemed a kingdom, and the kings of England accounted no less than kings thereof. And therefore Paul[l] the fourth needed not make all that noise, and trouble[m] the whole court of heaven with the matter, when in the year MDLV. he took upon him by his apostolical authority (such I am sure, as none of the apostles of Christ did ever assume unto themselves) to erect Ireland unto the title and dignity of a kingdom. Whereas he might have found, even in his own Roman[n] provincial, that Ireland was reckoned among the kingdoms of Christendom before he was born. Insomuch, that in the year MCCCCXVII. when the legates of the king of England and the French king's ambassadors fell at variance in the council of Constance for precedency; the English orators, among

[k] Quibus ipse commisit legatiam in Hiberniam, ad coronandum ibi Johannem filium regis. Sed dominus rex coronationem illam distulit. Id. ad ann. 1187.

[l] Paulus IV. nostris temporibus Hiberniam insulam in regni titulum ac dignitatem erexit. Gabutius in vita Pii V.

[m] Ad omnipotentis Dei laudem et gloriam, ac gloriosissimæ ejus genitricis Virginis Mariæ, totiusque curiæ cœlestis honorem, et fidei catholicæ exaltationem, Philippo rege et Maria regina nobis super hoc humiliter supplicantibus, de fratrum nostrorum consilio et apostolicæ potestatis plenitudine, apostolica authoritate insulam Hiberniæ in regnum perpetuo erigimus; ac titulo, dignitate, honore, facultatibus, juribus, insigniis, prærogativis, antelationibus, præeminentiis regiis, ac quibus alia Christi fidelium regna utuntur, potiuntur, et gaudent, ac uti, potiri, et gaudere poterunt quomodo libet, in futurum insignimus et decoramus. Bulla Pauli IV. in Rotulo patentium, ann. 2. et 3. Philippi et Mariæ, in Cancellaria Hiberniæ.

[n] Provinciale ex archivis Cancellariæ apostolicæ edit. tomo 2. Tractat. Doctor. fol. 314. (impress. Venet. ann. 1548.)

other arguments, alleged this also for themselves: "It[o] is well known, that according to Albertus Magnus and Bartholomæus, in his book De proprietatibus rerum, the whole world being divided into three parts (to wit, Asia, Africa and Europe) Europe is divided into four kingdoms, namely, the Roman for the first, the Constantinopolitan for the second, the third the kingdom of Ireland, which is now translated unto the English, and the fourth the kingdom of Spain. Whereby it appeareth, that the king of England and his kingdom are of the more eminent ancient kings and kingdoms of all Europe, which prerogative the kingdom of France is not said to obtain." And this have I here inserted the more willingly, because it maketh something for the honour of my country, to which, I confess, I am very much devoted, and in the printed acts of the council it is not commonly to be had.

But now cometh forth O Sullevan again, and like a little fury flieth upon the[p] English-Irish priests of his own religion, which in the late rebellion of the Earl of Tyrone did "not deny that hellish doctrine, fetched out of hell for the destruction of Catholics, that it is lawful for Catholics to bear arms and fight for heretics against Catholics and their country;" or rather, if you will have it in plainer terms, that it is lawful for them of the Romish religion, to bear arms and fight for their sovereign and fellow-subjects that are of another profession, against those of their own religion that traitorously rebel against their

[o] Satis constat, secundum Albertum Magnum et Bartholomæum de proprietatibus rerum, quod toto mundo in tres partes diviso (videlicet Asiam, Africam, et Europam) Europa in quatuor dividitur regna: primum videlicet Romanum, secundum Constantinopolitanum, tertium regnum Hiberniæ quod jam translatum est in Anglicos, et quartum regnum Hispaniæ. Ex quo patet, quod rex Angliæ et regnum suum sunt de eminentioribus antiquioribus regibus et regnis totius Europæ: quam prærogativam regnum Franciæ non fertur obtinere. Act. Concil. Constant. Sess. 28. MS. in bibliotheca regia.

[p] Cujus mali maxima culpa in aliquot Anglo Ibernos sacerdotes jure transferenda est; qui tartareum dogma ab Orco in catholicorum perniciem emissum non negabant, licere catholicis contra catholicos et suam patriam pro hæreticis gerere arma et dimicare. Philip O Sullevan. hist. Catholic. Iberniæ, tom. 4. lib. 3. cap. 5. fol. 263. edit. Ulissipon. ann. 1621.

prince and country; and to shew "how[q] mad and how venomous a doctrine they did bring (these be the caitiff's own terms) that exhorted the laity to follow the queen's side;" he setteth down the censure of the doctors of the university of Salamanca and Valladolid, published in the year MDCIII. for the justification of that rebellion, and the declaration of pope Clement the eighth's letters touching the same, wherein he signifieth that "the[r] English ought to be set upon no less than the Turks, and imparteth the same favours unto such as set upon them, that he doth unto such as fight against the Turks." Such wholesome directions doth the bishop of Rome give unto those that will be ruled by him: far different (I wiss) from that holy doctrine, wherewith the Church of Rome was at first seasoned by the apostles: "Let[s] every soul be subject unto the higher powers; for there is no power but of God," was the lesson that St. Paul taught to the ancient Romans. Where if it be demanded, "whether[t] that power also, which persecuteth the servants of God, impugneth the faith, and subverteth religion, be of God?" our countryman Sedulius will teach us to answer with Origen, that "even such a power as that, is given of God, for the revenge of the evil, and the praise of the good;" although he were as wicked as either Nero among the Romans, or Herod among the Jews: the one whereof

[q] Hæc est academiarum censura; qua liquido constat, quanta ignoratione et caligine erraverint illi Iberni, qui in hoc bello Protestantibus opem tulerunt, et catholicos oppugnarunt; quamque insanam et venenosam doctrinam attulerint nonnulli doctiores vulgo habiti, qui sæculares homines ad reginæ partes sequendas exhortati, a fide tuenda averterunt. Id. tom. 3. lib. 8. cap. 7. fol. 204.

[r] Cum enim pontifex dicat Anglos adversus catholicam religionem pugnare, eosque non minus ac Turcas oppugnari debere; eisdemque gratiis eos oppugnantes prosequatur, quibus contra Turcas pugnantes prosequitur: quis dubitet, bellum ab Anglis adversus exercitum catholicum omnino iniquum geri? Censur. Doct. Salmantic. et Vallisolet. de Hiberniæ bello.

[s] Rom. cap. 13. ver. 1.

[t] Quid et illa potestas, quæ servos Dei persequitur, fidem impugnat, religionem subvertit, a Deo est? Ad quod respondendum, quod etiam talis potestas a Deo data est, ad vindictam quidem malorum, laudem vero bonorum. Sedul. in Rom. cap. 13.

most cruelly persecuted the Christians, the other Christ himself.

And yet when the one of them swayed the sceptre, St. Paul told the Christian Romans, that they "must[u] needs be subject, not only for wrath, but also for conscience sake:" and of the causeless fear of the other, these verses of Sedulius are solemnly sung in the Church of Rome, even unto this day:

Herodes[w] hostis impie,
Christum venire quid times?
Non eripit mortalia,
Qui regna dat cœlestia.

Why, wicked Herod, dost thou fear
And at Christ's coming frown?
The mortal he takes not away,
That gives the heavenly crown.

a better paraphrase whereof you cannot have, than this which Claudius hath inserted into his collections upon St. Matthew: "That[x] king which is born, doth not come to overcome kings by fighting, but to subdue them after a wonderful manner by dying: neither is he born to the end that he may succeed thee, but that the world may faithfully believe in him. For he is come, not that he may fight being alive, but that he may triumph being slain; nor that he may with gold get an army unto himself out

[u] Rom. cap. 13. ver. 5.

[w] Sedul. in Hymno acrostich. de vita Christi.

[x] Rex iste qui natus est, non venit reges pugnando superare, sed moriendo mirabiliter subjugare: neque ideo natus est ut tibi succedat, sed ut in eum mundus fideliter credat. Venit enim, non ut regnet vivus, sed ut triumphet occisus: nec sibi de aliis gentibus auro exercitum quærat; sed ut pro salvandis gentibus pretiosum sanguinem fundat. Inaniter invidendo timuisti successorem, quem credendo debuisti quærere salvatorem; quia si in eum crederes, cum eo regnares; et sicut ab illo accepisti temporale regnum, acciperes etiam sempiternum. Hujus enim pueri regnum non est de hoc mundo; sed per ipsum regnatur in hoc mundo. Ipse est etiam sapientia Dei, quæ dicit in proverbiis: Per me reges regnant. Puer iste verbum Dei est, puer iste virtus et sapientia Dei est. Si potes, contra Dei sapientiam cogita: in tuam perniciem versaris, et nescis. Tu enim regnum nullatenus habuisses, nisi ab isto puero qui nunc natus est accepisses. Claud. lib. 1. in Matth.

of other nations, but that he may shed his precious blood for the saving of the nations. Vainly didst thou by envying fear him to be thy successor, whom by believing thou oughtest to seek as thy Saviour: because if thou didst believe in him, thou shouldst reign with him; and as thou hast received a temporal kingdom from him, thou shouldst also receive from him an everlasting. For the kingdom of this Child is not of this world, but by him it is that men do reign in this world. He is the wisdom of God, which saith in the Proverbs, By me kings reign. This Child is the Word of God: this Child is the power and wisdom of God: If thou canst, think against the wisdom of God: thou workest thine own destruction, and dost not know it. For thou by no means shouldst have had thy kingdom, unless thou hadst received it from that Child which now is born."

As for the censure of the doctors of Salamanca and Vallodilid, our nobility and gentry, by the faithful service which at that time they performed unto the crown of England, did make a real confutation of it. Of whose fidelity in this kind I am so well persuaded, that I do assure myself, that neither the names of Franciscus Zumel and Alphonsus Curiel, how great schoolmen soever they were, nor of the fathers of the society, Johannes de Zinguenza, Emanuel de Roias, and Gaspar de Mena, nor of the pope himself, upon whose sentence they wholly ground their resolution; either then was or hereafter will be of any force, to remove them one whit from the allegiance and duty which they do owe unto their king and country. Nay I am in good hope, that their loyal minds will so far distaste that evil lesson, which those great rabbies of theirs would have them learn; that it will teach them to unlearn another bad lesson, wherewith they have been most miserably deluded. For whereas heretofore wise[y]

[y] Veritas sapienti nitet, cujuscunque ore prolata fuerit. Gildas, in Codice canonum Cottoniano tit. De veritate credenda, quocunque ore prolata fuerit. Similiter Nennius, præfat. in historiam Britonum (MS. in publica Cantabrigiensis academiæ bibliotheca:) Non quis dicat, aut qualiter dicatur, sed quid dictum sit, veritatis testimonio magis attendendum esse probatur

men did learn to give credence to the truth, "by whosoever's mouth it should be delivered:" now men are made such fools, that they are taught "to[z] attend in the doctrine of religion, not what the thing is that is said, but what the person is that speaketh it."

But how dangerous a thing it is, to have the faith of our Lord Jesus Christ in respect of persons; and to give entertainment to the truth, not so much for itself as for the regard that is had to the deliverer of it: I wish men would learn otherwise, than by woful experience in themselves. "The[a] truth (saith Claudius) is to be loved for itself, not for the man, or for the angel, by whom it is preached. For he that doth love it in respect of the preachers of it, may love lies also, if they peradventure shall deliver any;" as here without all peradventure, the pope and his doctors have done, unless the teaching of flat rebellion and high treason may pass in the account of Catholic verities. The Lord of his mercy open their eyes, that they may see the light, and give them grace to receive the love of the truth, that they may be saved. The Lord likewise grant, if it be his blessed will, that truth and peace may meet together in our days, that we may be all gathered into "one[b] fold," under "one shepherd," and that "the[c] whole earth may be filled with his glory." Amen, Amen.

[z] In doctrina religionis non quid dicatur, sed quis loquatur attendendum esse. Thom. Stapleton. defens. ecclesiastic. authoritat. lib. 3. cap. 7. et demonstrat. principior. doctrinal. lib. 10. cap. 5.

[a] Veritas propter seipsam diligenda est, non propter hominem, aut propter angelum, per quem adnunciatur. Qui enim propter adnunciatores eam diligit, potest et mendacia diligere, siqua forte ipsi sua protulerint. Claud. in Galat. cap. 1.

[b] John, chap. 10. ver. 16.

[c] Psalm 72. ver. 19.

TO THE READER.

In judging of the religion of our ancestors, we are not to build our conclusion upon every single proposition wherein they either agree with, or dissent from us; but upon the main bulk of the substantial points of doctrine which are controverted betwixt us at this day. Therefore the adversary must not imagine, that I intend here to make such simple collections as these. Such a man held such a point with us: therefore he was a Protestant; no more than I will allow him to frame the like. Such a man was a monk, or in such or such a particular agreed with the now Church of Rome: therefore he was a papist. And forasmuch as for any one man we have not sufficient evidences left unto us, whereby it may appear what he held in every particular, the only way that now remaineth is to join all of them together, with this presumption, that what one man of note hath delivered, the contrary whereof is not to be found in others of his countrymen who lived about the same time; that is to be supposed to have been the doctrine which was commonly received in those countries at that time.

Hence it is that I oftentimes chain together the sayings

of divers authors into one context; and insert also sometimes certain sentences of theirs, which do not so much make for any controversy, as for the apt connexion of the points, and the illustration of the present head of doctrine there treated of. And although my principal intention in this discourse was to produce such evidences as might shew the agreement that was betwixt our ancestors and us in matter of religion, and to leave the instances which might be alleged for the contrary to them unto whom the maintaining of that part did properly belong: yet I have upon occasion touched upon that part also, and brought to light some things which I met withal in such hidden antiquities, as in all likelihood would not have come unto their notice without my discovery.

The printed books which I cite, lie as open to them as they have done to me; neither need they our help for the collecting of such things out of them as may seem to make for their purpose: I would we were half as careful for the maintenance of the truth that way, as they every day shew themselves to be in not letting slip any manner of advantage which may countenance their superstitions and errors. As for the manuscripts which I use, they are partly known to some of them, partly notified in the marginal quotations of the treatise itself, where the place is noted in which they may be found. A great part whereof being gathered together in the rare treasury of that worthy baronet, Sir Robert Cotton, I thought it not amiss to mark all such with an asterisk (*) in the following catalogue; to the end, that if any of the other side will be pleased to look into these things, he may with more ease satisfy himself by perusing the chief of these monuments brought thus together into one place; and so as well examine the truth of my allegations, as take up what he shall think meet for the patronage of his own cause;

my intention herein being to deal fairly, and not to desire the concealing of any thing that may tend to the true discovery of the state of former times, whether it may seem to make for me or against me.

A catalogue of the authors cited in this discourse, according to the times wherein they flourished.

300. Eumenius Rhetor
317. Constantinus Magnus: cui ineptissima afficta est Donatio
330. Eusebius
380. Amphilochius
400. Jo. Chrysostomus
410. Hieronymus
414. Pelagius et Celestius hæretici
420. Augustinus
433. Prosper Aquitanicus
440. *Patricius
448. Secundinus
450. Synodus Patricii, Auxilii et Isscrnini
490. Sedulius
494. Concilium Romanum sub Gelasio
530. Damascius
540. Gildas
*Cogitosus
580. Venantius Fortunatus
592. Gregorius I.
600. Columbanus
610. Laurentius, Mellitus et Justus: quorum epistolæ ad Hibernos pars habetur apud Bedam
620. Taliessinus Bardus
630. Gallus
634. Honorius I. cujus epistolæ ad Hibernos pars habetur apud Bedam
639. Clerus Romanus: cujus epistolæ ad Hibernos fragmentum habetur apud Bedam

640. Jonas
650. *Cummianus
657. Author libri de Mirabilibus S. Scripturæ
660. Hildephonsus Toletanus
664. Streneshalchana Synodus: cui interfuerunt Colmanus et Wilfridus
680. Theodorus Campidonensis, vel quicunque author fuit vitæ Magni sive Magnoaldi
680. *Author vitæ Fursei
690. Adamnanus
690. Aldhelmus
700. *Collectio Canonum Ecclesiæ Anglo-Saxonicæ
720. *Stephanus presbyter
730. *Author fragmenti de Ecclesiasticorum Officiorum origine
731. Beda
745. Bonifacius Moguntinus
745. Concilium Romanum II. sub Zacharia P.
760. *Egbertus
795. Alcuinus
800. Egilwardus, vel quicunque author fuit vitæ Kiliani
815. Claudius Scotus
840. Walafridus Strabus
850. Anonymus author vitæ Chrysostomi
850. Johannes Erigena
858. *Nennius
860. Photius
885. Ælfredus Rex
890. Leo Imperator
893. Asser Menevensis
914. *Howelus Dha
950. *Fridegodus
Probus
Brito
1010. Calvus Perennis
1022. *Burgenses Dublinienses
1022. *Henricus I. Rex Angliæ
1074. *Lanfrancus
1080. Gregorius VII.
1082. *Marianus Scotus
1085. *Johannes, Sulgeni filius
1090. Ricemarchus, filius ejusdem
1095. Anselmus
1100. Gille sive Gillebertus Lumnicensis Episcopus
1110. *Gotcelinus Bertinianus
1123. Eadmerus

1125. Hildebertus Cenomanensis
1130. Liber Landavensis Ecclesiæ, vocatus Tilo
1140. Guilielmus Malmesburiensis
1150. Bernardus Clarævallensis
1153. Henricus Saltereyensis
1155. Adrianus IV.
1156. Caradocus Lancarvanensis
1158. Johannes Sarisburiensis
1175. Alexander III.
1180. Jocelinus Furnesii monachus
1185. *Giraldus Cambrensis
1204. Rogerus Hovedenus
1210. Robertus de Monte
1210. Innocentius III.
1216. Tumanensis archiepiscopus et suffraganeorum rescriptum ad eundem
1222. Cæsarius Heisterbachensis monachus
1226. Gualterus Coventriensis
1235. *Rogerus de Wendover
1240. *Annalium Dubliniensium fragmentum
1250. Matthæus Parisiensis
1281. *Johannes Brampton
1292. *Bartholomæus de Cotton
*Annales Melrosensis Cœnobii
1307. Nicolaus Trivetus
1347. Pembrigius, author prioris partis annalium Hiberniæ a D. Camdeno editorum
1357. Richardus Armachanus
1366. *Johannes de Tinmouth, Anglicus vulgo dictus
1384. Guilielmus Andreæ, Midensis episcopus
1392. Concilium Stanfordiæ sub Guilielmo Cantuariensi
1417. Oratores Angli in Constantiensi Concilio
1427. *Thomas Casæus
1438. Marcus Ephesius
1460. Johannes Capgravius
1461. Johannes Hardingus
1480. Johannes Rossus
1490. Pomponius Lætus
1494. Baptista Mantuanus
1500. Jo. Cuspinianus
1533. Polydorus Virgilius

That which concerneth the pope's supremacy and the union of other Churches with the Church of Rome, I have here handled at large: because upon that point the Romanists do hazard their whole cause, acknowledging the standing[a] or falling of their Church absolutely to depend thereupon. I have somewhat also insisted upon the supreme power which the kings of England have in the temporal state of this realm, and discovered the vanity of the pope's claim unto it: the exercise of the prince's power in causes ecclesiastical, I have touched but incidently; that being a question which requireth explication rather than demonstration. Wherein having been called by authority (the very same time wherein I was making up this treatise) to give satisfaction in a public place of justice unto such as pretended some scruple of conscience that way, I thought good to annex that declaration[b] as a kind of a supplement to this present discourse, together with his Majesty's royal approbation of it[c]; which I have done, not for any vain ostentation (although I have good cause to rejoice in the testimony and perpetual memory of my dear master) but to stop the mouth of cavillers, who may perhaps object that the king challengeth another manner of authority than that which I ascribe unto him: which no man will say, who knew king James to have been, as the most learned and judicious prince that ever sat upon this throne, so the most jealous of his prerogative royal, and the most impatient of the least diminution of the rights and preeminences united unto his imperial crown: whereby you may easily discern, that such as charge the taking that part of the oath of supre-

[a] Etenim de qua re agitur, cum de primatu pontificis agitur? brevissime dicam, de summa rei Christianæ. Id enim quæritur, debeatne Ecclesia diutius consistere, an vero dissolvi, et concidere. Bellarm. Præfat. in libros de Rom. Pontif.

[b] See vol. 2. pag. [c] See life, ann. 1622.

macy, which concerneth the king's authority in causes ecclesiastical, with "loathsome and base flattery, abominable and blasphemous adulation, shameful heresy and untruth against nature" (these be the powers of cardinal Allen's rhetoric) bewray themselves to be somewhat near of kin unto those false teachers, that speak great swelling words of vanity: whose characters St. Peter[d] and St. Jude[e] have long since deciphered; that not only, out of their presumption and self conceitedness, "they are not afraid to speak evil of dignities," but also after a brutish manner take the boldness to "speak evil of those things which they understand not," from whose seductions I beseech God to deliver all his Majesty's true hearted subjects.

[d] 2 Peter chap. 2. ver. 10, 12, 18. [e] Jude, ver. 8, 10.

VETERUM
EPISTOLARUM HIBERNICARUM
SYLLOGE;

QUÆ PARTIM AB HIBERNIS, PARTIM AD HIBERNOS, PARTIM DE HIBERNIS VEL REBUS HIBERNICIS SUNT CONSCRIPTÆ.

JACOBUS USSERIUS

ARMACHANUS ARCHIEPISCOPUS COLLEGIT ET RECENSUIT.

1632.

JACOBUS ARMACHANUS

LECTORI S.

Quantum ad fidem rerum conferat epistolarum propriis temporibus scriptarum diligens inspectio; cum ex aliorum annalium, tum ex historiæ Augustæ scriptorum lectione, compertum habent eruditi. Hinc ego patriarum antiquitatum, ecclesiasticarum præsertim, penitius cognoscendarum studio ductus; ut Sedulii nostri epistolas (quas intra centum quadraginta proximos annos adhuc extitisse, ex Johanne Trithemio intellexeram) alicunde nanciscerer, operam inprimis dedi. Verum quum neque illius, neque unius alicujus e veterum illorum numero, justum aliquod hujus argumenti volumen adipisci possem: ad δευτέρον πλοῦν conversus, quicquid sparsim inter chartulas meas ejus generis ἀνέκδοτον reperire potui, addito ex libris

editis supplemento, in unum literarum fasciculum conjeci. Unde jam, pro unius alicujus aut alterius libris singularibus, multorum et diversis sibi ætatibus succedentium disjectæ tabulæ, uno veluti intuitu conspiciendas sese offerunt: ex quarum consideratione, quantum seu in pietate seu in doctrina seculum quodque vel profecerit vel defecerit, licebit animadvertere. Neque enim tam hic spectandum, quid quisque loqui semper debeat; quam quid quaque ætate homines dicere assueverint.

Id autem cum primis memorabile est, quod in tertia decima epistola prodit Aldhelmus, de exteris ad capessendum ingenii cultum catervatim in Hiberniam confluentibus: quæ ab illo ut Paradisus quidam aut novus Circulus lacteus depingitur; "discentium opulans vernansque pascuosa numerositate lectorum, quemadmodum poli cardines astriferis micantium ornantur vibraminibus siderum." Eo pertinet et Bedæ ille locus[a]. Erant in Hibernia multi nobilium simul et mediocrium de gente Anglorum, qui tempore Finani et Colmani episcoporum, relicta insula patria, vel divinæ lectionis vel continentioris vitæ gratia illo secesserant. Et quidam quidem mox se monasticæ conversationi fideliter mancipaverunt: alii magis

[a] Histor. ecclesiastic. lib. 3. cap. 27.

circumeundo per cellas magistrorum lectioni operam dare gaudebant. Quos omnes Scoti libentissime suscipientes, victum eis quotidianum sine pretio, libros quoque ad legendum, et magisterium gratuitum præbere curabant." Ut iis temporibus verissimum fuerit, quod de eadem Hibernia alibi pronuntiat idem: "gentem[b] fuisse innoxiam, et nationi Anglorum semper amicissimam."

Hue etiam spectat, quod de Agilberto Gallo, Occidentalium Saxonum primum, deinde Parisiacæ civitatis episcopo, apud eundem Bedam legimus. "Legendarum[c] gratia scripturarum in Hibernia non parvo tempore demoratus est." Et de Ædilvino: "Hiberniam[d] gratia legendi adiit, et bene instructus patriam rediit, atque episcopus in provincia Lindissi factus, multo Ecclesiam tempore nobilissime rexit." Et de Altfrido Nordanhumbrorum rege:

> Scotorum[e] qui tum versatus incola terris,
> Cœlestem intento spirabat corde sophiam.
> Nam patriæ fines et dulcia liquerat arva;
> Sedulus ut Domini mysteria disceret exul.

In Hiberniam siquidem secedens (ut libro primo

[b] Bed. lib. 4. Hist. eccles. cap. 25. quam eandem historiam, libro 1. de gestis regum Anglor. cap. 3. Guilielmus Malmesburiensis enarrans, Hibernense genus hominum innocens genuina simplicitate, nil unquam mali moliens, appellat.

[c] Bed. lib. 3. cap. 7.

[d] Id. ibid. cap. 27.

[e] Id. in Carm. de vita S. Cuthberti, cap. 21.

de gestis regum Anglorum refert Guilielmus Malmesburiensis) ibique "magno otio literis imbutus, omni philosophia composuerat animum."

Albinus quoque qui et Alcuinus (cujus est ad Colcum, lectorem in Scotia sive Hibernia octava decima epistola) de Willibrordo Ultrajectino archiepiscopo, qui Batavos, Frisios et Antuerpienses ad fidem Christi convertit, ita scribit. "Quia in Hibernia scholasticam eruditionem viguisse audivit, etiam quorundam sanctorum virorum, fama narrante, conversatione incitatus, et præcipue beatissimi partis et episcopi Egberti, qui cognomento sanctus vocabatur, necnon et Wicberti venerabilis viri et sacerdotis Dei (quorum uterque ob cœlestis patriæ amorem, domo, patria, cognationeque relicta, Hiberniam secessit, ibique dulcissimos supernæ contemplationis fructus seculo nudus, Deo plenus, solitaria quotidie hauriebat conversatione :) horum beatus adolescens æmulari cupiens religionem, cum conniventia sui abbatis et fratrum, in Hiberniam veloci cursu contendit, prædictorum patrum se familiaritati conjungens; quatenus, ceu prudentissima apis, ex eorum propinquitate mellifluos pietatis carperet flores, et in sui pectoris alveario dulcissimos virtutum favos construeret. Ibique duodecim annos inter eximios simul piæ religionis et sacræ lectionis magistros,

futurus multorum populorum prædicator, erudiebatur." Hæc in primo de vita Willibrordi libro, Alcuinus: et in secundi initio.

> Venerat occiduis quidam de finibus orbis,
> Vir virtute potens, divino plenus amore,
> Ore sagax, et mente vigil, et fervidus actu;
> Ad te, temporibus Pippini, Francia felix:
> Quem tibi jam genuit fœcunda Britannia mater,
> Doctaque nutrivit studiis sed Hibernia sacris;
> Nomine Willbrordus.

atque iterum in capitulo tricessimo tertio:

> Ut dudum cecini, fœcunda Britannia mater,
> Patria Scotorum clara magistra fuit.

Ubi "doctam Hiberniam, et claram Scotorum patriam," Caroli Magni temporibus eandem fuisse habitam, non obscure indicat. Ut quod de sua cecinit[f] poeta optimus, de nostra Scotia multo rectius possit usurpari.

> Hæc quoque, cum Latium quateret Mars barbarus orbem,
> Sola prope expulsis fuit hospita terra Camœnis.
> Hinc Sophiæ Graiæ, Sophiæ decreta Latinæ,
> Doctoresque rudis formatoresque juventæ
> Carolus ad Celtas traduxit.

Nam ex Hibernia traductos fuisse doctores istos, luculenter confirmat, qui vitam magni Caroli septuaginta circiter post mortem ipsius annis scripsit, Notkerus Balbulus Sangallensis monachus, narrationis suæ hinc ducto principio.

[f] Georg. Buchanan. in Silvis.

"Omnipotens regum[g] dispositor, ordinatorque regnorum et temporum, cum illius admirandæ statuæ pedes ferreos[h] vel testaceos comminuisset in Romanis; alterius non minus admirabilis statuæ caput aureum per illustrem Carolum erexit in Francis. Qui cum in occiduis mundi partibus solus regnare cœpisset, et studia literarum ubique propemodum essent in oblivione; contigit duos Scotos de Hibernia cum mercatoribus Britannis ad littus Galliæ devenire, viros et in secularibus et in sacris Scripturis incomparabiliter eruditos. Qui quotidie cum nihil ostenderent venale, ad convenientes emendi gratia turbas clamare solebant: *Si quis sapientiæ cupidus est, veniat ad nos, et accipiat eam; nam venalis est apud nos.* Quam tamen idcirco venalem se habere professi sunt, quia populum non gratuita, sed venalia mercari viderunt: ut sic vel sapientiæ, sicut cæteris rebus coemendis, eos incitarent; vel (sicut sequentia comprobant) per tale præconium in admirationem verterent et stuporem. Denique tam diu conclamata sunt ista, donec ab admirantibus, vel insanos illos putantibus, ad aures Caroli Regis, semper amatoris et cupidissimi sapientiæ, perlata fuissent. Qui sub omni celeritate ad suam eos præsentiam evocatos interro-

[g] al. *rerum.* [h] Daniel. cap. 2.

gavit; si vere, ut ipse fama comperit, sapientiam secum haberent. Qui dixerunt: *Et habemus eam, et in nomine Domini digne quærentibus dare parati sumus.* Qui cum inquisisset ab illis quid pro ipsa peterent, responderunt: *Loca tantum opportuna, et animas ingeniosas, et, sine quibus ista peregrinatio transigi non potest, alimenta, et quibus tegamur.* Quibus ille perceptis, ingenti gaudio repletus, primum quidem apud se utrumque parvo tempore tenuit. Postea vero, cum ad expeditiones bellicas urgeretur, unum eorum nomine Clementem in Gallia residere præcepit: cui et pueros nobilissimos, mediocres, et infimos, satis multos commendavit; et eis, prout necessarium habuerant, victualia ministrari præcepit, habitaculis opportunis ad habitandum deputatis. Alterum vero nomine Albinum in Italiam direxit: cui et monasterium sancti Augustini juxta Ticinensem urbem delegavit; ut illuc ad eum qui voluissent, ad discendum congregari potuissent. Audito autem Albinus de natione Anglorum, quam gratanter sapientes viros religiosissimus regum Carolus susciperet, conscensa navi venit ad eum." Et quæ sequuntur.

Eadem ipsa ex chronicis metropolis Arelatensis producunt alii[i]: quos Johannes Rossus Warwi-

[i] Vincent. specul. historial. lib. 23. cap. 173. et Antonin. Chronic. tit. 14. cap. 4. sec. 12.

censis secutus, in libro de regibus ita rem narrat. "Florentibus his diebus in Hibernia studiis liberalibus præ cæteris regnis, contigit duos Scotos monachos de Hibernia cum mercatoribus Britannicis ad littus Galliæ devenire. Et post; cum rex Carolus responsum duorum monachorum Hibernensium audisset; repletus gaudio, ambos secum retinuit. Tandem unum eorum nomine Clementem, in Gallia Parisiæ residere fecit." Hic vero Clemente Antisiodorensi episcopo, atque illo Bonifacii Moguntini antagonista (cujus in quindecima epistola fit mentio) et ætate posterior et inferior officio; Clemens Scotus ille fuit, ad quem a Ratgario Fuldensi abbate Modestus et Candidus, cum aliis, grammaticæ studendi gratia, in antiquo abbatum cœnobii illius indice missus[k] fuisse legitur. Ejusdem grammatica quædam collectanea a Melchiore Goldasto citantur[l], cum ex aliis, tum ex Comminiano, grammatico ut antiquissimo, ita et disertissimo, mutuata; cujus tamen non alia apud eum reperisse se notat Helias Putschius in sua veterum grammaticorum συναγωγῇ quam quæ in Charisio legerat: neque alius videtur esse Clemens, vitæ Caroli Magni exarator, in catalogo authorum, quorum testimonia a Wolfgango Lazio

[k] Christoph. Brower. in notis ad Rabani Poemata, pag. 118. et antiquit. Fuldens. lib. 1. cap. 14. pag. 60.

[l] Goldast. in notis ad Parænetic. vet. pag. 24. et 96.

in commentariis reipublicæ Romanæ producuntur, nominatus. Socium autem illius Albinum, apud Italos in urbe Ticinensi sive Papiensi a rege Carolo collocatum, ab Albino Anglo in loco jam citato clare separat Notkerus : neque alium Johannem illum Albinum esse existimaverim, cui rhetorica præcepta inscripta vidisse se testatur Georgius[m] Buchananus, quæ Albino Flacco sive Alcuino vulgo tribuuntur.

Neque prætermittendum est Guilielmi Camdeni, viri eruditissimi et candidissimi, præclarum hic testimonium : " Anglo-Saxones[n] nostri illa ætate, in Hiberniam tanquam ad bonarum literarum mercaturam undique confluxerunt : unde de vitis sanctis sæpissime in nostris scriptoribus legitur ; Amandatus est ad disciplinam in Hiberniam." Similia quoque in Cambro-Britannicorum sanctorum vitis subinde occurrunt : quibus etiam, de Marco et Sulgeno Britannis, ista visum est adjicere. Sic enim in extremo libri primi de miraculis S. Germani capitulo, Ericus Antissiodorensis de Marco scribit. " Qui natione Brito, educatus vero in Hibernia, post longa pontificalis sanctitatis exercitia, ultroneam sibi peregrinationem indixit. Sic traductus in Franciam, piissi-

[m] Buchanan. rer. Scotic. lib. 5. in rege LXV.

[n] Camden. in Hibern. pag. 730.

mique regis Caroli (illius nempe qui Calvus est dictus) munificentia illectus, apud beatorum Medardi et Sebastiani cœnobium anachoriticam exercet vitam; singularis nostro tempore unicæ philosophus sanctitatis." De Sulgeno qui sub annum MLXX. episcopus Menevensis fuit, ipsius filius Johannes hunc in modum cecinit.

Exemplo patrum, commotus amore legendi,
Ivit ad Hibernos sophia, mirabile, claros.
Sed cum jam cimba voluisset adire revectus
Famosam gentem scripturis atque magistris:
Appulit ad patriam, ventorum flatibus actus,
Nomine quam noto perhibent Albania longe.
Ac remoratus ibi certe tum quinque per annos
Indefessus agit votum, &c.
His ita digestis Scotorum visitat arva.
Ac mox scripturas multo meditamine sacras,
Legis divinæ scrutatur sæpe retractans.
Ast ibi per denos tricens[o] jam placidus annos
Congregat immensam pretioso pondere massam;
Protinus arguta thesaurum mente recondens.
Post hæc ad patriam remeans jam dogmate clarus
Venit, et inventum multis jam dividit aurum;
Proficiens cunctis discentibus undique circum.
Reges, quem populi, cleri, cunctique coloni,
Omnes unanimes venerantur mente serena.

In quo carmine, tria ista notanda veniunt. I. Sulgenum legendi causa, exemplo patrum Hiberniam adire voluisse: quod more majorum hoc ab illo factum fuisse ostendit. II. Tametsi Norwagienses[p] grassatores nono post Christum seculo,

[o] *trinos.*

[p] Girald. Cambrens. Topograph. Hibern. distinct. 3. cap. 37. 42. 46. Jocelin. in vita Patricii, cap. 175. et 186.

duce Turgesio, insulam hanc per annos triginta occupantes, Ecclesias fere omnes atque libros incendio consumpserint: revixisse tamen bonarum literarum studia, et seculo adhuc undecimo habitam fuisse "Hiberniam virorum doctissimorum officinam."

III. Ad illa ipsa usque tempora Hibernos nostros κατ' ἐξοχὴν Scotorum nomen retinuisse. Narrat enim hic Johannes, patri suo fuisse propositum, studendi gratia, Hiberniam petere: sed navigio, quo vectus illo pervenire cogitaverat, adversis ventis acto, ad Albaniam appulisse; ibidemque quinquennii facta mora, Scotorum demum arva invisisse, atque illic decem vel tredecim annos sacrarum Scripturarum lectioni impendisse.

Hæc ex innumeris paucula, ad epistolæ tertiædecimæ illustrationem, proferre visum fuit. In cæteris si quid obscuri sit, quod ex temporis historia lumen aliquod desideret; ei facem, ex vetere memoria comparatam, præferre conati sumus. Id tantum jam monendum: ex iis quæ ab aliis antehac sunt editæ, plures epistolas hic addi potuisse, et illam nominatim, quæ anno DCCXLII. a papa Zacharia ad Wittam vel Wittanum scripta, inter Romanorum[q] pontificum et Bonifacii[r] Moguntini

[q] Epist. Decret. edit. Romæ, tom. 2. epist. 2.
[r] Bonifac. epist. 131.

epistolas excusa prostat. Qui[s] enim Saxonico nomine Witanus sive Whitus dictus est, a Lupo[t] Servato et aliis Latino vocabulo, Albuinus eodem sensu est appellatus: is ipse, qui "egressus de Hibernia (ut notat Trithemius[u]) prædicationis causa venit in Thuringiam;" ubi a Bonifacio primus Barbarenæ sive Buraburgensis ecclesiæ episcopus est constitutus. "In oppido enim Buraburg juxta Fritzlar, sedi episcopali post suum recessum ordinavit episcopum Albuinum discipulum suum Hiberniensem, monasterii urbis monachum: cujus festum agitur VII kalendas Novembris," quemadmodum ex Manuscripto suo retulit Nicolaus Serarius[w].

Ex ineditis vero plurimæ sunt epistolæ quas, omni licet adhibita diligentia, consequi nequivimus: inter quas et regum nostrorum illæ sunt, de quibus in Caroli Magni vita Eginhardus. "Scotorum reges sic habuit ad suam voluntatem per suam munificentiam inclinatos, ut eum nunquam aliter quam Dominum, seque subditos et servos ejus pronuntiarent. Extant epistolæ ab iis ad eum missæ,

[s] Ex Anglia a Bonifacio accitum notat Othlonus vita Bonifacii lib. 1. cap. 30. Vid. Miræum in Fastis Belgicis. Mai. 1.

[t] Lup. in vita Wigberchti, cap. 14.

[u] Jo. Trithem. de viris illustr. Ord. Benedicti, lib. 4. cap. 190. vid. et lib. 3. cap. 267.

[w] Rerum Moguntiacarum libro 3. notat. 29.

quibus hujusmodi affectus eorum erga illum indicatur." Quod a Saxonico illo poeta, libro quinto de gestis Caroli, sic habetur expressum

> Scotorum reges ipsum Dominum vocitabant,
> Ac se subjectos ipsius et famulos.
> Hoc apices ab eis missi testantur ad illum,
> Quorum claret amor maximus alloquio.

Sed has, et ejus generis alias, illis qui in transmarinis partibus degunt e tenebris eruendas relinquimus; earum quas domi reperire potuimus editione hoc tempore contenti.

VETERUM
EPISTOLARUM HIBERNICARUM
SYLLOGE.

EPISTOLA I.

GREGORII I. ROMANI PONTIFICIS, AD EPISCOPOS HIBERNIÆ.

Gregorius[a], universis episcopis per Hiberniam[b].

SCRIPTA vestra summa cum gratulatione suscepi: sed erit in me uberior valde lætitia, si mihi de vestra contigerit reversione gaudere. Prima itaque epistolæ vestræ frons gravem vos pati persecutionem innotuit. Quæ quidem persecutio dum non rationabiliter sustinetur, nequaquam proficit ad salutem. Nam nulli fas est retributionem præmiorum expectare pro culpa. Debetis enim scire (sicut beatus Cyprianus dixit) quia martyrem non facit pœna, sed causa. Dum igitur ita sit, incongruum nimis est de ea vos, quam dicitis, persecutione gloriari, per quam vos constat ad æterna præmia minime provehi. Reducat ergo charitatem vestram tandem integritas fidei ad matrem, quæ vos generavit, Ecclesiam. Nulla vos animorum intentio a concordiæ unitate dissociet: nulla persuasio rependo vos a recto itinere defatiget. Nam in synodo, in

[a] Anno Christi 592.

[b] Ita legunt magno consensu exemplaria tum edita, tum manuscripta.

qua de tribus capitulis actum est, aperto liquet, nihil de fide convulsum esse, vel aliquatenus immutatum, sed (sicut scitis) de quibusdam illic solummodo personis est actitatum: quarum una, cujus scripta evidenter a rectitudine Catholicæ fidei deviabant, non injuste damnata est.

Quod autem scribitis, quia ex illo tempore inter alias provincias maxime flagellatur Italia: non hoc ad ejus debetis intorquere opprobrium; quoniam scriptum est: " Quem[b] diligit Dominus, castigat; flagellat autem omnem filium quem recipit." Si igitur ita est, ut dicitis; ex eo tempore magis dilecta est apud Deum et modis omnibus approbata, ex quo Domini sui meruit sustinere flagella. Quia vero non ita fit, quemadmodum vos in ejus insultatione affirmare conamini, rationem attendite. Postquam recordandæ memoriæ Vigilius papa in urbe regia constitutus, contra Theodoram tunc Augustam et Acephalos damnationis promulgavit sententiam; tunc Romana urbs ab hostibus adita et captivata est. Ergo bonam causam habuerunt Acephali, et injuste damnati sunt, post quorum damnationem talia contigerunt? Absit. Hoc enim nec nostrum quempiam, nec alios qui Catholicæ fidei mysteriis instituti sunt, vel dicere, vel aliquo modo confiteri convenit. His denique cognitis, ab hac quandoque jam deliberatione recedite.

Ut igitur de tribus capitulis animis vestris ablata dubietate, possit satisfactio abundanter infundi; librum quem ex hac re sanctæ memoriæ decessor meus Pelagius papa scripserat, vobis utile judicavi transmittere. Quem si deposito voluntariæ defensionis studio, puro vigilantique corde sæpius volueritis relegere; eum vos per omnia secuturos, et ad unitatem nostram reversuros nihilominus esse confido. Porro autem si, post hujus libri lectionem, in ea qua estis volueritis deliberatione persistere, sine dubio non rationi operam, sed obstinationi vos dare monstratis. Unde iterum habita locutione, charitatem vestram admoneo, ut quoniam, Deo suffragante, fidei nostræ integritas in causa trium capitulorum inviolata permansit;

[b] Heb. cap. 12. ver. 6.

mentis tumore deposito, tanto citius ad matrem vestram, quæ filios suos expectat et invitat, Ecclesiam redeatis, quanto vos ab ea quotidie expectari cognoscitis.

RECENSIO.

Ex Gregorii Regesto, lib. 2. epist. 36. indictione 10. quæ anno æræ nostræ Christianæ 592. respondet.

EPISTOLA II.

EJUSDEM GREGORII, AD QUIRINUM EPISCOPUM.

Gregorius,[a] Quirino episcopo, et cæteris episcopis in Hibernia Catholicis.

Quia charitati nihil est longe; quos dividunt loca, jungat epistola. Lator itaque præsentium ad beati Petri apostolorum principis Ecclesiam veniens, fraternitatis vestræ se asseruit ad nos epistolas accepisse, easque in Hierosolymorum urbe cum rebus quoque aliis perdidisse. In quibus, sicut ipse ait, studuistis inquirere, sacerdotes ac plebes quæ Nestorianæ hæreseos errore confusæ sunt, cum ad matrem electorum omnium Catholicam Ecclesiam revertuntur, utrum baptizari debeant, an certe solius veræ fidei confessione ejusdem matris Ecclesiæ visceribus adjungi.

Et quidem ab antiqua patrum institutione didicimus, ut qui apud hæresim in Trinitatis nomine baptizantur, cum ad sanctam Ecclesiam redeunt, aut unctione chrismatis, aut impositione manus, aut sola professione fidei ad sinum matris Ecclesiæ revocentur. Unde Arianos per impositionem manus occidens, per unctionem vero sancti chrismatis ad ingressum sanctæ Ecclesiæ Catholicæ oriens reformat. Monophysitas vero et alios ex sola vera confessione recipit: quia sanctum baptisma, quod sunt apud hæreticos consecuti, tunc in eis vires emundationis accipit, cum vel illi per impositionem manus Spiritum sanctum acceperint, vel isti per professionem veræ fidei sanctæ et universalis Ecclesiæ visceribus fuerint uniti. Hi vero hæretici qui in Trinitatis nomine minime baptizantur, sicut sunt Bonosiani[b] et Cataphryges (quia et illi Christum

[a] Anno Christi. 601.

[b] al. *Bonosiaci.*

Dominum non credunt, et isti sanctum Spiritum perverso sensu esse quendam pravum hominem Montanum credunt, quorum similes multi sunt) et alii tales, cum ad sanctam Ecclesiam veniunt, baptizantur: quia baptisma non fuit, quod in errore positi in sanctæ Trinitatis nomine minime perceperunt. Nec potest hoc ipsum baptisma dici iteratum, quod, sicut dictum est, in Trinitatis nomine non erat datum.

Nestoriani vero quia in sanctæ Trinitatis nomine baptizantur, sed eos Judaicæ perfidiæ similes, incarnationem unigeniti non credentes, suæ hæreseos error obscurat, ad sanctam Ecclesiam Catholicam venientes, de veræ fidei firmitate et confessione docendi sunt: ut unum eundemque Dei et hominis filium, Deum Dominum nostrum Jesum Christum credant, ipsum existentem in divinitate ante secula, et ipsum factum hominem in fine seculorum: quia "Verbum[c] caro factum est, et habitavit in nobis." Verbum vero carnem dicimus factum, non immutando quod erat, sed suscipiendo quod non erat. Incarnationis enim suæ mysterio unigenitus patris nostra auxit, sua non minuit. Una itaque persona est Verbum et caro, sicut ipse ait: "Nemo[d] ascendit in cœlum, nisi qui de cœlo descendit, filius hominis qui est in cœlo." Qui filius Dei in cœlo, erat filius hominis qui loquebatur in terra.

Hinc Johannes ait: "Scimus[e] quia filius Dei venit, et dedit nobis sensum." Qui nobis quem sensum dederit, illico subjungit: "ut cognoscamus verum Deum." Quem hoc loco verum Deum insinuat, nisi Patrem omnipotentem? Sed quid etiam de omnipotente filio sentiat, adjungit: "Et simus in vero filio ejus Jesu Christo." Ecce ait verum Deum patrem, verum ejus filium Jesum Christum. Quem verum filium quid esse sentiat, apertius ostendit: "Hic est," inquit, "verus Deus, et vita æterna." Si igitur, juxta errorem Nestorii, alius Verbum atque alius esset homo Jesus Christus; qui verus est homo, utique verus Deus non esset et vita æterna. Sed unigenitus filius

[c] Joh. cap. 1. ver. 14.
[d] Ibid. cap. 3. ver. 13.
[e] Ibid. cap. 5. ver. 20.

Verbum ante sæcula factus est homo. Hic est ergo "verus Deus, et vita æterna."

Certe cum hunc sancta Virgo conceptura esset, et loquentem ad se angelum audiret, ait: "Ecce[f] ancilla Domini, fiat mihi sicut dicis." Quæ cum eum concepisset, et ad Elizabeth cognatam suam pergeret, ab eadem Elizabeth protinus audivit: "Unde[g] ego digna, ut mater Domini mei veniat ad me?" Ecce eadem virgo et ancilla Domini dicitur, et mater. Ancilla enim Domini, quia Verbum ante secula unigenitus æqualis est patri: mater vero, quia in ejus visceribus ex sancto Spiritu de ejusque carne factus est homo. Nec alterius ancilla, alterius mater: quia dum unigenitus Dei existens ante secula, ex ejus utero natus est homo, investigabili miraculo facta est et ancilla hominis per divinitatem, et mater Verbi per carnem.

Non autem prius in utero virginis caro concepta est, et postmodum divinitas venit in carnem: sed mox ut Verbum venit in utero, mox Verbum servata propriæ virtute naturæ factum est caro. Et perfectus homo, id est, in veritate carnis et animæ rationalis, natus est per uterum virginis unigenitus filius Dei. Unde et unctus præ participibus dicitur, sicut Psalmista ait: "Unxit[h] te Deus, Deus tuus, oleo lætitiæ præ consortibus tuis." Unctus quippe est oleo, dono videlicet Spiritus sancti: sed præ consortibus unctus est, quia omnes nos prius peccatores homines existimus, et postmodum per unctionem sancti Spiritus sanctificamur. Ipse autem qui existens Deus ante secula, per sanctum Spiritum in utero Virginis homo conceptus est in fine seculorum, ibi ab eodem Spiritu unctus est, ubi conceptus. Nec ante conceptus, et postmodum unctus est; sed hoc ipsum de Spiritu sancto ex carne virginis concipi, a sancto Spiritu ungi fuit.

Hanc ergo nativitatis ejus veritatem quicunque a perverso errore Nestorii, revertuntur, coram sancta fraternitatis vestræ congregatione fateantur; eundem Nestorium,

[f] Luc. cap. 1. ver. 38.

[g] Id. ibid. ver. 43.

[h] Psalm. 45. ver. 7.

cum omnibus sequacibus suis, et reliquas hæreses anathematizantes. Venerandas quoque synodos, quas universalis Ecclesia recipit, se recipere et venerari promittant: et absque ulla dubitatione eos sanctitas vestra, servatis eis propriis ordinibus, in suo cætu recipiat: ut dum et per sollicitudinem occulta mentis eorum discutitis, atque eos per veram scientiam recta quæ tenere debeant docetis, et per mansuetudinem eis nullam contrarietatem vel difficultatem de propriis suis ordinibus facitis, eos ab antiqui hostis ore rapiatis. Et tanto vobis apud omnipotentem Deum æternæ gloriæ crescat retributio, quanto multos colligitis, qui vobiscum in Domino sine fine gloriantur. Sancta itaque Trinitas orantes pro nobis sua vos protectione custodiat; vobisque in amore suo dona multipliciora concedat.

RECENSIO.

Ex Regest. lib. 9. epist. 61.; indictione 4. quæ in annum 601. incurrit: licet manuscriptus Vaticanus Iberiam hic legat, pro Hibernia: ut notant Romani correctores in Gratian. de consecr. distinct. 4. cap. 44. Ab antiqua. In Romana tamen operum Gregorii editione vulgata lectio retinetur: sicut et in antiquioribus Gratiani editionibus, et Decret. part. 1. cap. 153. et Hincmaro Remensi in opusculo contra Hincmarum Laudunensem cap. 10. Vide Anton. Augustin. emendat. Gratiani lib. 1. in fine dialogi 4. Idem in prologo suo in Decret. "Simili dispensatione reatus papa Gregorius a Nestoriana hæresi revertentes in suis gradibus recipi jubet, ita scribens ad episcopos in Hibernia Catholicæ Ecclesiæ."

EPISTOLA III.

S. Columbani Hiberni.

O[a] TU vita quantos decepisti, quantos seduxisti, quantos excœcasti! Quæ, dum fugis, nihil es; dum videris, umbra es; dum exaltaris, fumus es; quæ quotidie fugis, et quotidie venis; quæ veniendo fugis, et fugiendo venis: dissimilis eventu, similis ortu, dissimilis luxu, similis fluxu; dulcis stultis, amara sapientibus. Qui te amant, non te sciunt: et qui te contemnunt, ipsi te intelligunt. Ergo non es vera, sed fallax, te ostendis quasi veram, te reducis quasi fallacem. Quid ergo es humana vita? via es mortalium, et non vita, a peccato incipiens usque ad mortem. Vera enim esses, si te peccatum primæ transgressionis humanæ non interrupisset; et tunc casabunda et mortalis devenisti, cum omnes tuos viatores morti assignasti. Via ergo es ad vitam, non vita: vera enim es via, sed non plana; aliis longa, aliis brevis; aliis lata, aliis angusta; aliis læta, aliis tristis; omnibus similiter festinans, et irrevocabilis: via es, inquam, via es, sed non omnibus manifesta es; multi enim te vident, sed pauci te viam esse intelligunt. Sic enim subtilis es, et sic seductrix, ut paucorum sit te scire viam. Interroganda ergo es, et non credenda nec vindicanda; transeunda non habitanda, misera humana vita. Nullus enim in via habitat, sed ambulat; ut qui ambulant in via, habitent in patria. Quare ergo tu mortalis vita habitaris, diligeris, vindicaris? Asscita[b] es a perditis, contemneris a sensatis, caveris a salvandis. Timenda itaque es humana vita, et

[a] Circa annum 610. seu potius 605.

[b] al. *Diligeris a stultis.*

multum cavenda; quæ sic fugitiva es, sic lubrica, sic periculosa, sic brevis, sic incerta, ut quasi umbra, aut imago, aut nubes, aut nihil, aut inane, dissolvaris. Dum ergo nihil es; o mortalis vita, nisi viæ imago, fugitiva ut avis, ut nubes incerta, et fragilis ut umbra, ut somnium: sic per te iter agendum est, tam sollicite, tam caute, tam expedite, ut viatorum more ad veram patriam omnibus intelligentibus festinandum sit; de transacto securis, de eo quod restat sollicitatis. Nihil enim tibi prodest ascendere, quod ascenderis, nisi, quod restat, evaseris. Via enim, et ascensus quidam, putanda est vita hæc. Non quæramus in via, quod futurum est in patria. Labor enim et fatigatio in itinere versatur; in patria requies et securitas paratur. Cavendum est itaque nobis, ne forte per viam securi simus, et ad veram nostram patriam non perveniamus. Sunt enim revera nonnulli in hoc itinere securi, desides, lividi: ut non tam in via, quam in patria esse videantur: et non tam voluntarii, quam inviti eunt ad patriam, nimirum jam perditam. Hic enim in via præusi sunt patria, et de brevi vita æternam mortem mercati sunt: infelices de frustrato commercio læti sunt; aliena caduca dilexerunt, et propria æterna neglexerunt. Quapropter quamvis sint læta, quamvis blanda, quamvis sint speciosa, aliena terrena devitemus, ut propria æterna non perdamus. Fideles[c] in alienis inveniamur, ut in propriis ac nostris hæredes efficiamur: donante Domino nostro Jesu Christo, qui vivit et regnat in sæcula sæculorum. Amen.

RECENSIO.

De eo Trithemius, in libro de scriptoribus ecclesiasticis. "Ex Hibernia veniens in Galliam et Germaniam; velut olim Druydum princeps, cultus divini et cœnobia auxit et famulos. Cum adhuc junior esset, magnum studium literis sanctis impendit: adeo ut eleganti stylo scripserit. In totum Psalterium commentariorum lib. 1. et quasdam ad fratres epistolas." Inter epistolas vero hanc primum edidit V. CL. Melchior Haiminsfeldius Goldastus, ex vetustissimo codice bibliothecæ monasterii S. Galli; in quo, hoc titulo prænotata legebatur. INCIPIT EPISTULA S. COLUMBANI ABBATIS. quanquam in ea "nul-

[c] Luc. cap. 16. ver. 12.

lum apparere epistolici characteris vestigium," recte a viro eruditissimo est observatum : sicut etiam, hinc sermonis sui 49. exordium mutuatum esse homiliarum ad fratres in eremo, quæ inter Augustini opera feruntur, consarcinatorem. Et sane, inter Columbani instructiones seu Homilias XIII. quæ in manuscripto monasterii Bobiensis habentur, hæc ipsa ordine quinta reperitur; indeque descripta, Parisiis a Thoma Messinghamo typis est mandata. Nos vero, ex mutua utriusque editionis collatione, hanc sive epistolam sive homiliam aliquanto emendatiorem hic exhibuimus. "Columbanus magnus ille Hiberniæ Archimandrita, et Bobiensis in Italia celebris Benedictinorum cœnobii institutor et rector universales epistolas ad totius Ecclesiæ viros destinabat. Una mihi suppetit manuscripta ex prædicto monasterio transmissa," inquit Lucas Waddingus Hibernus, annot. in epist. 1. Francisci ad universos Christi fideles.

EPISTOLA IV.

Ejusdem Columbani, Rhythmica.

MUNDUS iste transit, et quotidie decrescit:
Nemo vivens manebit, nullus vivus remansit.
Totum humanum genus ortu utitur pari,
Et de simili vita fine cadit æquali.
Deferentibus vitam mors incerta subripit:
Omnes superbos vagos mœror mortis corripit.
Quod pro Christo largiri nolunt, omnes avari
Importune omittunt: post se colligunt ali[a].
Parvum ipsi viventes Deo dare vix audent:
Morti cuncta relinquunt; nihil de ipsis habent.
Quotidie decrescit vita præsens, quam amant:
Indeficiens manet sibi pœna quam parant.
Lubricum, quod labitur, conantur colligere:
Et hoc, quod se seducit, minus timent credere.
Dilexerunt[b] tenebras tetras magis quam lucem:
Imitari contemnunt vitæ Dominum Ducem.
Velut in somnis regnent, una hora lætantur:
Sed æterna tormenta adhuc illis parantur.
Cœci nequaquam vident quid post obitum restat
Peccatori impio quod impietas præstat.
Cogitare convenit te hæc cuncta, Amice:
Absit tibi amare hujus formulam vitæ.
Omnis[c] caro ut fœnum, flagrans licet florida:
Sicque, quasi flos fœni omnis ejus gloria.
Orto sole arescit fœnum, et flos deperit:
Sic est omnis juventus, virtus cum defecerit.

[a] Id est, *alteri*.
[b] Joh. cap. 3. ver. 19.
[c] Esai. cap. 40. ver. 6. 1 Pet. cap. 1. ver. 24. Jacob. cap. 1. ver. 11.

Vultus Christi radius præ cunctis amabilis,
Magis diligendus est, quam flos carnis fragilis.
Caveto, Filiole, seminare species,
Quas mox ingredietur non parva pernicies.
Plerique perpessi sunt pœnarum incendia;
Voluntatis lubricæ nolentes dispendia.
Poculum impiissimæ noli tu bibere;
Unde multos plerumque vides lætos ridere.
Nam quoscumque videris ridere inaniter;
Scito in novissimis quod flebunt amariter.
Conspice, Clarissime, sic esse libidinem,
Ut morsum mortiferum, quod vincit dulcedinem.
Noli pronus pergere per vias mortalium:
Quam multis evenisse conspicis naufragium?
Perge inter laqueos cum suspensis pedibus;
Per quos captos cæteros incautos comperimus.
De terrenis eleva tui cordis oculos:
Ama amantissimos angelorum populos.
Beata familia, quæ in altis habitat:
Ubi senex non gemat, neque infans vagiat:
Ubi non esuritur, ubi numquam sititur:
Ubi cibo superno plebs cœlestis pascitur.
Ubi nemo moritur, quia nemo nascitur:
Ubi aula regia [ac] cœlestis pascitur.
Ubi vita viridis veraque est futura:
Quam nec mors, nec mœroris metus, est consumptura.
Læti leto transacto lætum regem videbunt;
Cum regnante regnabunt, cum gaudente gaudebunt.
Tunc dolor, tunc tædium, tunc labor delabitur:
Tunc Rex Regum, Rex mundus, a mundis videbitur.

RECENSIO.

Ex duobus antiquis bibliothecæ Sangallensis monasterii exemplaribus edidit Goldastus: quorum unum ἀνώνυμον, alterum auctoris nomen præferebat. Verum et illum et me quoque fugerat, quod a doctissimo episcopo Kilmorensi D. Guilielmo Bedello est animadversum; rhythmis orationem totam contineri. Ut inter ea quæ ad canendum digna Columbanum edidisse scribit Jonas[a] et Sige-

[a] Jonas abbas, in vita S. Columbani, cap. 2.

bertus[b], etiam hæc numeranda fuerit epistola. Versus enim sunt parisyllabi omnes, modulationi accommodati: in quibus, elisionum et quantitatis ratione prorsus neglecta, quatuordecim syllabarum numerus studiose est observatus. Unde singulis per στίχους descriptis, paucula quædam a nobis sunt leviter immutata, et tres quoque dempti versiculi, quibus nullus alius simili rhythmo desinens respondere deprehendebatur, nempe post distichon 13um.

Pulchritudo hominum senescens delabitur.

post 23um.

Ubi laudes Domini nulla vox retinet;

vel potius (ut et sensus et numeri syllabarum ratio postulat) nulla vox non recinet. et post 25um.

In qua male resonans, nulla vox audita est.

Hujus generis versus, inter Bonifacii Moguntini epistolas, complures cernuntur, octo syllabarum numero constantes: de quibus (in epistola 65a ad Aldhelmum) ita meminit Ædilwaldus. "Huic nostræ parvitatis epistolæ trina cantati modulaminis carmina, binis generibus digesta subdidimus, &c. quorum tertium non pedum mensura elucubratum, sed octonis syllabis in uno quolibet versu compositis (una eademque litera comparibus linearum tramitibus aptata) cursim calamo perarante caraxatum tibi sagacissime sator[c], transmittens dicavi." nec alius spectandus hic rhythmus. Cujusmodi etiam quid in B. Augustini psalmo contra Donatistas observare licet, in quo versus omnes secunda vocali e terminantur; et in poematis Alcuini col. 1686, 1687.

Simplicibus vero hisce rhythmis successerunt demum versus qui (ab inventoris, ut putatur, nomine) Leonini sunt dicti; ex rhythmo pariter et metro constantes utpote, in quibus tum similiter cadentium, tum quantitatis syllabarum ratio est habita. Cujus generis inter primos qui extant, Guilielmi Pictaviensis illi sunt, quos ad epistolam 29am sumus producturi. Hujus generis habentur Metelli (circa ann. 1060.) tomo primo antiq. lect. H. Canisii pag. 174. et inter epigrammata patrum monasterii S. Galli 63 et 65, tomo quinto pag. 734, 785. authore Eckerardo decano S. Galli, qui scripsit vitam Notheri Balbuli tomo sexto pag. 933. et alii MSS. quos habemus Dunstano Cantuariensi archiepiscopo directi.

b Sigebert. de script. Eccles. cap. 60.

c Pater, ut infra in (ipsius Aldhelmi) epistola XIII.

EPISTOLA V.

Ejusdem Columbani ad Hunaldum.

C asibus innumeris decurrunt tempora vitæ:
O mnia prætereunt, menses volvuntur et[a] anni;
L abitur in senium momentis omnibus ætas.
U t tibi perpetuam liceat comprendere vitam,
M olles illecebras vitæ nunc sperne caducæ.
B landa luxuria virtus superatur honesta.
A rdet avaritia cœcaque cupidine pectus.
N escit habere modum vanis mens dedita curis.
V ilius argentum est auro, virtutibus aurum.
S umma quies, nil velle super, quam postulat usus.

H os ego versiculos misi tibi sæpe legendos:
U t mea dicta tuis admittas auribus, oro.
N e te decipiat vana et peritura voluptas.
A spice quam brevis est procerum regumque potestas.
L ubrica mortalis cito transit gloria vitæ.
D a veniam dictis; fuimus fortasse loquaces.
O mne quod est nimium, semper vitare memento.

COLUMBANUS HIBERNUS, HUNALDO DISCIPULO.

Suscipe, Hunalde, libens et perlege mente serena
Dicta Columbanus, fida te voce monentis:
Quæ licet ornatu careant sermonis honesti,
Vota tamen, ventisque piæ testantur amorem.

[a] al. *in annis.*

Vive, Deo fidens, Christi præcepta sequendo,
Dum modo vita manet, dum tempora certa salutis.
Tempus et hora volat, momentis labitur ætas.
Despice, quæ pereunt, fugitivæ gaudia vitæ.
Non fragiles secteris opes, et inania lucra:
Nec te sollicitet circumflua copia rerum.
Sint tibi divitiæ, divinæ dogmata legis,
Sanctorumque patrum castæ moderamina vitæ;
Omnia quæ dociles scripserunt ante magistri,
Vel quæ doctiloqui cecinerunt carmina vates.
Has cape, divitias semper contemne caducas:
In mentemque tibi veniat tremebunda senectus;
Quam gelidæ tandem sequitur violentia mortis.
Ultima jam sapiens meditatur tempora vitæ,
Torpentes senio vires, morbosque frequentes,
Incertumque diem lethi, certosque dolores.
Multa senem fragilis vexant incommoda carnis.
Nam macie turpi tabescunt languida membra:
Tunc genuum junctura riget, venasque per omnes
Illius in toto frigescit corpore sanguis;
Sic baculo nitens artus sustentat inertes.
Quid tristes memorem gemitus? quid tædia mentis?
Somnus abest oculis, illum sonus excitat omnis.
Quid tunc argenti, fulvi quid proderit auri
Improba congeries multos collecta per annos?
Munera quid procerum? ditis quid prandia mensæ?
Quid meminisse juvat transactæ gaudia vitæ,
Venerit extremi tandem cum terminus ævi?
Hæc, dum vita volat, vigili qui mente retractat,
Spernit avaritiam, vanosque refutat honores.
Quid modo terrenis mentes intendere curis
Mortales cupiunt? quid turpia lucra sequuntur?
Semper avarus eget nummo, testante poeta,
Crescit amor nummi, quantum ipsa pecunia crescit.
Indiget inter opes, nec habet quod habere videtur.
Ille domi solus nummos abscondit in arca,
Divitias cumulans: dum sese nescit amare,
Plus amat hæredem, servat cui cuncta fidelis.
O nimium felix, parcus cui sufficit usus,

Corporis ut curam moderamine temperet æquo.
Non misera capitur cæcaque cupidine rerum,
Nec majora cupit, quam quæ natura reposcit:
Non lucri cupidus nummis marsuppia replet,
Nec molles cumulat tinearum ad pabula vestes:
Pascere non pingui procurat fruge caballos,
Nec trepido tales volvit sub pectore curas,
Ne subitis pereat collecta pecunia flammis,
Aut fracta nummos rapiat fur improbus arca,
Vivitur argento sine, jam sine vivitur auro;
Nudi nascuntur, nudos quoque terra receptat.
Divitibus nigri reserantur limina Ditis,
Pauperibusque piis cœlestia regna patescunt.
Temnere divitias monuit Salvator avaros:
Quisquis amat Christum, sequitur vestigia Christi.
Nam brevis et fragilis morituræ gloria carnis,
Quicquid habet, rapidi velox fuga temporis aufert.
Pulchre veridici cecinit vox talia vatis,
Tempora dinumerans ævi vitæque caducæ:
Omnia tempus agit, cum tempore cuncta trahuntur.
Alternant elementa vices, et tempora mutant:
Accipiunt augmenta dies noctesque vicissim,
Tempora sunt florum, retinet sua tempore messis:
Sic iterum spisso vestitur gramine campus.
Tempora[b] gaudendi, sunt tempora certa dolendi:
Tempora sunt vitæ, sunt tristia tempora mortis.
Omnia dat, tollit, minuitque volatile tempus.
Ver, æstas, autumnus, hyems, redit annus in annum:
Omnia cum redeunt, homini sua non redit ætas.
Hæc sapiens omni semper reminiscitur hora,
Atque domum luctus epulis præponit opimis.
Ultima nunc humili concludam verba precatu;
Sis memor ipse mei, versus cum legeris istos,
Tempora sic habeas optatæ longa senectæ.

RECENSIO.

Acrostichis utriusque nomen complectens, a Goldasto primum est edita; sed a

[b] Eccles cap 3 ver 4

subsequente epistola divulsa, quam ille ad Sethum quendam scriptum fuisse putavit; fretus authoritate manuscripti Sangallensis, in quo primus versus ita legebatur.

Suscipe, Sethe, libens et perlege mente serena.

Nos vero inscriptionem alteram, quam in prima hujus epistolæ editione ex suis codicibus expressit Georgius Fabricius, vel eo nomine retinendam censuimus; quod non tam ad ipsam acrostichidem, quam ad sequens carmen, illa loquacitatis excusatio referenda videatur:

Da veniam dictis, fuimus fortasse loquaces.

EPISTOLA VI.

EJUSDEM COLUMBANI, AD FEDOLIUM.

Accipe, quæso,
Nunc bipedali
Condita versu
Carminulorum
Munera parva:
Tuque frequenter
Mutua nobis
Obsequiorum
Debita redde.
Nam velut æstu,
Flantibus Austris,
Arida gaudent
Imbribus arva;
Sic tua nostras
Missa frequenter
Lætificabit
Pagina mentes.
Non ego posco
Nunc periture
Munera gazæ:
Non, quod avarus
Semper egendo
Congregat, aurum:
Quod sapientum
Lumina cœcat,
Et velut ignis
Flamma perurit
Improba corda.
Sæpe nefanda

Crimina multis
Suggerit auri
Dira cupido.
E quibus ista
Nunc tibi pauca
Tempore prisco
Gesta retexam.
   Extitit ingens
Causa malorum
Aurea pellis.
Corruit auri
Munere parvo
Cœna Dearum;
Ac tribus illis
Maxima lis est
Orta Deabus.
Hinc populavit
Trojugenarum
Ditia regna
Dorica pubes.
   Juraque legum
Fasque fidesque
Rumpitur auro.
Impia quippe
Pigmalionis
Regis ob aurum
Gesta leguntur.
Sic Polydorum
Hospes avarus
Incitus auro
Fraude necavit.
   Fœmina sæpe
Perdit ob aurum
Casta pudorem.
Non Jovis[a] auri
Fluxit in imbre:
Sed quod adulter

[a] Casus recti ἀρχαϊκῶς.

Obtulit aurum
Aureus ille
Fingitur imber.
Amphiaraum
Prodidit auro
Perfida conjunx.
Hectoris heros
Vendidit auro
Corpus Achilles.
Et rescrari
Munere certo
Nigra feruntur
Limina Ditis.
Nunc ego possem
Plura referre,
Ni brevitatis
Causa vetaret.
  Hæc tibi, Frater
Inclyte, parva
Litterularum
Munera mittens,
Suggero vanas
Linquere curas.
Desine, quæso,
Nunc animosos
Pascere pingui
Farre caballos:
Lucraque lucris
Accumulando,
Desine nummis
Addere nummos.
  Ut quid iniquis
Consociaris,
Munera quorum
Crebra receptas?
Odit iniqui
Munera Christus.
Hæc sapienti
Despicienda,

Qui fugitivæ
Atque caducæ
Cernere debet
Tempora vitæ.
  Sufficit autem
Ista loquaci
Nunc cecinisse
Carmina versu.
Nam nova forsan
Esse videtur
Ista legenti
Formula versus.
Sed tamen illa
Trojugenarum
Inclyta vates
Nomine Sappho,
Versibus istis
Dulce solebat
Edere carmen.
  Si tibi cura
Forte volenti
Carmina tali
Condere versu,
Semper ut unus
Ordine certo
Dactylus istic
Incipiat pes:
Inde sequenti
Parte trochæus
Proximus illi
Rite locetur.
Sæpe duabus
Claudere longis
Ultima versus
Jure licebit.
  Tu modo, Frater
Alme Fedoli,
Nectare nobis
Dulcior omni,

Floridiora
Doctiloquorum
Carmina linquens,
Frivola nostra
Suscipe lætus,
Sic tibi Christus,
Arbiter orbis,
Omnipotentis
Unica proles,
Dulcia vitæ
Gaudia reddat:
Qui sine fine,
Nomine[b] Patris
Cuncta gubernans
Regnat in ævum.

Hæc tibi dictaram morbis oppressus acerbis,
Corpore quos fragili patior, tristique senecta.
Nam dum præcipiti labuntur tempora cursu,
Nunc ad Olympiadis ter senos[c] venimus annos.
Omnia prætereunt, fugit irreparabile tempus.
Vive, vale lætus, tristisque memento senectæ.

RECENSIO.

Ex MSS. bibliothecæ monasterii S. Galli, anno 1604. a M. Goldasto et Heur. Canisio edita. Versibus autem bipedalibus Adonicis est conscripta: elisionis syllabarum occasione omni diligenter evitata, ut carmen esset constanter πενταςύλλαβον, eoque ad cantum magis apte conveniret. Annexi sunt et Hexametri sex: in quorum antepenultimo ætatem suam author ita indicat.

Nunc ad Olympiadis ter senæ venimus annos,

vel pluraliter potius, Olympiadum ter senum. Ut ista scripserit Columbanus, annum agens vel LXXII. si quatuor, vel XC. si quinque annorum spatio (Latinorum quorundam more) Olympiadicam periodum definiamus. Videtur esse Fedolius presbyter Trecensis abbas, de quo vidend. Promptuar. Antiquit. Tricassinæ diœcesis Nicolai Camuzatii, fol. 340, 341. et tom. 1. Hist. Francor. ab Andrea du Chesne edit. pag. 552, 553. quem Martyrologii Adonis interpretator ad 17. kalend. Junii confratrem Brendani abbatis fuisse indicat.

[b] al. *Numine.* [c] al. *ter senæ.*

EPISTOLA VII.

LAURENTII DOROBORNENSIS ARCHIEPISCOPI, AD SCOTOS, HIBERNIÆ INCOLAS.

Dominis, charissimis fratribus, episcopis vel abbatibus per universam Scotiam; Laurentius[a], Mellitus et Justus episcopi, servi servorum Dei.

Dum nos sedes apostolica more suo, sicut in universo orbe terrarum, in his occiduis partibus ad prædicandum gentibus paganis dirigeret; atque in hanc insulam, quæ Britannia nuncupatur, contigit introisse: antequam cognosceremus, credentes quod juxta morem universalis Ecclesiæ ingrederentur, in magna reverentia sanctitatis tam Britones quam Scotos venerati sumus. Sed cognoscentes Britones, Scotos meliores putavimus. Scotos vero per Daganum episcopum in hanc quam superius memoravimus insulam, et Columbanum[b] abbatem in Galliis venientem, nihil discrepare a Britonibus in eorum conversatione didicimus. Nam Daganus episcopus ad nos veniens, non solum cibum nobiscum, sed nec in eodem hospitio quo vescebamur sumere voluit.

Cætera, quæ de legitimo observandi Paschatis tempore sequebantur, desiderantur.

[a] Circa annum 614. ceu potius 609. prius quam Mellitus Romanæ interfuisset synodo anno 610. habitæ (ut ex Beda liquet lib. 2. cap. 4.) et post annum 608. quo Augustinum Laurentii antecessorem vita functum docent Sigebertus Gemblacensis et Matthæus Florilegus; licet Guilielmus Malmesburiensis initio libri primi de pontificibus annos 15 vel 16 Augustino tribuens ad annum 613. cum D. Henrico Savilio vitam ejus producat.

[b] cujus jam proxime præcesserunt epistolæ, et quem isti ad Augustino auxiliandum anno 601. a Gregorio missi (ut ex Beda lib. I. cap. 29. et ipsius Gregorii Regest. lib. 9. Epist. 52, 55, 56. liquet) per Galliam transeuntes inviserunt.

RECENSIO.

Desumptum est hoc epistolæ hujus principium ex Bedæ Historiæ ecclesiasticæ libro 2. cap. 4. ubi et reliquæ partis, quæ desideratur, argumentum ita enarratum invenitur. Laurentius "non solum novæ, quæ de Anglis erat collecta, Ecclesiæ curam gerebat; sed et veterum Britanniæ incolarum, nec non et Scotorum, qui Hiberniam insulam Britanniæ proximam incolunt, populis pastoralem impendere sollicitudinem curabat. Siquidem ubi Scotorum in præfata ipsorum patria, quomodo et Britonum in ipsa Britannia, vitam ac professionem minus ecclesiasticam in multis esse cognovit; maxime quod Paschæ solennitatem non suo tempore celebrarent, sed a decimaquarta luna usque ad vicesimam Dominicæ resurrectionis diem observandum esse putarent: scripsit cum coepiscopis suis exhortatoriam ad eos epistolam; obsecrans eos et contestans, unitatem pacis et Catholicæ observationis cum ea quæ toto orbe diffusa est Ecclesia Christi tenere." De eodem etiam Laurentio, in vita ejus a Gotcelino Bertiniano descripta, hæc pertexitur narratio. "Fama ejus transvolante maria, quia lux in candelabro et civitas in monte nequit abscondi; sanctus Terenanus archipontifex Hiberniæ ad eum transiit, vir tantæ sanctitatis, ut tres mortuos suscitasse perhibeatur. Qui audiens beatum Laurentium de Paschæ observatione aliisque apostolicis institutionibus mutuo conventu disputantem, dedit manus veritati; suosque discipulos (indignantes quod tam divinus vir tali advenæ subjaceret) ad veritatis lineam, suo exemplo, cum sua gente correxit;" vel potius, ut Johannes Tinmuthensis, et ejus exscriptor Johannes Capgravius, rem narrat, "suam gentem in posterum corrigere satagebat."

EPISTOLA VIII.

S. Livini[a] episcopi et martyris, ad Florbertum abbatem monasterii S. Bavonis.

AUDEO mira loqui; solem sine lumine vidi,
  Est sine luce dies, sic sine pace quies.
Hos postquam populos conspexi luce serena;
  Sol mihi non luxit, nox fuit una mihi.
Impia Barbarico gens exagitata tumultu
  Hic Braebanta furit, meque cruenta petit.
Quid tibi peccavi, qui pacis nuntia porto?
  Pax est quod porto; cur mihi bella moves?
Sed qua tu spiras feritas sors læta triumphi,
  Atque dabit palmam gloria martyrii.
Cui credam novi, nec spe frustrabor inani:
  Qui spondet Deus est, quis dubitare potest?
Attamen est aliquid mœstæ solatia menti
  Quod dat, nec penitus me premit atra dies.
Gauda parat gremium, quo me fovet ubere læto;
  Invitat, mulcet, nutrit, amat, refovet.
Hic est Florbertus, quem virtus flore perornat,
  Cui probitas floret, flos probitate viget.
Forma gregis, decus Ecclesiæ, concordia fratrum;
  Ipse suis medicus, et medicina sibi.
Quid referam pietatis opus? quod me peregrinum
  Obsequiis lætis dum fovet, addit onus.
Sufficeret fratrum fratrem dixisse Livinum;
  Pontificis nomen pergravat et Domini.
Egressus patriam, pompæ mortalis honorem
  Sprevi, devovi, spes Deus una mihi.
Attamen inveniet quod Christo sedulus offert,
  Quod sic sum pauper, hoc sibi nil minuet.

[a] Anno Christi 633.

Plus aliquid præstat absenti munere largo;
  Præsens continuis me fovet obsequiis.
Hæc quoque dum scribo, properans agitator aselli
  Munere nos solito, pondere lassus, adit.
Ruris delicias affert, cum lacte butyrum,
  Ovaque caseoli plena canistra premunt.
Hospita quid restas? effer jam sedula gressum;
  Collige divitias, quæ modo pauper eras.
Fervet olus siccum, sed nunc condire licebit:
  Ollula dura prius, uncta suavis erit.
Holtam[b] villa gravis, quæ nescis reddere fructum;
  Urticas, lappas, cur bene culta refers?
Hoc est quo recreor, quod habet paupercula tantum
  Hospita quod mittit vel mihi Ganda boni.
Et pius ille pater cum donis mollia verba
  Mittit, et ad studium sollicitat precibus.
Ac titulo magnum jubet insignire Bavonem;
  Atque leves elegos esse decus tumulo.
Nec reputat, fisso cum stridet fistula ligno,
  Quod soleat raucum reddere quassa sonum.
Exigui rivi pauper quam vena ministrat
  Lasso vix tenues unda ministrat opem.
Sic ego, qui quondam studio florente videbar
  Esse poeta, modo curro pedester equo.
Et qui Castalio dicebar fonte madentem
  Dictæo versu posse movere Lyram:
Carmine nunc lacero dictant mihi verba Camœnæ;
  Mensque dolens, lætis apta nec est modulis.
Non sum qui fueram festivo carmine lætus:
  Qualiter esse queam, tela cruenta videns?
Nec quid agam novi: mentis timor iste procacis
  Quem rogo non lædat, par dare nolle pari?
Officio certare pari si nempe recuso;
  Pecco quod magnis reddere parva moror.
Magna mihi præstat supplex qui parvula poscit;
  Et tamen invenior tardus ad officium.

[b] Bonifacio in vita Livini, fundus qui veteri vocabulo Holthem dicitur, hodie Hauthem pagus territorii Alostensis, tertio milliari a portu Ganda, sive Gandavo positus.

Accingar studio, quamvis non viribus æquis:
Est non posse leve, non renuisse bonum.
Ergo tibi titulum scribens, sanctissime Bavo,
Qui volo quod nequeo, quod valeo facio.

EPITAPHIUM SANCTI BAVONIS.

Qui patriæ rector, spes gentis, gloria regni;
Magnorum primus qui modo magnus eras.
Non quia magnus eras, te gloria magna beatum,
Sed contempta decus gloria magna facit.
Pro Christo pauper, despectus, vilis, egensque
Et Christi famulis nunc caput atque decus.
Defunctum revocans, qui morti jura tulisti,
Monstras quippe tibi jura patere poli.
Quam tu fundasti, quæ te tenet, inclyte Bavo,
Ecclesiam meritis protege sancte tuis.
Hæc, Florberte pater, Livinus carmina mittens,
Inscriptum lateri munus habere dedi:
Ut cum vastatus fiet locus ille ruina,
Carmina conservet obrutus ista lapis.

RECENSIO.

De eo Christianus Massæus Cameracensis, chronicorum libro 13. ad annum Christi 633. " S. Livinus natione Scotus, archiepiscopus Hiberniæ, Gandavum venit cum tribus discipulis, 16. Julii, Indict. 6. Mansit illic mense uno. Deinde profectus ad Escam, prædicavit Christum, multos convertit. Quidam vero indurati occiderunt eum, 12. Novembris ejusdem anni." Johannes Balæus (neutiquam vero uti Dempsterus putavit, ipse Massæus) Hiberniam, sylvestrem Scotiam (sive Montanam Albaniam) perperam interpretatur. De hoc vero Livini scripto subjicit: " Epitaphium Allowini Bavonis Austrasiorum ducum hæredis, qui illum Gandavi per annum unum (vel juxta Massæum, biennium potius) morte præcesserat, Latine et docte edidit." de quo etiam Molanus, in Natalibus sanctorum Belgii, ad diem primum Octobris. " Florberto abbati in sancti Bavonis memoriam elegiacum carmen transmisit:" Hos autem S. Livini elegos, ex manuscripto Corssendonckano ab Heriberto Rosweydo descriptos, communicavit mihi D. Rothæus, patriarum antiquitatum indagator diligentissimus, quorum duo disticha postrema ad epistolæ epilogum referenda sunt, non ad interjectum epitaphium S. Bavonis.

Anno 614. Allowinus, qui et Bavo, per S. Amandum Elnonensem ex prædone conversus et Gandavi solitarie reclusus, sanctitatis exemplum erat omnibus. (Sigebert. in chron. ann. 618.) Sancto Amando Elnonem migrante, Florbertus abbas ordinatur. (Addit. ad Sigebert. in Lipsii MS°.) Ann. 630. obiit sanctus Bavo. (Sigebert.) Ann. 633. Amandus Trajectensis episcopus ordinatur. S. Livinus episcopus in Brabanto ab impiis occiditur. (Addit. ad eund.) Ann. 639. obiit S. Flobertus abbas : cui successit Joannes abbas. (Addit. in MS° Lipsii).

EPISTOLA IX.

ROMANI CLERI, AD CLERUM HIBERNICUM.

Doctissimis[a] et sanctissimis, Tomiano, Columbano, Cromano, Dimao, et Baithano episcopis; Cromano, Ernianoque, Laistrano, Scellano, et Segeno presbyteris; Sarano, cæterisque doctoribus seu abbatibus Scotis: Hilarus archipresbyter et servans locum sanctæ sedis apostolicæ, Johannes diaconus et in Dei nomine electus[b], item Johannes primicerius et servans locum sanctæ sedis apostolicæ, et Johannes servus Dei consiliarius ejusdem apostolicæ sedis.

[Ad[c]] scripta, quæ perlatores ad sanctæ memoriæ Severinum papam adduxerunt, (hac de luce eo migrante) reciproca responsa, et ad ea quæ postulata fuerant, siluerunt. Quibus reseratis, ne diu tantæ quæstionis caligo indiscussa remaneret, reperimus quosdam provinciæ vestræ, contra orthodoxam fidem, novam ex veteri hæresim renovare conantes; Pascha nostrum, in quo immolatus est Christus, nebulosa caligine refutantes, et quartadecima luna cum Hebræis celebrare nitentes.

* * * * * * * * * * * *

Et[d] hoc quoque cognovimus, quod virus Pelagianæ hæreseos apud vos denuo reviviscit; quod omnino hortamur, ut a vestris mentibus hujusmodi venenatum superstitionis facinus auferatur. Nam qualiter ipsa quoque execranda hæresis damnata est, latere vos non debet: quia non

[a] A. C. 639. ceu potius 640. post IV. nonas Augusti.

[b] Severini in Romano episcopatu, tum vacante, successor designatus.

[c] Præpositio hæc, sensus explendi causa, ex conjectura est adjecta.

[d] Interciderunt sequentia, quibus docebatur, Dominicum Paschæ diem a quintadecima luna usque ad vicesimam primam (juxta Nicænæ synodi statuta) inquirendum esse.

solum per istos ducentos annos abolita est, sed et quotidie a nobis perpetuo anathemate sepulta damnatur; et hortamur, ne quorum arma combusta sunt, apud vos eorum cineres suscitentur. Nam quis non execretur superbum eorum conamen et impium, dicentium, posse sine peccato hominem existere ex propria voluntate, et non ex gratia Dei? Et primum quidem blasphemiæ stultiloquium est dicere, esse hominem sine peccato, quod omnino non potest, nisi "unus[e] mediator Dei, et hominum homo Christus Jesus," qui sine peccato est conceptus et partus. Nam cæteri homines cum peccato originali nascentes, testimonium prævaricationis Adæ (etiam sine actuali peccato existentes) portare noscuntur, secundum prophetum dicentem: "Ecce[f] enim in iniquitatibus conceptus sum, et in peccatis peperit me mater mea."

RECENSIO.

Anno Christi DCXL. sede Romana per mortem Severini pontificis vacante[g], scriptæ sunt istæ literæ. De quibus, et consimilibus aliis ante paucos annos ad eosdem Hibernos ab Honorio papa missis, ita scribit Beda lib. 2. histor. ecclesiast. cap. 19. "Misit papa Honorius literas genti Scotorum, quos in observatione sancti Paschæ errasse compererat, solerter exhortans, ne paucitatem suam in extremis terræ finibus constitutam, sapientiorem antiquis sive modernis, quæ per orbem erant, Christi Ecclesiis æstimarent; neve contra Paschales computos et decreta synodalium totius orbis pontificum aliud Pascha celebrarent. Sed et Johannes, qui successori ejusdem Honorii Severino successit, cum adhuc esset electus in pontificatum, pro eodem errore corrigendo literas eis magna autoritate atque eruditione plenas direxit: evidenter astruens, quia Dominicum Paschæ diem a quintadecima luna usque ad vicesimam primam lunam (quod in Nicæna synodo probatum est) oportet inquiri. Nec non et pro Pelagiana hæresi (quam apud eos reviviscere didicerat) cavenda ac repellenda, in eadem illos epistola admonere curavit." Deinde epistolam hanc adjungit: sed quæ de ratione Paschalis observantiæ in ea sunt exposita prætermittit. Quod et in superioribus Laurentii Cantuariensis ad Hibernos literis, et in aliis Vitaliani Romani pontificis ad Oswium Nordanhumbrorum regem (quas penultimo 3. libri capiti inseruit) ab eo factum videmus, qui posteriorum illarum defectus ex antiquissimis fortasse Whitbiensis cœnobii schedis aliquo modo suppleri poterit; in quibus, præfixo titulo Vitalini (Vitaliani haud dubie) papæ urbis Romæ, subjectum repperi. "Nunquan enim celebrare [debemus] sanctum Pascha, nisi secundum apostoli-

e 1 Tim. cap. 2. ver. 5.

f Psal. 51. ver. 7.

g Vide Baron. ann. 639. sect. 10 et Dempster. de singulis quorum in ἐπιγραφῇ fit mentio.

cam et catholicam fidem, ut in toto orbe celebratur a Christiana plebe; id est, secundum apostolicam regulam CCCXVIII. sanctorum patrum, ac computum sancti Cyrilli et Dionysii. Nam in toto terrarum orbe sic Christi una columba, hoc est, Ecclesia immaculata, sanctum Paschæ resurrectionis diem celebrat. Nam Victoris[a] sedes apostolica non adprobavit regulam Paschæ, ideo nec sequitur dispositionem ejus pro Pascha."

[a] Potius *Victorii.*

EPISTOLA[a] X.

S. GALLI[b] HIBERNI, AD DESIDERIUM CADURCENSEM EPISCOPUM.

Domino semper suo, et apostolico patri, Desiderio papæ, Gallus peccator.

Dum talis nuntius de clade a Massilia venit, quod omnem pene provinciam depopulans vastet; Dominus ordinet custodias mittere, et nullus de Cadurcino ad istas ferias in Rutenico, vel vicinas urbes præsumat exire, ne, quod absit, per quamlibet occasionem tantum malum in urbem vestram videatur inferre. Nam per ista contigua illis partibus loca custodiæ positæ sunt; ut nullus emendi aut vendendi aditum penitus habeat; si non sollicite cogitabitis prævidere, periculum mortis instat. Præterea debita veneratione salutem mittens, quæso ut in sanctis precibus vestris parvitatem nostram memorare dignemini, Domine, verius pater.

[a] Vel. potius Oratio S. Galli Hiberni ad Constantienses.

[b] C. A. 640. ceu potius 615. anno 640 eum obiisse notat Balæus annorum 95. Vid. Waræum de script. Hiberniæ pag. 25. ubi anno 635. illum obiisse notat, cum 625. potius dicendum esset; siquidem decimo anno post mortem Columbani discipulus ejus Gallus mortuus fuerit, ut ex vita S. Magni a Theodoro Campidonensi descripta (pag. 62. et 13.) colligitur.

RECENSIO.

" Scotia quondam bruta, nunc in Christo prudentissima, nobis lumen nostrum primitivum destinavit Kilianum, Burgundis Columbanum, Alamannis Gallum:" inquit Egilwardus, prologo in vitam S. Burchardi, et Georg. Wicelius, in vita

Kiliani: "Ex Hibernia, hoc est Scotus natus; sicut Columbanus quoque et Gallus." A Gallo nostro, urbs et monasterium sancti Galli in Helvetia nomen accepit. Ejus vita a Walafrido Strabo abbate Augiensi est descripta, et a Melch. Goldasto annotationibus illustrata; in quibus, ex vetere quodam codice, ista ad maternum Galli genus pertinentia producuntur. "Fertur, prout a quodam Hibernico ore accepi, quod mater S. Galli regina fuerit ex Ungaria, et genuit cum viro XXI. filios et III. filias. Requiescit ejus sacrum corpus in oppido Formalin, in monasterio S. Benedicti, sito in quodam monte, habente ad latera montis torrentes duos: unus vocatur Dun, alius Lin appellatur. Super eodem monte situm est oppidum præfatum in Hibernia." Hæc vero Galli epistola, inter alias ad Desiderium datas, ab Henr. Canisio tomo 5. antiquæ lectionis, et Marquardo Frehero in corpore Francicæ historiæ scriptorum, est edita.

EPISTOLA XI.

CUMMIANI[a] HIBERNI, AD SEGIENUM HUENSEM ABBATEM, DE CONTROVERSIA PASCHALI.

IN NOMINE DIVINO DEI SUMMI CONFIDO.

Dominis sanctis et in Christo venerandis, Segieno abbati Columbæ sancti et cæterorum sanctorum successorum, Beccanoque solitario, charo carne et spiritu fratri, cum suis sapientibus; Cummianus supplex peccator, magnis minimus, apologeticam in Christo salutem.

Verba excusationis meæ in faciem sanctitatis vestræ proferre procaciter non audeo: sed excusatum me habere vos, ut patres, cupio; testem Deum invocans in animam meam, quod non contemptus vestri gratia, nec fastu moralis sapientiæ, cum cæterorum despectu, solemnitatem festi paschalis cum cæteris sapientibus non suscepi. Ego enim primo anno, quo cyclus quingentorum triginta duorum annorum a nostris celebrari orsus est, non suscepi, sed silui: nec laudare, nec vituperare ausus; utpote Hebræos, Græcos, Latinos, (quas linguas, ut Hieronymus ait, in crucis suæ titulo Christus consecravit) superare minime in scientia me credens: deinde apostolum interrogans dicentem, "Omnia[b] probate, quod bonum est tenete;" antequam gustarem, non fastidivi. Hinc per annum secretus sanctuarium Dei ingressus, hoc est, scripturam sacram, ut valui, involvi[c]; deinde historias, postremo cyclos, quos invenire potui.

Et inveni primum in Exodo de primo mense esse inquirendum secundum Hebræos. Scriptum est enim: "Mensis[d] iste vobis initium mensium, primus erit in mensibus anni."

[a] A. C. 634. [b] 1 Thess. cap. 5. ver. 21.

[c] forsan *evolvi*, ut conjicit Bedellus, doctiss. episc. Kilmor.

[d] Exod. cap. 12. ver. 2.

Et in sequentibus: "Decima[e] die mensis hujus accipiet unusquisque agnum per familias et domos suas, et servabitis eum usque ad decimam quartam diem mensis hujus," id est, primi mensis: "immolabitque eum universa multitudo filiorum Israel, ad vesperam." Et inveni hoc apostolum de immolatione Christi, non de resurrectione commemorasse dicentem; "Etenim[f] Pascha nostrum immolatus est Christus." Item in Exodo: "Et[g] custodietis diem istum in generationes vestras ritu sempiterno," primo mense, quartadecima die mensis. In Levitico quoque: "Si[h] quis et mundus est, et in itinere non fuit, et tamen non facit Phase; exterminabitur anima illa de populis suis, quia sacrificium Domino non obtulit in tempore suo," hoc est in primo mense. Hoc timui, et inquisivi diligenter quid Hebræi, quid Græci, quid Latini, quid Ægyptii de hoc tempore servarent et sentirent: quod in sequentibus demonstrabo.

Item in Exodo: "Septem[i] diebus comedetis azyma usque ad diem XXI." et in tractatibus diligenter investigavi, quid sentirent de XXI. eruditissimi viri; quod Hieronymus pulcherrime explanat, dicendo: "Pascha immolat populus, et alias celebrat festivitates; omnis ejus solennitas die finitur octavo: prima dies in azymis XIV. dies octava XXI." Item in libro quæstionum: "A XIV. luna, quæ nobis secundum legem prima est, rationem Paschæ observemus. Omnia enim plena Deus instituit: ideo a XIV. luna usque in XXI. his VII. diebus Pascha nobis celebrare concessum est; ut de his VII. aliqui dies a parasceve usque ad resurrectionem concludantur: ut neque XIII. in passione sit, neque XIV. aut XII. in resurrectione: ne ante primam secundum nos lunam passio Christi sit, neque resurrectio ejus in primo die quo cœptus est mundus." Hæc, 86. quæstione. Item, 91. "Apostolus[k]," inquit, "falli non potuit, qui ait; *Pascha nostrum immolatus est Christus:* quod non suum utique sed legis est verbum, dicente Moyse; *Et[l] erit cum dicent*

[e] Exod. cap. 12. ver. 3, 6.
[f] 1 Cor. cap. 5. ver. 7.
[g] Exod. cap. 12. ver. 17.
[h] Num. cap. 9. ver. 13.
[i] Exod. cap. 12. ver. 15.
[k] 1 Cor. cap. 5. ver. 7.
[l] Exod. cap. 12. ver. 26, 27.

vobis filii vestri, Quæ est deservitio hæc? et dicetis, immolatio est, hoc Pascha Domini est. Quid amplius necessarium ad testimonium? Lex loquitur, apostolus probat, hoc superest ut contradictor abjiciatur ut pervicax. Manifestum est enim transitum post Pascha fuisse. Sanguis igitur salutem præstitit, non transitus: quia ut transitus non noceret, obsistit sanguis." Hoc timui, et me perculit. Item perscrutans inveni, et Origenem chalcenterum et vere adamantinum dicentem: "Est quidem solennis dies in mense primo, alia solennitas Paschæ, alia solennitas azymorum; licet juncta videatur azymis. Principium namque azymorum ad fidem Pascha conjungitur: Pascha autem ipse solus dies appellatur, in quo agnus occiditur; reliqui vero azymorum septem dies appellantur;" sic enim dicit: "Facies solennitatem azymorum septem diebus."

Deinde evangelio inveniemus[m]. Inveni Dominum meum Jesum Christum dicentem: "Desiderio[n] desideravi hoc Pascha manducare vobiscum, antequam patiar;" quod Hieronymus explanat: "Finem," inquiens, "carnali festivitati volens imponere, umbraque transeunte Paschæ reddere veritatem, complens legem, sicut dixit; *Non[o] veni solvere legem sed adimplere,*" hoc est, addere. Unde ad passionem veniens, vetusque consummans testamentum et novum inchoans, quinta feria, luna XIV. primi mensis (qui est apud Hebræos Nisan, apud Macedones Spantoriacos, apud Ægyptios Parmothi; qui apud Latinos interdum Martii, interdum Aprilis obtinet partem) vespera procedente, accepto pane gratias egit, benedixit, fregit, dedit discipulis suis, dicens; "Hoc est corpus meum," et reliqua. Item, "Hic[p] calix novum testamentum in meo sanguine." Mane autem facto, sextæ videlicet feriæ, consilium inierunt omnes principes sacerdotum: altera autem die, hoc est, Sabbato luna XV. convenerunt principes et munierunt sepulcrum. Una autem Sabbati, luna XVI. solutis gemitibus inferni, surrexit a mortuis. Post vero dies octo, luna XXIII. venit et stetit in medio discipulorum,

[m] Forsan, ut conjicit doctiss. Bedellus, *Ad evangelium accedens, inveni,* &c.

[n] Luc. cap. 22. ver. 15.

[o] Matth. cap. 5. ver. 17.

[p] Luc. cap. 22. ver. 19, 20.

ostendit manus et pedes et latus, et dixit, "Pax[q] vobiscum." Die autem XL. post resurrectionem, a sextadecima videlicet luna, non a quartadecima, eduxit discipulos suos usque in Bethaniam, et elevans manus suas benedixit eos, et elevatus est in cœlum. Et[r] cum compleretur quinquagesimus dies (a resurrectione scilicet in XVI. luna, non a passione in XIV.) Spiritus sanctus super apostolorum singulos sicut ignis sedit. Unde orientalis tota Ecclesia tres hebdomadas tribus sacratissimis solennitatibus Domini nostri Jesu Christi venerabiliter, id est, passioni, sepulturæ, resurrectioni deputaverunt: passioni a XIV. in XX. sepulturæ a XV. in XXI. resurrectioni a XVI. in XXV. lunam; septimanam pro reverentia Dominici diei consecrans. Quia si XIV. luna resurrectioni deputetur, ut vos facitis: XIII. in sepultura, et XII. in passione præpostero ordine fiet.

Hac de re synodis in unum congregatis ob diversitatem successorum apostolorum (dum apostoli undique pressuris, ut legimus, acti et diversis limitibus sparsi ordinare cyclum regulariter nequiverunt) id est sancti Petri claviculari et sancti Johannis petalici, alterius in circumcisionem, alterius in præputium prædicantis; inveni scriptum, excommunicandos et de Ecclesia pellendos et anathematizandos eos, qui contra statuta canonica quaternæ sedis apostolicæ (Romanæ videlicet, Hierosolymitanæ, Antiochenæ, Alexandrinæ) veniunt concordantibus his in unitate Paschæ. Nicæna etiam synodus trecentorum decem et octo episcoporum est adjuncta, judicantium de observatione Paschæ antiquum canonem observandum; per quem nulla de reliquo orietur Ecclesiis diversitas, omnibus rite dispositis, et Ecclesiarum pax et fides (inquierunt) in orientis et occidentis partibus una atque eadem servaretur. Item Arelatensi synodo sexcentorum episcoporum confirmante primo in loco de observatione Paschæ, ut uno die et uno tempore per totum orbem terrarum a nobis conservetur: ut universalis Ecclesia uno ore, juxta apostolum, honorificet Dominum unum. Unde cavendum est, ut Hieronymus ait, "ne

[q] Johan. cap. 20. ver. 26. [r] Act. cap. 1. ver. 1.

extra unam domum, contra præceptum legis, id est, extra Ecclesiam universalem agnum typicum comedamus. Ex quo manifestum est (inquit) quod Judæi et hæretici et omnia conventicula dogmatum perversorum, qui agnum in una Ecclesia non comedunt, non eos agni carnes comedere, sed[s] draconis qui datus est, juxta Psalterium, in escam populis Æthiopibus."

Et hoc vereor, sed vos considerate quæ sunt conventicula quæ dixi: utrum Hebræi et Græci et Latini et Ægyptii simul in observatione præcipuarum solennitatum uniti; an Britonum Scotorumque particula, qui sunt pene extremi, et, ut ita dicam, mentagræ orbis terrarum; hoc mihi judicate. "In[t] quo enim judicio judicaveritis, judicabitur de vobis:" et in periculo vestro hoc pendet. Vos enim estis capita et oculi populi: qui si in errorem per vestram obstinatiam inducetur; reddetis stricto judici rationem de uniuscujusque, juxta Ezechielem, "sanguine[u] animæ." Seniores vero nostri, quos in velamine repulsionis habetis, quod optimum in diebus suis esse noverunt simpliciter et fideliter sine culpa contradictionis ullius et animositatis observaverunt, et suis posteris sic mandaverunt; juxta apostolum: "Omnia[w] probate, quod bonum est tenete; ab omni specie mala abstinete vos." Sed vereor ne accidat vobis ut universalis Ecclesiæ Catholicæ unanimem regulam malam speciem fore judicetis: quod absit. Quid plura? venio ad apostolum item dicentem:" Fratres[x], nemo vos seducat in parte diei festi, aut neomenia aut sabbato; quæ sunt umbra futurorum, corpus autem Christi," quod venerandæ memoriæ sanctus Augustinus pulchre explanat. "Dies festus," inquiens, "Pascha est, juxta evangelistam Lucam, dicentem; Appropinquabat[y] autem dies festus azymorum, in quo necesse erat occidi Pascha." Pascha occiditur, veritas vivificatur. Pars autem diei festi, XIV. luna, non totus dies, in qua seducimur, sed in parte, et sabbato

[s] Psalm. 74. ver. 14.
[t] Matth. cap 7. ver. 3.
[u] Ezech. cap. 3. ver. 18, 20. et cap. 33. ver. 8.
[w] 1 Thess. cap. 5. ver. 21, 22.
[x] Coloss. cap. 2. ver. 16, 17.
[y] Luc. cap. 22. ver. 1, 7.

otioso, et neomenia buccinata: quæ sunt umbra, non corpus Christi. Umbra occiditur: veritas vivificatur.

Et hoc obsecro diligenter inspicite: ut mihi ignoscatis, vel me dirigatis, verbis vestris vel scriptis fortioribus et certioribus prolatis, ad aliud melius intelligendum, si habetis; et ego suscipiam gratanter, ut hoc suscepi. Si vero non habetis; silete, et nolite nos hæreticos vocare. Scriptum est enim: "Væ[z] qui dicitis bonum malum, et malum bonum; ponentes tenebras lucem, et lucem in tenebras." Diei enim sumus filii, non noctis neque tenebrarum; et cavere debetis quod de aliis dicitur: "Mortificabant[a] animas quæ non moriuntur, et vivificabant animas quæ non vivunt." Non ergo nos vos odimus, sed nos veris defendimus. Hieronymus item adest auxiliator, dicens: "Non[b] est alia Romanæ urbis Ecclesia, alia totius orbis æstimanda est. Et Galliæ, Britanniæ, Africæ, et Persis et Oriens et India, et omnes barbaræ nationes unum Christum adorant, unam observant regulam veritatis. Si auctoritas, quæritur; orbis major est urbe; episcopus Romæ, sive Alexandriæ, &c." et post aliquanta: "Hinc," inquit, "præsidiis[c] fulta mundi Arriana fremit rabies: hinc in tres partes scissa Ecclesia ad se rapere festinat monachorum chorum circa commorantium. "Antiqua," inquit, "in me insurgit auctoritas. Ego interim clamito: si quis cathedræ sancti Petri jungatur, meus est ille." Aut ergo duo mentiuntur; aut omnes. Angustiæ mihi undique. Si ego hoc clamavero cum Hieronymo, divinarum Scripturarum interprete et omnium hæreticorum impugnatore; a vobis impugnor: si non clamavero, ab universali Ecclesia Catholica excommunicor, cui alligandi solvendique auctoritas a Deo data est.

His perscrutatis, venio ad Cyprianum, totum, ut aiunt, sumendum; et invenio illum pene omnium de unitate Ecclesiæ gravissimum: qui ait: "Ab uno patre et ab una matre in hunc mundum venimus, et sic in futurum veniemus." Qui[d] non habet unam matrem in terra, nec unum patrem

[z] Esai. cap. 5. ver. 20. [a] Ezech. cap. 13. ver. 19.

[b] Hieronym. epist. 85. ad Euagrium.

[c] Id. epist. 58. ad Damasum. Ibid.

[d] Habere jam non potest Deum patrem, qui ecclesiam non habet matrem. Cyprian. de Unitat. Eccles.

habebit in cœlo. Ideo post confessionem Trinitatis, in qua est Pater cum Filio et Spiritu sancto, subsequitur unius matris pia confessio, dicens sanctam esse Ecclesiam Catholicam. Cur unus Adam fingitur, et una Eva de latere tollitur et in mulierem formatur? Nonne secundum apostolum "mysterium[e] magnum est in Christo, et in Ecclesia?" Non est ergo altera Christi de latere, sed una est formata. Unde unus est in latere Christi Jesu lancea militis mysticus locus, de quo exiit[f] aqua et sanguis: quæ duo in signa unius Ecclesiæ. Unde una arca servatur in diluvio, nec altera; "si[g] potuit evadere quisquam [qui fuit extra arcam] Noe; et qui extra Ecclesiam foris fuerit, evadet." Unde unum tabernaculum in monte Moysi et exemplar ostensum est. Unde unus locutus est apud Deum, in quo Moyses extrema manus supremæ vidit, dicente Domino: "Est[h] locus apud me, sta in foramine petræ, et posteriora mea videbis." Petra autem erat Christus: posteriora manus, incarnatio; foramen unum, una passio; locus unus, una Ecclesia figuraliter intelligi potest. Videte quod non videtur dextra Domini nisi in uno loco, in una petra, in uno foramine. Una[i] Raab meretricis domus ab incendio Jericho sub coccineo fune salvatur. Unde unum templum a Solomone construitur. "Ecce[k] quam bonum et quam jocundum, habitare fratres in unum." Quæ omnia quomodo de unitate Ecclesiæ explanata sunt, bene (ut credo) meministis.

His perterritus, ad alia me converti et inveni Augustinum (qui dicitur aqua de nubibus) versum de Psalterio explanantem hunc, "Per[l] diem sol non uret te, neque luna per noctem." Per diem a sole uritur, qui prava de Christo sentit; et per noctem a luna, qui prava de Ecclesia sentit. Unde scriptum est in lege: "Qui[m] maledixerit patri aut matri, morte moriatur." Quid autem pravius sentiri potest de Ecclesia matre, quam si dicamus? Roma errat, Hierosolyma

[e] Ephes. cap. 5. ver. 32.
[f] Joh. cap. 19. ver. 34.
[g] Cyprian de Unitate Eccles.
[h] Exod. cap. 33. ver. 21, 22, 23.
[i] Josu. cap. 2. ver. 18, 21.
[k] Psalm. 133. ver. 1.
[l] Psalm. 121. ver. 6.
[m] Exod. cap. 21. ver. 17. Levit. cap. 20. ver. 9. Matth. cap. 15. ver. 4. Marc. cap. 7. ver. 10.

errat, Alexandria errat, Antiochia errat, totus mundus errat: soli tantum Scoti et Britones rectum sapiunt. Item Hieronymus: "Moyses," inquit, "moriens plangitur, Jesus absque lachrymis in monte sepelitur." In lege morientes, sub XIV. luna Dominum crucifigentes, plangam: sed cum Christo resurgentes in Evangelio suscipiam. Occurrit mihi item Augustinus sanctus, ubi contra totas hæreses sub anathematis titulo disputat; dicens. "Tessarescædecaditæ, id est, quartanæ decimæ esse hæreses eorum qui pascha XIV. luna cum Judæis faciunt." Item tractans evangelium, de illis inquit. "[Ex] languentibus super piscinam unum Jesus elegit quem sanaret: quia quisquis præter unitatem fuerit, licet venerit, sanari non potest." Et hoc mihi horret, nisi me consulatus vestri fida ratio validiori et certiori sententiæ perducat.

Quid plura? Ad Gregorii[n] papæ, urbis Romæ episcopi (a nobis in commune suscepti, et oris aurei appellatione donati) verba me converti; qui etsi post omnes scripsit, tamen est merito omnibus præferendus: et inveni illum hunc locum apud Job tractantem; "Auro[o] locus est in quo conflatur." Aurum est sanctorum massa; locus conflationis, unitas Ecclesiæ; ignis, tribulatio martyrii. Qui ergo extra unitatem Ecclesiæ uritur, conflari potest, purgari non potest. Unde et Paulus ait: "Si[p] tradidero corpus meum ut ardeam, charitatem autem non habeam, nihil mihi prodest;" et reliqua. Item ad eundem sensum interpretantem et hunc versum alio loco inveni. "Esto[q] mihi in Deum protectorem, et in locum munitum, ut salvum me facias;" nec in cœlo angelis, nec in terra hominibus locum munitum, id est, tutum invenit, nisi humilem unitatem; quem archangelus amisit et nunc diabolus est, et quem homo imitatus, illum amisit, et nunc mortuus est. Et hoc timeo: vos considerate compatienter, fratres, si merito[r] est, an ignavia.

Postremo ad cyclorum computationem diversorum, quid unaquæque lingua de cursu solis et lunæ sentiret; conversus totus, licet diverse alium in die, alium in luna,

[n] Gregor. Moral. in Job. lib. 18. op. tom. 1. pag. 573. [o] Job, cap. 28. ver. 1.
[p] 1 Cor. cap. 13. ver. 3. [q] Psalm. 31. ver. 3.
[r] Forsan *ex merito an ignavia*, ut conjicit Bedellus, doctiss. episc. Kilmor.

alium in mense, alium in bissexto, alium in epacta, alium in augmento lunari (quod vos saltum dicitis) : inveni cyclos contra hunc, quem vos tenetis, esse contrarios. Primum illum quem sanctus Patricius papa noster tulit et facit[s]; in quo luna a XIV[t]. usque in XXI. regulariter, et æquinoctium a XII. kalend. Aprilis observatur. Secundo Anatolium, quem vos extollitis quidem ad[u] veram Paschæ rationem numquam pervenire eos qui cyclum LXXXIV. annorum observant. Tertio Theophilum. Quarto Dionysium. Quinto Cyrillum. Sexto Morinum. Septimo Augustinum. Octavo Victorium. Nono Pacomium monachum, Ægypti cœnobiorum fundatorem; cui ab angelo ratio Paschæ dictata est. Decimo trecentorum decem et octo episcoporum decennovennalem cyclum (qui Græce Enneacedeciterida dicitur) in quo kalendas Januarii lunæque ejusdem diei et initia primi mensis ipsiusque XIV. lunæ recto jure ac si quodam clarissimo tramite, ignorantiæ relictis tenebris, studiosis quibusque cunctis temporibus sunt adnotatæ, quibus paschalis sollennitas probabiliter inveniri potest.

Hunc inveni valde huic (cujus auctorem, locum, tempus, incertum habemus,) esse contrarium in kalendis, in bissexto, in epacta, in XIV. luna, in primo mense, in æquinoctio. "Scrutaminique[w]", ut Cyrillus ait, "quod ordinavit synodus Nicena lunas quartasdecimas omnium annorum per decemnovennalem cyclum: (quem Victorius per vicesimas et octavas vices cum kalendis DXXXII. et bissexis CXXXIII. in id ipsum unde ortus est redire fecit) ut non fallamur in luna primi mensis; et celebremus Pascha in sequenti Dominico, et non faciamus in luna XIV. cum Judæis et hæreticis qui dicuntur Tessarescedecaditæ, et constitutum est, inquit, in omnibus synodis, præter synodum Gangrensem et Cæsariensem, ut non faceret ulla Ecclesia, vel civitas, et

[s] Forsan *fecit*.

[t] XV. potius. alias esset a XIV. ad XX.

[u] Desideratur hic aliquid: de quo videnda Wilfridi disputatio apud Bedam, lib. 3. histor. ecclesiast. cap. 25. et Aldelmi, inter epistolas Bonifacii edit. Mogunt. ann. 1605. pag. 59.

[w] Ex lacinia epistolæ Cyrilli ad synodum Carthaginiensem inepte adsuta: de qua consulendus Petavius, doctrin. temporum, tom. 1. pag. 221. et tom. 2. pag. 893, 894.

omnis regio contraria his quæ statuta sunt de Pascha in Niceno concilio. Et si non scripsisset synodus Nicena cyclum lunarem primi mensis; sufficeret cyclus lapidis[x] Selenitis in Perside ad exemplum rationis paschalis, cujus candor interior cum luna primi mensis crescit et decrescit:" ut non faciamus communem de embolismo, et embolismum de commune, id est, brevem annum lunarem duodecim mensium de longo, id est, tredecim in quo abortivam lunam fallaciter celebratis; ut in primo mense in unitate Ecclesiæ verum agnum veri Israelitæ immaculatum immaculati in[y] una domo, sicut præceptum est, comedamus; in quo mense eduxit Caim Abel justum in campum ut occideret eum; in typo Christi educti in prætorium Pilati in sexta feria; quia in eadem die conceptus creditur in utero, et mortuus est in cruce; dum in sexta feria mortuus est Adam in anima pro peccato in paradiso, et in eadem die obiit in corpore.

Hæc probate, si vultis; si non, renuntiate Catholicis testimoniis: si nec utrumque utrique hoc dicamus. "Omnes[z] nos manifestari oportet ante tribunal Christi, ut referat unusquisque propria corporis." Et "non[a] judicemus ante tempus, donec veniat qui illuminabit occulta tenebrarum, et manifestabit consilia cordium." Et "nolite[b] judicare, ut non judicemini: in quo enim judicio judicaveritis, judicabitur de vobis." Et "quid[c] judicas alienum servum? Domino suo stat aut cadit." Onus est vobis, ut video, quod dico: onus est et mihi quod dicitis, nisi verbis Scripturæ sanctæ probaveritis. "Onera[d] ergo nostra invicem portemus; et sic adimplebimus legem Christi." Si[e] enim alter alterius percutiamus infirmam conscientiam, in Christo peccamus; si[f] sanum sapimus, vobis sapimus; si mente excidimus, Deo: si[h] vivimus, Domino vivimus; si

[x] Vid. Damascium in vita Isidori: apud Photium, pag. 568, 569. edit. Græc.

[y] Exod. cap. 12. ver. 46.

[z] 2 Cor. cap. 5. ver. 10.

[a] 1 Cor. cap. 4. ver. 5.

[b] Matth. cap. 7. ver. 1, 2.

[c] Rom. cap. 14. ver. 4.

[d] Galat. cap. 6. ver. 2.

[e] 1 Cor. cap. 8. ver. 12.

[f] 2 Cor. cap. 5. ver. 13.

[h] Rom. cap. 14. ver. 8.

morimur, Domino morimur, quia Domini sumus. Obsecramus vos pro Christo, ut non nobis improperetis cum matre nostra: quia omnis soboles suæ matris speciem imitatur. Unde accipimus spiritum, inde spiramus: loquacitatem nostram vestra fiducia præstat.

Anno igitur, ut prædixi, emenso, juxta Deuteronomion, "interrogavi[i] patres meos ut annuntiarent mihi, majores meos ut dicerent mihi:" successores videlicet nostrorum patrum priorum, Ailbei episcopi, Querani Coloniensis[k], Brendini, Nessani, Lugidi, quid sentirent de excommunicatione nostra, a supradictis sedibus apostolicis facta. At illi congregati in unum, alius per se, alius per legatum suum vice sua missum, in campo Lene sanxerunt, et dixerunt; "Decessores nostri mandaverunt per idoneos testes, alios viventes, alios in pace dormientes, ut meliora et potiora probata a fonte baptismi nostri et sapientiæ et successoribus apostolorum Domini delata sine scrupulo humiliter sumeremus." Post in commune surrexerunt, et super hoc orationem (ut moris est) nobis celebraverunt, ut Pascha cum universali Ecclesia in futuro anno celebrarent. Sed non post multum surrexit quidam paries dealbatus, traditionem seniorum servare se simulans; qui utraque non fecit unum, sed divisit, et irritum ex parte fecit quod promissum est: quem Dominus (ut spero) percutiet quoquo modo voluerit.

Deinde visum est senioribus nostris, juxta mandatum, ut, "si[l] diversitas oborta fuerit inter causam et causam, et variaverit judicium inter lepram et non lepram, irent ad locum quem elegit Dominus;" ut si causæ fuerint majores, juxta decretum synodicum, ad caput urbium sint referendæ: misimus quos novimus sapientes et humiles esse, velut natos ad matrem, et prosperum iter in voluntate Dei habentes, et ad Romam urbem aliqui ex eis venientes, tertio anno ad nos usque pervenerunt; et sic omnia viderunt, sicut audierunt: sed et valde certiora, utpote visa quam audita, invenerunt; et in uno hospitio

[i] Deut. cap. 32. ver. 7.

[l] Deut. cap. 17. ver. 8.

[k] forsan *Clonensis*.

eum Græco et Hebræo, Seytha et Ægyptiaco, in Eeclesia saneti Petri simul in Paseha (in quo mense integro[m] disjuneti sumus) fuerunt: et ante saneta sic testati sunt nobis, dieentes; "Per totum orbem terrarum hoc Paseha, ut scimus, celebratur." Et nos in reliquiis sanctorum martyrum, et scripturis quas attulerunt, probavimus inesse virtutem Dei. Vidimus oculis nostris puellam cœcam omnino ad has reliquias oculos aperientem, et paralyticum ambulantem, et multa dæmonia ejecta.

Hæc dixi, non ut vos impugnarem, sed ut me ut nycticoracem in domicilio latitantem defenderem. Sed si quid forte impolitum vel vitiosum per immunda labia dixi, bicipi labii vestri forcipe per igniferum Esaianum[n] altaris Dei earbonem tangite; et præputium inculti logii[o] bifaris ter quaternis eultris Ben-Nun[p] quinis denis digitulis humatis eum plebis præcidite prioris præputiis. Nefas est enim errata tua non agnoseere, et prolata certiora non approbare. Hæretieorum est proprie, sententiam suam non eorrigere malle perversam quam mutare defensam. "Scienti[q] etenim bonum facere, et non facienti, peceatum est illi." "Peecati[r] vero stipendium mors est:" a qua nos divina Majestas, et simplex trinitas, et multiplex apex, (subtus quem nihil est, intra quem nihil est, citra quem nihil, ultra quem nihil, supra quem nihil; sustinens omnia sine labore, penetrans omnia sine extenuatione, eircumdans omnia sine extensione, superans omnia sine inquietudine) liberare dignetur. Amen, amen.

GRANDIS LABOR EST PRUDENTIÆ.

[m] Anno Christi 631 et 642. Romæ celebratum est Pascha die 24 Martii, juxta Enneadecaeteridem Alexandrinam et Dionysianam, cum die 21. Aprilis celebraretur juxta 14 annorum cyclum hic receptum. Differentia dierum 28. qua major inter utramque periodum esse non potuit.

[n] Esai. cap. 6. ver. 6.

[o] *eloquii* conjicit Bedellus. Vir doctiss. dicit, "totus hic loeus mihi obseurus, et et quem non puto facile sanabilem sine ope librorum. Ben-Nun pro Josua poni videtur, sed unde hauserit nescio."

[p] Josu. cap. 5. ver. 3.

[q] Jacob. eap. 4. ver. 17.

[r] Rom. cap. 6. ver. 23.

RECENSIO.

Eam ex veteribus Cottonianæ bibliothecæ membranis descripsi, hoc titulo prænotatis. "Epistola Cummiani[a], directa Segieno abbati, de disputatione lunæ," qui quidem Segienus non alius fuisse videtur, quam Segenus sive Segianus ille (variant enim ibi in nominis descriptione exemplaria) cujus in nonæ epistolæ ἐπιγραφῇ facta est mentio; quemque Huensis S. Columbæ insulæ ab anno 623. usque ad 652. abbatem extitisse, ex annalibus nostris Ultoniensibus didicimus. Meminit ejusdem et Beda libro tertio historiæ, capitis quinti (vel quarti ut antiquissimi codices MSS. distinguunt) initio; et Adamnanus de S. Columba libro primo, capite tertio, et libro secundo, capite quarto.

[a] An Cumeni abbatis Clonensis sive Cluanmacnois, quem anno 665 mortuum, in magna mortalitate, ex annalibus Ultoniensibus intelligimus.

EPISTOLA XII.

SCOTI[a] CUJUSDAM ANONYMI, AD ALDHELMUM MALMESBURIENSEM ABBATEM.

Domino sancto, sapientissimo, Christo quidem charissimo Aldhelmo, Scotus ignoti nominis in Deo æterno salutem.

Dum te præstantem ingenio, facundiaque Romana, ac vario flore literarum, etiam Græcorum more, non nesciam; ex ore tuo, fonte videlicet scientiæ purissimo, discere malo, quam ex alio quolibet potare, turbulento magistro præsertim. Hoc scito prænoscens, quod idcirco te fiducialiter ita obsecro, ut me suscipias, doceasque: quoniam fulgor, ceu dictum est, sapientiæ præ multis in te fulget lectoribus, ac peregrinorum mentes cupientium sapientiam discere cognoscis; quia tu Romæ advena fuisti, insuper quod a quodam sancto viro de nostro genere nutritus es. Hæc compendii causa sufficiant; quia si humiliter per charitatem volueris attendere, non minus per pauca verba, quam per plurimas sermocinationes perspicies. Hæc tibi quoque sinceriter dissero. Libellum quendam habes, qui non est major acceptorio duarum septimanarum: quem ego legere cupio. Hoc autem breve tempus prædico, non eo quod mihi plus non opus sit, sed ne hæc petitio fastidium in tua mente creet. Ministrum quoque equosque, ut opinor, adipiscar. In hoc autem tempore messis, lætum a te responsum sperabo. Orantem pro nobis beatitudinem tuam divina gratia custodire dignetur.

Christe potens rerum, redeuntis conditor ævi,
Vox summi sensusque Dei, quem fudit ab alta

[a] C. A. 680.

Mente Pater, tantique dedit consortia regni.
Impia tu nostræ domuisti crimina vitæ,
Passus corporea mundum vestire[c] figura,
Affarique palam populos, hominemque fateri.
Quemque utero inclusum Mariæ, mox numine viso
Virginei tumuere sinus; innuptaque mater
Arcano stupuit compleri viscera partu,
Authorem paritura suum : mortalia corda
Artificem texere poli, mundique repertor
Pars fuit humani generis. latuitque sub imo
Pectore, qui totum late complectitur orbem.
Et qui non spatiis terræ, non æquoris unda,
Nec capitur cœlo, parvos confluxit in artus.
Quin et supplicii nomen nexusque subisti,
Ut nos subriperes letho mortemque fugares
Morte tua : mox æthereas evectus in auras,
Purgata[c] repetens lætum te luce parentem.
AUGUSTUM foveas: festis ut sæpe diebus
Annua sinceri celebret jejunia sacri.

RECENSIO.

Aldhelmus, cum esset adhuc presbyter, abbas fuit monasterii quod Maildubi (vel Maildusi) urbem nuncupant: ut in libro quinto Historiæ, capite decimo nono (vel. ut in MSS. decimo octavo) confirmat Beda. Est autem monasterium illud, non in Scotia (ut Trithemius, eumque secuti Gesnerus et maledicentissimus[a] Dempsterus, ariolati sunt) sed in Anglia positum; atque olim Maildulfesburch, hodie Malmesburiæ nomine notissimum. Quo in loco Aldhelmus "a primo ævo infantiæ, atque ab ipso tyrocinio rudimentorum, liberalibus literarum studiis eruditus, et in gremio sanctæ matris Ecclesiæ nutritus, vitam duxit:" ut habet in charta[b], 8. kalend. Septembr. anno Dom. 675. data, Leutherins occidentalium Saxonum episcopus; a quo primus cœnobii illius abbas constitutus est ipse Aldhelmus. Quæ enim prius Ingelborne, postea Malduburi et Maldunsburg nomen habere cœpit ab Aldhelmi magistro "Maildulpho Scoto-Hiberno, viro summa eruditione et singulari vitæ sanctitate:" quemadmodum in Wiltoniæ descriptione docet Guilielmus Camdenus. Cui et Guilielmi Malmesburiensis adjicimus testimonium, in Aldhelmi vita anno 1105. ab eo exarata. "Cum jam majusculus a Cantia in Westsaxones remeasset: religionis habitum in Meldu-

[c] *repetis lætum tellure p.*

[b] Conjicit doctiss. Bedellus *vistare* pro visitare.

[a] Dempster. lib. 1. hist. Eccles. pag. 7.

[b] Guil. Malmesbur. de gest. reg. Anglor. lib. 1. cap. 2.

nensì accepit cœnobio, quod situm in civitate quæ antiquo vocabulo Mealduberi, nunc Mealmesberi vocatur. Id quidam Meldum, qui alio nomine vocatur Meildulf, natione Scotus, eruditione philosophus, professione monachus fecerat. Qui cum natali solo voluntarie carens illuc devenisset; nemoris amœnitate (quod tunc temporis in immensum eo loci succreverat) captus, eremiticam vitam exercuit: deficientibusque necessariis, scholares in discipulatum accepit, ut ex eorum liberalitate tenuitatem victus corrigeret. Illi procedente tempore magistri sequaces, ex scholaribus monachi effecti, in conventum non exiguum coaluere. Horum exemplo et consortio Aldhelmus informatus ad studium, liberales artes plenitudini scientiæ adjecit." Unde jam liquet, quid illa sibi velint Scoti nostri verba in hac ad Aldhelmum epistola; "quod a quodam sancto viro de nostro genere nutritus es."

Addit de Aldhelmo ibidem Guilielmus. "Taceo de compatriotis, qui certatim ad eum scripta sua emittebant, ejus judicii censuram subitura. Prætereo Scotos, tum maxime doctos, qui idem fecisse noscuntur. Quorum aliquos non obscuræ literaturæ nominare possum: maxime Artwilum, regis Scotiæ filium. Hic quicquid literariæ artis elaborabat (quod non adeo exile erat) Aldhelmi committebat arbitrio; ut perfecti ingenii lima eraderetur scabredo Scotica." Videndum igitur an non Artwilus sive Artvillus ille author hujus fuerit epistolæ: cujus partem quidem huic ipsi scripto Malmesburiensis inseruit; integram vero, una cum annexo carmine (quod a quibusdam Damaso, ab aliis Claudiano tribuitur) ex Viennensis et Ingolstadiensis bibliothecæ MSS. inter Bonifacianas edidit Nicolaus Serarius, qui etiam in notis, non alium hic Scotum accipiendum esse quam Hibernum, recte monuit.

EPISTOLA XIII.

ALDHELMI[a] MALMESBURIENSIS ABBATIS, AD EAHFRIDUM EX HIBERNIA IN PATRIAM REVERSUM.

Domino, venerabili præconio efferendo et sanctorum meritis magnopere honorando, Eahfrido; Aldhelmus exiguus in Domino æternam salutem.

Primitus (pantorum[b] procerum prætorumque pio potissimum, paternoque præsertim, privilegio) panegyricum poemataque passim prosatori[c] sub polo promulgantes; stridula vocum symphonia, ac melodiæ cantilenæque carmine modulaturi, hymnizemus, præcipue quia tandem almæ editum puerperæ sobolem[d] (ob inextricabile sons protoplastorum) piaculum priscorumque chirographum peccaminum obliteraturum, terris tantundem destinare dignatus est: luridum qui linguis chelydrum[e] trisulcis rancida virulentaque vomentem per ævum venena torrenda tetræ tortionis in tartara trusit. Et ubi pridem ejusdem nefandæ natricis[f] ermuli[g] cervulique[h] cruda fanis colebantur stoliditate

[a] C. A. 690.

[b] πάντων. i. e. *cunctorum;* ubi præter putidam Græcismi affectationem (quæ in hac epistola crebra est) observa quindecim voces a litera P incipientes; ac si a pugna porcorum Porcii poetæ exemplum author transtulisset.

[c] *Patrem* intelligit. [d] *Filium.*

[e] χέλυδρον, anguem venenatum.

[f] *Serpentis:* ut apud Ciceronem, in Academic.

[g] forte ad Ermenrul Saxonum idolum hic alludit, cujus in Francicis annalibus ad annum 772. et Adamo Bremensi cap. 5. fit mentio; quodque Hermæ sive Mercurio putatur fuisse positum. Veteres enim Germanos Deorum maxime Mercurium coluisse, confirmat in Germania sua Corn. Tacitus. vid. Rich. Verstegan. Restitut. antiquitat. Anglican. cap. 3. et Glossarium D. Henr. Spelmanni nostri, in Irminsul.

[h] De cervulis vel hinnulis, vid. Augustin. serm. 265. op. tom. 5. App. pag. 437. Antiqui etiam *Hermulas* vocabant προτομας sive simulacra, quæ caput tantum

in profanis, versa vice discipulorum gurgustia (imo almæ oraminum ædes) architecti ingenio fabre conduntur.

Fateor, sodalitatis fraternæ cliens, altique municipatus municeps, postquam vestram repedantem istuc ambrosiam ex Hiberniæ brumosis circionum insulæ climatibus (ubi ter bino circiter annorum circulo uber sophiæ sugens metabatur) territorii marginem Britannici sospitem applicuisse, rumigerulis referentibus, comperimus: ilico (ut flammiger flagransque flagitabat amor) ineffabiles altithrono grates, pansis in edito utrimque volis, tripudiantes obtulimus: potissimum, quod te exulem almus arbiter priscam paterni visitantem clientelam ruris (cærula ponti trans glauci, enormesque dodrantium glareas atque spumiferas lymphæ nemphæ obstirpationes, circili carina procellosum sulcante salum) reducere, ovante navarcho, dignatus est: ut, ubi dudum incunabulis tyrocinii editus rudibus adulto tenus pubertatis ævo adoleveras, nunc versa vice (superna opitulanti prærogativa affatim fultus) ab incolatu externi ruris repatrians, præceptoris vocamine indepto sortitoque fretus fungeris.

Illud æque almitati beatitudinis vestræ ex penetrabilibus præcordii nequaquam promens dissimulo propalare (ad augmentum, mystisque ut reor tripudium, imo ad doxam[i] onomatis Cyrii) magnopere inolevisse: quod præconio citra modum rumoris Scotico in solo degentium (quorum contubernio parumper fretus es) ceu tonitruali quodam boatu fragore nymboso emergenti, auditus nostri quatiuntur: et per tot tantaque telluris stadia lectionis opinio, pagis provinciisque divulgata, crebrescit. Siquidem tam creber meatus est (istinc illincque, istuc illucque) navigero æquoreas fretantium calle gurgites, velut quædam contribula apium germanitas nectar fabre conficientium. Nam quemadmodum alternatim, reciproca facessente noctis nebula, mellifluum examen (emergente axe tenus æthere Titanæ) gliscentium culmina tiliarum per florulenta, ad crates graciles, sarcinatum, flava bajulans gestamina asportat; co-

ac summa pectoris exprimebant: de quibus videnda Achillis Statii præfatio in illustrium virorum vultus, edit. Romæ 1569. et Camdeni Britannia, pag. 45.

[i] δόξαν ὀνόματος κυρίου, gloriam nominis Domini.

dem modo, ni fallor, lurconum conglobatio lectorum (dun-ninȝ tac fridh) ac residua sagax discipulorum caterva, florigeris hagiographæ ex arvis, non solum artes grammaticas atque geometricas bis ternasque omissas physicæ artis machinas; quinimo allegoricæ potiora ac tropologicæ disputationis bipertita bis oracula (æthralibus opacorum mellita in ænigmatibus problematum) siticulose sumentes carpunt, et in alveariis sophiæ, jugi meditatione loco tenus servanda condentes, abdunt. E quorum catalogo tuam proficisci solertiam, præda onustam atque torrente fluentis sacrosancti propinatam redundantemque excellens fama percrebuit.

Quamobrem tuum affabilem discipulatum, ceu cernuus, singultatim arcuatis poplitibus subnixisque precibus efflagito; ut obliterata nequaquam memoria excedat, quod Pacificus[k] cœlesti ambrosia præditus, (subrogatus genitore[l] jure hæreditario, bis quaternis temporum lustris Israeliticæ plebis imperii sceptro fungens,) almo auctus spiramine prompsit, dicens: "Bibe[m] aquam de cisterna tua, et fluenta putei tui: deriventur fontes tui foras, et in plateis aquas divide; solus habeto eas, nec sint alieni participes tui." Quapropter his sacris imbutus sagminibus[n], jugi conamine orthographiæ aperito gurgitem, et sitientia rigato arva mentium: quatenus germen æthralis extaseos (vivis fœcundisque in orthodoxorum, satoris sudore, sulcis satum) nullo torridæ obstaculo siccitatis obtinente, pullulans gliscat; et ubertim spissa, Dei suffragio, seges demum maturescat.

Nam idcirco supplex tam obnixe hæc cernitur oramen suggessisse, quod nonnulli superna noscuntur sophia præditi, et arcana luce enormiter referti: attamen quod gratuita cœlitus munificentia, Deique dapsili deditione receptantes (proprio facessante meritorum quæstu) adepti sunt, nequaquam (gazophylacio scientiæ reserato) plene promulgantes, sed particulatim lurconibus largientes. Nam

[k] Salomon: qui a *pace* nomen obtinuit.

[l] genitori, vel, a genitore, patre David sc.

[m] Prov. cap. 5. ver. 15, 16, 17.

[n] Sagmina a *sanciendo*, id est, *confirmando*, inquit hic Glossa.

(cata[o] evangelicæ experimentum auctoritatis) nequaquam[p] flagrans lychnus clancule fuscata tetræ occulitur latebra urnæ, qui candelabri summitate cunctis limpido lumine lucere decuit: necnon frustra talenti[q] fœnora subterraneis clanculantur obstructa sablonibus[r], quæ trapezitarum numerosis monetæ oportuissent numismatibus profligari; ne forte, ut iners adepto (segnitia torpens) mancipium talento, supremos ergastulorum in squalores trusus præcipitetur; sed potius euax eugeque ingressurus tripudium a prosatore pio promercatur. Unde psalmigraphus vates, ob hoc propriæ piaculi expians flagitium conscientiæ, sacro præsagio orsus infit: "Justitiam[s] tuam non abscondi," et reliqua.

Sed hæc misellus homuncio dictando volvens, scrupulo ancipiti exemplo quatiens angebar; cur, inquam, Hibernia, quo catervatim istinc lectores classibus advecti confluunt, ineffabili quodam privilegio efferatur: ac si istic, fæcundo Britanniæ in cespite, didascali Argivi Romanive Quirites repperiri minime queant, qui cœlestis tetrica enodantes bibliothecæ problemata sciolis reserare se sciscitantibus valeant. Quamvis enim prædictum Hiberniæ rus, discentium opulans vernansque, ut ita dixerim, pascuosa numerositate lectorum, quemadmodum poli cardines astriferis micantium ornentur vibraminibus siderum: ast tamen climatis Britannia occidui in extremo ferme orbis margine sita (verbi gratia) ceu Solis flammigeri et luculento lunæ specimine potiatur; id est, Theodoro infula pontificatus fungenti, ab ipso tyrocinio rudimentorum in flore philosophicæ artis adulto; nec non et ejusdem sodalitatis cliente Adriano duntaxat urbanitate enucleata ineffabiliter prædito.

Et audacter in propatulo contestans, pellaci falsitatis frivolo neglecto, æqua veritatis censura trutinante discernam; etiamsi beatæ memoriæ Theodorus, summi sacerdotii gubernacula regens, Hibernensium globo discipu-

[o] κατὰ, secundum; ut in Bonifacii Moguntini epistolis, et apud Cyprianum quoque.

[p] Matth. cap. 5. ver. 15.

[q] Id. cap. 25. ver. 18, 27, 30.

[r] *arenis*: ut in Gildæ epistola.

[s] Psalm. 40. ver. 10.

lorum (ceu aper truculentus molossorum catasta ringente vallatus) stipetur: limato perniciter grammatico dente (jactura dispendii carens) rebelles phalanges discutit, et (utpote belliger in meditullio campi arcister, legionum phalangibus septus æmulorum spissis) mox nervosis tenso lacertorum volis arcu, spiculisque ex pharetra exemptis, hoc est, Chronographiæ opacis acutisque syllogismis; turma supercilii typho turgens, amissa ancilium testudine, terga dantes, latebras antrorum atras, triumphante victore, præpopere petunt.

Neu tamen hæc philosophando, Scoticos sciolos, quorum gemmato tua sagacitas dogmatum favo aliquantisper abusa[t] est, sugillare a quoquam autumer; quippe cum satagerem præconium cudens affabiliter texere nostrorum, non sugillationem ridiculose cachinnans rumigerare vestrorum: sed potius, jocistæ scurræque ritu dicacitate temeraria loquentium, fraterna ironia[u] dilectionis obtentu cavillabatur[w]. Si vero quippiam, inscitia suppeditante, garrula frontose convincitur pagina prompsisse: ut versidicus ait,

> Digna[x] fiat fante glingio gurgo fugax fambulo;
> Neu timeat scriptor terrentis ludicra linguæ.
> Sic semper cupiunt scriptorum carpere chartas,
> Ut caper hirsutus rodet cum dente racemos:
> Nec tamen emendant titubantis gramma poetæ.

RECENSIO.

Ex quatuor antiquissimis codicibus descripta: quorum primum suppeditavit mihi nobilissimus Dominus Guilielmus Howardus de Naworth, secundum D. Robertus Cottonus, tertium Thomas Alanus Oxoniensis, et ex regia bibliotheca quartum amicissimus Patricius Junius. Scripta est autem stylo ita impedito et implicato;

[t] id est, *usa*: ut apud Hieronymum etiam aliquoties.

[u] *εἰρωνεία*.

[w] Locus corruptus.

[x] Ad hunc barbarum versiculum apponitur hæc glossa (non admodum certe concinna) in margine MSS. D. Rob. Cottoni et Thomæ Alani. *Fugax gurgo*, id est, virgo impetrante noverca de matrimonio exposita, inter feras enutrita, ferarum consuetudinibus assuescens: quæ alio nomine Juturna. *Fante glingio*, id est, rogante fratre, vel alio quolibet amico; ut digna fieret illa fugax gurgo, *fambulo*, id est, reversione, vel fine laboris.

ut non admodum mirari subeat, etiam Guilielmi Malmesburiensis temporibus repertos fuisse, quibus hujusmodi Aldhelmi scripta " nauseam pepererint : non attendentibus quod juxta mores gentium varientur modi dictaminum." Ita ille, de gestis regum Anglorum lib. 1. cap. 2. ad dicti confirmationem porro subjiciens ; " Græcos involute, Romanos circumspecte, Gallos splendide, Anglos pompatice dictare solere." Porro Eahfridus sive Æhfridus (EA enim Anglo-Saxonum, Æ Latinorum diphthongo respondet) ad quem, post sex annos studiis in Hibernia impensos, missa est hæc epistola, non alius esse videtur quam Eadfridus (ab aliis Eatferd, a quibusdam etiam Egfridus dictus) cui Beda vitam Cuthberti soluta oratione a se descriptam dicavit ; quemque Eadberto anno Dom. 698. in Lindisfarnensi episcopatu successisse, ex Dunelmensis Ecclesiæ historia a Turgoto conscripta, et Florentii Wigorniensis annalibus intelligimus. Antequam vero ille episcopatum est adeptus, epistolam hanc scriptam fuisse liquet ; licet in regio MS. titulum hunc præfixum habeat. " Incipit epistola Aldhelmi episcopi." Verum, cum post annum 698, ad Schireburnensem episcopatum Aldhelmum provectum fuisse constet : nos priorem Malmesburiensis abbatis appellationem retinere maluimus[a].

[a] Vid. Florent. Wigorn. ann. 666. Et Dempster. Histor. pag. 6.

EPISTOLA XIV.

ADAMNANI[a] HUENSIS MONASTERII ABBATIS.

In libros tres de vita S. Columbæ,

PROLOGUS.

Beati nostri patroni, Christo suffragante, vitam descripturus, fratrum flagitationibus obsecundare volens: imprimis eandem lecturos quosque admonere procurabo, ut fidem dictis adhibeant compertis; et res magis quam verba perpendant, quæ, ut æstimo, inculta et vilia esse videntur; meminerintque, regnum Dei non eloquentiæ exuberantia, sed in fidei florulentia constare: et nec ob aliqua Scoticæ, vilis videlicet linguæ, aut humana onomata[b], aut gentium obscura locorumve vocabula (quæ, ut puto, inter alias exterarum gentium diversas vilescunt linguas) utilium, et non sine divina opitulatione gestarum, despiciant rerum pronuntiationem. Sed et hoc lectorem admonendum putavimus; quod de beatæ memoriæ viro, plura studio brevitatis, etiam memoriæ digna a nobis sunt prætermissa: et quasi pauca de plurimis, ad evitandum fastidium lectorum, sint caraxata[c]. Et hoc, ut arbitror, quisque hæc lecturus forte annotabit; quod minima de maximis per populos fama de eodem beato viro divulgata disperserit; ad horum etiam paucorum comparationem, quæ nunc breviter caraxare disponimus.

[a] C. A. 700.

[b] *ὀνόματα*, nomina.

[c] *exarata, παρὰ τοῦ χαράσσειν.*

EPILOGUS.

Post horum trinalium lectionem libellorum, quisque diligens annotet lector, quanti et qualis meriti sanctus sæpe supramemoratus præsul venerandus, quantæ et qualis apud Deum honorifieentiæ fuerit æstimatus; quantæ et quales angelieæ apud ipsum et luminosæ frequentationes fuerint; quanta in eo prophetalis gratia, quanta dialium efficientia virtutum, quanta et quam frequens eum divini luminis elaritudo in carne mortali adhuc commorantem eircumfulserit. Quin etiam post ingressum[d] animæ de tabernaculo corporis almissimæ (sicuti quibusdam electis ostensum, habetur eompertum) loeum in quo ipsius sancta pausant ossa usque hodie eadem cœlestis elaritas frequentare non eessat, et sanetorum frequens visitatio angelorum. Et hæc etiam eidem beatæ memoriæ viro a Deo non medioeris est collata gratia, qua nomen ejus non tantum per totam nostram Seotiam et omnium totius orbis insularum maximam Britanniam elare divulgari promeruit (in hae parva et extrema oeeani Britannici eommoratus insula) sed etiam ad trigonam usque Hispaniam et Gallias, et ultra Alpes Penninas Italiam sitam pervenire, ipsam quoque Romanam civitatem, quæ eaput est omnium eivitatum. Tantus et talis honor noseibilis eidem sancto inter eætera divinæ donationis munera eondonatus scitur a Deo, qui se diligentes amat; et eos qui eum magnificant laudibus, magis ae magis glorifieans immensis sublimat honoribus: qui est benedietus in sæcula sæeulorum. Amen.

ADMONITIO ADAMNANI AD SCRIPTORES.

Obsecro eos quieunque voluerint hos deseribere libellos, imo potius adjuro per Christum judicem sæeulorum; ut postquam diligenter descripserint, conferant et emen-

[d] *egressum.*

dent cum omni diligentia ad exemplar unde extraxerunt[e]: et hanc quoque adjurationem hoc in loco subscribant.

RECENSIO.

De Adamnano pluribus agit Beda, libro 5. histor. Ecclesiast. cap. 16. et Ceolfridus abbas in epistola ad Naitanum Pictorum regem, ibid. cap. 22. indeque Matthæus Florilegus: "Anno gratiæ DCCI. floruit vir bonus et literatus Adamnanus presbyter et abbas monachorum qui erant in insula Hii. Hic missus ad Aldfridum regem gratia legationis, cum videret ritus ecclesiasticæ institutionis et observantiæ festi paschalis, continuo trahitur ad consensum. Qui cum domum rediisset, curavit suos, qui erant in insula Hii, ad callem perducere veritatis, nec valuit: navigansque in Hiberniam, pene omnes ad legitimum Paschæ tempus observandum induxit. Scripsit idem vir Domini librum de loco Dominicæ nativitatis, passionis et ascensionis; situmque Terræ sanctæ mirabiliter descripsit." Editus est hic liber Ingolstadii anno 1619. a Jacobo Gretsero, titulo Adamanni Scotohiberni: ibidemque anno 1604. ab Henr. Canisio, tomo quinto antiquæ lectionis, libri ejusdem tres de S. Columba, cujus operis prologum paulo correctiorem ex MS. nostro hic damus: addito etiam, ex alio Cottonianæ bibliothecæ codice, epilogo hactenus inedito; una cum adjuratione qua transscriptores obtestatur author, Irenæi[a] in libro περὶ ὀγδοάδος et Eusebii in chronico exemplum imitatus. quæ tamen hic non observatur cum ipsa quoque capita transposita inveniamus.

[e] MS. Augiens. *craxerunt* pro charaxerunt i. e. scripserunt.

[a] apud Euseb. lib. 5. histor. ecclesiast. cap. 19, 20. et Hieronymum, de scriptor. ecclesiast. in Irenæo.

EPISTOLA XV.

BONIFACII[a] MOGUNTINI ARCHIEPISCOPI, AD ZACHARIAM ROMANUM PONTIFICEM, DE CAUSA ADELBERTI GALLI ET CLEMENTIS SCOTI.

Excellentissimo patri atque apostolico pontifici, et ex auctoritate sancti Petri, principis apostolorum magisterio freto, Zachariæ papæ, Bonifacius exiguus servus servorum Dei, optabilem in Christo charitatis salutem.

Postquam me ante annos prope triginta sub familiaritate et servitio apostolicæ sedis, annuente et jubente venerandæ memoriæ antistite apostolico Gregorio, anteriore voto constrinxi; quidquid mihi lætitiæ vel tristitiæ acciderat, apostolico pontifici solebam indicare, ut in lætis simul laudaremus Deum, et in tristibus ejus consilio roborarer. Ita et nunc mihi liceat indicare, pietati vestræ supplico. Sicut scriptum est: "Interroga[b] patrem tuum et annunciabit tibi, seniores tuos et dicent tibi." Notum enim sit paternitati vestræ, quia postquam indigno mihi mandastis in provincia Francorum, sicut et ipsi rogaverunt, sacerdotali concilio et synodali conventui præesse; multas injurias et persecutiones passus sum, maxime a falsis sacerdotibus, ab adulteratis presbyteris seu diaconibus, et fornicariis clericis. Maximus tamen mihi labor fuit contra duos hæreticos pessimos, et publicos, et blasphemos contra Deum, et contra Catholicam fidem. Unus qui dicitur Aldebert, natione generis Gallus est; alter qui dicitur Clemens, genere Scotus est: specie quidem diversi, sed pondere peccatorum pares.

Contra istos obsecro apostolicam auctoritatem vestram,

[a] A. C. 745.

[b] Deut. cap. 32. ver. 7.

quod meam mediocritatem defendere et adjuvare, et per scripta vestra populum Francorum et Gallorum corrigere studeatis: ut hæreticorum fabulas et vana prodigia et signa præcursoris Antichristi non sectentur; sed ad canonica jura, et ad viam veræ doctrinæ convertantur; et ut per verbum vestrum isti hæretici duo mittantur in carcerem (si vobis justum esse videatur, cum vitam et doctrinam illorum vobis intimavero) et nullus cum eis loquatur vel communionem habeat, ne forte fermento doctrinæ illorum fermentatus aliquis pereat: sed segregati vivant, et juxta dictum apostoli, hujusmodi "traditi[c] Satanæ in interitum carnis, ut spiritus salvus sit in die Domini;" et juxta evangelicum præceptum, "dum[d] Ecclesiam non audierunt, sint nobis sicut ethnici et publicani:" donec "discant[e] non blasphemare," nec scindere tunicam Christi. Propter istos enim persecutiones, et inimicitias et maledictiones multorum populorum patior: et Ecclesia Christi impedimentum fidei et doctrinæ rectæ sustinet.

Dicunt enim de Aldeberto, quod eis sanctissimum apostolum abstulissem; patronum, et oratorem, et virtutum factorem et signorum ostensorem abstraxissem. Sed pietas vestra audiens vitam ejus, judicet ex fructu, utrum "vestimentis[f] ovium indutus intus autem lupus rapax" fuisset, an non. In primæva enim ætate hypocrita fuit, dicens, quod sibi angelus Domini, in specie hominis, de extremis finibus mundi, miræ et tamen incertæ sanctitatis reliquias attulisset; et exinde potuisset omnia, quæcunque poposcerit, a Deo impetrare: et tunc demum per illam simulationem, sicut apostolus Paulus prædixit, "penetravit[g] multorum domos, et captivas duxit post se mulierculas oneratas peccatis, quæ ducebantur variis desideriis;" et multitudinem rusticorum dicentium, quod ipse esset vir apostolicæ sanctitatis, et signa et prodigia multa fecisset. Deinde conduxit episcopos indoctos, qui se, contra præcepta canonum, absolute ordinarunt. Tum demum in tantam

[c] 1 Cor. cap. 5. ver. 5.
[d] Matth. cap. 18. ver. 17.
[e] 1 Tim. cap. 1. ver. 20.
[f] Matth. cap. 7. ver. 15, 16.
[g] 2 Tim. cap. 3. ver. 6.

superbiam elatus est, ut se æquipararet apostolis Christi: et dedignabatur in alicujus honore apostolorum vel martyrum Ecclesiam consecrare; et interrogavit, quid voluissent homines visitando limina sanctorum apostolorum. Postea in proprio honore suo dedicavit oratoria (vel, ut verius dicam, sordidavit) fecit cruciculas et oratoriola in campis, et ad fontes, vel ubicunque sibi visum fuit, et jussit ibi publicas orationes celebrare; donec multitudines populorum, spretis cæteris episcopis, et dimissis antiquis Ecclesiis, in talibus locis conventus celebrabant, dicentes: Merita sancti Aldeberti adjuvabunt nos. Ungulas suas et capillos dedit ad honorificandum, et portandum cum reliquiis sancti Petri principis apostolorum. Tum demum, quod maximum scelus et blasphemia contra Deum esse videbatur, fecit. Veniente enim populo et prostrato ante pedes ejus, et cupienti confiteri peccata sua, dixit: "Scio omnia peccata vestra, quia mihi cognita sunt occulta vestra; ideoque non est opus confiteri ea. Securi ergo et absoluti de peccatis vestris præteritis, revertimini ad domos vestras cum pace;" et omnia quæcunque sanctum Evangelium hypocritas fecisse testatur, suo habitu, incessu, et moribus imitatus est.

Alter autem hæreticus, qui dicitur Clemens, contra Catholicam contendit Ecclesiam; canones Ecclesiarum Christi abnegat, et refutat tractatus; et intellectus sanctorum patrum, Hieronymi, Augustini, Gregorii recusat, synodalia jura spernens, proprio sensu affirmat, se, post duos filios sibi in adulterio natos [sub nomine episcopi] esse posse legis Christianæ episcopum. Judaismum inducens, judicat justum esse Christiano, ut, si voluerit, viduam fratris defuncti accipiat uxorem. Ipse etiam contra fidem sanctorum patrum contendit, dicens; quod Christus filius Dei descendens ad inferos, omnes quos inferni carcer detinuit, inde liberasset, credulos et incredulos, laudatores Dei simul et cultores idolorum: et multa alia horribilia de prædestinatione Dei contraria fidei Catholicæ affirmat. Quapropter de hoc quoque hæretico precor, ut per literas vestras mandare curetis duci Carolomanno, ut mittatur in custodiam; ut semina Satanæ latius non seminet, ne for-

sitan una ovis morbida totum gregem polluat. Valere sanctitatem vestram, et prosperis profectibus gaudere in longitudinem dierum optamus.

RECENSIO.

Inserta est actis Romanæ Synodi, anno 745. habitæ: in qua contra Clementem Scotum, hujusmodi lata est sententia. "Clemens, qui per suam stultitiam sanctorum patrum statuta respuit, vel omnia synodalia acta; inferens etiam Christianis Judaismum, dum prædicat fratris defuncti accipere uxorem; insuper et Dominum Jesum Christum descendentem ad inferos, omnes pios et impios exinde prædicat abstraxisse: ab omni sit sacerdotali officio nudatus, et anathematis vinculo obligatus, pariterque Dei judicio condemnatus, vel omnis qui ejus sacrilegis consenserit prædicationibus." Videantur de Adelberti et Clementis causa, Zachariæ Romani pontificis responsa, inter Bonifacii epistolas a Serario editas, num. 138, 139, et 144.

EPISTOLA XVI.

ZACHARIÆ[a] ROMANI PONTIFICIS, AD BONIFACIUM, DE CAUSA VIRGILII HIBERNI ET SIDONII.

Reverentissimo et sanctissimo fratri Bonifacio coepiscopo, Zacharias servus servorum Dei.

VIRGILIUS et Sidonius religiosi viri, apud Baioariorum provinciam degentes, suis nos literis visitarunt: per quas intimaverunt, quod tua reverenda fraternitas eis injungeret Christianos denuo baptizare. Quod audientes, nimis sumus conturbati, et in admirationem quandam incidimus, si habet, ut dictum est. Retulerunt quippe, quod fuerit in eadem provincia sacerdos, qui Latinam linguam penitus ignorabat, et dum baptizaret, nesciens, Latini eloquii infringens linguam diceret "Baptizo te in nomine Patria, et Filia, et Spiritu sancta:" ac per hoc tua reverenda fraternitas consideravit rebaptizare. Sed, sanctissime frater, si ille qui baptizavit, non errorem aut hæresim introducens, sed, pro sola ignorantia, Romanæ locutionis infringendo linguam, (ut supra fati sumus) baptizans dixisset; non possumus consentire, ut denuo baptizentur. Quia, quod tua bene compertum habet sancta fraternitas, quicunque baptizatus fuerit ab hæreticis, in nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti, nullo modo rebaptizari debeat, sed per solam manus impositionem purgari debeat. Nam, sanctissime frater, si ita est, ut nobis relatum est, non amplius a te illis prædicetur hujusmodi, sed ut sancti patres docent et prædicant, tua sanctitas studeat conservare. Deus te incolumem custodiat, reverentissime frater. Data kalendis Juliis, imperante Domino piissimo

[a] A. C. 746.

Augusto Constantino, a Deo coronato, magno imperatore, anno vicesimo sexto, imperii ejus anno quarto[b], indictione quarta decima.

RECENSIO.

A Jacobo Merlino Parisiis anno 1524. cum Isidori Mercatoris Canonum et epistolarum pontificiarum collectione primum est edita; et deinde, tum in tomis conciliorum tum alibi sæpius recusa. De Virgilio et sociis Thadæus, abbas Scotorum Ratisbonæ, ex chronico fundationis Scotorum ista refert. “Tempore eodem (quo de Hibernia venit Kilianus, cum duobus sociis suis Colonato et Totnano) venit honorabilis turma sanctorum de Hibernia, videlicet S. Virgilius episcopus, cum aliis septem episcopis sanctis multisque aliis sociis: qui proposuerunt Domini vestigia ac sanctam terram corporeis oculis videre, solito more[a] reverendorum patrum Scotorum, &c. S. Virgilius Saltzburgæ episcopus est factus. Cæteri ejus coepiscopi Salzburgæ in ministerio operis Dei remanserunt usque ad diem obitus eorum. Cæterum eorum socius, videlicet B. Lullus, apud Ilminster gloriosis operibus intrepidus permansit. Et B. Declanus cum aliis duobus [apud] Frisingiam, duoque alii apud Roti beata ossa sua terræ commendaverunt, et S. Alto apud Altenminster. Et sic sanctus grex beatorum virorum divisim in diversis locis regna cœlestia sunt adepti:” et Wiguleus Hundius, in Juvaviensium sive Salisburgensium episcoporum catalogo. “B. Virgilius, natione Hibernicus, ex nobili progenie ortus, a Stephano papa et Pipino rege Francorum ad administrationem episcopatus Juvaviensis destinatus est: sed a rege per duos fere integros annos, propter eximiam eruditionem et sanctimoniam vitæ, retentus est; postea vero honorifice ad Ottilonem Boiorum tum temporis ducem dimissus, ab eo episcopatum accepit. Dissimulata autem consecratione, pene duorum annorum spatio, pontificem[b] secum habuit proprium Dobdan nomine, Græcum, qui ipsum secutus erat ex patria. Is interim ipsius munere fungebatur. Postulantibus deinde subditis, Boiisque pontificibus, consecratus est anno Christi 767. XVIII. calendas Julii. Græco autem illi magistro et sacerdoti Dobdan tradidit Otilo sedem Chiemensem: ubi aperuit ille scholam, et agmina discentium quamplurima habuit.” Mirarer vero ex Hibernia nostra hominem Græcum prodiisse, nisi scirem in agro Midensi apud Trimmenses, ædem sacram extitisse, quæ Græcæ Ecclesiæ nomen ad hunc usque diem retinet.

[b] sexto

[a] Vid. supr. epist. 2. pag. 402.

[b] Habuit secum laboris et coronæ participem episcopum comitantem de patriâ nomine Dobda, ad persolvendum episcopale officium inquit vitæ S. Virgilii descriptor, Eberhardi Salisburgensis episcopi discipulus, in Florilegio Messinghami pag. 331. Vide etiam acta Ruperti primi Salisburgensium episcopi, apud Surium, tom. 2. die 27. Martii.

EPISTOLA XVII.

EJUSDEM ZACHARIÆ[a], AD BONIFACIUM; DE ALIIS QUÆSTIONIBUS AB EODEM VIRGILIO ET SAMPSONE SCOTO MOTIS.

Reverentissimo et sanctissimo fratri Bonifacio coepiscopo, Zacharias servus servorum Dei.

SCRIPSIT reverenda fraternitas tua, reperisse te quendam presbyterum, genere Scotum, nomine Sampson, errantem a via veritatis, dicentem et affirmantem, sine mysterica invocatione aut lavacro regenerationis posse fieri Catholicum Christianum, per episcopalis manus impositionem. Hic autem qui hoc dicit, vacuus est Spiritu sancto, et alienus a gratia Christi, atque a consortio sacerdotali abjiciendus. Quis enim nisi baptizetur, juxta præceptum Domini, "In[b] nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti," et sic per manus impositionem consecretur, potest esse Catholicus? Hunc nequissimum virum, talia prædicantem, ab Ecclesia Dei sancta condemnatum expelle. Illos autem viros, qui ab hæreticis baptizati sunt, et dubietas tenet, quod in nomine Patris et Filii et Spiritus sancti non sunt baptizati; inquisita rei veritate, si ab erroneis sacerdotibus baptizati sunt, hos[c] sine dubio, juxta prædecessoris nostri beatæ memoriæ Gregorii papæ, et sacrorum canonum traditum tibi mandatum, implere non omittas; ne in æternum pereant, sed potius evangelica consecratione salventur.

Intimatum est etiam a sanctitate tua, quod Virgilius ille (nescimus si dicatur presbyter) malignatur adversum

[a] A. C. 748.

[b] Matth. cap. 28. ver. 19.

[c] *hoc* conjiicit doctiss. Bedellus.

te, pro eo quod confundebatur a te, erroneum se esse a Catholica doctrina; immissiones faciens Otiloni duci Baioariorum, ut odium inter te et illum seminaret: aiens quod et a nobis esset absolutus, unius defuncti ex quatuor illis episcopis, quos tua illic ordinavit fraternitas, diœcesim obtinere. Quod nequaquam verum est: quia "mentita[d] est iniquitas sibi." De perversa autem et iniqua doctrina, quam contra Deum et animam suam locutus est, si clarificatum fuerit ita eum confiteri, quod alius mundus et alii homines sub terras sint; hunc accito concilio, ab Ecclesia pelle sacerdotii honore privatum. Attamen et nos scribentes prædicto duci, evocatorias de prænominato Virgilio mittimus literas; ut nobis præsentatus, et subtili indagatione requisitus, si erroneus fuerit inventus, canonicis sanctionibus condemnetur. Qui "enim seminant[e] dolores, ipsi metunt eos." Sic enim scriptum est: "Perversæ[f] cogitationes separant a Deo; probata autem virtus corripit insipientes."

Pro Sidonio autem et Virgilio supradicto presbyteris, quod scripsit sanctitas tua, agnovimus. Et illis quidem, ut condecebat, comminando scripsimus: tuæ autem fraternitati plus credulitas quam illis admittetur. Si autem placuerit Deo, vita comite, sedi apostolicæ eos, missis apostolicis literis (ut prælatum est) evocabimus. Docuisti enim eos, et non susceperunt: et factum est in illis, sicut scriptum est in libro Sapientiæ. "Qui[g] docet fatuum, quasi qui conglutinat testam. Arenam, et salem, et massam fieri facilius est portare, quam hominem imprudentem, et fatuum, et impium." Quoniam "qui[h] minoratur corde, cogitat inania; et vir imprudens et errans cogitat stulta." Non ergo ad iracundiam provocetur cor tuum, frater: sed in[i] patientia tua ubi tales repereris, admone, obsecra, increpa; ut convertantur ab errore ad viam veritatis. Et si conversi fuerint, salvasti animas eorum; si vero in du-

[d] Psalm. 27. ver. 12.
[e] Job, cap. 4. ver. 8.
[f] Sapient. cap. 1. ver. 3.
[g] Ecclesiastic. cap. 22. ver. 7, et 18.
[h] Ibid. cap. 16. ver. 23.
[i] 2 Tim. cap. 4. ver. 2. Jacob. cap. 5. ver. 19, 20.

ritia permanserint, mercedem ministerii tui non perdes: illos autem, juxta apostoli[k] vocem, devita.

Deus te incolumem custodiat, reverentissime et sanctissime frater. Data kalendis Maii, imperante Domino piissimo Augusto Constantino, a Deo coronato, magno imperatore, pacifico; imperii anno XXIX. Patriciatus ejus anno VII. Indictione prima.

RECENSIO.

Hæc, una cum duabus epistolis præcedentibus, non solum in Bonifacianarum epistolarum habetur volumine, sed etiam in Bonifacii vita ab Othlono descripta, atque a Surio (tom. 3. die 5. Junii) et Serario (lib. 3. rer. Moguntiac.) publicata. Quas editiones, et inter se, et cum Romana pontificiarum epistolarum editione contulimus. Neque hanc tamen epistolam, quæ longiuscula erat, integram hic descripsimus: sed quæ ad Sampsonis et Virgilii causam pertinebant inde excerpta dedimus. Extat vita Virgilii nostri, Carinthiæ apostoli, a quodam Eberhardi Salisburgensis episcopi discipulo literis consignata, et ab Henrico Canisio in antiquæ lectionis tomis edita: cujus hoc initium: "Beatissimus Virgilius in Hibernia insula de nobili ortus prosapia, literarum studiis ita animum applicavit, ut inter doctos sui temporis atque climatis, doctissimus haberi potuisset." Atque inde nata est hæc, quæ inter illum et Bonifacium intercessit, de Antipodibus controversia: de qua videndi rerum Boicarum scriptores, Jo. Aventinus et M. Velserus. Literarum vero Virgilii monumentum hodie nullum superest: si Glossarium forte exceperis, a Goldasto, in notis ad Columbanum (pag. 83, 152, et 155.) citatum.

[k] Tit. cap. 3. ver. 10.

EPISTOLA XVIII.

ALBINI[a] MAGISTRI, AD COLCUM LECTOREM IN SCOTIA.

Benedicto magistro et pio patri Colcu, Alcuine humilis Levita salutem.

Audita sanitate et prosperitate paternitatis vestræ, totis (ut fateor) gavisus sum visceribus. Et quia curiosum te nostri itineris putavi, vel rerum in mundo nuper gestarum, per hos rusticitatis meæ apices, tuæ providentiæ innotescere curavi, seu audita seu visa. Primo sciat dilectio tua, quod, miserante Deo, sancta ejus Ecclesia in partibus Europæ pacem habet, proficit, et crescit. Nam antiqui Saxones et omnes Frisonum populi, instante rege Carolo (alios præmiis, et alios minis sollicitante) ad fidem Christi conversi sunt. Sed anno transacto idem rex, cum exercitu irruit super Sclavos, quos nos Vionudos dicimus, eosque subegit suæ ditioni. Græci vero tertio anno cum classe venerunt in Italiam, et a ducibus regis præfati victi fugerunt ad naves: quatuor millia ex illis occisi, et mille captivi feruntur. Similiter et Avari, quos nos Hunos dicimus, exarserunt in Italiam, et a Christianis superati domum cum opprobrio reversi sunt: nec non et super Baugariam irruerunt; qui et ipsi ab exercitu Christiano superati et dispersi sunt. Etiam et ejusdem Christianissimi regis duces et tribuni multam partem Hispaniæ tulerunt a Saracenis, quasi trecenta milia in longum per maritima. Sed heu, proh dolor! quod iidem maledicti Saraceni (qui et Aggareni) tota dominantur Africa et Asia majore, maxima ex parte. De quorum egressione, tuæ venerandæ prudentiæ dudum (ut æstimo) scripsi.

De cætero, pater sanctissime, sciat reverentia tua, quod

[a] A. C. 794.

[b] MS. major *Colcan*. minor *Colcu*.

ego filius tuus, et Joseph vernaculus tuus, Deo miserante, sani sumus: et tui amici toti, qui apud nos sunt, in prosperitate Deo serviunt. Sed nescio quid de nobis venturum sit[c]; aliquid enim dissensionis, diabolico fomento inflammante, nuper inter regem Carolum et regem Offan exortum est: ita ut utrinque navigatio interdicta negotiantibus cesset. Sunt qui dicunt nos pro pace esse in illas partes mittendos: sed obsecro ut vestris sacrosanctis orationibus manentes vel euntes muniamur. Nescio quid peccavi, quia tuæ paternitatis dulcissimas literas multo tempore non merui videre: tamen pernecessarias orationes sanctitatis tuæ me quotidie sentire credo.

Misi charitati tuæ aliquid de oleo, quod vix modo in Britannia invenitur; ut dispensares per loca necessaria episcoporum, ad utilitatem[d] hominum vel honorem Dei. Misi quoque quinquaginta siclos fratribus de eleemosyna Caroli regis: obsecro ut pro eo oretis: et de mea eleemosyna quinquaginta siclos: et ad Australes fratres Baldhunincga, triginta siclos de eleemosyna regis, et triginta de eleemosyna mea, et viginti siclos de eleemosyna patris[e] familiæ Areidæ, et viginti de eleemosyna mea; et per singulos anachoritas tres siclos de puro argento: ut illi omnes orent pro me, et pro domino rege Carolo, ut Deus illum conservet ad tutelam sanctæ suæ Ecclesiæ, et ad laudem et gloriam sui nominis. Exaudiat vos omnipotens Deus pro sancta sua Ecclesia intercedentes; et proficere faciat in salutis æternæ prosperitate.

RECENSIO.

Pars hujus epistolæ a Guilielmo Malmesburiensi, libro primo de gestis regum Anglorum capite quarto producitur: sed integram ex duobus antiquissimis Cottonianæ bibliothecæ codicibus descripsimus, in quibus et alia ad Josephum illum habetur, cujus in hac epistola facta est mentio: ubi de Colco vel Colcano ita meminit. "Sanus est magister vester Colcu, et sani amici tui, qui apud nos sunt." Annum vero 794, quo hæc scripta est epistola Colco vitæ supremum fuisse Simeon Dunelmensis confirmat in chronico. "His diebus Colcu presbyter et lector ex hac luce migravit ad Dominum a quo percipit tandem felicitatis pro laboribus terrenis." Post biennium tamen in annalibus Ultoniensibus annotatur mors "Colga nepotis Dunectæ."

[c] MSS. *fiet.* [d] al. *utilitatem honoris Dei.* [e] *regis* MS. major.

EPISTOLA XIX.

CLAUDII[a] SCOTI PRESBYTERI, AD JUSTUM ABBATEM.

Ex præfatione commentariorum in Matthæum.

Anno octingentesimo decimo quinto incarnationis Salvatoris Jesu Christi, postquam pius ac mitissimus princeps, S. Ecclesiæ Catholicæ filius Ludovicus, anno secundo imperii sui, cœlesti fultus auxilio, adversus barbaras nationes movisset exercitum; atque abeunte et discedente tua paternitate ex palatio jam dicti principis ad charum dilectumque tibi semper tui monasterii portum: injunxisti mihi, ut aliquod dignum memoriæ opusculum in expositione evangelii ad legendum dirigerem fratribus monasterii vestri, &c. Ad quoscunque vero sive per hoc sive per aliud quodcumque opusculum notitia nominis mei pervenerit; intercessionem peccatorum meorum supplex ab omnibus exquiro: subnixa prece deposcens, ut ita a misericordissimo Domino nostro flagitetis, ut omnibus delictis meis atque peccatis (omnibus opitulantibus vobis) consuetudinaria clementia et copiosa bonitate deletis, etsi non ad idem præmium, saltem ad eundem vos[c] portum quietis videat[d] pervenire.

RECENSIO.

De eo Bostonus Buriensis, in scriptorum catalogo. "Claudius monachus, et discipulus sancti Bedæ secundum quosdam, floruit circa annum Christi 815. et scripsit ex opusculis Origenis, Hieronymi, Ambrosii, Hilarii, Augustini, Rufini,

[a] A. C. 815.

[b] forsan *submissa*.

[c] forsan *nos*.

[d] *velit* conjicit doctiss. Bedellus.

Johannis, Fulgentii, Leonis, Maximi, Gregorii et Bedæ; super Evangelium Matthæi lib. 3." Eum annum, et istos authores, in commentariorum horum præfatione author ipse commemorat: cujus ea tantum pars hic est adscripta, quam ad finem historiæ anni 815. in tomi noni appendice, ex Vallicellana urbis Romanæ bibliotheca, attexuit Cæsar Baronius. Nos vero integrum hoc opus cum alibi vidimus, tum Cantabrigiæ, in collegii Benedictini et aulæ Pembrochianæ bibliothecis.

EPISTOLA XX.

EJUSDEM CLAUDII, AD DRUCTERANNUM ABBATEM.

PRÆFATIO COMMENTARIORUM IN EPISTOLAM AD GALATAS.

Domino piisimo, et in Christo summo mihi honore singulariter excolendo, Dructeranno abbati, Claudius peccator.

Tres, ni fallor, et eo amplius jam pertranseunt tempore anni, quod me adhuc in Alverni cespitis arvo, in palatio pii principis Domini Ludovici (tunc regis, modo imperatoris) detentum socordia sensus mei, tua fervida dilectione adorsus es excitare, ut aliquem fructuosum laborem in epistolis magistri Gentium adsumerem apostoli Pauli. Sed quia laboribus et turbinibus mundi depressus, hactenus parere jussioni tuæ nequivi; modo, largiente Deo, in isto quadragesimæ tempore epistolam beati jam dicti apostoli Pauli ad Galatas, ex tractatibus beatorum Augustini et Hieronymi patrum, permixtis procuravi ordinare sententiis. In quibus tractatibus cum ad congruentem expositionem multa deesse cernerem, verti me ad alios libros præfati jam patris Augustini; et exinde eam, quæ in illis deerat tractatibus, explere studui expositionem. Nonnulla etiam, ut mihi visum est, infra illorum locutionem, mea studui conjungere verba; quæ utramque expositionem absque scissione conjungerent; et legentis exercerent sensum, et fastidium facerent evitare. Hanc interim, quasi manubias quasdam, tuæ ovans dirigere studeo sanctitati: ut quoties eam manu tenueris et legeris, mei memor esse digneris; et in unum conjungat immensa ubique præsens Christi charitas, quos spatia terrarum

dissociant. De cæteris vero epistolis, jam multa in manibus nostris tenentur excerpta: ad quas (si Dominus voluerit, et vitam atque salutem concesserit, orantibus vobis pro nobis) ad expositionem illarum quantocius potuero, accedere procurabo. Pius et misericors Deus, et[a] reverendam mihi beatitudinem tuam, ad profectum et ornatum Ecclesiæ suæ, et annis multiplicare dignetur, et meritis. Vale in Domino, vir Dei; et memento mei.

RECENSIO.

Habentur Claudii in epistolas Pauli commentarii in bibliotheca Cœnobii Cassinensis (ex dono Theobaldi abbatis, ut ex chronico Cassinensi Leonis Ostiensis, libro secundo capite quinquagesimo tertio intelligitur) et S. Germani in urbe Antissiodoro; unde enarrationem epistolæ ad Galatas, cui hæc præfixa est præfatio, descripsit Petrus Pesseliærus, et Parisiis anno 1542. in lucem emisit. Ejusdem in libros Mosis, Judicum et Ruth commentarii (quorum meminit Trithemius) an alicubi adhuc extent, nescio: ex libris in Leviticum, has tantum sententias citatas invenio. "Sicut[a] qui sanus fere totus, pro parte aliqua leprosus, removetur a tabernaculo ut immundus: sic qui legis præcepta transgreditur ex aliqua parte, nihil ex custodia mandati juvatur alterius; quia transgressor unius reus est omnium." Item: "Christus in cruce carnem suam fecit nobis esibilem. Nisi enim fuisset crucifixus, sacrificium corporis ejus minime comederetur. Comeditur autem nunc in memoria Dominicæ passionis. Crucem tamen præveniens, in cœna apostolorum seipsum immolavit, qui post resurrectionem in cœli tabernaculum suum sanguinem introduxit, portans cicatrices passionum."

[a] *Et* delend. vult episc. Kilmorensis

[a] Claudius super Leviticum, lib. 2. cap. 4. tit. de lepra corporis aut cutis. citat. ad marginem Hesychii in Leviticum, MS. in bibliotheca regia.

EPISTOLA XXI.

GILDÆ[a], AD RABANUM MONACHUM. PRÆFATIO IN LIBRUM DE COMPUTO.

Dilecto fratri Rabano monacho, Gildas peccator in Christo salutem.

Legimus scriptum in Proverbiis; "meliorem[b] sapientiam cunctis pretiosissimis: et omne desiderabile ei non potest comparari." Ideoque, frater dilectissime, gratias ago Deo, qui tibi ejus amorem inspiravit, cujus possessio mundi divitias contemnit; teque reddit suo fulgore decoratum, et proximis tuis profectuosum. Petebas ergo ut quibusdam de computo propositionibus, earumque minus perfectis responsionibus, quas mihi protuleras nescio a quibus confectas, stylum adhiberem; easque tibi lucidiores redderem. Feci quantum potui, sed non eo ordine quo ibi positas repperi; quia confusa series vim cognosscendi abstulit, et tædium lectionis invexit. Pleraque ergo quæ mihi magis necessaria videbantur addidi; et ordinem in ipsis rebus disponere contendi. Inde quoque evenit, dum brevitati studerem, et tamen ipsarum rerum veritatem patefacere vellem; quod unius libri quantitatem devitare non possem. Composui quidem ex numero et temporum articulis quendam dialogum, et nomini tuo ipsum dicavi. In quo quæ necessaria mihi videbantur interrogandi[c], discipuli nomine, et quæ respondendi magistri vocabulo prænotavi; et non hæc tantummodo propriis rationibus, sed etiam ex antiquorum dictis, et sanctorum patrum sententiis, enotare[d] curavi. Ideo, frater charissime,

[a] A. C. 820. [b] Proverb. cap. 8. ver. 11.

[c] Forsan *interroganda* et *respondenda*.

[d] *enodare* conjicit doctiss. episc. Kilmor.

hæc legens, scias me non difficultati verborum aut obscuritati sententiarum studuisse, immo magis plana quæque faciliaque collegisse; et quæ ex proprio inserui, ad dilucidandam ipsam veritatem laborasse, magis quam aliorum imperitiæ insultasse. Nulli enim me præfero; sed bene quærentibus, et fidem Catholicam rite servantibus, pro modulo meo comitem spondeo, ac juniorem subdo: quod mihi divina gratia concedat, ut quandiu vivam servorum Christi servitor, et bene docentium auditor, et bene laborantium aliquantulus adjutor existam. Dilectionem tuam majestas Christi nunc et in perpetuum conservare dignetur, sancte frater. Memorem te nostri obsecro, ut quanto citius possis exemplar istius libri, quod tibi ad rescribendum direxi, absolvas et mihi remittas.

RECENSIO.

Habetur MS. in Cottoniana bibliotheca liber ejus de computo, 99 capitulis constans: præfixa præfatione hac ad Rabanum; quem ex monacho abbatem Fuldensem post annum salutis 820. factum fuisse constat. Illud vero tempus ætati Gildæ illius quarti quadrat, quem "genitorem Hiberniensem Scotum habuisse" scribit Balæus, et "studuisse in finibus Scotorum Hiberniensium" ex Lelando addit; quanquam historicum opus, quod ab utroque illi tribuitur, illud ipsum plane est quod in veracioribus exemplaribus Ninio Britanno adscribitur.

EPISTOLA XXII.

JOHANNIS SCOTI[a] ERIGENÆ, AD CAROLUM CALVUM, FRANCORUM REGEM.

In Areopagitica, Latine a se conversa, carmen.

Hanc libam[b], sacro Græcorum nectare fartam,
  Advena Johannes spondo[c] meo Carolo.
Maxime Francigenum, cui regia stemmata fulgent;
  Munera votiferi sint tibi grata tui.
Vos qui Romuleas nescitis temnere technas,
  Attica ne pigeat sumere gymnasia.
Quorum si quædam per me scintilla relucet[d]
  Usibus Ausoniis, si libet aspicite.
Mollestum si non nostrum munire laborem;
  Firmetur vestri pondere judicii.
Si quid nodosum durumve notetur in ipso;
  Parcite, Cecropidis Attica tela sequor.
At si mendosus declinet[e] tramite recto;
  Mellifluo vestro famine corrigite.
Quod si quorundam mordetur dente feroci;
  Hoc leve, namque meo contigit Hieronymo.
Ut vero stabilis maneat fundamine firmo;
  Regali stathmo figere sufficiet.
Crediderim multos tangentum summa sophiæ
  Non despecturos donula nostra fore.

[a] A. C. 858.

[b] λοιβήν, libationem quæ vino fit.

[c] fort. *spendo*, a Græco σπένδω, quod *libare* significat.

[d] MS. Oxon. *refulget*.

[e] MSS. Oxon. *declinat*.

Sudorisque gravis tentabunt carpere fructum:
  Forsan virtutem vilia verba tenent.
Sæpe solent spinis redolentes crescere flores;
  Nodosæ vitis sumitur uva ferax.

RECENSIO.

De hoc, Guilielmus Malmesburiensis lib. 2. de gestis regum Anglorum, cap. 4. "Hoc tempore creditur fuisse Johannes Scotus, vir perspicacis ingenii et multæ facundiæ: qui dudum concrepantibus undique bellorum fragoribus, in Franciam ad Carolum Calvum transierat; cujus rogatu hierarchiam Dionysii Areopagitæ in Latinum de Græco verbum e verbo transtulit." et Nicolaus I. in epistoia ad ipsum Carolum. "Relatum est apostulatui nostro, quod opus B. Dionysii Areopagitæ, quod de divinis nominibus, vel cœlestibus ordinibus, Græco descripsit eloquio, quidam vir Johannes genere Scotus, nuper in Latinum transtulerit." Huic vero translationi præmissum est hoc ad regem Carolum carmen: cujus primum distichon (quod tituli vice reliquis versibus superscriptum fuisse videtur) vir doctus ita legendum censuit:

Hunc librum, sacro Græcorum nectare fartum,
  Advena Johannes pando[a] meo Carolo.

et paulo post:

Parcite Cecropidis; Attica vela sequor.

[a] vel *mando.*

EPISTOLA[a] XXIII.

EJUSDEM JOHANNIS[b], AD EUNDEM CAROLUM.

IN EADEM AREOPAGITICA PRÆFATIO.

Gloriosissimo Catholicorum regum Carolo, Johannes extremus sophiæ studentium, salutem.

VALDE quidem admiranda, dignisque virtutum laudibus est exaggerenda, Catholicorum virorum religiosissima sollicitudo: qui dum vitæ humanæ periculosis exagitari videntur[c] ærumnis, fixa tamen mentis intentione divinarum rerum laboriosis investigationibus purgati, fructuosis inventionibus illuminati, perpetuis immutabilibusque veritatis atque divini amoris contemplationibus perfecti; non inter mortales habitare, sed in cœlestem conversationem mutati penitus esse judicandi sunt. In quorum numero vos esse constitutos, nullus recte vestros affectus intuentium dubitare permittitur, piissime gloriosissimeque regum; quandoquidem civilium (plusque quam civilium) bellorum maximis assiduisque perturbationibus, et insuper etiam paganarum gentium barbaricis incursibus Christianorum regnum passim invalentibus allisi, non tamen regalis animi stabilitate dejecti (quasi quoddam immobile saxum Neptuni limite[d] naturaliter defixum, crispissimos validissimosque cærularum tumultus stabili duraque fronte repellens) toto vestræ mentis intuitu totaque cordis devotione sanctarum Scripturarum secreta (ducente Deo et rationis lumine) investigatis, investigantesque diligitis. Et non solum Latialis[e] eloquii maximos sanctissimosque au-

[a] Collat. cum duobus antiquissimis exemplaribus Bibliothecæ publicæ academiæ Oxoniensis, quorum unum notamus litera O, alterum N.

[b] A. C. 858. [c] *videantur* O. N. [d] *limitem* O. [e] *Latiaris* N.

tores perquiritis; verum etiam in augmentum ædificationis Catholicæ fidei, novis modernisque editionibus, in laudem Christiani dogmatis, Hellados[f] patres, pio affectu addidistis consulere.

Hinc est quod et ingenioli nostri parvitatem non dedignati estis impellere, nec nos velut otiosos inertiæque somno sopitos perpessi estis dormire: ne dum Hesperiis solummodo apicibus studium impendimus, ad purissimos copiosissimosque Graium latices recurrere, haustumque inde sumere non valeremus. Jussionibus itaque vestris neque volentes neque valentes obsistere, rudes nos[g] admodum tirones adhuc Helladicorum studiorum, fatemur, (quid enim pudeat nos fateri vestræ mansuetudini[h]?) ultra vires nostras (ipso tamen Duce, qui est lux mentium, et "illuminat[i] abscondita tenebrarum,") libros quatuor sancti patris Dionysii Areopagitæ episcopi Athenarum, quos scripsit ad Timotheum episcopum Ephesiorum, et decem epistolas ejusdem, de Græco in Latinum transtulimus. Opus valde, ut opinamur, anfractuosum, longeque a modernis sensibus remotum, multis invium, paucisque apertum; non solum propter antiquitatem, verum etiam cœlestium altitudinem mysteriorum.

Fertur namque præfatus Dionysius fuisse discipulus atque adjutor Pauli apostoli, a quo Atheniensium constitutus est episcopus. Cujus et Lucas commemorat in actibus[k] apostolorum, et Dionysius episcopus Corinthi vir antiquus: beatus quoque Polycarpus in epistola ad Ecclesiam Athenarum, Eusebius item Pamphili in ecclesiastica historia; necnon etiam sanctus papa Gregorius in homelia sua, ubi breviter angelorum ordines exposuit. Hunc eundem quoque non præfati viri, sed alii moderni temporis, asserunt (quantum vita ejus a fidelibus viris tradita testatur) temporibus papæ Clementis, successoris videlicet Petri apostoli, Romam venisse, et ab eo prædicandi evangelii gratia in partes Galliarum directum fuisse; et mar-

[f] *Ellinas.* N. O. [g] *nos* superscribitur in O.

[h] *Serenitudini* N. O. licet ibi in margine alia lectio annotetur.

[i] 1 Cor. cap. 4. ver. 5. [k] Act. cap. 17. ver. 34.

tyrum gloria coronatum fuisse, cum beatissimis suis consortibus, Rustico scilicet atque Eleutherio.

Hæc igitur nostra qualiscumque translatio, non quidem prolixæ indiget, ut arbitror, apologiæ; cum omnibus ejus æmulis (quicunque et qualescunque sint) facillima una responsione possimus occurrere: vestræ videlicet celsitudini neque potuisse neque debuisse non obedire. Si quis autem nimis tardæ aut nimis inusitatæ redarguerit elocutionis: attendat non me tantum, sed et se ipsum nihil posse plus accipere, quam quod ipse distribuit "qui[l] dividit singulis propria prout vult." Sin vero obscuram minusque apertam prædictæ interpretationis seriem judicaverit; videat me operis hujus interpretem esse, non expositorem; ubi valde pertimesco, ne forte culpam fidi[m] interpretis incurram. At si aut superflua quædam superadjecta esse, aut de integritate Græcæ constructionis quædam deesse arbitratus fuerit: recurrat ad codicem Græcum, unde ego interpretatus sum; ubi fortasse inveniet ita ne esse, nec ne. Hoc tamen[n] mihi idoneum fore arbitratus sum; omissis aliorum conjecturis, unius solius arbitrio succumbere, cui oportet me obtemperare.

Sanctus ergo Dionysius (ut prædiximus) Areopagita, ex vico videlicet Martis denominatus, (Ares enim[o] a Græcis bellum vocatur:) primis juventutis suæ floribus academiæ studiis eruditus; deinde divino atque ineffabili miraculo solaris eclipseos, quæ facta est confixo Domino nostro Jesu Christo crucis patibulo commotus; ipse siquidem[p] (ut in quadam epistolarum suarum commemorat) dum esset juxta Heliopolim cum Polycarpo episcopo, cæterisque qui tunc aderant, divina procurante providentia, mirabilem in modum conspexerat lunam soli subeuntem, ac per hoc solem defecisse. Moxque sanctissimum virum, apostolorum discipulum, Hierotheum videlicet episcopum, secutus; cujus in tertio hujus operis libro mentionem[q] facit, eundemque magistrum suum venerabilem nominat, cæterisque tunc temporis coepiscopis post apostolos in theo-

[l] 1 Cor. cap. 12. ver. 11.

[m] Vid. Henr. Stephani Schediasm. lib. 1. cap. 19.

[n] *tantum* O.

[o] *namque* O. N.

[p] *quidem* O.

[q] *memoriam* O. N.

logia præferre non dubitat: cum quo, multisque aliis sanctis in unum convenientibus, Christum post resurrectionem corporaliter est contemplatus. Aderantque ibi, ut ipse ait, Jacobus frater Domini, et Petrus vertex apostolorum. Talibus ac tantis admonitus, divinarumque Scripturarum mysteriis illuminatus, scripsit hos libros, hortante atque[r] postulante sancto Timotheo, aliisque quorum nomina in processu hujus operis sæpissime declarat, doctrinamque breviter insinuat. Sed præsentis operis intentionem breviter intimare necessarium duximus; quo facilius lector studiosus ingrediatur.

Primus itaque liber, qui inscribitur De cœlesti hierarchia (quod nos, non verbum sed sensum exprimentes, possumus Latine dicere, De cœlesti pontificatu, seu De cœlesti summo sacerdotio) novem cœlestium virtutum dispositiones enumerat, ordinat, segregat, conjungit; earumque sanctis theologis divinitus manifestatas symbolicas (hoc est, significativas imaginationes mysticas) luculenter exponit. Ordinat quidem in superiores et medias et ultimas. Segregat vero in ternas ter hierachias. Conjungit primas ultimis, et ultimas primis, per medias; mirabili extremitatum et medietatum ratione coadunans. Dissimilium quoque formarum descriptiones in propheticis visionibus, plus quam similium, cœlestes substantias expressius insinuare confirmat. Nullamque visibilium seu invisibilium naturarum, ab initio intellectualis creaturæ usque ad extremum terrenumque vermiculum, nominari; ex qua divina theologia quandam similitudinem ad significandam omnium rerum causam, Deum videlicet, non introducat.

Secundus vero, cui est inscriptio De ecclesiastica hierarchia, humanæ naturæ, Salvatoris nostri sanguine redemptæ, unitatem denunciat, et[s] similitudinem cœlestis sacerdotii, (quantum possibile est) mortalibus adhuc ordinatam: cujus summus pontifex ipse est qui eam sibi per gratiam suam coaptavit; qui etiam totius hierarchiæ, cœlestium quidem et terrestrium, principium est, et medium, et finis ad quem omnia referuntur. Hæc itaque nos-

[r] *ac* O. N.

[s] *ad similitudinem videlicet.* O. N.

tra hierarchia instar cœlestis tripartita est; in tres scilicet hierarchias. Quarum prima (temporali quidem ordine, ultima vero dignitate) legale sit sacerdotium; quod in variis valdeque obscuris symbolis per legislatorem Moysen plane carnali adhuc populo, literæque non spiritui servienti, distributum est: cujus maximus character erat tabernaculum illud in Arabico monte figurate monstratum. Secunda vero, quæ est[t] media, sacerdotium quod nunc est: Ecclesiam dico novi Testamenti, sub gratia quidem constitutam, partim symbolis visibilium sacramentorum dispositam, partim vero veritatis contemplatione perfectam; et est finis præteritæ primæ, initium vero futuræ hierarchiæ: quæ est tertia, jam[u] ex parte inchoata in primitiis contemplationis, perficienda vero post gloriam futuræ resurrectionis; quando, visibilium sacramentorum velaminibus sublatis, ipsam veritatem perspicua claritate contemplabimur. Ideoque præsens ecclesiastica hierarchia (ut diximus) media est inter legalem præteritam et cœlestem futuram: quoniam non solum æternarum rerum symbola peragit et visibiliter considerat, ut legalis præterita; sed et spiritualem intelligentiam investigare invenireque non cessat, ut cœlestis futura.

Tertius dehinc continet divinarum nominationum virtutes, ideoque De divinis nominibus vocitatur; quia[w] in eo secretissima subtilissimaque reserantur mysteria de unitate et trinitate divinæ essentiæ: hoc est, quæ nomina discretam, quæ unitam insinuant Deitatem; quæ per se inhumanato Filio conveniunt, quæ sit unius solius omnium causæ in primordiales causas prima processio, ac per eas iterum a summo usque deorsum multiplex theophania; in genera quidem, in species, numerosque visibilium et invisibilium naturarum: ubi supernaturali contemplatione docere perspicitur, plus similia esse et appropinquare Deo ea quæ non sunt quam quæ sunt (non tamen privatione substantiæ, sed superexcellentia naturæ) quid distat inter causas et causativas; malum nihil esse, neque in rerum natura subsistere, neque substantiæ, neque vir-

[t] *et* O. N. [u] *nunc* O. N.

[w] Deest *quia* in N et O.

tuti, neque operationi nocere: ea quoque quæ per privationem de Deo dicuntur, per excellentiam in ipso intelligenda esse.

QUARTUS De mystica theologia, quantum coarctior sit cæteris in sermonibus, tantum largior in sensibus. Unde et in duas maximas logicæ disciplinæ dividitur partes; cataphaticam plane et apophaticam; id est, in esse, et non esse, ubi analyticæ artis regulis utitur; et nos præclarissime commonet, per privationem omnium quæ dici seu intelligi possunt, oportere ad veritatem quæ est causa omnium quæ ab ea, et per eam, et in ea, et ad eam, et[x] propter eam creata sunt, per excellentiam essentiæ recurrere.

LUMINE sidereo Dionysius auxit Athenas,
  Areopagites, magnificusque sophos.
Primo commotus Phœbum subeunte Selena[y],
  Tempore quo stauro[z] fixus erat Dominus.
Mox ut conversus, mira stupefactus eclipsi;
  Consequitur gaudens Hierothea ducem.
Qui mox edoctus: præclarus namque magister
  Pneumatis[a] excelsi fonte renatus erat.
Nec mora, perfulgens cœlestis luce sophiæ[b],
  Attidas edocuit, de quibus ortus adest.
Namque ferunt Paulum, qui Christum sparsit in orbem,
  Ipsi felices imposuisse manus.
Ast mox perfectus Doctoris symmachus[c] instans,
  Rexit Cecropidas pervigil archiereus[d].
Alta dehinc volitans Paulum supra[e] astra secutus,
  Empyrei cœli tertia regna videt.
Suspicit ad Semphin primos, sanctosque Cherubin,
  Æthereosque thronos, quo sedet ipse Deus.
Post hos, virtutes, dominatus, atque potentes,
  Agminibus sacris enitet ordo sequens.

[x] *et propter eam* desunt in O et N.
[y] *σελήνη*, luna.
[z] *σταυρῷ*, cruci.
[a] *Πνεύματος*, Spiritus.
[b] *σοφίας*, sapientiæ.
[c] *σύμμαχος*, commilito.
[d] *ἀρχιερεὺς*, pontifex.
[e] *Super*. Duo MSS. Oxon.

Αρχῶν[f]——————————————
Dentibus[g] ouraniis[h] tertia taxis[j] inest.
Hos igitur numeros terno ter limite septos,
Prædicti patris mystica dicta docent.

RECENSIO.

Hæc etiam epistola præmissa est "libris S. Dionysii Areopagitæ quos Johannes Eriugena transtulit de Græco in Latinum, jubente ac postulante gloriosissimo rege Carolo, Ludovici imperatoris filio;" ut habetur in libro MS. quo hic sum usus, collegii S. Trinitatis Cantabrigiæ. Johannis quoque nostri putantur esse excerpta illa, quæ inter Macrobii scripta feruntur, De differentiis et societatibus Græci Latinique verbi; hac ad finem notatione adjecta. "Explicit defloratio de libro Ambrosii Macrobii Theodosii, quam Johannes carpserat ad discendas Græcorum verborum regulas." Atque ita etiam censuit V. Cl. P. Pithæus; "esse hunc Johannem Scotum, virum illum Græcæ Latinæque linguæ peritissimum, qui Carolo imperatori coætaneus et Dionysii libros Latinos fecit:" quemadmodum in suis ad hunc libellum notulis monuit Johannes Opsopæus. Refert Jo. Balæus, Centuria secunda scriptorum Britannorum, capite vicesimo quarto, et eum secuti alii, transtulisse eum "in tres linguas, scilicet Chaldaicam, Arabicam et Latinam, Aristotelis Moralia de secretis secretorum, seu recto regimine principum." Latini scripti duo penes me sunt MSS. exemplaria: quod posterioris alicujus Johannis opus esse, mihi non est dubium.

[f] Græcus iste versiculus in MS. exemplari ab imperito librario ita erat depravatus; ut a nobis omnino restitui non posset.

[g] *Mentibus* conjicit doctiss. episc. Kilmor. quomodo habet et antiquiss. exemplar Oxon.

[h] *οὐρανίοις*, cœlestibus. [i] *τάξις*, ordo.

EPISTOLA XXIV.

ANASTASII[a] ROMANÆ ECCLESIÆ BIBLIOTHECARII, AD EUNDEM REGEM CAROLUM: DE IISDEM AREOPAGITICIS, ET JOHANNE SCOTO EORUM INTERPRETE.

Inter cætera studia, quæ tam laudabilis actio quam saluberrima commonitio, quin etiam odorifera volans opinio de virtutum ac morum quantitate[b] tuorum, o dictator inclyte, mortalium mentes excitat, et ad effodiendam sapientiam hortatur, velut thesauros; illud quoque non mediocriter[c], est admiratione stupendum, quod non solum Latinos patres, sed et Græcos rimari non cessas, et Romana lingua pollentes Pelasgarum facis rerum non expertes. Tu quippe facis, qui ad faciendum suscitas et hortaris: quia et nos sæpe magnam domum fecisse dicimur, non tamen manibus, sed affatibus. Beatus itaque Areopagita Dionysius Atheniensis antistes (quem inter cætera constat industria tua, præstantissime principum, in Romanum sermonem translatum) tantum est, ut ipse patentius nosti, ad intelligendum difficilis, quantum sermone sublimis: immo quanto difficilia sunt intellectu et alta mysteriis, quæ ipse perscrutatus, superna revelante gratia, didicit; et arcana theologiæ, divina se ducente manu, ingressus in sanctuarium Dei, ablato velamine penetravit.

Mirandum igitur est, quia pietas tua nec talia indiscussa reliquit. Sed hic licet in terra ambulat, tanquam in cœlis conversans ambit: ita ut, veluti quidam (ut ita fateamur) angelus vel cœlestis homo, sancta sanctorum ingredi contemplatione videaris, et ad abdita et adyta divinæ ineffabilitatis (quantum possibile est mortalibus) acutis spiritualium oculorum visibus accepisse[d] credaris. Mirandum

[a] C. A. 860.
[b] *qualitate* MS. Oxon.
[c] *mediocri* MS. Oxon.
[d] *accessisse.* MS. Oxon.

est quoque, quomodo vir ille barbarus (qui in finibus mundi positus, quanto ab hominibus conversatione, tanto credi potuit alterius linguæ dictione, longinquus) talia intellectu capere in aliamque linguam transferre valuerit. Johannem innuo Scotigenam virum, quem[e] auditu comperi per omnia sanctum. Sed hoc operatus est ille artifex spiritus, qui hunc ardentem pariter et loquentem fecit. Nisi enim ex gratia ipsius igne charitatis flagrasset; nequaquam donum linguis loquendi procul dubio suscepisset. Nam hunc magistra charitas docuit, quod ad multorum instructionem et ædificationem patravit.

Verum etsi ad mensuram datus est ei spiritus: ipse tamen, paternis doctrinis imbutus, quantum potuit fecit, et prodesse proximis ultra vires tentavit. Siquidem præter illa quæ hunc latuisse probantur, ex his quæ sparsim a quibusdam de prædicti patris sermonibus et epistolis ante nos interpretata inveniuntur, plurimum utilitati subtraxit; quia tanto studio verbum de verbo dicere procuravit: quod genus interpretationis (licet et ipse plurimum[f] sequar) quantum illustres interpretes vitent, tua profecto solers experientia non ignorat. Quod eum non egisse ob aliam causam existimo, nisi quia cum esset humilis spiritu, non præsumpsit verbi proprietatem deserere; ne aliquo modo a sensus veritate decideret. Unde factum est, ut tantum virum, qui per se (quoniam intima et ardua quæque utriusque philosophiæ penetralia rimari proposuit) perplexus nostris intellectibus videbatur, intra cujusdam labyrinthi difficilia irretiret, et in antris profundioribus invisibiliorem quodammodo collocaret; et quem interpretaturum susceperat, adhuc redderet interpretandum.

Quapropter ipse merito anxius, cœpi sedulo quærere, si forte reperiri potuisset præceptor quisquam vel aliquod scriptum, quo enucleante, tantus pater nobis liquidius illucesceret; et, quia jam per interpretis industriam linguæ nostræ fuerat traditus, nostris patulis redderetur perfectius intellectibus: cum ecce repente paratheses sive scholia in eum, quæ Constantinopoli positus videram, ad manus ve-

[e] *quantum* MS. Oxon. [f] *plerumque* MS. Oxon.

nere, quibus utcunque interpretatis, mihi aliquantulum magis emicuit; quæ videlicet in marginibus interpretati codicis ejus, ut in Græco repperi, mox interpretata utcumque (donec a docto melius interpretarentur) respondentibus signis interpres ego satis imperitus apposui, vestræque gloriosæ sapientiæ potissimum fore mittenda non immerito judicavi; ut scilicet, quæ fuit alterius interpretationis hortatrix et auxiliatrix, sit etiam nostræ qualiscunque susceptrix et approbatrix. Ipsorum autem scholiorum sive parathseeῶn quæcunque in calce sui signum vivificæ crucis habent, a beato Maximo confessore ac monacho inventa narrantur; cætera vero sancti Johannis Sycopolitani[g] episcopi esse feruntur. Sane ubi a verbis interpretis scholia ipsa dissentire vidi; ut lector quid de apposita dictione interpres senserit, quid scholion insinuet indifficulter agnoscat, et verba interpretis scholio inserui, et qualiter ea scholii compositor prætulerit[h], innui. Sed et, sicubi opportunum fore conspexi, ex me quoque (quoniam esse aliter non potuit) paucissima quædam, et quæ facilius ab intelligente agnosci poterant, interposui.

Præterea notandum est, quod licet tantæ gloriæ tantæque scientiæ sive antiquitatis iste sanctus Dionysius fuerit, nunquam tamen aliqua opuscula eum edidisse (nisi fallor) quæcumque orthodoxorum scripta traditio prodit, priusquam Romani pontifices, videlicet Gregorius, Martinus, et Agatho, dictorum ejus in conscriptis suis mentionem fecerint, et ea per hæc probabilia judicantes admiserint. Gregorius scilicet in homelia capituli evangelii de centum ovibus et decem dragmis; Martinus in synodo sua quam Romæ contra hæreticos celebravit; et Agatho in epistola quam ad sextam synodum destinavit. Unde ego veram esse Græcorum opinionem conjicio, perhibentium libros ejus a prioribus hæreticis occultatos; donec longo post tempore ex opusculis ejus solus codex qui nunc habetur, est Romæ repertus, cæterisque nondum inventis, in Græciam asportatus. Edidit enim et alios, ut ipse innuit, libros;

[g] Ita et edit. Colon. sed MS. Oxon. *Scitopolitani antistitis.*
[h] *protulerit* MS. Oxon.

quos nec Græcus quisquam nec adhuc potuit invenire Latinus.

Et quidem Lucas in Actibus apostolorum[i], Eusebiusque Pamphili et Dionysius Corinthi antistes, de eo quædam miranda tradunt: quæ vero scripsit, nisi me oblivio fallat, omnino non tradunt. Suadet autem ad hoc ita credendum etiam illud, quod nemo probabilium tractatorum (sicut eis moris est priorum dicta exponendi[k], et suis opusculis inserendi) scriptis ipsius utitur, aut horum cujuspiam reminiscitur. Denique vir magnus et apostolicæ sedis præceptor Constantinus[l] philosophus, qui Romam sub venerabilis memoriæ Adriano juniori papa veniens, S. Clementis corpus sedi suæ restituit (quique totum codicem sæpe memorati et memorandi patris memoriæ commendabat, et quantum utilitatis medulla ejus habebat, auditoribus commendabat) solitus erat dicere: quod si sanctos, videlicet priores institutores nostros, qui hæreticos quosque vix et quodammodo cum fuste decollaverunt, Dionysium contigisset habere; cum acuto illos gladio proculdubio trucidassent: innuens profecto hujusmodi dicto, quia quorum os laboriosius et forte tardius obstruxerunt, facilius et acutius sive velocius (ὀξὺ quippe et acutum significat[m] et velox) obmutescere coegissent. Ac[n] post prælatorum sanctorum sedis apostolicæ præsulum memoriam, tam septima et octava synodus, quam Latini et Græci doctores, non solum quia venerabilis hic pater scripserit innuunt, sed et testimonia ex scripturis[o] ejus frequenter assumunt; ut scilicet sensus suos et dicta tanti viri reddant auctoritatis pondere gravida, et cunctis mortalibus approbanda pariter et sectanda[p].

Deus omnipotens gloriam tuam a terrenis ad cœleste regnum quandoque transferat[q]. Datum X. kalendas Aprilis. Indictione octava.

[i] Act. cap. 17. ver. 34.

[k] *excerpendi* MS. Oxon.

[l] de quo vide Anastasii hujus præfat. in octavam synodum. tomo 3. Concil. general. edit. Rom. part. 2. pag. 181.

[m] *signat* MS. Oxon.

[n] *At vero* MS. Oxon.

[o] *scriptis* MS. *Oxon.*

[p] *consectanda* MS. Oxon.

[q] Ita edit. Colon. sed MS. Oxon. *a terreno ad cœleste transferat regnum quandoque.*

RECENSIO.

Idem hic de Johannis Scoti translatione ab Anastasio fertur judicium quod postea a Rogero Hovedeno latum est, in priore parte annalium. "Caroli rogatu Hierarchiam Dionysii Areopagitæ in Latinum de Græco verbum e verbo transtulit: quo fit, ut vix intelligatur Latina litera, quæ volubilitate magis Græca, quam positione construitur nostra." Ex hac autem epistola intelligimus, Græca in Dionysium quæ Maximo tribuuntur scholia, non illius esse omnia, sed Johannis Sycopolitani episcopi *παραθέσεις* habere admixtas. Unde et prologo in Græca editione Moreliana titulum hunc præfixum videmus: Πρόλογος *τοῦ ἁγίου* Μα*ξίμου, ἢ κατὰ τινὰς τοῦ* Συκοπο*λίτου.* Prologus sancti Maximi, vel, secundum quosdam, Sycopolitani.

EPISTOLA XXV.

DUBLINIENSIUM[a], AD LANFRANCUM CANTUARIENSEM ARCHIEPISCOPUM.

Venerando sanctæ Cantuariensis Ecclesiæ metropolitano Lanfranco, Clerus et populus Ecclesiæ Dubliniensis debitam subjectionem.

Vestræ paternitati est cognitum, quod Ecclesia Dubliniensis, quæ Hiberniæ insulæ metropolis est, suo sit viduata pastore, ac destituta rectore. Propterea elegimus presbyterum, nomine Patricium, nobis sufficientissime cognitum, natalibus et moribus nobilem, apostolica et ecclesiastica disciplina imbutum, fide Catholicum, in Scripturarum sensibus cautum, in dogmatibus ecclesiasticis exercitatum. Quem nobis quantocius petimus ordinari episcopum: quatenus, auctore Deo, regulariter nobis præesse valeat et prodesse; et nos sub ejus regimine salubriter militare possimus; quia integritas præsidentium salus est subditorum: et ubi est incolumitas obedientiæ, ibi sana est forma doctrinæ.

RECENSIO.

Historia, cum hujus epistolæ argumento connexa, et in Dubliniensibus et in Cantuariensibus annalibus habetur tradita. In Dubliniensibus quidem ita. " Anno Domini 1074. Duñanus, episcopus Dubliniensis civitatis in Christo quievit, et in Ecclesia S. Trinitatis, juxta magnum altare, ad dextram ipsius, est sepultus. Eodem anno ad regimen Dubliniensis Ecclesiæ Lanfrancus archiepiscopus Cantuariæ, petente Goderico rege, Dubliniensis Ecclesiæ populo et clero consentientibus et eligentibus, in Ecclesia S. Pauli Londoniæ Patricium

[a] A. C. 1074.

sacravit antistitem, accepta prius ab ipso examinato professione, de sua obedientia (modo antecessorum suorum) sibi suisque successoribus adhibenda: sacratumque in patriam, unde venerat, remisit; dans ei literas ferendas Goderico regulo, et Terdilvaco maximo regi Hiberniæ." In Cantuariensibus brevius, hoc modo. Lanfrancus, ordinationis suæ quarto anno, "Patricium Dubliniæ civitati in Hibernia sacravit episcopum Lundoniæ: a quo et professionem accepit; et literas ei, deferendas regibus Hiberniæ, dignas valde memoriæ contradidit." Professionem, cujus hic fit mentio, pagina 563. exhibemus, ex eodem Cottonianæ bibliothecæ codice desumptam, e quo præsentem epistolam descripsimus. Literæ vero ad reges missæ, jam proxime subsequuntur.

EPISTOLA XXVI.

LANFRANCI[a] CANTUARIENSIS ARCHIEPISCOPI, AD GOTHRICUM REGEM DUBLINIÆ.

Lanfrancus non suis meritis, sed gratia Dei archiepiscopus; glorioso Hiberniæ regi Gothrico, salutem orationibus.

VENERABILEM fratrem ac coepiscopum nostrum Patricium, quem charissime fili, excellentia vestra ad nos consecrandum transmisit, honeste suscepimus, debitis officiis secundum canonicam institutionem, sancti Spiritus gratia cooperante, sacravimus, sacratum ad sedem propriam cum testimonio literarum nostrarum, more antecessorum nostrorum, remisimus. Qui quamvis de gloria vestra multa nobis bona, multisque laudibus digna nobis retulerit; non ab re tamen esse credimus, si prædicanda vestra studia nostra adhortatione pulsamus. Sicut enim ignis flante vento clarius lucet, et major efficitur; sic vera virtus veris præconiis pulchrius enitescit, et in melius augmentatur.

Rogamus igitur, sicut rogari oportet pretiosum sanctæ Ecclesiæ filium, quatenus fidem rectam, ab ipso Deo et sanctis ejus apostolis atque orthodoxis patribus traditam, cum omni mentis sinceritate inviolatam teneatis; fidei congrua opera, in quantum vires suppetunt, exhibeatis: superbis austeram, humilibus placabilem vestram celsitudinem ostendatis. In regno vestro perhibentur homines, seu de propria, seu de mortuarum uxorum parentela conjuges ducere: alii legitime sibi copulatas pro arbitrio et

[a] A. C. 1074.

voluntate relinquere; nonnulli suas aliis dare, et aliorum infanda commutatione recipere. Hæc, et si qua sunt alia crimina, propter Deum et animam vestram in terra potestatis vestræ corrigi jubete: talesque vos cum divino adjutorio vestris subditis exhibete, ut et amatores boni bona amplius diligant, et appetitores mali pravas actiones nequaquam exercere præsumant. Hoc enim facientes, et diutius cum rerum temporalium felicitate in terra regnabitis, et post terrenum regnum sine fine regnaturi ad cœlestia regna migrabitis.

Plura et prolixius vobis scripsissem: sed habetis vobiscum prædictum antistitem vestrum, monasticis institutionibus a pueritia enutritum, scientia divinarum literarum strenuissime eruditum, bonorum operum ornamentis, in quantum cognosci a nobis potuit, decentissime adornatum. Quem de anima vestra vobis sæpius loquentem si intento corde audieritis, audientes ut patri spirituali (in his quæ ad Deum pertinent) obedieritis, obedientes ea, quæ vobis ab eo prolata fuerint, in arca pectoris vestri reposueritis; speramus per misericordiam Dei, quia neque vos perniciose errabitis, neque subditos vobis in pravarum actionum pertinacia stare diu permiseritis. Omnipotens Dominus contra inimicos mentis et corporis brachio virtutis suæ excellentiam vestram defendat; et post longam hujus seculi vitam, ad eam, quæ finem non habet, feliciter vos perducat.

RECENSIO.

Gothricus hic non alius fuisse videtur quam Godredus, cognomento Crouan, de quo in chronico regum Manniæ, ad annum 1066. ita legimus. "Godredus subjugavit sibi Dubliniam, et magnam partem de Laynestir. Scotos vero ita perdomuit; ut nullus qui fabricaret navem vel scapham, ausus esset plus quam tres clavos inserere. Regnavit autem sexdecim annis; et mortuus est in insula quæ vocatur Yle."

EPISTOLA XXVII.

EJUSDEM LANFRANCI[a], AD TERDELVACUM HIBERNIÆ REGEM.

Lanfrancus peccator et indignus sanctæ Dorobernensis Ecclesiæ archiepiscopus, magnifico Hiberniæ regi Terdelvaco benedictionem, cum servitio et orationibus.

Nullam Deus majorem terris misericordiam impendit, quam cum pacis ac justitiæ amatores ad animarum seu corporum gubernacula provehit: et maxime cum bonis regibus regna hujus mundi regenda committit. Hinc namque pax oritur, discordia sopitur, et, ut breviter cuncta complectar, Christianæ religionis observantia stabilitur. Quod populis Hiberniæ divinitus tunc collatum fuisse prudens inspector intelligit, quando omnipotens Deus excellentiæ vestræ jus regiæ potestatis super illam terram concessit. Tot enim tantaque bona de magnitudinis vestræ erga bonos pia humilitate, contra pravos districta severitate, circa omne hominum genus discretissima æquitate, frater et coepiscopus noster Patricius narravit; ut quamvis vos nunquam viderimus, tanquam visos tamen vos diligamus, et tanquam visis et bene cognitis vobis salubriter consulere, et sincerissime servire cupiamus.

Verum inter multa quæ placent, relata nobis sunt quædam quæ displicent: videlicet quod in regno vestro quisque pro arbitrio suo legitime sibi copulatam uxorem, nulla canonica causa interveniente, relinquit, et aliam quamlibet,

[a] A. C. 1074.

seu sibi vel relictæ uxori consanguinitate propinquam, sive quam alius simili improbitate deseruit, maritali seu fornicaria lege, punienda sibi temeritate conjungit. Quod episcopi ab uno episcopo consecrantur. Quod infantes baptismo sine chrismate consecrato baptizantur. Quod sacri ordines per pecuniam ab episcopis dantur. Hæc omnia, et si qua sunt similia, contra evangelicam et apostolicam auctoritatem, contra sanctorum canonum prohibitionem, contra omnium orthodoxorum patrum, qui nos præcesserunt, fieri institutionem; nullus qui sacras literas vel mediocriter legit, ignorat. Quæ, quanto in conspectu Dei sanctorumque ejus amplius sunt horrenda, tanto studiosius vestris sunt sine aliqua dilatione jussionibus prohibenda; et nisi prohibita corrigantur, districtissima terroris vestri severitate punienda. Nullum enim Deo vel majus vel gratius munus offerre potestis, quam si divina et humana debitis legibus gubernare studetis.

Memores igitur divini judicii, quo de commisso vobis regno rationem reddituri estis Deo, episcopos et religiosos quosque viros in unum convenire jubete, sacro eorum conventui præsentiam vestram cum vestris optimatibus exhibete, has pravas consuetudines, omnesque alias, quæ a sacris legibus improbantur, a regno vestro exterminare studete: quatenus Rex Regum, et Dominus dominantium, cum viderit regiam majestatem vestram præceptis suis in omnibus esse subjectam, servis quoque ac fidelibus suis pro timore et amore ejus mansuetam, inimicis divinæ religionis divino zelo infestam; ipse quoque vos vestrosque fideles clamantes ad se propitiatus exaudiat, hostes conterat, pacemque vobis in hoc sæculo stabilem, et in futuro vitam æternam concedat.

RECENSIO.

Hanc, et præcedentem epistolam, annalibus suis, in anni 1089. historia, inseruit Cæsar Baronius: quam utramque, ex Cottoniano optimæ notæ manuscripto, emendatiorem hic dedimus. De barbara autem ista, quæ non solum in Hibernia, sed etiam apud Anglo-Saxonas et Scotos in Britannia invaluerat, legitimas

uxores deserendi consuetudine, videndus Camdenus in Hibernia sua pag. 765. et Johannes Picardus, in notis ad Anselmi lib. 3. epistol. 147. ubi tamen Terdelvacum (ad quem et hæc a Lanfranco, et vicesima nona a Gregorio VII. data est epistola) Gothrici successorem perperam constituit: cum eodem tempore Gothricus Dubliniæ regulus, et Terdelvacus (quem nostri Toirrḋealbach O briain nuncupant) summus Hiberniæ rex fuerit.

EPISTOLA XXVIII.

EJUSDEM LANFRANCI[a] AD DOMNALDUM HIBERNIÆ EPISCOPUM.

Lanfrancus indignus sanctæ Cantuariensis Ecclesiæ antistes, venerando Hiberniæ episcopo D. et iis qui sibi literas transmiserunt, salutem et benedictionem.

In itinere positi, et a civitate in qua nobis sedes episcopalis est longe sepositi eramus; quando literas vestras, nuncio vestro deferente, suscepimus. Quem cum rogassemus ut saltem paucis diebus nobiscum maneret; quatenus perquisitis libris, congruum pro captu nostro ad consulta vestra responsum vobis referret: petitioni nostræ effectum negavit, et se diutius non posse morari multis assertionibus allegavit. Itaque dulcissimam nobis fraternitatem vestram paterna charitate monemus, ne indignum vobis sit, quod de tanta re tam breviter respondemus.

Revera et procul pulsa omni ambiguitate sciatis, neque transmarinas Ecclesias, neque nos Anglos, hanc de infantibus tenere sententiam quam putatis. Credimus enim generaliter omnes, omnibus ætatibus plurimum expedire, tam viventes quam morientes Dominici corporis et sanguinis perceptione sese munire. Nec tamen si, prius quam corpus Christi et sanguinem sumant, contingit baptizatos statim de hoc sæculo ire; ullatenus credimus eos, quod Deus avertat, propter hoc in æternum perire. Alioquin veritas non esset verax, quæ dicit: "Qui[b] crediderit et baptizatus fuerit, salvus erit;" et per prophetam: "Ef-

[a] A. C. 1081.

[b] Marc. cap. 16. ver. 16.

fundam[c] super vos aquam mundam, et mundabimini ab omnibus iniquitatibus vestris;" quod de baptismo esse dictum, omnes hujus sententiæ expositores concorditer asseverant. Et Petrus apostolus: "Et[d] vos nunc similis formæ salvos facit baptisma;" et Paulus apostolus: "Quotquot[e] in Christo baptizati estis, Christum induistis." Christum est enim induere, habitatorem Deum per remissionem peccatorum in se habere.

Nam sententia illa quam Dominus in evangelio dicit; "Nisi[f] manducaveritis carnem Filii hominis, et biberitis ejus sanguinem, non habebitis vitam in vobis;" quantum ad comestionem oris, non potest generaliter dicta esse de omnibus. Plerique etenim sanctorum martyrum ante baptismum quoque diversis excruciati pœnis de corpore migraverunt. Eos tamen in numero martyrum computat et salvos credit Ecclesia per illud testimonium Domini, quo dicitur: "Qui[g] me confessus fuerit coram hominibus, confitebor et ego eum coram Patre meo qui est in cœlo." Infantem quoque non baptizatum, si morte imminente urgeatur, a fideli laico, si presbyter desit, baptizari posse canones præcipiunt; nec eum tamen, si statim moriatur, a consortio fidelium sejungunt.

Necesse est ergo prædictam Domini sententiam sic intelligi, quatenus fidelis quisque divini mysterii per intelligentiam capax, carnem Christi et sanguinem non solum ore corporis sed etiam amore et suavitate cordis comedat et bibat: videlicet amando et in conscientia pura dulce habendo, quod pro salute nostra Christus carnem assumpsit, pependit, resurrexit, ascendit; et imitando vestigia ejus, et communicando passionibus ipsius, in quantum humana infirmitas patitur et divina ei gratia largiri dignatur. Hoc est enim vere et salubriter carnem Christi comedere et sanguinem ejus bibere.

Quam sententiam in libro de doctrina Christiana beatus Augustinus exponens, sic ait: "Facinus[h] vel flagitium

[c] Ezech. cap. 36. ver. 25.
[d] 1 Pet. cap. 3. ver. 21.
[e] Galat. cap. 3. ver. 27.
[f] Joh. cap. 6. ver. 54.
[g] Matth. cap. 10. ver. 32.
[h] Augustin. de doctr. Christ. lib. 3. cap. 10. op. tom. 3. p. 1. pag. 49.

jubere videtur. Figura ergo est, præcipiens passioni Dominicæ communicandum esse, et suaviter atque utiliter in memoria recondendum, quod pro nobis caro ejus vulnerata et crucifixa sit." (Figuram vocat figuratam locutionem; neque enim negat veritatem carnis et sanguinis Christi: quod plerisque schismaticis visum est, et adhuc non cessat videri ;) et Dominus in evangelio : "Qui[i] manducat carnem meam, et bibit sanguinem meum, in me manet et ego in eo." Quod exponens beatus Augustinus, ait: "Hoc[k] est namque carnem Christi et sanguinem salubriter comedere et bibere, in Christo manere, et Christum in se manentem habere." Nam et Judas qui Dominum tradidit, cum cæteris apostolis ore accepit: sed quia corde non comedit, judicium sibi æternæ damnationis accepit.

Quæstiones sæcularium literarum nobis solvendas misistis : sed episcopale propositum non decet operam dare hujusmodi studiis. Olim quidem juvenilem ætatem in his detrivimus : sed accedentes ad pastoralem curam, abrenunciandum eis decrevimus.

RECENSIO.

Huc spectant quæ in Cantuariensibus annalibus, ad annum undecimum Lanfranci, memorantur. "Eo quoque tempore misit in Hiberniam Domnaldo episcopo literas, sacræ doctrinæ pinguedine refertas." Has vero, in tomo epistolarum Lanfranci non inventas, decretis synodicis et pontificiis ab Isidoro Mercatore collectis, tum in publica academiæ Cantabrigiensis tum in privata D. Roberti Cottoni bibliotheca, subjuncta reperimus. Domnaldus autem sive Dofnaldus, cujus etiam in 33, et 34. epistola fit mentio, Armachanus fuit archiepiscopus, et totius Hiberniæ primas, ut ex annalibus liquet.

[i] Joh. cap. 6. ver. 57.

[k] Augustin. in Evangel. Johan. tract. 26. op. tom. 3. p. 2. p. 493.

EPISTOLA XXIX.

GREGORII[a] VII. ROMANI PONTIFICIS, AD HIBERNOS.

Gregorius episcopus, servus servorum Dei; Terdelvacho inclyto regi Hiberniæ, archiepiscopis, episcopis, abbatibus, proceribus, omnibusque Christianis Hiberniam inhabitantibus, salutem et apostolicam benedictionem.

Per orbem universum Domini Jesu doctrina refulsit; quoniam is qui "de[b] thalamo suo tanquam sponsus exivit, tabernaculum suum in sole constituit; et nemo est, qui caloris ejus fulgorem effugere possit." Hujus auctoritas sanctam Ecclesiam in solida petra fundavit; et beato Petro, a petra venerabile nomen habenti, ejus jura commisit, quam etiam super omnia mundi regna constituit: cui principatus, et potestates, et quicquid in seculo sublime videtur esse, subjecit; illo Isaiæ completo oraculo. "Venient[c]," inquit, "ad te qui detrahebant tibi; et adorabunt vestigia pedum tuorum." Beato igitur Petro, ejusque vicariis, inter quos dispensatio divina nostram quoque sortem annumerari disposuit, orbis universus obedientiam similiter et reverentiam debet: quam mente devota sanctæ Romanæ Ecclesiæ exhibere reminiscimini. Vos autem, ut charissimos filios, exhortamur justitiam exercere, Catholicam Ecclesiæ pacem tueri et diligere, ipsamque diligentes ulnis charitatis vobis adjungere. Siqua vero negotia penes vos emerserint, quæ nostro digna videantur auxilio, incunctanter ad nos dirigere studete: et quod juste postulaveritis, Deo auxiliante, impetrabitis. Data Sutrii. VI. Kal. Mart.

[a] C. A. 1085.

[b] Psalm. 19. ver. 4, 5, 6.

[c] Esai. cap. 60 ver. 14

RECENSIO.

Hanc quoque epistolam, in Gregorii Regesto nequaquam inventam, eidem Isidori Mercatoris collectioni annexam reperimus: et quia nullius certi anni quo scripta ea fuerit, comparebat indicium; ad postremum pontificatus illius annum referre libuit. Anno autem 1085. vita illum excessisse constat, 15. vel 16. annis ante obitum Guiberti antipapæ, qui ab archiepiscopatu Ravennate ad Romanum pontificatum evectus, Clemens III. est dictus; in quem a Guilielmo Pictaviensi Leonini isti editi sunt versiculi, quos (ut ad quartam epistolam sumus polliciti) ex MS. quondam ad Succentoriam Thorneyæ apud Halifaxenses pertinente descriptos, huc apponere visum fuit.

Willelmus Canonicorum beati Hilarii minimus, Wiberto.

Ne metra contemnas tibi scripta videre Ravennas:
Consilium sanum ne crede tibi fore vanum.
Ad cor mane cito ratione fruendo redito.
Si cor habes mundum, monstrabit te furibundum:
Qui contra cœlum jacis impenetrabile telum.
Te patet incautum, qui cornua ponis in altum;
Eventu tristi regnum poscens tibi Christi.
Insanis penitus in ludibrium stabilitus;
Qui sanctæ sedis papam forte te male credis,
Quam factus prædo violasti corpore fœdo.
Stat merito Demens nomen tibi, stat male Clemens,
O caput erroris per multa fluenta cruoris:
Nunc manifestabit error tuus atque probabit,
Quos velut argentum fidei probat experimentum.
Ergo quampropere tua cœpta caveto tenere:
Et fastu spreto quid sis moriture videto.
Papæ prostratus transactos ede reatus;
Et veniam quære, culpamque tuam profitere:
Est pius indultor, tamen æque criminis ultor.

EPISTOLA XXX.

GILLEBERTI LUMNICENSIS EPISCOPI, ET ROMANI PONTIFICIS APUD HIBERNOS LEGATI[a], AD EPISCOPOS HIBERNIÆ.

DE USU ECCLESIASTICO.

Episcopis, [et] presbyteris totius Hiberniæ, infimus præsulum Gille Lumnicensis in Christo salutem.

Rogatu, necnon et præcepto multorum ex vobis, charissimi, canonicalem consuetudinem in dicendis horis et peragendo totius ecclesiastici ordinis officio scribere conatus sum, non præsumptivo, sed vestræ cupiens parere piissimæ jussioni; ut diversi et schismatici illi ordines, quibus Hibernia pene tota delusa est, uni Catholico et Romano cedant officio. Quid enim magis indecens aut schismaticum dici poterit, quam doctissimum unius ordinis in alterius Ecclesia idiotam et laicum fieri? Quicumque ergo Catholicæ membrum se profitetur Ecclesiæ, sicut una fide, spe, charitate, in corpore jungitur; ita Deum ore et ordine cum ceteris membris laudare jubetur. Unde apostolus: "Ut[b] unanimes uno ore honorificetis Deum." Sicut igitur linguarum per superbiam facta dispersio, ad unitatem in apostolica humilitate ducta est: sic ordinum per negligentiam et præsumptionem exorta confusio, ad consecratam Romanæ Ecclesiæ regulam per vestrum studium et humilitatem ducenda est. Quantum ergo debeat morum unitas servari a fidelibus, quamvis ex multis locis sacræ Scripturæ manifestum sit; præsens tamen Ecclesiæ de-

[a] Qua legatione obiisse liquet ex Bernardo in vita Malachiæ (vid. Messingham. pag. 359.) biennio post mortem Celsi, h. e. anno Dom. 1130.et nono anno ante mortem Malachiæ, h. e. anno Dom. 1140. vide Messingham. pag. 363, 364. Referenda igitur hæc epistola ad annum 1130.

[b] Rom. cap. 15. ver. 6.

picta imago oculis subjecta patenter ostendit. Namque omnia Ecclesiæ membra uni episcopo, videlicet Christo, ejusque vicario beato Petro apostolo, atque in ejus sede præsidenti apostolico, subjici et ab eis manifestat gubernari. Hæc tandem præmia pro tantulo opere a vobis omnibus expostulo; ut sicut hic Deum uno corde et ore laudare debemus, sic ei, vestris precibus adjutus, una vobiscum psallere in cœlestibus valere merear. Amen.

Subjiciebatur in MSS. quibus hic usi sumus exemplaribus, Ecclesiæ depicta imago (cujus in superiori prologo facta est mentio, et in proximo libello sequitur explicatio,) hac circumdata περιγραφῇ. "Arca figuram mundi habuit: fuit enim tricamerata. In superiori parte erant aves, tanquam angeli in cœlo. In medio erant homines (scilicet Noe, et familia ejus) tanquam in hoc mundo. In imo animalia et reptilia, tanquam animæ in inferno." Verum, ob chalcographicorum typorum defectum, schema illud coacti sumus hic omittere.

GILLEBERTUS LUMNICENSIS EPISCOPUS.

De statu Ecclesiæ.

Imago generalis Ecclesiæ supra notata, primas nominum literas pro ipsis nominibus idcirco continet; quia spatium scribendi ipsa nomina tota non habet. Infima tamen linea tria hæc tota vocabula describit, moniales, canonicales, vel universales. Et tota quidem imago pyramidis formam prætendit: quia inferius ampla est, ubi carnales et conjugatos recipit; superius autem acuta, ubi arctam viam religiosis et ordinatis proponit. Nec sola generalis forma superius arctatur; sed et singulares formulæ, quas ipsa continet, in supremo acuuntur.

Prima ergo pyramide (quam in sinistra parte respicis, P. subscriptum) parochiam nominant: quæ in summo sacerdotem habet, et sub ipso diaconum, tertium subdiaconum, quartum acolithum, quintum exorcistam, sextum lectorem, septimum ostiarium. Amelarius tamen novem dicit gradus Ecclesiæ; addens psalmistam et episcopum. Sed tamen episcopus, archiepiscopus, patriarcha, et pro-

phetæ, generalis Ecclesiæ gradus sunt: singularis vero ideo illis tantum superioribus perfecta est: quia in baptismate et corpore Domini veniam largiendo, filios suos fideles ad cœlestem patriam transmittit. Quia vero quilibet de choro sola jussione presbyteri potest officio psalmistæ fungi, psallere scilicet sive cantare; in numero graduum Ecclesiæ psalmistas non ponimus. Septem ergo gradus a septiformi spiritu singulis collati sunt ecclesiis; quia quamvis singulæ in eis personæ non serviant; omnes tamen septem gradus sustinens solus sacerdos, Omnipotenti gratanter ministrat.

Qui autem sub his gradibus, intra sinum parochialis ecclesiæ continentur, trifarie dividuntur. Ex quibus superiores in pyramide oratores intellige: et quia quidam ex eis conjugati sunt, ideo viros et fœminas nominavimus. Sinistrales vero in pyramide aratores sunt, tam viri quam fœminæ. Dextrales quoque bellatores sunt, viri atque fœminæ. Nec dico fœminarum esse officium orare, arare, aut certe bellare: sed tamen his conjugatæ sunt atque subserviunt, qui orant, et arant, et pugnant. Nec sejunctas ab Ecclesia putamus præsenti, quas Christus cum matre sua collocat in cœlesti. Et hos tres legitimos fidelium ordines ab initio admittit Ecclesia: ut pars in ea (clerus videlicet) orationi vacans, alios ab impetu fallacis inimici defendat; alia labore desudans, ab aliis victus penuriam repellat; tertia militiæ studio dedita, cæteros a corporis hostibus securos reddat.

Secunda vero pyramis subscribitur monasterium: et habet in acumine abbatem, et sub ipso sex gradus; qui ipse sacerdos est; atque sub his oratores tantum: quoniam non est monachorum baptizare, communicare, aut aliquod ecclesiasticum laicis ministrare; nisi forte, cogente necessitate, imperanti episcopo obediant. Quorum propositum est soli Deo, relictis sæcularibus, in oratione vacare.

Has itaque duas pyramides, parochiam scilicet et cœnobium, subjectas possidet pontificalis Ecclesia: quæ et ipsa, in modum pyramidis, ad basim duabus minoribus ampla, in supremo acuitur, et subscribitur episcopatus, pro eo quod episcopo in summa sede dirigitur. Cui, pro

parvitate spatii, parvula punctis notata supponitur pyramis; ut declaret episcopum in Ecclesia propriæ sedis habere sacerdotes et cæteros sex gradus, et tres supradictos fidelium ordines: quod ex numero punctorum patet. Nec idcirco duæ tantum ecclesiæ pontifici subjiciuntur, quod duabus possit esse contentus: sed per unam omnes parochias, et per alteram omnes abbatias, quas regit, obtinere figuratur. Obtinet enim ut minimum decem ecclesias, ut plurimum vero mille.

Hoc eodem ordine duas sequentes pyramides, parochiam videlicet et monasterium, secundo suppositas episcopo constat. Qui rursum duo episcopi, cum suis ecclesiis, uni archiepiscopo subjunguntur. Cujus ecclesia subscribitur diœcesis: et habet in propria sede septem gradus, et tres ordines fidelium. Habet ergo extra parochias et monasterium: et ut plurimum viginti episcopos regit, ut minimum vero tres. Ad eundem modum alii duo episcopi subnectuntur alteri archiepiscopo. Sed et duo archiepiscopi cum suis ecclesiis et episcopis obediunt uni primati. Cujus ecclesia subscribitur primatus: et habet in propria sede septem gradus et tres ordines fidelium, extra vero parochiam et monasterium; et ut plurimum obediunt ei sex archiepiscopi, ut minimum unus; eodem quoque modo alteri primati in secunda pagina, obediunt duo archiepiscopi cum suis episcopis quatuor.

Qui postremum duo primates serviunt uni et summo Romano pontifici papæ: cujus Ecclesia subscribitur generalis, et habet parochiam, monasterium, episcopos, et diœceses. Noe etiam secum in summum arcæ residet: quia sicut Noe arcæ præerat inter undas diluvii; ita Romanus pontifex regit Ecclesiam in fluctibus sæculi. Quibus utrisque præeminet Christus: qui utriusque testamenti legislator est, et "utraque[c] fecit unum;" summus paterfamilias, qui excubantes fideliter in hoc tabernaculo honorifice coronat in regno. Conjungitur autem imperator papæ, rex primati, dux archipontifici, comes episcopo, miles sacerdoti: quia istæ personæ pares illis sæcularibus jure decernuntur.

[c] Ephes. cap. 2. ver. 14.

Expeditis ergo in communi speculatione figuris, et membris et capite Ecclesiæ: nunc quid singulis ordinibus conveniat explicemus. Conjugatorum est, nullam usque in sextam vel etiam septimam progeniem sanguine sibi conjunctam, aut illi quam habuerit aut quam habuit sibi proximus, vel commatrem ducere uxorem: cum quibus enim semel juncta est Ecclesia, cum eisdem iterum replicare illicitum dicit[d] Ecclesia. Conjugatis etiam præceptum est; ut et ipsi domum Domini frequentent, ibique Deum suppliciter adorent et precentur: primitias, oblationes, et decimas suas fideliter persolvant; mala solerter devitent, bona desideranter inquirant, et omnino pastoribus suis obediant.

Ostiariorum vero est, certas horas observando designare: et ecclesiam, cum his quæ in ea recluduntur, servare; ut nullus Judæus, vel Gentilis, sive catechumenus, hora sacrificii intersit, nec omnino canis aut aliquis immundus sive sanguinolentus in eam intret, cavere; excommunicatos eliminare. Lectorum autem est, aperte et distincte in ecclesia omnia, præter epistolam et evangelium, legere: exorcistarum est etiam, fiducialiter adjurando et imperando in nomine Domini, de obsessis corporibus dæmones effugare; sive catechumeni sint, sive baptizati. Acolythorum est, luminaria certis horis accendere et extinguere; altaris et sacrificii nesessaria ad manum subdiaconi præparata habere. Atque hi quatuor ordines in officiis suis solent indui superhumerali, alba et cingulo: et tamen possunt perfrui conjugio.

Subdiaconorum est, epistolam legere, aquam et vinum calici infundere, oblatam patenæ imponere, et sic ad altare diacono deferre: et idcirco castos esse; cum supradictis autem vestibus, in sinistra manu fannonem, et quasi scopam tergendi altare et quoddam onus Domini leve portant; et tunicam strictis manicis in sollenniis induunt. Diaconorum est dicere; Exeant qui non communicant; et, Humiliate vos ad benedictionem; et, Humiliate capita vestra Deo; et, Ite missa est; et, Benedicamus Domino; et

[d] *ducit.*

evangelium legere et pronuntiare; sacrificia super corporalia statuere, sacerdoti ministrare, paschalem cercum benedicere; et in absentia presbyteri baptizare, et horas celebrare: stolam etiam super sinistrum humerum ferre, et indui dalmatica in sollennibus, id est, tunica amplis manicis. In festivis autem quadragesimæ induuntur[e] diaconus et subdiaconus casulis in tota missa, nisi cum legunt.

Sacerdotum autem sunt quatuordecim officia, præesse, subesse, orare, offerre, prædicare, docere, baptizare, benedicere, excommunicare, reconciliare, ungere, communicare, animas Deo commendare, corpora sepelire: de quibus singulis pertractandum est. Præesse ergo sacerdotis est; juste de singulis subjectis discernere, pœnitentiam recte et misericorditer injungere, et præcipere mansuete. Subesse vero est, episcopo ex animo humiliari et servire. Offerre autem ejus est; panem et vinum cum aqua singulis diebus immolare, et in sollenniis Te Deum, et Benedictus, et Magnificat, et ante sacrificium thus super et circa altare et sacrificium incendere. Diaconus enim ante evangelium incensat altare. Orare quoque ipsius est; suppliciter Deum adorare (ut factura sua) et pro admirandis operibus laudare, et benedicere, pro perceptis beneficiis gratias agere, et pro percipiendis deprecari; quod totum maxime in celebrandis horis et missa peragitur: de quibus, quia breviter non potest, in sequentibus tractabitur. Prædicare etiam ejus est; Gentiles, Judæos, infideles vel catechumenos ad gratiam baptismi vocare, et hæreticos ad Catholicam fidem revocare.

Baptizare ejus est; exorcizatos credentes, et sanctam Trinitatem confitentes, sub trina mersione sacro fonti intingere. Quod sicut et missa, in ecclesia debet fieri; nisi prohibeat necessitas. Et sacrificium quidem corporis et sanguinis Domini sæpe fit, ob recordationem passionis ejus, sicut ipse præcepit dicens: "Hoc[f] est corpus meum, et sanguis meus; hæc facite, quotiescunque sumitis, in[g] meam commemorationem." Baptisma vero non iteratur,

[e] Deest verbum *non* ut vult doctiss. episc. Kilmor.

[f] 1 Cor. cap. 11. ver. 24, 25.

[g] 1 Pet. cap. 3. ver. 18.

ne invocatio sanctæ Trinitatis exinanita putetur: quia "Christus pro peccatis nostris semel mortuus est." Docere ejus est; baptizatos qualiter contra superbiam humilitate, contra inanem gloriam dejectione, contra invidiam benevolentia, contra iram modestia, contra tristitiam hilaritate, contra avaritiam largitate, contra gulam abstinentia, contra luxuriam castitate muniantur, instruere. Hæc enim octo vitia, et omnia quæ ex eis nascuntur, quamvis peccata non sint; tamen semper peccare suggerunt, ipsis videlicet consentire; quamdiu namque non consentit eis animus, nequaquam transgreditur, sed potius coronatur. Docere etiam ejus; singulis Dominicis, quibus in hebdomada diebus abstinere et feriare fideles debeant, prædicare.

Benedicere potest, præsente episcopo, aquam et sal in Dominicis sacerdos, et prandium, et sponsum, et sponsam, et lecturos lectiones præter evangelium, et aquam[h] judicii vel panem et cætera. In absentia vero episcopi; potest benedicere coronam clerici et velum viduæ, novos fructus, candelas in purificatione sanctæ Mariæ, cineres in capite jejunii, ramos in Dominica palmarum, et peregrinaturos, et lecturum evangelium, et populum cum dimittitur: aquam benedictam aspergit, ad benedicendas novas domos et cætera nova. Excommunicare ejus est, criminibus lapsos, semel bis et tertio revocatos; et non pœnitentes a communione fidelium eliminare, ut nec in victu nec in loquela quisquam eis communicet. Reconciliare ejus est; pœnitentes prope mortem de criminalibus, ex consensu tamen episcopi, ad unitatem fidelium recipere. Ungere potest quemlibet fidelem semel in quolibet gravi dolore: quia unctio sancta non solum animæ, sed et corporis sæpe medelam tribuit. Communicare statim debet baptizatos, et fideles omnes ter in anno, in Pascha, in Pentecoste, et Natali Domini, et prope mortem positos, si quæsierint verbo vel signo, vel teste fideli quod prius quæsissent.

Commendare debet orando animas fideles de corporibus egredientes, et earum memoriam in missa et orationibus

[g] Vide Jureti observat. ad epist. 74. Ivonis.

frequentare; quamvis enim promissa sit indulgentia peccatori quacunque hora pœniteret, tamen pœna peccantem quælibet[i] expectat; purgatorius videlicet ignis, qui corpore statim egressos et minus per lamenta pœnitentiæ purgatos ad plenitudinem recipit purgandos. Quod ergo pro eis hic fit in orationibus et eleemosynis, proficit eis ad purgationem: quia sudor vivorum requies est mortuorum. Sepelire corpora fidelium, ultimum est sacerdotis officium; ipse enim tertio terram super corpus cum fossore infundit, dicendo: "De terra plasmasti me." Adjacent etiam cæmiteriis sanctorum alia loca, in quibus submersorum et occisorum fidelium corpora conduntur, quia ipsorum animæ Deo commendari non prohibentur. Nam infidelium et sceleratorum corpora longe sunt a fidelium projicienda: quibus enim vivis non communicamus; nec mortuis.

Enumeratis autem atque descriptis sacerdotis officiis; quibus in his uti debeat vestibus perspiciamus. Sicut ergo septem gradus sunt, quibus sacerdos elevatur, ita septem sunt vestes quibus ordinatur: indumentum quotidianum, amicta, alba, cingulum, fannon, stola et casula. Et cætera quidem omnia officia sine casula, et cum stola sola aliquando potest. Quotidiana ad missam, ut paucissima, sunt quatuor: camisia, tunica, femoralia, calceamenta, addunt tamen Romani caligas. Dicit quoque Amelarius, sacerdotem debere indui sandaliis et dalmatica: sed pontifices apud nos his utuntur.

Octo sunt ergo quibus sustentatur sacerdos; parochia, mansus, atrium, cœmiterium, templum, altare, calix cum patena, corpus cum sanguine: quia singulæ sibi, subjectis quasi quibusdam gradibus, honore et dignitate præferuntur. Parochiam appello populum, primitias, oblationes et decimas persolventem. Mansum dico terram aratri, quam ad minus debet habere sacerdos, atrium cum domibus suis clausuram. Hæc autem sunt utensilia sacerdoti opportuna, quæ sine benedictione episcopi sufficiunt: aqua benedicta aspergit[k], textus sancti evangelii, psalterium, mis-

[i] Forsan *quemlibet*.

[k] *aspersorium*.

sale, horarius, manuale, et synodalis liber, vela, candelabra cum candelis, arca vestimentorum, pixis cum oblatis et ferrum eorum, ampulla cum vino et altera cum aqua, pelvis ad manus lavandas cum manutergio, truncus aut lapis cavus ubi aqua unde sacra lavantur effunditur, absconsa etiam sub[1] candela, et lecturiale sub libro.

Et superiores quique gradus possunt inferiorum officia ministrare. Episcopus ergo sacerdotis singula ministrat; licet, etiam ipso præsente, quasi quoddam sit proprium sacerdotis offerre, baptizare, horas celebrare, ungere, communicare, commendare, sepelire. Sunt præterea septem præsulis officia: confirmare, benedicere, absolvere, synodum tenere, dedicare, consecrare, ordinare. Confirmare ejus est; frontes fidelium baptizatorum chrismate ungere. Benedicere autem dico præsulem ea quæ non sunt utensilia ecclesiæ; consecrare vero ipsa utensilia. Benedicit ergo pontifex reginam et virginem cum velatur, et quemlibet fidelem benedici postulantem, et totum populum ante pacem: benedicit etiam supramemorata, quæ non licet sacerdoti in ejus præsentia. Absolvit præsul populum de venialibus in capite jejunii, de criminalibus in cœna Domini. Tenet quoque synodum bis in anno; in æstate et in autumno, hoc modo congregatis omnibus presbyteris totius episcopatus, perscrutatur episcopus, ne quid alicui eorum desit in omni ordine, vel utensilibus ecclesiæ, neve quisquam eorum alteri quicquam fecerit injuriæ: quod tribus diebus fit. Pacatis itaque omnibus, absoluti permittuntur abire in pace.

Dedicat etiam pontifex atrium, templum, altare, tabulam altaris. Dedicare enim est locum Deo offerre, benedicere, et sanctificare. Consecrat autem episcopus utensilia ecclesiæ, quæ fere omnia sacerdotibus sunt communia: vestimenta videlicet sacerdotalia et pontificalia, altaris velamina, calicem, paternam et corporalia, vasculum eucharistiæ, chrisma, oleum et vas chrismale, thus et thuribulum, baptisterium, arcam vel scrinium reliquiarum, cimbarium (id est, altaris umbraculum) crucem, tintinnabulum

[1] *pro* conjicit doctiss. episc. Kilmor.

et ferrum[i] judiciale. Ea enim tantum consecrat, quæ a communi usu in cultum divinum separantur. Ordinat episcopus abbatem, abbatistam, sacerdotem et cæteros sex gradus. Utitur etiam episcopus, pro dignitatis honore, baculo et annulo, chirothecis et mitra, baltheo, dalmatica, et sandaliis. Oportet autem eum sacram Scripturam et traditiones patrum habere, ut possit de singulis juste discernere, et quælibet quærentibus rationabiliter respondere.

Archiepiscopo omnia supradicta conveniunt: insuper pallio honoris induitur; quia ipse, adjutus tamen ab omnibus diœcesis suæ episcopis, ordinat episcopum. Si quis enim ipsorum ordinationi adesse non possit; literis suis se excusans atque legatis, assensum suum in ordinandis facere confirmat. Primas quoque et ipse archiepiscopus est: nec ipse archiepiscopum ordinat; utrumque enim, archiepiscopum et primatem, oportet Romæ ab apostolico ordinari, aut a Roma eis a papa pallium afferri, qua[k] coepiscopis sublimari: quæ tunc tantum datur licentia, si forte infirmitatis vel belli aut aliqua alia causa necessaria intercesserit. Eo tantum ergo præest primas archiepiscopo: quod cum multi sint in eadem regione archiepiscopi, solus ex eis qui regem ordinat et in tribus sollennitatibus coronat, et apud quem concilia pro veritate peraguntur, ipse eorum primatum tenet.

Locum itaque quem apud orientales patriarchæ possident, hunc apud nos primates quodammodo obtinere videntur: utrique Romano pontifici primo gradu supponuntur. Sed quia patriarchæ sedibus præsident apostolicis (ut Hierosolymitanus, Antiochenus, Alexandrinus) idcirco archiepiscopos ordinant, et pares quodammodo Romano ascribuntur. Soli tamen Petro dictum est: "Tu[l] es Petrus, et super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam." Papa ergo solus universali præeminet Ecclesiæ: et ipse omnes ordinat et judicat: et ab omnibus ordinatur, quia ex consensu totius Ecclesiæ Romani eum

[i] Vide Glossarium Guil. Lambardi (præfixum Ἀρχαιονομίᾳ) in Ordalio. D. Henr. Spelmanni, in Judicio Dei. Fr. Pichæi, in capitular. &c.

[k] *atque a.*

[l] Matth. cap. 16. ver. 18.

sublimant: qui quotidie chlamyde coccinea induitur, ut semper martyrio paratus probetur.

RECENSIO.

Ex MS. codice bibliothecæ publicæ Cantabrigiensis academiæ descripsi: collato prologo De usu ecclesiastico cum alio Benedictini collegii in eadem academia, et libello de statu Ecclesiæ cum altero monachorum Dunelmensium exemplari, a D. Augustino Linsello Decano Lichfeldiensi accepto. Est autem hic Gillebertus ille, "quem aiunt prima functum legatione apostolicæ sedis per universam Hiberniam," ut in vita Malachiæ retulit Bernardus: et Gillebertus Lumnicensis de Hibernia episcopus, quem Bernardi Menevensis episcopi consecrationi, anno 1115. Westmonasterii a Radulpho Cantuariensi archiepiscopo peractæ, interfuisse Ædamerus[a] indicat, non autem Gilla Lincolniensis episcopus (cujusmodi nunquam in rerum natura quis extitit) quemadmodum in appendicis illustrium Angliæ scriptorum centur. 1. cap. 93. somniavit Johannes Pitseus.

[a] Ædamer. histor. lib. 5. pag. 117.

EPISTOLA XXXI.

EJUSDEM GILLEBERTI[a], AD ANSELMUM CANTUARIENSEM ARCHIEPISCOPUM.

Anselmo Dei gratia Anglorum archi-præsuli, Gillebertus Dei quoque misericordia Lumnicensis episcopus fidele servitium et orationes.

Audiens, pater, certaminis vestri laborem et laboris victoriam; subditas esse videlicet indomitas Normannorum mentes regularibus sanctorum patrum decretis, ut legaliter fiat abbatum et præsulum electio et consecratio: immensas divinæ clementiæ refero gratias, et quas possum Deo preces effundo, ut perseverantiam vobis et tanti laboris præmium largiatur. Munusculum paupertatis meæ et devotionis transmitto, XXV. margaritulas inter optimas et viliores; et rogo ne sitis immemor mei in orationibus vestris, in quibus post divinam largitatem confido.

RECENSIO.

In MS. epistolarum Anselmi volumine, quod mihi impartivit D. Robertus Cottonus, hoc habetur epistolium. Ex eo integrum librum epistolarum Gilberti Westmonasteriensis ad Anselmum effinxit Jo. Balæus, in scriptorum Britanniæ centur. 2. cap. 64. addens, " esse qui istum episcopum Lunicensem in Hibernia olim fuisse contendant." Sed falluntur illi, errore manifesto. Gillebertus enim sive Gislebertus cognomento Crispinus, in Beccensi cœnobio una cum Anselmo monachus fuerat (non, ut Lumnicensis noster, Rothomagi obiter illi cognitus:) et a Westmonasteriensi postmodum abbatia ad episcopatum nunquam fuit pro-

[a] C. A. 1094.

vectus; sed abbas Westmonasterii obiit, ibidemque sepultus est, hoc laudatus epitaphio.

> Hic pater insignis, genus altum, virgo senexque,
>   Gisleberte jaces; lux, via, duxque tuis.
> Mitis eras, justus, prudens, fortis, moderatus;
>   Doctus quadrivio, nec minus in trivio.
> Sic tamem ornatus, nece sexta luce Decembris
>   Spiramen cœlo reddis et ossa solo.

EPISTOLA XXXII.

ANSELMI CANTUARIENSIS ARCHIEPISCOPI, AD EUNDEM GILLEBERTUM.

Anselmus servus ecclesiæ Cantuariensis, Gilleberto Lumnicensi episcopo salutem.

Gratias ago reverentiæ vestræ, quia lætari se significat in literis suis, quod Deus in Ecclesia sua ad profectum religionis per me dignatur aliquid operari. Quoniam autem olim nos apud Rothomagum invicem cognovimus, dilectione sociati sumus, et nunc cognosco vos ad episcopatus dignitatem gratia Dei profecisse: confidenter audeo vos obsecrare, et secundum quod intelligo opus esse, vobis consulere. Sublimavit Deus in Hibernia vestram prudentiam ad tantam dignitatem; et posuit vos, ut studeretis ad religionis vigorem et animarum utilitatem. Satagite ergo sollicite (sicut scriptum est; "Qui[a] præest, in sollicitudine,") in illa gente, quantum in vobis est, corrigere et extirpare, et bonos mores plantare et seminare. Ad hoc etiam (quantum in vobis est) regem vestrum, et alios episcopos, et quoscunque potestis suadendo, et gaudia quæ parata sunt bonis, ac mala quæ expectant malos, ostendendo attrahite. Et de vestris, et de aliorum bonis operibus præmium mereamini a Deo accipere. Grates refero pro munere vestro, quod mihi benigne misistis. Orate pro me.

RECENSIO.

Habetur inter excusas Anselmi, lib. 3. epist. 143. ubi editor Johannes Picardus Lumnicensem hunc episcopum in suo apographo Lunidensem dictum innuit;

[a] Rom. cap. 12. ver. 8.

eumque episcopatum in Hibernia authoritatem Armachani metropolitæ spectare, ex MSS. et impressis codicibus annotat. Lunidensis enim vel Luuidensis[a] potius, id est, Louthianus episcopatus is olim fuit, qui Clochorensis hodie appellatur. In exemplaribus ex quibus tricesima descripta est epistola, Gillebertum Lunicensem, Lunnicensem, et Lumnicensem episcopum nominatum deprehendimus; quæ postrema nomenclatio ad Limiricensem episcopatum, qui Cassiliensis archiepiscopi ditioni subest, nos ducit. Urbs enim quæ Anglis Limrick, Hibernis Lumneach nuncupatur.

[a] Girald. Cambrens. Topograph. Hiberniæ, distinct. 2. cap. 50.

EPISTOLA XXXIII.

EJUSDEM ANSELMI[a], AD EPISCOPOS HIBERNIÆ.

Anselmus Cantuariensis ecclesiæ metropolitanus antistes; reverendis coepiscopis, seniori Domnaldo, Donato, ac cæteris in Hiberniæ insula pontificali eminentibus dignitate, a Deo patre et Jesu Christo filio ejus unico salutem et perpetuæ hæreditatis benedictionem.

Odorem religionis vestræ plurimis indiciis agnoscens, calamitates quas patior decrevi potissimum vobis aperire; ut quanto vicinius assistitis Creatori, tanto familiarius angustias meas in conspectu ejus valeatis indicare, et indicantes compassionis gemitibus ipsius misericordiam mihi impetrare. Defuncto beatæ memoriæ prædecessore meo Lanfranco archiepiscopo, cum in Normannia Beccensis monasterii abbas extitissem (unde et præfatus antecessor meus ad regendam Ecclesiam, cui Deo auctore præsideo, ante me processerat) occulto Dei judicio, pro utilitatibus ecclesiasticis in Angliam veni. Quo venientem tam rex quam pontifices regnique optimates, ad cathedram pontificalem, non vocando, non rogando (ut fieri assolet) immo violenter rapiendo pertrahunt: clero et populo acclamantibus in id ipsum; ut nec unus, cui quod gerebatur displiceret, visus fuerit interesse. Denique cum adhuc id nolle, nec assentire me debere occlamarem, quod de potestate Normanni ducis, quod de subjectione metropolitani Rothomagensis, ipsis ignorantibus ereptus essem, (quorum jure effugere enitebar) eorundem præfati videlicet ducis et archiepiscopi præcepto, onus officii coactus et obediens accepi. Quo pacto in gradum pontificalem sublimatus, idcirco assensi, quod contraire non potui.

[a] C. A. 1095.

Proinde infulatus, sedule quid Christo, quid ejus Ecclesiæ, pro loco, pro officio, deberem, cogitare cœpi: et pastorali regimine vitia resecare, præsumptores coercere, et quæque inordinata (ut mea intererat) ad ordinem debitum volui revocare. Qua causa, quos adjutores me oportuerat habere in causa Dei, terribiliter offensos patior; et quæ per me crescere debuerat, me præsente deperit causa Dei. Unde, reverendi patres gemebunde vobis loquens fateor, invenerunt me amarissimæ tribulationes; dum et requiem fructuosam me reminiscor perdidisse, et infructuosum periculum me considero incurrisse. Ita etenim peccatis meis facientibus actum est, ut qui nostræ se sponte subdiderant ditioni, a nostra sponte resiliant ditione; et qui illis amabilis extiteram, omnibus ferme odiosus existam. Quapropter, venerandi fratres, filii charitatis æternæ, obsecro vos in nomine ejus qui suos inimicos redemit sanguine suo, orate ut in omnibus Deus pacem nobis tribuat, inimicos nostros in gratiam convertat, et secundum suam voluntatem nos vivere faciat.

Præterea, quanquam recte viventem recteque sapientem, pastorali sollicitudine fraternitatem vestram monere compellor, quatenus viriliter ac vigilantius agat in doctrina Dei; canonica severitate, si quid contra ecclesiasticam doctrinam in provinciis suis inventum fuerit, compescens et secundum Dei voluntatem cuncta disponens. Si quando vero (seu in consecrationibus episcoporum, seu in ecclesiasticorum negotiorum causis, seu quibuslibet aliis rationibus) aliquid quod ad sacram religionem pertineat inter vos ortum fuerit, quod per vos canonice nequeat definiri: charitatis officio id ad notitiam nostram perferri commonemus; quatenus a nobis potius consilium et solatium accipiatis, quam prævaricatores mandatorum Dei in judicium ejus incidatis. Iterum, charissimi, rogamus vos; orate pro nobis, erigite nos de tribulationibus nostris manu vestræ orationis, piis fletibus pulsantes aures clementiæ Dei: Dominus, qui "jussit[b] de tenebris lucem

[b] Corinth. cap. 4. ver. 6.

splendescere," mentibus vestris infundat lucem sapientiæ; ut quæ jubet intelligatis, intelligentes opere compleatis.

RECENSIO.

Ex MS. nunc primum edita est hæc epistola: in cujus ἐπιγραφῇ duo tantum episcopi nominatim compellantur, Senior Domnaldus et Donatus; e quibus Domnaldus (qui et Dofnaldus et Donaldus) primas ille Hiberniæ fuisse videtur, cujus ad 28. epistolam jam meminimus. Senior enim apud Latinos mediæ ætatis scriptores (ut etiam nunc apud Gallos Seigneur) dignitatis est nomen, non ætatis. Primas apud Africanos Senior dictus est ut ostendit Sirmondus contra Salmasium. Donatus vero Dubliniensis ille est, quem Patricio, anno 1084. VI. Idus Octobris in Britannico oceano submerso, in episcopatu successisse, Dublinienses produnt annales: in quibus etiam mortis ejus tempus ita consignatum legimus. "Anno Dom. 1095. Dungus, qui et Donatus, episcopus Dublinensis in Christo quievit." Ut enim priorem Donatum, qui primus Ostomannorum Dubliniensium fuit episcopus, discriminis gratia Dunanum, ita posteriorem hunc Dungum, et Dongum et Donugum (deflexo a Donagh vocabulo, quod Hibernica lingua Donatum sonat) appellatum invenimus.

EPISTOLA XXXIV.

WATERFORDIENSIUM[a], AD ANSELMUM CANTUARIENSEM ARCHIEPISCOPUM.

Anselmo, Deigratia Anglorum archiepiscopo, et omnibus diœcesis suæ episcopis; clerus et populus oppidi Watafordiæ, cum rege Murchertacho et episcopo Domnaldo, salutem in Domino.

Pater sancte, cæcitas ignorantiæ nos diu detrimenta salutis nostræ sustinere coegit; quia magis elegimus serviliter Dominico jugo colla subtrahere, quam liberaliter pastorali obedientiæ subesse. Nunc autem quantum proficiat pastorum cura cognoscimus, cum aliarum rerum similitudines ad mentem revocamus: quod sine regimine nec exercitus bellum, nec navis marinum audet attentare periculum. Navicula ergo nostra mundanis dedita fluctibus, sine pastore contra callidum hostem qua ratione pugnabit? Propterea nos, et rex noster Murchertachus, et episcopus Domnaldus, et Dermeth dux noster frater regis, elegimus hunc presbyterum Malchum, Walchelini Wintoniensis episcopi monachum, nobis sufficientissime cognitum, natalibus et moribus nobilem, apostolica et ecclesiastica disciplina imbutum, fide Catholicum, prudentem, docibilem, patientem, moribus temperatum, vita castum, sobrium, humilem, affabilem, misericordem, literatum, in lege Dei instructum, in Scripturarum sensibus cautum, hospitalem, modestum, suæ domui bene præpositum, non neophytum, habentem testimonium bonum in gradibus singulis. Hunc nobis petimus a vestra paternitate ordi-

[a] A. C. 1096.

nari pontificem: quatenus regulariter nobis præesse valeat et prodesse, et nos sub ejus regimine salubriter Domino militare possimus. Ut autem omnium nostrum vota in hanc electionem convenire noscatis; huic decreto canonico promptissima voluntate singuli manibus propriis roborantes subscripsimus.

Ego Murchertachus rex Hiberniæ subscripsi.
Ego Dermeth dux frater regis subscripsi.
Ego Domnaldus episcopus subscripsi.
Ego Idunan episcopus Midiæ subscripsi.
Ego Samuel Dublinensis episcopus subscripsi.
Ego Ferdomnachus Laginiensium episcopus subscripsi, &c.

RECENSIO.

Habetur tum in MS. epistolarum Anselmi volumine, tum in Ædmeri historiæ Novellæ libro 2. ubi totius rei gestæ series ita pertexitur. "Rex Hiberniæ Murchertachus nomine, et Dofnaldus episcopus cum cæteris episcopis, et quique nobiles cum clero et populo ipsius insulæ miserunt nuncios ac literas ad Anselmum, innotescentes ei civitatem quandam Wataferdiam nomine, in una suarum provinciarum esse; cui ob numerosam civium multitudinem expediret episcopum institui, simulque petentes, quatenus ipse (primatus quem super eos gerebat potestate, et qua fungebatur vicis apostolicæ authoritate) sanctæ Christianitati ac necessariæ plebium utilitati instituendo eis pontificem subveniret. Jam enim sæcula multa transierant, in quibus eadem civitas absque providentia et cura pontificali consistens, per diversa tentationum pericula jactabatur. Elegerant autem idem ipsi in hoc officium quendam suæ gentis virum vocabulo Malchum, eumque sacrandum cum communi decreto ad Anselmum transmiserunt. Igitur Anselmus considerans et intelligens eos justa et utilia petere, petitioni eorum libens annuit. Electum ergo pontificem diligenter in his quæ sacra jubet auctoritas examinatum, ac multorum cum vitæ suæ testimonio, dignum episcopatu comprobatum, sumpta ab eo ex more de subjectionis suæ obedientia professione, sacravit eum Cantuariæ quinto Kal. Januarii; assistentibus et cooperantibus sibi in hoc ministerio suo duobus episcopis suis, Radulpho scilicet Cicestrensi et Gundulpho Roffensi." Malchi vero professio, cujus hic fit mentio, post epistolas habetur, pag. 564.

EPISTOLA XXXV.

ANSELMI[a] CANTUARIENSIS ARCHIEPISCOPI, AD MURIARDACHUM HIBERNIÆ REGEM.

Muriardacho glorioso gratia Dei regi Hiberniæ, Anselmus servus ecclesiæ Cantuariensis salutem cum orationibus, et Dei misericordia regi et protegi.

Gratias ago Deo de bonis multis, quæ de vestra eelsitudine audio. Inter quæ est hoc; quia gentem regni vestri in tanta paee facitis vivere, ut omnes boni, qui hoe audiunt, Deo agant gratias, et vitæ vestræ diuturnitatem desiderent. Ubi enim pax est, licet omnibus bonam voluntatem habentibus, quod optant sine perturbatione malorum hominum effieere. Unde vestra celsitudo, per quam Deus facit, ab eo eertissime magnam retributionem [poterit] expeetare. Super hoe utique paeis fundamentum facile est alia, quæ eeclesiastiea religio exigit, ædificare. Precor itaque bonæ voluntatis vestræ eonstantiam, quatenus consideret, si qua sunt in regno vestro eorrigenda, propter vitæ æternæ præmium: et ut magis ae magis in vobis gratia Dei augeatur, sollieite Deo adjuvante studeatis emendare. Nihil enim est contemnendum quod eorrigi possit. Quia Deus exigit ab omnibus, non solum quod male agunt; sed etiam quod non eorrigant mala, quæ corrigere possunt. Et quanto potentiores sunt, ut corrigant; tanto districtius exigit ab illis Deus, ut secundum potestatem misericorditer impensam bene velint et faciant. Quod maxime videtur ad reges pertinere: quo-

[a] C. A. 1100.

niam ipsi cognoscuntur majorem potestatem, et cui minus contradicitur, inter homines obtinere. Si autem non omnia simul potestis; non debetis propter hoc, quin a melioribus ad meliora studeatis proficere: quia bona proposita et bonos conatus Deus solet benigne perficere, et beata plenitudine retribuere. Auditur apud nos, quia conjugia in regno vestro sine omni ratione dissolvuntur, et commutantur: quia cognati sive sub nomine conjugii sive alio modo, palam, sine reprehensione, contra canonicam prohibitionem commisceri non vereantur. Episcopi quoque, qui debent esse forma et exemplum aliis canonicæ religionis, inordinate, sicut audimus, aut a solis episcopis, aut in locis ubi ordinari non debent, consecrantur. Hæc, et alia quæ magnitudinis vestræ prudentia in Hibernia corrigenda cognoverit, precor, obsecro, et consulo sicut illi quem valde diligo, et cujus profectum per omnia desidero; quatenus consilio bonorum virorum et sapientium regni vestri corrigere studeatis: et Deum oro, ut de regno terreno ad regnum cœleste transeatis. Amen.

RECENSIO.

Inter editas habetur lib. 3. epist. 142. Est autem Muriardachus hic, idem cum præcedentis epistolæ Murchertacho, quem nostri Muirceartach sive Murchertach O Briain vocant. Patrem habuit is Terdelvacum illum ad quem vicesima septima et vicesima nona scripta est epistola: cui etiam tum in regno Momoniæ, in qua sita est Waterfordia (ad quam Malchus ab eo nominatus est episcopus), tum in summo Hiberniæ principatu anno 1086 successit: fratrem Dermitium, ipsius in regno Momoniæ successorem, qui in superiori epistola Dermeth[a] dux frater regis appellatur, ac nobilissimis Thomondiæ comitibus simul et baronibus de Inchequin dedit originem: filium Mahunum a quo Mac-Mahuni et Ursulani Thomondiæ descenderunt: non illi Ultoniæ, quorum genus a Reginaldo filio Ursi, Thomæ Cantuariensis percussore feciales Angliæ repetunt. Muriardachi hujus in regum Manniæ chronico, ejusmodi fit commemoratio "Anno 1089. omnes proceres insularum, audientes mortem Lagmanni, miserunt legatos ad Murecardum O Brien regem Hiberniæ postulantes ut aliquem virum industrium de regali stirpe in regem eis mitteret, donec Olaus filius Godredi cresceret. Annuit eis rex libentissime, et quendam Donaldum filium Tade ad eos misit: mo-

[a] Vid. histor. Normann. a Duchesnio edit. pag. 296 et 513.

nens et præcipiens ei, ut cum omni benignitate et modestia regnum, quod sibi non debebatur, gubernaret. Sed ille postquam ad regnum pervenit, parvi pendens præcepta sui domini, cum magna tyrannide abusus est regno; et multis sceleribus perpetratis, tribus annis enormiter regnavit. Tunc omnes principes insularum una conspiratione commoti, adversus eum congregati sunt et expulerunt a finibus suis. Ille autem fugiens ad Hiberniam non est ultra reversus ad eos."

EPISTOLA XXXVI.

EJUSDEM, AD EUNDEM.

Muriardacho glorioso regi Hiberniæ, Anselmus archiepiscopus, servus ecclesiæ Cantuariensis, fidele cum orationibus obsequium, et per regnum terrenum mereri cœleste.

Quoniam multa de vestra excellentia prædicantur, quæ regiam decent dignitatem, valde gaudemus: et Deo, a quo est omne bonum, devotas exinde gratias agimus. Confidimus autem, quia qui vobis contulit gratiam suam in faciendis bonis quæ fecistis, conferet quoque effectum perficiendi ea, quæ super illa quæ facitis, eum velle cognoscitis. Quapropter, gloriose Fili, et in Deo charissime, precor, ut ea quæ in regno vestro secundum Christianam religionem emendanda cognoveritis, omni instantia et sollicitudine emendetis. Ad hoc enim Deus in regali sublimitate vos constituit; ut virga æquitatis subditos populos gubernetis, et quidquid in eis justitiæ adversatur, eadem virga percutiatis et amoveatis. Et quidem quiddam dicitur fieri in ipso populo, quem regendum suscepistis, quod magnopere corrigendum est; quia Christianæ religioni omnimodis contrarium est. Dicitur enim, quod viri ita libere et publice uxores suas uxoribus aliorum commutant, sicut quilibet equum equo, aut quamlibet aliam rem re alia ab illo commutat; aut pro libitu, et sine ratione relinquunt. Quod quam malum sit, omnis qui Christianam legem novit, intelligit. Si igitur excellentia vestra divinarum Scripturarum sententias, quæ huic infami negotio obviant, per se legere non valet; præcipite episcopis et religiosis clericis, qui in vestro regno sunt, ut eas vobis edicant: quatenus eis cognitis, quo studio vobis invigi-

landum sit, ut hoc malum corrigatur, cognoscatis. Item dicitur, episcopos in terra vestra passim eligi, et sine certo episcopatus loco constitui: atque ab uno episcopo episcopum, sicut quemlibet presbyterum, ordinari. Quod nimirum sacris canonibus omnino contrarium est: qui eos, qui taliter instituti sunt aut ordinati, cum suis ordinatoribus ab episcopatus officio deponi præcipiunt. Episcopus namque nisi certam parochiam et populum, cui superintendat, habeat, constitui secundum Deum non potest: quia nec in sæcularibus nomen vel officium pastoris habere valet, qui gregem, quem pascat, non habet. Honor quoque episcopalis non parum vilescit, dum is ad pontificatum assumitur, qui ordinatus, quo divertat, vel cui per episcopale ministerium certo præsideat, nescit. Minus quoque quam a tribus episcopis ordinari non debet: cum propter multas et alias rationabiles causas, quas epistolaris brevitas non admittit, tum, ut fides, vita, et sollicitudo ejus, qui invigilare debet, idoneis et legalibus testibus comprobetur. Precor itaque hortor, et moneo; quatenus excellentia vestra operam det, ut ista in regno suo corrigantur: quatenus merces, quam a Deo pro aliis bonis expeditis[a], pro istis vobis augeatur. Cæterum si quid in vobis, aut in his quos regere suscepistis, quod ullatenus voluntati Dei adversari queat, perpenderitis, sollicite emendare satagite: ut cum de terreno regno transibitis, ad cœleste regnum veniatis. Amen. De fratre nostro Cornelio, quem sibi celsitudo vestra mitti rogavit, dico, quia ita occupatus est circa servitium patris sui, ut nec ab eo queat sine periculo vitæ illius separari, nec eum, qui jam senio confectus est, secum ullatenus ducere.

RECENSIO.

Si cui minus videatur verisimile, ejusdem argumenti ad eundem secundas esse missas literas, nulla priorum mentione facta; sciat eodem tempore regnasse quoque in Lagenia Murchardum, a quo Dermitius ille qui Anglos ad debellandam Hiberniam primus solicitavit, et reliquorum Mac-Murrochorum familia descendit,

[a] *expetitis*, vel, *expectatis*.

mortuus est anno salutis 1120. ad quem in Britannico chronico annotat Caradocus Lhancarvanensis, " decessisse Murcartum dignissimum et maximum totius Hiberniæ principum." Et ex Leghlinensibus annalibus Thadæus Doulingus, " Murchardus serenissimus Lageniæ in Hibernia princeps, fidus amicis, terribilis inimicis, alienis liberalis, a subditis propter ejus bene meritam pietatem et justitiam præ cæteris amandus, obiit et apud Fernes sepelitur." Ad hunc quoque spectat illa Giraldi, in itinerario Cambriæ libro secundo, capite primo, narratio. " Gulielmus, Gulielmi regis bastardi filius et Normannorum in Anglia rex secundus, qui Rufus est agnominatus, Cambriam suo in tempore animose penetrans et circundans, cum a rupibus Hiberniam forte prospiceret, dixisse memoratur: *Ad terram istam expugnandam ex navibus regni mei huc convocans pontem adhuc faciam.* Quo verbo ad Murchardum Lageniæ tunc principem in Hiberniam forte translato, cum aliquandiu propensius inde cogitasset, fertur respondisse: *Nunquid tantæ comminationis verbo rex ille, si Deus placuerit, adjecit?* Audito vero quod nullam prorsus Dei mentionem in hoc suo rex sermone fecisset, tanquam prognostico gaudens certissimo: *Quoniam,* inquit, *homo iste de humana tantum confidit potentia, non divina; ejus adventum non formido.*" Hanc vero epistolam inter reliquas Anselmi lib. 3. epist. 147. Johannes Picardus edidit et annotationes adjecit.

EPISTOLA XXXVII.

MURCHARDACHI HIBERNIÆ REGIS, AD ANSELMUM CANTUARIENSEM ARCHIEPISCOPUM.

Murchardachus rex Hiberniæ, Anselmo Anglorum archipræsuli salutem et fidele servitium.

Quam magnas vobis grates, Domine, referre debeo; quod, sicut mihi relatum est, memoriam mei peccatoris in continuis vestris peragis orationibus: sed et genero meo Ernulfo auxilio et interventione (quantum fuerat dignitati vestræ fas) succurristi. Scias tu quoque, me vobis in his quæ mandaveris famulaturum. Vale.

RECENSIO.

Ernulfus, quem generum suum hic appellat Murchardachus, est Arnulphus de Monte Gomerico, primus Penbrochiæ expugnator, et regionis illius (quæ Dyveta et occidentalis Wallia appellatur) dominus, filius Rogeri de Monte Gomerico primi Salopiæ et Arundeliæ comitis. De eo Giraldus Cambrensis, in Itinerarii Cambriæ lib. 1. cap. 12. "Primus Penbrochiæ castrum Arnulphus de Montgomery sub Anglorum rege Henrico primo, ex virgis et cespite tenui, satis exile construxit. Quod postmodum in Angliam revertens viro probo prudentique Giraldo de Windesora constabulario suo primipiloque cum paucis custodiendum exposuit:" illi nimirum Giraldo, a quo Kildariæ et Desmoniæ comites, aliæque in Hibernia Giraldinorum familiæ, genus repetunt suum. Arnulphus postea simul cum fratre Roberto de Belesmo comite Salopiensi ab Henrico I. deficiens, ut auxiliaribus contra regem suum copiis magis firmaretur, in Hiberniam trajecit, et Murcharti sive Murchardachi regis filiam uxorem duxit: quemadmodum in anni 1101. et 1102. historia confirmat Caradocus Lhancarvanensis. Conjurationis vero exitum Guilielmus Malmesburiensis libro 5. de regibus ita explicat;

"Robertus cum fratribus, Ernulpho (qui paternum cognomen sortitus fuerat) et Rogerio Pictavensi (quod ex ea regione uxorem acceperat sic dicto) Angliam perpetuo abjuravit: sed vigorem sacramenti temperavit adjectio; nisi regi placito quandoque satisfecisset obsequio." Quæ historia ad hujus necessaria est intellectum epistolii, quod ex MS. epistolarum Anselmi volumine descripsimus.

EPISTOLA XXXVIII.

ANSELMI CANTUARIENSIS ARCHIEPISCOPI, AD MALCHUM WATERFORDIENSEM EPISCOPUM.

Anselmus archiepiscopus Cantuariæ, amico et coepiscopo Malcho Waterfordensi salutem et benedictionem.

Audivi, quod dominus Samuel episcopus Dubliniensis monachos Ecclesiæ Dublinæ, aut nulla aut parva occasione, ejicit; nec pro ulla satisfactione vult recipere: et quod, contra consuetudinem, crucem facit gestari ante se in itinere; et quod res Ecclesiæ illius ab archiepiscopo Lanfranco datas velut proprias distribuit. De his omnibus illi nostras mitto literas: et populo ejusdem civitatis mando, ut prædictarum rerum distributionem prohibeat. Et quoniam non invenio per quem literas nostras illi aptius mittam: precor fraternitatem vestram, quatenus eas illi per præsentiam vestram exhibeatis; ut eum charitative viva voce, ut monitioni nostræ quam illi scribimus assensum præbeat, rogando et consulendo moneatis. Valete.

RECENSIO.

Ex eodem MS. in quo circiter nonaginta Anselmi adhuc ineditæ continebantur epistolæ. De Malchi ad Waterfordiensem episcopatum electione XXXIV (supra pag. 518.) agebat epistola. Neque Waterfordiæ solum sed etiam vicinæ Lismoriæ erat ille episcopus. Unde senior Lesmorensis (ea senioris notione, quam ad XXXIII. epistolæ ἐπιγραφὴν aperuimus) in vita discipuli ejus Malachiæ a Bernardo appellatur: ubi etiam de Malacho hæc, inter alia complura, memorantur:

[a] A. C. 1110.

" Hic erat senex plenus dierum et virtutum: et sapientia Dei erat in illo. Natione quidem Hibernus, sed in Anglia conversatus fuerat in habitu et proposito monachali in Vintoniensi monasterio: de quo assumptus est in episcopum in Lesmor civitate Mumoniæ, et ipsa nobiliore inter cæteras regni illius. Ibi tanta ei desuper collata est gratia, ut non modo vita et doctrina, sed et signis clareret."

EPISTOLA XXXIX.

EJUSDEM AD SAMUELEM DUBLINIENSEM EPISCOPUM.

Anselmus archiepiscopus Cantuariæ, venerabili fratri Samueli Dublinæ civitatis episcopo salutem.

Audivi, quod libros et vestimenta et alia ornamenta Ecclesiæ, quæ dominus Lanfrancus archiepiscopus dedit avunculo tuo domino Donato episcopo ad opus Ecclesiæ, cui tua fraternitas præsidet, tu pro voluntate tua exponis, et ea extraneis das. Quod si verum est, miror cur ita facias: cum ipsa ornamenta non ei sed Ecclesiæ data sint; sicut fratres Cantuariensis ecclesiæ filii attestantur; unde moneo, et monens rogo te; quatenus si aliquid de prædictis rebus extra Ecclesiam datum est, celeriter illud restitui facias. Item audivi, quod monachos, qui in ipsa ecclesia ad serviendum congregati erant, expellas et dispergas; nec redire volentes ullatenus recipere velis. Quod si ita est, non te decet: officii siquidem tui scitur esse, magis dispersa congregare, quam congregata dispergere. Quapropter mando tibi, ut si aliqui abjecti sunt, et redire volunt, seseque in Dei servitio sub obedientia custodire; eos suscipias, et saluti eorum per paternum affectum studiose intendas: nisi (quod absit) hujusmodi causa in illis obsistat, quæ hoc fieri omnino prohibeat. Præterea audivi, quia facis portari crucem ante te in via. Quod si verum est; mando tibi ne amplius hoc facias: quia non pertinet nisi ad archiepiscopum a Romano pontifice pallio confirmatum; neque decet te, ut ulla præsumptione insolitæ rei te notabilem et reprehensibilem hominibus ostendas. Vale.

RECENSIO.

Cum aliis Anselmi, lib. 3. epist. 72. Johannes Picardus divulgavit, et notas adjunxit: in quibus tamen illud pronuntiatum necessario est castigandum, "Hiberniæ episcopos ab archiepiscopo Eboracensi, duobusque episcopis quos debet Cantuariensis archiepiscopus mittere, esse inaugurandos." quæ hallucinatio non aliunde quam ex crasso illo ejusdem in notis ad 149. epistolam processit errore; insularum Orcadum nomine Hiberniam et Scotiam contineri. De Donato, cujus hic mentio, Samuelis avunculo et in Dubliniensi episcopatu proximo antecessore, ad epistolam 33. dictum est aliquid. Consecrationis ejus memoria in Cantuariensibus annalibus ita est consignata. Lanfrancus, ordinationis suæ "sextodecimo anno, sacravit Donatum monachum suum Cantuariæ ad regimen Dubliniæ, petente rege, clero et populo Hiberniæ; quibus etiam literas exhortatorias misit." Et in Dubliniensibus: "Anno Domini MLXXXV. Lanfrancus archiepiscopus Cantuariensis ad regimen Dublinensis Ecclesiæ sacravit Donatum monasterii sui monachum, in sede metropoli Cantuariæ; petentibus atque eligentibus eum Terdilvaco Hiberniæ rege, et episcopis Hiberniæ regionis, atque clero et populo præfatæ civitatis." Quo vel sequente anno ipsum Terdilvacum regem mortuum esse, in Buellianis annalibus legimus: in quibus Tairdelbach mac Taidg mac Briain nominatur. Donato vero anno MLXXXXV vita functo successor datus est Samuel: de quo Ædmerus, in novellæ historiæ secundo libro. "Venit ad Anselmum quidam monachus Cœnobii sancti Albani, natione Hibernensis, nomine Samuel. Hic defuncto bonæ memoriæ Donato Dublinæ civitatis episcopo, a rege Hiberniæ Muricrdach nomine, necnon a clero et populo in episcopatum ipsius civitatis electus est, atque ad Anselmum, juxta morem antiquum, sacrandus cum communi decreto directus. Quorum electioni et petitioni Anselmus annuens, hominem aliquandiu secum honorifice detentum, necnon qualiter in domo Dei conversari deberet diligenter instructum, sumpta ab eo de canonica subjectione sua ex antiquo more professione, promovit in episcopatus officium Wintoniæ, octava die subsequentis Paschæ, ministrantibus sibi in hoc officio quatuor episcopis suffraganeis suis. Qui novus pontifex tanti Patris benedictione, ac literarum præfato regi, clero quoque ac plebi Hiberniæ, pro testimonio suæ consecrationis scriptarum astipulatione roboratus, in patriam suam cum gaudio revertitur, atque in sedem cum honore pro usu suscipitur terræ." Habetur hic, pag. 564. tum Donati tum Samuelis professio: verum Lanfranci et Anselmi cum eis missæ literæ interierunt.

EPISTOLA XL.

DUBLINIENSIUM, AD RADULPHUM CANTUARIENSEM ARCHIEPISCOPUM.

Domino reverentissimo ac religiosissimo, Radulpho archiepiscopo Cantuariæ, omnes Burgenses Dublinæ civitatis, cunctusque clericorum conventus, æternam optant salutem.

Cum te, sancte pater, pro merito summæ pietatis plurimi venerentur; et omnibus fidelibus, causa magnæ fidei et sanæ doctrinæ, honorabilis atque amabilis existas: congruum esse judicamus, ut Gregorium nostrum electum, Dei gratia, ad vos mittamus. Antecessorum enim vestrorum magisterio semper nostros libenter subdimus, a quo recordamur nostros accepisse dignitatem ecclesiasticam. Sciatis vos revera, quod episcopi Hiberniæ maximum zelum erga nos habent, et maxime ille episcopus qui habitat Ardimachæ; quia nos nolumus obedire eorum ordinationi, sed semper sub vestro dominio esse volumus. Idcirco vestra suffragia supplices petimus, quatenus Gregorium ad sacrum ordinem episcopatus promoveatis; si amplius illam parochiam, quam multo tempore vobis servavimus, retinere volueritis. Vale.

RECENSIO.

De Gregorii ordinatione ita scripsit, qui tum vixit, Wigorniensis monachus, Florentii continuator. "Anno MCXXI. clericus quidam natione Hibernensis nomine Gregorius, a rege Hiberniæ, clero et populo, in episcopatum Dublinæ civitatis electus, Angliam venit antiquo pro more ordinandus ab archiepiscopo

[a] A. C. 1122.

Cantuariensi, Anglorum primate. Quem, ex præcepto ejusdem archipræsulis, Rogerus Saresberiæ episcopus apud castellum suum quod vocatur Divisio VIII. Calend. Octobris, Sabbato, ad diaconatus et ad presbyteratus promovit gradum. Ordinatus est autem episcopus VI. Nonas Octobris, Dominica, apud Lambhitham a Radulpho Cantuariorum pontifice. Ejusque consecrationi interfuere episcopi, Richardus Lundoniæ, Rogerus Saresberiæ, Robertus Lincolniæ, Everardus Norwicensis, et David Bangornensis." Dubliniensium episcoporum postremus hic fuit, et archiepiscoporum primus: vitæque supremum egit diem, VIII. Id. Octobr. (ut habetur in Necrologio Ecclesiæ S. Trinitatis Dublin.) anno MCLXI. Hanc vero Dubliniensium epistolam, ad calcem collectionis Decretalium Isidori Mercatoris, in Cottoniana bibliotheca invenimus.

EPISTOLA XLI.

HENRICI[a] I. ANGLORUM REGIS, AD EUNDEM RADULPHUM.

Henricus rex Angliæ, Radulpho Cantuariensi archiepiscopo, salutem.

MANDAVIT mihi rex Hiberniæ per breve suum, et burgenses Dublinæ, quod elegerunt hunc Gregorium in episcopum, et eum tibi mittunt consecrandum. Unde tibi mando, ut petitioni eorum satisfaciens, ejus consecrationem sine dilatione expleas. Teste Ranulpho cancellario apud Windelsor.

RECENSIO.

Superiori epistolæ in eadem collectione subjunctum erat hoc breve regis Henrici I. Nam ut Latini brevia, sic etiam eorum exemplo recentiores Græci Βρεβία, brevia hujusmodi regum scripta appellant: et ut apud Græcos (quemadmodum alibi a nobis ad hoc ipsum rescriptum ex Eustathio est observatum) κελεύω non est semper δεσποτικὴ λέξις, sed aliquando respondet τῷ ἀξιοῦν καὶ τῷ σημαίνειν, ita et mandandi vocem eodem sensu usurpant aliquando Latini; quemadmodum tum paulo ante in 38, et 39. epistola, tum manifestissime in hac præsente licebit animadvertere. Nam, ut in libro quinto de gestis regum Anglorum Guilielmus Malmesburiensis retulit, " Hiberniensium regem Murcardum et successores ejus, quorum nomina fama non extulit, ita devotos habuit Henricus I. ut nihil, nisi quod eum palparet, scriberent; nihil, nisi quod juberet, agerent;" et tamen scribit hic ille, "sibi mandavisse regem Hiberniæ per breve suum;" hoc est, significavisse. Ita Bonifacius II. sub finem epistolæ ad Cæsarium: " Epistola quam a quodam tibi mandasti sacerdote transmissam." et paulo post. " Omnium quos dissentire mandasti," i. e. significasti. Tom. 1. Concil. Galliæ. pag. 224. Et Beda libro primo historiæ. cap. 25. de Augustino: " Mittens ad Ædilbertum mandavit se venisse de Roma.

[a] A. C. 1122.

EPISTOLA XLII.

BERNARDI[a] CLARÆVALLENSIS ABBATIS, AD MALACHIAM HIBERNIÆ EPISCOPUM.

Venerabili Domino et beatissimo patri Malachiæ, Dei gratia Hiberniensium archiepiscopo, apostolicæ sedis legato ; frater Bernardus Clarævallis vocatus abbas, invenire gratiam apud Dominum.

INTER multiplices æstus et curas pectoris mei (præ multitudine quarum, anima mea turbata est valde) fratres de terra longinqua venientes ut serviant Domino, epistola tua, " et[b] baculus tuus ipsa me consolata sunt." Epistola in ostensione bonæ voluntatis, baculus ad sustentandum corpus infirmitatis, fratres qui Deo serviunt in spiritu humilitatis. Omnia suscepimus, omnia placent, omnia pariter " cooperantur[c] in bonum." Quod autem voluistis duos de fratribus mitti vobis ad prævidendum locum: communicato cum fratribus consilio, dignum duximus non eos separandos ab invicem, donec plenus " in[d] eis formetur Christus," donec ad integrum doceantur " præliari[e] prælia Domini." Cum igitur fuerint in schola sancti Spiritus eruditi, cum " induti[f] virtute ex alto;" tunc demum ad patrem filii revertentur; ut " cantent[g] canticum Domini non jam in terra aliena," sed in sua. Vos autem interim "juxta[h] sapientiam vobis datam a Domino," secundum habitudinem locorum quæ vidistis apud nos, prævidete et præparate eis locum a tumultibus seculi separatum. Tempus

[a] A. C. 1140.
[b] Psalm. 23. ver. 4.
[c] Rom. cap. 8. ver. 28.
[d] Gal. cap. 4. ver. 19.
[e] 1 Sam. cap. 25. ver. 28.
[f] Luc. cap. 24. ver. 49.
[g] Psalm. 137. ver. 4.
[h] 2 Pet. cap. 3. ver. 15.

enim prope est, in quo vobis, operante Dei gratia, novos de veteribus homines producemus. Sit nomen Domini benedictum in secula, de cujus munere venit ut communes habeam filios vobiscum; quos vestra prædicatio plantavit[i], nostra exhortatio rigavit, Deus autem incrementum dedit.

Sanctitatem vestram rogamus, ut verbum Domini prædicetis "ad[k] dandam scientiam salutis plebi ejus." Duplex enim vobis incumbit necessitas, et ex officio legationis, et episcopali negotio. De cætero, quoniam in[l] "multis offendimus omnes," et inter homines seculi frequenter positi multum de pulvere mundi contrahimus: vestris et vestrorum orationibus me commendo, ut in fonte misericordiæ suæ nos lavare et emaculare dignetur ipse fons pietatis Jesus Christus, qui dixit Petro; "Nisi[m] lavero te, non habebis partem mecum." Sed et hoc ipsum non solum precibus, verum etiam quasi ex debito requiro: cum ego clamem ad Dominum pro vobis, si quid possit peccatoris oratio. In Domino valete.

RECENSIO.

Hæc, et duæ sequentes ad Malachiam missæ, inter editas Bernardi epistolas habentur, numero 315, 316, et 317. Frustra vero a Johanne Picardo (in notis ad Anselmi lib. 3. epist. 72.) injectus est scrupulus: quomodo Bernardus Malachiam in ejus vita nominet archiepiscopum; quum fato functus fuerit anno 1148. biennio scilicet ante pallia in Hiberniam per Johannem Paparonem Romanæ sedis legatum delata. "ni forsan" inquit "dicas, quod Balæum de Malachia loquentem scripsisse recolo, nempe quod obtinendi pallii gratia Romam accessisset. Verum penes auctorem sua fides esto." Atqui minime erat opus Balæum hic testem advocare: hujus rei fides penes ipsum Bernardum est, qui Romæ pallium ab eo petitum, nec tamen impetratum fuisse narrat. "Metropoliticæ enim sedi (ait ille) deerat adhuc et defuerat ab initio pallii usus; quod est plenitudo honoris." Sed ante accepta pallia, Armachanos antistites jam inde ab initio archiepiscopos extitisse et metropolitanos totius Hiberniæ, atque adeo novas sua authoritate metropoles instituisse, ex eadem Malachiæ vita a Bernardo descripta manifestius est, quam ut in quæstionem vocari debeat. Celsus enim Armachanus non modo archiepiscopus ibi appellatur atque metropolitanus: sed et insuper additur: "Erat et altera sedes metropolitica, quam de novo constituerat Celsus; primæ tamen sedi et illius archiepiscopo subdita, tanquam primati."

i 1 Cor. cap. 3. ver. 6.
k Luc. cap. 1. ver. 77.
l Jacob. cap. 3. ver. 2.
m Johan. cap. 13. ver. 8.

De eodem quoque Celso ibidem legitur. "Cognoscitis quia moreretur, fecit quasi testamentum, quatenus Malachias deberet succedere sibi; quod nullus videretur dignior qui episcoparetur in sede prima." Et post. "Anno ætatis suæ tricesimo octavo pauper Malachias, pulso incubatore, intravit Ardmacham pontifex et metropolitanus totius Hiberniæ." Illud potius dubitationem hic movere posset: quod quum tertio post anno Malachias relicto archiepiscopatu, Dunensis episcopatus administrationem susceperit, ac deinde anno MCXXXVII[a] Romam ad Innocentium II. profectus, pontificis in Hibernia legatus primum constitutus fuerit; in hujus tamen epistolæ inscriptione simul Hiberniensium archiepiscopus et apostolicæ sedis legatus salutetur, nisi forte archiepiscopi nomen, pro episcopi, in editos codices irrepsisse putandum sit: vel archiepiscopi delatum fuisse illi titulum, quod nuper eo honore fuisset functus, et jam legatus factus parem aut etiam majorem dignitatem adhuc obtinere existimaretur. "Romam," inquit scriptor visionis Tungati Hiberni, "tempore Innocentii papæ veniens, ab ipso ARCHIEPISCOPUS et legatus constitutus est; qui omnia quæcunque habere poterat sanctis cœnobiis et pauperibus dividebat. Hic constructor extitit quinquaginta quatuor congregationum monachorum, canonicorum, sanctimonialium: quibus omnia necessaria providebat et nihil sibi omnino retinebat."

[a] Ita quidem Baronius, sine auctore. Sed 1140. fuisse Bernardus in vita illius indicat, quum *nonum* ante mortem ipsius Malachiæ fuisse significat. pag. 363. lin. penul. edit. Messinghami.

EPISTOLA XLIII.

EJUSDEM, AD EUNDEM.

Malachiæ Dei gratia episcopo, sedis apostolicæ legato, frater Bernardus Claræ-vallis vocatus abbas, si quid potest peccatoris oratio, et si quid pauperis devotio prodest.

Fecimus quod præcepit sanctitas vestra, etsi non ut dignum, profecto ut possibile pro tempore fuit. Tanta apud nos ubique malitia grassatur; ut vix id tantillum quod factum est, fieri licuerit. Misimus tam exiguum seminis quod videtis, ad seminandum vel modicam partem agri illius, in quem verus Isaac quondam exierat ad meditandum; cum[a] primum adducta est ei Rebecca per puerum Abraham perenni conjugio feliciter copulanda. Nec contemnendum semen, de quo illud in patribus vestris experimur impletum hoc tempore: "Nisi[b] Dominus Sabaoth reliquisset nobis semen, quasi Sodoma fuissemus, et sicut Gomorrha similes essemus." Itaque ego[c] seminavi, rigate vos, et Deus incrementum dabit. Sanctos omnes qui apud vos sunt, per vos salutamus: humiliter ipsorum nos et sanctis vestris orationibus commendantes. Valete.

RECENSIO.

De prima Cisterciensium monachorum ex Clarævallensi cœnobio in Hiberniam missione agit hæc epistola; cujus historiam ipse Bernardus sic enarrat, de reditu Malachiæ ab itinere Romano sub Innocentio II. verba faciens. "Revertens per Claramvallem, suam secundam nobis largitus est benedictionem.

[a] Genes. cap. 24. ver. 63. [b] Rom. cap. 9. ver. 29.
[c] 1 Cor. cap. 3. ver. 6.

Et alta suspiria trahens, quod non liceret sibi pro suo desiderio remanere; Hos, inquit, interim pro me oro ut retineatis, qui a vobis discant quod nos postmodum doceant. Et infert. Erunt nobis in semen, et in semine isto benedicentur gentes: et illæ gentes quæ a diebus antiquis monachi quidem nomen audierunt, monachum non viderunt. Et dimissis quatuor a latere suo, abiit. Qui probati et digni inventi, monachi facti sunt. Post aliquod tempus cum jam sanctus esset in terra sua, misit alios: et factum est de illis similiter. Quibus per aliquantum tempus instructis et eruditis corde in sapientia, dato eis in patrem sancto fratre Christiano, qui erat unus ex ipsis, emisimus eos; adjungentes de nostris, quanti sufficerent ad numerum abbatiæ. Quæ concepit et peperit filios quinque: et sic multiplicato semine, augescit indies numerus monachorum, juxta desiderium et vaticinium Malachiæ." Illa reliquarum mater abbatia Mellifontis fuit in Armachana diœcesi posita: de cujus extructione (biennio post Hibernienses monachos in Clara-valle relictos facta) in annalibus a Thoma Casæo editis ita legimus. "Anno MCXLII. fundatur abbatia Mellifontis, Donato rege Urgalliæ[a] terras et possessiones donante, Malachia episcopo procurante; ad quam regendam Bernardus abbas Clarævallensis misit conventum de illis quos Malachias in Clarevalle[b] ad addiscendum ordinem reliquerat, et postea miserat: dato eis in patrem fratre Christiano." Hinc, circa annum MCXLIV. propagatum est cœnobium Nevoracense[c], diplomate quod a Mauricio Maglachain rege totius Hiberniæ illi postea est concessum, Nyvor et Ybar Cyntracta, ab aliis vero de Viridi ligno appellatum, et ab ipso Malachia episcopo fundatum. Deinde anno MCXLVI. XIV. Januar. apud Midenses, Lieltrede, Latinis de beatitudine, vulgo Bective dictum, ac demum anno MCXLVIII. XVI. Augusti, Buellium in Tuamensi diœcesi, Boyle hodie vocitatum. Atque has tres filias, vivente Malachia, enixa est Mellifontis abbatia: quibus, Bernardo adhuc superstite, circa annum MCLI. Magio sive Nenay in agro Limiricensi accessit: indeque prognatum Sunense monasterium, ad Sunii fluminis ripam positum, cujus in vita Malachiæ Bernardus ipse meminit. Nam Rupensem prope Cassiliam, licet Mellifontis filia et ipsa fuerit, posteriorum tamen fuisse temporum, in fine notitiæ cœnobiorum Cisterciensium Hiberniæ et Cassiliensium archiepiscoporum catalogo ostendit D. Jacobus Waræus eques auratus; in hoc studiorum genere versatissimus.

[a] Uriell. [b] Clair-vaux. [c] Newry.

EPISTOLA XLIV.

EJUSDEM, AD EUNDEM.

Amantissimo patri et domino reverentissimo Malachiæ Dei gratia episcopo, sanctæ et apostolicæ sedis legato, suus sanctitatis frater Bernardus Clarævallis vocatus abbas, salutem, et qualescunque nostras orationes.

Quam dulcia faucibus meis eloquia tua, domine pater, quam jucunda tuæ memoriæ sanctitatis! Si quid affectionis, si quid devotionis, si quid animi in nobis est: totum sine dubio sibi vendicat tuæ dilectionis charitas. Nec opus est verborum multitudine, ubi multum viget affectus. Confido enim quod testimonium perhibeat spiritui tuo spiritus quem habes a Deo, tuum esse modicum id quod sumus. Tu quoque, pater amantissime et desiderantissime, ne tradas oblivioni animam pauperis, charitatis nexibus adhærentem tibi; et animam pauperis tui ne obliviscaris in finem. Neque enim quasi de novo commendamus nos tibi; cum in multa jam tempore gloriemur in Domino, quod invenire meruit parvitas nostra gratiam in oculis sanctitatis tuæ: sed oramus ut dilectio, jam non nova, novis quotidie proficiat incrementis.

Filios nostros, imo et vestros, tanto obnixius commendamus vobis, quanto amplius remoti sunt a nobis. Vos scitis, quoniam tota post Deum fiducia nostra fuit, ut mitteremus eos: quoniam sanctitatis vestræ precibus non acquiescere illicitum videbatur. Facite quod vos decet; ut totis visceribus charitatis amplectamini eos et foveatis. Nequaquam occasione aliqua circa eos sollicitudo et diligentia tepescat; et pereat quod plantavit dextera tua.

Jam quidem quia bene proficit domus, et ex vestris literis, et ex fratrum nostrorum relatione didicimus; multiplicata tam in temporalibus, quam in spiritualibus. Unde et congratulamur plurimum, et toto animo gratias agimus Deo et paternæ sollicitudini vestræ. Et quoniam multa adhuc opus est vigilantia, tanquam in loco novo, et in terra jam insueta, immo et inexperta monasticæ religionis: obsecramus in Domino ne retrahatis manum vestram, sed quod bene incepistis, optime perficiatis. De fratribus nostris qui redierunt a loco illo, nobis bene placuisset si remansissent. Et fortasse nonnullam occasionem præbuerunt eis, fratrum qui de terra sunt minus disciplinati mores; in eo maxime, quod minus facile eorum consiliis acquiescere videntur in his rebus, quarum prius fuerant inexperti.

Charissimum filium nostrum Christianum et vestrum remisimus ad vos, quantum potuimus instructum plenius in his quæ ad ordinem pertinent, et de cætero circa observantias ejus sollicitiorem futurum, ut speramus. Nec miremini, quod non plures cum eo misimus fratres: quoniam nec idoneos invenimus fratres qui facile acquiescerent, nec invitos cogere consilium fuit. Dilectissimus frater noster Robertus precibus nostris acquievit etiam hac vice, tanquam filius obedientiæ. Vestrum erit juvare eum; ut possit jam et in ædificiis et in cæteris necessariis promoveri domus vestra. Illud quoque paternitati vestræ suggerimus; ut viris religiosis, et quos speratis utiles fore monasterio, persuadeatis quatenus ad eorum ordinem veniant: quoniam hæc erit summa utilitas domus, et vobis facilius acquiescent. Valeat sanctitas vestra, nostri semper memor in Christo.

RECENSIO.

De Clarævallensibus monachis in Hiberniam missis, etiam in hac epistola agit Bernardus: ut et in 205. ad Roffensem episcopum. "Retribuat vobis Dominus in vitam æternam, quod viscera nostra refovistis; filios nostros loquor, quos misimus in Hiberniam;" ad cujus loci illustrationem, a Johanne Picardo in notis duo producuntur testimonia: ex Godefrido unum, in vitæ Bernardi libro 3.

(al. 1.) cap. 6. scribente, superesse ejus monumenta etiam "apud soles occiduos Hibernorum;" ex quinta distinct. cap. 2. veterum rituum a Cisterciensibus servatorum, hoc alterum. "Abbates de Hibernia tribus annis remaneant, et quarto anno veniant ad capitulum: et abbas Mellifontis ita ordinet, ut aliqui eorum singulis annis veniant ad capitulum." Primus autem Mellifontis abbas fuit Christianus Conarchius, cujus in hac epistola 44. fit mentio: frater Malchi, non Waterfordiensis illius et Lismorensis episcopi, ad quem 34. et 35. spectavit epistola; sed alterius, cujus in vita Malachiæ ita meminit Bernardus: "Frater est iste secundum carnem Christiani nostri Mellifontis abbatis: ambo enim superstites adhuc sunt, sibi in spiritu modo germaniores." Priori vero Malcho in Lismorensi episcopatu, ut et Malachiæ in pontificia legatione[a], successit ipse Christianus: quem duabus generalibus Hiberniæ synodis præsedisse legimus; Mellensi anno MCLII. et Cassiliensi anno MCLXXII. celebratæ. Cui et tertius ille conventus addi poterit, de quo in annalibus Casæus. "Anno MCLVII. ecclesia Mell dedicatur: in cujus dedicatione fuerunt isti venerabiles patres, Christianus episcopus Lismorensis, totius Hiberniæ legatus, qui fuit primus abbas ejusdem ecclesiæ; Gelasius Armachanus, Gregorius Dublinensis, Edanus Tuamensis, archiepiscopi, cum suis suffraganeis, XVIII. abbatibus, et prælatis fere totius Hiberniæ; nec non et Mauricius rex Hiberniæ, cum populi sui nobilioribus." Unde etiam liquet, Mellis et Mellifontis eandem fuisse ecclesiam: licet is locus qui Mellis nomen hodie retinet, tribus passuum millibus a Mellifonte sit remotus: nomine, ut videtur, utique dato a sancto Mel primo episcopo Ardachadensium, B. Patricii discipulo, et sororis ipsius Darerchæ filio, quem anno 483. quievisse Ultonienses annales indicant. De quo videndus in Patricii vita Jocelinus, cap. 50. 102, et 186.

[a] Neutiquam vero in archiepiscopatu, ut a Baronio est traditum ad annum 1148. sect. 37. ex chronico Roberti nescio cujus. vid. Robert. Altissiodorens. et Rob. de Monte et Sigebert. Miræi.

EPISTOLA XLV.

EJUSDEM[a], AD HIBERNIENSES FRATRES.

Religiosis fratribus qui in Hibernia sunt, et his maxime congregationibus, quas beatæ memoriæ Malachias episcopus fundavit, frater Bernardus Clarævallis vocatus abbas, paraclcti consolationem.

Si haberemus hic " civitatem[b] manentem ;" copiosissimis jure lachrymis plangeremus talem nos amisisse concivem. Cæterum si futuram magis inquirimus, ut oportet: est quidem non modica doloris occasio, tam necessario duce destitui; debet tamen zelum temperare scientia, et dolorem spei fiducia delinire. Nec mirari quempiam decet, si gemitum extorquet affectus, si desolatio lachrymas exprimit: modum tamen adhibere necesse est, imo non modice etiam consolari intuentes " non[c] quæ videntur, sed quæ non videntur. Quæ enim videntur, temporalia sunt; quæ autem non videntur, æterna." Primum quidem congratulandum est animæ sanctæ; ne nos arguat de inopia charitatis, dicens et ipse quod Dominus ad apostolos ait : " Si[d] diligeritis me, gauderetis utique; quia vado ad Patrem." Prævenit nos ad Patrem[e] spirituum spiritus patris nostri. Nec modo charitatis inopes, sed ingratitudinis etiam rei esse convincimur, super omnibus quæ per eum nobis beneficia provenere; si non congratulamur ei, qui de labore ad requiem, de periculo ad securitatem, de

[a] A. C. 1148.
[b] Heb. cap. 13. ver. 14.
[c] 2 Cor. cap. 4. ver. 13.
[d] Johan. cap. 14. ver. 28.
[e] Heb. cap. 12. ver. 9.

mundo transiit ad patrem. Itaque et pium est Malachiam flere defunctum, et pium magis Malachiæ congaudere viventi. Nunquid non vivit? Utique et beate. "Visus[f] est oculis insipientium mori: ille autem est in pace."

Dehinc etiam utilitatis propriæ consideratio exultandum nobis suggerit et lætandum, quod tam potens suos patronus ad cœlestem curiam, tam fidelis præcesserit advocatus: cujus et ferventissima charitas oblivisci nequeat filiorum, et probata sanctitas obtineat gratiam apud Deum. Quis enim nunc Malachiam sanctum aut minus posse prodesse, aut minus suos diligere audeat suspicari? Profecto cum diligeretur prius, certiora nunc suæ dilectionis a Deo capit experimenta: "et[g] cum dilexisset suos, in finem dilexit eos." Absit autem ut tua nunc, o anima sancta, minus efficax æstimetur oratio; quando præsenti vividius supplicare est majestati, nec jam in fide ambulas, sed[h] in specie regnas. Absit ut imminuta nedum exinanita tua illa tam operosa charitas reputetur; cum ad fontem ipsum charitatis æternæ procumbis pleno hauriens ore, cujus et ipsa prius stillicidia sitiebas. Non potuit morti cedere charitas fortis[i] ut mors, imo et morte fortior ipsa. Nam et decedens non erat immemor vestri, affectuosius vos commendans Deo; et nostram quoque exiguitatem solita illa sua mansuetudine et humilitate exorans, ut vestri non oblivisceremur in finem.

Unde et dignum duximus scribere vobis; ut sciatis nos, et in spiritualibus, si quid nostra in his exiguitas per beati hujus patris nostri merita unquam potuerit, et in corporalibus (si quando forte opportunitas præberetur) omnem vobis consolationem impendere tota devotione paratos. Et nunc quoque, dilectissimi, Hiberniensis Ecclesiæ gravem hanc destitutionem toto miseramur affectu; et eo amplius vobis compatimur, quo nos amplius ex hoc novimus debitores. Magnificavit enim Dominus facere nobiscum; cum locum nostrum dignatus est beatæ mortis ejus

[f] Sapient. cap. 3 ver. 2, 3.
[g] Johan. cap. 13. ver. 1.
[h] 2 Cor. cap. 5. ver. 7.
[i] Cantic. cap. 8. ver. 6.

honorare præsentia, et pretiosissimo corporis ejus locupletare thesauro. Nec molestum sit vobis, quod apud nos habeat sepulturam: quando sic ordinavit Deus, secundum multitudinem misericordiæ suæ, ut vos eum vivum haberetis, nobis habere liceat vel defunctum. Et nobis siquidem communis vobiscum pater ille erat et est: nam in morte ipsius hoc nobis confirmatum est testamentum. Quamobrem, sicut nos hujus tanti patris gratia universos vos tanquam germanos fratres totis amplectimur visceribus charitatis; sic et de vobis nos idem sentire, spiritualis ipsa cognitio[k] persuadet.

Hortamur autem vos, fratres, ut beati hujus patris nostri semper curetis sectari vestigia; eo studiosius, quo vobis certius sancta ejus conversatio diuturnis experimentis innotuit. In hoc enim veros vos ejus filios esse probabitis, si paterna viriliter instituta servetis: et ut in eo vidistis, et audistis ab eo, quemadmodum vos oporteat ambulare, sic ambuletis, et abundetis magis. Siquidem gloria patris, sapientia filiorum. Nam et nostram non mediocriter excutere desidiam, et reverentiam incutere cœpit præsens nobis tantæ perfectionis exemplar. Atque utinam sic nos post[l] se trahat, ut pertrahit in tam recenti virtutum ejus odore avidius alacriusque currentes. Orantem pro nobis universitatem vestram Christus custodiat.

RECENSIO.

Consolatoria hæc est, de morte Malachiæ: cujus laudes duobus sermonibus in ipsius natali habitis idem Bernardus prædicat, et libro singulari de vita ejus, Congani abbatis et reliquorum fratrum Hiberniensium rogatu, edito. Id enim ipse, in fine præfationis ita indicat: "Tu id mihi abba Congane injungis, reverendus frater et dulcis amicus meus, ac tecum pariter (ut ex Hibernia scribis) vestra illa omnis ecclesia sanctorum. Libens obedio; præsertim quod non eloquium exigitis, sed narrationem. Dabo vero operam, ut ea sit pura et luculenta, devotos informans, fastidiosos non onerans. Sane narrationis veritas secura apud me est, intimata a vobis; haud alia proculdubio protestantibus, quam quæ certissime comperta sunt vobis."

[k] *cognatio.*

[l] Cantic. cap. 1. ver. 3, 4.

EPISTOLA XLVI.

ADRIANI[a] IV. PONTIFICIS ROMANI, AD HENRICUM II. ANGLORUM REGEM.

Adrianus episcopus servus servorum Dei, charissimo in Christo filio, illustri Anglorum regi, salutem et apostolicam benedictionem.

Laudabiliter et satis fructuose de glorioso nomine propagando in terris, et æternæ felicitatis præmio cumulando in cœlis, tua magnificentia cogitat: dum ad dilatandos Ecclesiæ terminos, ad declarandam indoctis et rudibus populis Christianæ fidei veritatem, et vitiorum plantaria de agro Dominico extirpanda, sicut Catholicus princeps intendis; et ad id convenientius exequendum, consilium apostolicæ sedis exigis et favorem. In quo facto, quanto altiori consilio et majori discretione procedis, tanto in eo feliciorem progressum te, præstante Domino, confidimus habiturum: eo quod ad bonum exitum semper et finem soleant attingere, quæ de ardore fidei et religionis amore principium acceperunt. Sane Hiberniam, et omnes insulas, quibus sol justitiæ Christus illuxit, et quæ documenta fidei Christianæ ceperunt, ad jus beati Petri et sacrosanctæ Romanæ Ecclesiæ (quod tua etiam nobilitas recognoscit) non est dubium pertinere. Unde tanto in eis libentius plantationem fidelem, et germen gratum Deo inserimus[b]; quanto id a nobis interno[c] examine districtius prospicimus exigendum. Significasti siquidem nobis, fili in Christo charissime, te Hiberniæ insulam, ad subdendum illum populum legibus, et vitiorum plantaria inde extirpanda, velle intrare: et de singulis

[a] A. C. 1155.

[b] al. *inseri volumus.*

[c] *in extremo*, habet Scotichronicon.

domibus annuam unius denarii beato Petro velle solvere pensionem; et jura Ecclesiarum illius terræ illibata et integra conservare.

Nos itaque pium et laudabile desiderium tuum eum favore congruo prosequentes, et petitioni tuæ benignum impendentes assensum, gratum et aeceptum habemus, ut, pro dilatandis Ecclesiæ terminis, pro vitiorum restringendo decursu, pro corrigendis moribus et virtutibus inserendis, pro Christianæ religionis augmento, insulam illam ingrediaris, et quæ ad honorem Dei et salutem illius terræ speetaverint exequaris; et illius terræ populus honorifiee te recipiat, et sieut Dominum veneretur: jure nimirum Eeclesiarum illibato et integro permanente, et salva beato Petro et sacrosanetæ Romanæ Ecelesiæ de singulis domibus annua unius denarii pensione. Si ergo quod concepisti animo, effeetu duxeris prosequente complendum; stude gentem illam bonis moribus informare: et agas, tam per te, quam per illos quos ad hoc fide, verbo, et vita idoneos esse perspexeris, ut deeoretur ibi Ecclesia, plantetur et creseat fidei Christianæ religio; et quæ ad honorem Dei et salutem pertinent animarum [per te] taliter ordinentur, ut a Deo sempiternæ mereedis eumulum consequi merearis, et in terris gloriosum nomen valeas in sæculis obtinere. Datum Romæ, &c.

RECENSIO.

Adrianus IV. papa, natione Anglus, Norwegiam[a] primus Christiana fide imbuit, amoreque patriæ ductus imperium Hiberniæ, quæ pontificiæ ditionis fuerat, Henrico II. Anglorum regi concessit: inquit Reginaldus Polus cardinalis in oratione[b] ad Anglos suos anno MDLIV. in comitiis parlamentariis habita. Et quidem hunc apud Wormacium legatione fungentem provinciam illam convertisse ad fidem, Ranulphus Cestrensis refert libro septimo Polychronici, cap. 22. Quo vero jure dominium Hiberniæ pontifex sibi vendicaverit; Johannes Sarisburien-

[a] Longe ante Adriani tempora Norwegiam Christiana fide imbutam fuisse constat: in qua S. Summinæ virginis Hibernæ et septem sociarum, ab antiquo celebrata est memoria. Vid. Martyrolog. Petri Canisii et Philippi Ferrarii; 8vo die Julii.

[b] Johan. Elder. liter. ad Cathenesiæ episcopum, dat Londini kalend. Januar. ann. 1555. et Matth. Parker. in vita Poli.

sis, qui ipse privilegium hoc ab Adriano impetravit, libro 4. Metalogici sui capitulo ultimo ita aperit. "Ad preces meas illustri regi Anglorum Henrico II. concessit et dedit Hiberniam jure hæreditario possidendam: sicut literæ ipsius testantur in hodiernum diem. Nam omnes insulæ de jure antiquo, ex donatione Constantini qui eam fundavit et dotavit, dicuntur ad Romanam Ecclesiam pertinere. Annulum quoque per me transmisit aureum, smaragdo optimo decoratum, quo fieret investitura juris in gerenda Hibernia: idemque adhuc annulus in curiali archio publico custodiri jussus est." Narrat quoque Giraldus Cambrensis in Hiberniæ expugnatæ historia, lib. 2. cap. 6. regem Henricum ab Adriano papa privilegium hoc perquisivisse; "per Johannem Salisburiensem, postmodum episcopum Carnotensem, Romam ad hoc destinatum. Per quem etiam," inquit "idem papa Anglorum regi annulum aureum in investituræ signum præsentavit: qui statim, simul cum privilegio, in archivis Wintoniæ repositus fuerat." Anno vero MCLV. sub ipsa videlicet initia regni Henrici et pontificatus Adriani, impetratum fuisse hocprivilegium, docent in suis annalibus Rogerus Wendoverius, Matthæus Parisiensis et Nicolaus Trivettus. "Per idem tempus, (ait ad eum annum Matthæus Westmonasteriensis) rex Anglorum Henricus nuncios solennes Romam mittens, rogavit papam Adrianum, adhuc novum, cujus gratiam confidenter obtinere speravit, utpote Anglum, ut liceret ei Hiberniam hostiliter intrare, et eam sibi subjugare; atque homines illos bestiales ad fidem Christi decentius revocare, Ecclesiæque Romanæ fidelius inclinare. Quod papa regi gratanter annuit; et eidem, super hoc, privilegium destinavit." "Rex igitur Henricus (addit ad eundem annum Trivettus) circa festum S. Michaelis, habito Wintoniæ parliamento, de conquirenda Hibernia cum suis optimatibus tractavit. Quod quia matri ejus imperatrici non placuit, ad tempus aliud dilata est illa expeditio." Similia habet Robertus de Monte in continuatione chronographiæ Sigeberti, anno MCLVI. et Johannes Rossus Warwicensis in libello de terris coronæ Angliæ annexis; cui et integram hanc Adriani Bullam inseruit, quod etiam a Matthæo Parisiensi et Nicolao Trivetto ad annum MCLV. Cæsare Baronio, ad annum MCLIX. et Giraldo Cambrensi (tum in loco jam citato, tum in primo libro de vita sua) est factum. Eandem etiam in Scotichronici lib. 12. cap. 33. necnon in Dubliniensis archiepiscopi et Lismorensis episcopi regestis descriptam vidimus. Eidem in MS. Giraldi codice, quo Johannes Stovæus est usus, (sicut in annalibus ejus, ad annum MCLX. videre licet) adjuncta erat symboli apostolici et orationis Dominicæ vetus Anglicana versio: quam nonnulli eodem tempore ab Adriano ad populares suos missam fuisse autumant.

EPISTOLA XLVII.

ALEXANDRI[a] III. PONTIFICIS ROMANI, AD EUNDEM.

Alexander episcopus, servus servorum Dei, charissimo in Christo filio, illustri Anglorum regi, salutem et apostolicam benedictionem.

QUONIAM ea quæ a decessoribus nostris rationabiliter indulta noscuntur, perpetua merentur stabilitate firmari; venerabilis Adriani papæ vestigiis inhærentes, nostrique desiderii fructum attendentes, concessionem ejusdem super Hibernici regni dominio vobis indulto (salva beato Petro et sacrosanctæ Romanæ Ecclesiæ, sicut in Anglia, sic et in Hibernia, de singulis domibus annua unius denarii pensione) ratam habemus et confirmamus; quatenus eliminatis terræ illius spurcitiis, barbara natio, quæ Christiano censetur nomine, vestra indulgentia[b] morum induat venustatem, et redacta in formam hactenus informi finium illorum Ecclesia, gens ea per vos Christianæ professionis nomen cum effectu de cetero consequatur.

RECENSIO.

Habetur apud Giraldum Cambrensem libro 2. historiæ Hiberniæ expugnatæ cap. 6. indeque apud Johannem Rossum Warwicensem in libro de terris coronæ Angliæ annexis. In Francofurtensi tamen Giraldi editione, non solum integrum hoc diploma est prætermissum, sed etiam tota ejus historia inversa et depravata: quam nos ex duobus MSS. exemplaribus ita restituimus. Anglorum rex, " directis ad curiam Romanam nunciis, ab Alexandro tertio tunc præsidente privilegium impetravit, ejusdem auctoritate simul et assensu, Hibernico populo tam dominandi quam ipsum in fidei rudimentis incultissimum ecclesiasticis normis et disciplinis, juxta Anglicanæ Ecclesiæ mores, informandi. In Hiberniam itaque

[a] A. C. 1172.

[b] al. *diligentia*.

privilegio transmisso per Nicolaum Walingfordensem tunc priorem (Malmesburiensem quoque postmodum abbatem tam positum quam depositum) necnon et Gulielmum Aldelmi filium, convocata statim apud Waterfordiam episcoporum synodo, in publica audientia ejusdem privilegii, cum universitatis assensu, solemnis recitatio facta fuit : necnon et alterius privilegii per eosdem transmissi, quod idem rex ab Adriano papa, Alexandri decessore, antea perquisierat per Johannem Salisburiensem, postmodum episcopum Carnotensem, Romam ad hoc destinatum." Unde corrigendus error Richardi Stanihursti V. Cl. avunculi mei, qui in tertio de rebus Hibernicis libro, depravata Giraldi secutus exemplaria, ait "Johannem Salisburiensem, convocato Waterfordiæ antistitum concilio, pontificias literas publice recitasse." Huc vero spectat locus ille Rogeri Hovedeni, in posteriore annalium parte, ad annum MCLXXI. "Rex Angliæ misit transcriptum chartarum universorum archiepiscoporum et episcoporum Hiberniæ ad Alexandrum papam ; et ipse authoritate apostolica confirmavit illi et hæredibus suis regnum Hiberniæ, secundum formam chartarum archiepiscoporum et episcoporum Hiberniæ." Et Johannis Bramptoni in Joranalensi historia. "Rex Angliæ misit nuncios suos ad Alexandrum papam, cum literis archiepiscoporum et episcoporum Hiberniæ, ad regimen Hiberniæ sibi et hæredibus suis auctoritate apostolica confirmandum : sicque factum est. Nam summus pontifex regnum illud sibi et hæredibus suis auctoritate apostolica confirmavit, et in perpetuum eos constituit inde reges."

EPISTOLA XLVIII.

EJUSDEM ALEXANDRI[a], AD LAURENTIUM DUBLINIENSEM ARCHIEPISCOPUM.

Alexander episcopus servus servorum Dei, venerabili fratri Laurentio Dublinensi archiepiscopo, ejusque successoribus canonice substituendis in perpetuum.

Cum teneamur ex debito suscepti regiminis circa universum corpus Ecclesiæ aciem nostræ considerationis extendere, et necessitatem patientibus prout convenit suffragari: fratribus et coepiscopis nostris apostolicum cogimur suffragium impartiri, et his maxime qui pro multa locorum distantia, et impedimentis viarum, liberum non possunt accessum ad sedem apostolicam habere. Eapropter, venerabilis in Christo frater archiepiscope, tuis justis postulationibus clementer annuimus; et Dublinensem Ecclesiam, cui auctore Deo præesse dinosceris, sub beati Petri et nostra protectione suscipimus, et præsentis scripti privilegio communimus. Statuentes ut quascunque possessiones, quæcunque bona quæ eadem Ecclesia inpræsentiarum juste et canonice possidet, aut in futurum concessione pontificum, largitione regum vel principum, oblatione fidelium, seu aliis justis modis, præstante Domino, poterit adipisci; firma tibi, tuisque successoribus, et illibata permaneant. Glendalensis, Darensis, Fernensis, Lechlinensis, et Osragensis episcopatus, sicut tibi sunt metropolitico jure subjecti; tibi tuisque successoribus auctoritate apostolica confirmamus. Adjicientes quoque statuimus, ut cathedrales Ec-

[a] A. C. 1179.

clesiæ prædictorum episcopatuum, cum omnibus bonis et possessionibus suis quas inpræsentiarum canonice possident, vel in futurum justis modis, Deo propitio, poterunt adipisci; sub beati Petri et nostra protectione consistant.

Præterea ecclesias, villas, et possessiones Ecclesiæ tibi commissæ, inferius adnotatas, tibi tuisque successoribus nihilominus confirmamus: videlicet Luscam cum omnibus suis, Sord cum omnibus pertinentiis suis intus et extra, Finnglas cum omnibus pertinentiis suis, Cluaindolcam cum omnibus pertinentiis suis, Tamlachtan cum omnibus pertinentiis suis, Cell episcopi Sanctani cum pertinentiis suis, medietatem de Tignai cum Ecclesia ipsius villæ, Raithmichael, Cellcomgaill, Cellachaith Driegnig, Cellcrithaith, cum montanis ab Igis usque Sudi, Cheli, Cellcoemgen cum suburbio et aliis pertinentiis suis, et Technabretnach, Lechrecasandi; ad mensam autem canonicorum, medietatem de Rathravini, et portus Beth, Raithchillin, Glasneden cum molendino, Chenudrochit cum molendino pontis, Balemettamlaib, Dun-Cuanach, Balengore, Cellesra, Cenaunsale, Lisluan, tertiam partem de Clochair, tertiam partem de Cellalia, Cluinkeuy, Kalgohc, Tilachacham Cellmgenalenin, Celltuca, Raithsalcan, Tulathnanephscop, Drumind, Baleucharam, Tirodraun, Baleuroolef, Balemochain, Balemaccmurgussa, Baleudelan. Parochiales autem ecclesias, scilicet sancti Thomæ, sancti Nicolai, sanctæ Warburgæ, sancti Patricii in insula, cum omnibus earum pertinentiis; insulam filiorum quondam Nessani, et Delcinsi, cum appendiciis earum, et cæteras ecclesias tuæ diœcesis, cum decimis et aliis earum pertinentiis.

Decernimus ergo, ut nulli omnino hominum fas sit præfatam Ecclesiam temere perturbare, aut ejus possessiones auferre, vel ablatas retinere, minuere, seu quibuslibet vexationibus fatigare; sed omnia integra conserventur eorum, pro quorum gubernatione ac sustentatione concessa sunt, usibus omnimodis profutura: salva sedis apostolicæ auctoritate. Si qua igitur in futurum ecclesiastica secularisve persona hanc nostræ constitutionis paginam sciens, contra eam temere venire temptaverit, secundo tertiove

commonita, nisi reatum suum digna satisfactione correxerit; potestatis honorisque sui dignitate careat, reamque se divino judicio existere de perpetrata iniquitate cognoscat, et a sacratissimo corpore ac sanguine Dei et Domini redemptoris nostri Jesu Christi aliena fiat, atque in extremo examine divinæ ultioni subjaceat. Cunctis autem eidem loco sua jura servantibus sit pax Domini nostri Jesu Christi; quatenus et hic fructum bonæ actionis percipiant, et apud districtum judicem præmia æternæ pacis inveniant. Amen. Datum Laterani, per manum Alberti sanctæ Romanæ Ecclesiæ presbyteri cardinalis et cancellarii, XII. Kal. Maii. Indictione XII. Incarnationis Dominicæ anno MCLXXIX. Pontificatus vero Domini Alexandri papæ III. anno XX.

RECENSIO.

Est hic Laurentius O Tolus; cujus vitam ab Augiensis collegii monacho descriptam tomo 6. vit. Sanctor. Novembris 14. inseruit Laurentius Surius. Patrem habuit, ut author ille indicat, Muriartach sive Mauricium O Tuohail, ad quem "non modica pars Hiberniæ, quæ Lagenia dicitur, jure hæreditario pertinebat:" matrem Ingen Ybruin (ita enim legunt duo hujus vitæ, quæ ego habeo, MSS. exemplaria) id est, filiam principis, ex Birnorum, ni fallor, familia. Annos natus decem, Dermitio regi (qui non alius quam ille Murchardi filius fuit, a quo Angli in Hiberniam sunt introducti) a patre obses datus, durissime ab eo habitus est: post biennium vero patri restitutus, et Ecclesiæ ministerio ab eo dicatus, sub magisterio Glindelacensis episcopi vixit. Cum annorum esset viginti quinque ecclesiæ S. Coimgeni sive Keivini de Glindelach abbas, clero et populo id postulantibus, constitutus est: ac demum Gregorio Dubliniensi archiepiscopo defuncto, ad Dubliniensem cathedram evectus, anno Domini "MCLXII. a Gelasio totius Hiberniæ primate, in ipsa Dubliniensi Ecclesia, multis episcopis præsentibus, gratias agente populo, solenniter consecratus est." Anno MCLXXIX. una cum catholico Tuamensi archiepiscopo, et quinque[a] vel sex Hiberniæ episcopis Romam ad Lateranense concilium profecturus, per Angliam transiit: ubi omnes "pro licentia transeundi juraverunt, quod neque regi, neque regno ejus damnum quærerent;" quemadmodum in anni illius historia refert Rogerus Hovedenus. Laurentium tamen, "ob privilegia in Lateranensi concilio contra regiæ dignitatis honorem, zelo suæ gentis, ut ferebatur, impetrata, Anglorum regi suspectum"

[a] Ita Hovedenus, sed quatuor tantum habentur in nomenclatura episcoporum, quam in notis ad Guilielmi Neubrigensis histor. lib. 3. cap. 2. edidit Johannes Picardus nempe Constantinus episcopus de Quidalua, qui Laonensis fuisse putatur, Bricius Lunbnensis sive Limericensis, Augustinus Waterfordensis, et Fœlix Lismorensis.

fuisse, libro secundo expugnat. Hibern. cap. 23. narrat Giraldus Cambrensis. Eo tempore, Dubliniensi suæ metropoli præsens hoc impetratum est ab eo privilegium, ex antiquo Dubliniensis archiepiscopi regesto, quod Crede mihi appellant, a nobis exscriptum. Obiit apud Augiense Normanniæ castrum (cujus Richardus Strongbous comes fuerat, qui Dubliniam et Lageniam, Laurentii sedem metropoliticam et provinciam, ipso vivente et vidente subjugavit:) quum patriæ ab Anglis vastatæ calamitatem deplorasset, miserabiliter lingua materna dicens: "Heu popule stulte et insipiens; quid jam facturus es? Quis sanabit aversiones tuas? Quis miserebitur tui?" Atque ita, XVIII. calendas Decembris, "cum sextæ feriæ terminus advenisset, in confinio sabbati subsequentis spiritum sancti viri requies æterna suscepit;" inquit vitæ ejus scriptor. Annum, quem ille tacet, annales nostri assignant MCLXXX. quo et 14. dies Novembris in sextam feriam incidit. Rogerus Hovedenus, et eum secutus Cæsar Baronius, in annalibus suis ad sequentem annum male referunt. Nam, ut ipse Rogerus postea confirmat, anno MCLXXXI. "Henricus rex Angliæ, filius imperatricis, dedit Johanni Cumin, clerico suo, archiepiscopatum Diveliniæ in Hibernia, VIII. Idus Septembris apud Euesham. (ideoque Novembris dies 14. qui electionem hanc antecesserat, ad annum MCLXXX. necessario retrahendus est.) et anno MCLXXXII. Lucius papa III. ordinavit Johannem Cumin in sacerdotem III. Idus Martii apud Velletre: deinde consecravit eum in archiepiscopum Diveliniæ XII. calend. Aprilis, Dominica in ramis palmarum, apud Velletre;" cui calendarii quoque ratio suffragatur; quæ anno MCLXXXII. Dominicam Paschalem 28. die Martii celebratam fuisse docet. In sanctorum vero numerum relatus est Laurentius ab Honorio III. anno MCCXXV. cujus canonizationis Bulla, data Reate, III. Id. Decembr. anno pontificatus 10. habetur in Laertii Cherubini Bullario; tomo 1. pag. 49. edit. Rom. anno 1617.

EPISTOLA XLIX.

GIRALDI[a] BARRII CAMBRENSIS, AD GUILIELMUM VERUM HEREFORDENSEM EPISCOPUM.

De Mirabilibus Hiberniæ.

Lectio certa prodest, varia delectat. Si ergo legendo proficere quæris: primo continentiam operis cum diligentia seriatim transcurras, quatenus et materiæ tenor, et tractandi modus, et rerum cohærentia cuncta patescat. Quoties vero transcurso volumine delectari volueris; circa titulos istos verseris. In prima distinctione: de avibus earumque naturis, et defectibus. De feris. De vermibus. De comparatione occidentis et orientis; usque in finem illius distinctionis. In secunda distinctione; de lupo cum sacerdote loquente. De muliere barbata, et in tergo cristata. De semibove viro semiviroque bove. De vacca cervina. De hirco ad mulierem accedente, et leone mulierem adamante. De mirandis sanctorum refugiis. De saltu Salmonis, et modo saliendi. De libro miraculose conscripto, et libro compositione. De vita Brendani. In tertia distinctione: de gentis Hibernicæ natura, moribus et cultu. De gentis ejusdem in musicis instrumentis peritia incomparabili. De commodis artis musicæ. In calce vero ejusdem distinctionis; De victoriis Anglorum regis Henrici II. et filiorum titulis, usque in finem operis. Notulas quoque contra magis nota-

[a] C. A. 1190.

biles tam sententias quam sermones per loca disposui; ad quæ perfacile tota lectoris acies dirigatur. Præ omnibus autem titulis, meo judicio, de musicis instrumentis et arte musica tractatus, pro sui captu laudabilior: quanto ibidem et materia inusitatior, et stylus elegantior invenitur.

RECENSIO.

"Giraldus de Cambria oriundus, et australi cjusdem parte maritimisque Demetiæ finibus, non procul ab oppido principali de Penbroc castello, sc. de Mainarpu[a]; ingenuis natalibus prosapiam duxit. Ex matre namque Angareth (filia Nestæ nobilis filiæ Resi principis Sudwalliæ, sc. filii Theodori) viro egregio Willelmo de Barri matrimonialiter copulata processit." Ita de genere suo scribit, in 1. de vita sua libro cap. 2. Giraldus noster; qui a patre Barrii, a patria Cambrensis cognomen traxit. Is ab avunculo suo Davide, (Nestæ illius, quam Angli Annes vocant, filio) Brechiniensis archidiaconatus, qui e quatuor Menevensis diœceseos unus erat, munus accepit. Galfrido, anno MCXCVIII. defuncto, in Menevensi episcopatu successisse "Silvestrum Giraldum, vel potius Giraldidam, Mauricio nempe prognatum, Giraldi de Winsor (qui arcem condidit Pembrochianam) et Nestæ (sororis Griffini Australis Walliæ principis) filio;" in Menevensium episcoporum catalogo affirmat eruditissimus antistes D. Franciscus Godwinus. Silvestri nomen primus, quod sciam, Giraldo Johannes Lelandus imposuit: neque enim in vita, quam ipse conscripsit suam, neque in tot manuscriptis, quæ videre contigit, operum ipsius exemplaribus, ejusmodi quid adhuc invenire potui. Giraldi, absque omni dubio, proprium fuit illi nomen: Giraldidæ cognomentum, ut ex materna parte indi illi potuisse fortasse non abnuerim, ita ex paterna Barrensem extitisse, tam certum est quam quod certissimum. Mauricius quidem Giraldides, dominus de Landesteffan, qui in Hibernia fixis postea sedibus comitibus nostris Kildariensibus et Desmondanis originem dedit, matrem habuit Nestam, Giraldi nostri aviam, patrem Giraldum Winsorium, Arnulphi illius qui castrum Penbrochianum primus construxit, ut ad epistolam 37. ex ipso Giraldo ostendimus, Castellanum; ac filium etiam (quod errori videtur præbuisse ansam) Giraldum: verum non nostrum, sed alium, cujus in secundo expugnationis Hiberniæ libro cap. 20. hic noster meminit. Anno vero MCXCVIII. obiit non Galfridus, sed Petrus[b] proximus illius in sede Menevensi antecessor. Indeque longa illa lis est exorta, Romæ coram Innocentio III. agitata, inter Galfridum Huberti Cantuariensis archiepiscopi opera promotum et Giraldum nostrum a Menevensi capitulo electum: cujus historiam fuse lateque ipse Giraldus exequitur, tum in dialogo de statu Ecclesiæ Menevensis, tum in libro secundo de vita sua, ubi ostendit "qualiter ad collyrium (ita enim ille loquitur) efficax in curia pars adversa se convertit, et totam contra Giraldum

[a] Mainor Pyrr, id est, mansio Pyrri: de qua vid. Girald. Itenerar. Cambriæ, lib 1. cap. 12.

[b] Girald. libro secundo de vita sua. Matt. Westmonaster. ann. 1193.

curiam per hoc corrupit." Unde demum causa cedere, et Galfrido Menevensem episcopatum relinquere coactus est.

Anno MCLXXXV, ab Henrico II. Anglorum rege, cum filio suo Johanne Moretonii tunc comite, in Hiberniam missus est: ubi dum moram faceret, "duorum episcopatuum qui tunc vacabant, Wesefordensis sc. (qui et Fernensis dicitur) et Lechelinensis, archidiacono comes optionem dedit; et cum utramque recusaret, obtulit ei duas ecclesias illas et dioceses in unum convertendas, si regimen ipsarum suscipere vellet. Ad quod respondit: quod si animum ipsius ad hoc datum videret, ut Ecclesiam Hibernicam extollere vellet et sublimare; se forsan, ut ad hoc cooperari et coadjuvare posset, oblatum honorem suscepturum. Sed quoniam hoc non attendit, maluit esse privatus, quam inutiliter in potestate constitutus; nec aliquatenus ibi præesse voluit, ubi prodesse non potuit. Videns ergo quod comes ibi nil proficeret, sed de die in diem deteriorem per ejus adventum terra statum haberet; considerans etiam multa ibidem nova et notabilia, aliis aliena regnis et prorsus incognita: ut vel ipse questum aliquem aut conquestum suo saltem labore faceret; primum topographiæ suæ, deinde expugnationis Hibernicæ materiam ibi colligere, studio grandi et diligenti inquisitione, curavit. Cum itaque comes, per æstatem totam et hyemis partem mora in Hibernia inutili facta, remenso pelago in Walliam et Angliam remearet: Giraldus cum senescallo Hiberniæ Bertramo de Verdun socius et rerum gerendarum testis relictus, ut studio prædicto plenius indulgeret, non solum congerendo sed etiam digerendo, usque ad Pascha sequens moram in insula fecit." Hæc de seipso Giraldus, libro 1. de vita sua, cap. 25. quibus et capite 28. deinde addit: "Cum itaque magni nominis in insula tunc Giraldus extiterit et famæ præclaræ, inter Pascha et Pentecosten de Hibernia in Walliam transfretavit: ubi et topographiæ suæ, cujus tractatum jam inchoaverat, consummationi studiosam ex toto mentem applicavit. Processu vero temporis opere completo et correcto, lucernam accensam non sub modio ponere, sed super candelabrum ut luceret erigere cupiens; apud Oxoniam, ubi clerus in Anglia magis vigebat et clericatu præcellebat, opus suum in tanta audientia recitare disposuit. Et quoniam tres erant in libro suo distinctiones, qualibet recitatæ die, tribus diebus continuis recitatio duravit: primoque die pauperes omnes oppidi totius, ad hoc convocatos, hospitio suscepit et exhibuit. In crastino vero doctores diversarum facultatum omnes, et discipulos famæ majoris et notitiæ. Tertio die reliquos scholares, cum militibus oppidanis et burgensibus multis. Sumptuosa quidem res et nobilis: quia renovata sunt quodammodo antiqua et authentica in hoc facto poetarum tempora; nec rem similem in Anglia factam, vel præsens ætas, vel ulla recolit antiquitas."

Huic recitationi præmissa fuit Præfatio in Hibernicam topographiam prima: cui in aliquibus exemplaribus titulum appositum inveni, Introitus in recitationem. In aliis duobus, fini operis hanc ad Guilielmum Herefordensem episcopum epistolam subjunctam repperi: in qua tituli recensentur insigniores Topographiæ hujus, sive Libri de mirabilibus Hiberniæ. Cui cum fabulosa complura inseruisse Giraldus insimularetur: præter apologismum, quem primæ in librum expugnationis Hiberniæ præfationi intexuit, hanc etiam in retractationum suarum tractatu admonitionem subjiciendam putavit. "De topographia Hibernica, labore scilicet nostro primævo fere nec ignobili, ubi multa nova aliisque regionibus prorsus incognita (ideoque magis admiranda) scribuntur, hoc pro certo sciendum: quod quorundam, quinimo et quamplurium, perdiligentem et certam indagatio-

nem a magnis terræ illius et authenticis viris notitiam elicuimus; de cæterisque totius terræ famam potius secuti fuimus. De quibus omnibus cum Augustino sentimus: qui in libro de civitate Dei, de talibus quæ solum fama celebrat nec certa veritate fulciuntur loquens, nec ea affirmanda plurimum nec prorsus abneganda decrevit."

EPISTOLA L.

EJUSDEM GIRALDI CAMBRENSIS IN LIBRUM TERTIUM VATICINUM PROLOGUS; QUI ADJECTUS EST, VICE APPENDICIS, AD DUOS EJUSDEM LIBROS VATICINALIS HISTORIÆ, DE EXPUGNATIONE HIBERNIÆ.

Quoniam in prioribus libris Merlini vaticinia tam Caledonii quam Ambrosii locis competentibus, prout res exigebat, inseruimus; Ambrosio vero dudum exposito, nondum Caledonius Britannicam exutus barbariem, usque ad hæc nostra tempora latuit parum agnitus: nostræ videbatur interesse diligentiæ, tam ipsum ab antiquis et occultis scrutabunda inquisitione latebris, ut pulchrius elucescat, in commune deducere, et ab ignorantiæ tenebris in lucem transferre, quam translatum quoque præsenti volumini coaptare. Non indecens enim, non incongruum videri debet, si id[a] unde authoritatem et præscientiam nec non et vaticinale nomen sortitur historia, id ipsi statim historiæ continuetur; et ut ea quæ carptim et varie, prout ordo tractatus exigebat, dispersa per opus reperiuntur, ea in ejusdem operis continentia, eo quo prolata sunt ordine, loco competenti lector valeat invenire; plurima tamen quæ vaticinalis[b], quisquis fuerit et undecunque proveniens, varie deprompsit et disperse, sub certos redacta titulos, prout dicti causa vel dicendorum materia potius conjungenda poposcerat, ad majorem evidentiam series ordinata connexit[c]. Nec indignetur inspector, nec in calumniam

[a] *id* redundat. *et* vult doctiss. episc. Kilmor.

[b] *ille spiritus*. MS. Cantabrig.

[c] *nexuit* vel *nectit* vult episc. Kilmor.

prorumpat lector delicatus, si ab historia tanquam ad fabulas converti videar. Non enim fabulosa sunt omnia, quæ falsitatis imaginem tenent; sicut nec verisimilia cuncta statim pro veris suscipienda.

Erat itaque Caledonii Silvestris solum hactenus fama percelebris; a Britannicis tamen Bardis, quos poetas vocant, verbo tenus penes plurimos, scripto vero penes paucissimos, vaticiniorum ejusdem memoria retenta fuerat. Quoniam igitur Merlini istius expositionem Anglorum regem Henricum secundum summopere requisisse multoties audieram: tanto propensius elaborandum in hoc duxi, quanto id ipsum et principi placiturum et posteritati profuturum pro certo compereram. Nam, ut ait poeta:

Principibus placuisse viris non ultima laus est.

Quinimo diligi a principe et digne commendari, major est laus quam principari. Illud enim fortunæ, istud virtutis est. In hujus igitur inquisitione libelli, cum penitimos Cambriæ fines frustra pluries transpenetrassem: tandem viro sancto et literatissimo Baldewino Cantuariorum archipræsuli in salutiferæ crucis obsequium laudabili per Cambriam legatione fungenti regio mandato comes effectus, in remotissima quadam Venedotiæ provincia et Hibernico mari contermina, quæ Lein vocatur, in veneratione quadam ab antiquo repositum, operam adhibens et impensam, diu quæsitum desideratumque demum non absque labore libellum elicui.

Functus igitur interpretis officio, peritis quoque linguæ Britannicæ viris mecum adhibitis, in quantum idiomatum permisit diversitas, verbo ad verbum plurima, sententias autem in singulis fideliter expressi. Sed quoniam sicut in aliis, sic et in istis Bardorum ars invida naturam adulterans multa de suis tanquam prophetica veris adjecit: cunctis moderni sermonis compositionem redolentibus quasi reprobatis et abjectis, sola veritatis amica sermonis antiqui rudis et plana simplicitas diligenter excepta mentem allexit. Seriatim itaque singula depromens, et vaticinali historiæ vaticiniorum librum non incompetenter an-

nectens; barbaræ linguæ tenebras Latini luce sermonis illustravi: veritus quippe posterorum invidiam, si ea posteris inviderem. In publica namque commoda peccem, si vel hæc studia in tempus differam, vel negligenter omittam. Quibus expletis et in commune deductis, ad Britannicæ topographiæ declarationem, Deo duce vitaque comite, studiosus[a] pedetentim animus aspirabit. Quia tunc mihi molliter ossa cubabunt; si trino saltem nostra diligentia beneficio (tanquam[b] triplici funiculo difficile rumpendo) et longe sui memoriam in ævum extenderit, et favorabilem sibi posteritatis gratiam comparaverit.

TRADUNT BRITONES, ET ANTIQUÆ REFERUNT HISTORIÆ, &c.

Sed hæc hactenus. Hujus enim tertiæ distinctionis editio, et nova vaticiniorum interpretatio suum adhuc saniori consilio tempus expectet: quia nondum venit hora ejus. Satius est enim ut veritas, quanquam perutilis et desiderabilis, aliquamdiu tamen suppressa lateat; quam in lucem cum majorum offensa præpropere pariter et periculose prorumpat.

RECENSIO.

Ut Hibernicam topographiam triennii, ita vaticinalem expugnationis Hibernicæ historiam biennii labore complevit: quemadmodum testatur ipse, tum in vaticinalis hujus historiæ libro 2. cap. 31. tum initio præfationis prioris in descriptionis Cambriæ libros duos; quorum primus, qui *laudabilium* inscribitur, a D. Davide de Pouelo est editus, secundo *illaudabilium* prætermisso. In ea vero præfatione, ad Stephanum Langtonum Cantuariensem archiepiscopum scripta, vaticinalem suam historiam duabus distinctionibus constitisse significat: neque plures ea quam typis vulgatam habemus continet editio. At in codicibus quibus ego sum usus MSS. author hunc vaticiniorum librum subinde pollicetur; ut libro 1. cap. 20. 30. 32. et 44. (nam in editis, vaticinia, et ibi et alibi etiam aliquoties citata, desiderantur) atque secundum librum ita concludit: "Novis de cætero historicis tam indolis egregiæ gesta, digno coæquanda stylo, nunc relinquentes; ad toties promissum vaticiniorum librum transeamus." Deinde sequitur liber tertius vaticinus; vel hic potius, quem jam damus, in illum prologus. Nam ipsum librum, sicut et Britannicam quam hic

[a] Al. *studiosius*.

[b] Eccles. cap. 4. ver. 12.

et aliis[c] in locis promittit topographiam, Giraldus nunquam videtur perfecisse. Hibernicæ vero expugnationis historiam idcirco vaticinalem a se fuisse inscriptam in hujus præfationis vestibulo significat; quod ei "Merlini vaticinia tam Caledonii quam Ambrosii locis competentibus, prout rex exigebat, inseruerit;" de quo utroque libro 2. Itinerarii Cambriæ cap. 8. sic ipse scribit: "Non procul ab ortu Conwey, in capite montis Eryri, stat Dinas Emrys, id est, promontorium Ambrosii; ubi Merlinus prophetavit, sedente super ripam Vortigerno. Erant enim Merlini duo; iste qui et Ambrosius dictus est (quia binomius fuerat) et sub rege Vortigerno prophetavit, ab incubo genitus, et apud Caermardhin inventus; unde ab ipso ibidem invento denominata est Caermerdhin, id est, urbs Merlini. Alter vero de Albania oriundus, qui et Calidonius dictus est, a Calidonia sylva in qua prophetavit; et Sylvester, quia cum inter acies bellicas constitutus, monstrum horribile nimis in aera suspiciendo prospiceret, dementire cœpit, et ad sylvam transfugiendo sylvestrem usque ad obitum vitam perduxit. Hic autem Merlinus tempore Arthuri fuit, et longe plenius et apertius quam alter prophetasse perhibetur."

Merlinum suum Britanni Merdhyn vocant, et ab eo Caer-mardhyn denominatam censent: cum longe ante Merlinum natum urbs ea Mariduni nomine Ptolemæo nota fuerit. Ut Ambrosius ille Maridunensis cognomentum ab urbe potius traxisse dicendus sit, quam urbs ab illo nomen accepisse. De fabuloso ejus ortu et rebus gestis, videri potest Ninius Britannus in Breviario suo, cap. 41, 42, 43. Galfridus Monemuthensis sub finem 6. libri historiæ Britannicæ. Alanus de Insulis in præfatione explanationum prophetiarum ipsius. Gottefridus Viterbiensis in chronic. part. 28. Vincentius Bellovacensis in Specul. Historial. lib. 20. cap. 30. Martinus Polanus in Chronico. Rabbi Abraham Zachutus in libro Juchasin, fol. 144. Johanues Major de gest. Scotor. lib. 2. cap. 4. Stephanus Forcatulus de Gallorum imperio et philosophia libro 7. Wierus de præstigiis dæmonum lib. 2. cap. 16. Johannes Twinus Commentariorum Britannicorum libro 2. et alii plurimi. Ejus vaticinia, Alexandri Lincolniensis episcopi jussu, Galfridus Monemuthensis Henrico I. regnante de Britannico in Latinum transtulit, et libro 7. Britannicæ suæ historiæ intexuit, quæ deinde, Henrico II. in Anglia imperante, Alanus de insulis Germanus additis commentariorum libris 7. illustravit. Eorum vanitatem, procemio in historiam sub Richardo I. a se editam, detexit Guilielmus Neubrigensis: quam superiori quoque sæculo perstrinxerunt, inter alios, Richardus Stanihurstus noster rerum Hibernicarum libro 3. pag. 128. et lib. 4. pag. 181. Georgius Buchananus rerum Scoticarum libro 5. (in rege XLIV.) Guilielmus Camdenus in Caermarden-shire, pag. 504. Petrus Maturus in Antonini chron. tit. 11. cap. 2. sect. 1. David Pouelus in annotationib. ad Giraldi lib. 2. Itinerarii Cambriæ cap. 8. et epistola ad Guilielmum Fletewodum de Britannica historia recte intelligenda; quibus et Romanus librorum prohibitorum index accedit, in quem Merlini Angli (vel Britanni potius) liber obscurarum prædictionum est relatus.

Poeticam vel jocosam potius Merlini fabulam versu heroico a Galfrido Monemuthensi descriptam in bibliotheca Cottoniana vidimus. Ab eodem propheticum Merlini Sylvestris (quem Britanni Merdhyn Wylht appellant)

[c] Topograph. Hibern. lib. 3. cap. 16. et in Descript. Cambriæ præfat. 1. Videntur tamen nonnulla ex eo citata esse a Ranulpho Cestrensi in lib. I. Polychron.

libellum in carmen redactum fuisse asserit Johannes Lelandus, commentar. in Cygnæam cantionem, voc. Britanniæ, et in assertione Arturii ; ubi de funere Arturii ex eodem libello versus quosdam producit Merlini Caledonii a Theliesino vate, ut quidam volunt, edocti. Eosdem versus, ut Thaliessino vati inscriptos, citat D. Johannes Priseus eques auratus, in Historiæ Britannicæ defensione, (pag. 137.) ubi etiam carmina, vetustissima lingua Britannica conscripta, habuisse se significat " Taliessini et utriusque Merlini, Ambrosiani videlicet et Sylvestris: quorum hunc (inquit ille, pag. 10.) tempore Aurelii Ambrosii a quo et nomen sumpsisse videtur, illum vero Vortigerni, Taliessinum vero tempore Mailgonis regis floruisse constat."

PROFESSIONES

AB OSTMANNORUM IN HIBERNIA EPISCOPIS, ORDINATIONIS SUÆ TEMPORE, CANTUARIENSIBUS ARCHIEPISCOPIS FACTÆ.

PROFESSIO

I. PATRICII[a], DUBLINENSIS EPISCOPI.

Quisquis aliis præsidet, si et ipse aliis subjaceat, dedignari non debet: sed potius obedientiam quam a subjectis suis desiderat habere, propter Deum studeat prælatis sibi per omnia humiliter exhibere. Propterea ego Patricius, ad regendam Dublinam metropolem Hiberniæ electus antistes, tibi, reverende pater Lanfrance, Britanniarum primas et sanctæ Dorobernensis ecclesiæ archiepiscope, professionis meæ chartam porrigo: meque tibi tuisque successoribus in omnibus, quæ ad Christianam religionem pertinent, obtemperaturum esse promitto.

II. DONATI[b], DUBLINENSIS EPISCOPI.

Ego Donatus, Dublinensis Ecclesiæ antistes, quæ in Hibernia sita est; canonicam obedientiam tibi promitto et successoribus tuis, o Lanfrance, sanctæ Dorobernensis ecclesiæ archiepiscope.

[a] A. C. 1074. [b] A. C. 1085.

III. SAMUELIS[c], DUBLINENSIS EPISCOPI.

Ego Samuel, ad regimen ecclesiæ Dublinensis quæ sita est in Hibernia electus, et a te, reverende pater Anselme, sanctæ Cantuariensis ecclesiæ archiepiscope, et totius Britanniæ primas, antistes consecrandus; tibi et omnibus successoribus tuis canonicam obedientiam me per omnia servaturum promitto.

IV. MALCHI[d], EPISCOPI WATERFERDIÆ.

Ego Malchus Ecclesiæ Waterferdiæ electus, et a te, reverende pater Anselme, sanctæ Cantuariensis ecclesiæ archiepiscope, et totius Britanniæ primas, antistes consecrandus; tibi et omnibus sucessoribus tuis canonicam obedientiam me per omnia servaturum promitto.

V. GREGORII[e], DUBLINENSIS EPISCOPI.

Ego Gregorius, ad regimen Dublinensis ecclesiæ quæ in Hibernia sita est electus, et a te, reverende pater Radulphe, sanctæ Cantuariensis ecclesiæ archiepiscope, et totius Britanniæ primas, antistes consecrandus; tibi et omnibus successoribus tuis canonicam obedientiam me per omnia servaturum promitto.

VI. PATRICII[f], LIMBRICENSIS EPISCOPI.

Ego Patricius, ad regimen ecclesiæ Limbricensis electus, et a te, reverende pater Theobalde, sanctæ Cantuariensis ecclesiæ archiepiscope, et totius Britanniæ primas,

[c] A. C. 1095.
[d] A. C. 1096.
[e] A. C. 1122.
[f] A. C. 1140.

per gratiam Dei antistes consecrandus; tibi, et omnibus successoribus tuis tibi canonice succedentibus, debitam subjectionem et canonicam obedientiam per omnia me exhibiturum fore promitto.

RECENSIO.

Livonia[a], ad Eoum maris Baltici littus porrecta, in tres partes, locis et linguis distinctas, Estiam, Lettiam et Curlandiam distribuitur. Estiæ sive (ut Crantzius[b] appellat) Estoniæ provinciam ii incoluisse videntur, qui a veteribus[c] Græcis Ostiæi et Ostiones, a Tacito in Germania sua Æstii, ab Eginhardo in Caroli Magni vita Aisti, a Saxone[d] Grammatico Estones, a nostris Ostmanni appellantur. Hos, ducibus tribus fratribus, Amelano, Sitaraco, et Yvoro, de Norwagiæ et insularum Borealium partibus, quasi mercaturæ exercendæ prætextu, in Hiberniam advenisse, et maritimos portus statim occupasse, scribit Giraldus[e] Cambrensis. Factum hoc sub initium seculi post natum Christum decimi: circa quod tempus, "Danos in insulam ingressos cum Hibernis pugnavisse," Caradocus[f] Lhancarvanensis, et "Haraldum Harfagir (sive, Pulchricomum) Hiberniam subjugavisse," is refert, a quo Griffithi filii Conani principis Venedotiæ vita est conscripta. "Ipse (inquit author ille) civitatem Dublinensem, aliasque civitates, castella et munitiones ædificabat, ubi jam in hujus regni possessione conquieverat: fratremque alterum in una illarum quas condiderat urbium præfectum constituit, quæ illorum usitato sermone vocatur Porthlarg; cujus posteritas in hodiernum diem ejus urbis dominio potitur." Giraldus vero a tribus illis fratribus, Ostmannorum ducibus, tres præcipuas civitates constructas fuisse narrat: e quibus "Dubliniæ principatus Amelano cesserit, Waterfordiæ (quæ Hibernis et Cambris Porthlargy dicitur) Sitaraco, Limirici Yvoro." Atque hæ civitates illæ sunt, quarum episcopi a Lanfranco et ejus in sede Cantuariensi successoribus, id est, a Normannis suis potius quam ab Hibernis, inter quos advenæ vixerunt, ordinationem accipere maluerunt. Nam, ut in annalibus nostris ad annum 1095. notatum invenimus, "Norwagenses sive Ostmanni, qui civitates Hiberniæ et maritima occupaverant, Normanni vocati sunt;" quod et mediis temporibus, omnibus Daniæ, Norwagiæ, Livoniæ et reliquarum Borealium gentium commune nomen fuisse docti norunt. Ut omittam quod a scriptore vitæ Griffithi filii Conani est traditum: unum e tribus illis

[a] Vandaliæ et Saxoniæ Alb. Crantzii continuator. edit. Witteberg. ann. 1586. pag. 22.

[b] Alb. Crantz. Sueciæ lib. 1. cap. 41.

[c] Pythea Massiliensi. apud Strabonem, lib. 1. et Stephan. Byzant. de urbibus, in Ὠστίωνες.

[d] Saxo. hist. Danic. lib. 6. fol. 55. edit. Paris. ann. 1514.

[e] Girald. topograph. Hibern. distinct. 3. cap. 43.

[f] Caradoc. Chron. Cambriæ. ann. Chr. 905.

fratribus qui in Hiberniam venerunt, cum Norwagiensibus suis in Galliam concessisse, et Francis devictis sedes in Normannia fixisse. Hunc Rodolphum ille vocat, quem alii Rollonem; a quo Guilielmus, et alii Normanni qui in Anglia regnaverunt, genus deducunt suum.

Lanfrancus autem ante occasionem hanc ab Ostmannis oblatam, in synodo Anglicana anno 1072. habita, ex Bedæ quoque historia, primatum sibi in universam Hiberniam vendicare conatus est. "Allata est," ait ille[g] in epistola ad Alexandrum II. tum scripta, "ecclesiastica gentis Anglorum historia, quam Eboracensis ecclesiæ presbyter et Anglorum doctor Beda composuit. Lectæ sententiæ, quibus, pace omnium, demonstratum est a tempore B. Augustini primi Dorobernensis archiepiscopi usque ad ipsius Bedæ ultimam senectutem (quod fere centum et quadraginta annorum spatio terminatur) antecessores meos super Eboracensem ecclesiam totamque insulam, quam Britanniam vocant, necnon et Hiberniam primatum gessisse, curamque pastoralem omnibus impendisse." Atqui nullus, qui huc pertrahi possit, in tota Bedæ historia occurrit locus, præter unicum illum ex quarto libri secundi capitulo in septimæ epistolæ recensione a nobis productum: in quo multo rectius, si Lanfranci pace hoc dicere liceat, observavit Giraldus Cambrensis in libello Innocentio III. postea porrecto, primatum omnino nullum antecessores illius hic obtinuisse. "Successit," inquit ille[h], "Augustino Laurentius: qui non solum sui gregis, sed et Britonum, Hiberniensium et Scotorum curam gerens, in termini Paschatis observantia eos literis admonuit, nec profecit. Simili enim modo Hibernici Britones et Scoti a quartadecima luna antiquo more servabant. In eadem autem epistola scribunt Laurentius, Mellitus et Justus episcopi; quod Daganus episcopus Hiberniæ ad ipsos veniens, non solum cibum cum ipsis sumere, sed nec in eodem hospitio, quo vescebantur, sumere voluit. Ubi notandum quod literas commonitorias Britonibus, sicut et Hibernicis vel Scotis qui nil ad eos pertinebant, miserunt; sententiam autem nunquam in eos magis quam in alios ullam dederunt, vel sua vel domini papæ autoritate: quod quidem forte fecissent, si eis jure provinciali subjecti fuissent." Hinc tamen Lanfranci vestigia secutus Anselmus[i] non modo totius Angliæ, sed etiam Scotiæ Hiberniæ et adjacentium insularum primatum sibi arrogavit: Et Hibernorum omniumque septentrionalium insularum, quæ Orcades dicuntur, primas a Matilda regina est salutatus[k]; atque a discipulo ipsius Ædmero "Cantuariensis[l] ecclesia (cujus ille fuit monachus) ut totius Angliæ, Scotiæ et Hiberniæ nec non adjacentium insularum mater" celebrata. "Cantuariensis ecclesia insularum transmarinarum primatum obtinuit," dicit Willelmus[m] Gemmeticensis. Cantuariensis denique archiepiscopus a Guilielmo Malmesburiensi sub finem libri tertii de regibus, "episcopos Hiberniæ et Walliarum suæ ditioni subjectos habere" memoratur. Vide chron. Normann. ad ann. 1151.

[g] Baron. annal. ann. 1072. Lanfranci epist. 5. MS. in bibliothec. Cottonian. (nunc edit. op. pag. 301.)

[h] Girald. Cambren. dial. de eccles. Menevensi distinct. 2.

[i] Ædmeri. histor. lib. 4. pag. 93.

[k] Anselm. lib. 3. epist. 55.

[l] Ædmer. hist. lib. 1. pag. 11.

[m] Hist. Normann. lib. 6. pag. 263.

Professiones ex Cantuariensis Ecclesiæ codice MS. qui nunc ad Cottonianam bibliothecam est translatus, desumpsimus. De episcopis vero singulis qui eas ediderunt in epistolarum recensione aliquid est dictum: postremo tantum excepto, a Theobaldo ordinato, qui ab anno MCXXXVIII. ad MCLX. Cantuariensi sedi præfuit.

ÆDGARI[a] REGIS ANGLORUM CHARTA DE

Oswaldes-Law.

Altitonantis Dei largiflua clementia, qui est rex regum et dominus dominantium, Ego Ædgarus Anglorum Basileus[b], omniumque regum insularum Oceani[c] quæ Britanniam circumjacent, cunctarum nationum quæ infra eam includuntur, imperator et dominus; gratias ago ipsi Deo omnipotenti, regi meo, qui meum imperium sic ampliavit et exaltavit super regnum patrum meorum, qui licet monarchiam totius Angliæ adepti sunt, a tempore Æthelstani, qui primus regum Anglorum omnes nationes quæ Britanniam incolunt sibi armis subegit; nullus tamen eorum ultra ejus fines imperium suum dilatare aggressus est. Mihi autem concessit propitia divinitas, cum Anglorum imperio, omnia regna insularum Oceani cum suis ferocissimis regibus, usque Norwegiam, maximamque partem Hiberniæ cum sua nobilissima civitate Dublinia, Anglorum regno subjugare: quos etiam omnes meis imperiis colla subdere, Dei favente gratia, coegi.

Quapropter et ego Christi gloriam et laudem in regno meo exaltare, et ejus servitium amplificare, devotus disposui: et per meos fideles fautores, Dunstanum videlicet archiepiscopum, et Athelwoldum ac Oswaldum episcopos (quos mihi patres spirituales et consiliators elegi) magna ex parte, secundum quod disposui, perfeci: siquidem temporibus antecessorem meorum regum Anglorum monas-

[a] Anno Christi 964. Ad Oswaldum Wigorniensem episcopum. Fundatio ecclesiæ cathedr. Wigorniensis.

[b] Βασιλεὺς, rex.

[c] *Oceanique Britanniam circumjacentis* Seldenus legit: non recte.

teria tam monachorum quam virginum destructa et penitus neglecta in tota Anglia erant: quæ ego ad Dei laudem pro remedio animæ mæ reparare, et servorum et ancillarum Dei numerum multiplicare decrevi[d]. Et ipsis supradictis meis cooperatoribus strenue annitentibus, jam XLVII. monasteria cum monachis et sanctimonialibus constitui; et si Christus vitam mihi tam diu concesserit, usque ad quinquasemum remissionis numerum meæ devotæ Deo munificentiæ oblationem protendere decrevi. Unde nunc in præsenti monasterium, quod prædictus reverendus episcopus Oswaldus in sede episcopali Wiogreceastre[f] in honore Sanctæ Dei genitricis Mariæ amplificavit, et eliminatis clericorum næniis et spurcis lasciviis, religiosis Dei servis monachis, meo consensu et favore confultus, locavit; Ego ipsis monastici religionis viris regali authoritate confirmo, et consilio et astipulatione principum et optimatum meorum corroboro et consigno. Ita ut jam amplius non sit fas neque jus clericis reclamandi quicquam inde; quippe qui magis elegerunt, cum sui ordinis periculo et ecclesiastici beneficii dispendio, suis uxoribus adhærere, quam Deo caste et canonice servire. Et ideo cuncta quæ illi de Ecclesia possederant, cum ipsa Ecclesia, sive eccclesiastica, sive secularia, tam mobilia quam immobilia, ipsis Dei servis monachis ab hac die perpetualiter regiæ munificentiæ jure deinceps possidenda trado et consigno, ita firmiter; ut nulli principum, nec etiam ulli episcopo succedenti, fas sit aut licitum quicquam inde subtrahere aut pervadere, aut ab eorum potestate surripere, et in clericorum jus iterum traducere, quamdiu fides Christiana in Anglia perduraverit[g], &c.

Facta sunt hæc anno Dominicæ Incarnationis DCCCCLXIV. Indictione VIII. regni vero Ædgari Anglorum regis sexto, in regia urbe quæ ab incolis Ᵹleaƿceaſꞇꞃe[h] nominatur;

[d] Al. *devovi*.

[f] Al. Veogriceanstriæ. Wigorniensi.

[g] Reliqua habentur in appendice tertiæ partis Clementis Reynerii de apostolatu Benedictinorum in Anglia. pag. 210, 211. et D. Henrici Spelmanni conciliis Britannicis pag. 433, 434.

[h] Glocestria.

in Natali Domini, festivitate sanctorum Innocentium, feria quarta.

✠ Ego Eadgar Basileus Anglorum et imperator regum gentium, cum consensu et principum et archiepiscoporum[i] meorum, hanc meam munificentiam signo crucis corroboro.

✠ Ego Aelfryth[k] regina consensi, et signo crucis confirmavi.

Ego Dunstan, Archiepiscopus Dorobernensis ecclesiæ Christi, consensi et subscripsi.

Ego Oscitel, Archiepiscopus Eboracensis ecclesiæ, consensi et subscripsi.

Ego Alferic Dux. Ego Bruthnod Dux. Ego Aridgari Dux.

RECENSIO.

Dum epistolas relegerem, decimo seculo, quod propter scriptorum inopiam appellari consuevit obscurum[a], nullam notatam deprehendi. Qui defectus ut aliquo modo suppleretur, Ædgari regis diploma visum fuit adjicere; in quo, quod omnes historiæ tacent, " maximam partem Hiberniæ, cum sua nobilissima civitate Dublinia, Anglorum regno subjugatam" a se fuisse confirmat. Habetur illud inter Wigorniensis Ecclesiæ monimenta: ejusque exemplum inter archiva regia in arce Londinensi, asservatur, hoc auctum proœmio[b]: " Edwardus Dei gratia rex Angliæ et Franciæ et dominus Hiberniæ, omnibus ad quos presentes literæ pervenerint, salutem. Inspeximus chartam confirmationis domini Edgari quondam regis Angliæ progenitoris nostri, quam fecit Oswaldo episcopo Wigorniensi et monachis Wigorniensibus, in hæc verba." In libro Wigorniensis Ecclesiæ, quo de loci illius fundatoribus agitur, ille quem dedimus titulus est prænotatus, " Charta regis Eadgari de Oswaldes-law, quia mediante (ut ibi dicitur) B. Oswaldo, a clericis in monachos translata est sedes pontificalis honoris." Antea enim, ut in ejusdem Oswaldi vita scribit Andreas Leucander sive Whitemannus Ramesiensis cœnobii abbas, " non monastici viri ipsius sanctæ institutionis regulæ erant in regione Anglorum, sed erant religiosi et dignissimi clerici: qui tamen thesauros suos, quos avidis adquirebant cordibus, non ad Ecclesiæ honorem, sed suis dare solebant uxoribus." Posteaque, ut addit idem, Ædgari regis " obitu turbatus est status totius regni, commoti sunt episcopi,

[i] *Archimeorum meorum* MS. Tirechanus episcopus in proœmio libri secundi de vita Patricii. " Video desertores et archiclocos et milites Hiberniæ, qui habent parochiam Patricii: quia substraxerunt ab eo quod ipsius erat." Vide D. Henrici Spelmanni glossarium in *Archiclavo.*

[k] De qua vide Selden. Titles of honor. op. tom. 3. pag. 209. ubi legit hic *Ego Elfyred.*

[a] Baron. in tomi 10. annalium initio.

[b] In Patent. ann. 1. Ed. IV. part. 6. Membran. 23. Vide etiam Chartam confirmationis episcopo Wigorniensi concessum in Rotulo Patentum ann. 2.. Henr. IV. part. 1.

irati sunt principes, timore concussi sunt monachi, pavefacti populi, clerici læti effecti sunt ; quoniam tempus eorum advenit. Expelluntur abbates cum monachis suis, introducuntur clerici cum uxoribus suis : et erat error pejor priore." Sic ille. Priorem vero statum sic plenius enarrat Cantuariensis Osbernus. "Nondum in Anglia communis vitæ ratio colebatur ; non usus deserendi proprias voluntates hominibus affectabatur. Abbatis nomen vix quisquam audierat ; conventus monachorum non satis quispiam viderat. Sed cui forte id voluntatis erat, ut peregrinam vellet transigere vitam, is modo solus, modo paucis ejusdem propositi comitatus, patrios egrediebatur fines ; et qua opportunitas vivendi licentiam dabat, illic alienigena vitam agebat. Hicque mos cum plerosque tum vehementer adhuc manet Hibernos : quia quod aliis bona voluntas in consuetudinem, hoc illis consuetudo vertit in naturam. Quorum multi atque illustres viri, divinis ac sæcularibus literis nobiliter eruditi, dum relicta Hibernia in terra Anglorum peregrinaturi venissent, locum habitationis suæ Glestoniam delegerunt, propterea quod esset a civili multitudine sequestratus, et humanis usibus accommodus, et (quod maxime affectabant peregrini) Patricii religiosa veneratione gloriosus : qui olim evangelizando regnum Dei illuc perveniens, vita, doctrina, signis mirabilibus multipliciter claruisse, et post omnia hæc ibidem in Domino quievisse perhibetur. Cum ergo hi tales viri talibus de causis Glestoniam venissent, nec tamen quicquid sibi necessarium erat sufficientissime in loco repperissent : suscipiunt filios nobilium liberalibus studiis imbuendos ; ut quod minus ad usum loci ubertas exhiberet, eorum quos docebant liberalitate redundaret." Hæc in vita Dunstani Osbernus : quæ, quia ad rerum Hibernicarum illustrationem aliquid etiam conferebant, hoc in loco omittere non libuit.

IMMANUEL,

OR

THE MYSTERY OF THE INCARNATION

OF

THE SON OF GOD.

UNFOLDED BY

JAMES ARCHBISHOP OF ARMAGH.

JOHN, CHAP. 1. VER. 14.

THE WORD WAS MADE FLESH.

FIRST PRINTED IN 1638.

HONORATISSIMO DOMINO,

D. THOMÆ VICECOMITI WENTWORTH,

REGNI HIBERNIÆ PROREGI,

CONCILII REGII IN BOREALIBUS ANGLIÆ PARTIBUS PRÆSIDI,

ET REGIÆ MAJESTATI A SECRETIORIBUS CONSILIIS,

JACOBUS

ARCHIEPISCOPUS ARMACHANUS

HUNC DE VERBO INCARNATO COMMENTARIOLUM,

UT GRATI ANIMI QUALECUNQUE TESTIMONIUM,

L. M. D.

THE

MYSTERY OF THE INCARNATION,

&c. &c.

THE holy prophet, in the book of the Proverbs[a], poseth all such as have not "learned wisdom, nor known the knowledge of the holy," with this question: "Who hath ascended up into heaven, or descended? who hath gathered the wind in his fists? who hath bound the waters in a garment? who hath established all the ends of the earth? what is his name, and what is his SON's name, if thou canst tell?" To help us herein, the SON himself did tell us, when he was here upon earth, that "None[b] hath ascended up to heaven, but he that descended from heaven, even the Son of man which is in heaven." And that we might not be ignorant of his name, the prophet Esay did long before foretel, that "Unto[c] us a child is born, and unto us a son is given; whose name shall be called Wonderful, Counsellor, the mighty God, the everlasting Father, the Prince of Peace."

Where, if it be demanded, how these things can stand together? that the Son of man speaking upon earth, should

[a] Prov. chap. 30. ver. 3, 4.

[b] John, chap. 3. ver. 13.

[c] Esai. chap. 9. ver. 6.

yet at the same instant be in heaven? that the Father of Eternity should be born in time? and that the Mighty God should become a child; which is the weakest state of man himself? we must call to mind, that the first letter of this great name, is WONDERFUL. When he appeared of old to Manoah, his name was Wonderful, and he did wondrously[d]. But that, and all the wonders that ever were, must give place to the great mystery of his incarnation; and in respect thereof, cease to be wonderful; for of this work that may be verified, which is spoken of those wonderful judgments that God brought upon Egypt; when he would shew[e] his power, and have his name declared throughout all the earth. "Before[f] them were no such; neither after them shall be the like."

Neither the creation of all things out of nothing, which was the beginning of the works of God (those six working days putting as it were an end to that long Sabbath that never had beginning; wherein the Father, Son, and Holy Ghost did infinitely glorify[g] themselves and rejoice[h] in the fruition one of another, without communicating the notice thereof unto any creature) nor the resurrection from the dead and the restoration of all things, the last works that shall go before that everlasting Sabbath, which shall have a beginning, but never shall have end: neither that first, I say, nor these last, though most admirable pieces of work, may be compared with this, wherein the Lord was pleased to shew the highest pitch (if any thing may be said to be highest in that which is infinite and exempt from all measure and dimensions) of his wisdom, goodness, power, and glory.

The heathen Chaldeans, to a question propounded by the king of Babel, make answer; that[i] it was "a rare thing" which he required, and that none other could shew it, "except the Gods, whose dwelling is not with flesh."

[d] Judg. chap. 13. ver. 11, 19.
[e] Exod. chap. 9. ver. 16.
[f] Ibid. chap. 10. ver. 14. et chap. 11. ver. 6.
[g] John, chap. 17. ver. 5.
[h] Prov. chap. 8. ver. 30.
[i] Dan. chap. 2. ver. 11.

But the rarity of this lyeth in the contrary to that which they imagined to be so plain: that he "who[k] is over all, God blessed for ever," should take our flesh and dwell, or pitch[l] his tabernacle with us. That as the[m] glory of God filled the tabernacle (which was a figure[n] of the human nature of our Lord) with such a kind of fulness, that Moses himself was not able to approach unto it; (therein coming short, as[o] in all things, of the Lord of the house) and filled the temple of Solomon (a type likewise of[p] the body of our Prince of Peace) in[q] such sort as the priests could not enter therein: so "in[r] him all the fulness of the Godhead should dwell bodily."

And therefore, if of that temple, built with hands, Solomon could say with admiration: "But[s] will God in very deed dwell with men on the earth? Behold, heaven and the heaven of heavens cannot contain thee; how much less this house, which I have built?" of the true temple, that is not of this building, we may with great wonderment say with the apostle, "Without[t] controversy, great is the mystery of religion: God was manifested in the flesh;" yea, was made of a woman, and born of a virgin; a thing so wonderful[u], that it was given for a sign unto unbelievers seven hundred and forty years before it was accomplished; even a sign of God's own choosing, among all the wonders in the depth, or in the heighth above. "Therefore[v] the Lord himself shall give you a sign, Behold, a virgin shall conceive and bear a Son, and shall call his name Immanuel."

A notable wonder indeed, and great beyond all comparison. That the Son of God should be "made[w] of a woman;" even made of that woman, which was made[x] by

[k] Rom. chap. 9. ver. 5.
[l] ἐσκήνωσε, John, chap. 1. ver. 14.
[m] Exod. chap. 40. ver. 34, 35.
[n] Heb. chap. 9. ver. 9, 11.
[o] Heb. chap. 3. ver. 3, 6.
[p] John, chap. 2. ver. 19, 21.
[q] 2 Chron. chap. 7. ver. 1, 2.
[r] Coloss. chap. 2. ver. 9.
[s] 2 Chron. chap. 6. ver. 18.
[t] 1 Tim. chap. 3. ver. 16.
[u] Esai. chap. 7. ver. 11, 14.
[v] Ibid. ver. 14.
[w] Gal. chap. 4. ver. 4.
[x] John, chap. 1. ver. 3. Col. chap. 1. ver. 16.

himself. That her womb then, and the heavens[y] now, should contain him whom "The[z] heaven of heavens cannot contain." That he who had both father and mother, whose pedigree is upon record even up unto Adam, who in the fulness of time was brought forth in Bethlehem, and when he had finished his course, was "cut off out of the land of the living at Jerusalem;" should yet notwithstanding be in truth, that which his shadow Melchisedech was only in the conceit of the men of his time, "without[a] father, without mother, without pedigree, having neither beginning of days nor end of life." That his Father should be greater[b] than he; and yet he his Father's equal[c]. That he is[d], before Abraham was; and yet Abraham's birth preceded his, well nigh the space of two thousand years. And finally, that he who was David's Son, should yet be David's Lord: a[e] case which plunged the greatest rabbies among the Pharisees: who had not yet "learned this wisdom, nor known this knowledge of the holy."

The untying of this knot dependeth upon the right understanding of the wonderful conjunction of the divine and human nature in the unity of the person of our Redeemer. For by reason of the strictness of this personal union, whatsoever may be verified of either of those natures, the same may be truly spoken of the whole person, from whethersoever of the natures it be denominated. For the clearer conceiving whereof, we may call to mind that which the apostle hath taught us touching our Saviour. "In[f] him dwelleth all the fulness of the Godhead bodily," that is to say, by such a personal and real union, as doth inseparably and everlastingly conjoin that infinite Godhead with his finite manhood in the unity of the self-same individual person.

He in whom that fulness dwelleth, is the PERSON:

[y] Acts, chap. 3. ver. 21.
[z] 1 Kings, chap. 8. ver. 27.
[a] Heb. chap. 7. ver. 3. with Esai. chap. 53. ver. 8. and Mic. chap. 5. ver. 2.
[b] John, chap. 14. ver. 28.
[c] John, chap. 5. ver. 18. Philipp. chap. 2. ver. 6.
[d] John, chap. 8. ver. 58.
[e] Matt. chap. 22. ver. 42, 43, &c.
[f] Col. chap. 2. ver. 9.

that fulness which so doth dwell in him, is the NATURE. Now there dwelleth in him not only the fulness of the Godhead, but the fulness of the manhood also. For we believe him to be both perfect God, begotten of the substance of his father before all worlds; and perfect man, made of the substance of his mother in the fulness of time. And therefore we must hold, that there are two distinct natures in him: and two so distinct, that they do not make one compounded nature: but still remain uncompounded and unconfounded together. But he in whom the fulness of the manhood dwelleth is not one, and he in whom the fulness of the Godhead, another: but he in whom the fulness of both those natures dwelleth, is one and the same Immanuel, and consequently it must be believed as firmly, that he is but one person.

And here we must consider, that the divine nature did not assume an human person, but the divine person did assume an human nature: and that of the three divine persons, it was neither the first nor the third that did assume this nature; but it was the middle person, who was to be the middle one, that must undertake this mediation betwixt God and us; which was otherwise also most requisite, as well for the better preservation of the integrity of the blessed Trinity in the Godhead, as for the higher advancement of mankind by means of that relation which the second person, the Mediator, did bear unto his Father. For if the fulness of the Godhead should have thus dwelt in any human person, there should then a fourth person necessarily have been added unto the Godhead: and if any of the three persons, beside the second, had been born of a woman, there should have been two Sons in the Trinity. Whereas now the Son of God and the Son of the blessed virgin, being but one person, is consequently but one Son; and so no alteration at all made in the relations of the persons of the Trinity.

Again, in respect of us, the apostle sheweth, that for this very end "God[g] sent his own SON, made of a wo-

[g] Gal. chap. 4. ver. 4, 5, 7.

man; that WE might receive the adoption of SONS:" and thereupon maketh this inference: "Wherefore thou art no more a servant but a SON, and if a SON, then an HEIR of God through Christ;" intimating thereby, that what relation Christ hath unto God by nature, we being found in him have the same by grace. By nature he is "the[h] only begotten Son of the Father:" but this is the high grace he hath purchased for us; that "as[i] many as received him, to them he gave power," or privilege, "to become the sons of God, even to them that believe on his name." For although he reserve to himself the preeminence, which is due unto him in a peculiar[k] manner, of being "the[l] first born among many brethren:" yet in him, and for him, the rest likewise by the grace of adoption are all of them accounted as first borns.

So God biddeth Moses say unto Pharaoh: "Israel[m] is my son, even my first born. And I say unto thee; Let my son go, that he may serve me: and if thou refuse to let him go, behold I will slay thy son, even thy first born." And the whole Israel of God, consisting of Jew and Gentile, is in the same sort described by the apostle to be "the[n] general assembly and Church of the first born enrolled in heaven." For the same reason that maketh them to be sons, to wit, their incorporation into Christ, the self same also maketh them to be first borns: so as (however it fall out by the grounds of our common law) by the rule of the Gospel this consequence will still hold true; "If[o] children, then heirs, heirs of God, and joint heirs with Christ." And so much for the SON, the person assuming.

The nature assumed, is "the[p] seed of Abraham," "the[q] seed of David," "the[r] seed of the Woman," the WORD, the[s] second person of the Trinity, being

[h] John, chap. 1. ver. 14. and chap. 3. ver. 16.
[i] John, chap. 1. ver. 12.
[k] Propter quod unumquodque est tale, illud ipsum est magis tale.
[l] Rom. chap. 8. ver. 29.
[m] Exod. chap. 4. ver. 22, 23.
[n] Heb. chap. 12. ver. 23.
[o] Rom. chap. 8. ver. 17.
[p] Heb. chap. 2. ver. 16.
[q] Rom. chap. 1. ver. 3.
[r] Gen. chap. 3. ver. 15.
[s] 1 John, chap. 5. ver. 7.

made[t] FLESH, that is to say, "God's[u] own Son being made of a woman," and so becoming truly and really "the[w] fruit of her womb." Neither did he take the substance of our nature only, but all the properties also and the qualities thereof: so as it might be said of him, as it was of Elias[x] and the apostles[y]; that he was a man subject to like passions as we are. Yea he subjected himself "in[z] the days of his flesh" to the same weakness[a] which we find in our own frail nature, and was compassed with like infirmities; and in a word, in all things was made like unto his brethren, sin[b] only excepted. Wherein yet we must consider, that as he took upon him, not an human person, but an human nature; so it was not requisite he should take upon him any personal infirmities, such as are madness, blindness, lameness, and particular kinds of diseases, which are incident to some only and not to all men in general; but those alone which do accompany the whole nature of mankind, such as are hungering, thirsting, weariness, grief, pain, and mortality.

We are further here also to observe in this our Melchisedech[c], that as he had no mother in regard of one of his natures, so he was to have no father in regard of the other; but must be born of a pure immaculate virgin, without the help of any man.

And this also was most requisite, as for other respects so for the exemption of the assumed nature from the imputation and pollution of Adam's sin. For sin[d] having by that one man entered into the world; every father becometh an Adam unto his child, and conveyeth the corruption of his nature unto all those whom he doth beget. Therefore our Saviour assuming the substance of our

[t] John, chap. 1. ver. 14. [u] Gal. chap. 4. ver. 4.

[w] Luke, chap. 1. ver. 42.

[x] Ἠλίας ἄνθρωπος ἦν ὁμοιοπαθὴς ἡμῖν. Jam. chap. 5. ver. 17.

[y] Ἡμεῖς ὁμοιοπαθεῖς ἐσμεν ὑμῖν ἄνθρωποι. Acts, chap. 14. ver. 15.

[z] Heb. chap. 5. ver. 7.

[a] 2 Cor. chap. 13. ver. 4. Heb. chap. 2. ver. 17, 18. and chap. 4. ver. 15.

[b] Inter Trinitatem, et hominum infirmitatem, et iniquitatem, Mediator factus est homo non iniquus, sed tamen infirmus: ut ex eo quod non iniquus jungeretur Deo; ex eo quod infirmus, propinquaret tibi. Aug. præf. in enarrat. 2. Psal. 29.

[c] Heb. chap. 7. ver. 3. [d] Rom. chap. 5. ver. 12.

nature, but not by the ordinary way of natural generation, is thereby freed from all the touch and taint of the corruption of our flesh; which by that means only is propagated from the first man unto his posterity. Whereupon he being made of man, but not by man, and so becoming the immediate fruit of the womb, and not of the loins, must of necessity be acknowledged to be that[e] HOLY THING, which so was born of so blessed a mother. Who although she were but the passive and material principle of which that precious flesh was made, and the Holy Ghost the agent and efficient; yet cannot the man Christ Jesus thereby be made the Son[f] of his own Spirit; because fathers do beget their children out of their own substance: the Holy Ghost did not so, but framed the flesh of him, from whom himself proceeded, out of the creature of them both, "the[g] handmaid of our Lord;" whom from thence "all generations shall call blessed."

That blessed womb of her's was the bride-chamber, wherein the Holy Ghost did knit that indissoluble knot betwixt our human nature and his Deity: the Son of God assuming into the unity of his person that which before he was not; and yet without change (for so must God still be) remaining that which he was; whereby it came to pass that this "holy[h] thing which was born of her," was indeed and in truth to be called the SON OF GOD. Which wonderful connexion of two so infinitely differing natures in the unity of one person, how it was there effected, is an inquisition fitter for an angelical intelligence, than for our shallow capacity to look after: to which purpose we may also observe, that in the fabric, of the ark of the covenant, the[i] posture of the faces of the cherubims toward the Mercy-seat, the type of our Saviour, was such, as would point unto us, that these are things which "the angels desire to stoop[k] and look into."

[e] Luke, chap. 1. ver. 35.
[f] Gal. chap. 4. ver. 6. Rom. chap. 8. ver. 9.
[g] Luke, chap. 1. ver. 38, 48. [h] Ibid. ver. 35.
[i] Exod. chap. 37. ver. 9.
[k] Παρακύψαι. Pet. chap. 1. ver. 12.

And therefore let that satisfaction, which the angel gave unto the mother virgin (whom it did more especially concern to move the question: "How[l] may this be?") content us, "The[m] power of the Highest shall overshadow thee." For as the former part of that speech may inform us, that "with[n] God nothing is impossible:" so the latter may put us in mind, that the same God having overshadowed this mystery with his own veil, we should not presume with the men of Bethshemesh[o] to look into this ark of his; lest for our curiosity we be smitten as they were. Only this we may safely say, and must firmly hold, that as the distinction of the persons in the holy Trinity hindereth not the unity of the nature of the Godhead, although every person entirely holdeth his own incommunicable property; so neither doth the distinction of the two natures in our Mediator any way cross the unity of his person, although each nature remaineth entire in itself, and retaineth the properties agreeing thereunto, without[p] any conversion, composition, commixion, or confusion.

When Moses[q] beheld the bush burning with fire, and yet no whit consumed, he wondered at the sight, and said, "I will now turn aside and see this great sight, why the bush is not burnt." But when God thereupon called unto him out of the midst of the bush, and said, "Draw not nigh hither," and told him who he was; Moses trembled, hid his face, and durst not behold God. Yet although being thus warned, we dare not draw so nigh; what doth hinder but we may stand aloof off, and wonder at this great sight? "Our[r] God is a consuming fire;" saith the apostle: and a question we find propounded in the prophet, "Who[s] among us shall dwell with the de-

[l] Luke, chap. 1. ver. 34. [m] Ibid. ver. 35.

[n] Ibid. ver. 37. [o] 1 Samuel, chap. 6. ver. 19.

[p] Ἀσυγχύτως, ἀτρέπτως, ἀδιαιρέτως, ἀχωρίστως. Concil. Chalced. Act. cap. 5. et apud Evag. lib. 2. hist. Eccles. cap. 4. inconfuse, incommutabiliter, indivise, inseparabiliter. Jo. Maxentius in Catholicæ suæ professionis init. Concil. Rom. sub Martino I.

[q] Exod. chap. 3. ver. 2, 3, 5, 6. Acts, chap. 7. ver. 31, 32.

[r] Heb. chap. 12. ver. 29. [s] Esai. chap. 33. ver. 14.

vouring fire? who among us shall dwell with the everlasting burnings?" Moses was not like other prophets, but God[t] spake unto him face to face, as a man speaketh unto his friend: and yet for all that, when he besought the Lord that he would shew him his glory, he received this answer: "Thou[u] canst not see my face: for there shall no man see me, and live." Abraham before him, though a special "friend[x] of God," and the father[y] of the faithful, the children of God; yet held it a great matter that he should take upon him so much as to speak[z] unto God, being "but dust and ashes." Yea, the very angels themselves "which[a] are greater in power and might" are fain to cover[b] their faces, when they stand before him; as not being able to behold the brightness of his glory.

With what astonishment then may we behold our dust and ashes assumed into the undivided unity of God's own person; and admitted to dwell here, as an inmate under the same roof? and yet in the midst of those everlasting burnings, the bush to remain unconsumed, and to continue fresh, and green for evermore.` Yea, how should not we with Abraham rejoice to see this day, wherein not only our nature in the person of our Lord Jesus is found to dwell for ever in those everlasting burnings; but, in and by him, our own persons also are brought so nigh thereunto, that God[c] doth set his sanctuary and tabernacle among us, and dwell with us; and (which is much more) maketh us ourselves to be the house[d] and the habitation[e], wherein he is pleased to dwell by his spirit; according to that of the apostle: "Ye[f] are the temple of the living God, as God hath said: I will dwell in them and

[t] Num. chap. 12. ver. 6, 7, 8. Exod. chap. 33. ver. 11.

[u] Exod. chap. 33. ver. 19, 20.

[x] Esai. chap. 41. ver. 8. 2 Chron. chap. 20. ver. 7. Jam. chap. 2. ver. 23.

[y] Rom. chap. 4. ver. 11, 16. Gal. chap. 3. ver. 7.

[z] Gen. chap. 18. ver. 27.

[a] 2 Pet. chap. 2. ver. 11.

[b] Esai. chap. 6. ver. 2.

[c] Lev. chap. 26. ver. 11, 12. Ezek. chap. 37. ver. 26, 27. Rev. chap. 21. ver. 3.

[d] Heb. chap. 3. ver. 6.

[e] Eph. chap. 2. ver. 22.

[f] 2 Cor. chap. 6. ver. 16.

walk in them, and I will be their God and they shall be my people;" and that most admirable prayer, which our Saviour himself made unto his Father in our behalf: "I[g] pray not for these alone, but for them also which shall believe on me through their word: that they all may be one, as thou Father art in me, and I in thee, that they also may be one in us; that the world may believe that thou hast sent me. I in them, and thou in me, that they may be made perfect in one; and that the world may know that thou hast sent me, and hast loved them as thou hast loved me.

To compass this conjunction betwixt God and us, he that was to be our JESUS[h] or Saviour, must of necessity also be IMMANUEL; which being interpreted is, "God with us;" and therefore in his person to be Immanuel, that is, God dwelling with our flesh; because he was by his office too to be Immanuel, that is, he who must make God to be at one with us. For this being his proper office, to be "Mediator[i] between God and men," he must partake with both: and being from all eternity consubstantial with his Father, he must at the appointed time become likewise consubstantial with his children. "Forasmuch[k] then as the children are partakers of flesh and blood; he also himself likewise took part of the same," saith the apostle. We read in the Roman history, that the Sabines and the Romans joining battle together, upon such an occasion as is mentioned in the last chapter of the book of Judges; of the children of Benjamin, catching every man a wife of the daughters of Shiloh; the women being daughters to the one side, and wives to the other, interposed themselves and took up the quarrel, so that by the mediation of these, who had a peculiar interest in either side, and by whose means this new alliance was contracted betwixt the two adverse parties; they who

[g] John, chap. 17. ver. 20, 21, 22, 23.

[h] Matt. chap. 1. ver. 21, 23. See Anselm's *Cur Deus homo.*

[i] 1 Tim. chap. 2. ver. 5.

[k] Heb. chap. 2. ver. 14.

before stood upon highest terms of hostility, did[l] not only entertain peace, but also joined themselves together into one body and one state.

God and we were "enemies[m]," before we were "reconciled to him by his Son." He that is to be "our[n] peace," and to "reconcile us unto God," and to "slay this enmity," must have an interest in both the parties that are at variance, and have such a reference unto either of them, that he may be able to send this comfortable message unto the sons of men; "Go[o] to my brethren, and say unto them: I ascend unto my Father, and your Father, and to my God, and your God." For as long as "he[p] is not ashamed to call us brethren; God[q] is not ashamed to be called our God;" and his entering of our appearance, in his own name and ours, after this manner: "Behold[r], I, and the children which God hath given me;" is a motive strong enough to appease his Father, and to turn his favourable countenance towards us: as on the other side, when we become unruly and prove rebellious children; no reproof can be more forcible, nor inducement so prevalent, if there remain any spark of grace in us, to make us cast down our weapons and yield, than this. "Do[s] ye thus requite the Lord, O foolish people and unwise? Is not he thy Father that hath bought thee?" and bought thee "not[t] with corruptible things, as silver and gold, but with the precious blood" of his own Son?

How dangerous a matter it is to be at odds with God, old Eli sheweth by this main argument: "If[u] one man sin against another, the Judge shall judge him: but if a man sin against the Lord, who shall plead or intreat for him?" and Job, before him: "He[w] is not a man as I

[l] Sic pax facta, fœdusque percussum: secutaque res mira dictu, ut relictis sedibus suis novam in urbem hostes demigrarent, et cum generis suis avitas opes pro dote sociarent. L. Flor. histor. Rom. lib. 61. cap. 1.

[m] Rom. chap. 5. ver. 10.
[n] Eph. chap. 2. ver. 14, 16.
[o] John, chap. 20. ver. 17.
[p] Heb. chap. 2. ver. 11.
[q] Heb. chap. 11. ver. 16.
[r] Ibid. chap. 2. ver. 13.
[s] Deut. chap. 32. ver. 6.
[t] 1 Pet. chap. 1. ver. 17, 18, 19.
[u] 1 Sam. chap. 2. ver. 25.
[w] Job, chap. 9. ver. 32, 33.

am, that I should answer him, and we should come together in judgment: neither is there any day's-man or umpire betwixt us, that may lay his hand upon us both." If this general should admit no manner of exception, then were we in a woful case, and had cause to weep much more than St. John did in the Revelation; when none[x] was found "in heaven, nor in earth, nor under the earth, that was able to open the book" which he saw in the right hand of him which sat upon the throne, "neither to look thereon." But as St John was wished there, to refrain his weeping, because "the[y] Lion of the tribe of Juda, the root of David, had prevailed to open the book, and loose the seven seals thereof:" so he himself elsewhere giveth the like comfort unto all of us in particular. "If[z] any man sin, we have an advocate with the Father, Jesus Christ the righteous: and he is a propitiation for our sins; and not for ours only, but also for the sins of the whole world."

For as there[a] is one God, so there is "one Mediator between God and men, the man Christ Jesus, who gave himself a ransom for all;" and in discharge of this his office of mediation, as the only fit umpire to take up this controversy, was to lay his hand as well upon God the party so highly offended, as upon man the party so basely offending. In things concerning God, the priesthood of our Mediator is exercised; "For[b] every high priest is taken from among men, and ordained for men in things pertaining to God." The parts of his priestly function are two, satisfaction and intercession: the former whereof giveth contentment to God's justice; the latter soliciteth his mercy, for the application of this benefit to the children of God in particular. Whereby it cometh to pass, that God in shewing[c] mercy upon whom he will shew mercy, is yet for his justice no loser: being both "just[d], and the justifier of him which believeth in Jesus."

[x] Rev. chap. 5. ver. 3, 4.
[y] Rev. chap. 5. ver. 5.
[z] 1 John, chap. 2. ver. 1, 2.
[a] 1 Tim. chap. 2. ver. 5, 6.
[b] Heb. chap. 5. ver. 1. and chap. 2. ver. 17.
[c] Rom. chap. 9. ver. 15, 16.
[d] Rom. chap. 3. ver. 26.

By virtue of his intercession, our Mediator appeareth[e] in the presence of God for us, and maketh[f] request for us. To this purpose, the apostle noteth, in the fourth to the Hebrews, I. "That[g] we have a great high priest, that is passed into the heavens, Jesus the Son of God." II. "That[h] we have not an high priest which cannot be touched with the feelings of our infirmities, but was in all things tempted as we are, yet without sin." Betwixt the having of such, and the not having of such an intercessor, betwixt the height of him in regard of the one, and the lowliness in regard of his other nature, standeth the comfort of the poor sinner. He must be such a suitor as taketh our case to heart: and therefore "in[i] all things it behoved him to be made like unto his brethren, that he might be a merciful and faithful high priest." In which respect as it was needful he should partake with our flesh and blood, that he might be tenderly affected unto his brethren: so likewise for the obtaining of so great a suit, it behoved he should be most dear to God the Father, and have so great an interest in him, as he might always be sure to be heard[k] in his requests: who therefore could be no other, but he of whom the Father testified from heaven; "This[l] is my beloved Son in whom I am well pleased." It was fit our intercessor should be man, like unto ourselves; that we might "boldly[m]" come to him, and "find grace to help in time of need:" it was fit he should be God, that he might boldly go to the Father, without any way disparaging him, as being his "fellow[n]," and "equal[o]."

But such was God's love to justice, and hatred to sin; that he would not have his justice swallowed up with mercy, nor sin pardoned without the making of fit reparation. And therefore our Mediator must not look to

[e] Heb. chap. 9. ver. 24.
[f] Rom. chap. 8. ver. 34. Heb. chap. 7. ver. 15.
[g] Heb. chap. 4. ver. 14.
[h] Ibid. ver. 15.
[i] Heb. chap. 2. ver. 17.
[k] John, chap. 11. ver. 42.
[l] Matt. chap. 3. ver. 17.
[m] Heb. chap. 4. ver. 16.
[n] Zach. chap. 13. ver. 7.
[o] Philipp. chap. 2. ver. 6.

procure for us a simple pardon without more ado; but must be a "propitiation[p]" for our sins, and redeem us by fine and "ransom[q]:" and so not only be the master of our requests, to intreat the Lord for us; but also take upon him the part of an "advocate[r]" to plead full satisfaction made by himself, as our "surety[s]," unto all the debt wherewith we any way stood chargeable. Now the satisfaction which our surety bound himself to perform in our behalf, was a double debt: the principal and the accessory. The principal debt is obedience to God's most holy law, which man was bound to pay as a perpetual tribute to his Creator, although he had never sinned; but, being now by his own default become bankrupt, is not able to discharge in the least measure. His surety therefore being to satisfy in his stead, none will be found fit to undertake such a payment, but he who is both God and man.

Man it is fit he should be, because man was the party that by the articles of the first covenant was tied to this obedience; and it was requisite that, "as[t] by one man's disobedience many were made sinners, so by the obedience of one man likewise many should be made righteous." Again, if our Mediator were only God, he could have performed no obedience, the Godhead being free from all manner of subjection: and if he were a bare man, although he had been as perfect as Adam in his integrity, or the angels themselves; yet being left unto himself amidst all the temptations of Satan and this wicked world, he should be subject to fall, as they were: or if he should hold out, as "the[u] elect angels" did; that must have been ascribed to the grace and favour of another: whereas the giving of strict satisfaction to God's justice was the thing required in this behalf. But now being God as

[p] ἱλασμὸς. Rom. chap. 3. ver. 25. 1 John, chap. 2. ver. 2. and chap. 4. ver. 10.

[q] λύτρον ἀντὶ πολλῶν. Matth. chap. 20. ver. 28. ἀντίλυτρον ὑπὲρ πάντων. 1 Tim. chap. 2. ver. 6. See Job, chap. 33. ver. 24.

[r] 1 John, chap. 2. ver. 1.

[s] Heb. chap. 7. ver. 22.

[t] Rom. chap. 5. ver. 19.

[u] 1 Tim. chap. 5. ver. 21.

well as man, he by his own "eternal[w] Spirit" preserved himself without spot: presenting a far more satisfactory obedience unto God, than could have possibly been performed by Adam in his integrity.

For, beside the infinite difference that was betwixt both their persons, which maketh the actions of the one beyond all comparison to exceed the worth and value of the other: we know that Adam was not able to make himself holy; but what holiness he had, he received from him who created him according to his own image: so that whatsoever obedience Adam had performed, God should have eaten[x] but of the fruit of the vineyard which himself had planted; and "of[y] his own" would all that have been, which could be given unto him. But Christ did himself sanctify that human nature which he assumed, according to his own saying, "For[z] their sakes I sanctified myself:" and so out of his own peculiar store did he bring forth those precious treasures of holy obedience, which for the satisfaction of our debt he was pleased to tender unto his Father. Again, if Adam had done all things which were commanded him, he must for all that have said: "I[a] am an unprofitable servant; I have done that which was my duty to do." Whereas in the voluntary obedience, which Christ subjected himself unto, the case stood far otherwise.

True it is, that if we respect him in his human nature, "his[b] Father is greater than he;" and he is his Father's "servant[c]:" yet in that he said, and most truly said: "that God was his Father," the[d] Jews did rightly infer from thence, that he thereby "made himself equal with God;" the[e] Lord of Hosts himself hath proclaimed him to be "the man that is his fellow." Being such a man therefore, and so highly born, by the privilege of his

[w] Heb. chap. 9. ver. 14.
[x] 1 Cor. chap. 9. ver. 7.
[y] 1 Chron. chap. 29. ver. 14, 16.
[z] John, chap. 17. ver. 19.
[a] Luke, chap. 17. ver. 10.
[b] John, chap. 14. ver. 18.
[c] Esai. chap. 53. ver. 11. Matt. chap. 12. ver. 18.
[d] John, chap. 5. ver. 18.
[e] Zach. chap. 13. ver. 7.

birth-right, he might have claimed an exemption from the ordinary service whereunto all other men are tied: and by being the[f] King's Son, have freed himself from the payment of that tribute which was to be exacted at the hands of strangers. When the[g] Father brought this his first begotten into the world, he said, "Let all the angels of God worship him:" and at the very instant wherein the Son advanced our nature into the highest pitch of dignity, by admitting it into the unity of his sacred person, that nature so assumed was worthy to be crowned with all glory and honour: and he in that nature might then have set himself down at[h] the right hand of the throne of God, tied to no other subjection than now he is, or hereafter shall be, when after the end of this world he shall have delivered up the kingdom to God the Father. For then also, in regard of his assumed nature, he "shall[i] be subject unto him that put all other things under him."

Thus the Son of God, if he had minded only his own things, might at the very first have attained unto the joy that was set before him: but looking "on[k] the things of others," he chose rather to come by a tedious way and wearisome journey unto it, not challenging the privilege of a son, but taking upon him the form of a mean servant. Whereupon in the days of his flesh, he did not serve as an honourable commander in the Lord's host, but as an ordinary soldier, he "made himself of no reputation," for the time as it were emptying[l] himself of his high state and dignity, "he humbled himself, and became obedient" until his death; being content all his life long to be "made[m] under the law:" yea, so far, that as he was sent "in[n] the likeness of sinful flesh," so he disdained not to be subject himself unto the law, which properly did concern sinful flesh. And therefore howsoever circumcision

[f] Matt. chap. 17. ver. 25, 26.
[g] Heb. chap. 1. ver. 6.
[h] Heb. chap. 12. ver. 2.
[i] 1 Cor. chap. 15. ver. 27.
[k] Philipp. chap. 2. ver. 4, 5, 7, 8.
[l] Ἑαυτὸν ἐκένωσε. Philipp. chap. 2. ver. 7.
[m] Gal. chap. 4. ver. 4.
[n] Rom. chap. 8. ver. 3.

was by right appliable only unto such as were "dead[o] in their sins, and the circumcision of their flesh;" yet he, in whom there was no body of the sins of the flesh to be put off, submitted himself notwithstanding thereunto: not only to testify his communion with the fathers of the old Testament; but also by this means to tender unto his Father a bond, signed with his own blood, whereby he made himself in our behalf a debtor unto the law. "For I testify," saith the apostle, "to[p] every man that is circumcised, that he is a debtor unto the whole law."

In like manner baptism appertained properly unto such as were defiled, and had need to have their sins[q] washed away: and therefore when all the land of Judea and they of Jerusalem went out unto John, "they[r] were all baptized of him in the river Jordan, confessing their sins." Among the rest came our Saviour also: but the Baptist considering that he had need to be baptized by Christ, and Christ no need at all to be baptized by him, refused to give way unto that action, as altogether unbefitting the state of that immaculate Lamb of God, who was to take away the sin of the world. Yet did our Mediator submit himself to that ordinance of God also: not only to testify of his communion with the Christians of the new Testament; but especially (which is the reason yielded by himself) because "it[s] became him thus to fulfil all righteousness." And so having fulfilled all righteousness, whereunto the meanest man was tied, in the days of his pilgrimage, which was more than he needed to have undergone, if he had respected only himself: the works which he performed were truly works of supererogation, which might be put upon the account of them whose debt he undertook to discharge; and being performed by the person of the Son of God, must in that respect not only be equivalent, but infinitely over-value the obedience of Adam and

[o] Col. chap. 2. ver. 11, 13. [p] Gal. chap. 5. ver. 3.

[q] Acts, chap. 22. ver. 16.

[r] Matt. chap. 3. ver. 6. Mark. chap. 1. ver. 5.

[s] Matt. chap. 3. ver. 15.

all his posterity, although they had remained in their integrity, and continued until this hour, instantly serving God day and night. And thus for our main and principal debt of obedience, hath our Mediator given satisfaction unto the justice of his Father; with "good[t] measure, pressed down, shaken together and running over."

But beside this, we were liable unto another debt, which we have incurred by our default, and drawn upon ourselves by way of forfeiture and nomine pœnæ. For as "Obedience[u]" is a due "debt," and God's servants in regard thereof are truly debtors: so likewise is sin a "debt[v]," and sinners "debtors[w]," in regard of the penalty due for the default. And as the payment of the debt which cometh nomine pœnæ, dischargeth not the tenant afterwards from paying his yearly rent, which of itself would have been due, although no default had been committed: so the due payment of the yearly rent, after the default hath been made, is no sufficient satisfaction for the penalty already incurred. Therefore our surety, who standeth chargeable with all our debts, as he maketh payment for the one by his active, so he must make amends for the other by his passive obedience: he must first "suffer[x], and then enter into his glory." "For[y] it became him, for whom are all things, and by whom are all things, in bringing many sons unto glory, to make the captain of their salvation perfect (that is, a perfect accomplisher of the works which he had undertaken) through sufferings."

The Godhead is of that infinite perfection, that it cannot possibly be subject to any passion. He therefore that had no other nature but the Godhead, could not pay such a debt as this; the discharge whereof consisted in suffering and dying. It was also fit, that God's justice should have been satisfied in that nature which had transgressed; and that the same nature should suffer the pun-

[t] Luke, chap. 6. ver. 38.

[u] Ibid. chap. 17. ver. 10. Rom. chap. 8. ver. 12. Gal. chap. 5. ver. 3.

[v] Matt. chap. 6. ver. 12. compared with Luke, chap. 11. ver. 4.

[w] ὀφειλέται. Luke, chap. 13. ver. 4. Matt. chap. 18. ver. 16.

[x] Luke, chap. 24. ver. 26. [y] Heb. chap. 2. ver. 10.

ishment, that had committed the offence. "Forasmuch[z] then as the children were partakers of flesh and blood, he also himself likewise took part of the same: that through death he might destroy him that had the power of death, that is, the Devil; and deliver them who through fear of death were all their life time subject to bondage." Such and so great was the love of God the Father towards us, that "he[a] spared not his own Son, but delivered him up for us all:" and so transcendent was the love of the Son of God towards the sons of men, that he desired not to be spared; but rather than they should lie under the power of death, was of himself most willing to suffer death for them: which seeing in that infinite nature, which by eternal generation he received from his Father, he could not do, he resolved in the appointed time to take unto himself a mother, and out of her substance to have a body framed unto himself, wherein he might "become[b] obedient unto death, even the death of the cross," for our redemption. And therefore when he cometh into the world, he saith unto his Father: "A[c] body hast thou fitted me; Lo, I come to do thy will O God." "By the which will," saith the apostle[d], "we are sanctified, through the offering of the body of Jesus Christ once for all."

Thus we see it was necessary for the satisfaction of this debt, that our Mediator should be man: but he that had no more in him than a man, could never be able to go through with so great a work. For if there should be found a man as righteous as Adam was at his first creation, who would be content to suffer for the offence of others, his suffering possibly might serve for the redemption of one soul; it would not be sufficient ransom for those innumerable[e] multitudes that were to be "redeemed[f] to God out of every kindred, and tongue, and people, and nation." Neither could any man or angel be

[z] Heb. chap. 2. ver. 14, 15.
[a] Rom. chap. 8. ver. 12.
[b] Philipp. chap. 2. ver. 8.
[c] Heb. chap. 10. ver. 5, 7.
[d] Heb. ver. 9, 10.
[e] Rev. chap. 7. ver. 9.
[f] Rev. chap. 5. ver. 9.

able to hold out, if a punishment equivalent to the endless sufferings of all the sinners in the world should at once be laid upon him. Yea, the very powers of Christ himself, upon whom "the[g] spirit of might did rest," were so shaken in this sharp encounter, that he, who was the most accomplished pattern of all fortitude, stood "sore[h] amazed," and with "strong[i] crying and tears" prayed that, "if[k] it were possible, the hour might pass from him."

This[l] man therefore being to offer one sacrifice for sins for ever; to the burning of that sacrifice he must not only bring the coals[m] of his love as strong as death, and as ardent as the fire which hath a most vehement flame, but he must add thereunto those everlasting[n] burnings also, even the flames of his most glorious deity: and therefore "through[o] the eternal spirit must he offer himself without spot unto God;" that thereby he might obtain[p] for us an eternal redemption. The blood whereby the Church is purchased, must be "God's[q] own blood:" and to that end must "the Lord[r] of glory be crucified;" "the[s] Prince and Author of life be killed; he whose eternal "generation[t] no man can declare, be cut off out of the land of the living;" and the man that is God's own fellow be thus smitten; according to that which God himself foretold by his prophet. "Awake[u], O sword, against my shepherd, and against the man that is my fellow, saith the Lord of Hosts: smite the shepherd, and the sheep shall be scattered." The people of Israel, we read, did so value the life of David their king, that they counted him to be worth ten[v] thousand of them-

[g] Esai. chap. 11. ver. 2.
[h] Mark, chap. 14. ver. 33.
[i] Heb. chap. 5. ver. 7.
[k] Mark, chap. 14. ver. 35, 36.
[l] Heb. chap. 10. ver. 12.
[m] Cant. chap. 8. ver. 6.
[n] Esai. chap. 33. ver. 14.
[o] Heb. chap. 9. ver. 14.
[p] Heb. chap. 9. ver. 12.
[q] Acts, chap. 20. ver. 28.
[r] 1 Cor. chap. 2. ver. 8.
[s] Acts, chap. 3. ver. 15.
[t] Esai. chap. 53. ver. 8.
[u] Zach. chap. 13. ver. 7. with Matt. chap. 26. ver. 31.
[v] 2 Sam. chap. 18. ver. 3.

selves: how shall we then value the life of David's[w] Lord, who is "the[x] blessed and only Potentate, the King of kings, and Lord of lords?" It was indeed our nature that suffered, but he that suffered in that nature "is[y] over all, God blessed for ever:" and for such a person to have suffered but one hour, was more than if all other persons had suffered ten thousand millions of years.

But put case also, that the life of any other singular man might be equivalent to all the lives of whole mankind; yet the laying down of that life would not be sufficient to do the deed, unless he that had power to lay it down had power likewise to take it up again. For, to be detained always in that prison, "from[z] whence there is no coming out before the payment of the uttermost farthing;" is to lie always under execution, and to quit the plea of that full payment of the debt wherein our surety stood engaged for us. And therefore the apostle upon that ground doth rightly conclude, that "if[a] Christ be not raised, our faith is vain, we are yet in our sins:" and consequently, that as he must be "delivered[b] to death for our offences," so he must be "raised again for our justification."

Yea, our Saviour himself knowing full well what he was to undergo for our sakes, told us before-hand, that the Comforter whom he would send unto us, should "convince[c] the world," that is, fully satisfy the consciences of the sons of men, concerning that everlasting[d] righteousness, which was to be brought in by him, upon this very ground: "Because I go to my father and ye see me no more." For if he had broken prison and made an escape, the payment of the debt, which as our surety he took upon himself, being not yet satisfied, he should have been seen here again: heaven would not have held him, more than paradise did Adam, after he had fallen into

[w] Matt. chap. 22. ver. 43, 44.
[x] 1 Tim. chap. 6. ver. 15. Rev. chap. 19. ver. 16.
[y] Rom. chap. 9. ver. 5.
[z] Matt. chap. 5. ver. 26.
[a] 1 Cor. chap. 15. ver. 17.
[b] Rom. chap. 4. ver. 25.
[c] John, chap. 16. ver. 10.
[d] Dan. chap. 8. ver. 14.

God's debt and danger. But our Saviour raising himself from the dead, presenting himself in heaven before him unto whom the debt was owing, and maintaining his standing there, hath hereby given good proof, that he is now a free man, and hath fully discharged that debt of ours for which he stood committed. And this is the evidence we have to shew of that righteousness, whereby we stand justified in God's sight: according to that of the apostle, "Who[e] shall lay any thing to the charge of God's elect? It is God that justifieth: who is he that condemneth? It is Christ that died, yea rather that is risen again; who is even at the right hand of God, who also maketh intercession for us."

Now although an ordinary man may easily part with his life: yet doth it not lie in his power to resume it again at his own will and pleasure. But he that must do the turn for us, must be able to say as our Jesus did: "I[f] lay down my life, that I might take it again. No man taketh it from me, but I lay it down of myself: I have power to lay it down, and I have power to take it again;" and in another place: "Destroy[g] this temple, and in three days I will raise it up;" saith he unto the Jews, "speaking of the temple of his body." An human nature then he must have had, which might be subject to dissolution: but being once dissolved, he could not by his own strength (which was the thing here necessarily required) raise it up again, unless he had declared himself "to[h] be the Son of God with power, by the resurrection from the dead." The Manhood could suffer, but not overcome the sharpness of death: the Godhead could suffer nothing, but overcome any thing. He therefore that was to suffer and to overcome death for us, must be partaker of both natures: that "being[i] put to death in the flesh," he might be able also to quicken himself by his own spirit.

[e] Rom. chap. 8. ver. 33, 34.
[f] John, chap. 10. ver. 17, 18.
[g] John, chap. 1. ver. 19, 21.
[h] Rom. chap. 1. ver. 4.
[i] 1 Pet. chap. 3. ver. 18.

And now are we come to that part of Christ's mediation, which concerneth the conveyance of "the[k] redemption of this purchased possession" unto the sons of men. A dear purchase indeed which was to be redeemed with no less price than the blood of the Son of God: but what should the purchase of a stranger have been to us? or what should we have been the better for all this, if we could not derive our descent from the purchaser, or raise some good title whereby we might estate ourselves in his purchase? Now this was the manner in former time in Israel, concerning redemptions, that unto him who was the next of kin, belonged the right of being Goel[l], or the Redeemer. And Job had before that left this glorious profession of his faith unto the perpetual memory of all posterity. "I[m] know that my Goel or Redeemer liveth, and at the last shall arise upon the dust (or, stand upon the earth.) And after this my skin is spent; yet in my flesh shall I see God; Whom I shall see for myself, and mine eyes shall behold, and not another" for me. Whereby we may easily understand, that his and our redeemer was to be the invisible God; and yet in his assumed flesh made visible even to the bodily eyes of those whom he redeemed. For if he had not thus assumed our flesh, how should we have been of his blood, or claimed any kindred to him? and unless the Godhead had by a personal union been unseparably conjoined unto that flesh, how could he therein have been accounted our next of kin?

For the better clearing of which last reason, we may call to mind that sentence of the apostle: "The[n] first man is of the earth earthy: the second man is the Lord from heaven." Where notwithstanding there were many millions of men in the world betwixt these two, yet we see our Redeemer reckoned the second man, and why? but because these two were the only men who could be accounted the prime fountains from whence all the rest of

[k] Eph. chap. 1. ver. 14.

[l] Ruth, chap. 3. ver. 12. and chap. 4. ver. 1, 3, 4, 7.

[m] Job, chap. 19. ver. 25, 26, 27.

[n] 1 Cor. chap. 15. ver. 47.

mankind did derive their existence and being. For as all men in the world by mean descents do draw their first original from the first man: so in respect of a more immediate influence of efficiency and operation do they owe their being unto the second man, as he is the Lord from heaven. This is God's own language from Jeremy; "Behold[o] I formed thee in the belly, I knew thee;" and this is David's acknowledgment for his part; "Thy[p] hands have made me and fashioned me;" "thou[q] hast covered me in my mother's womb:" "thou[r] art he that took me out of my mother's bowels;" and Job's, for his also; "Thy[s] hands have made me and fashioned me together round about; thou hast clothed me with skin and flesh, and hast fenced me with bones and sinews;" and the apostle's for us all; "In[t] him we live and move and have our being;" who inferreth also thereupon, both that "we are the offspring or generation of God;" and that "he is not far from every one of us;" this being to be admitted for a most certain truth, notwithstanding the opposition of all gainsayers, that God[u] doth more immediately concur to the generation and all other motions of the creature, than any natural agent doth or can do. And therefore, "if[w] by one man's offence, death reigned by one; much more they which receive abundance of grace and of the gift of righteousness, shall reign in life by one, Jesus Christ." Considering that this second man is not only as universal a principal of all our beings, as was that first, and so may sustain the common person of us all, as well as he; but is a far more immediate agent in the production thereof: not, as the first, so many generations removed from us, but more near unto us than our very next progenitors; and in that regard justly to be accounted our next of kin, even before them also.

[o] Jer, chap. 1. ver. 5.
[p] Psalm 119. ver. 73.
[q] Psalm 139. ver. 13.
[r] Ibid. 71. ver. 6.
[s] Job, chap. 10. ver. 8, 11.
[t] Acts, chap. 17. ver. 27, 28, 29.
[u] See Bradwardin. de causa Dei. lib. 1. cap. 3, et 4.
[w] Rom. chap. 5. ver. 17.

Yet is not this sufficient neither: but there is another kind of generation required, for which we must be beholding unto "the second man, the Lord from heaven;" before we can have interest in this purchased redemption. For as the guilt of the first man's transgressions is derived unto us by the means of carnal generation: so must the benefit of the second man's obedience be conveyed unto us by spiritual generation. And this must be laid down as a most undoubted verity: that, "except[x] a man be born again, he cannot see the kingdom of God;" and that every such must be "born[y], not of blood, nor of the will of the flesh, nor of the will of man, but of God." Now, as our Mediator in respect of the adoption of sons, which he hath procured for us, is[z] not ashamed to call us brethren: so in respect of this new birth, whereby he getteth us to a spiritual and everlasting life, he disdaineth not to own us as his children. When "thou[a] shalt make his seed an offering for sin, he shall see his seed:" saith the prophet Esaias. "A[b] seed shall serve him; it shall be accounted to the Lord for a generation:" saith his father David likewise of him. And he himself of himself: "Behold[c] I, and the children which God hath given me." Whence the apostle deduceth this conclusion: "Forasmuch[d] then as the children are partakers of flesh and blood, he also himself likewise took part of the same." He himself, that is, he was God equal to the Father: for who else was able to make this "new[e] creature," but the same God[f] that is the Creator of all things? no less power being requisite to the effecting of this, than was at the first to the producing of all things out of nothing: and these new babes[g] to be "born[h] of the Spirit;" who could

[x] John, chap. 3. ver. 3.
[y] Ibid. chap. 1. ver. 13.
[z] Heb. chap. 2. ver. 11.
[a] Esai, chap. 53. ver. 10.
[b] Psalm 22. ver. 30.
[c] Heb. chap. 2. ver. 13.
[d] Heb. chap. 2. ver. 14.
[e] 2 Cor. chap. 5. ver. 17. Eph. chap. 2. ver. 10. Gal. chap. 6. ver. 15.
[f] John, chap. 1. ver. 13. James, chap. 1. ver. 18. 1 Peter, chap. 1. ver. 3. 1 John, chap. 5. ver. 1.
[g] ἀρτιγέννητα βρέφη. 1 Peter, chap. 2. ver. 2. with chap. 1. ver. 22.
[h] John, chap. 3. ver. 5, 6, 8.

have power to send the Spirit, thus to beget them, but the Father and the Son from whom he proceeded? the same blessed Spirit, who framed the natural body of our Lord in the womb of the virgin, being to new mould and fashion every member of his mystical body unto his similitude and likeness.

For the further opening of which mystery, which went beyond the apprehension of Nicodemus[i], though a master of Israel, we are to consider, that in every perfect generation, the creature produced receiveth two things from him that doth beget it, life and likeness. A curious limner draweth his own son's portraiture to the life, as we say: yet because there is no true life in it but a likeness only; he cannot be said to be the begetter of his picture, as he is of his son. And some creatures there be that are bred out of mud or other putrid matter: which although they have life, yet because they have no correspondence in likeness unto the principle from whence they were derived, are therefore accounted to have but an improper and equivocal generation. Whereas in the right and proper course of generation (others being esteemed but monstrous births that swerve from that rule) every creature begetteth his like:

——— nec imbellem feroces
Progenerant aquilæ columbam.

Now touching our spiritual death and life, these sayings of the apostle would be thought upon; "We[k] thus judge, that if one died for all, then were all dead: and that he died for all, that they which live, should not henceforth live unto themselves, but unto him which died for them and rose again." "God[l] who is rich in mercy, for his great love wherewith he loved us, even when we were dead in our sins, hath quickened us together with Christ." "And[m] you being dead in your sins, and the uncircumcision of your flesh, hath he quickened together

[i] John, chap. 3. ver. 4, 9, 10.
[k] 2 Cor. chap. 5. ver. 14, 15.
[l] Eph. chap. 2. ver. 4, 5.
[m] Col. chap. 2. ver, 13.

with him, having forgiven you all trespasses." "I[n] am crucified with Christ. Nevertheless I live, yet not I, but Christ liveth in me: and the life which I now live in the flesh, I live by the faith of the Son of God, who loved me and gave himself for me." From all which we may easily gather, that if by the obedience and sufferings of a bare man, though never so perfect, the most sovereign medicine that could be thought upon should have been prepared for the curing of our wounds: yet all would be to no purpose, we being found dead, when the medicine did come to be applied.

Our physician therefore must not only be able to restore us unto health, but unto life itself: which none can do, but the Father, Son, and Holy Ghost; one God, blessed for ever. To which purpose, these passages of our Saviour are also to be considered: "As[o] the Father hath life in himself: so hath he given to the Son to have life in himself." "As[p] the living Father hath sent me, and I live by the Father: so he that eateth me, even he shall live by me." "I[q] am the living bread which came down from heaven; if any man eat of this bread, he shall live for ever: and the bread that I will give is my flesh, which I will give for the life of the world." The substance whereof is briefly comprehended in this saying of the apostle: "The[r] last Adam was made a quickening spirit." An Adam therefore and perfect man must he have been; that his flesh, given for us upon the cross, might be made the conduit to convey life unto the world: and a quickening spirit he could not have been, unless he were God, able to make that flesh an effectual instrument of life by the operation of his blessed spirit. For, as himself hath declared, "It[s] is the spirit that quickeneth; without it, the flesh would profit nothing."

As for the point of similitude and likeness, we read of Adam, after his fall, that he "begat[t] a son in his own

[n] Gal. chap. 2. ver. 20.
[o] John, chap. 5. ver. 26.
[p] John, chap. 6. ver. 57.
[q] Ibid. ver. 51.
[r] 1 Cor. chap. 15. ver. 45.
[s] John, chap. 6. ver. 63.
[t] Gen. chap. 5. ver. 3.

likeness after his image." And generally, as well touching the carnal as the spiritual generation, our Saviour hath taught us this lesson, "That[u] which is born of the flesh, is flesh; and that which is born of the Spirit, is Spirit." Whereupon the apostle maketh this comparison betwixt those who are born of that first man, who is of the earth earthy, and of the second man, who is the Lord from heaven. "As[w] is the earthy, such are they that are earthy; and as is the heavenly, such are they also that are heavenly: and as we have borne the image of the earthy, we shall also bear the image of the heavenly." We shall indeed hereafter bear it in full perfection: when "The[x] Lord Jesus Christ shall change our vile body, that it may be fashioned like unto his glorious body; according to the working, whereby he is able even to subdue all things unto himself." Yet in the mean time also, such a conformity is required in us unto that heavenly man, that "our[y] conversation must be in heaven, whence we look for this Saviour:" and that we must "put[z] off, concerning the former conversation, that old man, which is corrupt according to the deceitful lusts, and be renewed in the spirit of our mind; and put on the new man, which after God is created in righteousness and true holiness." For as in one particular point of domestical authority, "the[a] man is said to be the image and glory of God," and the "Woman the glory of the man:" so in a more universal manner is Christ said to be "the[b] image of God," even "the[c] brightness of his glory, and the express image of his person;" and we "to[d] be conformed to his image, that he might be the first born among those many brethren," who in that respect are accounted "the[e] glory of Christ."

We read in the holy story, that God "took[f] of the spirit which was upon Moses, and gave it unto the seventy

[u] John, chap. 3. ver. 6.
[w] 1 Cor. chap. 15. ver. 48, 49.
[x] Philipp. chap. 3. ver. 21.
[y] Ibid. ver. 20.
[z] Eph. chap. 4. ver. 22, 23, 24.
[a] 1 Cor. chap. 11. ver. 7.
[b] 2 Cor. chap. 4. ver. 4.
[c] Heb. chap. 1. ver. 3.
[d] Rom. chap. 8. ver. 29.
[e] 2 Cor. chap. 8. ver. 23.
[f] Num. chap. 11. ver. 17, 25.

elders;" that they might bear the burden of the people with him, and that he might not bear it, as before he had done, himself alone. It may be, his burden being thus lightened, the abilities that were left him for government were not altogether so great, as the necessity of his former employment required them to have been: and in that regard, what was given to his assistants might perhaps be said to be taken from him. But we are sure the case was otherwise in him of whom now we speak: unto whom "God[g] did not thus give the spirit by measure." And therefore although so many millions of believers do continually receive this "supply[h] of the Spirit of Jesus Christ;" yet neither is that fountain any way exhausted, nor the plenitude of that well-spring of grace any whit impaired or diminished: it being God's pleasure "That[i] in him should all fulness dwell;" and that "of[k] his fulness all we should receive grace for grace." That as in the natural generation there is such a correspondence in all parts betwixt the begetter and the infant begotten, that there is no member to be seen in the Father, but there is the like answerably to be found in the child, although in a far less proportion: so it falleth out in this spiritual, that for every grace which in a most eminent manner is found in Christ, a like grace will appear in God's child, although in a far inferior degree; similitudes and likeness being defined by the logicians to be comparisons made in quality, and not in quantity.

We are yet further to take it into our consideration, that by thus enlivening and fashioning us according to his own image, Christ's purpose was not to raise a seed unto himself dispersedly and distractedly, but to "gather[l] together in one, the children of God that were scattered abroad;" yea and to "bring[m] all unto one head by himself, both them which are in heaven and them which are on the earth;" that as in the tabernacle, "the[n] vail di-

[g] John, chap. 3. ver. 34.
[h] Philipp. chap. 1. ver. 19.
[i] Col. chap. 1. ver. 19.
[k] John, chap. 1. ver. 16.
[l] John, chap. 11. ver. 52.
[m] Eph. chap. 1. ver. 10.
[n] Exod. chap. 26. ver. 33.

vided between the holy place and the most Holy," but the curtains which covered them both were so coupled together with the taches, that it might still "be[o] one tabernacle:" so the Church militant and triumphant, typified thereby, though distant as far the one from the other as heaven is from earth, yet is made but one tabernacle in Jesus Christ; "in[p] whom all the building fitly framed together groweth unto an holy temple in the Lord, and in whom all of us are builded together for an habitation of God through the spirit."

The bond of this mystical union betwixt Christ and us (as[q] elsewhere hath more fully been declared) is on his part that quickening[r] spirit, which being in him as the head, is from thence diffused to the spiritual animation of all his members: and on our part faith[s], which is the prime act of life wrought in those who are capable of understanding by that same spirit. Both whereof must be acknowledged to be of so high a nature, that none could possibly by such ligatures knit up so admirable a body, but he that was God Almighty. And therefore although we did suppose such a man might be found who should perform the law for us, suffer the death that was due to our offence and overcome it; yea and whose obedience and sufferings should be of such value, that it were sufficient for the redemption of the whole world: yet could it not be efficient to make us live by faith, unless that man had been able to send God's spirit to apply the same unto us.

Which as no bare man or any other creature whatsoever can do, so for faith we are taught by St. Paul[t] that it is the operation of God, and a work of his power, even of that same power wherewith Christ himself was raised from the dead. Which is the ground of that prayer

[o] Exod. chap. 26. ver. 6, 11. [p] Eph. chap. 2. ver. 21, 22.

[q] Sermon to the Commons house of Parliament, anno 1620. vol. 2. pag. 415.

[r] John, chap. 6. ver. 63. 1 Cor. chap. 6. ver. 17. and chap. 15. ver. 45. Philipp. chap. 2. ver. 1. Rom. chap. 8. ver. 9. 1 John, chap. 3. ver. 24. and chap. 4. ver. 13.

[s] Gal. chap. 2. ver. 20. and chap. 5. ver. 5. and chap. 3. ver. 11. Eph. chap. 3. ver. 17.

[t] Col. chap. 2. ver. 12. 2 Thess. chap. 1. ver. 11.

of his, that the eyes of our understanding being enlightened, we might know "what" is the exceeding greatness of his power to us-ward who believe; according to the working of his mighty power, which he wrought in Christ, when he raised him from the dead, and set him at his own right hand in the heavenly places far above all principality, and power, and might, and every name that is named not only in this world, but also in that to come: and hath put all things under his feet, and gave him to be head over all things to the Church, which is his body, the fulness of him that filleth all in all."

Yet was it fit also, that this head should be of the same nature with the body which is knit unto it: and therefore that he should so be God, as that he might partake of our flesh likewise. "For[w] we are members of his body," saith the same apostle, "of his flesh, and of his bones." And, "except[x] ye eat the flesh of the Son of man," saith our Saviour himself, "and drink his blood, ye have no life in you." "He[y] that eateth my flesh, and drinketh my blood, dwelleth in me, and I in him." Declaring thereby, first, that by his mystical and supernatural union, we are as truly conjoined with him, as the meat and drink we take is with us, when by the ordinary work of nature, it is converted into our own substance. Secondly, that this conjunction is immediately made with his human nature. Thirdly, that the "Lamb[z] slain," that is, "Christ[a] crucified," hath by that death of his, made his flesh broken, and his blood poured out for us upon the cross, to be fit food for the spiritual nourishment of our souls, and the very well-spring from whence, by the power of his Godhead, all life and grace is derived unto us.

Upon this ground it is, that the apostle telleth us, that we "have[b] boldness to enter into the Holiest by the blood of Jesus, by a new and living way which he hath conse-

[u] Ephes. chap. 1. ver. 19. 20, &c. [w] Ibid. chap. 5. ver. 30.
[x] John, chap. 6. ver. 53. [y] Ibid. ver. 56.
[z] Rev. chap. 5. ver. 12. and chap. 13. ver. 8.
[a] 1 Cor. chap. 1. ver. 23. and chap. 2. ver. 2.
[b] Heb. chap. 10. ver. 19, 20.

crated for us, through the vail, that is to say, his flesh." That as in the tabernacle, there was no passing from the Holy to the most Holy place, but by the vail; so now there is no passage to be looked for from the Church militant to the Church triumphant, but by the flesh of him, who hath said of himself, "I[c] am the way, the truth and the life; no man cometh unto the Father but by me." Jacob in his dream beheld "a[d] ladder set upon the earth, the top whereof reached to heaven, and the angels of God ascending and descending on it, the Lord himself standing above it." Of which vision none can give a better interpretation than he who was prefigured therein, gave unto Nathanael: "Hereafter[e] you shall see heaven opened, and the angels of God ascending and descending upon the Son of man." Whence we may well collect, that the only means whereby God standing above, and his Israel lying here below are conjoined together, and the only ladder whereby heaven may be scaled by us, is the Son of man; the type of whose flesh, the vail, was therefore commanded to be made[f] with cherubims, to shew that we come "to[g] an innumerable company of angels," when we come to "Jesus, the Mediator of the New Testament:" who as the head of the Church hath power to "send[h] forth all those ministering spirits, to minister for them who shall be heirs of salvation."

Lastly, we are to take it into our consideration, that as in things concerning God, the main execution of our Saviour's priesthood doth consist; so in things concerning man, he exerciseth both his prophetical office, whereby he openeth the will of his Father unto us, and his kingly, whereby he ruleth and protecteth us. It was indeed a part of the[i] priest's office in the old Testament, to instruct the people in the law of God, and yet were they[k] distin-

[c] John, chap. 14. ver. 6. [d] Gen. chap. 28. ver. 12, 13.
[e] John, chap. 1. ver. 51.
[f] Exod. chap. 26. ver. 31. and chap. 36. ver. 35.
[g] Heb. chap. 12. ver. 22, 24. [h] Heb. chap. 1. ver. 14.
[i] Deut. chap. 33. ver. 10. Hag. chap. 2. ver. 11. Mal. chap. 2. ver. 7.
[k] Esai. chap. 28. ver. 7. Jer. chap. 6. ver. 13. and chap. 8. ver. 10. and chap. 14. ver. 18. and chap. 23. ver. 11, 33, 34. Lam. chap. 2. ver. 20.

guished from prophets: like as in the new Testament also, prophets[l] as well as apostles, are made a different degree from ordinary pastors and teachers, who received not their doctrine by immediate inspiration from heaven, as those other "Holy[m] men of God did, who spake as they were moved by the Holy Ghost." Whence St. Paul putteth the Hebrews in mind, that "God[n] who in sundry parts and in sundry manners spake in time past unto the fathers by the prophets, hath in these last days spoken unto us by his Son" Christ Jesus: whom therefore he stileth "the[o] apostle," as well as "the high priest of our profession, who was faithful to him that appointed him, even as Moses was in all his house."

Now Moses, we know, had a singular preeminence above all the rest of the prophets: according to that ample testimony which God himself giveth of him: "If[p] there be a prophet among you, I the Lord will make myself known unto him in a vision, and will speak unto him in a dream. My servant Moses is not so, who is faithful in all mine house: with him will I speak mouth to mouth, even apparently, and not in dark speeches; and the similitude of the Lord shall he behold." And therefore we find, that our Mediator in the execution of his prophetical office is in a more peculiar manner likened unto Moses: which he himself did thus foretell, "The[q] Lord thy God will raise up unto thee a prophet from the midst of thee, of thy brethren, like unto me; and unto him ye shall hearken. According to all that thou desirest of the Lord thy God in Horeb, in the day of the assembly, saying, Let me not hear again the voice of the Lord my God; neither let me see this great fire any more, that I die not. And the Lord said unto me, They have well spoken, that which they have spoken. I will raise them up a prophet from among their brethren like unto

[l] Eph. chap. 4. ver. 11. [m] 2 Pet. chap. 1. ver. 21.
[n] πολυμερῶς καὶ πολυτρόπως. Heb. chap. 1. ver. 1.
[o] Heb. chap. 3. ver. 1, 2. [p] Num. chap. 12. ver. 6, 7, 8.
[q] Deut. chap. 18. ver. 15, 16. &c. Acts, chap. 3. ver. 22, 23.

thee, and will put my words in his mouth, and he shall speak unto them all that I shall command him. And it shall come to pass, that whosoever will not hearken unto my words, which he shall speak in my name, I will require it of him."

Our prophet therefore must be a man raised from among his brethren the Israelites, "of[r] whom, as concerning the flesh," he came, who was to perform unto us, that which the Father requested of Moses: "Speak[s] thou to us and we will hear; but let not God speak with us, lest we die." And yet, that in this also we may see, how our Mediator had the preeminence, when[t] Aaron, and all the children of Israel were to receive from the mouth of Moses all that the Lord had spoken with him in Mount Sinai, "they were afraid to come nigh him," by reason of the glory of his shining countenance: so that he was fain to put a vail over his face, while he spake unto them that which he was commanded. But that which for a time was thus "made[u] glorious, had no glory in respect of the glory that excelleth," and both the glory thereof, and the vail which covered it, are now abolished in Christ: the vail of whose flesh doth so overshadow "the[w] brightness of his glory," that yet under it we may "behold[x] his glory, as the glory of the only begotten of the Father;" yea, and "we[y] all with open face, beholding as in a glass, the glory of the Lord, are changed into the same image, from glory to glory, even as by the Spirit of the Lord."

And this is daily effected by the power of the ministry of the Gospel, instituted by the authority, and seconded by the power of this our great prophet: whose transcendent excellency beyond Moses (unto whom, in the execution of that function he was otherwise likened) is thus set forth by the apostle: he is "counted[z] worthy of

[r] Rom. chap. 9. ver. 5.
[s] Exod. chap. 20. ver. 19. Deut. chap. 5. ver. 25, 27.
[t] Exod. chap. 34. ver. 30, 32, 33.
[u] 2 Cor. chap. 3. ver. 7, 10, 11, 13.
[w] Heb. chap. 1. ver. 3.
[x] John, chap. 1. ver. 14.
[y] 2 Cor. chap. 3. ver. 18.
[z] Heb. chap. 3. ver. 3, 4, 5, 6.

more glory than Moses, inasmuch as he who hath builded the house hath more honour than the house. For every house is builded by some one: but he that built all things is God. And Moses verily was faithful in all his house, as a servant, for a testimony of those things which were to be spoken after: but Christ, as the Son, over his own house." This house of God is no other than "the[a] Church of the living God," whereof as he is the only Lord, so he is also properly the only builder. Christ therefore being both the Lord and the "Builder[b]" of his Church, must be God as well as man: which is the cause why we find all the several mansions of this "great[c] house" to carry the title indifferently of the "Churches[d] of God, and the Churches[e] of Christ."

True it is that there are other ministerial builders, whom Christ employed in that service: this being not the least of those gifts which he bestowed upon men at his triumphant ascension into heaven, that he gave not only ordinary "pastors[f] and teachers," but "apostles likewise, and prophets, and evangelists, for the perfecting of the saints, for the work of the ministry, for the edifying of the body of Christ." Which, what great power it requireth, he himself doth fully express in passing the grant of this high commission unto his apostles: "All[g] power is given unto me in heaven and in earth. Go ye therefore and teach all nations, baptizing them in the name of the Father, and of the Son, and of the Holy Ghost; teaching them to observe all things, whatsoever I have commanded you: and lo, I am with you alway, even unto the end of the world. Amen."

St. Paul professeth of himself, that he "laboured[h] more abundantly than all" the rest of the apostles: "yet not I," saith he, "but the grace of God which was with me." And therefore although "according[i] to that grace

[a] 1 Tim. chap. 3. ver. 15.
[b] Matt. chap. 16. ver. 18.
[c] 2 Tim. chap. 2. ver. 20.
[d] 1 Cor. chap. 11. ver. 16.
[e] Rom. chap. 16. ver. 16.
[f] Eph. chap. 4. ver. 11, 12.
[g] Matth. chap. 28. ver. 18, 19, 22.
[h] 1 Cor. chap. 15. ver. 10.
[i] 1 Cor. chap. 3. ver. 9. 10.

of God which was given unto him," he denied not but that, "as a wise master-builder, he had laid the foundation;" yet he acknowledgeth that they upon whom he had wrought, were "God's building," as well as "God's husbandry." For who, saith he[k], "is Paul, and who is Apollos, but ministers by whom you believed, even as the Lord gave to every man? I have planted, Apollos watered: but God gave the increase. So then, neither is he that planteth any thing, neither he that watereth, but God that giveth the increase."

Two things therefore we find in our great Prophet, which do far exceed the ability of any bare man, and so do difference him from all the "holy[l] prophets, which have been since the world began." For first, we are taught, that "no[m] man knoweth the Father, save the Son, and he to whomsoever the Son will reveal him:" and that "no[n] man hath seen God at any time, but the only begotten Son, which is in the bosom of the Father, he hath declared him." Being in his bosom, he is become conscious of his secrets, and so out of his own immediate knowledge enabled to discover the whole will of his Father unto us; whereas all other prophets and apostles receive their revelations at the second hand, and according to the grace given unto them by the Spirit of Christ. Witness that place of St. Peter, for the prophets: "Of[o] which salvation the prophets have inquired, and searched diligently, who prophesied of the grace which should come unto you, searching what or what manner of time THE SPIRIT OF CHRIST WHICH WAS IN THEM did signify, when it testified beforehand the sufferings of Christ, and the glory that should follow." And for the apostles, those heavenly words which our Saviour himself uttered unto them, whilst he was among them: "When[p] the Spirit of truth is come, he will guide you into all truth: for he shall not speak of himself, but whatsoever

[k] 1 Cor. chap. 3. ver. 5, 6, 7.
[l] Luke, chap. 1. ver. 20.
[m] Matt. chap. 11. ver. 27.
[n] John, chap. 1. ver. 18.
[o] 1 Pet. chap. 1. ver. 10, 11.
[p] John, chap. 16. ver. 13, 14, 15.

he shall hear, that shall he speak; and he will shew you things to come. He shall glorify me: for he shall receive of mine and shew it unto you. All things that the Father hath, are mine: therefore said I, that he shall take of mine, and shall shew it unto you."

Secondly, all other prophets and apostles can do no more (as hath been said) but plant and water; only God can give the increase: they may teach indeed and baptize, but unless Christ were with them by the powerful presence of his Spirit, they would not be able to save one soul by that ministry of theirs. "We[q], as lively stones, are built up a spiritual house:" but, "except[r] the Lord do build this house, they labour in vain that build it." For who is able to breathe the spirit of life into those dead stones, but he of whom it is written: "The[s] hour is coming and now is, when the dead shall hear the voice of the Son of God; and they that hear it shall live:" and again, "Awake[t] thou that sleepest, and arise from the dead; and Christ shall give thee light." Who can awake us out of this dead sleep, and give light unto these blind eyes of ours, but the Lord our God, unto whom we pray, that he would "lighten[u] our eyes, lest we sleep the sleep of death."

And as a blind man is not able to conceive the distinction of colours, although the skilfullest man alive should use all the art he had to teach him; because he wanteth the sense whereby that object is discernible: so "the[w] natural man perceiveth not the things of the Spirit of God, for they are foolishness unto him; neither can he know them, because they are spiritually discerned." Whereupon the apostle concludeth, concerning himself and all his fellow-labourers, that "God[x] who commandeth the light to shine out of darkness, hath shined in our hearts;" to give "the light of the knowledge of the glory

[q] 1 Pet. chap. 2. ver. 5.
[r] Psalm 127. ver. 1.
[s] John, chap. 5. ver. 25.
[t] Eph. chap. 5. ver. 14.
[u] Psalm 13. ver. 3.
[w] 1 Cor. chap. 2. ver. 14.
[x] 2 Cor. chap. 4. ver. 6, 7.

of God, in the face of Jesus Christ: but we have this treasure in earthen vessels; that the excellency of the power may be of God, and not of us." Our Mediator therefore, who must "be[y] able to save them to the uttermost that come unto God by him, may not want the excellency of the power," whereby he may make us capable of this high knowledge of the things of God, propounded unto us by the ministry of his servants: and consequently, in this request also, must be God as well as man.

There remaineth the kingdom of our Redeemer, described thus by the prophet Esaiah: "Of[z] the increase of his government and peace there shall be no end, upon the throne of David, and upon his kingdom, to order it, and to establish it with judgment and with justice, from henceforth even for ever:" and by Daniel "Behold[a], one like the Son of man came with the clouds of Heaven, and came to the Ancient of days; and they brought him near before him. And there was given him dominion, and glory, and a kingdom, that all people, nations and languages should serve him; his dominion is an everlasting dominion, which shall not pass away; and his kingdom that which shall not be destroyed:" and by the angel Gabriel, in his embassage to the blessed virgin: "Behold[b], thou shalt conceive in thy womb, and bring forth a son, and thou shalt call his name Jesus. He shall be great, and shall be called the Son of the highest; and the Lord God shall give him the throne of his father David. And he shall reign over the house of Jacob for ever, and of his kingdom there shall be no end."

This is that new David[c] our king, whom God hath raised up unto his own[d] Israel, who was in truth, that which he was called, the Son of Man, and the Son of the Highest. That in the one respect, we[e] may say unto him,

[y] Heb. chap. 7. ver. 25.
[z] Esai. chap. 9. ver. 7.
[a] Dan. chap. 7. ver. 13, 14.
[b] Luke, chap. 1. ver. 31, 32, 33.
[c] Jer. chap. 20. ver. 9. Hos. chap. 3. ver. 5. Ezek. chap. 34. ver. 23. and chap. 37. ver. 24.
[d] Gal. chap. 6. ver. 16.
[e] Eph. chap. 5. ver. 30.

as the Israelites of old did unto their David: "Behold[f], we are thy bone and thy flesh:" and in the other, sing of him as David himself did, "The[g] Lord said unto my Lord, sit thou at my right hand, until I make thine enemies thy foot-stool." So that the promise made unto our first parents, that "The[h] seed of the woman should bruise the serpent's head," may well stand with that other saying of St. Paul: that "the[i] God of peace shall bruise Satan under our feet." Seeing for this very "purpose[k] the Son of God was manifested" in the flesh, "that[l] he might destroy the works of the Devil." And still that foundation of God will remain unshaken: "I[m], even I am the Lord, and beside me there is no Saviour;" "Thou[n] shalt know no God but me: for there is no Saviour beside me."

Two special branches there be of this kingdom of our Lord and Saviour: the one of Grace, whereby that part of the church is governed, which is militant upon earth; the other of Glory, belonging to that part which is triumphant in heaven. Here upon earth, as by his prophetical office he worketh upon our mind and understanding, so by his kingly, he ruleth our will and affections: "casting[o] down imaginations and every high thing that exalteth itself against the knowledge of God, and bringing into captivity every thought to the obedience of Christ." Where, as we must needs acknowledge, that "it[p] is God which worketh in us both to will and to do," and that it is he which "sanctifieth[q] us wholly:" so are we taught likewise to believe, "both[r] he who sanctifieth, and they who are sanctified are all of one," namely of one and the selfsame nature; that the sanctifyer might not be ashamed to call those, who are sanctified by him, his brethren, that as their nature was corrupted, and their blood tainted in the

[f] 2 Samuel, chap. 5. ver. 1.
[g] Psalm 110. ver. 1. Matt. chap. 22, ver. 43, 44. Acts, chap. 2. ver. 34, 35.
[h] Gen. chap. 3. ver. 15.
[i] Rom. chap. 16. ver. 20.
[k] 1 John, chap. 3. ver. 8.
[l] 1 Tim. chap. 3. ver. 16.
[m] Esai. chap. 43. ver. 11.
[n] Hos. chap. 13. ver. 4.
[o] 2 Cor. chap. 10. ver. 15.
[p] Philipp. chap. 2. ver. 13.
[q] 2 Thess. chap. 5. ver. 23.
[r] Heb. chap. 2. ver. 11.

first Adam, so it might be restored again in the second Adam; and that as from the one a corrupt, so from the other a pure and undefiled nature might be transmitted unto the heirs of salvation.

The same God[s] that giveth grace, is he also that giveth glory: yet so, that the streams of both of them must run to us through the golden pipe of our Saviour's humanity. "For[t] since by man came death," it was fit that "by man also should come the resurrection of the dead." Even by that man who hath said, "Whoso[u] eateth my flesh, and drinketh my blood, hath eternal life; and I will raise them up at the last day." Who then "shall[w] come to be glorified in his saints, and to be made marvellous in all them that believe:" and "shall[x] change this vile body of ours, that it may be fashioned like unto his glorious body; according to the working, whereby he is able even to subdue all things unto himself." Unto him therefore that hath thus "loved[y] us, and washed us from our sins in his own blood, and hath made us kings and priests, unto God and his father: to him be glory and dominion for ever and ever. AMEN."

I COUNT ALL THINGS BUT LOSS, FOR THE EXCELLENCY OF THE KNOWLEDGE OF CHRIST JESUS MY LORD.

PHILIPP. CHAP. III. VER. VIII.

[s] Psalm 84. ver. 11.
[t] 1 Cor. chap. 15. ver. 21.
[u] John, chap. 6. ver. 54.
[w] 2 Thess. chap. 1. ver. 10.
[x] Philipp. chap. 3. ver. 21.
[y] Rev. chap. 1. ver. 5, 6.

END OF THE FOURTH VOLUME.

Princeton Theological Seminary Libraries
1 1012 01196 5599

DATE DUE

APR 2 3 '85

3/30/98

GAYLORD PRINTED IN U.S.A.